

อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย

นายระวี สัจจโสภณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษา นอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2555

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

THE SCENARIO OF A LEARNING CITY MODEL BASED ON THE LIFELONG LEARNING
CONCEPT TO DEVELOP THE ACTIVE AGING OF THAI ELDERLY

Mr.Ravee Sajjasophon

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Non-Formal Education

Department of Lifelong Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2012

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิด

การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลัง

ของผู้สูงอายุไทย

โดย

นายระวี สัจจโสภณ

สาขาวิชา

การศึกษานอกระบบโรงเรียน

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ดร.ปาน กิมปี

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รักษ์พลเมือง)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(ดร.ปาน กิมปี)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนัสวานันท์ โกวิททยา)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ศศิพัฒน์ ยอดเพชร)

ระวี สัจใจโสภณ : อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทย. (THE SCENARIO OF A LEARNING CITY MODEL BASED ON THE LIFELONG LEARNING CONCEPT TO DEVELOP THE ACTIVE AGING OF THAI ELDERLY) อ.ที่ปริกษาวิทยาพนธ์หลัก: รศ.ดร.อาชัญญา รัตนอุบล, อ.ที่ปริกษาวิทยาพนธ์ร่วม: ดร.ปาน กิมปี, 613 หน้า.

งานวิจัยเรื่อง อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประยุกต์ใช้แนวคิดอนาคตศึกษาด้วยเทคนิคการวิจัยอนาคต มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) วิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ 2) สร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ 3) ตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทย ตลอดจนวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้ ดำเนินการวิจัยโดยการศึกษาเอกสาร การศึกษากรณีตัวอย่างที่ดี การมองภาพอนาคต การสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบอนาคตภาพ และการประเมินอนาคตภาพด้วยแบบประเมินรูปแบบ

ผลการวิจัย พบว่า อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ประกอบด้วย

1) หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิตและการใช้ชุมชนเป็นฐานในการส่งเสริม สนับสนุน พัฒนา และกระตุ้นผู้สูงอายุเกิดศักยภาพภายในตนเองด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต ผ่านกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิตในลักษณะเป็นพหุวัย

2) องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น องค์ประกอบภายใน คือ ผู้เรียนรู้ ผู้จัดการเรียนรู้ องค์ความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ บรรยากาศการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ การจัดการความรู้ องค์การแห่งการเรียนรู้ และองค์ประกอบภายนอก คือ ยุทธศาสตร์ นโยบายสาธารณะ และเป้าหมายการพัฒนา กรรมการกลางการบริหารทรัพยากร และเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตระดับชาติ

3) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ เป็นการบูรณาการการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ด้วยการพัฒนามุมมอง ทัศนะ และทัศนคติ ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคง ที่ผสมผสานเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลเข้ากับวิถีชีวิต ภูมิสังคม และลักษณะทางกายภาพ

4) วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ ใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา เริ่มจากกลไกระดับท้องถิ่นที่กลไกระดับท้องถิ่น และกลไกระดับชาติที่กำหนดนโยบายขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ มีการประสานสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่และเชิงประเด็น กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ การแสวงหาความร่วมมือ การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล

5) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย การกำหนดนโยบายสาธารณะ การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทย การบริหารจัดการและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชาติ และการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทย เพื่อให้เกิดบุคคลแห่งการเรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ในระดับชาติ

ภาควิชา.....การศึกษาดูตลอดชีวิต.....ลายมือชื่อนิสิต.....
 สาขาวิชา.....การศึกษานอกระบบโรงเรียน.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปริกษาวิทยาพนธ์หลัก.....
 ปีการศึกษา.....2555.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปริกษาวิทยาพนธ์ร่วม.....

5284243627 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEYWORDS : LEARNING CITY/ LIFELONG LEARNING/ ACTIVE AGING/ MODEL/ CONCEPT

RAVEE SAJJASOPHON : THE SCENARIO OF A LEARNING CITY MODEL BASED ON THE LIFELONG LEARNING CONCEPT TO DEVELOP THE ACTIVE AGING OF THAI ELDERLY. ADVISOR: ASSOC. PROF. ARCHANYA RATANA-UBOL, Ph.D., CO-ADVISOR : PAN KIMPEE, Ph.D., 613 pp.

This qualitative research entitled “The Scenario of a Learning City Model Based on the Lifelong Learning Concept for the Development of Thai Active Aging”, applied the future studies concept of future research technique. The study aimed to: 1) analyze and synthesize the phenomenon of a learning city based on the lifelong learning concept for the development of active aging both in Thailand and foreign countries; 2) create the scenario of a learning city model based on the lifelong learning concept for the development of Thai active aging and set the strategies to put the learning city for the development of Thai active aging into practice; 3) examine and evaluate the scenario of a learning city model based on the lifelong learning concept for the development of Thai active aging as well as prioritize the strategies to put the learning city for the development of Thai active aging into practice according to its urgency and possibility. The research was conducted by document study, a good cases study, scenario planning, group discussion to examine the scenario, and scenario evaluation using the evaluation form.

The research finding said that the scenario of a learning city model based on the lifelong learning concept for the development of Thai active aging within a decade ahead (2556-2565 B.E.) will be composed of

1) the principles of a learning city are lifelong learning and a community-based promotion, support, development and encouragement for the elderly to self develop in terms of health, participation and life assurance and security through learning activities and integrated learning of multi-aging way of living.

2) the components of a learning city are internal and external ones. The internal one includes learners, learning organizers, body of knowledge, learning activities, learning atmosphere, learning network, knowledge management, and the external one includes strategies, public policies and development targets, common committee of resource management and national lifelong learning network.

3) the learning process of a learning city is formal education, non-formal education and informal through developing knowledge, skills and attitude towards health, participation and life assurance and security with integrated contents, learning activities and measurement and evaluation with way of life, geographical and physical features.

4) the operational process of a learning city is a community-based development starting from area, local and national levels which put the policy into practice, area and case network collaboration. The learning process of a learning city includes specifying objectives, seeking cooperation, conducting activities, and learning evaluation.

5) the strategies of putting a learning city into practice comprise specifying public policies, developing lifelong learning curriculum for Thai active aging, managing and developing basic infrastructure, creating learning atmosphere and knowledge management for national learning network development and allocating resource for a learning city development based on the lifelong learning concept for active Thai aging so as to create learning personnel, community and network at national level.

Department : Lifelong Education Student's Signature

Field of Study : Non-formal Education Advisor's Signature

Academic Year : 2012 Co-advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี พระราชธิดาในพระผู้ทรงสถาปนา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทรงเป็นต้นแบบของผู้สูงอายุไทยที่มีภาวะพหุผดผื่นหลัง ทรงพระอุปการะมหาวิทยาลัย และทรงเป็นแรงบันดาลใจแก่ผู้วิจัยเป็นอเนกประการ นับเป็นพระกรุณาธิคุณล้นพ้นหาที่สุดมิได้

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความสามารถของ รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ ดร.ปาน กิมปี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ท่านทั้งสองให้ความรู้ ข้อคิด คำแนะนำ กำลังใจ ตลอดจนโอกาสที่ดีแก่ผู้วิจัยทุกประการ ผู้วิจัยซาบซึ้งในพระคุณและขอกราบขอบพระคุณ

กราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ศศิพัฒน์ ยอดเพชร รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนัสวาสน์ โกวิทยา ที่กรุณา แกะไขข้อบกพร่องและกลั่นกรองให้วิทยานิพนธ์นี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอบพระคุณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่สนับสนุนทุนการศึกษาตลอดหลักสูตรแก่ผู้วิจัย ขอบพระคุณ กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่สนับสนุนทุนวิจัย 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รุ่นที่ 18 ปีงบประมาณ 2555 แก่ผู้วิจัย และขอบพระคุณคณะกรรมการร่วมสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (สกอ - วช.) ที่คัดเลือกผู้วิจัยเข้าเป็นนักวิจัยในโครงการมหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2555 และสนับสนุนทุนวิจัยในกลุ่มวิจัยสังคมผู้สูงอายุ อันมีส่วนเอื้ออำนวยให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอบพระคุณ คณาจารย์ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิตทุกท่าน ที่ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล ให้กำลังใจ และให้คำแนะนำอุดมไปด้วยประโยชน์ทั้งด้านวิชาการและด้านการดำเนินชีวิตแก่ผู้วิจัยตลอดมา

ขอบพระคุณ คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ Professor Yoko Kawamura, Ph.D. Kumamoto University ที่ประสานงานและอำนวยความสะดวกอย่างดียิ่ง ตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี ในจังหวัดคุเมะโอะ ประเทศญี่ปุ่น

ขอบพระคุณ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงาน กรณีตัวอย่างที่ดีจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดสิงห์บุรี ชมรมผู้สูงอายุ และโรงเรียนผู้สูงอายุทุกแห่ง ที่ให้ความอนุเคราะห์และให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งในการวิจัย

ขอบพระคุณ นางแสงรวี สัจจโสภณ มารดาของผู้วิจัย ครอบครัวจุฑาศงศ์และครอบครัวสัจจโสภณ ที่ตระหนักในคุณค่าของการศึกษา สนับสนุน ให้โอกาสทางการศึกษาที่ดี และเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมา

ขอบคุณ กัลยาณมิตรทุกท่าน เพื่อนเซนต์คาเบรียล เพื่อนสวนกุหลาบวิทยาลัย เพื่อน พี่ น้อง ร่วมรุ่น ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ช่วยนักวิจัย รวมถึงลูกศิษย์ทุกคน สำหรับความรัก ความปรารถนาดี กำลังใจ ความช่วยเหลือ และคำแนะนำอันเป็นประโยชน์

กุศลวิथाทา ทานอันพึงบังเกิด แต่วิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขออุทิศบูชาพระคุณของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำหรับข้อบกพร่องต่างๆ ที่พึงมีนั้น ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฌ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	10
ขอบเขตของการวิจัย.....	10
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	13
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	15
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	16
ตอนที่ 1 แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	16
1.1 ความหมายของแนวคิดการศึกษาลดชีวิต.....	16
1.2 ความสำคัญของการศึกษาลดชีวิต.....	18
1.3 หลักการของการศึกษาลดชีวิต.....	19
1.4 แนวปฏิบัติของการการศึกษาลดชีวิต.....	20
1.5 รูปแบบการศึกษาลดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	20
1.6 หลักการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับผู้สูงอายุ.....	22
1.7 แนวคิดสูงอายุวิทยาทางการศึกษา.....	25
1.8 รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยและต่างประเทศ.....	31

	หน้า
ตอนที่ 2 แนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้.....	37
2.1 ความเป็นมาของแนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้.....	37
2.2 ความหมายของเมืองแห่งการเรียนรู้.....	39
2.3 แนวคิดทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเมืองแห่งการเรียนรู้.....	41
2.4 ลักษณะของเมืองแห่งการเรียนรู้.....	43
2.5 เมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต.....	46
2.6 กระบวนการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้.....	47
2.7 กระบวนการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้.....	48
2.8 ขั้นตอนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้.....	49
2.9 กรณีตัวอย่างของเมืองแห่งการเรียนรู้.....	50
2.10 สังคมแห่งการเรียนรู้.....	51
ตอนที่ 3 แนวคิดการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุ.....	61
3.1 แนวคิดการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการมีชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ.....	61
3.2 แนวคิดการให้ผู้สูงอายุอาศัยในที่เดิม (Aging in Place).....	61
3.3 แนวคิดเมืองน่าอยู่สำหรับผู้สูงอายุ (Age-Friendly Cities).....	62
3.4 กรอบการพัฒนาเมืองน่าอยู่สำหรับผู้สูงอายุขององค์การอนามัยโลก.....	63
3.5 กรณีตัวอย่างการพัฒนาเมืองที่เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุใน ต่างประเทศ.....	64
ตอนที่ 4 แนวคิดการพัฒนาภาวะพหุพิพจน์.....	66
4.1 ความหมายของคำว่าภาวะพหุพิพจน์.....	67
4.2 องค์ประกอบของการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพิพจน์.....	70
4.3 กรอบแนวคิดการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพิพจน์ขององค์การ อนามัยโลก (WHO).....	72
4.4 แนวทางในการพัฒนาภาวะพหุพิพจน์.....	72
4.5 ดัชนีภาวะพหุพิพจน์.....	73
ตอนที่ 5 นโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับ ผู้สูงอายุทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ.....	81

	หน้า
ตอนที่ 6 แนวคิดอนาคตศึกษา.....	84
6.1 แนวคิดและนิยามของอนาคตศึกษา.....	84
6.2 พัฒนาการทางความคิดจากอนาคตนิยมสู่อนาคตศึกษา.....	87
6.3 วิธีการศึกษาอนาคต.....	89
6.4 ความหมายของการวิจัยอนาคต.....	93
6.5 จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต.....	94
6.6 แนวคิดการมองภาพอนาคต.....	95
6.7 นิยามและแนวคิดเชิงปฏิบัติการของการมองภาพอนาคต.....	98
6.8 วิธีการมองอนาคต.....	100
6.9 แนวคิดอนาคตศึกษากับการพัฒนาสังคม.....	104
6.10 แนวคิดและวิธีการสร้างภาพอนาคต.....	111
ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	116
7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ.....	116
7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้.....	119
7.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ.....	122
ตอนที่ 8 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	125
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	154
ชั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและ ต่างประเทศ.....	154
1.1 การศึกษาเอกสาร.....	154
1.2 การศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี.....	158
1.3 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการ เรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุของต่างประเทศและ เปรียบเทียบกับปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุของประเทศไทย.....	162

หน้า

<p>ขั้นตอนที่ 2 การสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ.....</p> <p>2.1 การศึกษากรอบความคิดการสร้างภาพอนาคตและกระบวนการวิจัยในภาพรวม.....</p> <p>2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....</p> <p>2.3 เกณฑ์ช่วงเวลาที่ใช้ในการสร้างภาพอนาคต.....</p> <p>2.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....</p> <p>2.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....</p> <p>2.6 การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล.....</p>	<p>162</p> <p>162</p> <p>163</p> <p>164</p> <p>164</p> <p>165</p> <p>167</p>
<p>ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้.....</p> <p>3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....</p> <p>3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....</p> <p>3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....</p> <p>3.4 การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล.....</p> <p>3.5 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....</p>	<p>167</p> <p>168</p> <p>168</p> <p>170</p> <p>171</p> <p>172</p>
<p>บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....</p> <p>ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ.....</p>	<p>175</p> <p>175</p>

หน้า

ตอนที่ 2 ผลการสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ.....	346
ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้.....	391
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	461
สรุปผลการวิจัย.....	466
อภิปรายผล.....	480
ข้อเสนอแนะ.....	494
รายการอ้างอิง.....	498
ภาคผนวก.....	517
ภาคผนวก ก รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ.....	519
ภาคผนวก ข เอกสารที่ใช้ในการศึกษาเอกสาร.....	531
ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	540
ภาคผนวก ง ประมวลผลการวิจัย.....	567
ภาคผนวก จ (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยและ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ.....	576

หน้า

ภาคผนวก ข ผลการประเมินขนาดสภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพ ของผู้สูงอายุไทยด้วยแบบประเมินรูปแบบ.....	607
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	613

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	เปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างระหว่างสังคมโรงเรียนกับสังคมแห่งการเรียนรู้.....	57
2.2	เปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างระหว่างชุมชนทั่วไปกับสังคมแห่งการเรียนรู้.....	59
2.3	เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างนักอนาคตนิยมและหมอดู.....	86
2.4	จุดร่วมและจุดต่างของวิธีการศึกษาอนาคตแต่ละวิธี.....	93
2.5	สรุปข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการศึกษาแบบต่างๆ ที่ใช้ในการมองอนาคต.....	103
2.6	อิทธิพลของกระแสการพัฒนากับแนวคิดอนาคตศึกษา.....	109
2.7	ผลการสังเคราะห์หลักการของแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต	126
2.8	ผลการสังเคราะห์หลักการ กระบวนการ และองค์ประกอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	128
2.9	ผลการสังเคราะห์หลักการ กระบวนการ และองค์ประกอบในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้.....	131
2.10	ผลการสังเคราะห์กระบวนการ เป้าหมาย และดัชนีชี้วัดการพัฒนาภาวะพหุคูณพลัง.....	137
2.11	สรุปผลการสังเคราะห์สาระสำคัญของแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ และแนวคิดการพัฒนาภาวะพหุคูณพลัง ที่เป็นประเด็นในการวิจัย.....	140
4.1	คำแถลงนโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2547 – 2556).....	199
4.2	จำแนกหมู่บ้าน เขตการปกครอง ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่...	250
4.3	จำแนกหมู่บ้าน เขตการปกครอง ตำบลดอนสมอ อำเภอท่าซ่าง จังหวัดสิงห์บุรี....	278
4.4	ผลการสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุคูณพลังของผู้สูงอายุจากการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ.....	331

ตารางที่	หน้า	
4.5	สาระสำคัญตามประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยในอีก 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565).....	364
4.6	สรุปสาระสำคัญ จุดเน้นที่แตกต่าง และจุดเด่นที่มีร่วมกันจากการแบ่งกลุ่มย่อยในการมองภาพอนาคต.....	387
4.7	ผลการวิเคราะห์ SWOT อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย.....	402
4.8	TOWS Matrix ของอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย.....	404

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
2.1	มโนทัศน์ของพหุฒิปลังและกระบวนการนำสังคมไปสู่เป้าหมายของพหุฒิปลัง.....	68
2.2	กรอบความคิดของคุณภาพชีวิตในวัยสูงอายุ.....	71
2.3	เป้าหมายของการมีภาวะพหุฒิปลัง 3 ด้านขององค์การอนามัยโลก.....	73
2.4	ดัชนีชี้วัดภาวะพหุฒิปลัง.....	74
2.5	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	153
3.1	สรุปขั้นตอนการวิจัย.....	173
3.2	สรุปรายละเอียดวิธีการดำเนินการวิจัย.....	174
4.1	ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศจากการศึกษาเอกสาร.....	246
4.2	ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาที่ดี 1 ต.ดอนแก้ว อ.แมริม จ.เชียงใหม่.....	276
4.3	ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาที่ดี 2 ต.ถอนสมอ อ.ท่าช้าง จ.สิงห์บุรี.....	297
4.4	ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาที่ดี 3 จ.คุะมะโมะโตะ ประเทศญี่ปุ่น.....	324
4.5	ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ จากการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ.....	344
4.6	องค์ประกอบ กระบวนการ และวิธีดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ จากการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ.....	345
4.7	การจัดลำดับความไม่แน่นอน.....	371

แผนภูมิที่	หน้า	
4.8	โครงสร้างเนื้อหา (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิด การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยและ(ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลัง ของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ.....	393
4.9	หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อ พัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย.....	411
4.10	องค์ประกอบภายในและองค์ประกอบภายนอกของเมืองแห่งการเรียนรู้ตาม แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ใน อีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565).....	419
4.11	กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการ เรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย.....	428
4.12	วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อ พัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย.....	441
4.13	อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน เมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุ พลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ.....	457

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวโน้มสัดส่วนผู้สูงอายุขององค์การสหประชาชาติ (United Nations, 2011) จากรายงานของกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (2555) พบว่า ใน พ.ศ. 2555 ผู้สูงอายุทั่วโลกมีประมาณ 737 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 11 ของประชากรโลกทั้งหมด และคาดประมาณว่าจำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็น 1,963 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 22 ใน พ.ศ. 2593 แนวโน้มสัดส่วนผู้สูงอายุที่มีอายุมากขึ้นยังเพิ่มขึ้น อีกทั้ง 2 ใน 3 ของผู้สูงอายุในโลกอยู่ในประเทศกำลังพัฒนาโดยเฉพาะในทวีปเอเชีย

รายงานดังกล่าวสอดคล้องกับจำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2556) ทำการสำรวจประชากรคาดประมาณ ณ กลางปี พ.ศ. 2556 พบว่า มีประชากรผู้สูงอายุมากกว่า 9.5 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 14.84 ของประชากรทั้งประเทศ และคาดว่าจะเพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 15 ล้านคนใน พ.ศ. 2563 หรืออีก 10 ปีข้างหน้า โดยประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” มาตั้งแต่ พ.ศ. 2548 และมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) อย่างสมบูรณ์ใน พ.ศ. 2552 ซึ่งเป็นปีที่ขนาดประชากรผู้สูงอายุเพิ่มเป็น 7 เท่าตัวคือประมาณ 7.6 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 11.5 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552 ; วิพรรณประจวบเหมาะและศิริวรรณ ศิริบุญ, 2553)

การที่ประชากรผู้สูงอายุไทยเพิ่มขึ้นเกินกว่าร้อยละ 10 ทำให้เป็นประเทศที่มีผู้สูงอายุมากที่สุดเป็นอันดับสองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รองจากประเทศสิงคโปร์ที่มีประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 12 (องค์การแรงงานระหว่างประเทศ, 2556) ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสำคัญจากการเป็นสังคมผู้สูงอายุ คือ “ปัญหาภาระพึ่งพิงทางสังคมของผู้สูงอายุ” (Dependency) ซึ่งเกิดจากประชากรวัยแรงงานต้องรับภาระดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่นักวิชาการวิตกว่าจะมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในทุกด้าน และผลจากการศึกษาอัตราการเป็นภาระของผู้สูงอายุของประเทศไทยและประเทศสิงคโปร์ พบว่า มีอัตราการเป็นภาระของผู้สูงอายุเท่ากับ ร้อยละ 16.1 และร้อยละ 16.3 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราการเป็นภาระของผู้สูงอายุของประเทศลาว ประเทศฟิลิปปินส์ และประเทศกัมพูชา นั้นยังคงเท่ากับร้อยละ 9.0 ร้อยละ 10.7 และ

ร้อยละ 8.9 ตามลำดับเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยยังคงมีอัตราการเป็นภาระของผู้สูงอายุ อยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคอาเซียน (กุศล สุนทรธาดา, 2553)

ปัญหาดังกล่าวเมื่อผนวกกับสภาพทางสังคมของประเทศไทยในปัจจุบันที่มีการพัฒนา สังคมเมืองไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดความเป็นเมือง มีความทันสมัยและการใช้เทคโนโลยี สมัยใหม่เพิ่มขึ้น ส่งผลต่อการลดบทบาทและคุณค่าของผู้สูงอายุลง นอกจากนี้ยังขาดการศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ ทำให้ความทักษะชำนาญต่างๆ ด้อยคุณค่าลง เมื่อการศึกษาและ เทคโนโลยีสมัยใหม่ก้าวหน้าขึ้นมาก จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ผู้สูงอายุจะถูกลดบทบาทลงทั้ง ทางเศรษฐกิจและสังคม (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, 2550; ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2550; กุศล สุนทรธาดา, 2553)

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2551) ทำการศึกษาพบว่าในสังคมที่มีการพัฒนาทาง เศรษฐกิจและสังคมในระดับสูง ผู้สูงอายุส่วนมากถูกละเลยไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควร และ จำเป็นต้องพึ่งพิงตนเองมากขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นภาพร ชโยวรรณ (2551) ที่พบว่าการ ย้ายถิ่นของบุตรมีผลกระทบต่อภาระกึ่งอนุผู้สูงอายุทั้งด้านกายภาพและด้านจิตใจ โดย สัดส่วนของผู้สูงอายุที่พักอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกับบุตรลดลงจากร้อยละ 77 ใน พ.ศ. 2529 เหลือ เพียงร้อยละ 59 ใน พ.ศ. 2550 โดยเฉพาะผู้สูงอายุในเขตชนบท ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุในสังคมปัจจุบันจำเป็นต้องพึ่งพิงตนเองมากขึ้น

รัฐบาลได้ตระหนักถึงสถานการณ์การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย โดย ดำเนินการวางแผนนโยบายและมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ เพื่อเป็นกลไกการขับเคลื่อนงาน ด้านผู้สูงอายุที่คาดว่าจะเหมาะสมกับสถานการณ์เพื่อรองรับปัญหาภาระพึ่งพิงทางสังคมของ ผู้สูงอายุ เมื่อศึกษาจากนโยบายและมาตรการต่างๆ ในอดีต พบว่ายังคงเป็นเพียงการแก้ปัญหา ผู้สูงอายุในเชิงรับ โดยมีลักษณะเป็นนโยบายทางด้านสวัสดิการทางสังคมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่ง นักวิชาการด้านสูงอายุวิทยาที่เชื่อมั่นในทฤษฎีการประกอบการสร้างทางสังคม (Social-Constructionist) เชื่อว่านโยบายในเชิงรับนี้เกิดจากแนวคิดและภาพลักษณ์ด้านลบที่มีต่อผู้สูงอายุ อันก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติ ภาพลักษณ์ด้านลบเหล่านี้ปรากฏแพร่หลายในสังคมผ่านทาง นโยบายของรัฐ สื่อทุกประเภท ระเบียบวิธีปฏิบัติขององค์กร กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ระบบประกันสังคม ธุรกิจประกันสุขภาพและประกันชีวิต โดยมองว่าปรากฏการณ์ผู้สูงอายุที่ เกิดขึ้นเป็นวิกฤตของสังคมในหลายด้านที่รัฐบาลต้องรับมือ (สุชาติ ทวีสิทธิ์, 2553) ซึ่งไม่เป็นการ แก้ไขปัญหาในระยะยาว ในขณะที่ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์

นักวิชาการด้านสูงอายุวิทยาที่เชื่อมั่นในทฤษฎีการประกอบการสร้างทางสังคมจึงเสนอให้มีการรื้อถอนภาพลักษณ์เชิงลบที่เป็นสาเหตุของการเลือกปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ และเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวก ด้วยการสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุมากขึ้น เช่น ภาพลักษณ์ผู้สูงอายุที่มีร่างกายแข็งแรง สุขภาพดี มีศักยภาพในการสร้างคุณูปการต่อส่วนรวม มีความภาคภูมิใจในตนเอง มองเห็นคุณค่าของตนเอง ไม่เป็นภาระต่อลูกหลานและสังคม เป็นต้น โดยเชื่อว่าหากยึดโยงผู้สูงอายุไว้กับแนวคิดการไร้ประโยชน์ การป่วยไข้ จนทำให้สถานภาพทางสังคมผู้สูงอายุต่ำต้อยเพียงมิติเดียวก็ไม่สามารถให้สังคมเกิดความเข้าใจในการนำประสบการณ์ที่หลากหลายและศักยภาพของผู้สูงอายุออกมายังประโยชน์แก่สังคมได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552 ; สุชาติ ทวีสิทธิ์, 2553)

นโยบายและมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุในปัจจุบัน จึงได้มีการเปลี่ยนกระบวนทัศน์เกี่ยวกับผู้สูงอายุใหม่ จากการ “สงเคราะห์” เป็นการ “ส่งเสริม” และ “พัฒนา” เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุที่มีคุณภาพในอนาคตให้พึ่งตนเองได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ในฐานะ ‘พลัง’ ในการพัฒนาประเทศ มิใช่ ‘ภาระ’ ของประเทศที่เป็นสังคมผู้สูงอายุ รวมถึงการส่งเสริมให้มีการศึกษาและทำงานต่อไปได้ตามความเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552 ; วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ, 2552 ; อรทัย อัจฉา, 2553 ; สุชาติ ทวีสิทธิ์, 2553)

จากการทบทวนนโยบายในระดับนานาชาติและระดับชาติ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนในเชิงรุกทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค อาทิ ปฏิญญามาเก๊า (Macau Action Plan 1999) (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550) กรอบแนวคิดในการพัฒนาภาวะพลัมพลังขององค์การอนามัยโลก (Active Aging : A Policy Framework) (World Health Organization: WHO, 2002) ตลอดจนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2550) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552) แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2552) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550) และปฏิญญาผู้สูงอายุไทย (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2542) ซึ่งเป็นนโยบายในระดับนานาชาติและระดับชาติ ในช่วงระยะ 10 ปีที่ผ่านมา พบว่า นโยบายและมาตรการเหล่านี้ได้นำกระบวนทัศน์เชิงบวกมาใช้ในการสร้างสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีและการเพิ่มคุณค่าการมีชีวิตอยู่ของผู้สูงอายุ จนเรียกได้ว่าเป็น

นวัตกรรมทางสังคมที่พลิกโฉมหน้าสังคมในการดูแลผู้สูงอายุในการแก้ปัญหาภาระพึ่งพิงทางสังคมของผู้สูงอายุ ที่ทำให้ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่มีคุณค่าทางสังคมรวมทั้งการเสริมความรู้ให้กับสังคม จากการทบทวนนโยบายและมาตรการเหล่านี้ พบว่า ยุทธศาสตร์สำคัญด้านการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ คือการกำหนดให้มีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

นโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ มุ่งเน้นการนำคุณค่า การสร้างคุณค่า และ/หรือ การเพิ่มคุณค่าด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุมาใช้ในหลายระดับทั้งที่มีอยู่เดิมและเป็นการสร้างความรู้ใหม่เพื่อนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีหรือที่องค์การอนามัยโลก (WHO, 2002) ได้กำหนดเป็นแนวคิดสากลที่ใช้ในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุทั้งในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม และด้านความมั่นคง เพื่อให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเองได้ มีสุขภาพทั้งกายและจิตที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ไม่เป็นภาระต่อสังคม ตลอดจนมีส่วนร่วมในสังคมในฐานะทรัพยากรที่มีคุณค่าที่เรียกว่า “ภาวะพหุศักยภาพ” (Active Aging) ซึ่งมโนทัศน์ที่นำผู้สูงอายุไปสู่ภาวะพหุศักยภาพประการหนึ่งตามกรอบแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (WHO, 2002 ; จิราพร เกศพิชญวัฒนา, 2549 ; เพ็ญแข ประจวบจั่น, 2550 ; อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2552) คือ การส่งเสริมการศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อสนองความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ อันเป็นกลไกในการสร้าง “สังคมผู้สูงอายุที่มีพหุศักยภาพ” (Active Aging Society)

นโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2548) พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2547 เรื่อง “กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการคุ้มครองและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ” ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) และ วิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี 2570 ที่มีกรอบแนวคิดน้อมนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวปฏิบัติ ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และ “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ โดยพิจารณาถึงบริบทการเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ปี พ.ศ.2570 ไว้ว่า “คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มิมีใครไม่ตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาธิปไตย และ

หลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี” การจะไปถึงวิสัยทัศน์ดังกล่าวได้นั้น ประชากรไทยทุกช่วงวัยจึงควรมีการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552)

การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงมีความจำเป็นต่อผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นกระบวนการเพื่อความเจริญงอกงามของผู้สูงอายุ โดยถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับคนทุกกลุ่มอายุ และเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้สูงอายุมีความหมายในชีวิต เป็นหนทางที่ผู้สูงอายุได้พัฒนาศักยภาพของตนในการพัฒนาประเทศทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม โดยการเรียนรู้ตลอดชีวิตจัดขึ้นเพื่อให้บุคคลทุกช่วงวัยได้เรียนรู้และสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงตลอดชีวิตประเทศต่างๆ จึงตระหนักและให้ความสำคัญต่อการศึกษสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) โดยมีแนวคิดในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ (McClusky, 1975 ; สุรกุล เจนอบรม, 2541 ; บรรลุ ศิริพานิช, 2542 ; สุมาลี สังข์ศรี, 2540 ; สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และคณะ, 2545 ; เพ็ญแข ประจวบปัจฉิม, 2550 ; อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2552) ผนวกกับกระแสโลกยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based Economy Society) ที่ให้ความสำคัญกับข้อมูลข่าวสาร ที่เชื่อมโยงข้อมูลถึงกันได้สะดวก รวดเร็ว รวมถึงทิศทางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม ที่มุ่งแข่งขันกันทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการของแต่ละประเทศเพื่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Capital) ทุกช่วงวัย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547 ก ; กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีสาระสำคัญที่ให้ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการศึกษาที่ผสมกันทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต แม้ว่าผู้สูงอายุจะผ่านโลกมามาก มีประสบการณ์ในการทำงานและการดำรงชีวิต ก็ยังคงต้องเรียนรู้

ตลอดเวลาเพื่อพัฒนาตนเองให้สามารถพึ่งพาตนเองได้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและประเทศในโลกยุคใหม่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) โดยเชื่อว่าหากผู้สูงอายุได้รับการศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตแล้วจะทำให้ มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ตามความต้องการของตนแล้ว ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาตนเองและสังคมให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

อย่างไรก็ดีจากการศึกษาของงานวิจัยของ สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และคณะ (2545) เพ็ญแข ประจวบปัจฉินึก (2550) ชื่นฤทัย กาญจนจิตรา และคณะ (2550) สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (2553) วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ (2552) และ กระทรวงศึกษาธิการ (2553) ผลการวิจัยโดยสรุป พบว่า ผู้สูงอายุไทยในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาได้มีการศึกษาอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าประชากรในกลุ่มอายุอื่นอย่างชัดเจน โดยใน พ.ศ. 2550 พบว่า ผู้สูงอายุประมาณ 1 ใน 4 ของผู้สูงอายุทั้งหมดไม่รู้หนังสือ และส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ซึ่งวิพรรณ ประจวบเหมาะ (2552) ทำการวิจัย พบว่า เป็นผลมาจากการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมีอยู่อย่างจำกัด รวมถึงการจำกัดโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรและบริการต่างๆ รวมทั้งข้อจำกัดทางด้านการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุในอนาคตจะมีสัดส่วนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือสูงกว่าเพิ่มขึ้นกว่าผู้สูงอายุในปัจจุบัน (Knodel and Chayovan, 2008) ซึ่งการที่ผู้สูงอายุในอนาคตมีแนวโน้มที่จะได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นกว่าผู้สูงอายุในปัจจุบัน น่าจะส่งผลต่อการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเพื่อการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ทักษะด้านการเรียนรู้ และความต้องการการเรียนรู้ต่างๆ ที่สอดคล้องกับสภาพทางกายภาพของผู้สูงอายุ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในด้านความเป็นอยู่ สุขภาพ และสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งรัฐบาลต้องเตรียมการในการออกแบบรูปแบบการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตในวัยสูงอายุเพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุที่ระดับการศึกษาต่ำสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม และผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาที่สูงอยู่แล้วให้ได้รับการศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต

McClusky (1975) Moody (1976 ; 1990) สุรกุล เจนอบรม (2541) บรรลุ ศิริพานิช (2542) Glendenning & Battersby (1990) Formasa (2002) กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดอุปสรรคและข้อจำกัดในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุทั้งในรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยคือความเชื่อในทฤษฎีถอยห่างจากสังคม (Theory of Disengagement) ที่เชื่อว่าผู้สูงอายุจะลดบทบาทของตนเองจากสังคมไปตามลำดับ ซึ่งต่อมาได้มีนักการศึกษาและนักจิตวิทยาหลายท่าน ทำการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ได้เช่นเดียวกับผู้เรียนวัยอื่น

อย่างไรก็ตามก็ยังพบว่าผู้สูงอายุเป็นกลุ่มผู้เรียนที่มีจำนวนน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้เรียนในการศึกษาผู้ใหญ่ประเภทอื่น และพบว่าการศึกษาที่ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษาลักษณะการดำเนินการในสถาบัน (Institutional Service) ส่งผลต่อสภาพทางจิตใจ การขาดความมั่นใจในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ข้อจำกัดทางด้านกายภาพ ข้อจำกัดทางด้านโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรและบริการต่างๆ การขาดความพร้อมในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ รวมทั้งข้อจำกัดทางการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ซึ่งส่งผลให้ผู้สูงอายุไม่ต้องการเข้ารับการศึกษารูปแบบการดำเนินการในสถาบัน ทั้งนี้รวมถึงปัญหาบุคลากรหรือผู้ดูแลของสถาบันมีจำนวนไม่เพียงพอ ขาดความรู้ความสามารถในการดูแลผู้สูงอายุ รวมไปถึงปัญหาด้านสัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุที่มีความสัมพันธ์ทางลบหรือความคับข้องใจอีกด้วย (สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และคณะ, 2545; Manheimer et. al, 1995 ; Wacker and Roberto, 2008)

การแก้ปัญหาที่ผู้สูงอายุประสบจากการศึกษาลักษณะการดำเนินการในสถาบันดังกล่าวในช่วงต้นคือแนวคิดการใช้ชุมชนเป็นฐานในการให้บริการสำหรับผู้สูงอายุ (Community-Based Approach) ที่พัฒนามาจากแนวคิดการลดการพึ่งพิงจากบริการในลักษณะสถาบัน (Deinstitutionalization) เช่นเดียวกับแนวคิดการใช้ครอบครัวเป็นฐานลดการบริการภายนอกชุมชน รวมถึงการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมทางเครือข่ายสังคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกับการแสดงบทบาทต่อชุมชนและสังคม (สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และคณะ, 2545 ; ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2549) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชนเป็นฐานขององค์การสหประชาชาติ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550) และองค์การอนามัยโลก (WHO, 2007) รวมถึงแนวคิดการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการมีชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุของ Lawton (1975) แนวคิดการให้ผู้สูงอายุอาศัยในที่เดิม (Aging in Place) ของ Lawlor and Thomas (2008) แนวคิดเมืองน่าอยู่ผู้สูงอายุ (Age-Friendly Cities) ของ WHO (2007) และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2552) ที่เน้นให้พัฒนาผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน คือ ชมรมผู้สูงอายุ โดยมีสังคมและรัฐบาลช่วยให้การสนับสนุนโดยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีทั้งกายและจิต มีหลักประกันที่มั่นคง อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีโดยมีส่วนร่วมในครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยเน้นความสำคัญของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตเพื่อให้ผู้สูงอายุพึ่งตนเองได้ (วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ, 2553)

สำหรับในทางปฏิบัติที่เป็นการแนวความคิดการใช้ชุมชนเป็นฐานในการให้บริการสำหรับผู้สูงอายุที่กล่าวมานั้น ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2550) ได้ทำการวิจัยโครงการนำร่องจัดตั้งศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน โดยดำเนินการในพื้นที่ 8 จังหวัด คือ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดสกลนคร จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดชลบุรี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดพัทลุง และกรุงเทพมหานคร ผลการดำเนินงาน พบว่า ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนเป็นการสนับสนุนการทำหน้าที่ระหว่างผู้สูงอายุ ครอบครัว ชุมชน องค์กร และสถาบันทางสังคมต่างๆ ในการจัดบริการ ทั้งที่เกิดจากชุมชนเองหรือบริการที่เกิดจากองค์กรภายนอก ตลอดจนกิจกรรมที่มีการดำเนินงานร่วมกัน ในการทำศูนย์อเนกประสงค์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ แหล่งการพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ส่งเสริมภาวะทางร่างกายและจิตใจ ตลอดจนสติปัญญาให้แก่ผู้สูงอายุเป็นแหล่งถ่ายทอดภูมิปัญญา การสร้างเครือข่ายกับกลุ่มอื่นๆ การใช้ความรู้ความสามารถของผู้สูงอายุให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งการสร้างความตระหนักรู้ต่อตนเองสร้างความรู้ภาคภูมิใจต่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและความภาคภูมิใจในตนเอง อีกทั้งประชาชนในชุมชนยังมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์เชิงปัญหาของชุมชนเอง ร่วมกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนเองโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพทั้งตัวผู้สูงอายุและศักยภาพของชุมชนได้เป็นอย่างดี จากงานวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นได้ว่า วิธีการที่ใช้ในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นแนวคิดที่สามารถนำมาบูรณาการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้ไปสู่ภาวะที่พึ่งตนเองได้หรือที่เรียกว่า “ภาวะพหุศักยภาพ”

ในต่างประเทศมีการพัฒนาชุมชนหรือเมืองให้เป็น “เมืองแห่งการเรียนรู้” (Learning City) ในลักษณะการนำองค์ประกอบของความเป็นเมืองที่สนับสนุนให้คนทุกวัยโดยเฉพาะครอบครัว ชุมชน องค์กร และสถาบันทางสังคมในการจัดบริการและพัฒนาผู้สูงอายุ เพื่อตอบสนองความต้องการด้านการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น โดยอาศัยความร่วมมือแบบหุ้นส่วนของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อสร้างพลังให้แก่ผู้สูงอายุในการเผชิญกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนช่วยในการพัฒนาตนเองและสังคมของตนได้อย่างเหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกยุคปัจจุบัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547 ; นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2548 และสุมาลี สังข์ศรี, 2547) ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการเข้าเป็นวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ เมืองแห่งการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการพัฒนาที่มีความสำคัญในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) หรือสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) ที่สอดคล้องกับบริบทการเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย เนื่องจากมุ่งเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตร่วมกันของคนทุกวัย มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง มีการพัฒนาโดยใช้องค์

ความรู้ และทุนทางสังคมของชุมชนเป็นฐาน การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นปัจจัยที่เสริมสร้างพลังอำนาจแก่ผู้สูงอายุให้เกิดความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดภาวะที่พึ่งตนเองได้ เป็นผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ และประสบความสำเร็จ หรือกล่าวได้ว่ามี “ภาวะพหุผลิพลัง”

จากการศึกษากรณีตัวอย่างในต่างประเทศ พบว่า การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาประชากรทุกวัยโดยเฉพาะผู้สูงอายุให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต กิจกรรมที่จัดมีความหลากหลายสำหรับคนทุกวัยในเมืองเพื่อสนองความต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมาย และสอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของชุมชน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547 ; Jarvis, 2007 ; Morgan-Klein and Osborne, 2007) และมีบางประเทศได้พัฒนาเมืองที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในต่างประเทศและประสบความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุผลิพลังและพัฒนาเมืองนั้นให้เป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีพหุผลิพลัง อาทิ เมือง Sun City รัฐอริโซนา เมือง Leisure World รัฐแคลิฟอร์เนีย เมือง Garden Spot Village รัฐเพนซิลเวเนีย เมือง Charlestown รัฐแมริแลนด์ Lasell Village รัฐแมสซาชูเซตส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา เกาะโอกินาวา ประเทศญี่ปุ่น จังหวัดคุมะโมะโตะ ประเทศญี่ปุ่น และ Seniorpolis ประเทศฟินแลนด์ เป็นต้น (U.S.A. Administration on Aging, 2010 ; Japan National Institute of Population and Social Security Research, 2009 ; Seniorpolis, 2009; Lasell Village, 2008)

ในประเทศไทยแม้ยังไม่มีการพัฒนาชุมชนหรือเมืองให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ในการพัฒนาผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม แต่จากการทบทวนเอกสารจะเห็นได้ว่าการกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย ยุทธศาสตร์ ตลอดจนการดำเนินงานของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนหรือเมืองให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุผู้สูงอายุในด้านการปฏิบัติในอนาคต และเกิดปรากฏการณ์การเรียนรู้ตลอดชีวิตของสังคมไทยขึ้น ด้วยการรณรงค์ให้กรุงเทพมหานครเป็น “มหานครแห่งการอ่านและการเรียนรู้” เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่าน ตลอดจนเสริมสร้างวัฒนธรรมรักการอ่านให้เกิดขึ้นในสังคม เน้นการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เข้าถึงได้ง่าย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการพัฒนาชุมชนหรือเมืองให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ในอนาคต

สำหรับงานวิจัยด้านการพัฒนาผู้สูงอายุส่วนใหญ่ก็ยังคงเน้นในเรื่องการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ และแนวโน้มด้านสุขภาพ เป็นส่วนใหญ่ งานวิจัยทางด้านการศึกษายังมีไม่มากนัก เมื่อเทียบกับด้านอื่นๆ ทั้งที่การศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีส่วนสัมพันธ์กับการวางแผนอนาคต

ทางสังคมและสามารถนำผลการวิจัยไปบูรณาการขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาผู้สูงอายุได้อย่างเป็นองค์รวมยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุ เพื่อนำองค์ความรู้มาใช้ในการศึกษาแนวโน้ม ผลกระทบ และภาพอนาคตของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุไทยในทศวรรษเพื่อรองรับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ และการเพิ่มขนาดและสัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุไทยที่ยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงทำการวิจัยเรื่อง “อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุไทย” เพื่อให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีบทบาทและเป็นกลไกในการสร้าง “สังคมผู้สูงอายุไทยที่มีพฤฒิพลัง” (Thai Active Aging Society) ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาที่มีความสำคัญในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทการเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย อันถืออำนาจประโยชน์แก่ผู้สูงอายุในการเตรียมให้ผู้สูงอายุให้สามารถดูแลตนเองในช่วงวัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพ อีกทั้งเป็นการสนองตอบความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่นำไปสู่การพัฒนาภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุ อันประกอบด้วย การมีสุขภาพที่ดี การมีส่วนร่วม และการมีหลักประกันและความมั่นคงของชีวิตให้เห็นเป็นรูปธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับบริบทและสภาพภูมิสังคมของประเทศไทยให้มีความยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ
2. เพื่อสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ
3. เพื่อตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุไทย ตลอดจนวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน คือ ขอบเขตด้านประชากร และขอบเขตด้านประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

1. **ขอบเขตด้านประชากร** ประชากรที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 3 กลุ่มตามวิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย

1.1 **เอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ** เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นในระยะ 10 ปี (ระหว่าง พ.ศ. 2547 – 2556) เนื่องจากจะทำให้ได้องค์ความรู้ที่สอดคล้องกับปัจจุบันมากที่สุด แบ่งเอกสารออกเป็น 2 ประเภท คือ เอกสารชั้นปฐมภูมิและเอกสารชั้นทุติยภูมิ

1.2 **กรณีตัวอย่างที่ดีของเมือง ชุมชน ชุมชน หรือกลุ่มที่จัดกิจกรรมการศึกษาและ/หรือการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ** โดยพิจารณาเลือกอย่างเจาะจง จากเมืองหรือชุมชนที่ได้รับรางวัลในระดับชาติและนานาชาติ ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น

1.3 **ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ** คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ หรือสามารถทำหน้าที่อธิบาย ชี้แนะ ชี้แจง ถ่ายทอด หรือข้อคิดเห็น ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในระดับพื้นที่ ระดับพื้นที่สาธารณะ และระดับนโยบาย ที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดพหุพลัง และด้านการศึกษา ที่ทำงานด้านการพัฒนามาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสถาบัน หน่วยงาน หรือสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

2. ขอบเขตด้านประเด็นที่ศึกษา

2.1 **การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์เมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ**

ผู้วิจัยวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์เมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ ใน 10 ประเด็น คือ (1) บริบททั่วไป (2) นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนา (3) องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุในด้านลักษณะร่วม ลักษณะเฉพาะ และปัจจัยหรือเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จ (4) กลไกการดำเนินงาน

(5) รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (6) กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ (7) ภาวศึ่เครือข่ายในการดำเนินงาน (8) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (9) ปัญหาและอุปสรรค (10) แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคต และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลัง จากนั้นนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์สรุปเป็น หลักการ องค์ประกอบ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และวิธีดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ

2.2 การสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย และการกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

ผู้วิจัยใช้วิธีการสร้างภาพอนาคต (Scenario planning) โดยศึกษาใน 4 ประเด็น คือ (1) หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย (2) องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย (3) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย (4) วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย โดยมีขอบเขตการพิจารณาตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงอนาคต ภายใต้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงภายใต้แนวโน้มและแรงผลักดันหลักที่เป็นตัวการของการเปลี่ยนแปลง (Key drivers of change) ตามหลัก STEEP แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ (1) แนวโน้มด้านสังคม (Social) (2) แนวโน้มด้านเทคโนโลยี (Technology) (3) แนวโน้มด้านเศรษฐกิจ (Economic) (4) แนวโน้มด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) (5) แนวโน้มด้านการเมือง (Political)

2.3 การตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย ตลอดจนวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้

ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (Focus group discussion) โดยศึกษาใน 2 ประเด็น คือ (1) การพิจารณาตรวจสอบ (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย และ (2) การวิเคราะห์จัด

อันดับความสำคัญของ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุวัฒนธรรมของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้ รวมถึงการให้ข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุวัฒนธรรมของผู้สูงอายุไทย และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุวัฒนธรรมของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

อนาคตภาพ หมายถึง ภาพอนาคตในระยะ 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2556 – 2565) ของรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุวัฒนธรรมของผู้สูงอายุไทยในด้านกระบวนการในการกำหนดเป้าหมายและวิธีการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ได้จากข้อเสนอแนะอย่างมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับ หลักการ องค์ประกอบ กระบวนการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และวิธีดำเนินงาน ในลักษณะที่เป็นแบบแผนของการสร้างภาพอนาคตตามกรอบกำหนดของระเบียบวิธีวิจัยเชิงอนาคต

การสร้างภาพอนาคต หมายถึง กระบวนการจำลองสถานการณ์เพื่อกำหนดอนาคตภาพที่พึงปรารถนาในระยะ 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2556 – 2565) อย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนชัดเจน และมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภายใต้แนวโน้มและแรงผลักดันที่เป็นตัวการของการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง รวมทั้งวิเคราะห์โอกาสและความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นเพื่อค้นหาภาพอนาคตที่พึงประสงค์และเป็นจริงได้ ตลอดจนการพัฒนายุทธศาสตร์ที่เป็นรูปธรรมนำไปสู่ภาพอนาคตนั้น

รูปแบบ หมายถึง กระบวนการความคิดเกี่ยวกับหลักการ องค์ประกอบ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และวิธีดำเนินงาน อันเป็นข้อสรุปจากความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะที่อาศัยความสัมพันธ์ ในลักษณะที่เป็นขั้นตอนและเป็นแบบแผน

เมืองแห่งการเรียนรู้ หมายถึง พื้นที่ตั้งของประชากรที่รวมตัวอยู่กันอย่างถาวรในเขตพื้นที่หนึ่งประกอบด้วยคนต่างเพศ ต่างวัย ต่างสถานภาพ มีอำนาจในการบริหารจัดการพื้นที่ และมีวัฒนธรรมที่หลากหลายตามความเชื่อและค่านิยม มีการปกครองที่รัฐบาลให้อำนาจหรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยการปกครองท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีอำนาจการปกครองร่วมกันทั้งหมด โดยมีการวางแผนกลยุทธ์ในการส่งเสริม สนับสนุน พัฒนา และกระตุ้นผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีการประสานเครือข่ายการเรียนรู้ในลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน

ตามความเหมาะสมกับสภาพของชุมชนเพื่อกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะ
 พหุฒิปลังของผู้สูงอายุ

การพัฒนาภาวะพหุฒิปลัง หมายถึง การพัฒนาให้บุคคลเข้าสู่วัยผู้สูงอายุอย่างมี
 คุณภาพและมีศักยภาพครบทั้ง 3 ด้าน สามารถพึ่งตนเองได้โดยยึดตามกรอบมโนทัศน์ของ
 องค์การอนามัยโลก คือ ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความความ
 มั่นคงของชีวิต โดยใช้กระบวนการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต

ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปทั้งชายและหญิงโดยนับอายุตามปฏิทินเป็น
 มาตรฐานสากลในการเป็นผู้สูงอายุ ตามเกณฑ์ของที่ประชุมสมัชชาว่าด้วยผู้สูงอายุแห่งโลก

ผู้ทรงคุณวุฒิ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ หรือสามารถทำ
 หน้าที่อธิบาย ชี้แนะ ชี้แจง ถ่ายทอด หรือข้อคิดเห็น ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน
 และภาคประชาชน ในระดับพื้นที่ ระดับพื้นที่สาธารณะ และระดับนโยบาย ที่เกี่ยวข้องกับด้านการ
 พัฒนาผู้สูงอายุ ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตาม
 แนวคิดพหุฒิปลัง และด้านการศึกษา ที่ทำงานด้านการพัฒนามาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสถาบัน
 หน่วยงาน หรือสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

กรณีตัวอย่างที่ดี หมายถึง เมือง ชุมชน ชมรม หรือกลุ่ม ที่มีการจัดกิจกรรมการศึกษา
 และ/หรือการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยมี
 การรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ เพื่อดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม มี
 แผนงานหรือโครงการที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องไม่
 น้อยกว่า 2 ปี โดยรวมกันเป็นศูนย์กลางของการดำเนินกิจกรรมที่ร่วมมือกับเครือข่าย สมาชิกของ
 เมือง ชุมชน ชมรม หรือกลุ่ม ได้รับประโยชน์ เกิดความศรัทธาในการเข้าร่วมกิจกรรม สมาชิกมี
 ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เมื่อมีปัญหาในการดำเนินงานของกลุ่มหรือคณะ หรือต้องการพัฒนางาน
 สมาชิกสามารถร่วมมือกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหาหรือพัฒนางาน
 ได้อย่างน่าพอใจ โดยได้รับรางวัลเกียรติคุณด้านการพัฒนาผู้สูงอายุเป็นที่ประจักษ์จากหน่วยงาน
 ภาครัฐและ/หรือภาคเอกชน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมการจัดการศึกษาตลอดชีวิตและพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในบริบทอื่นเพื่อสร้างการเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพได้

2. อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย อาทิ ผู้บริหารท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขตพื้นที่ และหน่วยงานด้านการพัฒนาชุมชนหรือสังคมอื่นทั้งภาครัฐและเอกชน สามารถนำไปดำเนินการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุในพื้นที่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีบทบาทและเป็นกลไกในการสร้างสังคมผู้สูงอายุไทยที่มีพหุพลัง อันสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพที่เหมาะสมด้วยการมีสุขภาพที่ดี การมีส่วนร่วม และการมีหลักประกัน ให้มีความเป็นรูปธรรมและมีความยั่งยืน อีกทั้งสามารถใช้เป็นข้อมูลสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจในการรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยเพื่อนำไปศึกษาหรือทำวิจัยต่อไป

3. ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ รัฐบาลสามารถนำไปกำหนดเป็นยุทธศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยเพื่อเป็นการสนองต่อความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร หนังสือ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 8 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ตอนที่ 2 แนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

ตอนที่ 3 แนวคิดการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุ

ตอนที่ 4 แนวคิดการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพ

ตอนที่ 5 นโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ

ตอนที่ 6 แนวคิดอนาคตศึกษา

ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.1 ความหมายของแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต

แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต ได้รับการนำเสนออย่างเป็นทางการครั้งแรกในการประชุม The Third International Committee for Facilitating Education จัดโดย UNESCO เมื่อ พ.ศ. 2507 หลังจากนั้น การศึกษาตลอดชีวิตได้กลายเป็นแนวคิดและแนวทางที่มีความหมายและความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษา ได้มีการศึกษา สำรวจข้อมูล ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง และรวบรวมแนวคิดจากนักการศึกษาจำนวนมาก เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์อย่างแท้จริง (นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2548) ปัจจุบันนี้คำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในการจัดการศึกษา ทั่วโลก สำหรับคำจำกัดความของการศึกษาตลอดชีวิต ได้มีนักการศึกษาให้ไว้ ดังนี้

ปฐุม นิคมานนท์ (2528) กล่าวว่า การศึกษามีได้หมายถึงเฉพาะกิจกรรมที่เกิดขึ้นในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น หากแต่เกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่งและตลอดเวลา มีความเกี่ยวพันและต่อเนื่องกันตลอดชีวิต

สุนทร สุนันท์ชัย (2529) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต ว่าหมายถึง การจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีลักษณะเป็นการดำเนินการตลอดชีวิตของบุคคล เป็นการจัดที่มีการวางแผน ทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกประเภท ในการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบวน และไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2548) ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกกระบวน และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2544) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง ภาพรวมของการศึกษาทุกประเภทที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลให้ปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิตของบุคคลและพัฒนาต่อเนื่องไปให้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบ ทุกวัย ทั้งการศึกษาในระบบ โรงเรียน การศึกษานอกกระบวนโรงเรียน และการศึกษาแบบไม่เป็นทางการจากทุกแหล่งความรู้ในชุมชนและสังคม และเกิดขึ้นได้ทุกที่ โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตและผสมผสานกลมกลืนกับการดำเนินชีวิตของบุคคล

Faure (1972) กล่าวถึง การศึกษาตลอดชีวิต ว่า การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกลักษณะ ทุกรูปแบบ เป็นการศึกษาโดยรวมทั้งหมด ไม่ว่าจะมองการศึกษาในส่วนตัวหรือการศึกษาลักษณะใด ล้วนเป็นการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสิ้น การศึกษาตลอดชีวิตไม่ได้เป็นระบบการศึกษา แต่เป็นหลักการจัดการศึกษา ซึ่งรวมการศึกษาทุกระบบ ทุกหน่วยทุกแหล่งไว้ด้วยกันทั้งหมดและเป็นการพัฒนาการศึกษาในทุกส่วน

Council of Europe (1998) กล่าวถึง การศึกษาตลอดชีวิตตรงกันว่า การศึกษาตลอดชีวิต ไม่เป็นเพียงแนวคิดเท่านั้น แต่เป็นแนวปฏิบัติ เป็นปรัชญา เป็นยุทธวิธีเพื่อความเปลี่ยนแปลง เพื่อการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการศึกษา หรือสังคมแห่งการเรียนรู้

UNESCO (1998) อธิบายว่า การศึกษาตลอดชีวิต คือ ลักษณะธรรมชาติที่เกิดขึ้นในทุกๆ วัน ของทุกชีวิตทั้งผู้หญิงและผู้ชายทั่วโลกของชีวิตของทุกคน

สรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระบวนการที่มีผลต่อการเรียนรู้ โดยการศึกษาในระบบการศึกษา นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย เกิดขึ้นกับบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาต่อไปให้เต็มศักยภาพ โดยบุคคลนั้นจะต้องมีแรงจูงใจที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง การศึกษาตลอดชีวิตเป็นผลรวมของการศึกษาทุกประเภทที่บุคคลได้รับตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สามารถให้ผู้เรียนพึ่งตนเองและไม่แยกห่างจากวิถีชีวิตปัจจุบันของคนเรา อันส่งผลไปสู่การเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้

1.2 ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2544) สรุปว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นรูปแบบการศึกษาที่ช่วยให้บุคคลมีโอกาสเรียนรู้ทุกช่วงชีวิต ช่วยให้บุคคลได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาคเท่ากัน ช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมกลมกลืนกับสภาพการดำเนินชีวิตจริง เพราะการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการบูรณาการศึกษากับชีวิต ช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตจริง ช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาที่สอดคล้องกับภาระงาน ช่วยให้บุคคลสามารถเลือกอาชีพและพัฒนาอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป ช่วยให้บุคคลมีความรู้ ทักษะที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีอิสระในการเรียนรู้สามารถเลือกเรียนในสิ่งที่ตรงกับระดับความสามารถของตนเอง สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพพึ่งพาตนเองได้และนำตนเองได้ในการเรียนรู้ นอกจากนี้การศึกษาดูตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้พัฒนาตนเองตลอดทุกช่วงชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นการศึกษาดูตลอดชีวิตจึงเป็นการศึกษาที่ช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาสในการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ช่วยให้บุคคลและองค์กรในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในที่สุด

1.3 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

สุนทร สุนันท์ชัย (2529) และ สุมาลี สังข์ศรี (2544) กล่าวถึง หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต ไว้ดังนี้

1.3.1 การศึกษาไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อบุคคลจบการศึกษาจากสถาบันการศึกษา หากแต่การศึกษาเป็นกระบวนการตลอดชีวิตของบุคคลที่สามารถวางแผนเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมและแหล่งวิชาที่มีอยู่ในสังคมได้

1.3.2 การศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาที่ไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย

1.3.3 บ้านมีบทบาทสำคัญอันดับแรกในการให้การศึกษาตลอดชีวิตเปรียบเสมือนโรงเรียนแห่งแรก มีหน้าที่อบรมและให้การศึกษาเบื้องต้นแก่เด็ก และเป็นการวางรากฐานที่ดีให้แก่เด็กในการศึกษาตลอดชีวิต

1.3.4 ชุมชนเป็นแหล่งการศึกษาลำดับต่อมา เด็กจะได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ จากแหล่งการเรียนรู้หลากหลายประเภทในชุมชนของตน เช่น โรงเรียน สถานประกอบการ โรงพยาบาล วัด เป็นต้น

1.3.5 การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและผสมผสานกันทั้งในแนวตั้งและแนวนอน แนวตั้ง หมายถึง ช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย บุคคลควรได้รับการศึกษาในทุกวัย ในทุกช่วงชีวิต และแนวนอน หมายถึง บุคคลควรได้รับการพัฒนาทุกด้านในช่วงชีวิตหนึ่ง ดังนั้น บุคคลควรได้รับการพัฒนาทุกประเภทและต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของตน

1.3.6 รัฐควรจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับประชาชนทุกคนและทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคม

1.3.7 การศึกษาตลอดชีวิตมีลักษณะยืดหยุ่นและหลากหลายในด้านเนื้อหา สื่อการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ ระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนและกฎระเบียบต่างๆ เป็นต้น

1.3.8 เป้าหมายสูงสุดของการศึกษาตลอดชีวิต คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต

1.3.9 สิ่งที่สำคัญสำหรับการศึกษาตลอดชีวิต คือ โอกาส แรงจูงใจ และความสามารถที่จะศึกษา โดยจะต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่กลุ่มเป้าหมาย ให้เห็นถึงความจำเป็นของการศึกษาที่มีต่อชีวิต

1.3.10 การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทุกระดับ

1.3.11 บุคคลทุกเพศ ทุกวัย มีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ต้องจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพของบุคคลในขณะนั้น

1.3.12 ให้การเรียนรู้เรื่องของสภาพจริงและปัญหาที่จะต้องไปเผชิญเพื่อที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถพึ่งพาตนเองและแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้

1.3.13 การศึกษามีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อจะช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงต่างๆ ในช่วงวัยได้อย่างเหมาะสม

1.3.14 การศึกษาตลอดชีวิตให้สำเร็จและมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งรัฐบาล เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรท้องถิ่นและประชาชน เป็นต้น

1.4 แนวปฏิบัติของการการศึกษาตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2544) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตให้มีประสิทธิภาพควรมีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาให้ชัดเจน โดยการศึกษาวิเคราะห์และกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน จากนั้นจัดการศึกษาทุกประเภทให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ ด้วยการจัดแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย เปิดกว้างและประชาสัมพันธ์ ผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิตควรประสานความร่วมมือระหว่างกัน โดยออกแบบเนื้อหาหลักสูตรจะต้องเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ทางด้านวิธีการให้การศึกษา หากความรู้ ควรมีความหลากหลายให้ผู้เรียนเลือกได้ตามความต้องการและความสะดวก โดยใช้สื่อและเทคโนโลยีช่วยในการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมต่อเนื่องตลอดชีวิต พัฒนาคู่มือให้รู้บทบาทและมีทักษะในการศึกษาตลอดชีวิต ส่วนการวัดและประเมินผลควรใช้วิธีการที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงครูผู้สอนมีบทบาทสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายให้เป็นผู้ใฝ่รู้ สร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชน และส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ในที่สุด

โดยสรุป การศึกษาตลอดชีวิต เป็นเรื่องที่ประชาคมโลกให้ความสนใจเนื่องจากเป็นการจัดการเรียนรู้ที่สามารถให้ผู้เรียนพึ่งตนเองและไม่แยกห่างจากวิถีชีวิต เรียนรู้ได้ทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชน อันนำไปสู่การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การเป้าหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ คือการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้นในชุมชนนั่นเอง การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุจึงควรได้นำแนวคิด ทฤษฎี หลักการของการศึกษาตลอดชีวิตไปปรับใช้ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาทุกด้านอย่างมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของตน

1.5 รูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

หลายประเทศที่ได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว มีการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาศักยภาพและตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ โดยจาก

การศึกษา พบว่า รูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้

1.5.1 รูปแบบการจัดการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ การศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศ มีการจัดหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องในระดับอุดมศึกษาเป็นการเฉพาะ ผู้สูงอายุมีบทบาทเป็นทั้งผู้เรียนและผู้สอน มีระบบการวัดผล การให้ปริญญาบัตร หรือใบรับรอง หลังจากเรียนจบหลักสูตรแล้ว (Swindell, R. & Thompsom, J., 2005) การศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย พบว่า มีการจัดในระดับอุดมศึกษา จากข้อมูลจำนวนผู้สูงอายุที่เข้าศึกษา ต่อในระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2551 พบว่า มีจำนวน 2,950 คน เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2549 ซึ่งมีจำนวน 2,150 คน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551) จำแนกออกเป็นระดับปริญญาตรี ร้อยละ 78.2 สูงกว่าปริญญาตรีร้อยละ 20.7 ส่วนมากศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยของรัฐ มากถึง 2,833 คน และมหาวิทยาลัยเอกชน 117 คน แต่ยังไม่พบว่ามีการพัฒนาหลักสูตรหรือจัดตั้งสถานศึกษา ในระบบสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยเป็นการเฉพาะ

1.5.2 รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ กระทรวงศึกษาธิการ (2553) แบ่งกิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ ออกเป็น 5 ประเภท คือ การศึกษาขั้น พื้นฐาน การฝึกอาชีพ การให้ข่าวสารข้อมูล การพัฒนาทักษะชีวิต และการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม และชุมชน มีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกระบบ โดยครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน และครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ แบ่งเป็นระดับประถมศึกษา (ป.6) ระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) และยังมีจัดการศึกษา ต่อเนื่อง ในรูปแบบการอบรมอาชีพระยะสั้น 30 – 40 ชั่วโมง ตามศักยภาพของผู้สูงอายุ เช่น การ พัฒนาทักษะชีวิตด้านสุขภาพ ด้านการฝึกอาชีพเพื่อเสริมสร้างรายได้ ด้านความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน และด้านการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

1.5.3 รูปแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ กิจกรรมการศึกษาตาม อัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุเป็นกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์โดย ธรรมชาติ การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันตามความต้องการของผู้สูงอายุ ตลอดจน การแลกเปลี่ยนสารสนเทศระหว่างกันเพื่อการแก้ปัญหาเฉพาะบุคคล (สุรกุล เจนอบรม, 2541) แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การให้การศึกษาผ่านสื่อต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต เทปบันทึกเสียง เทป บันทึกโทรทัศน์ รายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง หอกระจายข่าว นิทรรศการ สื่อบุคคล ฯลฯ เป็นการจัดการศึกษาโดยส่วนกลาง แล้วกระจายลงสู่พื้นที่ และการให้ การศึกษาโดยผ่านกิจกรรมของชุมชนและหน่วยงานต่างๆ เช่น ค่ายผู้สูงอายุ การฝึกอบรม การไป

ทัศนศึกษา การเสวนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การกีฬาและการนันทนาการ กิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม ฯลฯ

สรุปได้ว่าการศึกษาดลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ มีรูปแบบที่หลากหลายทั้งหมด ครอบคลุม การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทุกระดับ ที่ให้การเรียนรู้เรื่อง ของสภาพจริงและปัญหาที่จะต้องไปเผชิญเพื่อที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถพึ่งพา ตนเองและแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ ด้วยการอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งรัฐบาล เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรท้องถิ่นและประชาชน โดยยังไม่พบว่ามีจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในระบบเนื่องจากการจัดการศึกษาในระบบ เป็นรูปแบบการศึกษาไม่สอดคล้องกับสภาพทาง กายภาพของผู้สูงอายุ ดังนั้นรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุจึงควรจัดในรูปแบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมให้ ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.6 หลักการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ

สุรกุล เจนอบรม (2537) ได้เสนอหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษา ตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดย เสนอว่าต้องให้ความรู้ของผู้สูงอายุครบทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้าน ความรู้พื้นฐาน เพื่อให้เกิดความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต กิจกรรมการศึกษานอกระบบ วิทยาลัยด้านการศึกษาเพื่อให้ความรู้และทักษะอาชีพ สร้างรายได้ก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง และ กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้านข่าวสารข้อมูล ซึ่งต้องให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอด ชีวิต มีหลักการ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

- 1) จัดการศึกษาเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่ผู้สูงอายุ จึงควรจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เช่น จัดฝึกวิชาชีพระยะสั้นสำหรับผู้สูงอายุ
- 2) จัดการศึกษาหรือกิจกรรมการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางใจแก่ผู้สูงอายุ โดย ให้ผู้สูงอายุมีโอกาสได้พบปะสังสรรค์กับบุคคลวัยเดียวกันหรือต่างวัย เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมี โอกาสช่วยเหลือสังคม
- 3) จัดการศึกษาเพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการพัฒนาจิตใจให้เกิดขึ้นในสังคมโดยเน้น กลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มอายุ เพื่อเป็นการเตรียมตัวให้เป็นผู้สูงอายุที่ดี เช่น การตั้งชมรมผู้สูงอายุ โครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

4) จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาค่านิยม และเจตคติที่ดีต่อสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุ โดยการส่งเสริมให้มีการปรับปรุงหลักสูตรประชากรศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน โดยสอดคล้องเนื้อหาผู้สูงอายุไว้ในบทเรียน เช่น โครงการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุและโครงการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีโอกาสสะท้อนข้อเขียนสู่สังคม เป็นต้น

ชโรทัย ปัญติ (2540) ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุไว้ดังนี้

1) การศึกษานับเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญในชีวิตของบุคคลทุกวัย มิใช่เฉพาะกลุ่มอายุตอนต้นเท่านั้น ถือเป็นความจำเป็นและสิทธิ (Right) ที่ต้องได้รับในบุคคลทุกวัย

2) การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุนั้น ต้องมีการเตรียมการ จึงต้องทราบข้อมูลความต้องการในด้านต่างๆ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม ของผู้สูงอายุให้มากที่สุด รวมไปถึงการให้ความรู้และเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับผู้สูงอายุแก่บุคคลในสังคมด้วย และประการสุดท้ายต้องมีการฝึกอบรมผู้ที่จะทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุด้วย

3) เนื้อหาของวิชาผู้สูงอายุเป็นการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลที่อยู่ในวัยสูงอายุ เป็นการให้การศึกษาแก่คนในสังคมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และเป็นการศึกษาที่เตรียมบุคลากรในการทำงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

อารีย์ เพชรบุตร (2544) กล่าวว่าหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยของผู้สูงอายุ ซึ่งสังเคราะห์มาจากแนวคิดของ วิรัช แก้วสกุล (2527) สุธีรา น้อยจันทร์ (2530) สุรกุล เจนอบรม (2534) และสาลี เพ็ญศิริ (2535) มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เมื่อบุคคลมีอายุล่วงเลยเข้าสู่วัยสุดท้ายของชีวิต อวัยวะต่างๆเสื่อมโทรมลง และหย่อนสมรรถภาพตามอายุที่เพิ่มมากขึ้น ผู้สูงอายุจึงมีความจำลดลง ความคิด ความรู้สึก และปฏิกิริยาตอบสนองต่างๆ เป็นไปโดยเชื่องช้า การเคลื่อนไหวของข้อ กล้ามเนื้อต่างๆ เป็นไปโดยไม่สะดวก ความสามารถในการรับรู้ลดลง เสียง ลดลง มือเท้าสั่น มีอาการอ่อนล้า เหนื่อยง่าย เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ได้ช้าลง ไม่สามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว และหลากหลายเท่ากับเยาวชน

2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ โดยสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย และด้านสังคม เพราะความเสื่อมสมรรถภาพของทางร่างกายกระทบต่อจิตใจ และการปรับตัวของผู้สูงอายุในด้านอื่น เมื่อพละกำลังถดถอย จึงต้องลดบทบาท

และหน้าที่ต่างๆลง ผู้สูงอายุจึงไม่สามารถปรับตัวได้ ขาดความเชื่อมั่น อันเป็นผลและเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

3) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เมื่อบทบาทของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงไป จากผู้ให้มาเป็นผู้รับ จากผู้หาเลี้ยงครอบครัวมาเป็นผู้พึ่งพิงอาศัย ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกเสียพลังอำนาจ หมดความสำคัญ และอับอาย ประกอบกับค่านิยมเกี่ยวกับการเคารพนับถือผู้สูงอายุลดลง ผู้สูงอายุถูกมองว่าเป็นคนล้าสมัย ไม่ทันต่อเหตุการณ์ ความรู้ประสบการณ์ของผู้สูงอายุกลายเป็นของไม่มีค่า ไม่สามารถนำไปใช้ส่งสอนใครได้ เมื่อสถานภาพทางสังคมของผู้สูงอายุเปลี่ยนไป การรับรู้ของผู้สูงอายุจึงมีอุปสรรคและมีข้อจำกัดตามไปด้วย

Tyler (1949) ได้เสนอหลักการในการเลือกประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุไว้ โดยมีหลักเกณฑ์ 4 ข้อ ประกอบด้วย

1) ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดควรให้ผู้เรียนได้รับความพึงพอใจในการแสดงพฤติกรรมตามที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมาย

2) ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดขึ้น ควรให้โอกาสผู้เรียนได้แสดงพฤติกรรมตามที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมาย

3) ประสบการณ์การเรียนรู้ต้องเหมาะกับระดับความรู้ สภาพร่างกายและจิตใจของผู้เรียน ฉะนั้นผู้จัดกิจกรรมต้องรู้ภูมิหลังจากสภาพจิตใจปัจจุบันของผู้เรียน

4) ประสบการณ์การเรียนรู้ชนิดเดียวกัน อาจนำไปสู่ผลหลายอย่าง เช่น ขณะผู้เรียนกำบังแก้ปัญหาด้านสุขภาพ ก็ได้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพไปด้วย

Cass (1956) ได้เสนอว่าหลักการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมีความแตกต่างจากเด็กทั้งในด้านกายภาพ อารมณ์ และสังคม โดยต้องเป็นการเรียนโดยสมัครใจ ตรงกับความต้องการและความสนใจ ด้วยหลักการที่สำคัญ 5 ข้อ คือ

1) ผู้สูงอายุมีจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ที่แน่นอน ดังนั้นผู้สูงอายุจะเรียนเฉพาะในสิ่งที่เห็นว่าเป็นประโยชน์และสามารถนำไปใช้ได้ทันทีทันใด

2) ผู้สูงอายุต้องการเวลาในการเรียนรู้มากกว่าปกติ

3) ผู้สูงอายุพร้อมที่จะเรียน ถ้าเรียนตรงกับความต้องการและเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม

4) ผู้สูงอายุไม่ต้องการเป็นแค่ผู้ดู หากแต่ต้องการมีส่วนร่วมด้วย

5) ผู้สูงอายุเรียนเฉพาะสิ่งที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์

McClusky (1975) ได้เสนอหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยเป้าหมายหลัก คือ เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวเข้ากับ

สภาพแวดล้อมใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดี เพื่อตอบสนองปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกคือ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ (Preretirement Education) และประเภทที่สองคือ การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ (Postretirement Education) ซึ่งการจัดการศึกษาทั้งสองประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องจัดต่อเนื่องกัน หรือต่อยอดกันเป็นระยะอย่างไม่มีที่สิ้นสุด อย่างไรก็ตามหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ต้องยึดหลักความต้องการทางด้านการศึกษา (Education Needs) ของผู้สูงอายุ โดยควรจัดให้ผู้สูงอายุเกิดความต้องการที่เข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม (Social Participation) และการพัฒนาศักยภาพ (Self-actualization) ผู้สูงอายุ

จากหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ที่ได้กล่าวมานั้น สรุปว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องยึดหลักการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในวัยของตนได้เป็นอย่างดี และต้องตอบสนองปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ซึ่งเสนอว่าบุคคลต้องเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา อันสอดคล้องกับความต้องการ (Needs) ของผู้สูงอายุ โดยกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาด้านความรู้พื้นฐาน เพื่อให้เกิดความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต กิจกรรมด้านการฝึกทักษะ เพื่อให้ความรู้และทักษะอาชีพ สร้างรายได้ก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง และกิจกรรมด้านข่าวสารข้อมูล ซึ่งเป็นการศึกษาตามอัธยาศัยของผู้สูงอายุ เพื่อผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม

1.7 แนวคิดสูงอายุนิเทศศาสตร์

แนวคิดสูงอายุนิเทศศาสตร์ (Educational Gerontology) เป็นแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุที่บูรณาการแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเข้ากับแนวคิดสูงอายุนิเทศศาสตร์ เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตที่ประกอบด้วย การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ 5 ประการ คือ ความรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคม ทักษะเพื่อการแสดงออกในสังคม ความรู้เพื่อถ่ายทอดความรู้แก่สังคม ความรู้เพื่อความเข้าใจสภาพแวดล้อม และความรู้เพื่อการพัฒนาตน โดยมีเป้าหมายการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้สูงอายุได้พัฒนาศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เสริมสร้างพลังอำนาจแก่ผู้สูงอายุ ให้ผู้สูงอายุเกิดความเข้าใจในกระบวนการชราภาพตาม

ธรรมชาติ อันนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพิสัย ประกอบด้วย การมีสุขภาพที่ดี การมีส่วนร่วมในสังคม และการมีหลักประกันที่มั่นคง

1.7.1 ความหมายของสูงอายุวิทยาทางการศึกษา

สูงอายุวิทยาทางการศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้และการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ (สุรกุล เจนอบรม, 2541) นอกจากนี้ยังมีคำที่เกี่ยวข้องและมีความหมายลักษณะเดียวกับสูงอายุวิทยาทางการศึกษา เช่นคำว่า “Gerogogy” หมายถึง ศาสตร์และศิลป์ในการสอนผู้สูงอายุ (Formasa, 2002) หรือ วิธีวิทยาการสอนผู้สูงอายุ (Moody, 1976) โดยเทียบเคียงกับคำว่า “Pedagogy” อันหมายถึง ศาสตร์และศิลป์ในการสอนเด็ก และคำว่า “Andragogy” อันหมายถึง ศาสตร์และศิลป์ในการช่วยให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ (The Art and Science of Helping Adults or Maturing Human Being Learns) (Knowles, 1980)

สำหรับคำว่า สูงอายุวิทยาทางการศึกษาเชิงวิพากษ์ (Critical Educational Gerontology) หรือเรียกโดยย่อว่า Critical Gerogogy หมายถึง วิธีวิทยาการสอนสำหรับผู้สูงอายุเชิงวิพากษ์ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจและความเป็นไทแก่ผู้สูงอายุ วิธีวิทยาการสอนสำหรับผู้สูงอายุเชิงวิพากษ์ประยุกต์แนวการจัดการศึกษามาจากแนวคิดการศึกษาเพื่อมนุษยธรรมสำนัก (Theory of Radical Conscientization) ของเปาโล เฟร์ (Paulo Friere) ด้วยมโนทัศน์ที่เชื่อว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ขาดโอกาส สิ้นหวัง และถูกกดขี่ ที่ต้องการได้รับบทบาททางสังคมใหม่ มีความต้องการที่จะเรียนรู้เพื่อออกจากวัฒนธรรมเงียบ (Cultures of Silence) ซึ่งเป็นวิธีวิทยาการสอนผู้สูงอายุที่ได้รับความสนใจจากนักการศึกษาตะวันตกเป็นอย่างมาก (Glendenning & Battersby, 1990)

สรุปว่า สูงอายุวิทยาทางการศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่จัดขึ้นตามปรัชญาการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเน้นที่กระบวนการเรียนรู้และการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ด้วยการผสมผสานปรัชญา หลักการ และวิธีการสอนผู้ใหญ่ ร่วมกับแนวคิดสูงอายุวิทยานำมาจัดเป็นรูปแบบการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

1.7.2 ความเป็นมาของแนวคิดสูงอายุวิทยาทางการศึกษา

การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุจึงพัฒนาขึ้นตามแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ี่มีความเป็นมาแบ่งเป็น 5 ระยะ (Moody 1976, 1988, 1990) คือ

ระยะแรก เป็นระยะที่ปฏิเสธการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ (Rejection Stage) คือ การปฏิเสธว่าผู้สูงอายุเรียนรู้ได้

ระยะที่สอง (ช่วงค.ศ. 1950s – 1970s) เป็นระยะของการสังคมสงเคราะห์ (Social Service Stage) คือการจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในรูปแบบการสังคมสงเคราะห์ที่ไม่ตอบสนองสภาพ ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ

ระยะที่สาม (ช่วง ค.ศ.1970s) มีการให้ความสำคัญกับภาพรวมของปัญหาสังคมมากขึ้น จึงเป็นระยะที่เรียกว่า ระยะปกติ (Normalization Stage) เป็นระยะที่นักการศึกษาและนักการพัฒนาไม่ได้แยกความแตกต่างระหว่างการศึกษของผู้สูงอายุและวัยอื่นๆ โดยพบว่าผู้สูงอายุต้องการได้รับการศึกษาและสามารถศึกษาได้เหมือนวัยอื่นๆ ต่อมาอีก 1 ทศวรรษ (ค.ศ. 1980) เป็นระยะที่เรียกว่า ระยะการค้นพบสัจจกาลแห่งตน (Self-Actualization Stage) ที่ตระหนักว่าการเรียนรู้ของผู้สูงอายุทำให้เกิดการพัฒนาภายในตัวผู้สูงอายุ ผู้จัดการศึกษาจึงต้องเน้นการพัฒนาแบบองค์รวมทั้งกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสภาพแวดล้อม ไปพร้อมๆ กัน

ระยะในปัจจุบัน (ค.ศ. 1980 – ปัจจุบัน) คือ ระยะการศึกษาเพื่อ คือ ระยะการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเพื่อความเป็นไท หรือระยะการปลดปล่อยเป็นอิสระ ที่เน้นการพัฒนาในระดับปัจเจกบุคคลไปพร้อมกับการอยู่ร่วมกับวัยอื่นๆ ในสังคม ด้วยกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ ให้ผู้สูงอายุมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมทำกิจกรรมและมีการเรียนรู้ร่วมกับวัยอื่นๆ

Manheimer. et.al (1995) กล่าวว่า แนวคิดสูงอายุวิทยาด้านการศึกษาเป็นสาขาหนึ่งของการศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) ที่แบ่งผู้เรียนออกเป็น ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนกลาง และผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย โดยผู้สูงอายุจัดว่าเป็นผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย ซึ่งปรัชญาของการศึกษาผู้ใหญ่เชื่อว่าผู้ใหญ่มีลักษณะพิเศษและมีความต้องการการเรียนรู้ที่มีลักษณะเฉพาะแต่ละบุคคล

Knowles (1968) ได้เสนอแนวคิด “Andragogy” ซึ่งพัฒนามาจากแนวคิดของกลุ่มนักจิตวิทยาแนวมนุษยนิยมที่เรียกตนเองว่า “Third Force Psychologists” โดยเสนอว่า ผู้ใหญ่มี “การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง” (Self-directed Learning) และต้องการการเรียนรู้แบบ “ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” (Learner Center Approach) มากกว่าการเรียนรู้แบบท่องจำ แนวคิด Andragogy นี้เอง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยิ่งใหญ่ในวงการการศึกษาผู้ใหญ่ และนับเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดแนวคิดในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ (Jarvis, 2001)

ใน ค.ศ. 1970 แนวคิดสูงอายุวิทยาด้านการศึกษา จึงได้เกิดขึ้นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน ประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น ต่อมา

แนวคิดนี้ได้แพร่หลายไปยังสถานศึกษาอื่นๆ ทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอื่นๆ ทั่วโลก โดยมีหลักการที่สำคัญ (เพ็ญแข ประจวบจันท์, 2550) ดังนี้

1) การศึกษาจัดเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญในชีวิตของบุคคลทุกวัย มิใช่เฉพาะกลุ่มผู้ใหญ่ตอนต้นเท่านั้น โดยการศึกษาเป็นความจำเป็นและสิทธิที่ต้องได้รับทุกคนและทุกวัย

2) การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุต้องมีการเตรียมการหาข้อมูลในด้านร่างกาย จิตใจ สังคมของผู้สูงอายุให้ได้มากที่สุด

3) เนื้อหาของสูงอายุวิทยาด้านการศึกษา แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ การศึกษาที่จัดให้แก่บุคคลที่อยู่ในวัยผู้สูงอายุ การศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุแก่บุคคลทั่วไป และการศึกษาที่เตรียมความพร้อมให้บุคลากรที่ทำงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ความเป็นมาของแนวคิดสูงอายุวิทยาด้านการศึกษาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุมีสัถยภาพในการเรียนรู้ได้ดี เช่นเดียวกับช่วงวัยอื่น จึงทำให้แนวคิดสูงอายุวิทยาด้านการศึกษาจึงได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวงวิชาการ และมีหลักสูตรการเรียนการสอนอย่างแพร่หลายถึงระดับปริญญาเอก เพื่อผลิตบุคลากรไปปฏิบัติงานด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในรูปแบบการศึกษานอกระบบ การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาต่อเนื่อง หรือการเรียนรู้อัตนศึกษา ซึ่งล้วนมีเป้าหมายในการพัฒนาการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเช่นกัน

1.7.3 หลักการจัดการศึกษาตามแนวคิดสูงอายุวิทยาด้านการศึกษา

นักการศึกษาผู้ใหญ่หลายท่าน ได้เสนอหลักการจัดการศึกษาตามแนวคิดสูงอายุวิทยา ด้านการศึกษาไว้จำนวนมาก ผู้เขียนได้เลือกแนวคิดของ McClusky (1975) Moody (1990) Knowles (1980) ซึ่งเป็นนักการศึกษาผู้ใหญ่ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางมานำเสนอ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

McClusky (1975) แบ่งหลักการจัดการศึกษาตามแนวคิดสูงอายุวิทยาด้านการศึกษาเป็น 2 ประเภท คือ การจัดการศึกษาเพื่อเตรียมตัวก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ (Pre-retirement Education) และการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ (Post-retirement Education) การจัดการศึกษาทั้งสองประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องจัดต่อเนื่องกัน หรือต่อยอดกัน โดยยึดความต้องการทางด้านการศึกษาของผู้สูงอายุเป็นหลัก โดยจัดให้ผู้สูงอายุเกิดความต้องการที่เข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม (Social Participation) และการพัฒนาศักยภาพ (Self-Actualization) ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ 5 ประการ คือ

1) ความต้องการความรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคม (Coping Needs) ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ อนามัย การปรับตัวทางด้านจิตใจ สังคม ร่างกาย และข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดีในสังคม เป็นต้น

2) ความต้องการทักษะเพื่อการแสดงออกในสังคม (Expressive Needs) ทักษะเหล่านี้ อาทิ ทักษะการเข้าร่วมกลุ่ม การปฏิสัมพันธ์กับบุคคล รวมไปถึงงานอดิเรก เป็นต้น

3) ความต้องการความรู้เพื่อถ่ายทอดความรู้แก่สังคม (Contributive Needs) ได้แก่ ความรู้และทักษะ เพื่อถ่ายทอดความรู้ความสามารถให้แก่สังคม อาทิ ความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอด การอบรม และข้อมูลเกี่ยวกับอาสาสมัครกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น

4) ความต้องการความรู้เพื่อความเข้าใจสภาพแวดล้อม (Influence Needs) ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับชุมชน และสภาพแวดล้อมรอบตัว ความรู้ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเข้าใจการเปลี่ยนแปลงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นต้น

5) ความต้องการความรู้เพื่อการพัฒนาตน (Transcendence Needs) ได้แก่ ความรู้และการศึกษาที่จัดในรูปแบบต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการด้านการศึกษาของผู้สูงอายุ เป็นต้น

Knowles (1980) ได้เสนอหลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ที่เรียกว่า “ศาสตร์และศิลป์ในการช่วยให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้” (Andragogy) โดยมีหลักการสำคัญ 4 ข้อ ดังนี้

1) มโนภาพต่อตนเอง (Self-concept) มโนทัศน์การรับรู้ของตนเองของผู้ใหญ่เปลี่ยนแปลงจากผู้ที่มีบุคลิกภาพต้องพึ่งพาผู้อื่นไปสู่ผู้ที่สามารถนำตนเอง สามารถชี้แนะและควบคุมตนเองได้

2) ประสบการณ์ (Experience) ผู้ใหญ่สะสมประสบการณ์ความรู้มากมาย จนสามารถใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้อันทรงคุณค่าโดยถือว่าประสบการณ์เป็นทรัพยากรอันมีคุณค่าของการเรียนรู้

3) ความพร้อม (Readiness) ผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียนเพิ่มมากขึ้น โดยมุ่งไปสู่ภาระงานตามบทบาทหน้าที่ของตนในสังคมพร้อมที่จะเรียนรู้ เมื่อรู้สึกว่าการเรียนจำเป็นในการดำรงชีวิต

4) แนวโน้มต่อการเรียนรู้ (Orientation to Learn) ผู้ใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงจากผู้ที่มีมุ่งนำความรู้ไปใช้ในอนาคต สู่การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน และแนวทางการเรียนรู้เปลี่ยนจากเนื้อหาเป็นศูนย์กลาง ไปสู่การลงมือปฏิบัติเป็นศูนย์กลาง โดยยึดปัญหาเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้

สรุปว่า หลักการจัดการศึกษาตามแนวคิดสูงอายุนิเวศวิทยาด้านการศึกษาต้องจัดการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในวัยของตนได้เป็นอย่างดี ในลักษณะการเรียนรู้

จากประสบการณ์ที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวินิจฉัยความต้องการจำเป็น (Need Assessment) การระบุวัตถุประสงค์ การกำหนดแผนการเรียนรู้อื่นๆ รวมทั้งการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผู้สอนมีบทบาทเป็นวิทยากรกระบวนการ หรือผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ (Facilitator) คอยให้การช่วยเหลือสนับสนุน แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความสนใจ ความเชื่อมั่นและทัศนคติเชิงบวกแก่ผู้สูงอายุในการเรียนก่อน เพื่อเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ด้วยตนเอง และขั้นตอนที่ 2 เมื่อมีความเชื่อมั่นและทัศนคติเชิงบวกแล้ว ผู้สูงอายุจะสามารถนำประสบการณ์เดิมมาผสมผสานกับความรู้ใหม่ โดยเน้นให้การเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของผู้สูงอายุ นำความรู้ที่ได้ไปใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.7.4 เป้าหมายของการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ผู้ศึกษาได้สังเคราะห์แนวคิดของ McClusky (1975) Moody (1990) สุรกุล เจนอบรม (2541) และเพ็ญแข ประจวบจักษ์ (2550) และสรุปเป้าหมายของการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุออกเป็น 4 ประการ ประกอบด้วย

1) เพื่อให้ผู้สูงอายุพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพที่ช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เป็นภาระของสังคม และเพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม

2) เพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ผู้สูงอายุ (Empowerment) โดยการสร้างความเชื่อมั่นและทัศนคติเชิงบวกแก่ผู้สูงอายุในการเรียนและการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ด้วยการมองอนาคตเชิงบวก การมีความคิดด้านบวกต่อตนเองและสังคม เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม

3) เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความเข้าใจในกระบวนการชราภาพตามธรรมชาติ โดยมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุเกิดความเข้าใจ และจำแนกความแตกต่างระหว่างกระบวนการชราภาพที่เป็นปกติทางร่างกาย จิตใจ สังคม และกระบวนการชราภาพที่ไม่เป็นปกติ เช่น โรคต่างๆ และแก้ไขทัศนคติที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับผู้สูงอายุ รวมถึงสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับผู้สูงอายุในสังคมต่างวัฒนธรรม

4) เพื่อให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพฤกษพลัง (Active Aging) โดยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดภาวะที่พึ่งตนเองได้ ที่เรียกว่า “ภาวะพฤกษพลัง” โดยองค์การอนามัยโลกได้นิยามความหมายว่าเป็นภาวะที่ผู้สูงอายุมีพลังและศักยภาพที่เหมาะสมประกอบด้วย การมีสุขภาพที่ดี การมีส่วนร่วมและการมีหลักประกัน ซึ่งทำได้โดยการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ หรือการศึกษาเมื่อเป็นผู้สูงอายุแล้ว (WHO, 2002)

จากการศึกษาแนวคิดสูงอายุวิทยาด้านการศึกษา สรุปได้ว่า แนวคิดสูงอายุวิทยาด้านการศึกษาเป็นการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุที่คำนึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ และสังคมของผู้สูงอายุ ความต้องการของผู้สูงอายุ รวมถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ด้วยการมองกระบวนการสูงอายุในเชิงบวก ส่งผลให้นักการศึกษาในสาขาวิชาสูงอายุวิทยาด้านการศึกษามีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้สูงอายุ มีความเข้าใจและเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ ตลอดจนมองเห็นแนวทางในการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลในวัยนี้ได้เหมาะสมและมีคุณค่า เพื่อจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับเป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีพหุพลังที่สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน เป้าหมายของการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีสักยภาพในระดับที่ช่วยเหลือตนเองได้ มองตนเองในด้านบวก พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอ และเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพลัง ไม่เป็นภาระของสังคม ดังนั้นการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุตามเป้าหมายดังกล่าว จึงสามารถแก้ปัญหาภาวะพึ่งพิงทางสังคมของผู้สูงอายุของประเทศไทยได้

1.8 รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยและต่างประเทศ

1.8.1 รูปแบบกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย

ได้ดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ตามภารกิจของประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) ดังนี้

1) รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุสำหรับผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดยกระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วย สำนักกิจการพิเศษ สำนักลูกเสือ ยุวกาชาด และกิจการนักเรียน และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ได้ดำเนินการจัดโครงการครอบครัวศึกษา การจัดโครงการลูกเสือบำเพ็ญประโยชน์ให้กับสังคม การส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนเอกชนนอกระบบจัดการเรียนการสอนหลักสูตรวิชาการดูแลผู้สูงอายุ 420 ชั่วโมง การส่งเสริมการสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุ การบริการเสริมส่วยสำหรับผู้สูงอายุ และการเชิญเป็นกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนเอกชน เป็นต้น นอกจากนี้ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาอาชีวศึกษา ได้ส่งเสริมสนับสนุนให้วิทยาลัยอาชีวศึกษาในสังกัดจัดกิจกรรมด้านอาชีพ 108 อาชีพสำหรับผู้สูงอายุ มีการจัดส่งเสริมให้บริการข้อมูลข่าวสาร ป้ายประชาสัมพันธ์ และ web site ตลอดจนการจัดบริการให้ผู้สูงอายุชุมชน ทางด้านสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ได้ดำเนินการให้บริการข้อมูลข่าวสารสำหรับผู้สูงอายุ ดำเนินการฝึกอบรมระยะสั้นสำหรับผู้สูงอายุ ดำเนินการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้สถานศึกษาและ

หน่วยงานในสังกัดผลิตสื่อสำหรับผู้สูงอายุ ตลอดจนส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ในสังกัดดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และลำดับสุดท้ายคือสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) ได้ดำเนินโครงการส่งเสริมภูมิปัญญาไทย แบ่งออกเป็น 9 ด้าน 6 รุ่น โดยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ใช้ศักยภาพถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน มีการดำเนินโครงการจัดการเรียนรู้ของแหล่ง เรียนรู้ทั่วประเทศตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 25 จำนวน 8 ประเภท คือ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ เพื่อให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามความสนใจ

2) **รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ใน พ.ศ. 2552** ประกอบด้วย กิจกรรมการศึกษาต่อเนื่อง ในรูปแบบหลักสูตรระยะสั้น โดยมีโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย รวมถึงการจัด ส่งเสริมการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ใน 9 พื้นที่เป้าหมาย รวมทั้งสิ้น 256,607 คน ซึ่งพบว่า มีปัญหาในการจัดส่วนใหญ่เกี่ยวกับด้านการจัดสรรงบประมาณ

กล่าวโดยสรุป หน่วยงานหลักของกระทรวงศึกษาธิการได้จัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุที่ สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 หมวด 5 มาตรา 80 แผนผู้สูงอายุ แห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2547 โดยจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุให้เป็นรูปธรรมแก่สังคม และสอดคล้องกับภารกิจของ หน่วยงานหลักแต่ละแห่งโดยมีกิจกรรมและโครงการที่ให้บริการสำหรับผู้สูงอายุที่หลากหลาย

1.8.2 รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศ

รูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ในต่างประเทศได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทั้งภาคพื้นยุโรป อเมริกา รวมทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วในภาคพื้นเอเชีย โดยผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบกิจกรรมการศึกษานอก ระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศ ได้ดังต่อไปนี้

1) **ประเทศสหรัฐอเมริกา** ประเทศสหรัฐอเมริกามีจำนวนประชากรผู้สูงอายุเป็น จำนวนมาก รัฐสภาของประเทศสหรัฐอเมริกาจึงออกนโยบายด้านผู้สูงอายุที่ให้ความสำคัญกับการให้สวัสดิการ การให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ รวมทั้งบริการให้ข้อมูล ข่าวสารที่เป็น

ประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ โดยเน้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม การศึกษา การฝึกอบรมและกิจกรรมนันทนาการ เช่น ให้บริการด้านสุขภาพ สุขภาพจิต และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ผู้สูงอายุ โดยโครงการ/กิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีความหลากหลายทั้งรูปแบบ โดยรัฐบาลกลางเปิดโอกาสให้แต่ละมลรัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ภาคประชาชน สถาบันการศึกษา สามารถจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ตัวอย่างเช่น เมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ สถาบันการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต กองทุนความร่วมมือด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ โปรแกรมอาสาสมัคร Senior Corps ของสหพันธ์ Corporation and Community Service Senior Connection และ Lasell Village เป็นต้น (Arlington Learning In Retirement Institute,2007; Osher Lifelong Learning Institute, University of Arizona, 2010 ; Wikipedia, Retirement Community, 2010)

2) ประเทศอังกฤษ ในประเทศอังกฤษได้มีการประสานสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่ายองค์กรเอกชนในการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยแก่ผู้สูงอายุหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การจัดพิมพ์เอกสารที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ เพื่อการศึกษาตามอัธยาศัยออกเผยแพร่ ซึ่งเป็นสิ่งพิมพ์ที่มีเนื้อหาอันเป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ เช่น Your Right, Tour Taxes and giving retirement, Using your home as hospital และ A Buyer's Guide to Sheltered Housing เป็นต้น การพิมพ์แผ่นปลิวความรู้ด้านการรักษาสุขภาพอนามัยแก่ผู้สูงอายุ ตลอดจนการมีองค์กรเอกชนที่แจกจ่ายข้อมูลที่น่าสนใจให้แก่ผู้สูงอายุเป็นระยะๆ เช่น Holidays ในประเทศอังกฤษมีการดำเนินกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนภายใต้ความรับผิดชอบหลักของกระทรวงการพัฒนาสังคม (Department of Social Security) โดยรับผิดชอบหน้าที่พักอาศัยในลักษณะบ้านพักฉุกเฉิน ให้แก่ผู้สูงอายุที่เจ็บป่วย เช่น Self Accommodation, Housing Association, Special Sheltered Housing และ Residential Home เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีจัดบริการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่อาศัยในบ้านของตน (Self-Accommodation) นอกจากนี้ยังมีมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ ที่เรียกว่า มหาวิทยาลัยวัยที่สาม (University of the Third Age) ดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อผู้สูงอายุที่ต้องการศึกษาต่อเนื่องในระดับอุดมศึกษาเป็นการเฉพาะอีกด้วย (สุรกุล เจนอบรม, 2541; สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย, 2549 ; ศูนย์เฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม, 2550)

3) ประเทศฝรั่งเศส รัฐสภาของประเทศฝรั่งเศสได้ผ่านการเห็นชอบ L'act pour des personne âgées (APPA) ที่ให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุที่เป็นพลเมืองของประเทศ โดยให้

ความสำคัญกับการให้สวัสดิการ การให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ โดยมี L'allocation de solidarité aux personnes âgées (ASPA). เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดการดูแลผู้สูงอายุของประเทศสวitzerland ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาผู้สูงอายุของประเทศฝรั่งเศส ได้กล่าวไว้ในวัตถุประสงค์ของการจัดทำ ประกอบด้วย ข้อที่ 1 เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม การศึกษา การฝึกอบรมและกิจกรรมนันทนาการ และข้อที่ 2 ด้านการบริการและการจัดศูนย์ผู้สูงอายุ ให้บริการด้านสุขภาพ สุขภาพจิต และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ผู้สูงอายุ กิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุที่จัดขึ้นในประเทศฝรั่งเศส ดำเนินการโดยศูนย์กิจกรรมที่จัดตั้งโดยองค์กรท้องถิ่น และมีบางศูนย์ที่จัดตั้งโดยองค์กรการกุศล องค์กรศาสนา และองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร โดยในฝรั่งเศสมี ศูนย์เช่นนี้ อยู่ในทุกมลรัฐ เช่น ศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ศูนย์กิจกรรมชุมชน สโมสรผู้สูงอายุ สภากาชาดฝรั่งเศส ศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดยคริสเตียน ศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดยศาสนาพุทธ องค์กรด้านจัดหางาน ศูนย์เสริมสร้างกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่เน้นกิจกรรมทางการศึกษา กิจกรรมทัศนศึกษา การให้บริการด้านสุขภาพ กิจกรรมอาสาสมัคร และกิจกรรมนันทนาการ (Deschavanne and Tavoillot, 2007; d'Epinay and Spini, 2008)

4) ประเทศฟินแลนด์ ประเทศฟินแลนด์เป็นประเทศหนึ่งที่มีโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุค่อนข้างสูง เนื่องจากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การแพทย์ ฟินแลนด์เป็นประเทศที่มีลักษณะเป็นรัฐสวัสดิการ (Welfare State) ซึ่งมีการดำเนินการ การศึกษา ได้รับการสนับสนุนโดยรัฐ ทำให้มีโครงการ/กิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในประเทศฟินแลนด์ มีจำนวนมาก มีรูปแบบหลากหลาย เพื่อให้สามารถสอดคล้องกับสังคมผู้สูงอายุ กิจกรรมการศึกษาและการฝึกอบรมให้กับผู้สูงอายุที่จัดโดย Finnish Adult Education Centres และมีทั้งการจัดชุมชนผู้สูงอายุโดยภาคเอกชนในท้องถิ่นทั่วประเทศ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมและบริการของเมืองที่เอื้อกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ โดยการ จัดชั้นเรียนและอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต และการสร้างเมืองสำหรับผู้สูงอายุ (Seniorpolis) ประกอบด้วยหมู่บ้านที่มีสภาพแวดล้อมเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ที่อายุ 55 ปีขึ้นไปเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุแบบเป็นองค์รวม (Finnish Association of Adult Education Centres, 2010 ; Finnish Red Cross, 2010)

5) **ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี** ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีเป็นตัวอย่างที่ดีของประเทศที่ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในระยะยาวครอบคลุมทั้งการคงไว้ซึ่งรายได้ การดูแลสุขภาพอนามัย การดูแลที่พักอาศัย และการให้บริการทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ เนื่องจากสาธารณรัฐเกาหลีเป็นประเทศที่เริ่มเข้าสู่สังคมของผู้สูงอายุ ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีมุ่งให้ความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการและการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น การเล่นกีฬาันทนาการ การใช้เวลาว่าง วัฒนธรรม ประเพณี และการให้ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ เป็นต้น โดยส่วนใหญ่แล้วรัฐบาลและหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลด้านการศึกษาจะเป็นผู้ดำเนินงานในการจัดการศึกษา/เรียนรู้ในประเทศประเทศสาธารณรัฐเกาหลี รัฐบาลมีแนวคิดที่จะเพิ่มอายุการทำงานให้แก่ผู้สูงอายุทำให้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ปิยากร หวังมหาพร, 2552)

6) **ประเทศญี่ปุ่น** ประเทศญี่ปุ่น เป็นตัวอย่างที่ดีของประเทศที่ให้ความสำคัญกับการดูแลและพัฒนาผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ เนื่องจากเป็นสังคมของผู้สูงอายุมาเป็นเวลานาน จึงมีหน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินงานเพื่อผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เช่น ทำให้การส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศญี่ปุ่น สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการและความสนใจที่แท้จริง ตามสถานการณ์และบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป กิจกรรมส่วนใหญ่เน้นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า และสามารถใช้ชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง ดังจะเห็นจากการจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุ ของสถาบันการศึกษาต่างๆ การจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Kominkan) ที่มีอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ เนื้อหา กิจกรรม ประกอบด้วยการพัฒนาความรู้ ทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี การพัฒนาทักษะชีวิต เป็นต้น จุดเด่นที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของประเทศญี่ปุ่น คือ เมืองโอกินาวา ซึ่งเป็นเมืองที่เป็นตัวอย่างที่ดีในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ (Fukuchi, 1985 ; Nishide, 1990 ; Carbinet Office, 2008)

7) **ประเทศสิงคโปร์** ประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศที่มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มอย่างรวดเร็ว และมีภาวะการเจริญพันธ์ต่ำ ลักษณะพิเศษของสิงคโปร์คือมีประชากรหลากหลายทั้งในด้านเชื้อชาติและภาษา ดังนั้นนโยบายผู้สูงอายุของประเทศสิงคโปร์ คือ การให้ประชากรผู้สูงอายุอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและสังคม ตามกฎหมาย The Maintenance of Parent Act ซึ่งระบุให้ลูกมีหน้าที่ต้องดูแลพ่อแม่ตามกฎหมาย นโยบายของรัฐจึงเน้นความร่วมมือในลักษณะของความเป็นหุ้นส่วน (Partnerships) ในการดูแลผู้สูงอายุร่วมกับชุมชนและครอบครัว ตามนโยบาย “Many Helping Hands” ซึ่งดูแลในเชิงปฏิบัติโดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและการกีฬา (The Ministry of Community Development and Sports) ซึ่งเป็นกระทรวงหลักในการ

ทำงานด้านผู้สูงอายุ โดยภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของสิงคโปร์ ประกอบด้วย National Council of Social Service, Singapore National Employer's Federation, People's Association, The Singapore Action Group of Elders, Tsao Foundation, และ Gerontological Society of Singapore เป็นต้น ซึ่งการดำเนินงานประกอบด้วย การฝึกอบรม ให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุ การให้ความร่วมมือด้านเงินทุน โดยรัฐบาลสิงคโปร์เชื่อว่าการให้ทุกภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมทำให้การแก้ปัญหาด้านผู้สูงอายุ ไม่กระทบถึงความความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (สุรกุล เจนอบรม, 2541; สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย, 2549 ; ศูนย์เฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม, 2550)

8) **ประเทศมาเลเซีย** ประเทศมาเลเซียเริ่มมีนโยบายผู้สูงอายุแห่งชาติ (National Policy for The Elderly) เป็นครั้งแรกในปี 1995 โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เพื่อเพิ่มศักดิ์ศรีและคุณค่าของผู้สูงอายุในครอบครัว สังคม และประเทศ เพื่อการเพิ่มศักยภาพของผู้สูงอายุให้คงไว้ซึ่งผลิตภาพในกระบวนการพัฒนาประเทศ และเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อดูแลรักษาและคุ้มครองผู้สูงอายุ ต่อมาในปี 1996 มีการจัดตั้ง National Senior Citizens Policy Technical Committee เพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านการศาสนา ด้านการฝึกอบรม ด้านการวิจัย และด้านการประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีกิจกรรมการให้การศึกษาภายใต้โครงการด้านสุขภาพผู้สูงอายุที่สำคัญ โดยทั้งภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว ดังจะเห็นได้ว่ามีภาคเอกชนจัดตั้งบ้านพักสำหรับผู้สูงอายุทั่วไป และจัดกิจกรรมต่างๆ ให้ผู้สูงอายุภายใต้การดูแลของกรมประชาสงเคราะห์ (Narazizan and Hamid, 2007)

จากการศึกษารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศ ได้สะท้อนให้เห็นประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น คือ 1) รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ที่หลายประเทศมีความต้องการให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพิงตนเองได้ด้วยการให้การศึกษาทั้งก่อนเกษียณและหลังเกษียณ ด้วยเนื้อหาที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ โดยจะเห็นได้ว่าส่วนมากเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ สุขภาพ และเศรษฐกิจ 2) การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ โดยการส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายเข้ามามีบทบาทการมีส่วนร่วม และแบ่งเบาภาระในการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ที่เห็นเด่นชัดได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสิงคโปร์ และประเทศเกาหลี ที่ประกาศเป็นนโยบายในการร่วมกันดูแลรับผิดชอบผู้สูงอายุในฐานะหุ้นส่วน (Partnerships) กับรัฐบาล และการส่งเสริม

การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุด้วยการจัดสร้างเมืองสำหรับผู้สูงอายุในหลายประเทศ เช่น เมืองโอกินาวา ประเทศญี่ปุ่น เมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ (A Retirement Community, Active Adult Community, Lasell Village) ของประเทศสหรัฐอเมริกาและSenior Polis ของประเทศฟินแลนด์ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุและการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตในรูปแบบการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยได้ต่อไป

ตอนที่ 2 แนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

2.1 ความเป็นมาของแนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547 ก) กล่าวว่า เมืองแห่งการเรียนรู้มาจากคำภาษาอังกฤษที่ว่า Learning City ซึ่งในภาษาไทยให้ความหมายไว้ว่า เมืองแห่งการเรียนรู้ นครแห่งการเรียนรู้ เมืองแห่งการศึกษา ชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งคำทั้งหมดล้วนมีความหมายเดียวกัน แต่บัญญัติศัพท์แตกต่างกัน ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องครอบคลุมกับบริบทของประเทศไทยที่ยังมีหลายส่วนที่เป็นชนบท

แนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ เริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2513 และมีการพัฒนาต่อเนื่องมาเป็นลำดับ จนกระทั่งใน พ.ศ. 2533 ได้มีการนำแนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ จัดทำเป็นรายงานเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ระหว่างประเทศเรื่องเมืองแห่งการเรียนรู้ ครั้งที่ 1 ซึ่งจัดโดยรัฐสภาแห่งเมืองบาร์เซโลนา โดยในรายงานดังกล่าวได้ระบุหลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ควรนำมาปฏิบัติ ได้แก่ การคำนึงถึงความต้องการแผนงานบูรณาการ ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาด้านการศึกษาและวัฒนธรรม ความจำเป็นในการขจัดความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษา และความต้องการด้านการศึกษาตลอดชีวิต

ต่อมาใน พ.ศ. 2535 องค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ได้นำเสนอรายงานต่อที่ประชุมระหว่างประเทศเรื่อง เมืองแห่งการเรียนรู้ ครั้งที่ 2 ที่เมืองโกเตนเบิร์ก รายงานดังกล่าวส่งผลให้สหราชอาณาจักรพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับเมืองแห่งการเรียนรู้ และนำมากระตุ้นให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตในประเทศของตน และหลังจากการประชุมนานาชาติครั้งที่ 1 ขององค์การความร่วมมือด้านการศึกษาตลอดชีวิตของยุโรป (ELLI) ที่จัดขึ้น ณ กรุงโรม ที่ส่งเสริมแนวคิดเรื่องเมืองแห่งการเรียนรู้และชุมชนแห่งการเรียนรู้ จึงให้ทำมีเมืองแห่งการเรียนรู้แห่งแรกเกิดขึ้นในสหราชอาณาจักร ซึ่งต่อมาองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ได้จัดการประชุมครั้งที่ 2 ที่เมืองฮอตตาว่า ใน พ.ศ. 2540 ในหัวข้อเรื่อง

ยุทธศาสตร์ในการเลือก : การลงทุนเพื่อพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ซึ่งยุทธศาสตร์ที่ได้รับการนำเสนอเป็นตัวอย่างต่อที่ประชุมเป็นยุทธศาสตร์จาก 3 ประเทศ คือ การรู้หนังสือของประเทศแคนาดา การเรียนรู้แห่งเขตพื้นที่ของสหราชอาณาจักร และประเทศแห่งการเรียนรู้ของสโลวาเกีย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547 ก)

Torsten Husen (1990) ระบุว่าแนวคิดสังคัมแห่งการเรียนรู้/เมืองแห่งการเรียนรู้ มีความเป็นมาซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 5 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 แนวคิดสังคัมแห่งการเรียนรู้/เมืองแห่งการเรียนรู้ เริ่มต้นจากการที่ประเทศต่างๆ ในโลกเริ่มมีการผ่านกฎหมายบังคับให้บุคคลต้องได้รับการศึกษา และมีการก่อตั้งโรงเรียนที่มีการเรียนการสอนในระดับต้นหรือการศึกษาพื้นฐาน ที่เรียกว่า Primary Schooling ซึ่งตรงช่วงกลางศตวรรษที่ 19 หรือในระหว่าง ค.ศ. 1815 ถึง ค.ศ. 1880 แต่ยังไม่แพร่หลายมากนัก

ระยะที่ 2 เป็นช่วงต้นศตวรรษที่ 20 เกิดกระแสที่เรียกว่า Comprehensive School ที่มุ่งเน้นการเรียนการสอนที่มีความใกล้เคียงกับชีวิตจริง มีการก่อสร้างโรงเรียนใกล้กับแหล่งชุมชนมากขึ้น เพื่อความสะดวกในการเดินมาเรียน มีระบบชั้นเรียนมากขึ้น โดยเป็นที่นิยมมากในประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศในทวีปยุโรป และรัสเซีย

ระยะที่ 3 เกิดขึ้นหลังจาก ค.ศ.1960 เป็นช่วงที่มีการลงทะเบียนเรียน ในทุกระดับ การศึกษาของแทบทุกประเทศทั่วโลก

ระยะที่ 4 เป็นช่วงการรณรงค์การรู้หนังสือของประชาชน (Literacy campaigns) ในกลุ่มประเทศโลกที่สามทั้งหลาย และการส่งเสริมการศึกษาผู้ใหญ่ โดยมีแนวคิดใหม่ เช่น การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาต่อเนื่องและการฝึกอบรม เป็นต้น

ระยะที่ 5 เป็นผลมาจากการการเปลี่ยนแปลงของโลกในด้านต่างๆ ที่สำคัญคือ การเกิดนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ในสังคัม รวมถึงการประยุกต์เทคโนโลยีเหล่านี้ในระบบการศึกษา ตั้งแต่ ค.ศ.1960 เป็นต้นมา

สำหรับแนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย สิบปนนท์ เกตุทัต (2545) ได้อธิบายความเป็นมาของแนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ว่า เกิดขึ้นในราว พ.ศ. 2537 โดยการศึกษาของประเทศในเวลานั้น มุ่งเน้นการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีการจัดตั้งเป็นคณะศึกษาศึกษาการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อศึกษาและเสนอแนะการปฏิรูปการศึกษา และในที่สุดความพยายามในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศก็บรรลุผล ก่อให้เกิดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ขึ้น โดยมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสังคัมหรือเมืองแห่งการเรียนรู้โดยสรุปในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.

2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในหมวดที่ 1 บททั่วไป (มาตรา 6 ถึง มาตรา 9) ได้แก่ ความมุ่งหมายและหลักการของพระราชบัญญัติฯ ต้องการพัฒนาคอนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้รู้จักพึ่งตนเอง ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้านการจัดการศึกษา ได้กำหนดให้ยึดหลักการศึกษาดลอดชีวิตโดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง หมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา (มาตรา 22 ถึง มาตรา 30) มีสาระสำคัญเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ โดยรัฐต้องส่งเสริมการดำเนินการและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ หมวด 7 ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา (มาตรา 52 ถึง 57) ได้กำหนดให้หน่วยงานทางการศึกษา ทรัพยากรในบุคคลหรือชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยอาศัยประสบการณ์ความรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลเหล่านั้น หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา (มาตรา 58 ถึง มาตรา 62) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสังคมหรือเมืองแห่งการเรียนรู้ คือ ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาโดยเป็นทั้งผู้จัดและผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งหากพิจารณาสาระสำคัญในพระราชบัญญัติฯ จะเห็นถึงการพัฒนาสังคมหรือชุมชนรอบสถานศึกษาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้และนับว่าเป็นทรัพยากรทางการศึกษาได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2548)

2.2 ความหมายของเมืองแห่งการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547 ก) นิยามความหมายของเมืองแห่งการเรียนรู้ว่า หมายถึง นครใหญ่ เมืองเล็ก หรือชุมชน ขนาดใดหรือตั้งอยู่ที่ไหนก็ได้ เมืองแห่งการเรียนรู้เป็นการดำเนินงานเพื่อตอบสนองความต้องการด้านการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น โดยอาศัยความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในการรับรู้คุณค่าของการเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อมีความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับสถาบันที่แข็งแกร่ง เมืองแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัยการเรียนรู้เป็นวิธีการที่ส่งเสริมความกลมเกลียวและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของทุกส่วนในชุมชน

สุมาลี สังข์ศรี (2547) อธิบายว่า เมืองแห่งการเรียนรู้เป็นเมืองที่ประชาชนตระหนักถึงความจำเป็นของการเรียนรู้ เป็นปัจจัยหลักสำหรับในยุคปัจจุบันที่จะช่วยสร้างความพร้อม สร้างพลังให้แก่ประชาชนในการเผชิญกับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนช่วยในการพัฒนาตนเองและสังคมของตนได้อย่างเหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกยุคปัจจุบัน

นภมณฑล ลิ้มหมื่นเปี่ยม (2548) ให้ความหมายเมืองแห่งการเรียนรู้แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือความหมายทั่วไปและความหมายเชิงปฏิบัติการ ความหมายโดยทั่วไป เมืองแห่งการเรียนรู้ หมายถึง ชุมชนที่พัฒนาด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์ทั้งภายในชุมชนของตนเองและจาก ชุมชนอื่นๆ ซึ่งช่วยให้ชุมชนเกิดความคิด และพัฒนาตามแนวทางใหม่

สำหรับความหมายเชิงปฏิบัติการ เมืองแห่งการเรียนรู้ หมายถึง เมืองใหญ่ เมืองเล็ก หรือ ชุมชน ขนาดต่างๆ ที่ตั้งอยู่ที่ไหนก็ได้ มีวิธีการเรียนรู้โดยการอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับ สถาบันที่แข็งแกร่งของชุมชน มีการร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วมและความสามารถในการ ดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมความกลมเกลียวและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของทุกส่วนในชุมชน

Center for Education Research and Innovation: OECD (1992) ให้นิยามเมืองแห่ง การเรียนรู้ว่าเป็นเมืองที่มีการวางแผนกลยุทธ์ที่จะส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี พัฒนาปัจเจกบุคคล และสังคมแห่งความเอื้ออาทรและความสมานฉันท์ (Social Cohesion) เพื่อการพัฒนาศักยภาพ ของประชากรโดยรวมทั้งหมด

Learning City Network (1998) ได้ให้ความหมายว่า เมืองแห่งการเรียนรู้เป็นเมืองที่ ตอบสนองความต้องการของการเรียนรู้ผ่านภาคีเครือข่าย โดยใช้จุดแข็งของความสัมพันธ์ของ สถาบันทางสังคม และฐานทางวัฒนธรรมที่ยอมรับศักยภาพทางการเรียนรู้ของมนุษย์ การเป็น เมืองแห่งการเรียนรู้ต้องให้ความสำคัญกับสังคมแห่งความเอื้ออาทรและความสมานฉันท์ การ ฟื้นฟู และการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะต้องเป็นการขับเคลื่อนของทุกภาคส่วนในสังคมเข้า ด้วยกันในรูปแบบแหล่งทรัพยากร ซึ่งการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้อาจเกิดจากในตัวชุมชนเองหรือ เกิดจากการนำเข้าไปในชุมชนก็ได้

Longworth (2000) ให้ความหมายว่า เมืองแห่งการเรียนรู้เป็นเมืองที่ทุกภาคส่วนให้ ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ไปสู่ศักยภาพสูงสุดของปัจเจก บุคคล โดยเมืองนั้นต้องให้ความสำคัญกับการสร้างการเชื่อมโยงทางสังคมและการสร้างสรรค์เพื่อ ความเจริญงอกงาม

Jarvis (2007) ได้ให้ความหมายของเมืองแห่งการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นรูปแบบใหม่ของการจัด การศึกษาชุมชนโดยเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมเพื่อเริ่มต้นใหม่ท่ามกลางกระแสการ เปลี่ยนแปลงของสังคม ความก้าวหน้าทางด้านข้อมูลสารสนเทศเป็นโอกาสในการแลกเปลี่ยน ความรู้ระหว่างภูมิภาคอย่างไร้พรมแดน ซึ่งการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้จะทำให้เท่าทันการ เปลี่ยนแปลง รองรับความเสี่ยงในการบริหารความรู้ ข้อมูล ข่าวสารได้ โดยต้องถึนร่วมมือกันจัด

กระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบการเป็นหุ้นส่วนด้วยเป้าหมายการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ตลอดจนการให้ความสำคัญกับทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมในเมืองนั้นๆ

สรุปได้ว่า เมืองแห่งการเรียนรู้ หมายถึง เมืองหรือชุมชนที่ดำเนินการวางแผนกลยุทธ์ในการส่งเสริม สนับสนุน พัฒนา และกระตุ้นให้แก่ประชาชนในเมือง ได้เรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นผู้รู้ สื่อเทคโนโลยี สารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจากองค์ความรู้ต่างๆ มีการผสมผสานเครือข่ายการเรียนรู้ในลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วน ซึ่งทำให้ประชาชนในเมืองสามารถสร้างความรู้ สร้างทักษะ และมีการจัดการความรู้ที่ดี รวมทั้งสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาการดำเนินชีวิตให้มีความเหมาะสมกับสภาพของตนเองและชุมชน

2.3 แนวคิดทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเมืองแห่งการเรียนรู้

การพัฒนาเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ในสหราชอาณาจักร ประกอบด้วยแนวคิดทางการศึกษาที่เชื่อมโยงกัน 2 แนวคิด (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547 ก ; สุมาลี สังข์ศรี, 2547 ; นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2548 ; Jarvis, 2007) ประกอบด้วย

2.3.1 การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นปัจจัยสนับสนุนให้ปัจเจกบุคคล นายจ้าง และองค์กรต่างๆ ในเมืองแห่งการเรียนรู้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากลักษณะของภารกิจที่เปลี่ยนแปลงทำให้ประชาชนจำเป็นต้องมีพฤติกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อให้ทันการเปลี่ยนแปลง รวมเป็นถึงเรื่องเกี่ยวกับการจ้างงาน เมืองใดที่ประสบความสำเร็จในการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ก็จะเป็นเมืองที่น่าอยู่อาศัยและเป็นเมืองที่มีโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวม ยิ่งประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมากขึ้นเท่าใด เมืองนั้นก็ยิ่งมั่งคั่ง น่าสนใจและประสบความสำเร็จมากขึ้นเท่านั้น

2.3.2 ความตระหนักในบริบทของการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เป็นแนวคิดสำคัญที่เมืองแห่งการเรียนรู้ต้องตระหนักในบริบทของการเปลี่ยนแปลงในชุมชนเพื่อกำหนดลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ ในการวางแผนงานในอนาคต ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ตลอดจนผลกระทบของเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่มีต่อระบบสื่อสาร ฯลฯ ล้วนเป็นเรื่องที่ชุมชนที่อยู่ในการบวนการปฏิรูปเพื่อเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ต้องเรียนรู้ มิใช่เป็นเพียงการพัฒนาทักษะของประชาชนเพียงอย่างเดียว แต่เพื่อทำความเข้าใจกับองค์ประกอบการดำรงชีวิตของชุมชน เพื่อนำ

ทักษะและความเข้าใจข้างต้นมาเชื่อมโยงเข้าด้วยกันให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นในการรักษาความ
 ผาสุกของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป

แนวคิดทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศอินเดีย ประกอบด้วย
 ประเด็นทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน 9 แนวคิด (The Peoples'
 Institute For Rethinking Education and Development, 1999) ประกอบด้วย การเรียนรู้ตลอด
 ชีวิต (Lifelong learning) การเรียนรู้เพื่อที่จะเรียน (Learning to Learn) การเรียนรู้แบบพหุวัย
 (Intergenerational Learning) การเรียนรู้แบบนวัตกรรม (Innovative Learning) การเรียนรู้จาก
 สถานการณ์ (Situating Learning) การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) การเรียนรู้
 แบบเครือข่ายการเรียนรู้ (Distributed and Networked Learning) การเสริมพลังอำนาจชุมชน
 (Community Empowerment) ความเชื่อในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ ความเชื่อในศักดิ์ศรีของ
 ความเป็นมนุษย์ และความเชื่อในจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ (Human Potential, Human
 Dignity, and Human Spirit) ซึ่งแนวคิดพื้นฐานทางการศึกษาเหล่านี้จะทำให้การจัดการศึกษา
 เป็นพลวัต และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในบริบทของเมืองแห่งการเรียนรู้มีหลากหลาย เช่น การ
 เรียนรู้ผ่านภาคีเครือข่ายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว กลุ่มเพื่อน สถานประกอบการ สมาคม
 วิชาชีพ สถาบันทางศาสนา สถาบันสื่อ หน่วยงานทางการกีฬาและนันทนาการ ซึ่งจุดแข็งของการ
 จัดการศึกษาในเมืองแห่งการเรียนรู้คือพื้นที่ที่ไม่เป็นทางการและการสะท้อนกลับของชุมชนที่ทำให้
 มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในทางบวก

สรุปได้ว่า หลักการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ คือ การจัด
 สภาพแวดล้อมของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน โดยต้อง
 ตระหนักถึงการเรียนรู้แนวทางการปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาค
 ส่วนในสังคมในลักษณะความเป็นหุ้นส่วนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยความเชื่อใน
 ศักยภาพของความเป็นมนุษย์ ความเชื่อในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ลักษณะการมีส่วนร่วมใน
 รูปแบบการเป็นหุ้นส่วนส่งผลให้การจัดการศึกษาของเมืองแห่งการเรียนรู้เป็นพลวัต เพื่อพัฒนา
 เมืองเป็นเมืองที่น่าอยู่อาศัยและเป็นเมืองที่มีโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
 ประชาชนโดยรวม

2.4 ลักษณะของเมืองแห่งการเรียนรู้

ในการดำเนินการศึกษาลักษณะเมืองแห่งการเรียนรู้ พบว่า ลักษณะการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย 9 ลักษณะ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547 ข; สุมาลี สังข์ศรี, 2547) ดังนี้

- 1) เป็นเมืองหรือชุมชน ไม่จำกัดขนาด อาจจะมีขนาดใหญ่หรือเล็ก และตั้งอยู่ที่ใดก็ได้
- 2) เป็นเมืองหรือชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ชุมชนที่มีการเรียนรู้เป็นปัจจัยหลักที่สามารถควบคุมและพัฒนาความสามารถและศักยภาพของคนในชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการด้านการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้จะทำให้ประชาชนเข้าใจสภาพ เห็นแนวทางและภารกิจในการปฏิรูปเมืองของตน
- 3) เป็นเมืองหรือชุมชนที่วิเคราะห์ตนเองเทียบกับการเปลี่ยนแปลง และสามารถระบุได้ว่าต้องพัฒนาความรู้และทักษะอะไรให้แก่ประชาชนได้ โดยต้องศึกษาให้ครอบคลุมทุกปัจจัยหลักของเมืองแห่งการเรียนรู้ทั้งสังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจ
- 4) เป็นเมืองหรือชุมชนที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนด้วยการเรียนรู้ทั้งจากภายในชุมชนและแหล่งความรู้อื่นๆ รวมถึงประสบการณ์ภายนอกชุมชน
- 5) เป็นเมืองหรือชุมชนที่มีความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นหุ้นส่วนที่มีการวางแผนในเชิงรุก (Proactive Partnership) ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องนี้อาจหมายถึง บุคคล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทุกระดับ หน่วยงานภาคธุรกิจ และองค์กรเพื่อการพัฒนา เป็นต้น
- 6) เป็นเมืองหรือชุมชนที่ส่งเสริมการใช้ศักยภาพและทรัพยากรในท้องถิ่นให้มีประโยชน์สูงสุด
- 7) เป็นเมืองหรือชุมชนที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้แสดงความพยายามร่วมกัน โดยไม่ลดทอนความแข็งแกร่งของแต่ละฝ่ายหากใช้ความแข็งแกร่งที่มีอยู่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของชุมชนในภาพรวม
- 8) เป็นเมืองหรือชุมชนที่ประชาชนใช้การเรียนรู้เป็นกลไกผลักดันการศึกษาเพื่อเกิดการพัฒนาศึกษาด้วยการเรียนรู้จนสามารถที่จะปรับตัวและหาแนวทางวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ไม่ว่าจะปัญหาหรือสถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
- 9) เป็นเมืองหรือชุมชนที่มุ่งให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

Longworth (1999, 2000, 2003) ได้กล่าวถึงไว้ในลักษณะของเมืองแห่งการเรียนรู้ไว้ในหนังสือ Learning Cities for a Learning Century ว่าประกอบด้วย 10 ลักษณะ ดังนี้

1) เป็นเมืองที่มีการทำสัญญาประชาคมร่วมกันว่าจะเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ (Commitment to a Learning City) โดยเป็นเมืองที่มีการวางแผนกลยุทธ์ที่จะสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเด็นต่างๆ เช่น การวางแผนการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับคนในเมือง การวางระบบการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับคนในชุมชน การจัดตั้งองค์กรแห่งการเรียนรู้ รวมถึงการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และความพร้อมในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

2) เป็นเมืองที่มีข้อมูลและการสื่อสาร (Information and Communication) โดยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลให้มีการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ ซึ่งจำเป็นต้องรู้วิธีการนำการสื่อสารไปใช้ ตลอดจนวิธีการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม การทำศูนย์การเรียนรู้ การใช้สื่อต่างๆ การเก็บรักษาข้อมูลและวิธีการค้นคว้าข้อมูล

3) เป็นเมืองที่มีภาคีเครือข่ายและแหล่งทรัพยากร (Partnerships and Resources) ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงระหว่างส่วนต่างๆ ของสังคมในลักษณะความเป็นหุ้นส่วนและมีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย องค์กรธุรกิจและอุตสาหกรรม สถาบันวิชาชีพ กลุ่มสนใจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรอื่นๆ โดยมีการใช้ทรัพยากรร่วมกันทั้งที่เป็นมนุษย์ ความรู้ อาคารสถานที่ ฯลฯ

4) เป็นเมืองที่มีการพัฒนาผู้นำชุมชน (Leadership Development) การพัฒนาผู้นำชุมชนที่มีความสามารถในการเป็นผู้นำการเรียนรู้ตามอัธยาศัยในด้านการนำไปใช้และการพัฒนา ตลอดจนมีความสามารถด้านการบริหารจัดการ การบริหารโครงการ การบริหารเมืองและการจัดการองค์กร

5) เป็นเมืองที่มีการรวมสังคม (Social Inclusion) กล่าวคือ มีการรวมโครงการและกลยุทธ์ที่ใช้ในการพัฒนาคนทุกรูปแบบในสังคมโดยปราศจากอุปสรรคในการเรียนรู้ เช่น คนพิการ ลูกจ้างที่ถูกเลิกจ้าง ชนกลุ่มน้อย บุคคลที่มีอุปสรรคทางการเรียนรู้ทุกรูปแบบ โดยตระหนักถึงอุปสรรคทางการเรียนรู้ของคนแต่ละคน มีระบบในการพัฒนาศักยภาพ และมาตรฐานการประเมินที่เหมาะสม และมีการวางระบบเมืองที่สอดคล้องกับสภาพของผู้เรียน

6) เป็นเมืองที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมและตระหนักถึงความเป็นประชาชน (Environment and Citizenship) โดยเป็นเมืองที่สร้างความเป็นประชาชนให้กับประชากรทุกวัยและส่งเสริมให้ทุกวัยได้มีส่วนร่วมในการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ ซึ่งรวมถึงนโยบายและแผนกลยุทธ์ในการพัฒนา

สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนทุกวัย สร้างความตระหนักแก่ประชาชนให้ร่วมกันพัฒนาสภาพแวดล้อม ด้วยการส่งเสริมความเป็นประชาชนและความเป็นประชาธิปไตย

7) เป็นเมืองที่มีการใช้เทคโนโลยีและเครือข่าย (Technology and Networks) เป็นเมืองที่มีการพัฒนานวัตกรรมที่เป็นช่องทางในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร โดยใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงระหว่างองค์กรและชุมชน รวมไปถึงการจัดระบบการศึกษาทางไกล การใช้ระบบอินเทอร์เน็ตในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างช่วงวัยต่างๆ เป็นต้น

8) เป็นเมืองที่มีการสร้างความมั่งคั่ง มีการจ้างงานและความสามารถในการว่าจ้าง (Wealth Creation, Employment and Employability) ด้วยการพัฒนาโครงการที่สร้างเสริมความมั่งคั่งแก่ประชาชน โดยให้ประชาชนในเมืองมีทักษะฝีมือแรงงาน ความรู้ และสมรรถนะ รวมไปถึงการจัดสรรงบประมาณ การจัดทำสหกิจศึกษา การจัดการศึกษาที่เชื่อมโยงกับชุมชน โดยมุ่งพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน วางกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาความมั่งคั่ง มีการศึกษาความต้องการทางการเรียนรู้แก่ประชาชน รวมถึงปรับปรุงการจ้างงานให้เป็นระบบ

9) เป็นเมืองที่มีการขับเคลื่อน การมีส่วนร่วม และการพัฒนาประชาชน (Mobilization, Participation and the Personal Development of Citizens) โดยการจัดทำโครงการที่มุ่งสร้างเสริมความรู้ ทักษะ เจตคติ รวมถึงพรสวรรค์ของประชาชนในเมือง โดยมีจุดประสงค์ร่วมกันคือการพัฒนาเมือง ตลอดจนการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากเครื่องมือและเทคนิคการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาเมือง การจัดทำแผนการเรียนรู้ส่วนบุคคล การติดตามผล ประเมินผลของวงจรกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการวางกลยุทธ์เพื่อพัฒนาความสามารถส่วนบุคคลของประชาชนแต่ละคน การพัฒนาครู ผู้สอน บุคลากรทางการศึกษาและนักฝึกอบรมที่ตอบสนองของความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน และการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในการจัดการเรียนรู้

10) เป็นเมืองที่มีการจัดกิจกรรมทางการศึกษาด้วยการมีส่วนร่วมของครอบครัว (Learning Events and Family Involvement) โดยเป็นเมืองที่วางโครงการ แผน และกิจกรรมทางการศึกษาที่น่าสนใจ ดึงดูด และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการศึกษาในหมู่ประชาชนทั้งในระดับบุคคลและครอบครัว เช่น การจัดมหกรรมการศึกษาทั้งในงานเทศกาลและกิจกรรมภายในเมือง การวางกลยุทธ์ทางการศึกษาโดยครอบครัว เป็นต้น

สรุปได้ว่า เมืองแห่งการเรียนรู้เป็นเมืองที่ไม่จำกัดขนาด การพัฒนาเมืองคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและตระหนักถึงความเป็นประชาชนของสมาชิกในเมือง โดยการวางกลยุทธ์การบริหารจัดการเพื่อพัฒนาความสามารถส่วนบุคคลของประชาชนทั้งในระดับบุคคลและครอบครัว

ใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาความรู้ โดยเริ่มจากการสร้างความตระหนักและเห็นความจำเป็นของการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากนั้นมีการวิเคราะห์ชุมชนของตนเองเทียบกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก โดยใช้การเรียนรู้เป็นกลไกให้เกิดการพัฒนาชุมชน ด้วยการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนว่ามีศักยภาพด้านใดที่ต้องการการพัฒนาและนำจุดเด่นมาเป็นส่วนในการพัฒนา การพัฒนาประชาชนในเมืองเกิดจากความร่วมมือของทุกภาคส่วนในลักษณะหุ้นส่วนการเรียนรู้ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้ต้องสร้างแหล่งการเรียนรู้ที่เอื้อสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนทุกช่วงวัยด้วยการใช้เทคโนโลยีและเครือข่ายที่ตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน การพัฒนาฝีมือแรงงาน ตลอดจนการสร้างกิจกรรมทางการศึกษาด้วยการมีส่วนร่วมของครอบครัว ซึ่งหากมีการดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพก็จะส่งผลให้มีการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและสัมฤทธิ์ผล

2.5 เมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2547) กล่าวว่า เมืองแห่งการเรียนรู้เป็นชุมชนที่ตระหนักถึงประโยชน์ของการเรียนรู้ ใช้การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพของประชาชนในชุมชน โดยมีการวิเคราะห์ว่าประชาชนในเมืองของตนมีปัญหาอย่างไร และควรต้องพัฒนาทักษะความรู้ด้านใดบ้างจึงจะทำทันสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และความเจริญก้าวหน้าด้านต่างๆ ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ประชาชนมีความพร้อมอยู่เสมอ นั่นคือการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เมื่อพิจารณารูปแบบการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้เสมอให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคมและปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไป ประเภทของการศึกษาที่เกิดขึ้นในเมืองแห่งการศึกษานั้นเป็นการศึกษาทุกประเภทที่เป็นองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้ความสำคัญกับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยมากเพราะเป็นการศึกษาที่ยืดหยุ่น ปรับได้ตามสภาพการเปลี่ยนแปลงและยังเป็นการศึกษาที่เอื้อต่อบุคคลที่พ้นจากวัยเรียนไปแล้ว ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานกว่าวัยเรียนหลายเท่าแต่การศึกษายังคงมีความจำเป็นต่อเขาอยู่

การส่งเสริมการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้ ต้องทำให้ประชาชนเกิดโอกาสในการเรียนรู้มากขึ้น โดยขจัดข้อจำกัดในการเรียนรู้ เช่น ความห่างไกล ความไม่มีเวลา ความไม่มีทุนทรัพย์ ฯลฯ สิ่งที่ดีให้เกิดการเรียนรู้ต้องตรงกับความต้องการโดยตรง ประชาชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมต้องเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ตระหนัก

ช่วยเหลือ ร่วมมือ เพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการศึกษาค้นคว้าต่อเนื่อง อันเป็นหลักการศึกษาค้นคว้าตลอดชีวิต

2.6 กระบวนการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547 ค) สุมาลี สังข์ศรี (2547) และนภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2548) ได้อธิบายว่า การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างสรรค์ความร่วมมือ ที่เรียกว่า กระบวนการพัฒนา 3 เกลียว ซึ่งเป็นเกลียวสัมพันธ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ ที่มีทั้งความแตกต่างกันและความเชื่อมโยงในขณะเดียวกัน ประกอบด้วย ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) การมีส่วนร่วม (Participation) และผลการดำเนินงาน (Performance) ดังนี้

2.6.1 ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน คือ การเรียนรู้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ จะเห็นได้ว่าการศึกษาและการฝึกอบรมที่แยกเป็นสัดส่วน โดยขาดการเชื่อมโยงระหว่างส่วนต่างๆ ที่เพียงพอและเกิดการแข่งขันระหว่างหน่วยงานที่จัดการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษานอกระบบโรงเรียน ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดการมีส่วนร่วมซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นยุคแห่งการเรียนรู้ ภารกิจในช่วงต้นของเมืองแห่งการเรียนรู้ คือ การสร้างความร่วมมือแบบหุ้นส่วนระหว่างสถาบันและส่วนต่างๆ เพื่อกระตุ้นความร่วมมือและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน ลักษณะการร่วมมือแบบหุ้นส่วน ประกอบด้วย (1) การพัฒนากิจกรรมการร่วมกลุ่มและองค์กรทุกแห่งในชุมชน เพื่อประสานงานระหว่างหุ้นส่วน ทั้งจากภาครัฐบาลและเอกชนที่เกี่ยวข้อง (2) ประสานแนวทางต่างๆ สำหรับการเรียนรู้หลากหลายประเภทที่ชุมชนให้บริการไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (3) ติดตามประสานงานระหว่างส่วนต่างๆ ในทุกระดับการศึกษา (4) ใช้สื่อประเภทต่างๆ ในการส่งเสริมผลสัมฤทธิ์และสร้างความกระตือรือร้นในการเรียนรู้

2.6.2 การมีส่วนร่วม คือ การเรียนรู้เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบาย การเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน การพัฒนาในเกลียวนี้เหมาะสมกับชุมชนที่กำลังดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้และประสงค์ให้กลุ่มคนทั่วไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว (Traditional Non-Participants) ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการวางแผนการศึกษา การจัดการศึกษาและการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการเปิดโอกาสให้กลุ่มคนที่ประสงค์จะพัฒนาวิธีการเรียนรู้ภายในชุมชนต่างๆ มีบทบาทในเชิงรุกและมีอิทธิพลต่อการปฏิรูปและการพัฒนามากขึ้น

2.6.3 ผลการดำเนินงาน คือ การเรียนรู้เพื่อประเมินผลความก้าวหน้า หมายถึง วิธีการที่ชุมชนต่างๆ เปรียบเทียบความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้กับเป้าหมายของชุมชนหรือกับความก้าวหน้าของกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนอื่น และพิจารณาหาวิธีการประเมินมูลค่าเพิ่มจากการสร้างสรรค์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาในเกลียวนี้เหมาะสมกับชุมชนที่กำลังดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเปรียบเทียบความก้าวหน้าและจัดสรรทรัพยากรในการทำงาน ในลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วนรวมทั้งชุมชนที่ประสงค์จะวางกรอบการดำเนินงานสำหรับการประเมินผลในช่วงต้น

เมืองแห่งการเรียนรู้สามารถเลือกปฏิบัติตามกระบวนการพัฒนาทั้ง 3 เกลียวไปพร้อมกันหรือไปตามลำดับขั้น เนื่องจากการพัฒนาไม่มีแบบแผนที่แน่นอน ในการปฏิบัติตามกระบวนการพัฒนาทุกเกลียว เมืองแห่งการเรียนรู้ต้องพัฒนาวิธีปฏิบัติที่ก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาการจัดการในเชิงยุทธศาสตร์ ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ ลำดับความสำคัญและแผนงานให้ชัดเจน การแนะนำกระบวนการจัดองค์กรที่เหมาะสม การบ่งชี้และพัฒนากลุ่มประชากร การติดตามและประเมินผลสำเร็จ และการใช้ผลลัพธ์ที่ได้จากการประเมินผลเป็นแนวทางในการดำเนินงานในอนาคต

โดยสรุปกระบวนการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ต้องมีความร่วมมือแบบหุ้นส่วนที่สะท้อนให้เห็นถึงการทำกิจกรรมขององค์กรชุมชน สถาบัน และส่วนต่างๆ ภายในพื้นที่ที่ร่วมมือกันในลักษณะหุ้นส่วน โดยพิจารณาจากทัศนคติการปฏิบัติงานพัฒนาในพื้นที่ การวางแผนพัฒนาในพื้นที่ และการลงทุนทำกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ภายในพื้นที่ โดยเน้นการมีส่วนร่วม ที่ทุกภาคส่วนได้เข้าร่วมในการจัดกิจกรรมทางการศึกษา และตระหนักถึงความสามารถที่สะท้อนผลการดำเนินงาน โดยพิจารณาจากการเปรียบเทียบผลงานกับหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ ความคุ้มค่าในการลงทุนทำกิจกรรมภายในพื้นที่ และด้านการเรียนรู้ที่ได้จากหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่

2.7 กระบวนการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้

เมืองแห่งการเรียนรู้ต้องยึดหลักการเรียนรู้เพื่อเป็นหลักในวิธีปฏิบัติรวมทั้งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง แสวงหา และตั้งคำถามเกี่ยวกับสมมติฐานที่เป็นรากฐานของวิธีปฏิบัติต่างๆ เพื่อพัฒนาวิธีปฏิบัติเหล่านั้นและเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวให้เป็นกิจวัตร (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547 ค) ดังนั้นในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ให้มั่นคงนอกจากต้องอาศัยกระบวนการพัฒนา 3 เกลียว ดังกล่าวในข้างต้น ให้มีความเชื่อมโยงและต่อเนื่องเป็น

ระยะเวลายาวนานแล้วนั้น เมืองแห่งการเรียนรู้ควรนำกระบวนการเรียนรู้มาประยุกต์ใช้กับกระบวนการพัฒนา 3 เกณฑ์โดยสอดคล้องในแต่ละปัจจัย แบ่งออกเป็น 3 ระดับ (สุมาลี สังข์ศรี, 2547; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547 ค) ดังนี้

การเรียนรู้ระดับที่ 1: การจัดระบบ หมายถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ บทบาท และความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาลำดับความสำคัญและแผนงานขั้นต้น รวมทั้งการคำนวณงบประมาณและการวางเป้าหมายในการดำเนินงาน การเรียนรู้ระดับนี้ คือ การเรียนรู้เพื่อวางระบบและทำให้ระบบสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเรียนรู้ระดับที่ 2: การสร้างความเข้าใจร่วมกัน หมายถึง การตระหนักว่าการทำงานให้มีประสิทธิภาพจะต้องสร้างข้อตกลงร่วมกันในเรื่องค่านิยมและวัตถุประสงค์ที่เป็นรากฐานมากกว่าการจัดระบบ ซึ่งเป็นการพัฒนาระดับที่ 1 อย่างไรก็ดี การพัฒนาในขั้นต้นทั้ง 2 ระดับนี้ อาจมีปัญหาในด้านค่านิยมและความสนใจ ทั้งนี้การแก้ไขปัญหาดังกล่าวต้องอาศัยการสนทนาระหว่างในขั้นพื้นฐานระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น

การเรียนรู้ระดับที่ 3: วงจรการเรียนรู้ หมายถึง ชุมชนที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต้องมุ่งมั่นในการเรียนรู้ จึงจะประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ ชุมชนต้องมีความสร้างสรรค์ในการเรียนรู้ อย่างเป็นระบบในวิธีการเรียนรู้ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน คิดไตร่ตรองและวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้ที่ใช้มาก่อนหน้านี้หรือยังไม่สามารถเรียนรู้ได้ ตลอดจนระบุว่าสิ่งใดเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ หรือสิ่งใดขัดขวางการเรียนรู้ เมืองแห่งการเรียนรู้ต้องดำเนินการทบทวนและวิเคราะห์การเรียนรู้อยู่เสมอจนเป็นกิจวัตร

การตระหนักถึงวงจรการเรียนรู้เป็นการกระตุ้นให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมพิจารณาเงื่อนไขการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องว่า เหตุใดปัจเจกบุคคลและกลุ่มต่างๆ จึงเปิดรับแนวคิดและวิถีคิดแบบใหม่ซึ่งช่วยให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างทันเหตุการณ์ การเรียนรู้โดยวิธีนี้ช่วยขยายขอบเขตของวงจรการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2.8 ขั้นตอนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

ขั้นตอนการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ สรุปได้เป็น 5 ขั้นตอนหลัก (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547 ก ; สุมาลี สังข์ศรี, 2547; และ นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2548) ดังนี้

2.8.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ คือ กลุ่มแกนกลางต้องกำหนดวัตถุประสงค์ว่าชุมชนต้องการกำหนดเมืองแห่งการเรียนรู้อย่างไร พัฒนาอะไร โดยวิเคราะห์ชุมชนเปรียบเทียบกับความ

เปลี่ยนแปลงของสังคมว่าต้องการพัฒนาอะไร มีอะไรเป็นจุดด้อยซึ่งต้องการพัฒนา จากนั้นจึงกำหนดเป็นวัตถุประสงค์

2.8.2 การกำหนดกลุ่มองค์กรรับผิดชอบ คือ การกำหนดตัวแทนจากปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก (Key Individuals) สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก (Key Institutions) กลุ่มที่เป็นแกนกลาง (Core Group) กลุ่มสนใจ (Wider Interests) ในพื้นที่เพื่อร่วมรับผิดชอบกิจกรรมหรือโครงการ

2.8.3 การแสวงหาความร่วมมือ คือ การกำหนดให้ทุกฝ่ายของชุมชนหรือเมืองแห่งการเรียนรู้เข้ามามีส่วนร่วม ต้องสร้างความเข้าใจและแสวงหาความร่วมมือ การแสวงหาความร่วมมือนั้นต้องดึงจุดเด่นของหน่วยงานต่างๆ หรือองค์กรต่างๆ ในชุมชนมาใช้ ซึ่งต้องนำเอาลักษณะเด่นหรือมีความเชี่ยวชาญมาดำเนินกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ในขั้นตอนแรก

2.8.4 การบริหารงานจัดกิจกรรม คือ การดำเนินการ กำหนดกิจกรรม และดำเนินงานตามที่กำหนดไว้ในขั้นตอนแรก

2.8.5 การประเมินผลสำเร็จ คือ การหาผลสำเร็จของการทำกิจกรรมหรือโครงการ ซึ่งหลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้จะใช้การเรียนรู้เป็นกลไกในการผลักดันการพัฒนา ดังนั้นผลสำเร็จหรือจุดด้อยจะถูกนำมาเป็นแนวทางในการผลักดันให้เกิดการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงหรือการปรับปรุง โดยมีการประเมินผลสำเร็จเป็นระยะ

2.9 กรณีตัวอย่างของเมืองแห่งการเรียนรู้

ตัวอย่างของเมืองแห่งการเรียนรู้ในระดับเมืองที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง มีจำนวน 6 เมือง แต่มีการใช้คำศัพท์ที่แตกต่างกัน เช่น “เมืองแห่งความรู้” และ “เมืองแห่งการเรียนรู้” แต่มีความหมายเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เหมือนกัน เมืองที่ได้รับการพิจารณาว่าเป็นแหล่งสร้างเสริมให้เกิดการเรียนรู้ของประชาชนในเมืองนั้นๆ ประกอบด้วย (Ergazakis and others, 2006) (1) เมืองบาเซโลนา (Barcelona) ประเทศสเปน (2) กรุงสตอกโฮล์ม (Stockholm) ประเทศสวีเดน (3) เมืองมิวนิก (Munich) ประเทศเยอรมนี (4) เมืองมอนทรีออล (Montreal) ประเทศแคนาดา (5) เมืองดับลิน (Dublin) ประเทศไอร์แลนด์ (6) เมืองเดลฟ์ (Delft) ประเทศเนเธอร์แลนด์

จากกรณีตัวอย่างเมืองแห่งการเรียนรู้ จะเห็นได้ว่า การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เป็นการร่วมมือกันในลักษณะหุ้นส่วนเพื่อร่วมมือกันสร้างสรรค์เมืองแห่งการเรียนรู้ โดยการส่งเสริมศักยภาพและความเป็นพลเมืองแก่ประชาชนทุกคน เปิดโอกาสด้านการศึกษาและพัฒนาความสามารถพิเศษและทักษะ กรณีตัวอย่างได้แสดงให้เห็นว่า ความร่วมมือกันทำงานระหว่าง

บุคคลและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเมืองแห่งการเรียนรู้ ได้นำไปสู่การเรียนรู้ในระดับชุมชน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ทุกระดับอายุ ทั้งเยาวชนและผู้สูงอายุ แม้ว่าเมืองแห่งการเรียนรู้ที่นำมาเป็นกรณีตัวอย่างแต่ละเมืองจะมีจุดเน้นในเชิงปฏิบัติที่แตกต่างกันตามบริบทของแต่ละประเทศที่เมืองนั้นๆ ตั้งอยู่ แต่จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป็นเมืองที่วางรากฐานมั่นคงสามารถเป็นต้นแบบให้ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยได้

2.10 สังคมแห่งการเรียนรู้

สังคมแห่งการเรียนรู้ คือ หน่วยงานหรือชุมชนที่ตระหนักถึงความจำเป็นของการเรียนรู้ว่าเป็นปัจจัยหลักสำหรับในยุคปัจจุบันที่จะช่วยสร้างความพร้อม สร้างพลังให้แก่ประชาชนในการเผชิญกับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม วิทยาการและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการพัฒนาตนเองและสังคมของตนได้อย่างเหมาะสมต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในปัจจุบัน ประชาชนในสังคมแห่งการเรียนรู้จะพยายามสร้างความเข้าใจในสถานการณ์ของหน่วยงานหรือชุมชนของตน โดยมีองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องในการนี้ ได้แก่

2.10.1 ลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1) เป็นหน่วยงานหรือเป็นชุมชน ไม่จำกัดขนาด อาจจะเป็นหน่วยงานหรือชุมชนขนาดใหญ่ หรือขนาดเล็ก และจะตั้งอยู่ที่ใดก็ได้

2) ตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็นของการเรียนรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับสังคมปัจจุบัน หน่วยงานหรือชุมชนที่มีการเรียนรู้ เป็นปัจจัยหลักเท่านั้นที่จะสามารถควบคุมและพัฒนาความสามารถศักยภาพของคนในหน่วยงานหรือชุมชนให้สอดคล้องกับความท้าทายความเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จะช่วยให้ประชาชนเข้าใจสภาพ เห็นแนวทางเห็นภารกิจที่จะต้องปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจ

3) มีความพยายามที่จะวิเคราะห์สภาพของสังคมหรือหน่วยงานหรือชุมชนของตนเอง เทียบกับสถานการณ์ในปัจจุบันว่าจะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง ต้องพัฒนาความรู้และทักษะอะไรแก่ประชาชน เช่น การเคลื่อนย้ายประชากร ความเติบโต ความเสื่อมถอยของอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม ผลกระทบของเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่มีต่อระบบการสื่อสาร โดยต้องศึกษาและทำความเข้าใจและวางแผนทุกองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ทั้งสังคม วัฒนธรรมการเมืองและเศรษฐกิจ

4) ใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหน่วยงานหรือชุมชน พัฒนาหน่วยงานหรือชุมชน ด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์ภายในหน่วยงานหรือชุมชนและจากประสบการณ์จากภายนอกที่อื่น ๆ

5) การดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) และเน้นหุ้นส่วนที่วางแผนในเชิงรุก (proactive partnership) ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในที่นี่อาจจะเป็นบุคคล องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานด้านการศึกษา และการฝึกอบรมทุกระดับ นายจ้าง สถานประกอบการ สภาหอการค้า หน่วยงานภาครัฐกิจ องค์กรศาสนา มูลนิธิ และองค์กรเพื่อการพัฒนา ฯลฯ

6) การส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มีค่าและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

7) ให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแสดงความพยายามร่วมกัน โดยไม่ลดทอนความแข็งแกร่งของแต่ละฝ่าย และใช้ความแข็งแกร่งที่มีอยู่ส่งเสริมสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพื่อให้การดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงานหรือชุมชนในภาพรวม

8) ประชาชนจะได้รับการพัฒนาด้วยการจัดการเรียนรู้จนสามารถที่จะปรับตัว และสามารถหาแนวทางและวิธีการแก้ปัญหาได้ ทั้งนี้ ไม่ว่าปัญหาหรือสถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

9) มุ่งให้หน่วยงานหรือชุมชนสามารถพัฒนาตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

2.10.2 หลักการในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

การทำให้คนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นมีความจำเป็นเพราะเป็นการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ การพัฒนาตนเองนี้ส่งผลนำไปสู่การพัฒนาการงานอาชีพและการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น คนจะพัฒนาตนเองได้ต้องแสวงหาความรู้อยู่เสมอ จึงควรต้องมีแหล่งความรู้หรือแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อให้ศึกษาค้นคว้า โดยให้มีแหล่งเรียนรู้อยู่ทุกที่ ทุกเวลา มีคุณค่า น่าสนใจ และกระจายอยู่รอบตัวเรา ซึ่งทุกส่วนและทุกฝ่ายของหน่วยงานหรือชุมชนสามารถเป็นได้ทั้งผู้ให้และผู้รับความรู้ ถ้าทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกันแล้ว หน่วยงานหรือชุมชนนั้นก็จะเป็น “สังคมแห่งการเรียนรู้” ได้

ในการพัฒนาหน่วยงานหรือชุมชน ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ การศึกษาตลอดชีวิตนั้น มีหลักการที่สำคัญ 3 ประการ ประกอบด้วย

1) ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ไม่สามารถสัมฤทธิ์ผลได้โดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างบุคคล หน่วยงานหรือชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องทุกระดับทั่วทั้งหน่วยงานหรือชุมชน และควรเป็นความร่วมมือแบบหุ้นส่วน กล่าวคือ เสมือนร่วมลงทุน ร่วมดำเนินงาน และมีส่วนในผลของการจัดกิจกรรม ถึงแม้องค์กรหรือหน่วยงานหรือชุมชนเหล่านี้ต่างมีภารกิจเฉพาะของตน แต่การมาร่วมมือแบบหุ้นส่วน จะช่วยให้การดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชนมีคุณค่ามากขึ้น ประโยชน์ของความร่วมมือแบบหุ้นส่วน ได้แก่

- (1) เป็นกลไกที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง
- (2) เป็นการนำจุดเด่นนำความเชี่ยวชาญของแต่ละฝ่ายมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด
- (3) เป็นการสร้างวิธีการทำงานร่วมกันเพื่ออนาคตเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ยาวนาน

2) การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation) ควรส่งเสริมให้ประชาชนในหน่วยงานทุกฝ่ายหรือชุมชนทุกกลุ่มทุกสาขาอาชีพได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงในหน่วยงานหรือชุมชนของตนเอง ได้แก่ ร่วมกำหนดเป้าหมายทิศทางการพัฒนาหน่วยงานหรือชุมชนร่วมวางแผน ร่วมจัดกิจกรรม ร่วมรับบริการและร่วมประเมินผลกิจกรรม

3) ความสามารถในการดำเนินการ (Performance) เพื่อที่จะรู้ว่าการดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มีความก้าวหน้าเพียงใดนั้น และเพื่อพิจารณาว่าคณะผู้ดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานหรือชุมชนมีความสามารถในการดำเนินเพียงใด สามารถทำโดยเปรียบเทียบความก้าวหน้าในการดำเนินงานกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของหน่วยงานหรือชุมชนที่ได้กำหนดไว้หรืออาจเปรียบเทียบกับหน่วยงานหรือชุมชนที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จากแห่งอื่นๆ

2.10.3 กระบวนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

หน่วยงานหรือชุมชนที่เรียกตนเองว่าเป็น “สังคมแห่งการเรียนรู้” จะต้องมีขั้นตอนพื้นฐานในการพัฒนาหน่วยงานหรือชุมชนของตนเพื่อนำไปสู่ความเป็นลักษณะแห่งการเรียนรู้ โดยดำเนินการตามลำดับดังนี้

1) กำหนดวัตถุประสงค์สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้โดยวิเคราะห์สภาพการดำเนินงานในพื้นที่ซึ่งมีอะไรเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินการจัดกิจกรรม/งาน/โครงการ/แผนงานภายในพื้นที่ซึ่งยังไม่เป็นตามภูมิสังคมของตน จากนั้นจึงดำเนินการกำหนดวัตถุประสงค์ว่าพื้นที่ที่จะพัฒนาอะไรเป็นหลักสำคัญที่สอดคล้องกับภูมิสังคม อันจะนำไปสู่การดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ที่ดี

กว่าเดิม ทั้งนี้ ใช้การศึกษาและการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการเติมเต็มประสบการณ์และการจัดการความรู้ให้แก่มวลสมาชิก

2) กำหนดกลุ่มคน เพื่อเป็นคณะกรรมการหรือคณะทำงานให้รับผิดชอบกิจกรรม/งาน/โครงการ/แผนงาน ด้านสร้างและพัฒนาให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งในขั้นต้นให้กำหนดตัวแทนที่เกี่ยวข้องต่อหน่วยงานหรือชุมชนนั้นๆ โดยพิจารณาจากกลุ่มดังต่อไปนี้

(1) บัณฑิตบุคคลที่เป็นตัวหลักหรือบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากส่วนใหญ่ของหน่วยงานหรือชุมชน

(2) สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก เป็นองค์กรที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนเกื้อกูลอย่างมาก

(3) องค์กรศาสนาหรือมูลนิธิต่างๆ ที่เป็นหลัก

(4) กลุ่มที่เป็นแกนกลาง ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ร่วมกันเพื่อมีบทบาททำงานพัฒนาและจัดให้บริการเพื่อส่วนร่วม

(5) กลุ่มสนใจ เป็นบุคคลที่ให้ความสนใจและติดตามความเคลื่อนไหวงานพัฒนาทั้งภายในและภายนอกของหน่วยงานหรือชุมชน

(6) นายจ้างที่เป็นตัวหลัก เป็นภาคเอกชน บริษัท ห้างร้าน และสถานประกอบการ โดยนายจ้างนี้ต้องมีลูกจ้างอยู่ในกำกับดูแลหรือเทียบเท่าเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม SMEs (Small and Medium Enterprises)

(7) ผู้มีประโยชน์ได้เสียอื่นๆ

เมื่อได้ดำเนินการตามกระบวนการกำหนดกลุ่มคนแล้ว จากนั้นให้สรรหาประธาน รองประธาน เลขานุการ กรรมการและตำแหน่งต่างๆ เพื่อการถืออำนาจและขับเคลื่อนการดำเนินงาน รวมทั้งถ่ายทอดการประสานงานและติดตามผลงาน โดยการสมัครใจหรือลงประชามติภายในกลุ่ม

3) แสวงหาความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นผลจากการดำเนินการตามที่ได้มีผู้รับผิดชอบตามข้อ 2) คือกำหนดกลุ่มคนแล้วโดยมีตัวแทนจากกลุ่มต่างๆ ร่วมดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรม/งาน/โครงการ/แผนงานให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตามที่ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ ในเบื้องต้นแทนต้องสร้างความเข้าใจเนื้อหาสาระตามที่กำหนดไว้จากข้อ

1) คือกำหนดวัตถุประสงค์สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้แล้ว จากนั้นร่วมกันแสวงหาความร่วมมือในการดำเนินการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้จากทุกภาคส่วนด้วยวิธีการเสริมสร้าง เกื้อหนุนและเติมเต็มซึ่งกันและกันเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตามที่ต้องการให้จงได้

4) บริหารงานจัดกิจกรรม เป็นการดำเนินการตามที่ได้กำหนดกิจกรรม/งาน/โครงการ/แผนงานเพื่อให้นำไปสู่การปฏิบัติ โดยให้คำนึงถึงหลักการบริหารแบบการมีส่วนร่วม หลักธรรมาภิบาล ประโยชน์ส่วนรวมและควรลดข้อจำกัดในการบริหารการจัดการ รวมทั้งการบริหารงานจัดกิจกรรมควรให้สอดคล้องกับภูมิสังคมของแห่งนั้นๆ ด้วย

5) ประเมินผลสำเร็จ เป็นการหาผลสำเร็จของการทำกิจกรรม/งาน/โครงการ/แผนงานเพื่อใช้เป็นแนวทางปรับปรุงงานต่อไป โดยดำเนินการประเมินผลสำเร็จในมิติต่างๆ ของการดำเนินการตั้งแต่วิธีเริ่มกระทั่งจบกระบวนการดำเนินงาน สำหรับการกำหนดระยะเวลาการประเมินผลสำเร็จนั้น อาจจะรายเดือน รายสามเดือน รายหกเดือน และสิ้นปีงบประมาณ ทั้งนี้ให้ผู้เกี่ยวข้องพิจารณาดำเนินการ ส่วนที่มิผู้ประเมินอาจใช้ทั้งบุคลากรภายในพื้นที่และที่มิประเมินจากภายนอกพื้นที่ อย่างไรก็ตามผลการประเมินในมิติปัญหาอุปสรรคควรนำเสนอข้อมูลให้เป็นที่ประจักษ์ด้วย

2.10.4 สังคมแห่งการเรียนรู้กับการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

ในโลกยุคใหม่มีการเรียนรู้เกิดได้ตลอดเวลา เกิดได้กับทุกคนและทุกคนเรียนรู้ได้ไม่ใช่เพียงแค่จากครูในระบบการศึกษาเท่านั้น แต่สามารถเรียนรู้ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์และสัมผัสกับแหล่งเรียนรู้และแหล่งข้อมูลข่าวสาร ทั้งที่มาจากสื่อต่างๆ และสถานที่ของแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ผู้เรียนจึงมิได้หมายถึงนักเรียนที่เรียนในสถานศึกษาปกติ แต่หมายถึงคนทุกคนและเป็นการศึกษาตลอดชีวิต

หน่วยงานหรือชุมชนที่ตระหนักถึงประโยชน์ของการเรียนรู้ด้วยการจัดการศึกษาตลอดชีวิตซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักสำคัญของความเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เพราะสังคมแห่งการเรียนรู้ได้มุ่งใช้การศึกษาและการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและเพิ่มเติมศักยภาพของประชาชนในการกำกับดูแลของหน่วยงานหรือชุมชนนั้นๆ ดังนั้น สังคมแห่งการเรียนรู้กับการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นเรื่องที่แยกออกจากกันโดยเด็ดขาดไม่ได้ ดังนั้น เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการในเรื่องนี้ หน่วยงานหรือชุมชนที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ จำเป็นต้องแสวงหาข้อมูลพื้นฐานของหน่วยงานหรือชุมชน โดยการวิเคราะห์ก่อนว่าสภาพปัจจุบันของหน่วยงานหรือชุมชนเป็นอย่างไร และควรจะต้องพัฒนาความรู้และทักษะใดบ้างจึงจะเท่าทันกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและความเจริญก้าวหน้าต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปและสอดคล้องกับภูมิสังคมแห่งนั้นๆ จากนั้นให้ส่งเสริมการศึกษาและจัดเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตเพื่อให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและมีความพร้อมอยู่เสมอ

การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยหรือเรียกรวมว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” โดยความเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จะให้ความสำคัญกับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมากยิ่งขึ้นเพราะเป็นการศึกษาที่ปรับได้และมีความยืดหยุ่นตามสภาพความเปลี่ยนแปลงและยังเป็นการศึกษาเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยต่อบุคคลและกลุ่มคน ทั้งที่อยู่ในวัยเรียนและพ้นจากวัยเรียนไปแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้คนมีสมรรถนะและเติมเต็มศักยภาพยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มผู้ที่พ้นวัยเรียนในระบบชั้นเรียนไปแล้วซึ่งเป็นช่วงชีวิตที่ยาวนานกว่าวัยเรียนหลายเท่า หากหน่วยงานหรือชุมชนใดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้กลุ่มผู้ที่พ้นวัยเรียนเหล่านี้จะได้รับการเอาใจใส่และดูแลอย่างมีระบบ

การศึกษามีความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ในทุกช่วงอายุ เพราะมนุษย์ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม สิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันความจำเป็นของการศึกษาจะชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมายซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิต ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้นเกินกว่าที่จะใช้ความรู้จากในห้องเรียนช่วยได้

ดังนั้น ในความเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จะมีการส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ที่เป็นการศึกษาตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นภายในหน่วยงานหรือชุมชน ซึ่งจะทำให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสในการเรียนรู้มากขึ้น โดยสามารถจัดข้อจำกัดในโอกาสการเรียนรู้ เช่น เรื่องความห่างไกล ความไม่มีเวลา ความไม่มีทุนทรัพย์ ฯลฯ สิ่งที่ดีให้ประชาชนได้เรียนรู้จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับประชาชนเพราะได้กำหนดมาจากสภาพความต้องการของชุมชน ประชาชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ เกิดความตระหนักจะช่วยเหลือร่วมมือเพื่อพัฒนาหน่วยงานหรือชุมชนของตนเองและที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นปัจจัยหลักจะทำให้เกิดการศึกษาคือต่อเนื่องอันเป็นหลักการสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต

2.10.5 ลักษณะความแตกต่างระหว่างสังคมโรงเรียนกับสังคมแห่งการเรียนรู้

ลักษณะความแตกต่างระหว่างสังคมโรงเรียนกับสังคมแห่งการเรียนรู้ สามารถเปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างได้ดังตารางในตารางที่ 2.1 ดังนี้

ตารางที่ 2.1 เปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างระหว่างสังคมโรงเรียนกับสังคมแห่งการเรียนรู้

เปรียบเทียบลักษณะความแตกต่าง	
สังคมโรงเรียน	สังคมแห่งการเรียนรู้
1. ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจในทรัพยากรมนุษย์ และความอยู่รอดของสภาวะจิตใจ	1. ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อและความศรัทธาในศักยภาพ เสรีภาพและจิตวิญญาณของมนุษย์
2. การศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อได้ใบปริญญา มีงานทำ และหารายได้	2. การเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการสร้างสรรค์ที่มีความหมาย ความเข้าใจและการปฏิบัติได้จริง
3. วิสัยทัศน์ และความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาความสำเร็จ และความก้าวหน้ากำหนดขึ้นโดยคนไม่กี่คน	3. ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างวิสัยทัศน์ของตนเองและสร้างร่วมกับคนอื่น ๆ ในขณะเดียวกันก็พร้อมที่จะท้าทายและปฏิเสธความคิดในการพัฒนาที่ไม่มีคุณธรรม
4. มุ่งเน้นการเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ผู้เรียนเพื่อเข้าสู่สังคม	4. ดูแลอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดการสร้างสรรค์ และเกิดใหม่ของชุมชน/ระบบที่มีความยุติธรรมและมีความหมาย
5. การสอน การส่งผ่านและการจดจำข้อมูล	5. การเรียนรู้ การเข้าใจ การสร้างองค์ความรู้ และการเชื่อมโยงความรู้เข้ากับปัญญา
6. ความเป็นปัจเจกบุคคล เห็นแก่ผลประโยชน์ของตนเอง และการแข่งขัน	6. การร่วมมือ การให้ การแบ่งปันและการเลี้ยงดูฝึกอบรมเพื่อทำในสิ่งที่ดีสำหรับทุกคน
7. ตัดขาดความเชื่อมโยงระหว่างผู้เรียนและชุมชนท้องถิ่นของพวกเขา	7. ส่งเสริมความเชื่อมโยงที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นในหมู่บ้านและระหว่างชุมชนท้องถิ่น
8. การค้นพบและให้คุณค่าแก่ศักยภาพของคนเพียงไม่กี่คน	8. การค้นพบและการพัฒนาศักยภาพที่ซ่อนอยู่ของทุกคน
9. เสริมสร้างและสร้างสรรค์ระบบการแบ่งชั้นและความไม่เท่าเทียมกัน	9. ท้าทายและทำลายระบบการแบ่งชั้น และสร้างความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

เปรียบเทียบลักษณะความแตกต่าง	
สังคมโรงเรียน	สังคมแห่งการเรียนรู้
10. การดำเนินการและการวางแผนตามกลไก	10. การพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปและการทำให้เกิดเป็นจริงขึ้นมาโดยประชาชน
11. โดยปกติเป็นความริเริ่มของรัฐบาล ซึ่งกำหนดบทบาทของรัฐบาลองค์กรที่ใช่ รัฐบาลและประชาชนมีการกำหนดไว้แล้วล่วงหน้าและมีลักษณะที่คงที่	11. ความริเริ่มต่างๆ มาจากประชาชนที่เกิดขึ้นจากความสนใจ แรงกระตุ้นที่แท้จริง และความต้องการที่แท้จริงของประชาชน บทบาทของประชาชนค่อยๆ พัฒนาขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาพร้อมกับกระบวนการทางความคิดอย่างต่อเนื่องของตนเอง/ความริเริ่ม/การเจรจาหารือ
12. โรงเรียนและวิทยาลัยเป็นเสมือนโรงงานและสถาบันของความคิดที่มีการควบคุม	12. โรงเรียนและวิทยาลัยเป็นชุมชนหรือองค์กรแห่งการเรียนรู้
13. โรงเรียนมีหน้าที่รับผิดชอบในการกำหนดการศึกษา	13. ความรับผิดชอบในการศึกษาเป็นของแต่ละบุคคลและชุมชน
14. การศึกษาถูกมองว่า เกิดขึ้นในโรงเรียนและวิทยาลัย	14. การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นในทุกแห่งและกลุ่มทางสังคมได้รับความสำคัญในการให้การเรียนรู้
15. ครูเท่านั้นที่ให้ความรู้อยู่ในโรงเรียน	15. ทุกคนเป็นครูและผู้เรียน

2.10.6 ลักษณะความแตกต่างระหว่างชุมชนทั่วไปกับสังคมแห่งการเรียนรู้

ลักษณะความแตกต่างระหว่างชุมชนทั่วไปกับสังคมแห่งการเรียนรู้ สามารถเปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างได้ตามตารางที่ 2.2 ดังนี้

ตารางที่ 2.2 เปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างระหว่างชุมชนทั่วไปกับสังคมแห่งการเรียนรู้

เปรียบเทียบลักษณะความแตกต่าง	
ชุมชนทั่วไป	สังคมแห่งการเรียนรู้
1. ระบบการศึกษามีการเชื่อมโยงกับองค์กรที่ไม่เป็นทางการน้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคชุมชนและอาสาสมัคร	1. ใช้ทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ในส่วนของการศึกษาที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
2. ภาคเอกชนและภาคการศึกษาแข่งขันกันการเข้าถึงระบบการฝึกอบรมของทั้ง 2 ภาคของชุมชนมีจำกัด	2. ทุ่มส่วนเพื่อการศึกษาและเศรษฐกิจแบ่งปันทรัพยากร ฝึกอบรม
3. การศึกษาทางวิชาการถูกมองว่ามีเกียรติ ในขณะที่การฝึกอบรมไม่ได้รับคุณค่าความสำคัญ	3. การเรียนรู้ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงการศึกษาและการฝึกอบรม
4. ทูทางปัญญาและสังคม ไม่ได้รับการยอมรับ และส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้ประโยชน์	4. ทูทางปัญญาและสังคมได้รับความสำคัญและใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน
5. การศึกษาถือว่าเป็นต้นทุน	5. การเรียนรู้ถือว่าเป็นการลงทุน
6. การเรียนรู้ถูกมองว่าเป็นกิจกรรมของแต่ละบุคคลเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว	6. การเรียนรู้ถูกมองว่าเป็นกระบวนการทางสังคมซึ่งนำไปสู่ความได้เปรียบของชุมชนในการแข่งขันสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ
7. การพัฒนาของชุมชนขึ้นอยู่กับนโยบาย การวางแผนจากส่วนกลาง	7. ชุมชนรุ่งเรืองบนความมีอิสระในการปกครองตนเองและการปกครองท้องถิ่น
8. นวัตกรรมเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวและถูกมองว่าเป็นการคุกคามทางการแข่งขัน โดยคนอื่นๆ ในชุมชน	8. นวัตกรรมได้รับการสนับสนุน โดยการเรียนรู้ที่มีการตอบโต้ในหมู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน
9. โอกาสในการเรียนรู้ไม่เท่าเทียมขาดๆ หายๆ ไม่มีความเสมอต้นเสมอปลาย ถูกจัดให้เพื่อประโยชน์แก่ชนชั้นสูง	9. ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้รับการพัฒนาโดยรวม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้สำหรับ ทุกคน

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

เปรียบเทียบลักษณะความแตกต่าง	
ชุมชนทั่วไป	สังคมแห่งการเรียนรู้
10. การเข้าถึงเทคโนโลยีทางการเรียนรู้มีจำกัด และมีเครือข่ายเชื่อมโยงนอกชุมชนน้อย	10. ทุกคนเข้าถึงเทคโนโลยีการเรียนรู้สำหรับการสร้างเครือข่ายภายในและระหว่างชุมชน
11. การเข้าถึงโอกาสทางด้านสุขภาพและการเรียนรู้มีจำกัด หรือไม่มีเลย	11. มีข้อมูลวิชาการและงานวิจัยเข้าถึงได้ง่าย สามารถศึกษาและเรียนรู้ทำความเข้าใจตามความสนใจเพื่อป้องกัน สามารถช่วยลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลสุขภาพ ปัญหาอาชญากรรม และโครงการ ทางสังคม
12. มีบุคคลบางคนเท่านั้นที่ส่งเสริมคุณค่าของการเรียนรู้ตลอดชีวิต	12. การพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเป้าหมายของชุมชน

โดยสรุป สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นการดำเนินการที่มุ่งการพัฒนาศักยภาพคนถึงแม้ว่าปัจจุบันผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับสูงขึ้น แต่ยังคงมีปัญหาในเชิงคุณภาพ การศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องเร่งพัฒนาอย่างเร่งด่วน เนื่องจากระบบการศึกษาในปัจจุบันเป็นระบบคิดแยกส่วนออกจากวิถีชีวิต โดยเอาตำราหรือวิชาเป็นตัวตั้ง ซึ่งเป็นความมั่งคั่งในตัว ยังไม่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาให้รู้จักชีวิตหรือรู้จักตัวเองได้เท่าที่ควร ดังนั้น หากการศึกษาและการจัดการเรียนรู้เป็นไปตามลักษณะสังคมแห่งการเรียนรู้ตามที่กล่าวมาข้างต้นจะทำให้วางความสัมพันธ์ระหว่างตัวเองกับผู้อื่นและสภาพแวดล้อมได้อย่างถูกต้อง มีจริยธรรมและสามารถนำความรู้ที่เชื่อมโยงทั้งหลักวิชาและประสบการณ์ความรู้จากชีวิตจริงมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม อันทำให้สามารถพึ่งตนเองและช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่นได้ต่อไป

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษากรอบแนวคิดของเมืองแห่งการเรียนรู้ กรอบแนวคิดของสังคมแห่งการเรียนรู้ และกรอบแนวคิดของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อการสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลวัตของผู้สูงอายุไทย โดยผู้วิจัยจะอ้างใช้คำว่า “เมืองแห่งการเรียนรู้” เนื่องจากผู้วิจัยมุ่งพิจารณาแบบการมีปฏิสัมพันธ์และกระบวนการขององค์ประกอบทางสังคมเมือง ซึ่งในเมืองแห่งการเรียนรู้ก็ใช้แนวคิดและหลักการเดียวกันกับสังคมแห่งการเรียนรู้และชุมชนแห่งการเรียนรู้

ตอนที่ 3 แนวคิดการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุ

3.1 แนวคิดการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการมีชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ

Lawton (1975) ได้นำเสนอแบบจำลองสภาพแวดล้อมเพื่อการมีชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ เพื่อแสดงว่าชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ

องค์ประกอบที่ 1 ความสามารถเชิงพฤติกรรม (Behavioral Competence) หมายถึง สภาพร่างกายและความสามารถของผู้สูงอายุที่จะทำหน้าที่ต่างๆ พฤติกรรมสมรรถนะนี้ จะครอบคลุมการดำเนินชีวิต สุขภาพ การใช้เวลาและพฤติกรรมสังคมของผู้สูงอายุ

องค์ประกอบที่ 2 ความสุขทางจิตใจ (Psychological well being) หมายถึง การรับรู้และการประเมินตนเองของผู้สูงอายุเกี่ยวกับคุณค่าและประสบการณ์ในอดีต ตัวอย่างเช่น การรับรู้ความสมหวัง การรับรู้ความสุขจากกิจกรรมต่างๆ

องค์ประกอบที่ 3 คุณภาพชีวิตที่สัมผัสได้ (Perceived Quality of Life) หมายถึง ความรู้สึกพอใจหรือรู้สึกไม่พอใจของผู้สูงอายุที่มีต่อสิ่งใดในชีวิตของเขา เช่น ที่อยู่อาศัย ครอบครัวยุติเพื่อนบ้าน การใช้เวลาและอื่นๆ

องค์ประกอบที่ 4 สภาพแวดล้อมเชิงประจักษ์ (Objective Environment) ประกอบด้วยสภาพแวดล้อม 5 ด้าน คือ ด้านที่ 1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ 2) สภาพแวดล้อมด้านบุคคล 3) สภาพแวดล้อมด้านกลุ่มคนในสังคมขนาด 4) สภาพแวดล้อมด้านกลุ่มคนในสังคมขนาดกลาง 5) สภาพแวดล้อมด้านสังคม จากแนวคิดการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการมีชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ สรุปได้ว่า หลักการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุต้องคำนึงถึงความสามารถเชิงพฤติกรรม ความสุขทางจิตใจ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่สัมผัสได้และสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุไว้ว่าจะเป็นส่วนด้านกายภาพ ด้านบุคคล ด้านกลุ่มคนในสังคมขนาดเล็ก ด้านกลุ่มคนในสังคมขนาดกลาง และสภาพแวดล้อมด้านสังคม ซึ่งนับเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้สูงอายุ

3.2 แนวคิดการให้ผู้สูงอายุอาศัยในที่เดิม (Aging in Place)

Lawlor and Thomas (2008) ได้เสนอแนวคิดการให้ผู้สูงอายุอาศัยในที่เดิม (Aging in Place) ว่าเป็นการให้ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในที่อยู่อาศัยเดิมและมีการจัดบริการเพื่อให้การช่วยเหลือในด้านต่างๆ ในบริเวณที่เป็นที่อยู่อาศัยหรือเมืองเดิมของผู้สูงอายุ โดยยกตัวอย่างประเด็นเรื่องการรักษาพยาบาล โดยกล่าวว่า ผู้สูงอายุร้อยละ 90 ต้องการอยู่อาศัยในที่เดิม และเป็นสถานที่ที่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองฟื้นตัวได้ดีกว่า มีความอบอุ่น ปลอดภัย โดยจะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุบางคนปฏิเสธการไปรักษาพยาบาลเนื่องจากกลัวว่าตนเองต้องย้ายออกจากที่อยู่เดิม โดยกล่าวถึง

ปัญหาที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญเมื่ออายุมากขึ้นหลายประการ โดยเฉพาะด้านจิตใจ เช่น การขาดความมั่นใจ กังวลจะถูกละเลยหรือรู้สึกว่าจะไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ อีกทั้งยังมีความกังวลใจด้านอื่นๆ เช่น ด้านการเงิน ด้านการดูแลที่พักอาศัย ด้านการดูแลสุขภาพ ด้านความปลอดภัย นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านร่างกาย เช่น ด้านการมองเห็น ด้านการสูญเสียความทรงจำ เป็นต้น ดังนั้นแนวคิดการให้ผู้สูงอายุอาศัยในที่เดิมจึงมีความสำคัญและส่งผลต่อการเรียนรู้ พฤติกรรม ทางกายภาพ สุขภาพจิต ความรู้สึกมีคุณค่าทางสังคม การมีส่วนร่วมทางสังคม การให้บริการทางการแพทย์ ตลอดจนด้านการสนับสนุนจากครอบครัว เป็นต้น

Singapore National Survey of Senior Citizens (2009) ได้อธิบายแนวคิดการให้ผู้สูงอายุอาศัยในที่เดิมว่าเป็นแนวคิดให้ผู้สูงอายุยังคงอาศัยอยู่ในชุมชนที่เป็นที่เป็นภูมิลำเนาเดิม บ้านเดิม ถิ่นฐานเดิมของผู้สูงอายุ โดยไม่มีการเคลื่อนย้ายผู้สูงอายุออกไปดูแลที่อื่น โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมในชุมชนเพื่อหาแนวทางดูแลผู้สูงอายุในชุมชนเอง ด้วยการจัดตั้งอำนวยความสะดวกที่เอื้อและปราศจากอุปสรรคสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงการพัฒนาชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง (Continuing Care Retirement Communities: CCRCs) ซึ่งเป็นแนวคิดในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในประเทศสิงคโปร์ในการรองรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุ โดยมีนโยบายในการสร้างหมู่บ้านสำหรับผู้สูงอายุ (Retirement Villages) หรือบ้านพักตากอากาศที่เป็นมิตรสำหรับผู้สูงอายุ (Retirement Resort) ด้วย

สรุปได้ว่าแนวคิดการให้ผู้สูงอายุอาศัยในที่เดิมเป็นแนวคิดที่เน้นการพัฒนาชุมชนหรือเครือข่ายในชุมชน อาทิ ครอบครัว เพื่อน บริการสาธารณสุข บริการอื่นๆ เพื่อเป็นระบบสวัสดิการสังคมที่เอื้อให้ผู้สูงอายุอยู่ในชุมชนที่เป็นที่เป็นภูมิลำเนาเดิม บ้านเดิม ถิ่นฐานเดิมของผู้สูงอายุ โดยไม่มีการเคลื่อนย้ายผู้สูงอายุออกไปดูแลในสถาบัน การให้ผู้สูงอายุได้อยู่ในที่เดิมและสภาพแวดล้อมเดิมที่ผู้สูงอายุเคยอยู่และมีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุดจะเป็นการไม่รบกวนผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุปราศจากความวิตกกังวล เกิดการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับชุมชน ทำให้ชุมชนมีการยังประโยชน์จากผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังทำให้มีการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในลักษณะพหุวัย

3.3 แนวคิดเมืองน่าอยู่ผู้สูงอายุ (Age-Friendly Cities)

แนวคิดเมืองน่าอยู่ผู้สูงอายุ (Age-Friendly Cities) เริ่มขึ้นใน ค.ศ. 2005 จากการประชุมว่าด้วยพหุสาขาวิชา ครั้งที่ 18 ที่นครริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล มีเมืองที่เข้าร่วมเป็นหุ้นส่วนหรือพันธมิตรการเป็นเมืองน่าอยู่ผู้สูงอายุ 33 เมืองทั่วโลก อาทิ ประเทศอินเดียมี 2 เมือง ประเทศ

ญี่ปุ่นมี 2 เมือง ประเทศจีนมี 1 เมือง และประเทศออสเตรเลียมี 1 เมือง เป็นต้น สำหรับความหมายของแนวคิดเมืองน่าอยู่ มีนักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ กล่าวถึงไว้ เช่น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2542 อ้างถึงใน ไตรรัตน์ จารุทัศน์, 2553) ให้นิยามว่า เมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ หมายถึงชุมชนที่อยู่อาศัยทั้งในเขตเมืองและชนบทที่มีสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดี มีสังคมที่เอื้ออาทร มีชุมชนเข้มแข็ง มีความสะดวกสบาย ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีระบบเศรษฐกิจที่มั่นคง มีวัฒนธรรมและจิตวิญญาณที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองและชุมชน

ไตรรัตน์ จารุทัศน์ (2553) กล่าวว่า เมืองน่าอยู่เป็นแนวคิดของศาสตราจารย์ McKeon ที่หมายถึง กระบวนการที่จะทำให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสุขภาพสังคม และพร้อมที่จะร่วมกันสรรค์สร้างภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมในการดำรงชีวิต ในการพัฒนาด้วยขบวนการเมืองน่าอยู่ จะบังเกิดการทำให้เมืองหรือ ชุมชนมีสภาพทางกายภาพทางสิ่งแวดล้อมและสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการที่จะทำให้เกิดสุขภาพดี ซึ่งกระบวนการของเมืองน่าอยู่เป็นที่ทราบและเข้าใจกันดีว่าเป็นพัฒนาการต่อเนื่องของแนวคิด สาธารณสุขมูลฐาน (Primary Health Care) และยุทธศาสตร์สุขภาพดีถ้วนหน้า (Health for All) โดยเกี่ยวพันกันแนบแน่นก็คือยุทธศาสตร์หลักเป็นเรื่องนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพที่ดี สภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพที่ดี เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน หรือการเสริมสร้างพลังของชุมชนล้วนเป็นหลักการสำคัญร่วมกัน

World Health Organization (2007) ให้ความหมายไว้ว่า เมืองน่าอยู่มีความหมายครอบคลุมถึงสภาวะความเป็นอยู่หรือคุณภาพชีวิตของคน สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม เอกลักษณ์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตและจิตวิญญาณ ตลอดจนเมืองหรือชุมชนมีการบริหารปกครองที่ดีโดยเน้นความเป็นธรรม (equity) การมีส่วนร่วม (participation) และการประสานความร่วมมือ (Cooperation) ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของเมืองและชุมชน

3.4 กรอบการพัฒนาเมืองน่าอยู่ผู้สูงอายุขององค์การอนามัยโลก

(WHO, 2007) องค์การอนามัยโลกได้กำหนดกรอบการพัฒนาเมืองน่าอยู่ผู้สูงอายุไว้ 8 ประเด็น ประกอบด้วย 1) ด้านที่อยู่อาศัย 2) ด้านการเข้าไปมีส่วนร่วมกับสังคม 3) ด้านการได้รับความยอมรับในสังคม 4) ด้านการมีส่วนร่วมในท้องถิ่นและการจ้างงาน 5) ด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร 6) ด้านการสนับสนุนของชุมชนและการบริการด้านสุขภาพ 7) ด้านสภาพพื้นที่ภายนอกและตัวอาคาร 8) ด้านระบบขนส่งมวลชน

จากการศึกษาแนวคิดการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุ สรุปได้ว่า แนวคิดการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการมีชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุของ Lawton (1975) ที่เสนอว่า ชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ

ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ ความสามารถเชิงพฤติกรรม ความสุขทางจิตใจ คุณภาพชีวิตที่สัมผัสได้ และ สภาพแวดล้อมเชิงประจักษ์ ซึ่งนำมาเป็นหลักการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุ ต้องคำนึงถึงความสามารถเชิงพฤติกรรม ความสุขทางจิตใจ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่สัมผัสได้ และสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุไว้ว่าจะเป็นส่วนกายภาพ ด้านบุคคล ด้านกลุ่มคนในสังคมขนาดเล็ก ด้านกลุ่มคนในสังคมขนาดกลาง และสภาพแวดล้อมด้านสังคม ประกอบกับแนวคิดการให้ผู้สูงอายุอาศัยในที่เดิม (Aging in Place) ของ Lawlor and Thomas (2008) ที่เน้นการพัฒนาชุมชนหรือเครือข่ายในชุมชน อาทิ ครอบครัว เพื่อน บริการสาธารณสุข บริการอื่นๆ เพื่อเป็นระบบสวัสดิการสังคมที่เอื้อให้ผู้สูงอายุอยู่ในชุมชนที่เป็นที่เป็นภูมิถิ่นเดิมบ้านเดิม ถิ่นฐานเดิมของผู้สูงอายุ โดยไม่มีการเคลื่อนย้ายผู้สูงอายุออกไปดูแลในสถาบัน รวมถึงแนวคิดเมืองน่าอยู่ของผู้สูงอายุ (Age-Friendly Cities) ของ World Health Organization (2007) ที่เสนอว่ากรอบการพัฒนาเมืองน่าอยู่ของผู้สูงอายุขององค์การอนามัย องค์การอนามัยโลกได้กำหนดกรอบการพัฒนาเมืองน่าอยู่ของผู้สูงอายุไว้ 8 ประเด็น ประกอบด้วย ด้านที่อยู่อาศัยด้านการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม ด้านการได้รับความยอมรับในสังคม ด้านการมีส่วนร่วมในท้องถิ่นและการจ้างงาน ด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร ด้านการสนับสนุนของชุมชนและการบริการด้านสุขภาพ ด้านสภาพพื้นที่ภายนอกและตัวอาคาร และด้านระบบขนส่งมวลชน ซึ่งทั้งหมดเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้สูงอายุ โดยตรง การให้ผู้สูงอายุได้อยู่ในที่เดิมและสภาพแวดล้อมเดิมที่ผู้สูงอายุเคยอยู่และมีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุดจะเป็นการไม่รบกวนผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุปราศจากความวิตกกังวล เกิดการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับชุมชน ทำให้ชุมชนมีการยังประโยชน์จากผู้สูงอายุ รวมการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในลักษณะพหุวัย เป็นต้น

3.5 กรณีตัวอย่างการพัฒนาเมืองที่เอื้อต่อการเรียนสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศ

3.5.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา : เมือง Sun City รัฐอริโซนา เมือง Leisure World รัฐแคลิฟอร์เนีย เมือง Garden Spot Village รัฐเพนซิลเวเนีย และ Lasell Village รัฐแมสซาชูเซตส์ ประเทศสหรัฐอเมริกาส่งเสริมให้มีเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ (A Retirement Community, Active Adult Community) โดยเฉพาะ โดยการวางแผนกำหนดวัตถุประสงค์ จัดหาทรัพยากรที่เอื้อต่อการอยู่อาศัยตามความต้องการและจำเป็นที่หลากหลายของผู้สูงอายุที่เกษียณอายุราชการ เมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุประกอบด้วยสโมสร สระว่ายน้ำ ศูนย์นันทนาการและกีฬา สนามกอล์ฟ ศูนย์สุขภาพและสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ โดยรัฐบาลเป็นผู้ดูแลค่าใช้จ่ายหลัก มีการสนับสนุนการบริการ และมีการจัดหาอาสาสมัครในการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งแต่ละเมืองอาจจัดองค์ประกอบที่นอกเหนือจากนี้ ปัจจุบันมีประชากรเมืองที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปี

ขึ้นไป โดยส่วนใหญ่ชุมชน/เมืองสำหรับผู้สูงอายุตั้งอยู่ในบริเวณที่มีอากาศอบอุ่นของประเทศ ได้แก่ รัฐออริโซนา แคลิฟอร์เนีย ฟลอริดา เท็กซัส ปัจจุบันเมืองและชุมชนผู้สูงอายุมีการขยายตัวไป ตามเขตพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา (U.S.A. Administration on Aging, 2010)

นอกจากนี้ยังมีหมู่บ้านแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning Village) ที่ชื่อว่า ลาเซลวิลล์เลจ (Lasell Village) รัฐแมสซาชูเซตส์ เป็นชุมชนที่ดูแลผู้เกษียณอายุอย่างต่อเนื่อง มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่จำนวน 225 คน มีสภาพแวดล้อมและเครื่องอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับการอยู่อาศัย พร้อมด้วยโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตทางวัฒนธรรม สังคม และการพักผ่อนหย่อนใจ อีกทั้งยังมีโปรแกรมการศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้สูงอายุอีกด้วย (Lasell Village, 2008)

3.5.2 ประเทศญี่ปุ่น : เกาะโอกินาวา เป็นเกาะที่ตั้งอยู่ตรงด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะใหญ่ของประเทศญี่ปุ่น เป็นเกาะที่มีประชากรผู้สูงอายุที่มีอายุยืนมากที่สุด โดยได้ชื่อว่าเป็นท้องถิ่นที่มีจำนวนผู้สูงอายุใกล้เคียง 100 ปี มากที่สุด นอกจากนี้ร้อยละ 80 ของผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่ต้องมีการพึ่งพาหมหรือพยาบาล หรือ Home care แต่อย่างใด ผู้สูงอายุชาวโอกินาวาส่วนใหญ่มีจิตใจที่เป็นอิสระ สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยได้รับแรงสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน และเป็นส่วนสำคัญของชุมชนของตนเอง มีชีวิตที่สมดุลและอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี จะเห็นได้ว่าการมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง การมีสุขภาพจิตที่ดี การมีส่วนร่วมในชุมชน และการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เปรียบเสมือน 4 ข้อที่ประกอบด้วย (1) อาหาร (2) การออกกำลังกาย (3) สุขภาพจิตดี (4) การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขและพึ่งพาตนเองได้ จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้เมืองโอกินาวาเป็นเมืองที่มีพลเมืองสูงอายุอยู่มากที่สุด และมีอายุมากที่สุดในโลกอีกด้วย

3.5.3 ประเทศฟินแลนด์ : Seniorpolis เมืองสำหรับผู้สูงอายุ (Seniorpolis) ในประเทศฟินแลนด์ คือ นคร Ristjarvi จังหวัด Oulu ประเทศฟินแลนด์ เมืองแห่งนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1867 มีอาณาเขต 904 ตารางกิโลเมตร ห่างจากเมือง Helsinki ซึ่งเป็นเมืองหลวงของฟินแลนด์ประมาณ 604 กิโลเมตร ซึ่งประเทศฟินแลนด์ได้พัฒนาเป็นเมืองสำหรับผู้สูงอายุ ด้วยทัศนียภาพที่สวยงาม เป็นเมืองขนาดเล็กที่เหมาะสมกับการทำกิจกรรมกลางแจ้ง และได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติว่าเป็นเมืองสำหรับผู้สูงอายุที่เสริมสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะ ด้วยการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมและบริการของเมืองที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ (Seniorpolis, 2009) ด้านการจัดการศึกษานคร Ristjarvi มีแนวคิดหลักเกี่ยวกับการศึกษาที่ไร้ช่วงอายุ ตามแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Learning) โดย มุ่งเน้นใน 3 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านอายุรเวช และด้านนันทนาการ โดย

มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างเสริมประสบการณ์และทักษะในวัยสูงอายุ ในรูปแบบพหุวัย คือ การร่วมเรียนรู้กับคนหลายวัย ซึ่งเป็นผลดีต่อการเรียนรู้ในวัยสูงอายุ ที่มีมวลประสบการณ์ที่แตกต่างกัน

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาผู้สูงอายุในรูปแบบการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุ หมายถึงการส่งเสริมให้มีเมืองสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ โดยการวางแผนกำหนดวัตถุประสงค์ จัดหาทรัพยากรที่เอื้อต่อการอยู่อาศัยตามความต้องการและจำเป็นที่หลากหลายของผู้สูงอายุ เมืองสำหรับผู้สูงอายุประกอบด้วยศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์นันทนาการ และศูนย์สุขภาพ และสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ โดยรัฐบาลเป็นผู้ดูแลค่าใช้จ่ายหลัก มีการสนับสนุนการบริการ และมีการจัดอาสาสมัครในการดูแลผู้สูงอายุ โดยจัดการศึกษาตลอดชีวิต มุ่งเน้นใน 3 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านอายุรเวช และด้านนันทนาการ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างเสริมประสบการณ์และทักษะในวัยสูงอายุ ในรูปแบบพหุวัย คือ การร่วมเรียนรู้กับคนหลายวัย ซึ่งเป็นผลดีต่อการเรียนรู้ในวัยสูงอายุ ที่มีมวลประสบการณ์ที่แตกต่างกัน

ตอนที่ 4 แนวคิดการพัฒนาภาวะพหุฒิปพลัง

4.1 ความหมายของคำว่าภาวะพหุฒิปพลัง

แนวคิดพหุฒิปพลังถูกกำหนดโดยองค์การอนามัยโลก World Health Organization (WHO) ในช่วงปลายทศวรรษที่ 90 (1990s) เป็นแนวคิดที่แสดงถึงสุขภาวะที่สมบูรณ์ ของผู้สูงอายุ และเป็นเป้าหมายของภาวะหรือคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั่วโลกที่ต้องดำเนินไปให้ถึง และคาดว่า เป็นหนทางเดียวที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุทั่วโลก ซึ่งเป็นการนำเสนอแนวคิดในภาพรวมเพื่อเป็นแนวทางแก่ประเทศต่างๆ นำไปใช้ในการพัฒนา ให้ประชากรสูงอายุที่มีภาวะสุขภาพที่ดี สามารถมีความสุขในชีวิต ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม มีภาวะสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี มีความตระหนักในคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสามารถทางสังคม และเศรษฐกิจ มีความสามารถควบคุมตนเองและมีความพึงพอใจในชีวิต รวมทั้งการมีศักยภาพที่พึ่งพาตนเองเท่าที่ผู้สูงอายุจะทำได้ และใช้ความสามารถช่วยเหลือตนเอง ครอบครัวยุคอื่นและสังคมประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) สุขภาพ (health) 2) การมีส่วนร่วมในสังคม (participation) ได้อย่างต่อเนื่อง 3) ความมั่นคงหรือหลักประกันทางสังคม (security)

แนวคิดการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุฒิปพลัง (Active Ageing) เป็นแนวคิดหนึ่งที่ใช้ในการพัฒนาสังคมได้มีนักวิชาการด้านต่างๆ มากมายกล่าวถึง คำว่า “Active Ageing” เป็นผู้สูงอายุที่มีความสุข มีคุณภาพ มีศักยภาพ มีความสามารถและมีประสิทธิภาพ และให้ความหมายที่มีนัยยะที่คล้ายกัน ดังนี้

ประเวศ วะสี (2542) กล่าวว่า Active Ageing หมายถึง คุณภาพชีวิตที่ดีตามนัยยะของวัฒนธรรมไทยและพุทธศาสนาว่า หมายถึง อิศรภาพ และการหลุดพ้นจากความบีบคั้นคุณภาพชีวิต สุขภาพหรือสุขภาพะในเรื่อง กาย จิต สังคม และปัญญา

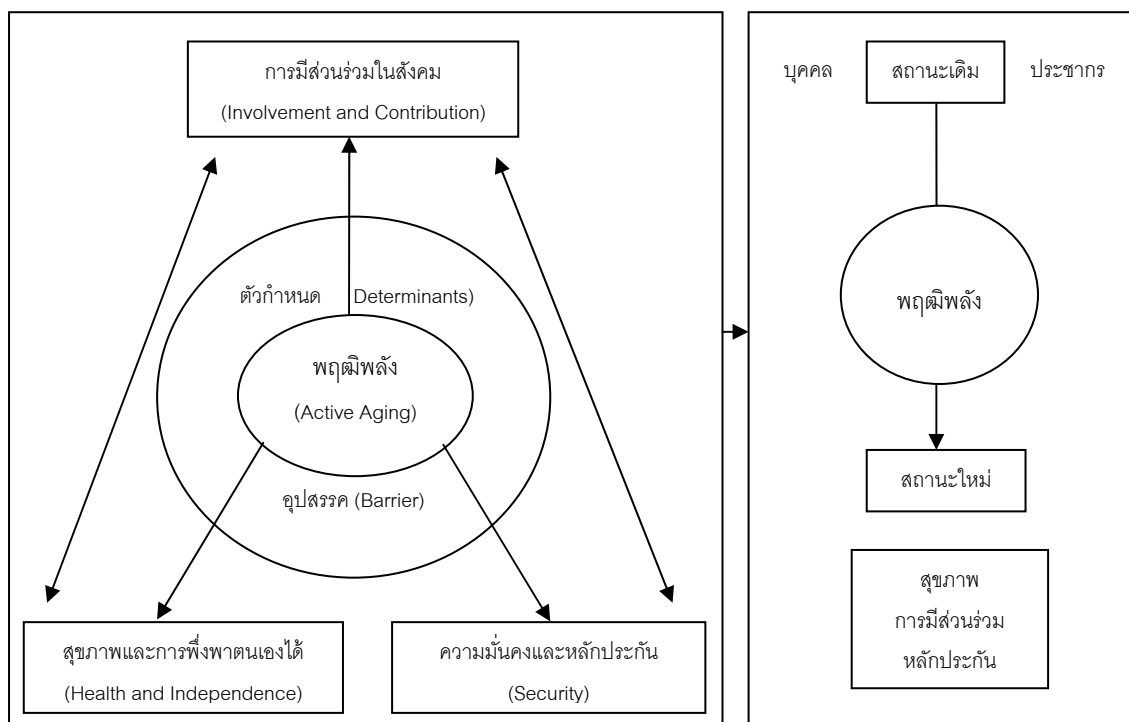
เจน ณะสิริ (2550) กล่าวว่า Active Ageing หมายถึง การเป็นผู้สูงอายุที่ทรงพลัง หรือเรียกพลังสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ทรงพลัง หรือ เรียกว่า พหุผลิพลังตลอดไปจนถึงวาระสุดท้ายคือตายอย่างสงบและปราศจากโรค โดยไม่ต้องรักษา หรือหาวิธียืดความตาย ต่อไป

ปาริชาติ ญาตินิยม (2547) กล่าวว่า Active Ageing หมายถึง ผู้สูงอายุที่พึงประสงค์ในบริบทของสังคมไทย ประกอบด้วย 4 แนวคิดหลัก ได้แก่ 1) แนวคิดผู้สูงอายุสุขภาพดี (Health Ageing) 2) แนวคิดสูงวัยอย่างประสบผลสำเร็จ (Successful Ageing) 3) แนวคิดผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ (Productive Ageing) และ 4. แนวคิดธนาคารสมอง (Brain bank)

สุทธิชัย จิตะพันธุกุล (2545) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเวชศาสตร์ผู้สูงอายุไทยได้แปล Active Ageing เป็นคำว่า พหุผลิพลัง ให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการ (process) ที่เหมาะสม (optimization) นำไปสู่สุขภาพ (health) การมีส่วนร่วม (participation) และหลักประกัน (security) ในอันที่จะเสริมสร้างคุณภาพชีวิต (to enhance quality of life) เมื่อสูงวัย (older age) ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่าการมีพหุผลิพลัง ไม่ใช่เรื่องของผู้สูงอายุเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของทุกคนเมื่อสูงวัย สำหรับกระบวนการพหุผลิพลัง มีขั้นตอนและเงื่อนไข ดังนี้ 1) ตระหนักและรับที่จะทำ (Realization and Made Commitment) ตระหนักหมายถึง การรับรู้ว่าคุณสมบัติที่ได้รับนั้นเป็นปัญหา และการรับทำหมายถึง การวางแผนว่าตนเองต้องปฏิบัติตนอย่างไรที่จะช่วยแก้ปัญหาเหล่านั้น 2) พึ่งพาตนเอง (Self - reliance) หมายถึง การทำกิจกรรมใดๆ ที่สามารถทำได้โดยตนเอง 3) ทุกคนทำและทำเพื่อทุกคน (Everyone does and Does for everyone) หมายถึง การที่ทุกคนร่วมมือร่วมใจลงมือกันทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม 4) ทำอย่างต่อเนื่อง (Do Continuously) หมายถึง การทำกิจกรรมใดๆ ที่ต้องดำเนินการติดต่อกัน

ทั้งนี้โมทัศน์ของภาวะพหุผลิพลังและกระบวนการนำสังคมไปสู่เป้าหมายของพหุผลิพลัง แสดงดังแผนภูมิที่ 2.1

แผนภูมิที่ 2.1 มโนทัศน์ของพฤติกรรมพลังและกระบวนการนำสังคมไปสู่เป้าหมายของพฤติกรรมพลัง
(สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล, 2544)



เยาวลักษณ์ จิตตะโคตร (2549) เสนอว่า ความหมายของการพัฒนาภาวะพฤติกรรมพลังตามกรอบขององค์การอนามัยโลกประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ สุขภาพที่เป็นปัจจัยหลักของการดำรงความเป็นอิสระ การดำรงศักยภาพที่จะมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างต่อเนื่อง และความมั่นคงหรือการมีหลักประกันทางสังคม

เพ็ญแข ประจวบจักษ์ (2550) ได้ให้ความหมายของคำว่าพฤติกรรมพลังหรือ Active Aging ไว้ว่า หมายถึง ผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไป มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รวมถึงสังคม มีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์และเหมาะสมกับวัย มีการเรียนรู้ที่จะดูแลตนเองให้จิตใจสุขสมบูรณ์ได้ ก้าวทันกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และสามารถทำคุณประโยชน์แก่สังคมได้

World Health Organization (WHO, 2002) ได้กำหนดแนวคิดภาวะพฤติกรรมพลัง (Active Aging) ขึ้นในช่วงปลายทศวรรษที่ 90 โดยให้ความหมายไว้ว่าเป็นแนวคิดที่แสดงถึงภาวะสุขสมบูรณ์ของผู้สูงอายุและเป็นเป้าหมายของภาวะหรือคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั่วโลก โดยคาดว่าภาวะพฤติกรรมพลังเป็นหนทางเดียวที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุทั่วโลก แนวคิดนี้ได้รับการนำเสนอแก่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาประชากรผู้สูงอายุให้

เป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพที่ดี มีความตระหนักในคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในการดำเนินชีวิต มีความสามารถในทางสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนมีศักยภาพที่จะพึ่งพาตนเองเท่าที่ผู้สูงอายุจะทำได้ และใช้ความสามารถนั้นในการช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว บุคคลอื่น และสังคม โดยภาวะพหุผลิพลังประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลัก คือ 1) สุขภาพที่ดี (Health) 2) การมีส่วนร่วม (Participation) และ 3) ความมั่นคงหรือการมีหลักประกัน (Security)

องค์การอนามัยโลก ได้กล่าวถึงความหมาย Active Aging การเป็นผู้สูงอายุที่คงศักยภาพของตนเองไว้ โดยประกอบด้วยแนวคิด 3 ประการ (กรมสุขภาพจิต, 2550) ได้แก่

- 1) การพึ่งพาตนเองได้หรือคงภาวะสุขภาพที่ดีที่สุดของตนเองในแต่ละช่วงชีวิตให้ได้
- 2) การมีส่วนร่วมกับสังคมให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้
- 3) การสร้างหลักประกันและความมั่นคงให้ตนเองตามอัตภาพ ซึ่งข้อนี้รัฐอาจต้อง ลงมา มีส่วนช่วยในการสร้างหลักประกันให้กับผู้สูงอายุในท้ายที่สุด

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2542) ได้ให้ความหมายผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ (Active Aging) ว่า หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและความสามารถเป็นหลัก (Productive Aging) แต่ขณะเดียวกันก็ได้ได้ละเลยนำแนวคิดของการเป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ (Successful Aging) มาพิจารณา ร่วมด้วย ทั้งนี้เพราะผู้สูงอายุในอนาคตจะต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ในลักษณะองค์รวมรอบด้าน ดังนั้น ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพจึงหมายถึง ผู้ที่ดูแลตนเองได้ (Self-care) พึ่งตนเองได้ (Self-reliance) ทำในสิ่งที่ปรารถนาได้ตามศักยภาพของตน ทำประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม มีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับความเปลี่ยนแปลงที่จะมาถึง

กฤษณี เสงี่ยมธรรม (2551) กล่าวว่า Active Ageing หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ที่มีลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ 1) มีศักยภาพและความสามารถเป็นหลัก (Productive Ageing) 2) ดูแลตนเอง (Self - care) โดยการหลักประกันและความมั่นคงให้ตนเองตามอัตภาพ 3) พึ่งตนเองได้ (Self - reliance) โดยรักษาคุณภาพชีวิต ทั้งในเรื่อ กาย จิต สังคมและปัญญา เพื่อทำสิ่งที่ปรารถนาได้ตามศักยภาพของตนเอง 4) สามารถทำประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม โดยมีส่วนร่วม กับสังคมให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ 5) มีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับความเปลี่ยนแปลงที่จะมาถึง

วิฑิตลักษณ์ จันทรธนสมบัติ (2552) กล่าวว่า Active Ageing หมายถึง ผู้สูงอายุที่ประสบผลสำเร็จต่ออาชีพหน้าที่การงาน หรือจุดมุ่งหมายของชีวิต และสามารถที่จะบริหารจัดการในการดำเนินชีวิตของตนได้อย่างเหมาะสมตามอัตภาพในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม

Baltes and Baltes (1990 อ้างถึงใน วิถีลักษณะ จันทรธรรณสมบัติ, 2552) กล่าวว่า Active Ageing หมายถึง ผู้สูงอายุที่ประสบผลสำเร็จหรือ ผู้สูงอายุที่มีชีวิตอยู่อย่างผาสุกนั้น เกิดจากมองตนเองหรือเรื่องของภาวะวัยสูงอายุไปในทางบวก คือ การพึ่งพาตนเองได้ ช่วยเหลือตนเองได้ มีชีวิตที่ดีได้ทำสิ่งที่ต้องและมีความก้าวหน้าในชีวิต แนวคิดของผู้สูงอายุประสบผลสำเร็จนั้น ตั้งอยู่บนแนวคิดพื้นฐาน 2 ประการ คือ บุคคลแต่ละคนมีความแตกต่างกัน (interindividual variability) และ บุคคลมีความยืดหยุ่นและไวต่อการรับรู้ในสถานการณ์ต่างๆ สูง ปรับตัวได้กับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ดี (interindividual plasticity) และผู้สูงอายุยังมีศักยภาพที่ซ่อนอยู่ภายในสูง ถ้าได้รับการกระตุ้นการเรียนรู้ฝึกฝนอย่างเต็มที่

สรุปได้ว่า ภาวะพหุพลังหรือเรียกว่าผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ เป็นการพัฒนาผู้สูงอายุที่ครอบคลุมแนวคิดสูงวัยอย่างประสบความสำเร็จ (Successful Aging) และแนวคิดผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ (Productive Aging) เข้าไว้ด้วยกัน กำหนดขึ้นโดยองค์การอนามัยโลก (WHO, 2002) ในช่วงปลายทศวรรษที่ 90 เป็นแนวคิดที่แสดงถึงสุขภาวะที่สมบูรณ์ของผู้สูงอายุ และเป็นเป้าหมายของภาวะหรือคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั่วโลกให้มีสุขภาพแข็งแรงอายุยืนยาว รู้วิธีการจัดการกับชีวิตให้มีความสุข มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การมีสุขภาพร่างกายจิตใจที่แข็งแรงสมบูรณ์มีอิสระพึ่งพาตนเองได้และมีศักยภาพในการช่วยเหลือผู้อื่น มองโลกในแง่ดี มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเพื่อให้ตนเองมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักยภาพมีคุณค่า มีศักดิ์ศรีและเป็นที่ยอมรับของตนเองและสังคม นานตราบจนวาระสุดท้ายของชีวิต

4.2 องค์ประกอบของการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพลัง

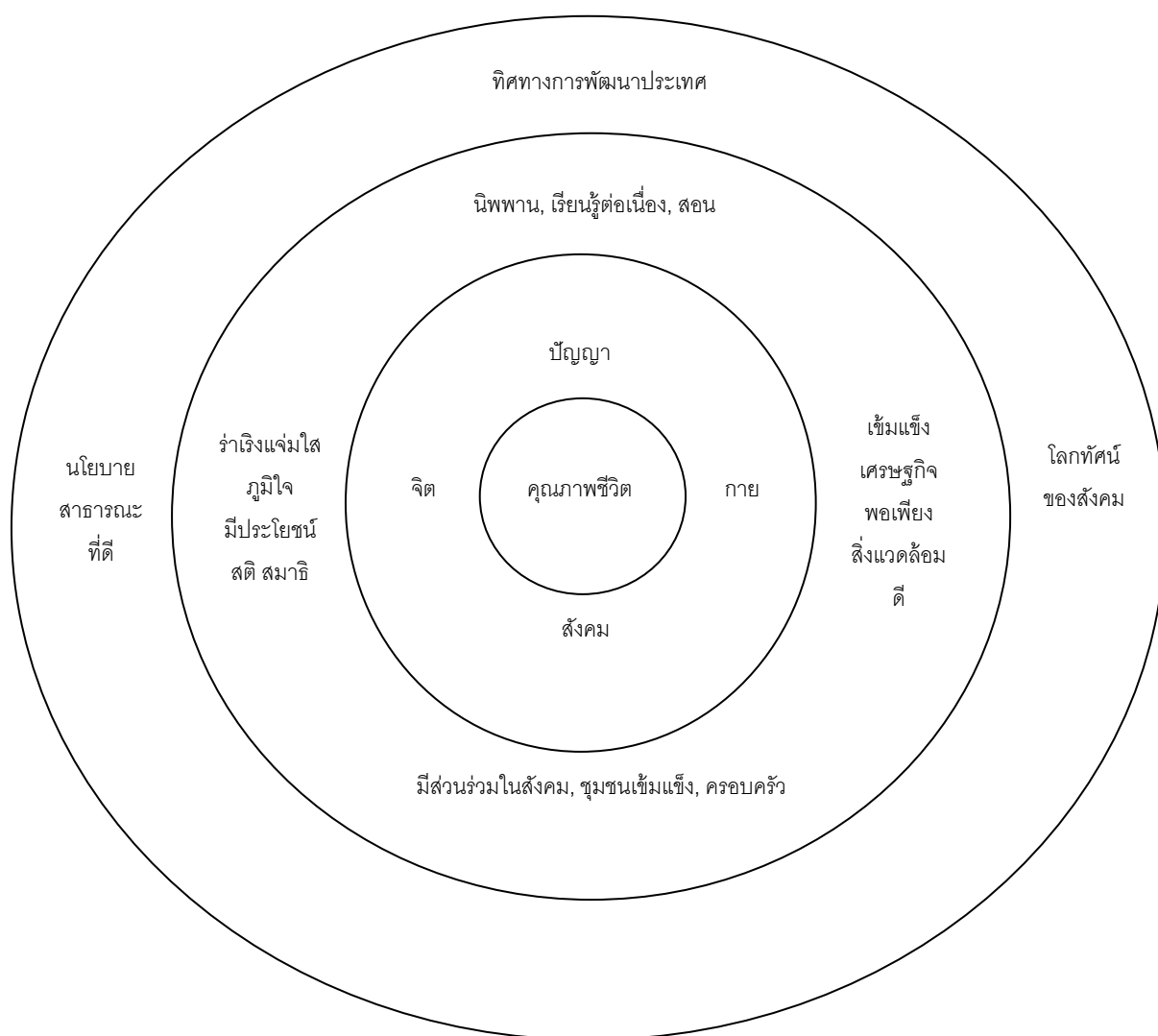
สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล (2544) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพลังซึ่งเป็นกระบวนการ (Process) ที่เหมาะสม (Optimization) เพื่อนำไปสู่สุขภาพ (Health) การมีส่วนร่วม (Participation) และหลักประกัน (Security) ในอันที่จะเสริมสร้างคุณภาพชีวิต (To enhance quality of life) เมื่อสูงวัย (Older age) (ตั้งแผนภูมิที่ 1) และพหุพลังของแต่ละสังคม กระบวนการของพหุพลังมีขั้นตอนหรือเงื่อนไขสำคัญ ดังนี้

- 1) ตระหนักและรับที่จะทำ (Realization and Make commitment)
- 2) พึ่งพาตนเอง (Self-reliance)
- 3) ทุกคนทำและทำเพื่อทุกคน (Everyone does and does for everyone)
- 4) ทำอย่างต่อเนื่อง (Do continuously)

กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับประมวล วรรสี (2542) ที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบการเป็น ผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ ในประเด็นของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีว่าต้องประกอบด้วยเรื่องของสุขภาพ หรือ

สุขภาวะ (Well being) ซึ่งแยกเป็น 4 เรื่อง คือ กาย (Physical) จิต (Mental) สังคม (Social) และปัญญา (Spirit) ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2.2

แผนภูมิที่ 2.2 กรอบความคิดของคุณภาพชีวิตในวัยสูงอายุ (ประมวล วรรสี, 2542)



องค์ประกอบของการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพิพลัง ตามกรอบความคิดของคุณภาพชีวิต ดังแผนภูมิที่ 2 อธิบายได้ว่าในวัยสูงอายุจะต้องพิจารณาว่าผู้สูงอายุควรเตรียมตัวด้านสุขภาพกายให้พร้อมแต่วัยหนุ่มสาว จิตใจต้องร่าเริงแจ่มใส ต้องรู้ว่าตัวเองมีประโยชน์ มีความหมายกับคนอื่นจะได้ภูมิใจ ส่วนเรื่องสติสมานนั้น ถ้าสามารถเจริญสติสมานได้คุณภาพชีวิตก็จะสูง มีภูมิคุ้มกันมากขึ้น ด้านสังคมควรให้ความสำคัญกับครอบครัว ครอบครัวอบอุ่นเป็นเรื่องสำคัญและการมีส่วนร่วมในชุมชน ประการสุดท้ายผู้สูงอายุควรมีการพัฒนาทางด้านกระบวนการเรียนรู้ โดยเน้นการศึกษาตลอดชีวิตร่วมด้วย

4.3 กรอบแนวคิดการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพิพลังขององค์การอนามัยโลก (WHO)

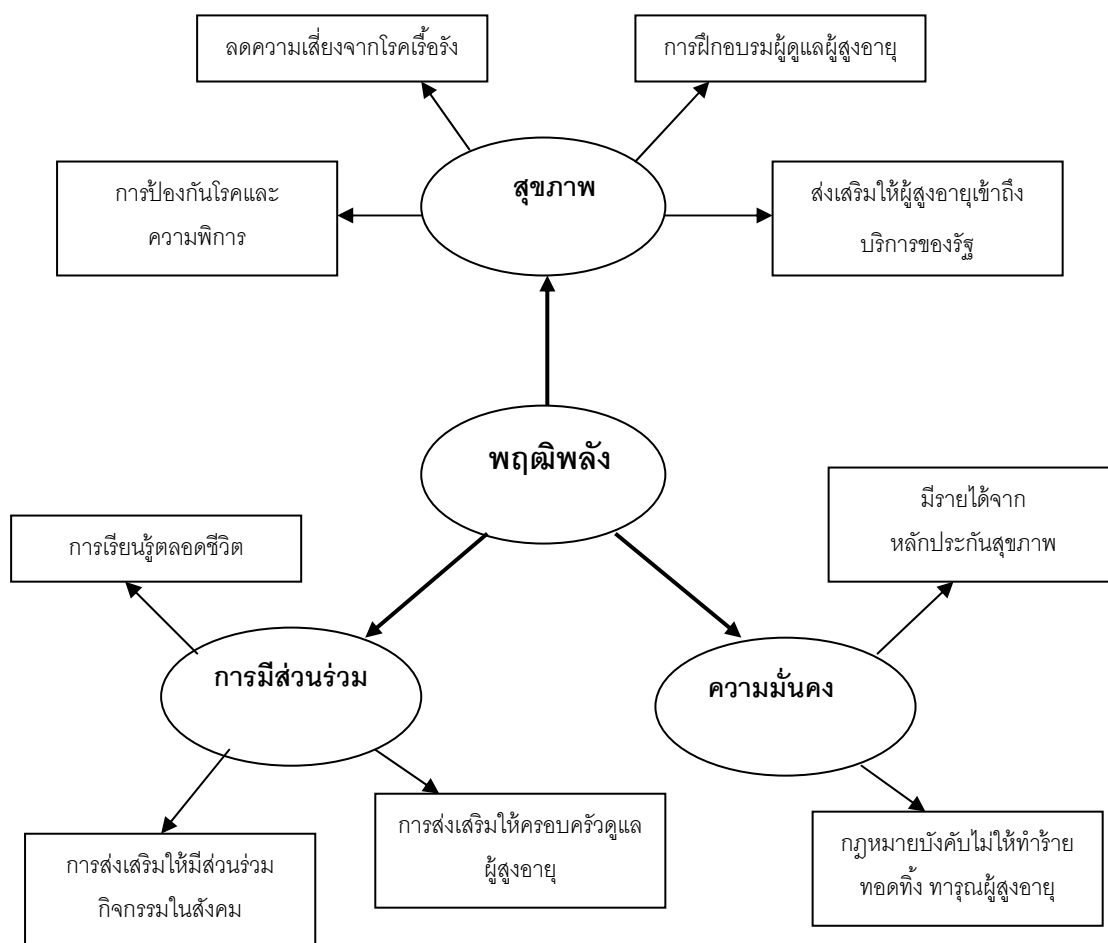
เนื่องจากการเสนอแนวคิด เป็นการเสนอแนวคิดในภาพรวมเพื่อเป็นแนวทางแก่ประเทศต่างๆ นำไปใช้ในการพัฒนา ช่วยให้ประชากรสูงอายุในประเทศเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพอยู่ในภาวะพหุพิพลัง จึงได้กำหนดเพียงปัจจัยตัดขวางและตัวกำหนดให้ไว้เป็นแนวทาง ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และระดับชาติ การเข้าใจถึงตัวกำหนดเหล่านี้จะช่วยในการกำหนดนโยบาย มาตรการที่จะพัฒนาให้ผู้สูงอายุในประเทศนั้นๆ เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพิพลัง (จิราพร เกศพิชญวัฒนา, 2546) ทั้งนี้ เป้าหมายของพหุพิพลังภายใต้กรอบแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (WHO, 2002) ประกอบด้วยปัจจัยหลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) สุขภาพ ซึ่งเน้นการพึ่งพาตนเองได้ หรือคงภาวะสุขภาพที่ดีที่สุดของตนเองในแต่ละช่วงชีวิตให้ได้ 2) การมีส่วนร่วมกับสังคม ได้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ และ 3) ความมั่นคงให้ตนเองตามอัตภาพ (WHO, 2002)

4.4 แนวทางในการพัฒนาภาวะพหุพิพลัง

แนวทางในการพัฒนาภาวะพหุพิพลังขององค์การอนามัยโลก (WHO, 2002) เป็นการเสนอแนวคิดในภาพรวมเพื่อเป็นแนวทางแก่ประเทศต่างๆ นำไปใช้ในการพัฒนา ช่วยให้ประชากรสูงอายุในประเทศเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพอยู่ในภาวะพหุพิพลัง จึงได้กำหนดเพียงปัจจัยตัดขวางและตัวกำหนดให้ไว้เป็นแนวทาง ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และระดับชาติ การเข้าใจถึงตัวกำหนดเหล่านี้จะช่วยในการกำหนดนโยบาย มาตรการที่จะพัฒนาให้ผู้สูงอายุในประเทศนั้นๆ เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพิพลัง (จิราพร เกศพิชญวัฒนา, 2546) อ้างถึงใน ปารีชาติ ญาตินิยม, 2547) สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ต้องคำนึงก่อนอื่น ได้แก่ เพศ และวัฒนธรรม เพื่อช่วยในการตัดสินใจ กำหนดนโยบาย หรือ มาตรการ ของแต่ละประเทศในการพัฒนาผู้สูงอายุ เป็นผู้สูงอายุที่มีพหุพิพลัง ได้แก่ การบริการทางสุขภาพของรัฐ กำหนดพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุที่พึงประสงค์ กำหนดปัจจัยส่วนบุคคลสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และทางสังคม รวมทั้งปัจจัยทาง

เศรษฐกิจ อันได้แก่ รายได้ การมีงานทำและการได้รับการปกป้องทางสังคม เช่น การให้ครอบครัว เป็นแหล่งสำคัญในการสนับสนุนดูแลผู้สูงอายุ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2.3

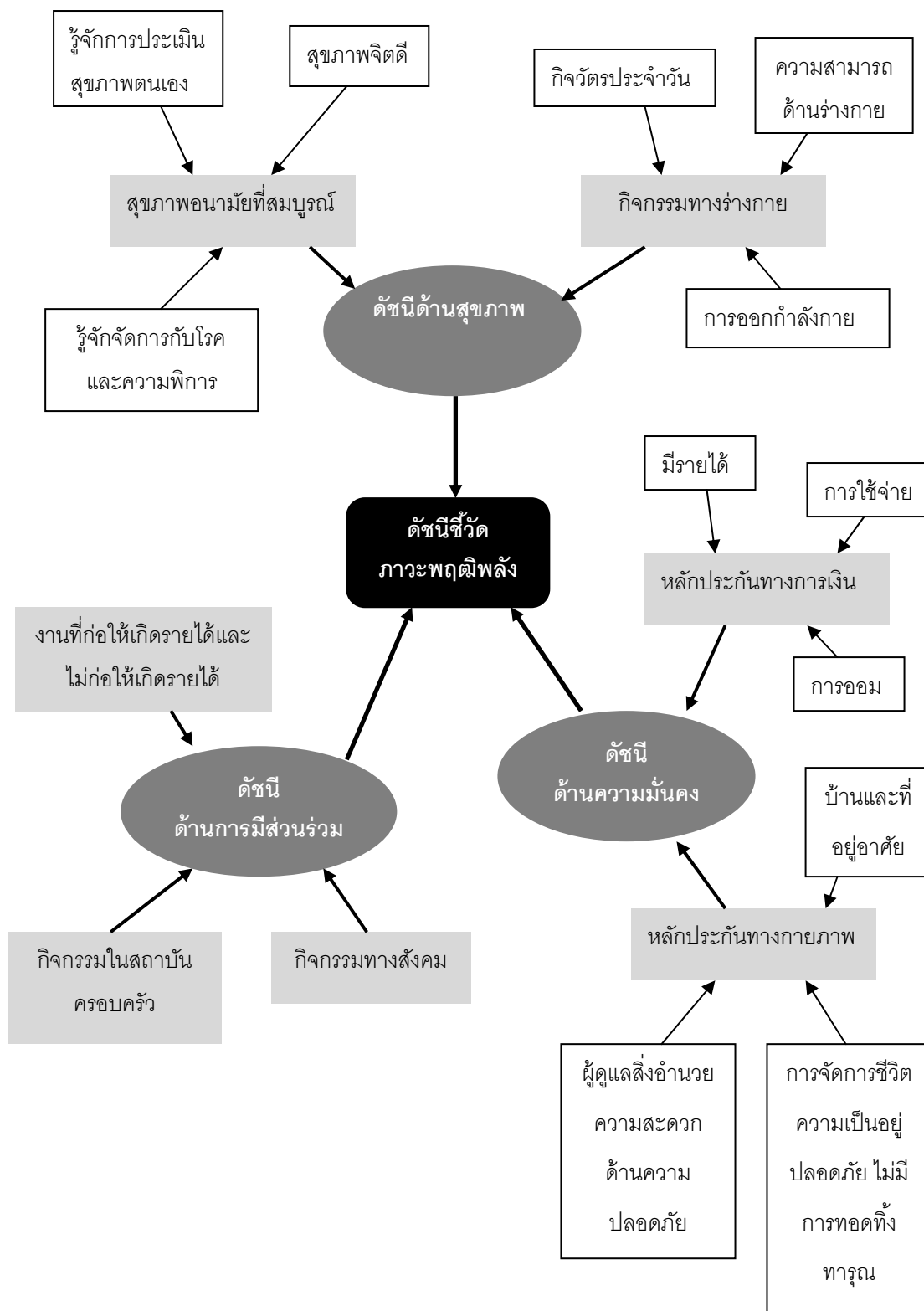
แผนภูมิที่ 2.3 เป้าหมายของการมีภาวะพฤฒิพลัง 3 ด้านขององค์การอนามัยโลก (WHO, 2002)



4.5 ดัชนีภาวะพฤฒิพลัง

Kattika Thanakwang (2006) ได้กำหนดเกณฑ์ตัวชี้วัดการสูงอายุที่มีภาวะพฤฒิพลัง โดยใช้องค์ประกอบของการมีภาวะพฤฒิพลัง 3 ด้าน มาเป็นตัวกำหนดเกณฑ์ตัวชี้วัด ประกอบด้วย 15 ตัวชี้วัด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2.4

แผนภูมิที่ 2.4 ดัชนีชี้วัดภาวะพหุพิพจน์ (Kattika Thanakwang, 2006)



จากการศึกษาแนวคิดการพัฒนาภาวะพหุฒิปพลัง สรุปได้ว่าการพัฒนาภาวะพหุฒิปพลังเป็นแนวคิดสากลที่ใช้ในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ทั้งในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม และด้านความมั่นคง การพัฒนาภาวะพหุฒิปพลังผู้สูงอายุไทย (Active-Ageing) เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพที่ดี สามารถมีความสุขในชีวิต ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม มีภาวะสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี มีความตระหนักในคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสามารถทางสังคมและเศรษฐกิจ มีความสามารถควบคุมตนเองและมีความพึงพอใจในชีวิต รวมทั้งการมีศักยภาพที่พึ่งพาตนเองเท่าที่ผู้สูงอายุจะทำได้ และใช้ความสามารถช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว บุคคลอื่นและสังคมประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) สุขภาพ 2) การมีส่วนร่วมในสังคม 3) ความมั่นคง ภายใต้กระบวนการที่มีเงื่อนไข 4 ประการ ดังนี้ 1) ตระหนักและรับที่จะทำ 2) พึ่งพาตนเอง 3) ทุกคนทำและทำเพื่อทุกคน 4) ทำอย่างต่อเนื่อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ดังนี้

1) แนวคิดผู้สูงอายุสุขภาพดี (Healthy Ageing)

ผู้สูงอายุสุขภาพดี (Healthy Ageing) ตามความหมายขององค์การอนามัยโลก (WHO, 1999) มิได้หมายถึงการเป็นผู้สูงอายุที่ปราศจากโรคเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการมีความสามารถในการใช้ร่างกายทั้งด้านสรีรวิทยา จิตใจและสังคม ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการชราที่เกิดขึ้น ให้ทำงานได้อย่างเหมาะสม การจะก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีได้นั้น ต้องมีการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมต่างๆ ให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในร่างกาย

องค์การอนามัยโลก ได้กล่าวถึงปัจจัยกำหนดการเป็นผู้สูงอายุสุขภาพดี ดังนี้ ปัจจัยกำหนดทั้งหมดเกี่ยวกับภาวะสุขภาพเป็นส่วนหนึ่งของการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุสุขภาพดี (Healthy Ageing) การเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีสุขภาพดีเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะหรือเงื่อนไขต่างๆ ตามอายุขัย ในระดับบุคคลความอ่อนแอในวัยสูงอายุเป็นปัจจัยที่กำหนดภาวะสุขภาพ และวิถีการดำเนินชีวิตในแต่ละบุคคล ในระดับสิ่งแวดล้อมการประยุกต์สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคม จะช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวได้เหมาะสมกับสภาพร่างกาย จิตใจสังคมที่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามอายุ การเข้าสู่การสูงวัยอย่างมีสุขภาพดี ส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาครอบครัวที่สมบูรณ์ ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้โครงสร้างของครอบครัวยังคงอยู่และส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างรุ่น (Intergeneration) จะช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าสู่ภาวะสูงวัยอย่างมีสุขภาพดี

Ebersole และ Hess (2001) กล่าวถึงตัวกำหนดการก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุที่มีสุขภาพดี โดยมีได้กล่าวถึงรายละเอียดในแต่ละด้านไว้ 6 ด้าน ดังนี้ 1) สังคม (Social) 2) สิ่งแวดล้อม (Environmental) 3) วัฒนธรรม (Culture) 4) จิตวิญญาณ (Spiritual) 5) ชีววิทยา (Biologic) 6) จิตวิทยา (Psychologic) หากตัวกำหนดตัวใดตัวหนึ่งเปลี่ยนแปลงย่อมส่งผลถึงการเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีสุขภาพดี

ประนอม โททกานนท์ (2544) ได้อธิบายถึงผู้สูงอายุที่มีชีวิตสุขสมบูรณ์ (Wellness) ไว้ว่า หมายถึง ผู้สูงอายุที่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข มีความพึงพอใจในชีวิต มีชีวิตอย่างมีคุณภาพ สามารถปฏิบัติภารกิจตามบทบาทหน้าที่ได้ถูกต้องเหมาะสม ส่วนการที่ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข มีความพึงพอใจในชีวิตเช่นนี้ เกิดจากการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม เศรษฐกิจ และจิตวิญญาณ มีการเรียนรู้ มีการปรับตัว ดำเนินชีวิตอย่างอิสระ พึ่งพาตนเอง ใช้ศักยภาพของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุดรักษาความ สมดุลด้านต่างๆ ของชีวิตอย่างเป็นระบบ แม้ว่าชีวิตจะตกอยู่ในภาวะวิกฤต อาทิ การเจ็บป่วย เรื้อรัง พิการ หรืออยู่ในภาวะใกล้ตายก็สามารถบรรลุถึงความสุขสมบูรณ์ของชีวิตได้

2) แนวคิดการประสบความสำเร็จในวัยสูงอายุ (Successful Ageing)

Rowe และ Khan (1987) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประสบความสำเร็จในวัยสูงอายุ (Successful Ageing) ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างการสูงวัยตามปกติ (Usual Ageing) กับการประสบความสำเร็จในวัยสูงอายุ ซึ่งได้ให้ความหมายว่า คือ การสูงวัยโดยไม่มีการสูญเสียของหน้าที่การทำงานทางสรีระหรือมีแต่ก็เพียงเล็กน้อย

อย่างไรก็ตาม คำจำกัดความของการประสบความสำเร็จในวัยสูงอายุก็น่าจะไม่กระจ่างจน Strawbridge และคณะ (1996) ได้ให้ความหมายว่า คือการที่ผู้สูงอายุสามารถทำกิจกรรมทางกายภาพพื้นฐาน 13 อย่าง อันได้แก่ 1) อาบน้ำ 2) รับประทานอาหาร 3) สวมเสื้อผ้า 4) แต่งตัว 5) ใช้ห้องน้ำ 6) เดินข้ามจากห้องหนึ่งไปอีกห้องหนึ่ง 7) ลุกจากเตียงมาเก้าอี้ 8) ซี่ของใช้ 9) ทำอาหารรับประทานเอง 10) ทำงานบ้าน 11) เดินเป็นระยะทาง 800 เมตร เช่น ไปตลาด เดินขึ้นลงบันได 12) ไปยังสถานที่ที่ต้องการโดยทำได้เองไม่ต้องมีคนช่วยทำ 13) สามารถทำกิจกรรมแสดงสมรรถนะทางกายภาพ 5 อย่าง อันได้แก่ 13.1) ยกของหนัก 4.5 กิโลกรัม ถุงข้าวสาร 13.2) หมอบ หรือ คุกเข่า 13.3) ผลัก หรือดึงวัตถุขนาดใหญ่ เช่น เก้าอี้ 13.4) ยกแขนขึ้นเหนือไหล่ 13.5) เขียนหนังสือหรือจับวัตถุขนาดเล็ก โดยสามารถทำได้เองหรือทำได้แต่ต้องมีคนช่วยทำเล็กน้อย

ต่อมาในปี ค.ศ.1999 Rowe และ Khan ได้ให้คำจำกัดความอันสมบูรณ์ว่า คือ ความสามารถที่จะคงพฤติกรรมหรือลักษณะ 3 ประการ คือ 1) การหลีกเลี่ยงจากโรคและความพิการ 2) คงสภาพความสามารถของร่างกายและสติปัญญาให้ยาวนาน 3) ทำงานอย่างต่อเนื่อง และกระตือรือร้นโดยมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลถึงสุขภาพและคุณภาพชีวิตในวัยชรา ได้แก่ อาชีพ ที่อยู่ อาศัย โอกาสทางสังคม-เศรษฐกิจ มิตรภาพ อาหาร การออกกำลังกาย การสูบบุหรี่ ปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต

Fisher และ Specht (1999) ได้ให้คำจำกัดความว่า คือ การเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายในชีวิต การเข้าใจถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ การเข้าใจถึงการเติบโตของบุคคล การเข้าใจถึงการมีศักดิ์ศรี และสุขภาพ

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2542) ได้รวบรวมคุณลักษณะของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จที่ประกอบด้วย

- 1) การมีช่วงระยะเวลาของการมีอายุที่ยืนยาว
- 2) มีภาวะด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี
- 3) มีการตระหนักในคุณภาพชีวิตที่ดี
- 4) มีความสามารถทางสังคมและเศรษฐกิจ
- 5) ความสามารถในการควบคุมตนเอง
- 6) มีความพึงพอใจในชีวิต

3) แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุยังประโยชน์ (Productive Aging)

3.1) ความหมายผู้สูงอายุยังประโยชน์ ผู้สูงอายุยังประโยชน์ (Productive Aging) เกิดขึ้นครั้งแรกโดย Robert Butler เป็นแนวคิดในเชิงเศรษฐศาสตร์และเชิงสังคมวิทยาที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (Caro Bass and Chen, 1993) ความหมายของการเป็นผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อตอบสนองและแก้ไขทัศนคติทางลบต่างๆ ที่มีต่อผู้สูงอายุและเพื่อลดอุปสรรคต่างๆ ที่มีต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการนำความสามารถของผู้สูงอายุไปใช้ประโยชน์ (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2542)

Caro Bass และ Chen (1993) ได้ให้คำนิยามผู้สูงอายุยังประโยชน์ว่า หมายถึง ผู้สูงอายุที่กระทำกิจกรรมใดๆ ที่ก่อให้เกิดสินค้าหรือการบริการ หรือการพัฒนาความสามารถในการผลิตสินค้าหรือบริการ กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายใต้คำจำกัดความนี้เป็นกิจกรรมที่แสดงถึงคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคม ประกอบไปด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้ งานที่ก่อให้เกิดรายได้ งานที่ไม่ก่อให้เกิด

รายได้ งานอาสาสมัคร งานในครอบครัว เช่น การเลี้ยงเด็ก การดูแลบ้านให้ญาติหรือเพื่อ หรือช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่เจ็บป่วยหรือไม่สามารถปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ได้ และการศึกษาหรือการฝึกฝนที่ช่วยเพิ่มความสามารถของผู้สูงอายุให้สามารถทำงานดังที่กล่าวข้างต้น แต่ไม่รวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวกับการออกกำลังกาย กิจกรรมที่เกี่ยวกับจิตวิญญาณ และกิจกรรมที่เกี่ยวกับการใช้ปัญญา

3.2) กรอบแนวคิดผู้สูงอายุยังประโยชน์ กรอบแนวคิดผู้สูงอายุยังประโยชน์มีความครอบคลุมทั้งอุปสรรคและปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุยังประโยชน์ ซึ่งประกอบด้วย 5 ส่วนประกอบ ดังนี้

3.2.1) สิ่งแวดล้อม (Environment) ประกอบด้วย อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมทางสังคม สงคราม ความอดอยากขาดแคลน การปฏิวัติ สภาพเศรษฐกิจโลก การเปลี่ยนแปลงลักษณะประชากร เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ของโลกและอิทธิพลทางวัฒนธรรม ปัจเจกบุคคลไม่สามารถครอบคลุมอำนาจในส่วนประกอบนี้ แต่ส่วนประกอบนี้มีอำนาจในการควบคุมผลลัพธ์ และระดับการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล

สิ่งแวดล้อมและช่วงอายุ (Cohort) ซึ่งบุคคลแต่ละคนเติบโตขึ้นมา มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตในวัยสูงอายุ เช่น บุคคลที่มีชีวิตอยู่ในช่วงที่เศรษฐกิจซบเซาอาจเลือกที่จะเกษียณอายุจากการเป็นผู้ผลิตเนื่องด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ ต่างจากบุคคลที่มีชีวิตอยู่ในช่วงที่เศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง บริบทของสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบันมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้กำหนดนโยบาย เช่น ในสภาวะที่เศรษฐกิจซบเซาและขาดแคลนงบประมาณผู้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับงบประมาณและทิศทางของเศรษฐกิจย่อมกำหนดนโยบายที่แตกต่างจากช่วงที่เศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง

3.2.2) สถานภาพ (Situation) ประกอบด้วยตัวแปรที่เกี่ยวกับตำแหน่งในสังคม บทบาทที่หน่วยงานเป็นผู้กำหนดขึ้นและบทบาทอื่นๆ ที่ถูกกำหนดขึ้นตามโอกาสและสภาพแวดล้อม รวมทั้งบทบาทที่เกิดขึ้นจากความผูกผันในครอบครัว เช่น คู่สมรส ญาติพี่น้อง ลูกหลาน และแหล่งสนับสนุนทางเศรษฐกิจของบุคคล ระดับการศึกษา ประเพณีนิยม และความคาดหวังของสังคม การเจ็บป่วยเฉียบพลันหรือการเจ็บป่วยในชีวิต สถานะสุขภาพปัจจุบัน

ผู้สูงอายุอาจได้รับบทบาทตามตำแหน่งที่องค์กรมอบหมายให้ เช่น โปสท์บริษัท สมาคม ในสถาบันเหล่านี้จะกำหนดความคาดหวังที่อาจชัดเจนหรือสนับสนุนการเป็นผู้สูงอายุยังประโยชน์ อีกทั้งบริบทของชุมชน เพื่อนบ้าน การอยู่อาศัยเป็นทั้งอุปสรรคและปัจจัยส่งเสริมการก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ผลิตของผู้สูงอายุ เช่น การอยู่ในที่ๆ คับแคบได้แก่ บ้านพักคนชรา

อาจทำให้รู้สึกเหมือนกับอยู่ในที่คุ่มขัง ผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดทางสุขภาพจะได้รับผลกระทบจากบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไป หรือการสูญเสียหัวหน้าครอบครัวซึ่งเป็นผู้สูงอายุ สมาชิกครอบครัวหวังพึ่งพาถูกคนแรกในการช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและสังคม สิ่งเหล่านี้อาจเป็นสาเหตุให้แต่ละคนถึงเลที่จะตัดสินใจเกษียณอายุ

3.2.3) ปัจเจกบุคคล (Individual) ประกอบด้วยปัจจัยทางจิตวิทยา ได้แก่ แรงกระตุ้น แรงขับ ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะและความสามารถในการเรียนรู้ได้เร็ว ซึ่งถูกกำหนดมาแต่กำเนิดจากเพศ เชื้อชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ ลักษณะทางสรีรวิทยา โครงสร้างพันธุกรรม และลักษณะทางชีววิทยา บุคคลจะถูกกระตุ้นด้วยส่วนประกอบเหล่านี้และจะพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ซึ่งมีข้อจำกัด เช่นผู้สูงอายุที่มีปัญหาในการมองเห็นหรือการได้ยิน จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือปรับสภาพแวดล้อมในที่ทำงานให้เหมาะสม ถ้านายจ้างไม่ยินยอมหรือไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ก็จะส่งผลให้ผู้สูงอายุเกษียณอายุการทำงาน คุณสมบัติเฉพาะในชีว-จิตวิทยา เช่นแรงกระตุ้น แรงขับ ทักษะ การเรียนรู้ได้เร็ว และอุปนิสัยเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามแต่สถานการณ์ การบำบัดรักษา และการปรับเปลี่ยนด้วยตัวเอง แต่โรคทางกรรมพันธุ์ การเจ็บป่วยที่ได้รับการถ่ายทอดจากลักษณะพันธุกรรมและภาวะทุพพลภาพ เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลและเป็นข้อจำกัดต่อการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุยังประโยชน์

ความสนใจและแรงกระตุ้นเป็นตัวแปรที่มีความแตกต่างกันในบุคคลแต่ละคน ส่งผลต่อการก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ผลิต ควรมีการกำหนดนโยบายที่จะสนับสนุนปัจจัยดังกล่าว เช่น ถ้าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการเกษียณอายุก่อนกำหนด แต่ผู้กำหนดนโยบายต้องการให้ผู้สูงอายุทำงานนานขึ้น จึงควรหาทางเลือกที่เหมาะสม การเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างๆ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้สูงอายุ

3.2.4) นโยบายสังคม (Social Policy) ประกอบด้วย นโยบายของรัฐบาล นโยบายการจ้างงาน การปกครอง เบี้ยบำนาญ ข้อกำหนดในการจัดเก็บภาษี โครงการและสิทธิ (Priorities) รวมถึงข้อบังคับ นโยบายที่องค์กรเอกชนแต่ละแห่งกำหนดขึ้น ได้แก่ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ เบี้ยบำนาญ ข้อบังคับเกี่ยวกับภาษีอากร โครงการและสิทธิต่างๆ เช่นการที่นายจ้างอาจจะสนับสนุนเรื่องเบี้ยบำนาญ ซึ่งเป็นเครื่องกระตุ้นให้ผู้สูงอายุเกษียณอายุงานก่อนกำหนด นโยบายเหล่านี้มีผลกระทบต่อการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีโอกาสที่จะเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุยังประโยชน์ การเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงส่วนประกอบด้านสิ่งแวดล้อม ปัจเจกบุคคลสถานภาพ และนโยบายทางสังคม ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการเป็นผู้สูงอายุยังประโยชน์

3.2.5) ผลลัพธ์ (Outcome) คือ ระดับการมีส่วนร่วม สภาพแวดล้อมการทำงาน บริการที่นายจ้างจัดให้ และผู้ทำงาน เมื่อปัจจัยในส่วนประกอบใดส่วนประกอบหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจะส่งผลกระทบต่อระดับการมีส่วนร่วมในการเป็นผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ เมื่อผู้สูงอายุเข้าร่วมเป็นผู้ผลิตประโยชน์ที่ได้คือการอยู่ดีของสังคมและเศรษฐกิจ

ส่วนประกอบทั้ง 5 มีความสัมพันธ์กันโดยตรง เช่นผู้สูงอายุชายวัย 65 ปี มีชีวิตวัยเกษียณอยู่ในช่วงที่เศรษฐกิจถดถอยรายได้จากการเกษียณอายุก็ลดลง ผู้สูงอายุนี้อาจมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงแต่ไม่มีความสุขในชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป จึงคิดว่าควรจะกลับไปทำงานอีก คู่สมรสเองก็ต้องการคงสภาพการมีชีวิตอยู่ให้เหมือนเดิม ทำให้เพิ่มแรงกดดันที่ต้องหาเงินให้ได้มากขึ้น อีกทั้งอยู่ในช่วงผลต่อเนื่องจากเศรษฐกิจขาด รัฐบาลเองก็มีโครงการจ้างงานผู้เกษียณอายุ ผู้สูงอายุท่านนี้ต้องปรึกษากรรรยาในการตัดสินใจเพื่อสัมภาษณ์งานในโครงการของรัฐบาลและกลับเข้ามาทำงานนอกเวลา ผลจากเงื่อนไข สภาพแวดล้อม และนโยบายสาธารณะส่งผลกระทบต่อการทำงานผลิตหลังเกษียณอายุ

4) แนวคิดผู้สูงอายุสุขภาพดี (Healthy Ageing) ให้จุดเด่นโดยเน้นเกี่ยวกับสุขภาพในวัยสูงอายุ องค์การอนามัยโลกให้ความหมายว่า คือ การเป็นผู้สูงอายุที่มีได้เพียงปราศจากโรคเท่านั้นแต่รวมถึงการมีความสามารถในการใช้ร่างกายทั้งด้านสรีรวิทยา จิตใจ และสังคม ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการชราให้ทำงานได้อย่างเหมาะสม Ebersole และ Hess (2001) กล่าวถึงตัวกำหนดการเป็นผู้สูงอายุสุขภาพดี 6 ด้าน คือ 1) สังคม 2) สิ่งแวดล้อม 3) วัฒนธรรม 4) จิตวิญญาณ 5) ชีวิตวิทยา และ 6) จิตวิทยา

5) แนวคิดการพัฒนาภาวะพหุพลัง (Active Ageing) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากองค์การอนามัยโลก (WHO, 2002) แสดงถึงสภาวะที่สมบูรณ์ของผู้สูงอายุ (WHO, 2002) เป็นแนวคิดที่ครอบคลุมและคาบเกี่ยวกับแนวคิดผู้สูงอายุสุขภาพดี (Healthy Ageing) แนวคิดการประสบความสำเร็จในวัยสูงอายุ (Successful Ageing) และแนวคิดผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ (Productive Ageing) ผู้เชี่ยวชาญด้านเวชศาสตร์ผู้สูงอายุไทยได้แปลคำว่า Active Ageing เป็นคำว่าพหุพลังและให้ความหมายว่าเป็นกระบวนการที่เหมาะสมนำไปสู่สุขภาพ การมีส่วนร่วม และหลักประกันในอันที่จะเสริมสร้างคุณภาพชีวิตเมื่อสูงวัย (สุทธิชัย จิตพันธ์กุล, 2544)

จากการศึกษาค้นคว้าแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับภาวะพหุผลพลังและแนวคิดอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่พึงประสงค์และมีศักยภาพ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่พึงประสงค์แต่ละแนวคิดมีลักษณะเด่น เน้นการมองและให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุที่มีคุณภาพแตกต่างกัน อีกทั้งยังได้กล่าวถึงปัจจัยที่จะทำให้ผู้สูงอายุสามารถก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุตามแนวคิดต่างๆ ที่มีทั้งเหมือนและแตกต่างกันการมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ในวัยสูงอายุ ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) สุขภาพ 2) การมีส่วนร่วมในสังคม และ 3) มีความมั่นคงในชีวิต องค์การอนามัยโลกได้กำหนดเป็นเพียงแนวคิดกว้างๆ ไว้เพื่อให้ทุกประเทศนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง โดยกำหนดปัจจัยตัดขวาง (Cross-Cutting Determinants) ได้แก่ เพศและวัฒนธรรมอันเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อปัจจัยอื่นๆ และตัวกำหนดการเข้าสู่ภาวะพหุผลพลัง ได้แก่ 1) บริการทางด้านสุขภาพและสังคม 2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ 3) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 4) ปัจจัยทางบุคคล 5) ปัจจัยทางพฤติกรรม และ 6) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม (WHO, 2002)

ตอนที่ 5 นโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ

จากการศึกษานโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาและพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุในระดับชาติ พบว่า รัฐบาลไทยให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาและพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุอย่างยิ่ง ดังเห็นได้จาก การกำหนดบทบาท ภารกิจในการดำเนินงานด้านนโยบาย และยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในมาตรการและนโยบายต่างๆ โดยภาพรวม และนโยบายเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550** เป็นกรอบนโยบายในภาพรวมของการบริหารและพัฒนาประเทศ กล่าวถึงประเด็นเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการศึกษา มาตรา 49 ความว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาอบรมขององค์การวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับการคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ” และมาตรา 53 “บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และการช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ”

2) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา ในมาตรา 22 ถึง 30 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา ทั้งในระบบโรงเรียน นอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย หมวด 1 ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 8 กำหนดให้การศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน

3) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 มาตรา 11(2) ได้กำหนดให้รัฐจัดการศึกษาการศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

4) พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 มีหลักการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน และให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ให้ประชาชนมีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้กำหนดนโยบายเพื่อพัฒนางานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในระยะยาวตั้งแต่ พ.ศ. 2550 เป็นต้นไป และกำหนดให้กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมุ่งเน้นเรื่องการปรับตัวที่สอดคล้องกับบริบทรอบตัวที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

5) แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ข้อที่ 2 กำหนดให้มีการให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ และยุทธศาสตร์ที่ 5 ข้อที่ 1 ที่กำหนดให้มีมาตรการสนับสนุนและส่งเสริมหน่วยงานวิจัยดำเนินการประมวลและพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุที่จำเป็นสำหรับการกำหนดนโยบายและการพัฒนาบริหารหรือดำเนินการที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ และข้อที่ 2 ที่สนับสนุนและส่งเสริมการวิจัยด้านผู้สูงอายุที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย การพัฒนาบริการ และการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

6) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2554 – 2559) มีจุดเน้นคือการให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และ “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ โดยยึดหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” โดยวิสัยทัศน์ประเทศไทยในระยะ 5 ปีข้างหน้า คือ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” โดยกำหนดเป็น “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะผู้สูงวัยแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน” กล่าวถึงการพัฒนาสติปัญญาของคนใน

ชาติ สร้างโอกาสและ “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัย” ซึ่งถือว่าเป็นหลักการของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

7) **ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2542** ข้อ 3 กล่าวว่า “ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบด้าน เพื่อสามารถปรับบทบาทของตนให้สมวัย”

8) **ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2547** เรื่อง “การคุ้มครอง การส่งเสริม และสนับสนุนผู้สูงอายุในด้านการบริการทางการแพทย์ และสาธารณสุข ด้านการศึกษาและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ด้านการประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม” ในข้อ 1 กำหนดให้จัดบริการข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งการทําฐานข้อมูลทางการศึกษา การฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุ และข้อ 2 กำหนดให้จัดบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับผู้สูงอายุ

9) **แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ.2552 - 2559)** เป็นแผนการศึกษาที่บูรณาการ ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และกีฬากับการศึกษาทุกระดับ เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาการศึกษาของหน่วยงานต่างๆ ของประเทศ โดยคำนึงถึงการพัฒนาการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และให้ความสำคัญทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ซึ่งแผนการศึกษาแห่งชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับประชากรทุกเพศ ทุกวัย รวมทั้งผู้สูงอายุ

10) **ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561)** เป็นข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาของรัฐบาลที่เน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีเป้าหมายหลักสามประการ คือ พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา โดยมีวิสัยทัศน์ คือ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” ด้วยการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ได้มีโอกาสได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ในระดับนานาชาติ ประชาคมโลกเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาและพัฒนา ศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุดังเห็นได้จาก คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก (ESCAP) ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิก ได้มีเจตนารมณ์ร่วมกันในปฏิญญามาเก๊า (Macau

Action Plan 1999) ความต่อนหนึ่งว่า “เมื่อผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวมากขึ้น บทบาทของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญเป็นพิเศษ ควรเตรียมผู้สูงอายุให้มีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ ในระดับสังคมได้แก่การให้การศึกษาย่างต่อเนื่องและดำเนินการเพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมให้มากที่สุด”

สรุปได้ว่า นโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยระบุบทบาทหน้าที่ของผู้สูงอายุและบุคคลทั่วไปในและระบุสวัสดิการต่างๆ รวมทั้งการกล่าวถึงสิทธิของผู้สูงอายุโดยตรงที่จะได้รับการบริการพื้นฐานจากสังคม เป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ และกรอบการจัดทำแผนงานและนโยบายของกระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นอีกแนวทางในการทำงานจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่สำคัญ โดยการระดมทรัพยากรต่างๆ ให้พร้อมในการช่วยเหลือ สนับสนุน และส่งเสริมผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง และมีความสุขได้ในสังคมต่อไป

ตอนที่ 6 แนวคิดอนาคตศึกษา

เนื่องจกงานวิจัยเรื่องนี้ใช้แนวคิด ทฤษฎี และระเบียบวิธีการศึกษาอนาคต ซึ่งมีฐานคิดมาจากแนวคิดอนาคตศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับอนาคตศึกษาเพื่อใช้เป็นฐานความคิดและระเบียบวิธีในการศึกษาอนาคตภาพเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิพลังของผู้สูงอายุไทย

6.1 แนวคิดและนิยามของอนาคตศึกษา

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2548) กล่าวว่า อนาคตศึกษาเป็นคำที่แปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Futures Studies ซึ่งหมายถึงวิชาสาขาใหม่ที่ศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาอนาคต ตลอดจนระเบียบวิธีที่ใช้ในการศึกษาแนวโน้ม และทางเลือกต่างๆ ที่มีความเป็นไปได้ในอนาคต ทั้งนี้ที่มาของอนาคตศึกษาเริ่มมาจากมุมมองของความเชื่อและความสนใจศึกษาถึงความเป็นไปได้ในอนาคตอย่างเป็นระบบ

Joseph (1974) กล่าวถึง การศึกษาอนาคตในความหมายของการคาดการณ์ (Forecasting) ว่าเป็นวิธีดำเนินการที่เป็นระบบและระเบียบ สำหรับกำหนดความเป็นไปได้ของอนาคต เพื่อจะให้เรามุ่งไปยังอนาคตนั้นได้อย่างนอกเหนือการคาดเดาอย่างบริสุทธิ์ นอกจากนี้ยังจำแนกความแตกต่างระหว่างการคาดการณ์กับการพยากรณ์ด้วยว่า การพยากรณ์ (Predicting)

เป็นการถามข้อความในลักษณะ “อะไรจะเกิดขึ้น” ในขณะที่การคาดการณ์ (Forecasting) เป็นการถามข้อความในลักษณะ “อะไรจะเกิดขึ้น ถ้า...”

Cornish (1977) ได้กล่าวถึงการทำนาย โดยนำไปเปรียบเทียบกับความหมายของคำว่า การดูโชคชะตา (Fortune telling) ว่า แม้คำทั้งสองจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการคาดการณ์ถึงอนาคตเช่นกัน แต่มีความแตกต่างกัน คือ การทำนายนั้นเชื่อว่าโลกแห่งอนาคตสามารถจะก่อขึ้นขึ้นด้วยการตัดสินใจและการกระทำของมนุษย์ มากกว่าจะเป็นเรื่องของโชคชะตา ยิ่งกว่านั้นการทำนายจะอาศัยวิธีการเชิงเหตุผลหรือเชิงวิทยาศาสตร์ มิได้อาศัยไฟ กล้วยแก้ว ไบซา หรืออื่น ๆ ดังเช่นการดูโชคชะตาและที่สำคัญการดูโชคชะตาจะเกี่ยวข้องกับอนาคตของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ส่วนการทำนายนั้นจะเกี่ยวข้องกับส่วนรวมและความเจริญรุ่งเรืองของอนาคตนั้น นั่นคืออนาคตจะไม่ตอบคำถามลักษณะที่ว่า “สมศรีจะแต่งงานในปีนี้หรือไม่” แต่จะตอบคำถามในลักษณะที่ว่า “รูปแบบการแต่งงานในทศวรรษหน้าจะเป็นอย่างไร” เป็นต้น

ปราวีณยา สุวรรณณัฐโชติ (2547) กล่าวถึงเรื่องอนาคตศึกษาในมิติของการศึกษาอนาคต โดยเรียกคำว่า “future research” ว่า เป็นการศึกษที่ต้องการได้รับคำตอบหรือสิ่งที่แจ้งให้ทราบถึงสิ่งที่อาจเกิดขึ้น แต่มิใช่เป็นการทำนายว่าจะเกิดขึ้นจริงทั้งหมด ซึ่งสามารถแบ่งการคาดการณ์อนาคตดังกล่าวเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

1) การคาดการณ์จากค่ากลาง (Normative forecasting) มุ่งที่คำถามว่า อะไรเป็นอนาคตที่ต้องการ การคาดการณ์แบบนี้ใช้เทคนิคในการตอบคำถามถึงอนาคตที่พึงประสงค์ และอนาคตที่ต้องการจะเป็น

2) การคาดการณ์จากการค้นหาคำตอบ (Exploratory forecasting) การคาดการณ์แบบนี้ใช้เทคนิคค้นหาคำตอบว่า สิ่งที่จะเกิดขึ้นมีอะไร ไม่ว่าสิ่งนั้นจะดีหรือไม่ดีก็ตาม

วิโรจน์ สารรัตน์ (2548) กล่าวว่า การศึกษาอนาคตเป็นการทำนายถึงสภาพปัญหาและโอกาสที่เป็นไปได้ของเหตุการณ์ในอนาคตของสังคมด้านต่างๆ เช่น ด้านตัวบุคคล ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านการเมือง อันเป็นผลเนื่องจากแหล่ง (sources) ที่เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะ เป็นปัจจัยภายในประเทศและภายนอกประเทศ ปัจจัยด้านที่เป็นความคิดหรืออุดมการณ์และด้านที่เป็นวัตถุ หรือทั้งจากปัจจัยที่เป็นมนุษย์และที่มิใช่มนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็น

สรุปได้ว่า อนาคตศึกษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาถึงสิ่งที่มีโอกาสจะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งคำว่าอนาคตศึกษาแม้จะแปลมาจากคำว่า Futures Studies แต่ก็อาจจะพบคำอื่นๆ ที่มีความหมายเหมือนหรือใกล้เคียงกับคำนี้อีกหลายคำ เช่น Futurics, Futurology, Futuribles,

Prognostics, และ Anticipatory Science เป็นต้น (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2548) กล่าวว่า โดยแต่ ละคำก็มีความหมายและลักษณะพิเศษเฉพาะตัวตามแนวคิดของคนที่คิดขึ้น แต่สิ่งที่เหมือนกันคือ การเน้นเรื่องอนาคต ซึ่งภาพรวมประกอบไปด้วยเนื้อหาอย่างน้อย 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ

1) **ส่วนที่เป็นแนวคิด** (Perspectives) และทฤษฎี (Theories) ซึ่งอาจใช้คำรวมว่า อนาคตนิยม (Futurism) โดยเป็นมุมมองความคิดที่มุ่งเน้นการมองไกลออกไปในอนาคต เพื่อสร้าง อนาคต มองถึงแนวโน้มในอนาคตทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เพื่อมองออกไปในสิ่งที่ จะสร้างให้เกิด หรืออีกนัยคือพยายามจะทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าข้อเท็จจริงในอนาคต

2) **ส่วนที่เป็นระเบียบวิธี** (Methodologies) ซึ่งอาจเรียกว่าการวิจัยอนาคต (Futures research) ซึ่งเป็นเรื่องของวิธีการศึกษาเกี่ยวกับอนาคตที่มีขึ้นเน้นข้อเท็จจริง เช่น งานวิจัยทั่วไป แต่เป็นเรื่องวิธีการศึกษาแนวโน้มและสิ่งที่คาดว่าจะเกิดในอนาคต หรือแนวโน้มที่ มากที่สุดจะเป็นไปได้ ทางเลือกหลายทางที่จะเป็นไปได้ แนวโน้มที่เป็นทางเลือกที่เป็นไปได้ทั้งหมด

ผู้ที่ทำการศึกษาอนาคตอย่างเป็นระบบโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยอนาคตแบบต่างๆ เรียกว่า นักอนาคตนิยม ซึ่งจะมีความแตกต่างจากหมอดูอยู่หลายประการคล้ายกับที่ Cornish (1977) ได้กล่าวไว้ ซึ่งมีลักษณะสำคัญที่แตกต่างกัน ดังนี้

ตารางที่ 2.3 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างนักอนาคตนิยมและหมอดู

(จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2548)

นักอนาคตนิยม	หมอดู
1) เชื่อว่าอนาคตเป็นสิ่งที่ควบคุมได้และเปลี่ยนแปลงไปตามการตัดสินใจและการกระทำของมนุษย์ มนุษย์เป็นทั้งผู้สร้างและผู้ทำลาย มนุษย์เป็นผู้กำหนดและให้ความหมายแก่ทุกสรรพสิ่ง	1) อนาคตเป็นไปตามโชคชะตาราศี ดวงดาว หรือพรหมลิขิต ดังนั้นเชื่อว่ามีผู้อื่นที่ไม่ใช่มนุษย์เป็นผู้กำหนดอนาคต
2) ใช้เหตุผลและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการศึกษาความเป็นไปได้ของอนาคตในรูปแบบต่างๆ	2) โช้ไฟ ลายมือ วันเกิด เวลาตกฟาก โหงวเฮ้ง ในการทำนายอนาคต
3) เน้นการศึกษาถึงอนาคตของมนุษย์โดยส่วนรวม เช่น ลักษณะของครอบครัวไทยใน 20 ปีข้างหน้า	3) เน้นอนาคตของแต่ละบุคคลเป็นส่วนใหญ่ เช่น นาย ก. จะพบเนื้อคู่เมื่อไร เป็นคนอย่างไร
4) ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ให้แนวโน้ม	4) หมอดูเป็นผู้ให้ข้อมูล

จากแนวคิดและนิยามของอนาคตศึกษาเห็นได้ว่า อนาคตศึกษา หมายถึง แนวคิด ทฤษฎี และระเบียบวิธีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอนาคต ทั้งในแง่การศึกษาแนวโน้ม และทางเลือก

ต่างๆ ที่มีความเป็นไปได้ในอนาคต มีนักอนาคตเป็นผู้ทำการศึกษาอย่างเป็นระบบโดยอาศัยตรรกะเหตุผล มากกว่าการคาดเดาหรือทำนายโชคโดยปราศจากความเป็นไปได้หรือเหตุผลรองรับ

6.2 พัฒนาการทางความคิดจากอนาคตนิยมสู่ออนาคตศึกษา

แนวคิดอนาคตศึกษา (Future Study) ได้เริ่มต้นมาจากมุมมองอนาคตนิยม ซึ่งมีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ จนกระทั่งต่อมาได้มีความสนใจอนาคตศึกษาอย่างจริงจัง และพัฒนาวิธีการศึกษาอนาคตอย่างเป็นระบบจนที่สุดได้กลายเป็นศาสตร์ “อนาคตศึกษา” อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

Cornish (2004) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับแนวคิดอนาคตนิยมไว้ว่า บุคคลสำคัญที่นับว่ามีอิทธิพลต่อการพัฒนาความคิดของอนาคตนิยมสมัยใหม่คือ Plato เพราะเขาได้เขียนเรื่อง Republic of Plato (Adam, 1902) ซึ่งได้กล่าวถึงคนในอุดมคติ สังคมอุดมคติ และรัฐในอุดมคติ (Utopia) โดยชี้ว่าสังคมที่พัฒนาหรือสังคมในอนาคตจะอยู่ร่วมกันได้อย่างดีต้องมีคนที่มีความรู้ และผู้ปกครองที่เป็นนักคิด อย่างไรก็ตามอิทธิพลทางความคิดเรื่อง “ยูโทเปีย” ของ Plato ยังได้ส่งผลกระทบต่องานในยุคต่อๆ มา เช่น งานของ Sir Thomas More (1992) ที่กล่าวถึงเรื่องยูโทเปียและสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งภายหลังได้พัฒนาไปสู่ความคิดหรือมุมมองเชิงอนาคต โดย Cox (1994) ได้เสนอมุมมองอนาคตไว้ 3 มุมมอง นั่นคือ

- 1) apocalyptic เป็นมุมมองความเชื่อที่เชื่อมความคิดระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับสิ่ง ที่ปรากฏเห็นได้ในโลกนี้และโลกหน้า
- 2) teleological เป็นการมองภาพอนาคตตามความเป็นไปตามธรรมชาติ
- 3) prophetic เป็นการทำนายว่าจะเป็นอย่างไรวินวันข้างหน้า โดยมองว่าวันพรุ่งนี้มีใช่เพียงสิ่งที่งอกหรือแผ่ขยายจากอดีต แต่เป็นอะไรที่รวมสิ่งทีอาจไม่เคยคาดคิดมาก่อน หรือสิ่งแปลกใหม่ที่เกิดการคาดเดา

ความคิดเรื่องอนาคตนิยมจะแพร่มากขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 13-15 ซึ่งเป็นช่วงที่นักคิดในยุโรปให้ความสนใจเกี่ยวกับการเขียนถึงการค้นพบโลกใหม่ การล่าอาณานิคม การพัฒนาวิทยาศาสตร์ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ในประเทศอังกฤษ Sir Thomas More (1992) ได้เขียนเรื่องเกี่ยวกับเกาะยูโทเปีย โดยพูดถึงดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ ผู้คนมีการศึกษา มีการทำงานทุกวัน มีนักปรัชญา และปัจเจกบุคคล ล้วนแล้วแต่สามัญสำนึกที่ดี ซึ่งแนวคิดยูโทเปียของ More นี้ได้กลายเป็นภาพสังคมอุดมคติที่มีอิทธิพลต่อนักคิด นักปรัชญา นักสังคม และนักอนาคตนิยมในยุคต่อๆ มา (Cornish, 2005)

Francis Bacon (1915) เป็นอีกผู้หนึ่งที่รับอิทธิพลดังกล่าว เขาได้เขียนเรื่อง New Atlantis ซึ่งพูดถึงสังคมอุดมคติเช่นกัน แต่ต่างจากความเชื่อของ More (1992) ตรงที่ว่า เขาเชื่อในการพิสูจน์และมองว่าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นวิถีทาง “สร้างเพื่อให้เกิดประโยชน์” อย่างไรก็ตามงานเขียนดังกล่าวได้ส่งผลไปถึงการทำ encyclopedia ของฝรั่งเศส และส่งผลกระทบต่อวงการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคม วัฒนธรรม ซึ่งถือได้ว่า Bacon คือผู้บุกเบิกอุดมการณ์ความก้าวหน้าและทำให้เรื่องความสนใจต่ออนาคตเติบโตอย่างชัดเจนในช่วงยุคศตวรรษที่ 17 และศตวรรษที่ 18 งานเขียนของเขายังได้มีการมองและเตือนล่วงหน้าเกี่ยวกับการพัฒนาในศตวรรษที่ 19 และ 20 และได้เล่าไกลไปถึงการพัฒนาในศตวรรษที่ 21 ด้วย ซึ่งต่อมา J.B. Bury (1861-1927) ได้ช่วยอธิบายขยายความคิดดังกล่าวจนกว้างขวางออกไป

Marquis de Condorcet (1795) อ้างใน June Barraclough (1955) ได้เขียนหนังสือเรื่อง Fragment on Atlantis โดยอ้างถึงแนวคิดของ Bacon ด้วย เขายังเป็นบุคคลสำคัญที่ได้คาดการณ์เกี่ยวกับชัยชนะของอเมริกากับขบวนการเคลื่อนไหวของทาส รวมไปถึงเรื่องการปฏิวัติในยุโรป ซึ่งคำทำนายดังกล่าวถูกต้องในแง่ที่ว่า การล่าอาณานิคมในโลกใหม่จะกลายมาเป็นนโยบายเอกราชของยุโรป

อย่างไรก็ดี การศึกษาด้วยวิธีการทำนายอนาคตได้เริ่มทำกันอย่างจริงจังในปี ค.ศ. 1907 โดย S. Colum Gilfillan (1907) อ้างใน Edward Cornish (1977) ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มกำหนดวิธีการทำนายที่เรียกชื่อกันในปัจจุบันนี้ว่า การทำนายเชิงปทัสสถานและเชิงสำรวจ (normative & exploratory forecasting) ต่อมาในตอนปลายทศวรรษที่ 1930 รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสนใจสนับสนุนด้านการเงิน เพื่อพัฒนาเทคนิคการทำนายขึ้นใหม่อีกหลายวิธี จนกระทั่ง Assip K. Flechtheim (1944) เป็นผู้เริ่มใช้คำว่า “อนาคตวิทยา” (futurology) อย่างเป็นทางการ เพื่อแสดงให้เห็นว่าการศึกษาอนาคตเป็นวิทยาศาสตร์ แต่กระนั้นอนาคตวิทยาในช่วงเวลาดังกล่าวยังไม่อาจถือเป็นการศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากยังอาศัยการคาดเดายู่มาก (วิโรจน์ สารรัตน์, 2547)

ผลกระทบของสงครามโลกครั้งที่สอง ได้ทำให้แนวคิดความคิดเกี่ยวกับอนาคตนิยมหรือ การศึกษาอนาคตถูกปลุกเร้าขึ้นอีกครั้ง โดยในฝั่งยุโรปมีกลุ่มนักปรัชญานิยม (existentialists) และกลุ่มนักคิดชาวฝรั่งเศสเป็นแกนนำของการศึกษาอนาคตอย่างจริงจัง เริ่มจากวางแผนทางเศรษฐกิจระยะ 5 ปี ของรัฐบาลฝรั่งเศส และพัฒนาไปสู่การวางแผนอนาคตของรัฐบาลและในแวดวงต่างๆ โดยเริ่มมีการตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับสิ่งที่อาจเกิดขึ้นในปีนี้ ปีหน้า และปีถัดๆ ไป นอกจากนี้ นักวางแผนฝรั่งเศสเองก็ได้เริ่มหันมาสนใจหาความรู้เกี่ยวกับการคิดถึงอนาคตและวิธีการศึกษา

อนาคตที่ผ่านทางงานเขียนและเอกสารต่างๆ เช่น แนวคิดการคาดคิดถึงอนาคต (prospective) ที่วารสารเล่มหนึ่งได้พูดถึงความแตกต่างของทิศทางของอนาคต และได้ถูกนำไปใช้ในการวางแผน โดยเรียกว่าเป็นวิธีการคาดคิดถึงอนาคต (prospective group) ซึ่งกลุ่มที่ศึกษาจะมีความเป็นสหวิทยาการคือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ต่างสาขาที่มาร่วมมองไปข้างหน้า ซึ่งที่สุดได้พัฒนาไปสู่แนวทางการจัดการแบบมุ่งอนาคต (future oriented) ที่ขยายวิธีการศึกษาโดยรวมไปถึงการจัดเตรียมเบื้องหลังและข้อมูลต่างๆ ของการศึกษาเพื่อช่วยในการตัดสินใจ

Bertrand De Jouvenel (1965) นักอนาคตและนักเศรษฐศาสตร์ที่ถือเป็นแกนนำในฝรั่งเศส เขาได้ริเริ่มโครงการ Futuribles Project (<http://www.futuribles.com>) โดยรวบรวมกลุ่มนักคิดนักวิชาการในสาขาต่างๆ ของฝรั่งเศสมารวมกันมองสังคมในอนาคต ซึ่งผลของโครงการดังกล่าวได้ทำให้เกิดการพัฒนาวิธีการเฉพาะเกี่ยวกับอนาคต โดยเฉพาะการให้ผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการมาร่วมคิดเกี่ยวกับอนาคต ซึ่งกลายมาเป็นวิธีการที่นักวิชาการใช้ในการคาดการณ์ต่างๆ ไปด้วยในภายหลัง

ในขณะที่ทางฝั่งประเทศสหรัฐอเมริกากลับมีแนวทางต่างจากฝรั่งเศส นั่นคือผลพวงจากชัยชนะสงครามโลกครั้งที่สองของอเมริกา ทำให้ประเทศนี้มุ่งพัฒนาเรื่องทางการทหารมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักอนาคตอเมริกาได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการร่วมคิดยุทธศาสตร์การสงคราม ทั้งในแง่การป้องกันตั้งรับและการบุกรุกโจมตีคู่ต่อสู้ต่างๆ โดยแข่งกับประเทศมหาอำนาจด้วยกันอย่างรัสเซีย ตัวอย่างโครงการ Air Force's Project Forecast ในปี ค.ศ. 1963 ที่เน้นการใช้เทคโนโลยีความก้าวหน้าสมัยใหม่ในการคาดการณ์แนวโน้ม เพื่อให้ได้ข้อมูลและแนวทางการจัดการ และยุทธศาสตร์การทำงานที่ดีขึ้น ซึ่งถือเป็นโครงการสำคัญที่มีส่วนผลักดันให้ความคิดเรื่องอนาคตนิยมขยายวงกว้าง นอกจากนี้อิทธิพลของบริษัท The RAND Corporation's Influence ที่ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1960 เพื่อเป็นสถาบัน Think-Tank ที่รวมนักคิดนักวิชาการเกี่ยวกับอนาคตมาร่วมทำงานพัฒนาวิชาการและงานวิทยาศาสตร์อนาคตนั้น ยังก่อให้เกิดคูปการต่อวงการอนาคตในอเมริกาอย่างมากรวมถึงประเทศอื่นๆ ทั่วโลก

6.3 วิธีการศึกษาอนาคต

6.3.1 แนวคิด และหลักการของการศึกษาอนาคต

การศึกษาอนาคตตั้งอยู่บนหลักการที่ว่าอนาคตไม่สามารถบอกล่วงหน้าได้อย่างถูกต้องแน่นอน มีแต่เพียงความเป็นไปได้หรือความน่าจะเป็นเท่านั้น โดยมีฐานคิดสำคัญ ได้แก่

1) การคิดเชิงระบบทั่วไป (General systems theory/thinking- GST) ซึ่งคำว่า systems ที่เป็น “พหุพจน์” นี้ต่างจาก system ในความหมายเดิมที่มีลักษณะเป็น “เอกพจน์” ที่

หมายถึงระบบเดี่ยวๆ หรือระบบที่มองแบบเส้นตรงหรือแนวระนาบเดียว (Input-process-output-impact) ขณะที่การคิดเชิงระบบในหลักการใหม่ที่ว่านี้ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Systems” หรือ “Systemic” ซึ่งหมายถึงการศึกษาระบบหลายๆ ระบบที่ไม่ใช่เส้นตรง แต่เป็นระบบหลายระบบที่มีความสัมพันธ์สัมพันธ์กัน

กล่าวอีกนัยคือ จุดเน้นของอนาคตมุ่งที่ความสัมพันธ์ของระบบที่มีทิศทางของความสัมพันธ์ที่หลากหลาย (Multi-direction) เป็นระบบความคิดทั่วไป (General systems theory/thinking) มากกว่าระบบปกติ (system) ซึ่งระบบต่างๆ ต้องมีลักษณะสำคัญ ได้แก่

1.1) มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันและกัน (interrelatedness)

1.2) มีความเป็น “องค์รวม” ที่มากกว่า “ส่วนรวม” (holistic vs wholistic) โดยเชื่อว่าองค์รวมเป็นมากกว่าการเอาส่วนย่อยมารวมกัน (holistic) ซึ่งต่างจากความคิดส่วนรวมแบบเดิมที่เชื่อว่า เมื่อเข้าใจส่วนย่อยก็จะสามารถเข้าใจส่วนรวม (wholistic/parts) ทั้งนี้นักวิชาการได้อธิบายว่า คำว่า holistic ที่ไม่มี w นำนี้ว่า มีความหมายระดับกว้างและมีลักษณะที่เรียกว่าองค์รวมของทั้งหมดมากกว่า wholistic ที่มีความหมายเพียงว่าส่วนรวม อย่างไรก็ตามนักวิชาการมองว่าคำว่า holistic เป็นวาทกรรมของการต่อสู้เชิงกระบวนทัศน์ที่มีต่อโลกและสรรพสิ่งต่างๆ ที่ต่างไปจากกระบวนทัศน์เดิมนั้นเอง (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2547)

1.3) มีการเชื่อมโยงพึ่งพิงอิงอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependent)

1.4) มีลักษณะร่วมมือและร่วมพลังกัน (Cooperatives/collaborative) มากกว่าการแข่งขัน (Competitive)

1.5) มีความเป็นเอกภาพบนความหลากหลาย (Unity through diversity)

ภายใต้หลักการดังกล่าว การศึกษาอนาคตจึงมีลักษณะที่พยายามจะทำความเข้าใจและอธิบายความสัมพันธ์ทั้งภายในและระหว่างระบบที่สลับซับซ้อนของส่วนประกอบต่างๆ ในธรรมชาติของสังคมและโลก เช่น ระบบรัฐ/ประเทศ ระบบนิเวศวิทยา ระบบเศรษฐกิจ เป็นต้น องค์ประกอบสำคัญของการศึกษาอนาคตประการหนึ่งคือการมุ่งมองไปในภาพรวมรอบด้าน รวมไปถึงการมองไปข้างหน้าเพื่อให้เห็นภัยคุกคามและข้อจำกัดสภาพแวดล้อมต่างๆ โดยเชื่อว่ามนุษย์อาศัยอยู่ในโลกที่จำกัดซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และร่วมมือกันเพื่อสันติภาพระยะยาว (วิโรจน์ สารรัตน์, 2548)

1) การเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงผันแปรและพลวัต (change/dynamism) เนื่องจากโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และเต็มไปด้วยพลวัตที่หลากหลาย มีความสลับซับซ้อน (complex) มีลักษณะ “chaos” ซึ่งมนุษย์จึงจำเป็นต้องเข้าใจในสิ่งเหล่านี้ ดังนั้นการศึกษานาคตจึงมิใช่เพียงการทำนายความเปลี่ยนแปลง แต่ยังเครื่องมือที่จะช่วยบุคคลในการเตรียมการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีความรับผิดชอบต่อการดำรงชีวิตในสังคมวันหน้าด้วยหรือกล่าวอีกนัยก็คือ การศึกษานาคตเป็นการมองไปในอนาคตข้างหน้า มองเห็นการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดและทำให้มองเห็นโลกที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันได้อย่างเข้าใจขึ้น

2) การมีความยืดหยุ่นสูง (high flexibility) การศึกษานาคตเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องการขยายมุมมองที่กว้างไกลเป็นการมองไปในสังคมข้างหน้า ดังนั้นสาระสำคัญของการศึกษานาคตมิได้จำกัดอยู่ด้วยขอบเขตของวิชาการแบบดั้งเดิมที่ติดอยู่ภายใต้กรอบทฤษฎีและวิธีการอธิบายแบบใดแบบหนึ่ง แต่เป็นการมองไปข้างหน้าอย่างเป็นสหวิทยาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกยุคใหม่มีความไม่แน่นอนสูง (uncertainty) ฉะนั้นการมีความยืดหยุ่นสูงก็จะช่วยให้เกิดการจินตนาการถึงสิ่งที่ไม่คาดคิดที่อาจเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นในวันข้างหน้า รวมถึงมองเห็นทางเลือกที่หลากหลายในอนาคต และยังช่วยในการปรับตัวท่ามกลางความเป็นพลวัตที่ไม่แน่นอนได้เมื่อวันนั้นมาถึง

จุดมุ่งหมายของการศึกษานาคตนั้น มิใช่การศึกษาข้อเท็จจริงเพื่อความถูกต้องแม่นยำ หากแต่เป็นการคาดการณ์สิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจริงได้ และแม้ว่าอนาคตจะใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นฐาน แต่ก็มีความแตกต่างจากนักวิทยาศาสตร์ตรงที่นักวิทยาศาสตร์จะให้ความสนใจมากกับการพิสูจน์สมมติฐานหรือสิ่งที่เชื่อ แต่นักอนาคตจะใช้องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์บวกกับจินตนาการความคิดเชิงอนาคตว่า “ถ้าเกิดสิ่ง...ต่อไป เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความคิด ฯลฯ จะเป็นอย่างไรอีก...ปีข้างหน้า” นั่นคือนักอนาคตจะดูแนวโน้ม (trend) หรือความเป็นไปได้ในสิ่งที่จะเกิดพร้อมกับจินตนาการต่อสิ่งที่คาดว่าจะเป็นไปได้เหล่านั้นโดยไม่ต้องรอการพิสูจน์อย่างนักวิทยาศาสตร์ ดังที่ จุมพล พูลภัทรชีวิน (2548) กล่าวว่า

“เป้าหมายหลักของการศึกษาและการวิจัยอนาคต มิใช่อยู่ที่การทำนายที่ถูกต้องแม่นยำ เพราะเรื่องของอนาคตเป็นเรื่องที่ยังไม่เกิดขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีข้อเท็จจริง (fact) เกี่ยวกับอนาคต มีแต่เพียงการคาดการณ์และความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มที่เป็นทางเลือกที่คาดว่าจะมีความเป็นไปได้ (Possible alternative trends) เท่านั้น หลักการสำคัญของอนาคตนิยมจึงอยู่ที่การสร้างอนาคตที่พึงประสงค์มากกว่าการตามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น”

นอกจากหลักการที่อนาคตศึกษาเน้นมากอีกประการหนึ่งคือ การเน้นความสำคัญของการรับผิดชอบต่อสมาชิกในสังคมต่ออนาคตตั้งแต่วินาทีนี้ ดังคำที่ว่า “The Future is Now” โดยถือว่าการกระทำใดๆ ในวินาทีนี้ล้วนส่งผลต่ออนาคตในวันหน้าทั้งสิ้น

โดยสรุป อนาคตศึกษาและการศึกษาอนาคตมิใช่เพียงแต่การคาดการณ์สิ่งที่เกิดหรือทางเลือกต่างๆ ที่เป็นไปได้ในอนาคตเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการมีความรับผิดชอบต่อสังคมในวันนี้อย่างยิ่ง อันหมายรวมว่าอนาคตมิใช่สิ่งที่เกิดต่อจากปัจจุบันเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้จากการตัดสินใจและการกระทำในปัจจุบัน ดังนั้น ด้วยหลักการเหล่านี้ แนวคิดอนาคตศึกษาและการศึกษาอนาคตจึงมีบทบาทสำคัญตั้งแต่ระดับประเทศในการวางนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนา รวมถึงระดับปัจเจกบุคคลในการดำเนินชีวิตอย่างมี “สติ”

6.3.2 การศึกษาอนาคตกับวิธีการวิจัยอนาคต

แนวคิดอนาคตศึกษาที่แพร่หลายไปอย่างกว้างขวางในปัจจุบันนี้ ยังกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาระเบียบวิธีเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยอนาคต (Future research) ไปด้วย ปัจจุบันมีการใช้วิธีวิจัยอนาคตในหลากหลายรูปแบบ เช่น วิธีการสำรวจเดลฟาย (Delphi surveys) ที่ใช้ในการทำนายการเกิดแนวโน้มด้านต่างๆ เพื่อประกอบการวางแผนหรือพัฒนานโยบาย วิธีการวิจัยอนาคตเชิงชาติพันธุ์วรรณนา (Ethnographic future research, EFR) ที่เน้นการศึกษาวิจัยปัญหาที่สลบซับซ้อนเกี่ยวกับระบบสังคมและวัฒนธรรมในอนาคตทั้งในแง่ของความเป็นไปได้ ความน่าจะเป็นหรือสิ่งที่คาดหวังจะให้เกิดหรือให้เป็น (สิปปนนท์ เกตุทัต, 2535) วิธี EDFR เป็นเทคนิคที่ผสมผสานระหว่างเทคนิคเดลฟายและเทคนิค EFR ซึ่งการผสมวิธีการทั้งสองแบบนี้ช่วยกำจัดจุดอ่อนและเสริมจุดแข็งให้กับวิจัยอนาคตแบบเดิม ทำให้ได้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2530) วิธีการขยายแนวโน้ม (Extrapolation หรือ Trend analysis) เป็นเทคนิคที่เก็บรวบรวมข้อมูลหรือตัวแปรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งจากอดีตและปัจจุบันเพื่อสรุปทิศทางหรือแนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต วิธีการสร้างภาพอนาคต (Scenario planning) เป็นเทคนิคที่เน้นการสร้างเรื่องราวเกี่ยวกับอนาคตที่อาจจะเกิดขึ้นจากโครงเรื่องที่มีเหตุและผลชัดเจน โดยให้พิจารณาถึงปัจจัยความไม่แน่นอน (Uncertainties) ที่อาจจะเกิดขึ้นได้โดยไม่คาดฝันและมีผลกระทบสูงต่อเรื่องนั้นๆ เพื่อให้เห็นภาพอนาคตที่เป็นไปได้ นอกจากนี้ยังมีความพยายามพัฒนาวิธีการมองอนาคต (foresight) เพื่อใช้ในคาดการณ์แนวโน้ม มองอนาคตและภาพอนาคตหลายภาพที่มีโอกาสเกิดขึ้น เพื่อย้อนกลับมา (Backcast) วางแผน และหาแนวทางรับมือกับภาพอนาคตเหล่านั้น เป็นต้น

โดยสรุป วิธีการวิจัยอนาคตเหล่านี้แม้จะแตกต่างกันในเชิงเทคนิควิธี หากแต่มีจุดเน้นร่วมกันตรงที่มุ่งสำรวจและศึกษาแนวโน้มที่เป็นไปได้ หรือความน่าจะเป็นของเรื่องที่กำลังศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เพื่อหาทางทำให้แนวโน้มที่พึงประสงค์เกิดขึ้น และหาทางป้องกันหรือขจัดแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ด้วยการกระทำในปัจจุบัน (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2548) ดังแสดงในตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4 จุดร่วมและจุดต่างของวิธีการศึกษาอนาคตแต่ละวิธี (Glenn, 1994)

วิธีการ	โดยวิธีการ		โดยจุดประสงค์	
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	Normative	Exploratory
การตรวจตราสภาพแวดล้อม (Environmental scanning)	X	X	X	X
การวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ (Cross impact analysis)	X	X	X	X
การวิเคราะห์การตัดสินใจ (Decision analysis)	X		X	
รูปจำลองการตัดสินใจ (Decision models)	X			X
เทคนิคเดลฟาย (Delphi)		X	X	X
เทคนิค Econometrics	X		X	X
กงล้ออนาคต (Future wheel)		X	X	X
เกมและสถานการณ์จำลอง (Gaming and simulation)	X	X	X	X
การพยากรณ์อัจฉริยะ (Genius forecasting)		X	X	X
เทคนิค Morphological analysis		X	X	
วิธีการมีส่วนร่วม (Participatory methods)		X	X	
เทคนิคต้นไม้สัมพันธ (Relevance trees)		X	X	
การสร้างภาพอนาคต (Scenarios)	X	X	X	X
หุ่นจำลองทางสถิติ (Statistical modeling)				X
เทคนิค System dynamic	X			X
การวิเคราะห์โครงสร้าง (Structural modeling)		X		
การวิเคราะห์อนุกรมเทคโนโลยี (Technology sequence analysis)		X	X	X
เทคนิค Time series forecasts	X			X
การวิเคราะห์ผลกระทบแนวโน้ม (Trend impact analysis)	X	X		X

6.4 ความหมายของการวิจัยอนาคต

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2530) ให้ความหมายของการวิจัยอนาคตว่า หมายถึง วิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับแนวโน้มต่างๆ ที่เป็นทางเลือกของเรื่องที่กำลังศึกษา ที่คาดว่าจะเป็นไปได้ (Possible) หรือน่าจะเป็นไปได้ (Probable)

เทียนฉาย กิระนันท์ (2539) ให้ความหมายของการวิจัยอนาคตว่าเป็น การศึกษาเพื่อมองถึงเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่น่าจะเป็นไปได้ในอนาคต รวมถึงปฏิสัมพันธ์และผลกระทบในระหว่างเหตุการณ์หรือพฤติกรรมต่างๆ ที่น่าจะเกิดขึ้น

พันธุสุรย์ ลดาวัลย์ สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินสาร และโรเบิร์ต บี เท็กซ์เตอร์ (2527) ได้ให้ความหมายของการวิจัยอนาคตว่า เป็นการศึกษาที่มีระบบแบบแผนเกี่ยวกับทางเลือกในอนาคตที่คนกลุ่มหนึ่งเห็นอสังคมาหนึ่งคิดว่าเป็นไปได้หรือน่าจะเป็นไปได้ มโนทัศน์พื้นฐานของการวิจัยอนาคตที่เรียกว่า 4 P's คือ

1) Projection การพยายามบรรยายสะท้อนถึงทางเลือกต่างๆ ที่อาจเป็นไปได้ในอนาคต การบรรยายรูปแบบของอนาคตต่างๆ นี้ นักอนาคตศาสตร์เรียกว่า การสร้างอนาคต (Scenario Building)

2) Preparation การเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับอนาคต เช่น การเตรียมหายุทธวิธี (Strategy) และกลวิธี (Tactics) ที่จะดำเนินการให้บรรลุกับอนาคตที่พึงประสงค์ ในขณะที่เดียวกันก็พร้อมที่จะเผชิญกับอนาคตที่ไม่ประสงค์

3) Protection การคิดถึงทางเลือกต่างๆ ทำให้ตระหนักถึงโอกาสของการเกิดสภาพการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต และช่วยให้สามารถหาทางป้องกันและกำจัดองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ล่วงหน้าได้

4) Preservation เมื่อกำหนดอนาคตที่พึงประสงค์ก็หาทางรักษาหรือสงวนอนาคตที่ต้องการไว้ โดยการพยายามทำให้มันเกิดเป็นจริง

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การวิจัยอนาคต เป็นการศึกษาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับทางเลือกในอนาคต โดยมองถึงเหตุการณ์หรือพฤติกรรมต่างๆ ของเรื่องที่ศึกษาที่คาดว่า จะเป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นไปได้ในอนาคต รวมถึงปฏิสัมพันธ์และผลกระทบในระหว่างเหตุการณ์หรือพฤติกรรมต่างๆ ที่น่าจะเกิดขึ้น

6.5 จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต

พันธุสุรย์ ลดาวัลย์ สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินสาร และโรเบิร์ต บี เท็กซ์เตอร์ (2527) กล่าวว่า การวิจัยอนาคตมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

- 1) เพื่อบรรยายทางเลือกในอนาคตที่เป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นไปได้
- 2) เพื่อพิจารณาบททวนระดับความรู้หรือความไม่รู้ของเราเกี่ยวกับอนาคตที่เป็นไปได้
- 3) เพื่อชี้ให้เห็นถึงผลพาดพิงหรือผลอันอาจเกิดขึ้นจากอนาคตที่เป็นไปได้นั้นๆ
- 4) เพื่อเตือนให้ทราบล่วงหน้าถึงอนาคตอันไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นได้นั้น

5) เพื่อให้เข้าใจกฎเกณฑ์ของการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

โดยทั้งนี้จุดมุ่งหมายหลักของการวิจัยอนาคตมิใช่อยู่ที่การทำนายที่ถูกต้อง หากแต่อยู่ที่การสำรวจและศึกษาแนวโน้มที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็นไปได้ในเรื่องที่ศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เพื่อหาทางทำให้แนวโน้มที่พึงประสงค์นั้นเกิดขึ้นและป้องกันหรือขจัดแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ให้หมดไปหรือหาทางที่จะเผชิญกับแนวโน้มที่มีพึงประสงค์นั้นอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากว่ามันจะเกิดขึ้นจริงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการวิจัยอนาคตจะมีประโยชน์โดยตรงต่อการวางแผน การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ ตลอดจนไปถึงการกำหนดยุทธวิธี (Strategies) และกลวิธี (Tactics) ที่จะนำไปสู่การสร้างอนาคตที่พึงประสงค์ การป้องกันหรือขจัดอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ (จุมพล พุฒภัทรชิวิน, 2530: 42)

6.6 แนวคิดการมองภาพอนาคต

การมองภาพอนาคต (Foresight) เป็นแนวคิดและวิธีวิจัยอนาคตศึกษาที่เติบโตและพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในแวดวงด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิทยาศาสตร์ในยุคแรกใช้คาดการณ์พัฒนาการ และแนวโน้มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อจัดอันดับความสำคัญของการศึกษาค้นคว้าและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อประโยชน์ต่อทางด้านวิทยาศาสตร์

นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1900 เป็นต้นมา กระบวนการมองภาพอนาคตได้ถูกนำไปใช้ในการคาดการณ์และแนวโน้มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ ต่อมาในยุคที่สาม การมองภาพอนาคตได้เชื่อมโยงประเด็นทางด้านสังคมเข้ามาด้วย โดยเพิ่มมิติของการคาดการณ์อนาคตที่สนใจในเรื่องสังคมและเศรษฐกิจ เน้นทั้งข้อมูลจากกระแสพัฒนาการทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แนวโน้มด้านต่างๆ ปัจจุบัน แรงขับเคลื่อน และผลกระทบทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจรวมด้วย ซึ่งยุคนี้เรียกการมองภาพอนาคตว่า "Foresight" แทนคำว่า "Technology foresight" เพื่อสร้างความเข้าใจว่ามีไม่เพียงแต่การมองอนาคตเฉพาะในด้านเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างในยุคแรกเริ่ม (จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์, 2549)

อย่างไรก็ตามเหตุผลสำคัญที่ทำให้การมองอนาคตได้รับความสนใจและนำมาใช้ในวงการวิจัยมากยิ่งขึ้นก็เพราะว่า การมองอนาคตมิใช่เป็นการพยากรณ์หรือคาดการณ์อนาคต (Forecast) ที่มองว่าอนาคตมีเพียงเหตุการณ์เดียว (Single Future) สามารถทำนายได้ (Predictable) หรือในการวางแผนจัดการอนาคตก็มักจะคาดการณ์จากสภาพบริบทปัจจุบันไปสู่ภาพอนาคตที่คิดว่าน่าจะเกิดเพียงแบบเดียว (Extrapolation) หรือประสงค์ให้เกิด (Desire future) โดยไม่ได้คิดถึง

ความไม่แน่นอนที่จะเกิดขึ้น (Uncertainties) ซึ่งนักมองอนาคตมองว่าเป็นกระบวนการแบบเดิมของการวางยุทธศาสตร์ (Traditional strategic planning) หรือการศึกษาอนาคตแบบเดิม

ตรงกันข้ามกับการมองอนาคตที่เชื่อว่าอนาคตเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน สามารถผันแปรได้ตลอดเวลา (Contingent) ดังนั้นอนาคตจึงสามารถเกิดขึ้นได้หลายลักษณะ (Possible futures) อนาคตแบบใดจะเกิดขึ้นจริงก็ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจและการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนหน้านั้น การทำนายหรือพยากรณ์อนาคตล่วงหน้าจึงไม่สามารถกระทำได้ (Unpredictable) ดังนั้นในกระบวนการศึกษาอนาคตจึงเริ่มต้นจากคาดการณ์ที่อนาคตที่อาจจะเกิดขึ้นทั้งดีและไม่ดีปนกันไป แล้วจึงย้อนกลับมาวางแผน (Backcast) เพื่อเตรียมรับมือกับอนาคตในรูปแบบต่างๆ ซึ่งแตกต่างจากแนวทางดั้งเดิม

หลักการสำคัญของการมองอนาคตจึงมิได้มุ่งที่จะทำนายว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร แต่เป็นการพยายามคาดการณ์ว่าอนาคตลักษณะใดน่าจะเกิดขึ้นได้บ้าง เพื่อจะได้เตรียมหาทางรับมือกับเหตุการณ์เหล่านั้น พร้อมกับช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้กำหนดกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์และบังคับทิศทางของอนาคตให้เป็นไปในทางเลือกที่เหมาะสม (Not simply preparing for future but shaping the future)

จากประสบการณ์การมองอนาคตที่ประเทศต่างๆ ได้ดำเนินการมา พบว่า มีการนำแนวคิดการมองอนาคตไปประยุกต์ใช้ใน 4 ลักษณะ คือ

- 1) การมองอนาคตของเทคโนโลยีเพื่อการวางแผน การกำหนดและจัดลำดับความสำคัญของเทคโนโลยีที่มุ่งเป้าหมาย
- 2) การมองอนาคตของเทคโนโลยีเพื่อระบุเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม
- 3) การมองอนาคตของความต้องการทางสังคมและเศรษฐกิจและหาวิธีที่ตอบรับด้วยเทคโนโลยี
- 4) การมองอนาคตของความต้องการทางสังคมและเศรษฐกิจและหาวิธีที่จะตอบรับสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งอาจจะไม่มีองค์ประกอบของเทคโนโลยี

กระบวนการมองอนาคตได้มีการพัฒนามาโดยตลอด ซึ่งภายหลังได้ขยายเข้าสู่กลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้น โดยไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างที่เคยทำมา แต่กลับมุ่งไปสู่กลุ่มบุคคลอื่นมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นแวดวงอุตสาหกรรม องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นต้น

ในส่วนของประเทศไทยนั้น ศูนย์คาดการณ์เทคโนโลยีเอเปค สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ซึ่งเป็นหน่วยงานสำคัญที่ดำเนินการภายใต้การสนับสนุนของกลุ่มประเทศสมาชิกเอเปคหรือกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2541 ทำหน้าที่ส่งเสริมให้ความรู้และเผยแพร่ความรู้ด้านการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมองอนาคตเพื่อภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (APEC-Wide Foresight) ภายใต้ฐานคิดที่ว่า การมองอนาคตเป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในหลายประเทศ ตลอดจนสามารถวางแนวทางในการพัฒนาประเทศในภูมิภาคนี้ได้ อย่างเหมาะสม (จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์, 2549)

การนำแนวคิดการมองอนาคตมาใช้ในประเทศไทยเกิดขึ้นครั้งแรกใน พ.ศ.2541 ในโครงการจัดการทรัพยากรน้ำในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (Water Supply and Management in the APEC Region 2010) ใน พ.ศ.2542 ได้มีการดำเนินโครงการมองอนาคตภายใต้ชื่อ โครงการเทคโนโลยีอนาคตเพื่อการเรียนรู้และวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก พ.ศ.2553 (Technology for learning and culture in APEC region in 2010) โดยมีผู้แทนจากภาคการศึกษาและเทคโนโลยีสารสนเทศจากประเทศสมาชิกราว 12 ประเทศมาร่วมมองอนาคต กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การดำเนินงานร่วมกัน

นอกจากนี้ศูนย์คาดการณ์เทคโนโลยีเอเปคยังได้ดำเนินโครงการวิจัยต่างๆ เช่น โครงการพัฒนาระบบขนส่งแบบยั่งยืนสำหรับเมืองขนาดใหญ่ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (Sustainable transport for APEC megacities) ใน พ.ศ.2542 รวมไปถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง เช่น การคาดการณ์เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา (Technology foresight on IT education) พ.ศ.2543 – 2545 หรืออีกชื่อหนึ่งว่า อนาคตภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้: กระบวนทัศน์และยุทธศาสตร์เพื่อการเปลี่ยนแปลงจากฐานราก โดยมีการระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหากระบวนทัศน์และยุทธศาสตร์ในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น

จากที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า การมองอนาคตเป็นแนวคิดหนึ่งของการศึกษาอนาคตที่มีรากฐานมาจากกลุ่มการศึกษาวิจัยด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หากแต่ภายหลังได้มีการพัฒนาแนวคิดมุมมองในมิติใหม่ๆ มากขึ้น ตลอดจนการขยายขอบเขตไปสู่กลุ่มเป้าหมายอื่นๆ รวมถึงวงการด้านการศึกษาที่หันมาสนใจใช้แนวคิดในการวิจัยนี้เพื่อการศึกษาโดยเฉพาะ

6.7 นิยามและแนวคิดเชิงปฏิบัติการของการมองอนาคต

ภายใต้แนวคิดพื้นฐานที่ว่าภาพอนาคตไม่ได้มีภาพเดียว ทำให้การมองอนาคตถูกนำไปใช้ในการวิจัยมากยิ่งขึ้น นิยามของการมองอนาคตจึงมีมากมาย เช่น กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศนิวซีแลนด์ ได้ให้คำจำกัดความเอาไว้ว่า “การมองอนาคต คือ กระบวนการที่เปิดเผยให้เห็นหนทางสู่อนาคตที่พึงปรารถนาและหลอมรวมจินตนาการพร้อมกลยุทธ์เพื่อการสร้างสรรค์อนาคตนั้นๆ เข้าไว้ด้วย

ชาตรี ศรีไพพรรณ (2545) เสนอว่า การมองอนาคตเป็นกระบวนการศึกษาอนาคตของสังคม เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี อย่างเป็นระบบ ศึกษาปฏิสัมพันธ์ที่แต่ละด้านมีต่อกัน เพื่อหาวิธีส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าการมองอนาคตเป็นกระบวนการมองทางยุทธศาสตร์ที่อาศัยข้อมูลทั้งในแง่แรงผลักดันทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and technology push) และแรงดึงดูดจากความต้องการของเศรษฐกิจและสังคม (Demand pull) รวมทั้งการวิเคราะห์โอกาสและความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น เพื่อค้นหาภาพอนาคตที่พึงประสงค์และเป็นจริงได้ (Plausible scenarios) ตลอดจนกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ที่เป็นรูปธรรมในการนำสังคมไปสู่ภาพอนาคตนั้น ซึ่งหมายความว่า กระบวนการมองอนาคตไม่เพียงแต่เป็นการรอยคองหรือเตรียมรับอนาคตที่เกิดขึ้น หากแต่เป็นการวางแผนสร้างอนาคตที่ต้องการให้เกิดขึ้น

ดังนั้นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการมองอนาคต จึงมิใช่เป็นเพียงเทคนิคหรือวิธีการ แต่เป็นกระบวนการที่มุ่งสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการอย่างมีขั้นตอนและระบบระเบียบ จำแนกได้ดังที่ศูนย์นวัตกรรมนโยบาย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (2545) แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมการ (Pre-foresight stage) เป็นการตัดสินใจที่จะจัดกิจกรรมมองอนาคต กำหนดคณะทำงาน (Steering group) เพื่อออกแบบกำหนดรายละเอียดต่างๆ ภายใต้หลักการวิจัย เช่น หัวข้อ วัตถุประสงค์ แนวทางศึกษา ระยะเวลาดำเนินการ กลุ่มเป้าหมาย หรือกลุ่มผู้เข้าร่วมมองอนาคต ผลหรือเป้าหมายที่ต้องการ ฯลฯ ตลอดจนการศึกษาค้นคว้ากิจกรรมการมองอนาคตและเรื่องที่เกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์ในการนำมาปรับใช้ในกระบวนการ

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นปฏิบัติการ (Main-foresight stage) เริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่จะศึกษา เช่น กระแสสำคัญ แนวโน้ม วิสัยทัศน์ สภาพ บริบทในด้านต่างๆ ฯลฯ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับเทียบเคียงในขั้นปฏิบัติการกิจกรรมมองอนาคต ซึ่งเป็นช่วงสำคัญที่ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันมองอนาคต โดยคณะทำงานอาจเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่งหรือ

ผสานหลายวิธี เช่น การสร้างภาพอนาคต (Scenario planning) การสำรวจเดลฟาย (Delphi survey) ฯลฯ เพื่อให้เหมาะสมกับเรื่องที่จะศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นสุดท้าย (Post-foresight stage) เป็นการตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้จากการมองอนาคตทั้งในแง่โอกาส อุปสรรค และกลยุทธ์ที่ต้องปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาสิ่งเหล่านี้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นเพื่อรับมือกับอนาคตที่จะเกิดขึ้น

อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ ในแต่ละขั้นตอนสามารถเพิ่มรายละเอียดตลอดจนประยุกต์วิธีการต่างๆ มาใช้เพื่อความเหมาะสมได้ ดังนั้นด้วยลักษณะของการมองอนาคตที่มีกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบจึงไม่เพียงให้แต่ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม (Concrete outputs) แต่ังก่อให้เกิดผลประโยชน์อื่นๆ ตามมาจากกระบวนการ (Process benefit) ดังที่ Prof.Greg Tegart (ศูนย์คาดการณ์เทคโนโลยีเอเปค, 2554) ได้กล่าวถึงคุณประโยชน์ของกระบวนการมองอนาคตไว้ 6 ประการ (6C's) คือ

1) Communication กระบวนการมองอนาคตเป็นช่องทางที่เชื่อมโยงให้บุคคลหลากหลายกลุ่มได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนสื่อสารความคิดระหว่างกัน

2) Concentration กระบวนการมองอนาคตสนับสนุนให้ผู้ร่วมกระบวนการมองอนาคตอย่างเป็นระบบและระยะยาวมากกว่าที่เคยมอง

3) Coordination กระบวนการมองอนาคตส่งเสริมให้เกิดการประสานความร่วมมือกันของบุคคลที่ได้เข้าร่วมมองอนาคต

4) Consensus กระบวนการมองอนาคตทำให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกันทางความคิดเกี่ยวกับทิศทาง ลำดับความสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับอนาคต

5) Commitment กระบวนการมองอนาคตทำให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเกิดความผูกพันและมีส่วนในความเป็นเจ้าของกับผลลัพธ์ของการมองอนาคต

6) Comprehensive กระบวนการมองอนาคตทำให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกที่จะเกิดกับกลุ่มธุรกิจ ชุมชน ภูมิภาคหรือระดับประเทศและสามารถควบคุมเหตุการณ์ดังกล่าวได้

แม้กระบวนการมองอนาคตจะก่อให้เกิดประโยชน์ในหลายทาง แต่องค์ประกอบพื้นฐานที่จะนำไปสู่ความสำเร็จนั้นก็คือ การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ การเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเข้าร่วมกระบวนการ การมีช่องทางที่จะนำผลการมองอนาคตไปปฏิบัติให้เกิดผล การทำซ้ำเป็นระยะๆ มิใช่ทำครั้งเดียวแล้วสิ้นสุด เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา

โดยนัยนี้ การมองอนาคตจึงสามารถทำได้ในหลายระดับ ทั้งในระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับสาขา ระดับสถาบัน ระดับองค์กร รวมไปถึงระดับย่อย โดยมีเป้าหมาย ขั้นตอน ผลที่คาดหวัง แตกต่างกันไป แต่ไม่ว่าจะดำเนินการในระดับใดก็ตาม หัวใจของการมองอนาคตอยู่ที่การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ดังนั้นในกระบวนการจึงไม่เพียงจะต้องระบุเป้าหมายให้ชัดเจนแล้ว ยังต้องให้ความสำคัญต่อการศึกษาและวิเคราะห์บริบทต่างๆ อย่างรอบด้าน ภายใต้กระบวนการปรึกษาหารือและร่วมมือกันของผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบด้วย ซึ่งจะช่วยให้การวางแผน การจัดอันดับความสำคัญของงาน การตัดสินใจหรือเลือกกระทำหนทางใดๆ ทั้งในแง่การคาดการณ์อนาคต การตรวจสอบผลลัพธ์หรือการวิเคราะห์อุปสรรคหรือโอกาสต่างๆ เพื่อเตรียมรับมือล่วงหน้าเป็นไปอย่างเกิดประโยชน์ต่องานนั้นในระดับสูงสุด

6.8 วิธีการมองอนาคต

จากยุคแรกของการมองอนาคตที่เน้นความคิดสร้างสรรค์ ปฏิสัมพันธ์ และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นหลัก โดยใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Panel discussion) และการใช้เทคนิคเดลฟาย ซึ่งในภายหลังได้มีการพัฒนาไปสู่การให้ความสำคัญเรื่องการปฏิสัมพันธ์ของผู้เข้าร่วมกระบวนการมองอนาคตร่วมกัน อาทิ ในลักษณะของกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างภาพอนาคต (Scenario planning workshop) เป็นต้น ซึ่งวิธีการเหล่านี้มีจุดเด่นและจุดด้อยที่ต่างกัน ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับทางเลือกใช้วิธีการให้เหมาะสมกับเรื่องที่ศึกษา เทคนิคที่นิยมใช้ส่วนใหญ่ ได้แก่ (จุมพล พูลภักตร์ชีวิน, 2547)

1) การสำรวจเดลฟาย (Delphi surveys) เป็นวิธีการที่ได้รับความนิยมแพร่หลายในการมองอนาคต ซึ่งแต่เดิมพัฒนาขึ้นโดยบริษัท Rand Corporation ซึ่งใช้คาดการณ์เทคโนโลยี (Technology forecast) เพื่อวางนโยบายผลักดันเทคโนโลยี โดยภายหลังได้กลายเป็นวิธีหนึ่งที่ใช้มองอนาคตแทนการคาดการณ์เทคโนโลยีที่ลดความนิยมลงไป

การสำรวจเดลฟายเป็นวิธีเน้นความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นสำคัญ โดยมองภาพอนาคตผ่านการตอบข้อคำถามในแบบสำรวจ ด้วยวิธีการตั้งคณะทำงานเพื่อกำหนดรายละเอียด ขอบข่าย แนวทางศึกษาและสร้างแบบสอบถาม จากนั้นส่งแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็น แล้วจึงส่งแบบสำรวจเดิมหรือฉบับปรับปรุงให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมแก้ไขเป็นครั้งที่ 2 หรือครั้งที่ 3 พร้อมผลการสำรวจครั้งที่ 1 (เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญทราบความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนอื่นๆ และเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นใหม่หรือยืนยันความคิดเห็นของตนเองพร้อมเหตุผลประกอบ)

จุดเด่นของการสำรวจเดลฟาย คือ สามารถดำเนินการมองอนาคตกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญกลุ่มใหญ่ได้ คือ ประมวลผลแนวคิดได้หลายแง่มุม มีการทำซ้ำมากกว่า 1 ครั้ง และมีการวิเคราะห์ทางสถิติเข้าร่วมด้วย จึงทำให้มีความน่าเชื่อถือสูง ประกอบกับการที่ผู้เชี่ยวชาญไม่จำเป็นต้องเผชิญหน้าหรือมีปฏิสัมพันธ์กัน ทำให้สามารถแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระได้อย่างเต็มที่ ซึ่งลดปัญหาเรื่องการครอบงำความคิดไปได้ด้วย แต่ในอีกทางหนึ่งนั้นการสำรวจเดลฟายทำให้เสียเวลาและเสียค่าใช้จ่ายสูง นอกจากนี้หากข้อคำถามของแบบสำรวจไม่ตรงประเด็นหรือไม่ชัดเจนดีพอ ก็อาจทำให้การมองอนาคตนั้นไม่บรรลุผล

2) **การขยายแนวโน้ม** (Extrapolation หรือ Trend analysis) เป็นเทคนิคที่มองว่าอนาคตเป็นตอนต่อจากปัจจุบัน และปัจจุบันก็เป็นผลต่อเนื่องจากอดีต ภายใต้สมมติฐานนี้เชื่อว่าสิ่งที่ปรากฏในอดีตและปัจจุบันย่อมปรากฏในอนาคตด้วย ดังนั้นจึงเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือตัวแปรต่างๆ เกี่ยวข้องทั้งจากอดีตและปัจจุบันเพื่อสรุปทิศทางหรือแนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต อย่างไรก็ตามแม้เทคนิคดังกล่าวจะยุ่งยากซับซ้อนน้อยที่สุดเพราะสนใจแต่ข้อมูลที่เคยปรากฏมาแล้วแต่ในอีกแง่หนึ่งกลับกลายเป็นข้อจำกัดของวิธีการมองอนาคตเช่นนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมองอนาคตต่อจากปัจจุบัน อาจทำให้ขาดการคิดถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเหนือความคาดหมาย (Unexpected event)

3) **การปรึกษาหารือ** (Consultation) เน้นความคิดเห็นของการมีส่วนร่วมจากบุคคลหลายฝ่ายทั้งผู้เชี่ยวชาญ องค์กรสถาบัน และปัจเจกชนทั่วไป โดยการมองมุมมองอนาคต 3 ลักษณะ คือ 1) อนาคตที่คาดไว้ (Expected futures) ที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพการณ์และแนวโน้มต่างๆ ปัจจุบัน 2) อนาคตที่เป็นไปได้ (Possible futures) 3) อนาคตที่ต้องการบรรลุ (Preferred futures) และนำอนาคตทั้งสามแบบมาเปรียบเทียบกันเพื่อบ่งชี้ประเด็นหรือแรงผลักดันการเปลี่ยนแปลง เพื่อกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมสำหรับจัดการกับความเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ไปสู่อนาคตที่ต้องการ ดังนั้นจุดเด่นของวิธีการปรึกษาหารือนั้นนอกจากจะมีการมองอนาคตในหลายมิติแล้ว กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังช่วยสร้างความผูกพันกับผลที่จะนำไปปฏิบัติด้วย แต่เทคนิคนี้ก็มีจุดด้อยที่ใช้เวลามาก ค่าใช้จ่ายสูง นอกจากนี้ในการปรึกษาหารืออาจมีการชี้นำหรือการขัดแย้งทางความคิดระหว่างผู้เข้าร่วมประชุมและบางครั้งการปรึกษาหารืออาจได้ข้อสรุปหรือไม่ได้ข้อสรุปก็ได้ เพราะฉะนั้นผู้วิจัยต้องมีการจัดการและดำเนินการที่ดีพอรวมถึงต้องใช้ดุลยพินิจสูงในการตัดสินใจหรือสรุปข้อมูลที่ได้

4) **การสร้างภาพอนาคต** (Scenario planning) เป็นเทคนิคที่เป็นที่นิยมใช้กันอย่างกว้างขวางเพราะมีลักษณะเด่นตรงที่มีใช่เป็นการทำนายอนาคตจากสถานการณ์ปัจจุบันหรือการ

สร้างนวนิยายอนาคตแต่เน้นการสร้างเรื่องราวที่เกี่ยวกับอนาคตที่อาจจะเกิดขึ้นจากโครงเรื่องและมีเหตุผลชัดเจนผ่านกระบวนการที่เป็นระบบ เน้นการมีส่วนร่วมปฏิสัมพันธ์ การใช้ความรู้จินตนาการ ประสบการณ์และความคิดสร้างสรรค์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่จำกัดเฉพาะผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น อีกทั้งในกระบวนการยังให้ความสำคัญกับการพิจารณาปัจจัยความไม่แน่นอน (Uncertainties) ที่อาจจะเกิดขึ้นได้โดยไม่คาดฝันและมีผลกระทบสูงต่อเรื่องนั้นๆ อย่างไม่อาจทราบแน่ชัดได้ว่าปัจจัยดังกล่าวเกิดขึ้นหรือไม่และจะส่งผลกระทบต่ออย่างไรต่ออนาคต ซึ่งถือว่าเป็นข้อได้เปรียบที่มักไม่ปรากฏในกระบวนการวางแผนทั่วไปและยังทำให้ประโยชน์จากกระบวนการ (Process benefits) เกิดขึ้นได้ครบทั้ง 6 ประการ (6C's)

แม้จะมีวิธีการมองอนาคตหลากหลายรูปแบบ แต่เทคนิคต่างๆ เหล่านี้ก็มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความโน้มเอียงทางความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล (Bias) ทั้งในระดับอคติส่วนบุคคล รวมถึงระดับความสามารถในการมองแนวโน้มในอนาคตซึ่งอาจถูกรอบงำทางความคิดจากการได้ยินได้ฟังในเรื่องนั้นบ่อยๆ (Well-publicized trends) และมองข้ามสิ่งที่ไม่ค่อยได้กล่าวถึง (Less-publicized trends) อีกทั้งส่วนใหญ่มนุษย์มักมองอนาคตภายใต้อิทธิพลของแนวคิดหลัก ณ ช่วงเวลานั้น (Dominant thought of the times) ทำให้การมองอนาคตเป็นเสมือนภาพบรรยายอนาคตภายใต้กระบวนทัศน์หลักของสังคม ณ ปัจจุบันขณะนั้น (Social paradigm of today) แทนที่จะคาดการณ์อนาคตอย่างที่เราควรจะเป็นซึ่งอาจมีสิ่งที่เกิดขึ้นได้โดยไม่คาดคิด นอกจากนี้การมองอนาคตจากการประนีประนอมความคิดโดยอิงความคิดเห็นของคนหมู่มากก็อาจทำให้ขาดความคิดที่ สุดโต่ง (Extremes) ที่อาจมีความสำคัญแต่ได้ถูกมองข้ามไป ซึ่งเทคนิคเดลฟายมักถูกตั้งข้อสังเกตในเรื่องนี้ ทั้งนี้ประเด็นต่างๆ ที่กล่าวมานี้โดยเฉพาะเรื่องความเป็นกลาง (Subjectivity) ของผู้ให้ความเห็นก็ยังไม่มียุทธวิธีที่ชัดเจนเป็นจริงเพียงใด

อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญของการศึกษาอนาคตอยู่ที่การต้องการความคิดที่หลากหลาย ทั้งการคิดเชิงเหตุผล การคิดสร้างสรรค์ การคิดแบบสืบเสาะ และการคิดสร้างภาพอนาคต ดังนั้นในการศึกษาอาจนำเทคนิควิธีการต่างๆ มาประยุกต์ใช้ร่วมด้วยก็ย่อมได้ เช่น การใช้แผนที่ความคิด (Idea Mapping) หรือแม้แต่การระดมสมอง (Brainstorming) ซึ่งเป็นวิธีที่ช่วยในการมองอนาคตและเชื่อมโยงความคิดได้มากหรือวิธีการคิดคาดการณ์ต่างๆ ในลักษณะเครือข่ายที่เรียกว่าเครือข่ายอนาคต (Futures web) ซึ่งช่วยให้มองอนาคตและสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นปัจจัยเงื่อนไขสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน นอกจากนี้การใช้แผนภูมิต้นไม้สัมพันธ์ (Relevance tree) ก็เป็นวิธีที่ทำให้เกิดการคิดและการมองเห็นช่องทางเลือกหลายช่องทาง ซึ่งช่วยในการตัดสินใจต่อทางเลือกต่างๆ ในประเด็นนั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้น

โดยภาพรวมแล้วอาจกล่าวได้ว่าเทคนิคต่างๆ ที่ใช้มองอนาคตล้วนแต่มีข้อดี ข้อด้อย ต่างกันไป ขึ้นอยู่กับการเลือกสรรใช้ให้เหมาะกับงานที่จะศึกษา ซึ่งในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเน้นให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ร่วมกันสร้างภาพอนาคตและกำหนดทิศทางการจัดการอนาคตร่วมกัน ทั้งนี้ได้สรุปข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการศึกษาแบบต่างๆ ที่ใช้ในการมองอนาคต ดังแสดงในตารางที่ 2.5

ตารางที่ 2.5 สรุปข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการศึกษาแบบต่างๆ ที่ใช้ในการมองอนาคต

วิธีการ	ข้อดี	ข้อจำกัด
การสำรวจเดลฟาย	<p>ได้ความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญกลุ่มใหญ่ โดยผู้เชี่ยวชาญไม่จำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กัน ลดปัญหาการครอบงำทางความคิด</p> <p>ประมวลแนวคิดได้หลากหลายแง่มุม</p> <p>การทำซ้ำมากกว่า 1 ครั้ง เท่ากับเป็นการช่วยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล</p> <p>มีการวิเคราะห์ผลทางสถิติร่วมทำให้มีความน่าเชื่อถือสูง</p>	<p>เสียระยะเวลาและค่าใช้จ่ายสูง</p> <p>เน้นผลลัพธ์ร่วมที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นพ้องต้องกันจึงอาจทำให้ขาดความคิดสุดโต่งได้แต่ความคิดที่เป็นกลางเป็นหลัก</p> <p>การคิดข้อคำถามของแบบสำรวจหากไม่ตรงประเด็น/ไม่ชัดเจนดีพออาจทำให้การทองอนาคตไม่บรรลุผล/เกิดความสูญเปล่า</p>
การขยายแนวโน้ม	<p>มองเห็นความต่อเนื่องระหว่างอดีต ปัจจุบัน อนาคต</p> <p>เก็บรวบรวมข้อมูล/ตัวแปรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งจากอดีต ปัจจุบัน เพื่อสรุปทิศทาง/แนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต</p> <p>ไม่ค่อยยุ่งยากซับซ้อนเพราะสนใจข้อมูลที่เคยปรากฏมาแล้ว</p>	<p>การมองแต่ความต่อเนื่องอาจทำให้ขาดการคิดถึงเหตุการณ์เหนือความคาดหมาย</p>
การปรึกษาหารือ	<p>ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นความคิดเห็นจากบุคคลหลากหลายที่ไม่จำกัดเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ</p> <p>ให้ความสำคัญกับการมองอนาคตและเปรียบเทียบอนาคตในหลายมิติต่างกัน เช่น อนาคตที่คาดไว้ อนาคตที่เป็นไปได้ อนาคตที่ต้องการบรรลุ เพื่อกำหนดกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม</p> <p>เกิดการมีส่วนร่วมหลายฝ่ายทั้งผู้เชี่ยวชาญ</p>	<p>ใช้เวลามากและค่าใช้จ่ายสูง</p> <p>อาจมีการชี้นำความคิดหรือเกิดขัดแย้งระหว่างผู้เข้าร่วมการประชุม</p> <p>หากขาดการจัดการและการดำเนินการที่ดีพออาจเป็นผลร้ายมากกว่าเป็นผลดี</p> <p>อาจจะได้ข้อสรุปหรือไม่ก็ได้ ต้องชี้ดุลยพินิจสูงในการตัดสินใจหรือ</p>

ตารางที่ 2.5 (ต่อ)

วิธีการ	ข้อดี	ข้อจำกัด
การปรึกษาหารือ (ต่อ)	องค์กรสถาบัน และปัจเจกชนทั่วไป กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีผลต่อ การนำไปปฏิบัติ	สรุปข้อมูล
การสร้างภาพ อนาคต	เน้นการสร้างเรื่องราวเกี่ยวกับอนาคตที่อาจจะ เกิดขึ้นจากโครงเรื่องที่มีเหตุผลชัดเจน ผ่าน กระบวนการที่เป็นระบบ สนใจกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่จำกัดเฉพาะ ผู้เชี่ยวชาญด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น เน้นการมีส่วนร่วมปฏิสัมพันธ์ การใช้ความรู้ จินตนาการ ประสบการณ์และความคิด สร้างสรรค์ เน้นให้พิจารณาถึงปัจจัยความไม่แน่นอนที่ อาจจะเกิดขึ้นได้โดยไม่คาดฝันและมีผลกระทบ สูงต่อเรื่องนั้นๆ	ผู้เข้าร่วมสร้างภาพอนาคตต้องเป็น ผู้มีจินตนาการสูง มีความคิด สร้างสรรค์ ไม่ยึดติดกับกรอบ แนวคิดเดิม หรือสถานการณ์ ปัจจุบันมากเกินไป การจินตนาการต้องไม่เกินขอบเขต ความเป็นจริงจนไร้เหตุผล ต้องอาศัยมุมมองรอบด้าน โดยเฉพาะการคำนึงถึงบริบทและ ปัจจัยแวดล้อมต่างๆ มา ประกอบการสร้างภาพอนาคต

6.9 แนวคิดอนาคตศึกษากับการพัฒนาสังคม

6.9.1 อนาคตศึกษาในบริบทการพัฒนาสังคมแบบทันสมัยนิยม

หลังจากที่ธนาคารโลกประกาศศตวรรษแห่งการพัฒนาปี ค.ศ.1950 เป็นต้นมา กระแสแนวคิด เรื่อง “การพัฒนาตามภาวะทันสมัย” (modernization) ที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (economic growth) ได้กลายเป็นแนวคิดหลักของการพัฒนาในนานาประเทศ โดยเชื่อว่าการพัฒนาตามแบบทันสมัยนิยมนี้ (modernism) คือวิถีทางที่จะนำประเทศไปสู่สังคมอุดมคติที่มีความเจริญมั่งคั่งและทันสมัยตามแบบประเทศตะวันตก (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545)

ท่ามกลางบริบทดังกล่าวแนวคิดอนาคตศึกษาได้ถูกนำมาใช้อย่างเป็นระบบในฐานะเครื่องมือช่วยวางแผนการพัฒนา และในทางเดียวกันก็ได้ส่งผลให้เกิดการเติบโตทางวิชาการด้านศาสตร์อนาคตศึกษาควบคู่ไปด้วย โดยจากที่ความสนใจในการศึกษาอนาคตเคยจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มบุคคลบางกลุ่มก็ได้ขยายวงกว้างไปสู่กลุ่มที่คนหลากหลายสาขามากขึ้น นอกจากนี้อิทธิพลจากแนวคิดวิวัฒนาการ แนวคิดปฏิฐานนิยม และทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (structural-functionalism) แนวคิดอุดมการณ์ ความก้าวหน้า และวิทยาศาสตร์ ที่เป็นรากฐานความคิดแบบทันสมัยนิยมนี้ ก็ยังได้ส่งผลต่อการเติบโตทางแนวคิดของการศึกษาอนาคตด้วยเช่นกัน

ตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการแบบทันสมัยนิยมที่มีต่อแนวคิดอนาคตศึกษาในยุคนี้ก็คือ กระบวนการแบบทันสมัยนิยมมองว่า สังคมมีความสลับซับซ้อน (complex) มีความเป็นทวิสังคม (dualism) คือมีประเทศพัฒนาแล้ว (developed country) กับประเทศด้อยพัฒนา (underdeveloped country) และความด้อยพัฒนาก็เป็นเพราะโครงสร้างสังคมและปัจจัยภายในของประเทศนั้นๆ ฉะนั้นแนวทางที่จะสร้างสังคมไปสู่ความศิวิไลต์ได้ก็ต้องสร้าง “ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ” (economic growth) ให้ได้ แนวทางของการพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัยจึงเน้นการพัฒนาสังคมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม (industrialization) และเน้นระบบทุนนิยมเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนา (capitalization) โดยจุดมุ่งหมายของการพัฒนาจึงเป็นการสร้างสังคมให้เจริญเหมือนกับประเทศมหาอำนาจตะวันตก (westernization/US/Euro) ทิศทางการพัฒนาจึงมีลักษณะเส้นตรง (linear) ดังเช่นแนวคิดขั้นของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (stage of economic growth) ซึ่งเป้าหมายคือ หวังว่าจะนำพาประเทศด้อยพัฒนาไปสู่สังคมอุดมคติที่คนในสังคมเป็น “คนทันสมัย” และสังคมสมัยใหม่ที่พัฒนาแล้ว

จากความเชื่อพื้นฐานบางประการในกระบวนการทันสมัยนิยมได้ส่งผลต่อมุมมองความคิดของอนาคตศึกษาในยุคนี้อันมีลักษณะสำคัญร่วมกันบางประการ อาทิ การมองสังคมอุดมคติแบบยูโทเปียนิยม (utopianism) มุ่งสร้างความศิวิไลต์ทันสมัยที่สามารถเกิดขึ้นได้โดยการพัฒนา ความเชื่อในหลักความเป็นสากลหนึ่งเดียว (universal optimism) ความเชื่อในความเป็นทวินิยม (dualism) ที่มองวิถีทางพัฒนาไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง การเน้นเทคนิควิธีวิทยาการศึกษาอนาคตที่เป็นวิทยาศาสตร์ (science) อย่างเป็นระบบ การเน้นให้ความสำคัญกับผู้เชี่ยวชาญ (scientist-technocrat) ที่จะเป็นผู้นำการพัฒนา ความเชื่อในความเป็นระบบ (system) เป็นระบบแบบเส้นตรงหรือระนาบเดียวที่มองเป็นปัจจัย ป้อน กระบวนการ ผลลัพธ์และผลกระทบ (input --> process --> output --> impact) การมองเรื่องส่วนรวม (wholistic) (ต่างจากการมองแบบองค์รวม (holistic) ที่มีความหมายกว้างกว่า wholistic] นั่นคือมองว่าส่วนรวม (whole) หมายถึงการทำความเข้าใจในส่วนย่อยๆ และเชื่อว่าเมื่อเข้าใจส่วนย่อยจะนำไปสู่ความเข้าใจส่วนรวม (parts compromise the whole) ความเชื่อในอิทธิพลของเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ที่จะนำมาซึ่งความก้าวหน้า และความเชื่อในการออกแบบยุทธศาสตร์ซึ่งจะนำไปสู่ชัยชนะ สามารถแข่งขันได้เปรียบ (Competitive)

นอกจากอิทธิพลของกระบวนการทันสมัยนิยมที่มีต่อแนวคิดอนาคตศึกษาแล้วในทางตรงกันข้ามแนวคิดอนาคตก็ยังคงส่งผลกระทบต่อกระบวนการและทิศทางการพัฒนาด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการวางแผนหรือยุทธศาสตร์การพัฒนา

ทั้งนี้ นักอนาคตเชื่อว่า มนุษย์มีระเบียบวิธีในการศึกษาแนวโน้มในอนาคตอย่างเป็นระบบ ซึ่งอยู่ในรูปของการวิจัยในอนาคต ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับอนาคตย่อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม และการตัดสินใจ และเชื่อว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้จุดมุ่งหมายของการทำนายอนาคตไม่ใช่ต้องการให้เกิดเหตุการณ์ที่แน่นอน แต่เพื่อนำแนวโน้มเหล่านั้นมาพิจารณาระหว่างแนวโน้มที่พึงประสงค์ และไม่พึงประสงค์ เพื่อเลือกวิถีทางสร้างแนวโน้มที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้น หรือสกัดกั้นไม่ให้เกิดแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ เป็นต้น กล่าวก็คือนักอนาคตเชื่อว่า มนุษย์สามารถจะควบคุม ทำลายและสร้างอนาคตได้ การวางแผนยุทธศาสตร์ต่างๆ จึงมีผลต่อการกำหนดอนาคต ซึ่งสอดคล้องแนวคิดทันสมัยนิยมที่มองว่า การพัฒนาไม่ได้เกิดขึ้นได้เอง ต้องมีการวางแผน กำหนดทิศทางเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ปรารถนาและต้องตามค่านิยมของสังคม กล่าวคือการพัฒนาจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยกระบวนการสร้างความทันสมัย (Modernization process) (ชนิตา รัชชพลเมือง, 2546)

ด้วยเหตุนี้ นักอนาคตจึงเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทต่อการกำหนดนโยบายและทิศทางของการพัฒนาประเทศนอกเหนือจากกลุ่มนักวิชาการทั่วไป โดยเฉพาะกลุ่มนักอนาคตศึกษาในประเทศตะวันตกซึ่งมีบทบาทในการวางยุทธศาสตร์การพัฒนาทั้งในระดับประเทศและโลก

กล่าวโดยสรุปคือ นับตั้งแต่หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา กระแสความคิดการพัฒนาแบบทันสมัยนิยม (Modernism) ได้แพร่กระจายไปทั่วทุกมุมโลก ซึ่งในช่วงยุคสมัยดังกล่าวนี้เองที่แนวคิดเรื่องอนาคตศึกษา (Future study) ได้เติบโตขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากใช้เพื่อวางยุทธศาสตร์พัฒนาด้านการทหารของประเทศมหาอำนาจตะวันตกและได้ขยายไปสู่งานด้านวิทยาศาสตร์และสาขาอื่นๆ จนที่สุดในกลายมาเป็นแนวคิดสำคัญที่ถูกนำมาใช้ในการวางนโยบาย กำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ดังเห็นได้จากแผนพัฒนาประเทศของประเทศต่างๆ เป็นต้น

6.9.2 อนาคตศึกษาในบริบทการพัฒนาสังคมแบบหลังทันสมัยนิยม

ผลพวงของการพัฒนาตั้งแต่ยุค 1950 มา แม้จะทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ในทางตรงกันข้ามกลับนำมาซึ่งวิกฤตการณ์มากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจนปัญหาสิ่งแวดล้อมและการขาดแคลนทรัพยากร ปัญหาอาชญากรรมและปัญหาสังคม ปัญหาความล่มสลายของครอบครัวและชุมชน เป็นต้น ซึ่งที่สุดได้นำมาสู่กระแสความคิดที่เรียกว่า “หลังทันสมัยนิยม” (postmodernism) ที่เริ่มตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อกระบวนการพัฒนาและแนวคิดทฤษฎีต่างๆ แบบทันสมัยนิยมว่า ไม่ได้ให้คำตอบของการพัฒนาอย่างที่มีมุ่งหวัง

ดังนั้น หลังทศวรรษที่ 1960 เรื่อยมา จึงเป็นช่วงแห่งการเริ่มต้นและกระแสดความคิดยุคหลังทันสมัย (postmodern) ซึ่งแม้จะยังไม่ชัดเจนนัก แต่ก็ในช่วงเวลานี้เองได้เริ่มมีแนวคิดใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น แนวคิดทฤษฎีระบบ (world system theory) ที่ให้ความสนใจกับระบบและความสัมพันธ์ในการพึ่งพาอาศัยกันและกัน (interdependency) แนวคิดปรากฏการณ์นิยม (phenomenism) ที่เชื่อว่าสังคมเต็มไปด้วยปรากฏการณ์ที่มีความสลับซับซ้อน แนวคิดวิทยาศาสตร์ของไอสไตน์ในเรื่องสัมพันธภาพนิยม (relativism) ฯลฯ

ปรากฏการณ์ที่สำคัญในช่วงนี้คือ เริ่มมีกระแสการวิพากษ์ถึงกระบวนทัศน์ “การพัฒนา” ว่าได้ก้าวสู่จุดจบของ “สังคมทันสมัย” (modern sociality) มากขึ้นๆ และมองว่า “สังคมอุดมคติ” (utopia) นั้น เป็นเรื่องที่ไม่เป็นจริง มีการเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบใหม่ๆ ที่หันมาเน้นคนและสิ่งแวดล้อม เช่น การพัฒนามนุษย์ที่ยึดปรัชญามนุษย์นิยม การพัฒนาแบบยั่งยืนที่เน้นสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน เป็นต้น แม้แต่แวดวงอนาคตศึกษาก็มีการตั้งคำถามต่อกระบวนทัศน์ การศึกษาอนาคตอยู่ไม่น้อย เช่น การศึกษาอนาคตโดยเน้นความสำคัญเฉพาะวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีหรือด้านใดด้านหนึ่งนั้นพอเพียงต่อการทำความเข้าใจกับพลวัตโลกที่เปลี่ยนแปลงจริงหรือ

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงในแนวคิดและแนวทางของอนาคตศึกษาจากยุคทันสมัยนิยมมาสู่ยุคหลังทันสมัยนิยม สามารถเห็นได้ชัดเจนอยู่หลายประการ เช่น จากความเชื่อพื้นฐานที่มองสังคมตามแนวคิดสังคมอุดมคติแบบยูโทเปียนิยม (utopianism) ก็ได้แปรเปลี่ยนมามองสังคมที่พึงประสงค์ใหม่ (neo-utopian) ที่คำนึงถึงความเป็นพหุนิยม (pluralism) มากขึ้น และเชื่อว่าโลกมีความแตกต่างหลากหลาย (diversity) การพัฒนาไม่จำเป็นต้องเอกภาพหรือเหมือนกันทั้งโลก (unity) อีกทั้งมองว่าโลกเต็มไปด้วยความสลับซับซ้อน (complex) ซึ่งมีลักษณะ “chaos” ที่ว่าไม่ได้เป็นแบบแผนง่ายๆ ที่คำนวณหรือคาดการณ์ได้ชัดเจน มีความไม่แน่นอน (uncertainty) หรือเป็น “อนิจจัง” อีกทั้งยังมีความแปลกประหลาดที่อาจคาดเดาไม่ได้ด้วย เป็นต้น แต่ถึงกระนั้นโลกก็มีระบบในตัวมันเอง โดยเป็นระบบที่ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและกัน (systems-interrelatedness) ดังนั้นการจะเข้าใจโลกหรือสังคมได้ต้องมององค์รวม (holistic) เข้าใจในธรรมชาติของโลกที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงและเป็นพลวัต (change/dynamic) ทั้งนี้มนุษย์ในสังคมยุคหลังทันสมัยจึงต้องมีความยืดหยุ่นสูง (high flexible) เพื่อที่จะสามารถปรับตัวกับความไม่แน่นอนและพลวัตต่างๆ มากกว่านั้นยังเชื่อว่า มนุษย์ไม่สามารถหาคำตอบที่สุดท้ายตายตัว หากแต่มีคำถามที่นำไปสู่การค้นหาคำตอบที่ไม่สิ้นสุด (ธีรยุทธ บุญมี, 2546; จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2548)

ในแง่ของเทคนิควิธีวิทยาการศึกษาอนาคตในยุคนี้ก็แปรเปลี่ยนไปจากวิธีการศึกษาในยุคทันสมัยนิยม นั่นคือ แต่เดิมแนวคิดการศึกษาอนาคตจะมุ่งเน้นตรรกะทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นระบบเน้นกระบวนการศึกษาที่นำเอาบทเรียนจากอดีตมาคาดการณ์แนวโน้มหลัก มองอนาคตภาพที่พึงประสงค์เพียงภาพเดียว เน้นการวางยุทธศาสตร์สำคัญเฉพาะด้านเศรษฐกิจ เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของธนาคารโลกหรือประเทศมหาอำนาจ ให้ความสำคัญกับผู้เชี่ยวชาญและเครื่องมือที่เที่ยงตรงแน่นอน เช่น การสำรวจเดลฟาย (Delphi surveys) แบบใดแบบหนึ่งเท่านั้น ขณะที่วิธีวิทยาการศึกษาอนาคตในหลังยุคหลังทันสมัยนิยมนี้ได้แปรเปลี่ยนมาให้ความสำคัญกับการศึกษาแนวโน้มหลายๆ แนวโน้ม โดยมองอนาคตและภาพอนาคตที่มีโอกาสจะเกิดขึ้นได้หลายภาพและทางเลือกที่หลากหลายที่เป็นไปได้ วิธีการศึกษาที่มียืดหยุ่นมากขึ้น (flexible) สามารถผสมผสานเทคนิควิธีต่างๆ ไว้ด้วยกัน เช่น เทคนิค EDFR เทคนิคการมองอนาคต (foresight) และไม่ได้ยึดผู้เชี่ยวชาญเป็นสำคัญฝ่ายเดียวอย่างเคย แต่ยังเน้นกลุ่มผู้มีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องด้วย เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวล้วนมีผลต่อแนวทางการพัฒนาแบบมุ่งอนาคต (future-oriented development) ในปัจจุบัน

สรุปได้ว่า อิทธิพลทางความคิดแบบหลังทันสมัยนิยมได้ส่งผลต่อแนวคิดอนาคตศึกษาอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการเปลี่ยนมุมมองใหม่ต่อการมองอนาคตที่ว่า โลกเต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงและเป็นพลวัตรที่สลับซับซ้อน ซึ่งทำให้แนวคิดอนาคตศึกษาได้หันมาสนใจกับการมองทางเลือกต่างๆ หลายทางที่มีโอกาสจะเกิดขึ้นหรือเป็นไปได้ในอนาคต มากกว่าเน้นทางเลือกหนึ่งเดียวเป็นสำคัญอย่างที่เคยมองกันในช่วงยุคทันสมัยนิยม หรือกล่าวอีกนัยได้ว่า กระบวนทัศน์นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาในยุคทันสมัยจะมีลักษณะเน้นการ “ชี้้นำการพัฒนา” ขณะที่ในปัจจุบันกระบวนทัศน์ นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาจะเน้น “ชี้้นำและให้ทางเลือกการพัฒนา” มากขึ้น (Jan Nederveen Pieterse, 2004) ทั้งนี้สรุปรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 2.6

ตารางที่ 2.6 อิทธิพลของกระแสการพัฒนากับแนวคิดอนาคตศึกษา

(Jan Nederveen Pieterse, 2004)

แนวคิด	ปี 1950 → การพัฒนาแบบทันสมัยนิยม (modernism)	ปี 1975 → การพัฒนาแบบยุคหลังทันสมัยนิยม (postmodernism)
กระแสหลักการพัฒนา	<ul style="list-style-type: none"> ● สังคมอุดมคติที่พึงประสงค์ มีอารยธรรมตามประเทศตะวันตก (modern/vivilize) ● หลักการพัฒนาตามภาวะทันสมัย (modernization) มองแบบปฏิฐานนิยม ● แนวคิดทฤษฎีหลักที่ใช้ในการพัฒนาประเทศ คือ แนวคิดทันสมัยนิยม (modernism) เน้นทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (structural-function alternative) ● เน้นพัฒนาเศรษฐกิจ และการเติบโตในทางเศรษฐกิจ ● เน้นตรรกะและวิธีการวิทยาศาสตร์ในการศึกษาวิจัยเน้นความรู้สากล มหภาค (macro) ● เน้นผู้เชี่ยวชาญตะวันตก/นักวิทยาศาสตร์เป็นผู้ชี้้นำการพัฒนาประเทศ ● ผลลัพธ์คือความเจริญทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรม 	<ul style="list-style-type: none"> ● พหุสังคมที่พึงประสงค์ “อยู่เย็นเป็นสุข” ● หลักการพัฒนาตามภาวะหลังทันสมัย (post-modernization) มองแบบปรากฏการณ์นิยม ● แนวคิดทฤษฎีหลักที่ใช้ในการพัฒนา คือ แนวคิดหลังทันสมัยนิยม (postmodernism) เน้นทฤษฎีการรื้อสร้างและการสร้างใหม่ (deconstruct-reconstructions theory) ● เน้นพัฒนาสังคมพหุลักษณะ ความเข้มแข็งของท้องถิ่นและการพึ่งพาของประชาคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ● เน้นตรรกะแบบพหุทัศน์ และวิธีแบบพหุวิทยา เน้นความรู้ฐานรากที่ผสมกับสากล ● คนคือศูนย์กลาง ประชาคมเป็นผู้กำหนดทิศทางพัฒนา ● ผลลัพธ์คือประเทศมั่นคงเข้มแข็ง มีสันติ
ตัวอย่างกระแสความคิดร่วมสมัยที่เกิดขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> ● แนวคิดการพึ่งพาตนเอง (dependencia) ● แนวคิดสังคมนิยม (socialism/communism) เช่น แนวคิดมากซ์ 	<ul style="list-style-type: none"> ● แนวคิด neoliberalism ● แนวคิดทางเลือกการพัฒนา (alternation development) เช่น การพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) ● แนวคิดการพัฒนามนุษย์ (human development) ● แนวคิดต่อต้านการพัฒนา (anti-development) เช่น แนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรม (discourse analysis)

ตารางที่ 2.6 (ต่อ)

แนวคิด	ปี 1950 → การพัฒนาแบบทันสมัยนิยม (modernism)	ปี 1975 → การพัฒนาแบบยุคหลังทันสมัยนิยม (postmodernism)
ตัวอย่างกระแสความคิดร่วมสมัยที่เกิดขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> ● สังคมอุดมคติที่พึงประสงค์ (utopia) สังคมที่ทันสมัย ● พื้นฐานความคิดจากแนวคิดสังคมนิยม (utopianism) แนวคิดอุดมการณ์ก้าวหน้า (progressivism) กลุ่ม existentialists แนวคิดวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี (science-technology) ● การพัฒนาตามภาวะทันสมัย (modernization) ใช้บทเรียนจากอดีตมามองแนวโน้ม ● คาดการณ์อนาคต มองแนวโน้มหลัก ภาพอนาคตที่พึงประสงค์หลัก และยุทธศาสตร์สำคัญ ● เฉพาะเพื่อการวางแผนและวางยุทธศาสตร์การพัฒนา เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของธนาคารโลก และประเทศต่างๆ 	<ul style="list-style-type: none"> ● สังคมที่พึงประสงค์ใหม่ (neo-utopia) ● พื้นฐานความคิดจากแนวคิดสังคมนิยม (utopianisms) แนวคิดพหุนิยม (pluralism) แนวคิดสัมพัทธ์ (relativisms) แนวคิดไร้ระเบียบ (chaco theory) แนวคิดเรื่องจักรวาลทัศน์ (เน้นองค์รวม holistic) ● การพัฒนาตามภาวะหลังทันสมัย (post-modernization) และแนวโน้มโลกอนาคต (global trend) ● ศึกษาแนวโน้มหลายแนว เน้นการมองอนาคต และภาพอนาคตที่มีโอกาสจะเกิดขึ้น และทางเลือกที่หลากหลายที่มีโอกาสจะเกิดขึ้นการ เพื่อให้เกิดทางเลือกในการวางแผนและวางยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ
ตัวอย่างกระแสความคิดร่วมสมัยที่เกิดขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> ● เน้นตรรกะและวิธีทางกรวิทยาศาสตร์ในการศึกษาวิจัยอนาคตอย่างเป็นระบบ น่าเชื่อถือ เช่น การสำรวจเดลฟาย การระดมสมอง (brainstorming) ● เน้นผู้เชี่ยวชาญ นักอนาคต นักวางยุทธศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์เป็นผู้ชี้้นำการพัฒนาประเทศ ● ผลลัพธ์คือแผนและยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบ ticker-down เพื่อใช้ประกอบการวางแผนนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศในด้านต่างๆ 	<ul style="list-style-type: none"> ● เน้นตรรกะและวิธีการการศึกษาวิจัยอนาคต หลายวิธียืดหยุ่น (flexible) ผสมผสานวิธีการร่วมกัน เช่น การมองอนาคต (foresight), EDFR ● เน้นผู้เชี่ยวชาญ นักอนาคต นักวางยุทธศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ และผู้มีส่วนร่วม (stakeholder) ที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ชี้้นำการพัฒนาประเทศ ● ผลลัพธ์คือแผนและยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ให้ทางเลือกหลายทาง เพื่อใช้ประกอบการวางแผนและยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศในด้านต่างๆ

6.10 แนวคิดและวิธีการสร้างภาพอนาคต

การมองอนาคตมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับภาพอนาคต ซึ่งหมายความว่าในกระบวนการมองอนาคตจะต้องมีการวาดภาพเกี่ยวกับอนาคต (Scenario) ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้หรือมีโอกาสเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นด้วย

ที่มาของแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างภาพอนาคตเกิดขึ้นมาตั้งแต่ช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งในเอกสารของศูนย์คาดการณ์เทคโนโลยีเอเปค ได้กล่าวถึงแนวคิดดังกล่าวว่าถูกนำมาใช้เป็นรูปแบบในการวางแผนทางทหารของกองทัพสหรัฐอเมริกา โดยมีการจินตนาการว่าศัตรูจะโจมตีด้วยวิธีการใด และจะหาวิธีการรับมือหรือตอบโต้เช่นไรจึงประสบชัยชนะ ซึ่งต่อมาในต้นทศวรรษที่ 60 ได้มีการอาศัยแนวคิดดังกล่าวในการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์โดยมี Herman Kahn นักอนาคตเข้ามาร่วมวางแผนจินตนาการอนาคตทางการทหารของกองทัพอากาศ ขณะเดียวกันเขาได้พยายามถอดองค์ความรู้ชุดนี้จากประสบการณ์ โดยประยุกต์ไปสู่การพยากรณ์อนาคตในภาคการเมืองเศรษฐกิจ จนได้รับยกย่องเป็นผู้เชี่ยวชาญระดับ top futurist ของโลก ซึ่งภายหลัง 10 ปีต่อมา Pierre Wack หัวหน้าการวางแผนในหน่วยงานวางแผน group planning ของบริษัทเชลล์ที่กรุงลอนดอน ได้นำแนวคิดของ Kahn มาปรับปรุงและพัฒนาขึ้นมาใหม่โดยเป็นเทคนิคการสร้างภาพอนาคตสำหรับวางแผนพัฒนาองค์กร

วิธีการของ Wack และคณะ คือ การเขียน scenarios ขึ้นมาจำนวน 2 ชุด เพื่อค้นหาปัจจัยและเหตุการณ์ที่อาจนำไปสู่ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงราคาน้ำมันในอนาคต โดยมีการเขียนสถานการณ์จำลองเหตุการณ์ ราคาน้ำมันและเรื่องราวต่างๆ ที่เสถียรสมบูรณ์ในตัว พร้อมกำหนดเค้าโครงเรื่องอนาคตที่อาจเป็นไปได้แต่ scenarios นี้ก็ยังได้รับความสนใจจากผู้บริหารบริษัทเชลล์หรือนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงปฏิบัติไม่มากนัก ต่อมาภายหลังเขาได้พยายามพัฒนาวิธีการ scenarios ในมิติใหม่ที่เพิ่มความไม่คาดฝันให้สมจริงสมจังขึ้น จนท้ายที่สุดได้กลายเป็นเหตุการณ์จริงเมื่อเกิดสงครามตะวันออกกลางที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงราคาน้ำมันโดยกลุ่มโอเปค ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้ค้าน้ำมันทั้งหลาย ขณะที่บริษัทเชลล์กลับเตรียมพร้อมรับมือเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดไว้แล้วจากการทำ scenarios planning ทำให้อีกไม่กี่ปีถัดมา ธุรกิจเชลล์ได้กลายเป็นบริษัทที่กำไรได้มากที่สุดและเป็นบริษัทยักษ์ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลกจากที่เคยเป็นบริษัทที่อ่อนแอที่สุดใน 7 บริษัทน้ำมันใหญ่

อย่างไรก็ตาม จากแนวคิด scenarios planning ต้นฉบับของ Royal Dutch Shell Company นี้ ก็ได้กระจายไปสู่องค์กรต่างๆ มากขึ้น และได้มีการพัฒนาแนวทางสร้างภาพอนาคต (scenario) และกำหนดยุทธศาสตร์จัดการที่เหมาะสมกับงาน ภายใต้หลักการหรือพื้นฐานความ

เชื่อที่ว่า ภาพอนาคตคือภาพที่เป็นจริงได้ (plausible) หลายภาพ มีใช้ภาพที่น่าจะเป็น (expected) หรือควรจะเป็น(preferred) รวมถึงมีใช้เป็นการคาดการณ์อนาคต (forecasting) จากแนวโน้มที่เห็นในปัจจุบัน (extrapolation) แต่เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับอนาคตที่เกิดขึ้นจากทางเลือกของการกระทำในปัจจุบัน โดยมีการผูกเรื่องจากความจริงผสมจินตนาการเพื่อให้เกิดความคิดใหม่ๆ และมีเค้าโครงเรื่องมาจากแนวโน้มของตัวแปรหลัก พร้อมกับมีความไม่แน่นอนเป็นตัวพลิกผันเหตุการณ์ ซึ่งภาพอนาคตที่ได้ต้องแตกต่างกันเชิงสาระ มีใช้ที่ระดับของผลกระทบจากเหตุการณ์ (high, medium, low)

จากที่กล่าวจะเห็นได้ว่า การสร้างภาพอนาคต (Scenarios planning) เป็นเทคนิคการมองอนาคตที่เป็นที่นิยมใช้อย่างกว้างขวาง เพราะคุณลักษณะเด่นที่มีใช้เป็นการทำนายอนาคตจากสถานการณ์ปัจจุบันหรือสร้างนวนิยายอนาคต แต่เน้นการสร้างเรื่องราวเกี่ยวกับอนาคตที่อาจจะเกิดขึ้น จากโครงเรื่องที่มีเหตุผลและชัดเจน ผ่านกระบวนการที่เป็นระบบ ซึ่งมีลักษณะเด่นที่ได้เปรียบวิธีการอื่นหลายประการ อาทิ

- การสร้างภาพอนาคตเชื่อว่าอนาคตเป็นสิ่งไม่แน่นอน สามารถผันแปรได้ตลอดเวลาและมีหลายมิติหลายลักษณะ ดังนั้นการสร้างภาพอนาคตมิได้มุ่งที่จะทำนายว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร แต่เป็นการพยายามคาดการณ์ว่าอนาคตลักษณะใดน่าจะเกิดขึ้นได้บ้าง เพื่อจะได้เตรียมการรับมือกับเหตุการณ์เหล่านั้น พร้อมกับช่วยให้ผู้ที่มีส่วนได้เสียกำหนดกลยุทธ์และบังคับทิศทางของอนาคตให้เป็นไปในทางเลือกที่เหมาะสม

- การสร้างภาพอนาคตเป็นการคาดการณ์อนาคตที่อาจจะเกิดขึ้น แล้วจึงย้อนกลับมาวางแผน เพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับอนาคตที่จะเกิดขึ้น ซึ่งแตกต่างจากแนวทางดั้งเดิมที่มองจากปัจจุบันและวางแผนไปสู่อนาคต

- การสร้างภาพอนาคตเน้นการมีส่วนร่วมปฏิสัมพันธ์ การใช้ความรู้ ประสบการณ์และความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมมากกว่าความคิดของปัจเจกบุคคล และเน้นการมีส่วนร่วมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่จำกัดเฉพาะผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น

- จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการสร้างภาพอนาคต ควบคู่กับการลงมือปฏิบัติมากกว่าการอ่านหรือการวิเคราะห์เหตุผล

- กระบวนการสร้างภาพอนาคตมุ่งที่กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย และการสร้างทางเลือกสำหรับการจัดการอนาคตให้พึงประสงค์

- กระบวนการสร้างภาพอนาคตสามารถสร้างประโยชน์ครบทั้ง 6 ประการ (6C's)

นอกจากนี้แล้วการสร้างภาพอนาคตยังมีจุดเด่นอีกหลายอย่าง เช่น ก่อให้เกิดการสร้างมุมมองต่อมิติใหม่ๆ ของอนาคตที่ไม่อาจคาดเดาได้ หรือทำให้เกิดการระลึกถึงสิ่งที่ไม่คาดฝันที่สามารถอาจเกิดขึ้นได้อย่างเป็นเหตุผลโดยมีปัจจัยสำคัญรองรับ ดังนั้นประโยชน์ของภาพอนาคตจึงเป็นการลดสิ่งขวางกั้นการคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับอนาคต โดยทำให้ได้เรื่องราวชุดหนึ่งที่ใช้ในการตรวจสอบโครงการหรือการตัดสินใจ อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานในการวางยุทธศาสตร์ที่ดี ซึ่งหมายถึงรวมถึงการเป็นกระบวนการหรือเครื่องมือในการวางแผนเตรียมรับมือ การแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาที่เหมาะสม ตลอดจนกำหนดยุทธศาสตร์และวางแผนทางมุ่งสู่อนาคตที่ดีกว่าได้ด้วยเช่นกัน

ในด้านเทคนิคและกระบวนการสร้างภาพอนาคต Peter Schwartz ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างภาพอนาคต (Scenario planning) ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างภาพอนาคตว่ามี 8 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ขั้นตอนที่ 1 เปิดเผยกระบวนการตัดสินใจ
- 2) ขั้นตอนที่ 2 ค้นหาและรวบรวมข้อมูล
- 3) ขั้นตอนที่ 3 ระบุแรงผลักดันของ Scenario
- 4) ขั้นตอนที่ 4 เปิดเผยปัจจัยที่เกิดขึ้นก่อน
- 5) ขั้นตอนที่ 5 ระบุความไม่แน่นอนอย่างวิฤต
- 6) ขั้นตอนที่ 6 เขียนภาพอนาคต
- 7) ขั้นตอนที่ 7 วิเคราะห์การนำกระบวนการตัดสินใจไปใช้ตาม scenario
- 8) ขั้นตอนที่ 8 เลือกตัดสินใจและเครื่องหมายที่เป็นตัวชี้นำ

ส่วน Ron Johnston ได้เสนอขั้นตอนการสร้างภาพอนาคตไว้ โดยแบ่งกระบวนการเป็น 3 ช่วง 10 ขั้นตอน ดังนี้

ช่วงที่ 1 เตรียมการ

ขั้นตอนที่ 1 ระบุหัวข้อเรื่องและขอบเขตของการศึกษา วัตถุประสงค์ ระยะเวลาดำเนินการ และผู้ร่วมสร้างภาพอนาคตที่เหมาะสม

ช่วงที่ 2 ดำเนินการสร้างภาพอนาคต

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ประเด็นสำคัญ (key issues) รอบด้าน โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมระดมความคิด ระบุประเด็น เหตุการณ์สำคัญต่างๆ ในปัจจุบันที่อาจมีอิทธิพลต่อเรื่องการศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 การระบุปัจจัยสำคัญที่คาดว่าจะเกิด (predetermined/certain factors) และระบุแรงผลักดัน (driving force) ของปัจจัยเหล่านั้น เป็นขั้นตอนที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจัดอันดับ

ความสำคัญของปัจจัยต่างๆ ที่ผู้เข้าร่วมคิดว่ามีผลสูงต่อเรื่องที่ทำการศึกษา และมีแนวโน้มสูงมากจนเลี้ยงได้ยากในอนาคต รวมถึงระบุว่าแรงผลักดันนั้นคืออะไร

ขั้นตอนที่ 4 การระบุสิ่งที่ไม่แน่นอนในอนาคต (uncertainties) เป็นขั้นตอนที่ให้ผู้เข้าร่วมระบุปัจจัยหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจะทำให้อนาคตไม่ต่อเนื่องจากปัจจุบัน และสร้างผลกระทบอย่างสูงซึ่งอาจจะเป็นเรื่องดีหรือไม่ได้ต่อเรื่องที่จะทำการศึกษา และผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังไม่แน่ใจและไม่ทราบว่าจะปัจจัยดังกล่าวจะเกิดขึ้นหรือไม่และจะมีผลกระทบอย่างไร

ขั้นตอนที่ 5 การจัดกลุ่มปัจจัย เนื่องจากในขั้นตอนที่ 3 และ 4 มีปัจจัยจำนวนมากในขั้นตอนนี้จึงจำเป็นต้องจัดกลุ่มปัจจัยเหล่านั้น ทั้งในปัจจัยที่แน่นอนและไม่แน่นอน เพื่อสะดวกในการสร้างภาพอนาคตต่อไป โดยอาจจัดเป็นกลุ่มปัจจัยด้านสังคม เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมืองหรือที่เรียกว่าการจัดแบบ STEEP (social, technology, economic, environment, and political factors)

ขั้นตอนที่ 6 การจัดลำดับปัจจัยเพื่อสร้างชุดแรงผลักดันหลักที่จะทำให้อนาคตเปลี่ยนรูปไป (key drivers of changes) เนื่องจากการจัดปัจจัยสำคัญที่เกิดขึ้นแน่นอน (predetermined factors) ตามลำดับความสำคัญต่ออนาคต และให้ผู้เข้าร่วมจัดลำดับสิ่งไม่แน่นอน (uncertainly) ซึ่งระดับความไม่แน่นอนนั้นไม่ใช่ความไม่แน่นอนของความเป็นไปได้ว่าจะเกิด แต่เป็นระดับของความไม่รู้ของกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมว่าจะเกิดหรือไม่ และมีผลกระทบขนาดไหน อย่งไร

ขั้นตอนที่ 7 การเลือกตรรกะของภาพอนาคต โดยเลือกตรรกะจำนวน 2-3 ชุด โดยพิจารณาจากชุดแรงผลักดันที่ได้ในขั้นตอนที่ 6 เพื่อเตรียมไว้ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาเป็นภาพอนาคต

ขั้นตอนที่ 8 การพัฒนาภาพอนาคต ผู้เข้าร่วมประชุมเขียนบรรยายลักษณะภาพอนาคตสั้นๆ (200-300 คำ) ตามตรรกะที่ถูกเลือกไว้ในขั้นตอนที่ 7

ขั้นตอนที่ 9 การประเมินความชัดเจน และความเป็นเหตุเป็นผลของภาพอนาคต

ช่วงที่ 3 ตรวจสอบนัยความหมายจากภาพเพื่อการวางแผน

ขั้นตอนที่ 10 การประเมินนัยความหมายของภาพอนาคต เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมวิเคราะห์ภาพอนาคตที่ได้ และระบุยุทธศาสตร์ที่จำเป็นในการทำให้ภาพที่พึงประสงค์เกิดขึ้นหรือป้องกันไม่ให้เกิดภาพที่ไม่พึงประสงค์ พร้อมทั้งเปรียบเทียบกับยุทธศาสตร์ที่ใช้ในปัจจุบัน

ทั้งนี้ กระบวนการสร้างภาพอนาคตจากที่กล่าวไปนี้เป็นเพียงแนวทางเบื้องต้น ซึ่งในการสร้างภาพอนาคต ผู้ศึกษาหรือนักอนาคตศาสตร์สามารถปรับแต่งกระบวนการในแต่ละขั้นตอนให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และบริบทของการศึกษา เพื่อช่วยให้เกิดภาพอนาคตที่มีความเป็นไปได้มากขึ้น อย่างไรก็ตามการนำวิธีการนี้ไปใช้ในการมองอนาคตจึงขึ้นอยู่กับจุดประสงค์และเป้าหมายของผู้ศึกษาหรือองค์กรต่างๆ ตัวอย่างของสถาบัน ACIC ซึ่งเป็นองค์กรนำร่องที่ให้คำแนะนำและพัฒนาเทคนิควางแผนเกี่ยวกับอนาคตของประเทศออสเตรเลียได้พัฒนาและปรับปรุงกระบวนการมองอนาคตไปใช้โดยมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้ (ศูนย์นวัตกรรมนโยบาย, 2545: บทที่ 3: 11)

- 1) เพื่อจัดอันดับความสำคัญของการวิจัยระดับชาติ
- 2) เพื่อยกประเด็นเกี่ยวกับการรับรู้ของอนาคตที่เป็นไปได้
- 3) เพื่อวางแผนระยะยาวเกี่ยวกับการวิจัยในทวีปแอนตาร์กติกา
- 4) เพื่อพัฒนากลยุทธ์สำหรับการจัดการทรัพยากรน้ำ
- 5) เพื่อวางแผน R&D และจัดการสาธารณูปโภคและสาธารณสุขทางน้ำในประเทศออสเตรเลีย
- 6) เพื่อพัฒนากลยุทธ์ในการจัดการชุมชนให้เป็นการพัฒนาชุมชนแนวใหม่
- 7) เพื่อวางแผนระยะยาวในการพัฒนามหาวิทยาลัย
- 8) เพื่อประเมินการใช้และการจัดการน้ำในภูมิภาคตะวันตก

ด้วยลักษณะเด่นและประโยชน์ที่หลากหลาย จึงทำให้การมองอนาคตด้วยวิธีการสร้างภาพอนาคตเป็นได้รับความนิยมและใช้อย่างแพร่หลายในองค์กรต่างๆ มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน ศาสตร์ของการมองอนาคตและสร้างภาพอนาคตได้ก้าวหน้าไปไกลเกินกว่างานด้านเทคโนโลยีและภาคธุรกิจ โดยในมหาวิทยาลัย หน่วยงานวิจัยและหน่วยงานรัฐบาลหลายแห่งต่างหันมาสนใจการมองอนาคตและภาพอนาคตขององค์กรและงานต่างๆ เพิ่มมากขึ้น เป้าหมายของการนำไปใช้ก็มีใช้เพียงการมองอนาคตเพื่อศึกษาแนวโน้มเท่านั้น แต่ยังเน้นเพื่อการออกแบบ เพื่อกำหนดนโยบาย เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ เพื่อกำหนดที่ทางเดินด้านต่างๆ หรือ “roadmap” หรือเพื่อวางแผนอนาคตขององค์กร เป็นต้น นอกจากนี้การใช้เครื่องมือของอนาคตก็มีวิธีการที่หลากหลาย เช่น การอภิปรายกลุ่ม การตรวจสอบภาพแวดล้อม (environmental scanning) การทำแผนที่ทางเดิน (roadmap) การสร้างภาพอนาคต (scenario planning) การใช้แผนที่ความคิด (mapping our ideas) หรือแม้แต่การระดมสมอง (brainstorming) เป็นต้น ดังนั้นการเลือกใช้วิธีการต่างๆ จึงขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายและบริบทของงานหรือองค์กรว่าต้องการมองอนาคตเพื่อประการใด

ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

พรเทพ มนตรวัชรินทร์ (2547) ได้วิจัยเรื่อง การสำรวจคุณภาพชีวิตและความต้องการด้านการศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร โดยทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 450 คน โดยใช้แบบสอบถามและการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในระดับดีมี 1 ด้าน คือ ด้านคุณธรรม ระดับปานกลาง 4 ด้าน คือ ด้านสติปัญญา สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สุขภาพอนามัย และสังคม ส่วนคุณภาพชีวิตระดับเศรษฐกิจอยู่ในระดับพอใช้ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มได้เสนอแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตว่าควรจัดกิจกรรมด้านข่าวสารข้อมูลมากที่สุด รองลงมาตามลำดับคือ กิจกรรมด้านการฝึกทักษะ และกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน

นริภัทร ผิวพอใช้ (2547) ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของผู้สูงอายุในศูนย์บริการผู้สูงอายุ เขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน” เพื่อศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุจำนวน 270 คน ที่มีต่อกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้ง 4 กิจกรรม คือ กิจกรรมสุขภาพ กิจกรรมเสริมรายได้ กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมศาสนา ใน 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านเนื้อหา ด้านการเรียนการสอน ด้านผู้สอน ด้านการประเมินผล ด้านสภาพแวดล้อมและสถานที่ ด้านอุปกรณ์และสื่อ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีความเห็นต่อการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในระดับมาก

ปณิธาน วัฒนพานิชกิจ (2548) ได้วิจัยเรื่อง “ความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร” เพื่อศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุและพฤติกรรมการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตและพฤติกรรมการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร กลุ่มตัวอย่างคือผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ กรุงเทพมหานคร จำนวน 286 คน ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการเรียนรู้ตลอดชีวิตอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะเนื้อหาด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัย โดยต้องการความรู้ผ่านสื่อโทรทัศน์ พฤติกรรมการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต้องการรับรู้ข้อมูลทางโทรทัศน์มากที่สุด ปัญหาที่พบคือการประชาสัมพันธ์และสื่อสำหรับผู้สูงอายุมีไม่เพียงพอ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตและพฤติกรรมการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมีความสัมพันธ์กันอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

Richeson, Boyne, and Michael (2007) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษานอกระบบโรงเรียน สำหรับผู้สูงอายุที่เป็นโรคจิตเสื่อมขั้นต้น ด้วยการส่งเสริมสุขภาพ กาย ใจ และวิญญาณ โดยทำการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ กาย ใจ และวิญญาณ ทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่อายุระหว่าง 67-89 ปี เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ และทดสอบด้วยการวัดค่าดัชนี Corbin and Strauss Model for Chronic Illness Management (1991) ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุหลังเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีสุขภาพ กาย ใจ และวิญญาณเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

David and Marshallsay (2007) ได้วิจัยเรื่อง ความต้องการในการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนของคณงานสูงอายุในประเทศออสเตรเลีย: พหุกรณีศึกษา โดยศึกษาความต้องการในการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนของคณงานสูงอายุ ที่ให้บริการของศูนย์บริการผู้สูงอายุหลายรัฐ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และกรณีศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุต้องการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนในเนื้อหาด้านเศรษฐกิจ และการเตรียมตัวในการเกษียณอายุมากที่สุดเพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต รองลงมาคือ ทักษะในการทำงาน เพื่อสามารถร่วมงานกับคณงานวัยอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Doron (2007) ได้วิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาจริยธรรมในผู้สูงอายุโดยใช้บทบาทสมมติ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในการใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนาจริยธรรมในผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก และมีความรู้ ทักษะ ด้านจริยธรรมเพิ่มขึ้นหลังการทดลอง

Rosenthal (2008) ได้วิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในการเรียนคอมพิวเตอร์และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารสำหรับผู้สูงอายุสตรี โดยศึกษาในด้านแรงกระตุ้น อุปสรรค และความสำเร็จในการเรียนคอมพิวเตอร์ของผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุสตรีตระหนักในความสำคัญของการเรียนคอมพิวเตอร์ในระดับมาก เหตุผลในการเรียนเนื่องจากสามารถนำไปใช้ในการสื่อสารของผู้สูงอายุสตรีได้ บุคคลที่ผู้สูงอายุสตรีต้องการสื่อสารด้วย ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน ประเด็นที่ผู้สูงอายุต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมากที่สุด คือเรื่องการรักษาสุขภาพ

Chi-hung (2007) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นของผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุในการเรียนคอมพิวเตอร์ในฮ่องกง โดยทำการศึกษากลุ่มตัวอย่าง ผู้สูงอายุชายและหญิง ที่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนฮ่องกง โดยพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อลดความวิตกกังวลในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ และพัฒนาให้

ผู้สูงอายุมีความรู้ ทักษะ ในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ผลการวิจัยพบว่า หลังการเข้าร่วมโปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อลดความวิตกกังวลในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ผู้สูงอายุมีความรู้ และทักษะในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์มากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Mott (2008) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาต่อเนื่องเพื่อ พัฒนาชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ โดยศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการในการจัดการศึกษาชุมชน ของผู้สูงอายุ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาต่อเนื่อง ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับอายุ และบริบททางชุมชนแตกต่างกัน มีความต้องการในประเด็นเนื้อหาหลักสูตร ในการศึกษาชุมชนที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

Hodkinson, et al. (2008) ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อ การเตรียมตัวเกษียณของผู้สูงอายุในประเทศอังกฤษ ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการ เกษียณและการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกกับขั้นตอน ชีวิต โดยการวิจัยกรณีศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมีระดับความต้องการในการรับบริการการศึกษานอก ระบบโรงเรียนมากขึ้นหลังการเกษียณอายุ

Laura and Catherine (2008) ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาทางไกลทางโทรทัศน์สำหรับผู้ สูงอายุ” โดยทำการศึกษาในด้าน การออกแบบ พัฒนาการ และความสำเร็จของการจัด การศึกษาทางไกลทางโทรทัศน์สำหรับผู้สูงอายุ โดยจัดการสอนทางไกลวันละ 3 ครั้ง ผลการวิจัย พบว่า การจัดการศึกษาทางไกลสำหรับผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพต้องประยุกต์ใช้หลักการ จัด การศึกษาสำหรับเด็ก และหลักทางเทคโนโลยีมาถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ในรายการโทรทัศน์เพื่อ ผู้สูงอายุ

Russell and Helen (2008) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของการศึกษาในวาระสุดท้ายของชีวิต ของผู้สูงอายุ” โดยศึกษาบทบาทการเรียนรู้จากประสบการณ์ในทุกช่วงชีวิตที่ผ่านมาของผู้สูงอายุ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ในวาระสุดท้ายของชีวิต ผลการวิจัยพบว่า ประสบการณ์ที่ของผู้สูงอายุมี ผลกระทบโดยตรงกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุไม่ต้องการเรียนเพื่อใช้ใน ชีวิต อนาคตอีกต่อไป ในด้านเวลาพบว่ามีผลกระทบโดยตรงกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เนื่องจาก ผู้สูงอายุแต่ละระดับอายุ มีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน และผู้สูงอายุไม่อุทิศเวลาไปกับการ เรียนมากเท่าวัยอื่นๆ ดังนั้นความสำคัญของ เวลา ประสบการณ์ และการเรียนรู้จึงมีความสัมพันธ์ โดยตรงกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

สรุปว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเน้นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยนำประสบการณ์ของผู้สูงอายุมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นการสรุปแนวคิด หลักการ และความสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ในสังคม เน้นการศึกษาตลอดชีวิต และการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุเน้นการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยกระบวนการต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาด้านสุขภาพ ด้านความมั่นคง และด้านการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ อันนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุศักยภาพ

7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2548) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี” โดยศึกษาลักษณะร่วม ความแตกต่าง และปัจจัยสนับสนุนเพื่อสรุปเป็นรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า รูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้มีองค์ประกอบ ดังนี้ (1) การกำหนดวัตถุประสงค์ ต้องกำหนดว่าพื้นที่นี้ต้องการจะพัฒนาอะไร (2) การกำหนดกลุ่มองค์กรหรือกรรมการที่รับผิดชอบ (3) การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ (4) การบริหารงานจัดกิจกรรม (5) การประเมินผลความสำเร็จของการทำกิจกรรมหรือโครงการ

สุมาลี สังข์ศรี (2547) ได้สังเคราะห์องค์ความรู้เรื่อง “การพัฒนาชุมชน/เมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย” ซึ่งผลการวิจัยสามารถสรุปออกมาเป็น ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย ซึ่งประกอบด้วย (1) ลักษณะของชุมชน/เมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย (2) เป้าหมายของชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้ (3) หลักการในการสร้างหรือพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ (4) ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้ 15 ข้อ ดังนี้ การกำหนดนโยบายสังคมแห่งการเรียนรู้ให้ชัดเจน รับผิดชอบสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนทุกกลุ่มในเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต และเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ การหาจุดเริ่มต้นในแต่ละชุมชน การจัดตั้งกรรมการดำเนินงาน การสร้างความสนใจในวงกว้าง การพัฒนาบุคลากรที่จะเป็นผู้ดำเนินงานสังคมแห่งการเรียนรู้ การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของสังคม การจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน การวิเคราะห์ศักยภาพของหุ้นส่วน การดำเนินการจัดสังคมแห่งการเรียนรู้ การติดตามประเมินผลการดำเนินงาน การประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานเป็นระยะๆ การสร้างเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ และการหามาตรการในการระดมทุนจากแหล่งต่างๆ

Kirkwood (1996) ได้ทำวิจัยเรื่อง Scotland as a Learning Society: Identity, Difference and Relatedness โดยผู้วิจัยได้ทบทวนสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับระบบการศึกษาของสกอตแลนด์ โดยเฉพาะการศึกษาผู้ใหญ่ ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาผู้ใหญ่ อาทิ ผู้สอน ที่เปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ที่เปลี่ยนจากการศึกษาจากหนังสือมาเป็นการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่เน้นประสบการณ์การเรียนรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคลมากกว่า ผลการวิจัยพบว่า สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ขึ้น คือ องค์ประกอบสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองและชุมชนของตน ในเรื่องวัฒนธรรม การสื่อสาร การเห็นคุณค่า และการมีส่วนร่วมกับผู้อื่น เรื่องราวในต่างประเทศ ข้อมูลต่างวัฒนธรรม และการพัฒนาปัจจุบันของไอร์แลนด์เหนือ สกอตแลนด์ และอังกฤษ เป็นตัวอย่างสำคัญในการวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ข้างต้น

Gorard, Furlong, Rees, and Fevre (1997) ทำการวิจัยเรื่อง The Learning Society: Patterns of Participation in Adult Education and Training ผู้วิจัยศึกษาลักษณะสังคมแห่งการเรียนรู้ของเมืองต่างๆ ในเขตทางภาคใต้ของ Wales ประเทศอังกฤษ ในประเด็นการมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมทางการศึกษาต่อเนื่องและการฝึกอบรม รวมทั้งกระบวนการเปลี่ยนแปลงของประเด็นดังกล่าวในปัจจุบัน ผ่านการศึกษาจากมุมมองของคน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มนักรการเมือง นักเศรษฐศาสตร์ กลุ่มผู้บริหารที่กำหนดนโยบาย และกลุ่มนักรศึกษา ผลการวิจัย พบว่า สังคมอังกฤษยังคงเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

Kathia and Alexander (2007) ทำการวิจัยเรื่อง Fostering a Sustainable Learning Society through Knowledge-base Development ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐานเกี่ยวข้องกับความสำเร็จก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาทั้งสองประการอย่างสมดุลมีความสำคัญเรื่องจากเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วงยุคหลังอุตสาหกรรม (Post-Industrial Society) แต่ก็อาจสร้างความแตกต่างในสังคม เช่น ฐานะ คุณค่าของชีวิต และระบบการสนับสนุนชีวิต

Lantz and Brage (2006) ได้ทำวิจัยเรื่อง Towards Learning Society-Exploring the Challenge of Applies Information Literacy trough Reality-Based Scenarios โดยผู้วิจัยได้ศึกษาบทบาทของข้อมูลข่าวสารที่ใช้สื่อสารกันในสังคม เพื่อแสดงให้เห็นถึงกระบวนการการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ด้วยการศึกษารอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องของสำคัญของแนวคิด Reality-based ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารสารสนเทศแบบยุคนี้ประกอบด้วย การสื่อสาร

สาธารณะ ประชาชนในสังคมข้อมูลข่าวสาร องค์การด้านการส่งเสริมสุขภาพ หลังจากการนำไปใช้ พบว่า การศึกษารูปแบบใหม่ประสบความสำเร็จสามารถนำไปสรุปเป็นขั้นตอนในการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่อยู่บนฐานข้อมูลข่าวสาร

Casey (2006) ทำการวิจัยเรื่อง A Knowledge Economy and Learning Society: A Comparative Analysis of Newzeland and Australian Experience ผู้วิจัยได้ศึกษาการพัฒนาของแนวคิดเศรษฐกิจฐานความรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้โดยเปรียบเทียบระหว่างประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ จากการวิเคราะห์บริบททั้ง 2 ประเทศ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการเรียนรู้ โดยศึกษาแนวคิดของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ประยุกต์ตามลักษณะความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่าง 2 ประเทศ ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ที่แน่นอนในประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์

Su, Ya-Hui (2007) ทำวิจัยเรื่อง The Learning Society as Itself: Lifelong Learning, Individualization of Learning, and Beyond Education ผู้วิจัยศึกษามุมมองในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในมุมมองระดับล่างไปสู่ระดับบนที่เรียกว่า Bottom-up Approach มาใช้เป็นกระบวนการในการวิจัย โดยเริ่มจากการสังเกตปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน ผลการวิจัยพบว่า เราควรพิจารณาสิ่งที่ผู้เรียนแสดงออกระหว่างการเรียนรู้ เนื่องจากเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงสร้างการเรียนรู้ แนวคิด Bottom-up Approach จะทำให้เรารู้วิธีการเรียนของผู้เรียนแต่ละคนเป็นการมองสังคมแห่งการเรียนรู้ในระดับพื้นฐาน ซึ่งผลการวิจัยยังพบประเด็นสำคัญว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ การศึกษาตลอดชีวิต การเรียนรู้ของบุคคล และการเรียนรู้ที่มากกว่าการศึกษา

สรุปว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้นั้นมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุนแนวคิดที่เกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับคนทุกวัยโดยการใช้ชุมชนเป็นฐาน งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยในต่างประเทศที่มุ่งการใช้สังคม ชุมชน หรือเมืองเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาคน พัฒนาระบบการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งกรณีศึกษาประเทศอังกฤษที่ถือได้ว่าเป็นต้นแบบของการพัฒนาสังคมของตนเองให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ เป็นตัวอย่างเมืองแห่งการเรียนรู้ต้นแบบได้เป็นอย่างดี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ทั้งหมดเป็นการสรุปแนวคิด หลักการ และความสำคัญของเมืองแห่งการเรียนรู้ ที่อาจเรียกชื่อต่างๆ กันไปตามขนาด เช่น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ สังคมแห่งการเรียนรู้ และเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นการสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ในระดับปัจเจกบุคคลก่อน และนำไปเชื่อมโยงกับ

องค์ประกอบอื่นๆ ของสังคมแห่งการเรียนรู้ เช่น กระบวนการจัดการความรู้ เนื้อหาสาระ แหล่งการเรียนรู้ และบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยงานวิจัยทั้งหมดเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

7.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ

เยาวลักษณ์ จิตตะโคตร (2549) ทำวิจัยเรื่อง “สถานการณ์พหุพลังในนักศึกษา ระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย” เพื่อศึกษาระดับของมโนทัศน์พหุพลัง ด้านสุขภาพ ด้านความมั่นคง และด้านการมีส่วนร่วม ในนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาระดับอุดมศึกษามีระดับพหุพลังด้านสุขภาพดีที่สุดในส่วนด้านการมีส่วนร่วมและด้านความมั่นคง มีระดับใกล้เคียงกัน คือ ระดับปานกลาง

เพ็ญแข ประจันปัจฉินิก (2550) ทำวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย” เป็นกรวิจัยเชิงเอกสาร รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผลการวิจัยพบว่า สมควรมีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุไทยอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยแบ่งเป็นการศึกษาก่อนวัยสูงอายุและการศึกษาหลังเกษียณอายุ โดยสมควรให้ผู้สูงอายุได้ทำงานให้ชุมชนในลักษณะชมรมผู้สูงอายุอาสาสมัคร (Senior Volunteer) โดยนำรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในลักษณะมหาวิทยาลัยวัยที่สามมาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ และนโยบายและการปฏิบัติเพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาภาวะพหุพลังควรมีทั้งในระยะสั้นและระยะยาว 4. นโยบายและการปฏิบัติระยะสั้น ควรเป็นการรณรงค์ให้สังคมเห็นความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุไทย โดยการนำรูปแบบ U3A มาประยุกต์ใช้และนโยบายระยะยาวควรนำพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ไปสู่การปฏิบัติและมีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบทั่วประเทศ

อาชญญา รัตนอุบล และคณะ (2552) ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน” เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงานในเขตเมืองและเขตชนบท นำเสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

และการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงานไปสู่การปฏิบัติ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ การสำรวจสภาพ ปัญหาและความต้องการของการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ การกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ การกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ การกำหนดกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านกิจกรรมการศึกษานอกระบบ และกิจกรรมการศึกษิตตามอัธยาศัย การวัดและประเมินผล และการถอดบทเรียน โดยข้อเสนอแนะเชิงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ มี 4 ด้าน คือ ด้านการกำหนดนโยบาย ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม ด้านการบูรณาการสู่การจัดการศึกษา และด้านงบประมาณ

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2551) ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในประเทศและต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นบทเรียนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทย ผลการวิจัยพบรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุไทย 5 รูปแบบ คือ รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม รูปแบบศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน รูปแบบเมืองและชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ รูปแบบชมรมผู้สูงอายุหรือสโมสรผู้สูงอายุ และรูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัธยาศัย โดยแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 หลักสำคัญ คือ การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้หรือสื่อการเรียนรู้ และการวิจัยและพัฒนา ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุศักยภาพ

สุธรรม นันทมงคลชัย และคณะ (2552) ได้ทำวิจัยเรื่อง ผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ: กรณีศึกษาจังหวัดระยอง โดยศึกษาสัดส่วนของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดระยองร้อยละ 27.50 ประสบความสำเร็จ โดยใช้เกณฑ์ 3 ประการ คือ การประเมินจากการมีสัมพันธภาพในครอบครัวที่ดี ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง และมีความสุขในชีวิต ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จอย่างมีนัยยะสำคัญที่ระดับ 0.05 คือ รายได้ของครอบครัวและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม

Suneeta Paswan, Shakuntla Punia, and Shanti Balda (2005) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การสร้างพลังอำนาจแก่ประชากรผู้สูงอายุเพื่อชีวิตวัยเกษียณเพื่อนำไปสู่ภาวะพฤฒิพลัง” โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างในแคว้นอุตตราประเทศ ประเทศอินเดีย พบว่า ผู้เรียนที่เป็นส่วนใหญ่ประสบปัญหาความกดดัน ความเครียด การขาดความมั่นคง และความยากจน โดยมีปัญหาด้านสุขภาพมากที่สุด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการได้รับการเสริมพลังอำนาจทั้งในระยะสั้นและระยะยาวโดยเครือข่ายทางสังคมในชุมชนเพื่อให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพฤฒิพลัง และเนื้อหาที่กลุ่มตัวอย่างต้องการมากที่สุดคือเนื้อหาด้านเศรษฐกิจ

Ping-Kwong Kam (1996) ได้วิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ผู้สูงอายุโดยกระบวนการชุมชนสงเคราะห์” พบว่า ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเกิดสภาวะเครียดเนื่องจากการเปลี่ยนสถานภาพจากวัยผู้ใหญ่ตอนปลายเป็นวัยสูงอายุ โดยรู้สึกว่าจะตนเองไม่มีอำนาจ ไม่สามารถช่วยตนเองได้ ขาดภาพลักษณ์ด้านบวกต่อตนเอง ขาดความรู้และทักษะที่จะดำเนินชีวิตในโลกยุคใหม่ โดยผลการวิจัย พบว่า กระบวนการชุมชนสงเคราะห์สามารถทำให้ผู้สูงอายุเปลี่ยนภาพลักษณ์ที่มีต่อตนเอง ทำให้มีสุขภาพที่ดี มีการปฏิสัมพันธ์กับชุมชน โดยชุมชนต้องมีการพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุและกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพฤฒิพลัง

Rachel A. Pruchno, Maureen Wilson-Genderson, Miriam Rose, and Francine Cartwright (2010) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ โดยศึกษาปัจจัยและลักษณะร่วมในการเป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ จากผู้ที่มีอายุระหว่าง 50 – 74 ปี ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จคือสุขภาพและการได้รับการสนับสนุนจากสังคม บทบาทของการศึกษาตลอดชีวิต การเป็นอาสาสมัคร การควบคุมปริมาณการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และการนันทนาการ มีส่วนสำคัญอย่างมากในการพัฒนาให้ผู้สูงอายุเป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ

สรุปว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุ เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยนำประสบการณ์ของผู้สูงอายุมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนาภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุเน้นการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยกระบวนการต่างๆ ด้วยการมีส่วนร่วมกับสังคม ชุมชน และเมืองที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ เพื่อแก้ปัญหาด้านสุขภาพ ด้านความมั่นคง และด้านการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ อันนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพฤฒิพลัง

ตอนที่ 8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) เรื่องอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย ใช้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ แนวคิดการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุ แนวคิดการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพ นโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ แนวคิดอนาคตศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นฐานคิด โดยผู้วิจัยสังเคราะห์ประเด็นสำคัญของแนวคิดดังกล่าวเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแสดงในตารางที่ 2.7 – 2.11

ตารางที่ 2.7 ผลการสังเคราะห์หลักการของแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1. หลักการของแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต						
แหล่งข้อมูล	ประเด็นที่นำมาใช้					
	การปรับโครงสร้างหลักสูตรให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่และการเรียนรู้ด้วยตนเอง	ยึดจุดประสงค์ที่ชัดเจนของระบบ	ออกแบบระบบที่ครอบคลุมและยืดหยุ่น	การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	สนับสนุนการเรียนรู้แบบ	ยึดเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
ปฐุม นิคมานนท์ (2528)	✓	✓		✓	✓	✓
สุนทร สุนันท์ชัย (2529)			✓	✓		
สุมาลี สังข์ศรี (2544)	✓	✓		✓	✓	✓
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545	✓	✓		✓	✓	✓
พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551	✓	✓		✓	✓	✓
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550	✓			✓		✓
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 -2554)	✓			✓		✓
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 -2559)	✓			✓		✓
แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552	✓					✓
พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2553	✓				✓	✓
วิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี 2570	✓				✓	✓

ตารางที่ 2.7 (ต่อ)

แหล่งข้อมูล	ประเด็นที่นำมาใช้					
	บุคคลที่ให้บริการแก่ผู้สูงอายุ	การมีส่วนร่วมของครอบครัว	การมีส่วนร่วมของชุมชน	การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม	การมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจ	การมีส่วนร่วมของภาคการศึกษา
Faure (1972)	✓		✓	✓	✓	
Council of Europe (1998)	✓		✓	✓	✓	✓
UNESCO (1998)	✓			✓	✓	✓
Macau Action Plan 1999	✓					✓
Active Aging: A Policy Framework World Health Organization (2002)	✓			✓	✓	✓
สรุปประเด็นที่นำหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตมาใช้ในการวิจัย	✓		✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 2.8 ผลการสังเคราะห์หลักการ กระบวนการ และองค์ประกอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
1. รูปแบบของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ	Swindell&Thomson (2005) กระทรวงศึกษาธิการ (2553) สุรกุล เจนอบรม (2541)	1. การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ มีรูปแบบที่หลากหลาย ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทุกระดับ 2. ให้การเรียนรู้ตามสภาพจริงและปัญหาที่จะต้องไปเผชิญเพื่อที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถพึ่งพาตนเองและแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ 3. การประสานความร่วมมือของภาคีเครือข่าย 4. ให้ความสำคัญกับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต	1. รูปแบบการจัดการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ 2. รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ 3. รูปแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ
2. หลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ	เพ็ญแข ประจวบจันท์, 2550 สุรกุล เจนอบรม (2541) Moody (1976, 1988, 1990) Manheimer. et.al (1995) McClusky (1975)	หลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดสูงอายุวิทยาทางการศึกษา (Educational Gerontology)	1. การบูรณาการแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเข้ากับแนวคิดสูงอายุวิทยาเพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตที่ประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ 2. การจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ 5

ตารางที่ 2.8 (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
			ประการ คือ 2.1 ความรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคม 2.2 ทักษะเพื่อการแสดงออกในสังคม 2.3 ความรู้เพื่อถ่ายทอดความรู้แก่สังคม 2.4 ความรู้เพื่อความเข้าใจสภาพแวดล้อม 2.5 ความรู้เพื่อการพัฒนาตน
3.เป้าหมายของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ	สุรกุล เจนอบรม (2541) เพ็ญแข ประจวบจันท์ (2550) McClusky (1975) Moody (1990) WHO (2002)	1. เพื่อให้ผู้สูงอายุพัฒนาศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและเพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม 2. เพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ผู้สูงอายุ (Empowerment) โดยการสร้างความเชื่อมั่นและทัศนคติเชิงบวกแก่ผู้สูงอายุในการเรียนและการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ด้วยการมองอนาคตภาพเชิงบวก การมีความคิดด้านบวกต่อตนเองและสังคม 3. เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความเข้าใจในกระบวนการสุขภาพตามธรรมชาติ รวมถึงความเข้าใจเกี่ยวกับในสังคมต่างวัฒนธรรม	เพื่อให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุมิติพลัง (Active Aging) ประกอบด้วย <ul style="list-style-type: none"> ▪ การมีสุขภาพที่ดี ▪ การมีส่วนร่วม ▪ การมีหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต

ตารางที่ 2.8 (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
		<p>4. เพื่อให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุติพลัง (Active Aging) โดยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดภาวะที่พึงตนเองได้ ประกอบด้วย การมีสุขภาพที่ดี การมีส่วนร่วม และการมีหลักประกัน ทำได้โดยการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ หรือการศึกษาเมื่อเป็นผู้สูงอายุ</p>	

ตารางที่ 2.9 ผลการสังเคราะห์หลักการ กระบวนการ และองค์ประกอบในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
1. หลักการในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547) สุมาลี สังข์ศรี (2547) นภมณฑล ลิบหมื่นเปี่ยม (2548) Jarvis (2007)	<p>1. การวางแผนกลยุทธ์ในการส่งเสริม สนับสนุน พัฒนา และกระตุ้นให้แก่ประชาชนในเมือง ได้เรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นผู้รู้ สื่อเทคโนโลยี สารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจากองค์ความรู้ต่างๆ</p> <p>2. การผสมผสานเครือข่ายการเรียนรู้ในลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วน ซึ่งทำให้ประชาชนในเมืองสามารถสร้างความรู้ สร้างทักษะ และมีการจัดการความรู้ที่ดี</p> <p>3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคนทุกเพศ ทุกวัย ใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาการดำเนินชีวิตให้มีความเหมาะสมกับสภาพของตนเองและชุมชน</p>	<p>1.การจัดสภาพแวดล้อมของเมืองแห่งการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน</p> <p>2. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในลักษณะความเป็นภาคีเครือข่ายและหุ้นส่วนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ</p> <p>3. การศึกษาตลอดชีวิตของเมืองแห่งการเรียนรู้ มีลักษณะเป็นพลวัต ในลักษณะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะพหุวัย</p>

ตารางที่ 2.9 (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
2. กระบวนการในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547) สุมาลี สังข์ศรี (2547) นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2548) Jarvis, 2007	1. การกำหนดวัตถุประสงค์ 2. การกำหนดกลุ่มองค์กรรับผิดชอบ 3. การแสวงหาความร่วมมือ 4. การบริหารงานจัดกิจกรรม 5. การประเมินผลสำเร็จ	1. การกำหนดวัตถุประสงค์ 2. การกำหนดกลุ่มองค์กรรับผิดชอบ 3. การแสวงหาความร่วมมือ 4. การบริหารงานจัดกิจกรรม 5. การประเมินผลสำเร็จ
3. องค์ประกอบในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547) สุมาลี สังข์ศรี (2547) นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2548) Longworth (1999) Longworth (2000) Longworth (2007) Jarvis, 2007	1. เป็นเมืองหรือชุมชนที่มีการทำสัญญาประชาคมร่วมกันว่าจะ เป็น เมือง แห่ง การ เรียน รู้ (Commitment to a Learning City) โดยเป็นเมืองที่มีการวางแผนกลยุทธ์ที่จะสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเด็นต่างๆ 2. เป็นเมืองหรือชุมชนที่มีการควบคุมและพัฒนาศักยภาพของคน ในชุมชนให้สอดคล้องกับความท้าทายด้านการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้จะทำให้ประชาชนเข้าใจสภาพ เห็นแนวทางและภารกิจในการปฏิรูปเมืองของตน 3. เป็นเมืองหรือชุมชนที่มีการวิเคราะห์ตนเอง	1. การกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย สัญญาประชาคม และ/หรือกลยุทธ์ร่วมกันในการพัฒนาเมืองหรือชุมชนของตนให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ 2. การพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในชุมชนและการพัฒนาผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่อง 3. การวิเคราะห์เมืองหรือชุมชนของตนเองกับเมืองหรือชุมชนอื่นเพื่อนำไปสู่การพัฒนา 4. การใช้ชุมชนเป็นฐาน 5. ภาควิเคราะห์และแหล่งทรัพยากร 6. การเรียนรู้ตลอดชีวิต 7. มีระบบการสื่อสารและแหล่งการเรียนรู้

ตารางที่ 2.9 (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
<p>3. องค์ประกอบในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ (ต่อ)</p>		<p>เทียบกับการเปลี่ยนแปลง และสามารถระบุได้ว่าต้องพัฒนาความรู้และทักษะอะไรให้แก่ประชาชนได้ โดยต้องศึกษาให้ครอบคลุมทุกปัจจัยหลักของเมืองแห่งการเรียนรู้ทั้งสังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจ</p> <p>4. เป็นเมืองหรือชุมชนที่มีการใช้ชุมชนเป็นฐาน</p> <p>5. เป็นเมืองหรือชุมชนที่มีภาคีเครือข่ายและแหล่งทรัพยากร (Partnerships and Resources) ในลักษณะความเป็นหุ้นส่วนและมีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยการใช้ศักยภาพและทรัพยากรในท้องถิ่นให้มีประโยชน์สูงสุด เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้แสดงความสามารถร่วมกัน โดยไม่ลดทอนความแข็งแกร่งของแต่ละฝ่ายหากใช้ความแข็งแกร่งที่มีอยู่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ของชุมชนในภาพรวม</p>	<p>ภายในเมืองหรือชุมชน</p> <p>8. การตระหนักถึงความเป็นพลเมืองของสมาชิกในชุมชนและเมือง</p> <p>9. การพัฒนาด้านเศรษฐกิจภายในชุมชน</p> <p>10. การจัดกิจกรรมทางการศึกษาดูด้วยกรณีมีส่วนร่วมของครอบครัวในลักษณะพหุวัย</p>

ตารางที่ 2.9 (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
3. องค์ประกอบในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ (ต่อ)		<p>6. ประชาชนมีการใช้การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกลไกผลักดันการศึกษาเพื่อเกิดการพัฒนากการเรียนรู้และแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยมุ่งให้ประชาชนพัฒนาตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว</p> <p>7. เป็นเมืองหรือชุมชนที่มุ่งให้ชุมชนมีข้อมูลและการสื่อสาร (Information and Communication) โดยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การบริหารเมือง และการจัดการองค์กรเป็นเมืองที่มีการใช้เทคโนโลยีและเครือข่าย (Technology and Networks) เป็นเมืองที่มีการพัฒนานวัตกรรมที่เป็นช่องทางในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการจัดการความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน</p>	

ตารางที่ 2.9 (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
3. องค์ประกอบในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ (ต่อ)		<p>8. เป็นเมืองหรือชุมชนที่มีการพัฒนาผู้นำชุมชน (Leadership Development) ที่มีความสามารถในการเป็นผู้นำการศึกษาตลอดชีวิตไปใช้ในการพัฒนา ตลอดจนมีความสามารถด้านการบริหารจัดการ การบริหารโครงการ</p> <p>9. เป็นเมืองที่มีการรวมสังคม (Social Inclusion) กล่าวคือ มีการรวมโครงการและกลยุทธ์ที่ใช้ในการพัฒนาคนทุกรูปแบบในสังคม โดยปราศจากอุปสรรคในการเรียนรู้ โดยตระหนักถึงอุปสรรคทางการเรียนรู้ของคนแต่ละคน มีระบบในการพัฒนาศักยภาพ และมาตรฐานการประเมินที่เหมาะสม และมีการวางระบบเมืองที่สอดคล้องกับสภาพของผู้เรียน</p> <p>10. เป็นเมืองที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมและตระหนักถึงความเป็นประชาชน (Environment and Citizenship) โดยเป็นเมืองที่สร้างความเป็นประชาชนให้กับประชากรทุกวัยและส่งเสริมให้ทุกวัยได้มีส่วนร่วมในการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้</p>	

ตารางที่ 2.9 (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
3. องค์ประกอบในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ (ต่อ)		<p>11. เป็นเมืองหรือชุมชนที่มีการสร้างความมั่งคั่ง มีการจ้างงานและความสามารถในการว่าจ้าง มุ่งพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน วางกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาความมั่งคั่ง มีการศึกษาความต้องการทางการเรียนรู้แก่ประชาชน รวมถึงปรับปรุงการจ้างงานให้เป็นระบบ</p> <p>12. เป็นเมืองที่มีการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วม และการพัฒนาประชาชน (Mobilization, Participation and the Personal Development of Citizens) โดยการจัดทำโครงการที่มุ่งสร้างเสริมความรู้ ทักษะ เจตคติ รวมถึงพรสวรรค์ของประชาชนในเมืองโดยมีจุดประสงค์ร่วมกันคือการพัฒนาเมือง</p> <p>13. เป็นเมืองหรือชุมชนที่มีการจัดกิจกรรมทางการศึกษาดูด้วยการมีส่วนร่วมของครอบครัวในลักษณะ พหุวัย (Learning Events and Family Involvement)</p>	

ตารางที่ 2.10 ผลการสังเคราะห์กระบวนการ เป้าหมาย และดัชนีชี้วัดการพัฒนาภาวะพลัดพลัง

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
1. กระบวนการของการพัฒนาภาวะพลัดพลัง	สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล (2547) จิราภรณ์ เกศพิชญพัฒนา เยาวลักษณ์ จิตตะโคตร (2549) เพ็ญแข ประจวบจันท์ (2550)	1.ตระหนักและรับที่จะทำ หมายถึง การรับรู้ว่ามีข้อมูลที่ได้รับนั้นเป็นปัญหา และการรับทำ หมายถึง การวางแผนว่าตนเองต้องปฏิบัติตนอย่างไรที่จะช่วยแก้ปัญหา 2. ฟังพาตนเอง หมายถึง การทำกิจกรรมใดๆ ที่สามารถทำได้โดยตนเอง 3. ทุกคนทำและทำเพื่อทุกคน หมายถึง การที่ทุกคนร่วมมือร่วมใจลงมือกันทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม 4. ทำอย่างต่อเนื่อง หมายถึง การทำกิจกรรมใดๆ ที่ต้องดำเนินการติดต่อกัน	1.ตระหนักและรับที่จะทำ 2. ฟังพาตนเอง 3. ทุกคนทำและทำเพื่อทุกคน 4. ทำอย่างต่อเนื่อง
2. เป้าหมายของการพัฒนาภาวะพลัดพลัง	World Health Organization (2002)	1. การฟังพาตนเองได้หรือคงภาวะสุขภาพที่ดีที่สุดของตนเองในแต่ละช่วงชีวิตให้ได้ 2. การมีส่วนร่วมกับสังคมให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ 3. การสร้างหลักประกันและความมั่นคงให้ตนเองตามอัตภาพ	1. ด้านสุขภาพ 2. ด้านการมีส่วนร่วม 3. ด้านหลักประกันและความมั่นคง

ตารางที่ 2.10 (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
3. ดัชนีชี้วัดการพัฒนาภาวะพหุฒิปลัง	Kattika Thanakwang (2006)	<p>1. ดัชนีสุขภาพ</p> <p>1.1 กิจกรรมทางร่างกาย</p> <p>1.1.1 การออกกำลังกาย</p> <p>1.1.2 ความสามารถทางด้านร่างกาย</p> <p>1.1.3 ทำกิจวัตรในชีวิตประจำวัน</p> <p>1.2 สุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์</p> <p>1.2.1 ประเมินสุขภาพตนเองได้</p> <p>1.2.2 มีสุขภาพจิตดี</p> <p>1.2.3 รู้วิธีจัดการกับโรคเรื้อรังและความพิการได้</p> <p>2. ดัชนีการมีส่วนร่วม</p> <p>2.1 ดัชนีการมีส่วนร่วม</p> <p>2.2 มีส่วนร่วมในสถาบันครอบครัว</p> <p>2.3 กิจกรรมทางสังคม ได้แก่ อาสาสมัคร</p>	<p>1. ดัชนีสุขภาพ</p> <p>1.1 กิจกรรมทางร่างกาย</p> <p>1.1.1 การออกกำลังกาย</p> <p>1.1.2 ความสามารถทางด้านร่างกาย</p> <p>1.1.3 ทำกิจวัตรในชีวิตประจำวัน</p> <p>1.2 สุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์</p> <p>1.2.1 ประเมินสุขภาพตนเองได้</p> <p>1.2.2 มีสุขภาพจิตดี</p> <p>1.2.3 รู้วิธีจัดการกับโรคเรื้อรังและความพิการได้</p> <p>2. ดัชนีการมีส่วนร่วม</p> <p>2.1 ดัชนีการมีส่วนร่วม</p> <p>2.2 มีส่วนร่วมในสถาบันครอบครัว</p> <p>2.3 กิจกรรมทางสังคม ได้แก่ อาสาสมัคร</p>

ตารางที่ 2.10 (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	แหล่งข้อมูล	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
3. ดัชนีชี้วัดการพัฒนาภาวะพหุฒิปลัง (ต่อ)	Kattika Thanakwang (2006)	<p>3. ดัชนีหลักประกันและความมั่นคง</p> <p>3.1 หลักประกันทางการเงิน</p> <p>3.1.1 มีรายได้</p> <p>3.1.2 ใช้จ่ายให้พอเพียงกับรายได้</p> <p>3.1.3 การออมเงิน</p> <p>3.2 หลักประกันทางกายภาพ</p> <p>3.2.1 ด้านผู้ดูแลสิ่งอำนวยความสะดวก ช่วยให้มีความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการติดต่อสื่อสารและเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นต้น</p> <p>3.2.2 จัดการชีวิตความเป็นอยู่ที่ปลอดภัยจากการถูกทอดทิ้งทารุณ เอาเปรียบ</p> <p>3.2.3 มีบ้านและที่อยู่อาศัย</p>	<p>3. ดัชนีหลักประกันและความมั่นคง</p> <p>3.1 หลักประกันทางการเงิน</p> <p>3.1.1 มีรายได้</p> <p>3.1.2 ใช้จ่ายให้พอเพียงกับรายได้</p> <p>3.1.3 การออมเงิน</p> <p>3.2 หลักประกันทางกายภาพ</p> <p>3.2.1 ด้านผู้ดูแลสิ่งอำนวยความสะดวก ช่วยให้มีความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการติดต่อสื่อสารและเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นต้น</p> <p>3.2.2 จัดการชีวิตความเป็นอยู่ที่ปลอดภัยจากการถูกทอดทิ้งทารุณ เอาเปรียบ</p>

ตารางที่ 2.11 สรุปผลการสังเคราะห์สาระสำคัญของแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ และแนวคิดการพัฒนาภาวะพหุฒิปลัง ที่เป็นประเด็นในการวิจัย

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	หัวข้อ	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำไปใช้ในการวิจัย
1.แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต	1.1 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> 1. การจัดการศึกษาให้บุคคลทุกเพศ ทุกวัย อย่างเท่าเทียม 2. การศึกษาตลอดชีวิต ประกอบด้วย การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย. 3. การส่งเสริมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ เมืองแห่งการเรียนรู้ ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะพหุวัย 4. การใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน 5. การบูรณาการทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหา 6. การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ฐานความคิดในการวิจัย ในขั้นตอนวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ การศึกษาระดับศึกษาที่ดี การสร้างอนาคตภาพฯ และกำหนดยุทธศาสตร์ฯ รวมถึงการตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพฯ และยุทธศาสตร์

ตารางที่ 2.11 (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	หัวข้อ	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำไปใช้ในการวิจัย
1.แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (ต่อ)	1.2 รูปแบบของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ	1. รูปแบบการจัดการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ 2. รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ 3. รูปแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ	<ul style="list-style-type: none"> ▪ การแบ่งประเภทการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในขั้นตอนสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ การศึกษาระดับศึกษาที่ดี การศึกษาความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ การสร้างภาพอนาคต และวิธีการมองอนาคตแบบถอยกลับ
	1.3 หลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ	1. จัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อความรู้การดำรงชีวิตในสังคม 2. จัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อทักษะเพื่อการแสดงออกในสังคม 3. จัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อความรู้เพื่อถ่ายทอดความรู้แก่สังคม	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ขอบเขตในการกำหนดหลักการและกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

ตารางที่ 2.11 (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	หัวข้อ	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำไปใช้ในการวิจัย
1.แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (ต่อ)	1.3 หลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ (ต่อ)	4. จัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อความรู้เพื่อความเข้าใจสภาพแวดล้อม 5. จัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อความรู้ในการพัฒนาตนเองให้ดีกว่าเดิม	<ul style="list-style-type: none"> ▪ กำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทย
	1.4 เป้าหมายของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ	เพื่อให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพลัดพลัง (Active Aging) ประกอบด้วย การมีสุขภาพที่ดี การมีส่วนร่วม และการมีหลักประกัน	
2. แนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้	2.1 หลักการในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้	1.การจัดสภาพแวดล้อมของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน	<ul style="list-style-type: none"> ▪ หลักการในการคัดเลือกกรณีศึกษาที่ดี ใช้เป็นประเด็นในการศึกษากรณีศึกษาที่ดีเกี่ยวกับบริบททางสังคมทั่วไป และนโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนา แนวโน้ม ทิศทางใน

ตารางที่ 2.11 (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	หัวข้อ	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำไปใช้ในการวิจัย
2. แนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ (ต่อ)	2.1 หลักการในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ (ต่อ)	2. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในลักษณะความเป็นภาคีเครือข่ายและหุ้นส่วนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ 3. การศึกษาตลอดชีวิตของเมืองแห่งการเรียนรู้มีลักษณะเป็นพลวัต	อนาคต และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลัง <ul style="list-style-type: none"> ▪ การร่างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุไทย ▪ การร่างยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ
	2.2 กระบวนการในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้	1. การกำหนดวัตถุประสงค์ 2. การกำหนดกลุ่มองค์กรรับผิดชอบ 3. การแสวงหาความร่วมมือ 4. การบริหารงานจัดกิจกรรม 5. การประเมินผลสำเร็จ	<ul style="list-style-type: none"> ▪ กำหนดเป็นประเด็นในการศึกษากรณีตัวอย่างที่ดี ในด้านกระบวนการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยศึกษาในด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล

ตารางที่ 2.11 (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	หัวข้อ	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำไปใช้ในการวิจัย
2. แนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ (ต่อ)	2.2 กระบวนการในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ (ต่อ)		<ul style="list-style-type: none"> ▪ กระบวนการในการร่างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย
	2.3 องค์ประกอบในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. การกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย สัญญาประชาคม และ/หรือกลยุทธ์ร่วมกันในการพัฒนาเมืองหรือชุมชนของตนให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ 2. การพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในชุมชนและการพัฒนาผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่อง 3. การวิเคราะห์เมืองหรือชุมชนของตนเองกับเมืองหรือชุมชนอื่นเพื่อนำไปสู่การพัฒนา 4. การใช้ชุมชนเป็นฐาน 5. ภาคิเครือข่ายและแหล่งทรัพยากร 6. การเรียนรู้ตลอดชีวิต 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ กำหนดเป็นประเด็นในการศึกษาระดับตัวอย่างที่ดี ในด้าน องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุในด้านลักษณะร่วม ความแตกต่าง และปัจจัยสนับสนุนไปสู่ความสำเร็จ กลไกการดำเนินงาน ภาคิเครือข่ายในการดำเนินงาน ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรค ▪ กำหนดเป็นประเด็นในการร่างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย

ตารางที่ 2.11 (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	หัวข้อ	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำไปใช้ในการวิจัย
2. แนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ (ต่อ)	2.3 องค์ประกอบในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ (ต่อ)	7. มีระบบการสื่อสารและแหล่งการเรียนรู้ภายในเมืองหรือชุมชน 8. การตระหนักถึงความเป็นพลเมืองของสมาชิกในชุมชนและเมือง 9. การพัฒนาด้านเศรษฐกิจภายในชุมชน 10. การจัดกิจกรรมทางการศึกษาด้วยการมีส่วนร่วมของครอบครัวในลักษณะพหุวัย	
3. การพัฒนาภาวะพหุพลัง	3.1 กระบวนการของการพัฒนาภาวะพหุพลัง	1. ตระหนักและรับที่จะทำ 2. พึ่งพาตนเอง 3. ทุกคนทำและทำเพื่อทุกคน 4. ทำอย่างต่อเนื่อง	<ul style="list-style-type: none"> ▪ กำหนดเป็นประเด็นในการศึกษากรณีตัวอย่างที่ดี ในด้านกระบวนการของการพัฒนาภาวะพหุพลัง ▪ กำหนดเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์เชิงลึก ▪ กำหนดเป็นประเด็นในการร่างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

ตารางที่ 2.11 (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	หัวข้อ	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำไปใช้ในการวิจัย
3. การพัฒนาภาวะ พหุฒิปลัง (ต่อ)	3.2 เป้าหมาย ของการพัฒนา ภาวะพหุฒิปลัง	1. ด้านสุขภาพ 2. ด้านการมีส่วนร่วม 3. ด้านหลักประกันและความมั่นคง	<ul style="list-style-type: none"> ▪ กำหนดเป็นประเด็นในการศึกษากรณีตัวอย่างที่ดี ในด้านเป้าหมายการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในการพัฒนาภาวะพหุฒิปลัง ▪ กำหนดเป็นประเด็นในการร่างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย
	3.3 ดัชนีชี้วัดการพัฒนาภาวะ พหุฒิปลัง	1. ดัชนีด้านสุขภาพ <ul style="list-style-type: none"> 1.1 กิจกรรมทางร่างกาย 1.2 สุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ 2. ดัชนีด้านการมีส่วนร่วม <ul style="list-style-type: none"> 2,1 มีงานทำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ 2.2 มีส่วนร่วมในสถาบันครอบครัว 2,3 กิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมอาสาสมัคร 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ กำหนดเป็นประเด็นในการสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ ▪ กำหนดเป็นประเด็นในการศึกษากรณีตัวอย่างที่ดี ▪ กำหนดเป็นประเด็นในการร่างกิจกรรมการศึกษาในรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย

ตารางที่ 2.11 (ต่อ)

หลักการ แนวคิด และทฤษฎี	หัวข้อ	สาระสำคัญ	ประเด็นที่นำไปใช้ในการวิจัย
3. การพัฒนาภาวะ พหุพลัง (ต่อ)	3.3 ดัชนีชี้วัดการพัฒนาภาวะ พหุพลัง (ต่อ)	3. ดัชนีด้านหลักประกันและความมั่นคง 3.1 หลักประกันทางการเงิน 3.2 หลักประกันทางกายภาพ	

ผู้วิจัยได้นำผลการสังเคราะห์สาระสำคัญของแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ และแนวคิดการพัฒนาภาวะพหุฒิปลัง มาใช้เป็นประเด็นในการวิจัยในขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ จากการศึกษาเอกสารและการศึกษากรณีตัวอย่าง

หัวข้อที่ศึกษา	หัวข้อย่อย
1. บริบททั่วไป	1.1 ด้านสังคม (ประชากร การศึกษา ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม สาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต) 1.2 ด้านเทคโนโลยี 1.3 ด้านเศรษฐกิจ 1.4 ด้านสิ่งแวดล้อม 1.5 ด้านการเมือง
2. นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนา	2.1 นโยบายในการพัฒนาผู้สูงอายุ 2.2 เป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุ 2.3 กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ
3. องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ	3.1 ลักษณะร่วม 3.2 ความแตกต่าง (ความเป็นอัตลักษณ์) 3.3 ปัจจัยสนับสนุนไปสู่ความสำเร็จ
4. กลไกการดำเนินงาน	กลไกการดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้ฯ
5.รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ	5.1 กิจกรรมการศึกษาในระบบ สำหรับผู้สูงอายุ 1. ด้านสุขภาพ 2. ด้านการมีส่วนร่วม 3. ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต 5.2 การศึกษานอกระบบ สำหรับผู้สูงอายุ 1. ด้านสุขภาพ 2. ด้านการมีส่วนร่วม 3. ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต 5.3 การศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับผู้สูงอายุ 1. ด้านสุขภาพ 2. ด้านการมีส่วนร่วม 3. ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต

ขั้นตอนที่ 1 (ต่อ)

หัวข้อที่ศึกษา	หัวข้อย่อย
6. กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้	6.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ 6.2 การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ 6.3 การดำเนินกิจกรรม 6.4 การประเมินผล
7. ภาควิชาหรือหน่วยงานในการดำเนินงาน	7.1 ภาควิชาหรือหน่วยงานในการดำเนินงาน (ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต) 7.2 ประเภทของภาควิชาหรือหน่วยงาน (ตามประเด็น/ตามพื้นที่) 7.3 ลักษณะการรวมตัวของภาควิชาหรือหน่วยงาน
8. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ	8.1 ปัจจัยภายในชุมชน องค์กร หรือเมือง 8.2 ปัจจัยภายนอกชุมชน องค์กร หรือเมือง
9. ปัญหาและอุปสรรค	9.1 ปัญหาในการดำเนินงาน 9.2 อุปสรรคในการดำเนินงาน
10. แนวโน้ม ทิศทางในอนาคต และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุคูณพลัง	10.1 แนวโน้มและทิศทางในอนาคตในการขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุคูณพลัง 10.2 ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุคูณพลัง

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

หัวข้อที่ศึกษา	หัวข้อย่อย
1. หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย	<p>1.1 นโยบายในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) [นโยบายระยะสั้น (5 ปี) /นโยบายระยะยาว (10 ปี)]</p> <p>1.2 เป้าหมายในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565)</p> <p>1.3 กรอบแนวคิดในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) เป็นอย่างไร</p>
2. องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย	<p>2.1 องค์ประกอบ ภายในเมือง/ชุมชน ที่จะทำให้เกิดเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565)</p> <p>2.2 องค์ประกอบ ภายนอกเมือง/ชุมชน ที่จะทำให้เกิดเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565)</p>
3. กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย	<p>3.1 การศึกษาในระบบ สำหรับผู้สูงอายุ</p> <p>1. ด้านสุขภาพ 2. ด้านการมีส่วนร่วม 3. ด้านหลักประกันและความมั่นคง</p>
	<p>3.2 การศึกษานอกระบบ สำหรับผู้สูงอายุ</p> <p>1. ด้านสุขภาพ 2. ด้านการมีส่วนร่วม 3. ด้านหลักประกันและความมั่นคง</p>
	<p>3.3 การศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ</p> <p>1. ด้านสุขภาพ 2. ด้านการมีส่วนร่วม 3. ด้านหลักประกันและความมั่นคง</p>

ขั้นตอนที่ 2 (ต่อ)

หัวข้อที่ศึกษา	หัวข้อย่อย
4. วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะ พหุพลังของผู้สูงอายุไทย	4.1 กลไกในการดำเนินงาน 4.2 กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ 4.3 ภาควิชาที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบและประเมินขนาดภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตาม
แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ตลอดจน
วิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ
พัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไป
ได้

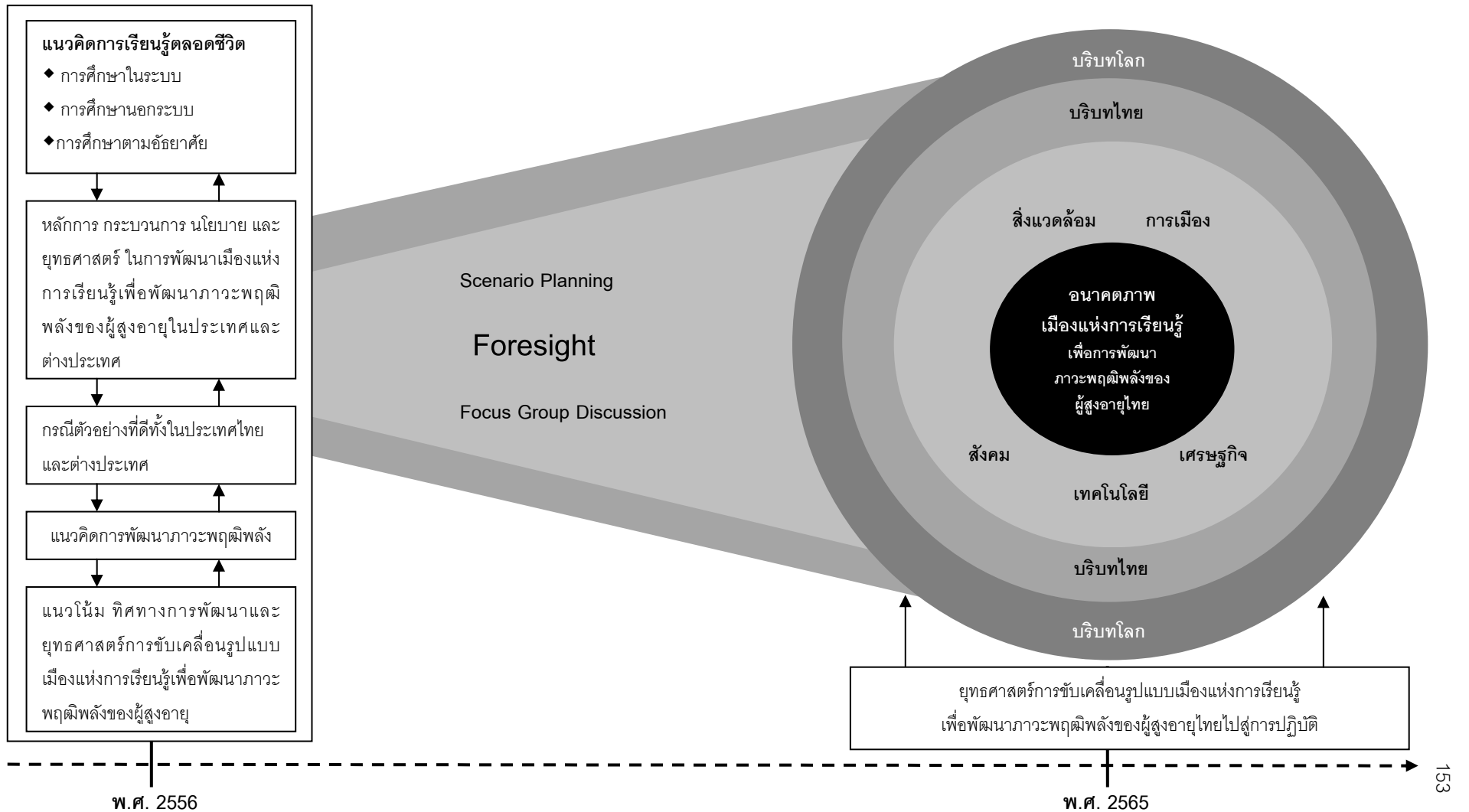
หัวข้อที่ศึกษา	หัวข้อย่อย
1. การพิจารณา (ร่าง) ขนาดภาพรูปแบบเมืองแห่ง การเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อ พัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย	1.1 ความคิดเห็นต่อ หลักการของ (ร่าง) ขนาดภาพ รูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอด ชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย 1.2 ความคิดเห็นต่อ องค์ประกอบของ (ร่าง) ขนาด ภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น ผู้รับผิดชอบ ข้อควรคำนึง ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานในพื้นที่ 1.3 ความคิดเห็นต่อ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอด ชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ไปสู่ การปฏิบัติจริง เช่น ผู้รับผิดชอบ ข้อควรคำนึง ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานในพื้นที่ 1.4 ความคิดเห็นต่อวิธีดำเนินงานของเมืองแห่งการ เรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะ พหุพลังของผู้สูงอายุไทย ไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น ผู้รับผิดชอบ ข้อควรคำนึง ปัญหา และอุปสรรคในการ ดำเนินงานในพื้นที่ 1.5 ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ขั้นตอนที่ 3 (ต่อ)

หัวข้อที่ศึกษา	หัวข้อย่อย
<p>2. การวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ</p>	<p>2.1 ความคิดเห็นต่อ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้</p> <p>2.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้ม (Trend) เน้นการมองแนวโน้มสำคัญและผลกระทบของแนวโน้มที่มีต่อผู้สูงอายุในอนาคต</p> <p>2.3 การวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์ตาม โอกาส ความเร่งด่วน และความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์</p> <p>2.4 ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม</p>

ทั้งนี้ผู้วิจัยสรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย แสดงในแผนภูมิที่ 2.5

แผนภูมิที่ 2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย



บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประยุกต์ใช้แนวคิดอนาคตศึกษา ด้วยเทคนิคการวิจัยอนาคต แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) เกี่ยวกับปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศและส่วนที่ 2 เป็นการศึกษากรณีตัวอย่างที่ดี (Good Practice) ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสาร แบ่งออกเป็น 7 ขั้นตอน คือ

1.1.1 การสังเคราะห์กรอบแนวคิดในการศึกษาเอกสาร

ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อสังเคราะห์สรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์เอกสาร แบ่งปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ เป็น 2 ประเภท คือ

- ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ ในประเทศไทย

- ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ ในต่างประเทศ

ผู้วิจัยใช้ผลจากการสังเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว กำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์เอกสาร จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนของการวิเคราะห์เอกสาร

1.1.2 วิธีการศึกษาเอกสาร

1) ผู้วิจัยศึกษาข้อมูล จากเอกสาร ตำรา งานวิจัย บทความ สารนิพนธ์ และวิทยานิพนธ์ทั้งในระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิต ซึ่งจัดเป็นเอกสารปฐมภูมิ ในประเด็นเกี่ยวกับปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำความรู้ที่ได้มาสรุปเป็นประเด็นหลัก ตามกรอบแนวคิดในการศึกษาเอกสาร

2) ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ซึ่งจัดเป็นเอกสารทุติยภูมิ โดยการศึกษาวิเคราะห์บทความหรือข้อความเกี่ยวกับปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำความรู้ที่ได้มาสรุปเป็นประเด็นหลัก ตามกรอบแนวคิดในการศึกษาเอกสาร

1.1.3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเอกสาร

ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ อย่างเฉพาะเจาะจง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือเป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นในระยะ 10 ปี (ระหว่าง พ.ศ. 2547 – 2556) จำนวน 88 รายการ (แสดงในภาคผนวก ข หน้า 531) แบ่งเป็น

1) **เอกสารชั้นปฐมภูมิ** ประกอบด้วย เอกสารเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ กระบวนการ นโยบาย และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ รายงานผลการดำเนินงานและ/หรือข้อมูลพื้นฐานของกรณีตัวอย่างที่ดีในต่างประเทศ แนวคิดและ/หรือบทสัมภาษณ์ทางวิชาการของนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2) **เอกสารชั้นทุติยภูมิ** ประกอบด้วยเอกสารที่วิเคราะห์หรือสังเคราะห์มาจากงานวิจัยที่ศึกษาแนวคิด หลักการ กระบวนการ นโยบาย และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนเอกสารประเภทบทความทางวิชาการที่ตรงตามกรอบแนวคิดในการศึกษาเอกสาร

1.1.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1) แบบศึกษาเอกสาร ซึ่งเป็นแบบบันทึกข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและหลักฐานที่มีการบันทึกไว้ตามสภาพปกติ (แสดงในภาคผนวก ค หน้า 540)

2) ผู้วิจัยใช้ตัวผู้วิจัยเป็นเครื่องมือวิจัย โดยอ่านและศึกษาเอกสารแต่ละเรื่องอย่างละเอียดเพื่อทำความเข้าใจและนำความรู้มาวิเคราะห์และสรุปเป็นประเด็น

ผู้วิจัยนำแบบศึกษาเอกสาร ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 6 ท่าน (แสดงในภาคผนวก ก หน้า 519) วิเคราะห์โครงสร้าง ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ความชัดเจนในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมาย และความเหมาะสมในการเรียงข้อความหลักและคำถามรอง จากนั้นนำข้อเสนอแนะที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิไปปรับปรุงแบบศึกษาเอกสาร

ผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเมืองแห่งการเรียนรู้ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านระเบียบวิธีวิจัยอนาคต ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนายุทธศาสตร์ผู้สูงอายุ

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ดัชนีวัดค่าความสอดคล้องระหว่างข้อความกับวัตถุประสงค์ (Item-objective Congruency Index: IOC) มากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ขึ้นไป จึงถือว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหา (ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ, 2550) ผลการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา มีค่าความสอดคล้องระหว่างข้อความกับวัตถุประสงค์รวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.90 แสดงว่าแบบศึกษาเอกสาร มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย สามารถนำไปใช้ได้

1.1.5 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบศึกษาเอกสาร โดยการศึกษา รวบรวมข้อมูลจากเอกสารตามเกณฑ์ในข้อ 1.1.3 ตามกรอบแนวคิดในการศึกษาเอกสาร แล้ววิเคราะห์สรุปเป็นประเด็นในแบบศึกษาเอกสาร โดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นที่ศึกษาเอกสาร โดยศึกษาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุใน 10 ประเด็น ดังนี้

1) บริบททั่วไป ด้านสังคม (ประชากร การศึกษา ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม สาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต) ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง

2) นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ

3) องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ ในด้านลักษณะร่วม ความแตกต่าง (ความเป็นอัตลักษณ์) และปัจจัยสนับสนุนไปสู่ความสำเร็จ

4) กลไกการดำเนินงาน

5) รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต)

6) กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ในด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล

7) ภาควิชาเครือข่ายในการดำเนินงาน ประกอบด้วย ภาควิชาเครือข่ายในการดำเนินงาน (ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต) ประเภทของภาควิชาเครือข่าย รูปแบบการรวมตัวกันของภาควิชาเครือข่าย และลักษณะการรวมตัวของภาควิชาเครือข่าย

8) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

9) ปัญหาและอุปสรรค

10) แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคตและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุคูณพลัง

จากนั้นนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์สรุปเป็น หลักการ องค์ประกอบ กระบวนการ วิธีดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุคูณพลังของผู้สูงอายุ

1.1.6 การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยพิจารณาเฉพาะเนื้อหาในเอกสารส่วนที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดในการศึกษา เอกสารในการเลือกเอกสารที่นำมาศึกษา จากนั้นตรวจสอบข้อมูลโดยพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มาของเอกสาร ปีที่พิมพ์ สถานที่พิมพ์ หน่วยงานที่พิมพ์ และชื่อผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ว่ามีความครบถ้วนสมบูรณ์น่าเชื่อถือ

1.1.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์ ลดทอนข้อมูล สกัดสาระ และสร้างข้อสรุป (Scott, 2006) โดยยึดหลักการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปโดยการจำแนกชนิดข้อมูลแบบไม่ใช้ทฤษฎี (Typological Analytic) ตามที่ สุกางค์ จันทวานิช (2552) เสนอไว้ คือ จำแนกข้อมูลที่วิเคราะห์ตามความเหมาะสมของข้อมูล โดยจำแนกข้อมูลก่อน แล้วพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูล อธิบายถึงความสัมพันธ์ และสาเหตุของปรากฏการณ์โดยยึดกรอบแนวคิดในการศึกษาเอกสารเป็นหลัก

1.2 การศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี

1.2.1 การคัดเลือกกรณีตัวอย่างที่ดีในการศึกษาภาคสนาม

ผู้วิจัยศึกษากรณีตัวอย่างที่ดีของเมือง ชุมชน ชมรม หรือกลุ่มที่จัดกิจกรรมการศึกษาและ/หรือการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยพิจารณาเลือกอย่างเจาะจงจากเมือง ชุมชน ชมรม หรือกลุ่มที่จัดกิจกรรมการศึกษาและ/หรือการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุที่ได้รับรางวัลในระดับชาติและนานาชาติ จำนวน 3 กรณีตัวอย่างที่ดี โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกรณีตัวอย่างที่ดี ดังนี้

- 1) เป็นเมือง ชุมชน ชมรม หรือกลุ่มที่จัดกิจกรรมการศึกษาและ/หรือการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุในพื้นที่และมีระยะเวลาการดำเนินการอย่างน้อย 2 ปี
- 2) เป็นเมือง ชุมชน ชมรม หรือกลุ่มที่ริเริ่มจัดกิจกรรมการศึกษาและ/หรือการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ ด้วยตนเอง และกิจกรรมที่จัดประสบความสำเร็จได้รับการยอมรับให้เป็นต้นแบบของเมือง ชุมชน ชมรม หรือกลุ่มอื่นๆ อย่างกว้างขวาง
- 3) เป็นเมือง ชุมชน ชมรม หรือกลุ่มที่จัดกิจกรรมการศึกษาและ/หรือการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องและสมัครใจให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัย

1.2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษากรณีตัวอย่างที่ดี

- 1) กรณีตัวอย่างที่ดีของเมือง ชุมชน ชมรม หรือกลุ่มที่จัดกิจกรรมการศึกษาและ/หรือการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุในประเทศไทย

ผู้วิจัยพิจารณาคัดเลือกกรณีตัวอย่างที่ดีในประเทศไทยอย่างเจาะจงจากชุมชนนำร่องในการดูแลผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนในโครงการพัฒนาเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการจัดการสุขภาวะโดยชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนทางวิชาการร่วมกันจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และพื้นที่โครงการวิจัยนำร่องชุมชนนำอยู่พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดยมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) เพื่อเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและถอดองค์ความรู้ของกรณีตัวอย่างที่ดีประกอบด้วยพื้นที่ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ และพื้นที่ตำบลถนนสมอ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี

- 2) กรณีตัวอย่างที่ดีของเมือง ชุมชน ชมรม หรือกลุ่มที่จัดกิจกรรมการศึกษาและ/หรือการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุในต่างประเทศ โดยพิจารณาจากกรณีตัวอย่างที่ดีซึ่งมีการดำเนินงานในลักษณะเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

โดยเป็นประเทศที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและมีสัดส่วนประชากรสูงอายุและลักษณะทางสังคมที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประเทศไทย คือ จังหวัดคุเมโมโตะ ประเทศญี่ปุ่น

1.2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เป็นแนวคำถามเพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์เจาะลึก ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 6 ท่าน (แสดงในภาคผนวก ก หน้า 519) วิเคราะห์โครงสร้าง ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ความชัดเจนในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมาย และความเหมาะสมในการเรียงข้อความหลักและคำถามรอง จากนั้นนำข้อเสนอแนะที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิไปปรับปรุงแบบสัมภาษณ์เจาะลึก

ผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเมืองแห่งการเรียนรู้ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านระเบียบวิธีวิจัยอนาคต ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนายุทธศาสตร์ผู้สูงอายุ

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ดัชนีวัดค่าความสอดคล้องระหว่างข้อความคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item-objective Congruency Index: IOC) มากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ขึ้นไป จึงถือว่ามีค่าความสอดคล้องกับเนื้อหา (ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ, 2550) ผลการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา มีค่าความสอดคล้องระหว่างข้อความคำถามกับวัตถุประสงค์รวมทั้งฉบับเท่ากับ 1.00 แสดงว่าแบบศึกษาเอกสารมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย สามารถนำไปใช้ได้

1.2.4 การรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับด้านสังคม (ประชากร การศึกษา ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม สาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต) ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง จากเอกสาร หนังสือ บทความทางวิชาการ งานวิจัย รายงานผลการดำเนินงานประจำปีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบล เอกสารของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรมการพัฒนาชุมชน เพื่อเป็นพื้นฐานก่อนการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการจากพื้นที่ จำนวนรวม 47 คน (แสดงในภาคผนวก ก หน้า 519) ประกอบกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participative Observation) โดยเข้าพื้นที่กรณีตัวอย่างที่ดีทั้ง 3 แห่ง คือ

1) สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 17 คน ระหว่างวันที่ 22 - วันอังคารที่ 28 สิงหาคม 2555

2) สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลดอนสมอ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี จำนวน 20 คน ระหว่างวันที่ 8 พฤศจิกายน - วันศุกร์ที่ 9 พฤศจิกายน 2555

3) สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดคุเมโมโตะ ประเทศญี่ปุ่น จำนวน 10 คน ระหว่างวันศุกร์ที่ 28 กันยายน - วันพุธที่ 10 ตุลาคม 2555

ประเด็นข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์เจาะลึกที่ใช้ในการศึกษากรณีตัวอย่างที่ดีประกอบด้วย

1) บริบททั่วไป ด้านสังคม (ประชากร การศึกษา ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม สาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต) ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง

2) นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ

3) องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพิลิ่งของผู้สูงอายุ ในด้านลักษณะร่วม ความแตกต่าง (ความเป็นอัตลักษณ์) และปัจจัยสนับสนุนไปสู่ความสำเร็จ

4) กลไกการดำเนินงาน

5) รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต)

6) กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ในด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล

7) ภาคิเครือข่ายในการดำเนินงาน ประกอบด้วย รูปแบบภาคิเครือข่ายในการดำเนินงาน (ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต) ประเภทของภาคิเครือข่าย รูปแบบการรวมตัวกันของภาคิเครือข่าย และลักษณะการรวมตัวของภาคิเครือข่าย

8) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

9) ปัญหาและอุปสรรค

10) แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคตและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพทพลัง

1.2.5 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้แนวทางของสุภาวงศ์ จันทวานิช (2552) คือ การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (data triangulation) เป็นการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ โดยการตรวจสอบข้อมูลด้านเวลา สถานที่ และบุคคลที่ต่างกัน เช่น การสัมภาษณ์และการสังเกตในเวลาที่แตกต่างกัน หรือการสัมภาษณ์และการสังเกตบุคคลที่หลากหลายในประเด็นเดียวกัน การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บข้อมูลภาคสนามที่มีผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยจดประเด็นการสัมภาษณ์ หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วนำมาอภิปรายเพื่อได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกันมากที่สุด และการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีการ (methodological triangulation) เป็นการรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายวิธีในประเด็นเดียวกัน ซึ่งผู้วิจัยใช้การศึกษาเอกสารและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ประกอบการสัมภาษณ์เจาะลึก

1.2.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวทางของสุภาวงศ์ จันทวานิช (2552) ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มกระทำไปพร้อมกับการเก็บข้อมูลและสามารถทำต่อไป หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลสิ้นสุด โดยมีมุมมองของคนใน และผู้วิจัยเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง จากแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยได้เริ่มวิเคราะห์ข้อมูลตั้งแต่แรกเข้าพื้นที่ ประกอบกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการศึกษาเอกสารในส่วนแรก และได้ตรวจสอบกับข้อมูลเชิงลึกจากผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการในพื้นที่ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการก่อนที่ผู้วิจัยจะตีความหรือตัดสินใจสร้างข้อสรุปของผู้วิจัย รวมถึงการสังเกตบริบทต่างๆ ของชุมชน จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์สรุปเป็นหลักการ องค์ประกอบ กระบวนการ วิธีดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพทพลังของผู้สูงอายุ

1.3 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิด การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุของต่างประเทศและ เปรียบเทียบกับปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของ ผู้สูงอายุของประเทศไทย

ผู้วิจัยนำข้อมูลปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุของต่างประเทศและในประเทศไทย ที่ได้จากการวิจัยและการสำรวจในข้อ 1.2 มา วิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อเสนอเป็น (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิด การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การ ขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ และ จัดทำเป็นเอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการมองอนาคตในขั้นตอนที่ 2

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การ ขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

การวิจัยในขั้นตอนที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนด ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การ ปฏิบัติ ใช้การระดมความคิดผู้ทรงคุณวุฒิด้วยวิธีการสร้างภาพอนาคต (Scenario planning) เพื่อ มองอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะ พหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

2.1 การศึกษากรอบความคิดการสร้างภาพอนาคตและกระบวนการวิจัยในภาพรวม

ผู้วิจัยนำข้อมูลปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อ พัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ ที่ได้จากการศึกษาเอกสารและ การศึกษารณีตัวอย่างที่ดี จากการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 มาสรุปเป็น (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมือง แห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ไปสู่การปฏิบัติ และจัดทำเป็นเอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการมองอนาคต วิเคราะห์ ร่วมกับกรอบความคิดด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ แนวคิดการ

พัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุ แนวคิดการพัฒนาภาวะพหุมิติพลัง นโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ แนวคิดอนาคตศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มากำหนดเป็นกรอบในการสร้างภาพอนาคต

2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยพิจารณาคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยการกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดพหุมิติพลัง และด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่ทำงานด้านการพัฒนาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสถาบัน หน่วยงาน หรือสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 30 คน (แสดงในภาคผนวก ก หน้า 519) แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) **ภาครัฐ** ประกอบด้วย ผู้แทนจากหน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด อาทิ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด เทศบาลเมือง/เทศบาลนคร สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด ศูนย์พัฒนาสังคมจังหวัด และองค์การบริหารส่วนจังหวัด หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล อาทิ เทศบาลตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้แทนจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เช่น ผู้แทนจากสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ (สท.) ผู้แทนจากสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ ผู้แทนจากคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ ผู้แทนจากกระทรวงสาธารณสุข เช่น ผู้แทนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข สาธารณสุขอำเภอ สถานีอนามัยตำบล เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลที่ปฏิบัติการเสริมสร้างพลังอำนาจสำหรับผู้สูงอายุทั้งในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น ตลอดจนนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาที่มีหลักสูตรการสอนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุ เช่น หลักสูตรเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ หลักสูตรเวชศาสตร์อายุรวัฒน์ เป็นต้น

2) **ภาคเอกชน** ได้แก่ ผู้แทนจากมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ ผู้แทนจากมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) ผู้แทนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ผู้แทนจากกิจการดูแลผู้สูงอายุเอกชน เป็นต้น

3) **ภาคประชาชน** ได้แก่ ผู้แทนจากกลุ่ม/ชมรมผู้สูงอายุที่ได้รับการยกย่องให้เป็นกรณีตัวอย่างที่ดี ผู้แทนจากกลุ่ม/ชมรมที่ปฏิบัติการจัดกิจกรรมการศึกษาและ/หรือการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุ และกลุ่มที่ปฏิบัติการจัดกิจกรรมการศึกษาและ/หรือการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุในชุมชน เป็นต้น

2.3 เกณฑ์ช่วงเวลาที่ใช้ในการสร้างภาพอนาคต

โดยพิจารณาเกณฑ์ช่วงเวลาที่ใช้ในการสร้างภาพอนาคตไว้ 10 ปี (พ.ศ.2556 – 2565) ซึ่งเป็นการศึกษาอนาคตภาพตามเกณฑ์ที่น้อยที่สุด ด้วยเหตุผลที่ว่า ในการศึกษาอนาคตช่วงระหว่าง 10 ปี ขึ้นไป เป็นช่วงเวลาที่นักอนาคตนิยมส่วนใหญ่ให้การยอมรับและถือว่าเป็นการคาดการณ์อนาคตในระยะกลาง (Middle range forecasting) ซึ่งมีข้อดีและครอบคลุมกว่าการศึกษาเพียง 5 ปี หรือต่ำกว่า 10 ปี ที่ช่วยได้เพียงการวางแผนระยะสั้นหรือการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า นอกจากนี้ กระบวนการของการสร้างภาพอนาคตนิยมมองในช่วง 10 ปี เพราะเห็นว่าสามารถวางแผนระยะไกลได้มากกว่าเดิม โดยที่ยังคงมองเห็นแนวโน้มและทางเลือกต่างๆ ที่คาดว่าจะเป็นไปได้ ภายใต้พลวัตของโลกที่มีความไม่แน่นอนสูง การมองอนาคตในช่วง 10 ปี จะช่วยให้เกิดการนำเสนอนโยบายและ/หรือยุทธศาสตร์ที่นำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมได้ และหากผลการศึกษาออกมาอย่างหนึ่งอย่างใด ก็จะทำให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง (จุมพล พูลภักตร์ชิน, 2547)

2.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้พัฒนาประเด็นในการสร้างภาพอนาคตขึ้นเพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูล (แสดงในภาคผนวก ค หน้า 540) แบ่งออกเป็น 5 ประเด็น คือ

- 1) หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทย
- 2) องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทย
- 3) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทย
- 4) วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทย ภายใต้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงภายใต้แนวโน้มและแรงผลักดันหลักที่เป็นตัวการของการเปลี่ยนแปลง
- 5) ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ผู้วิจัยนำประเด็นในการสร้างภาพอนาคต ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 6 ท่าน (แสดงในภาคผนวก ก หน้า 519) วิเคราะห์โครงสร้าง ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ความชัดเจนในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมาย และความเหมาะสมในการเรียงข้อความหลักและคำถามรอง จากนั้นนำข้อเสนอแนะที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิไปปรับปรุงแนวทางการสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเมืองแห่งการเรียนรู้ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านระเบียบวิธีวิจัยอนาคต ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนายุทธศาสตร์ผู้สูงอายุ

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ดัชนีวัดค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item-objective Congruency Index: IOC) มากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ขึ้นไป จึงถือว่ามีค่าความสอดคล้องกับเนื้อหา (ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ, 2550) ผลการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา มีค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์รวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.80 แสดงว่าประเด็นในการสร้างภาพอนาคต มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย สามารถนำไปใช้ได้

2.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสร้างภาพอนาคต (Scenario planning) โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ ด้านการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดพหุมิติพลัง และด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน จำนวน 30 คน ร่วมกันให้ความเห็นเกี่ยวกับอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุไทย และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ภายใต้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ในการประชุมเชิงปฏิบัติการมองภาพอนาคต หัวข้อ “อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุไทย” เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 เวลา 09.00 -16.00 น. ณ ห้องประชุม 405 ชั้น 4 อาคารประชุมสุข อาชีวอารุง คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีกระบวนการสร้างภาพอนาคต 7 ขั้นตอน คือ

1) **การกำหนดหัวเรื่องที่จะศึกษา** เป็นการตั้งคำถามสำคัญ เพื่อเป็นการสร้างกรอบในการมองภาพอนาคต เช่น “ใน 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ลักษณะทางประชากรของผู้สูงอายุจะมีลักษณะอย่างไร” “ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติควรเป็นอย่างไร” “แนวโน้มอื่นใดอีกบ้างใน 10 ปีข้างหน้าที่มีผลต่อรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุไทย” “เป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาผู้สูงอายุไทยคืออะไร” เป็นต้น

2) **การระบุประเด็นสำคัญ (Key issues)** เป็นการสำรวจความเข้าใจ ความสนใจร่วมกันว่าอะไรเป็นประเด็นสำคัญเกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษา โดเนกการเขียนบัตรคำลงบนกระดาษ 5 สี แบ่งเป็น 5 หมวด คนละ 2 แผ่น เช่น “คุณภาพของสื่อสำหรับผู้สูงอายุ” “การแพทย์ อนามัยดีขึ้น” “รัฐบาลริบใช้งบเพื่อสนองนโยบาย” “ผู้สูงอายุอายุยืนยาวขึ้น” “สถาบันครอบครัวเข้มแข็งขึ้น” “สถาบันศาสนาอ่อนแอลง” “เกิดแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (2565 - 2584)” เป็นต้น

3) การระบุแรงผลักดันที่เป็นตัวการของการเปลี่ยนแปลง (Key drivers of change) ตามหลัก STEEP แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ (1) แนวโน้มด้านสังคม (Social) (2) แนวโน้มด้านเทคโนโลยี (Technology) (3) แนวโน้มด้านเศรษฐกิจ (Economic) (4) แนวโน้มด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) (5) แนวโน้มด้านการเมือง (Political) เพื่อให้ได้ความเห็นของรูปแบบและยุทธศาสตร์ที่เกิดขึ้นได้จริงท่ามกลางบริบทต่างๆ

4) การระบุความไม่แน่นอน (Key uncertainties) โดยพิจารณาว่าอะไรคือความไม่แน่นอนที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต สามารถพลิกผันเหตุการณ์หรือแนวโน้มที่กำลังดำเนินอยู่ได้อย่างสิ้นเชิงทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ

5) การจัดอันดับ/ระดับของความไม่แน่นอน (Degree of uncertainties) และเลือกความไม่แน่นอนเพื่อเป็นใช้ประกอบการสร้างอนาคตภาพ เช่น หากทราบว่าความไม่แน่นอนน่าจะเกิดหรือไม่น่าจะเกิด เท่ากับระดับความไม่แน่นอนต่ำ หากไม่ทราบเลยว่าความไม่แน่นอนนั้นจะเกิดขึ้นหรือไม่ หมายความว่าระดับความไม่แน่นอนสูง เป็นต้น

6) การแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อสร้างภาพอนาคตและรายงานภาพอนาคต โดยนำประเด็นที่ได้จากขั้นตอนต่างๆ มามองภาพอนาคตภายใต้กรอบระยะเวลา 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) โดยมองภาพอนาคตของรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพิสัยของผู้สูงอายุไทย และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพิสัยของผู้สูงอายุไทย ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงอนาคต ภายใต้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงภายใต้แนวโน้มและแรงผลักดันหลักที่เป็นตัวการของการเปลี่ยนแปลง (Key drivers of change) แบ่งออกเป็น 5 ประเด็น คือ

- 1) หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพิสัยของผู้สูงอายุไทย
- 2) องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพิสัยของผู้สูงอายุไทย
- 3) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพิสัยของผู้สูงอายุไทย
- 4) วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพิสัยของผู้สูงอายุไทย ภายใต้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงภายใต้แนวโน้มและแรงผลักดันหลักที่เป็นตัวการของการเปลี่ยนแปลง
- 5) ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

7) การกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะ
 พหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ โดยการกำหนดยุทธศาสตร์ฯ เป็นการสนับสนุนภาพ
 อนาคตที่อยากให้เกิดขึ้นกลายเป็นความจริง หรือหากภาพอนาคตนั้นไม่พึงปรารถนาจะมี
 ยุทธศาสตร์อย่างไรเพื่อป้องกันไม่ให้ภาพนั้นเป็นความจริงเพื่อรับมือกับอนาคตที่จะเกิดขึ้น

2.6 การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำผลการสร้างภาพอนาคตและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ
 พัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการมองภาพ
 อนาคตไปทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งจะกระทำตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูล
 และปรับปรุงแก้ไข (ร่าง) อนาคตภาพฯ และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์ฯ ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

**ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตาม
 แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ตลอดจน
 วิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ
 พัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ตามความเร่งด่วนและความเป็นไป
 ได้**

การวิจัยในขั้นตอนที่ 3 มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบและประเมิน (ร่าง) อนาคตภาพ
 รูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของ
 ผู้สูงอายุไทย และวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่ง
 การเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไป
 เป็นไปได้ แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 คือ การตรวจสอบ (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการ
 เรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญ
 ของ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ
 ไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้ ใช้การระดมความคิดผู้ทรงคุณวุฒิด้วย
 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันวิพากษ์ความเป็นไปได้
 อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุ
 พลังของผู้สูงอายุไทยภายใต้แนวโน้มและความไม่แน่นอนต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ และมอง
 ทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ว่าจะมีทางใดที่มุ่งไปสู่อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตาม
 แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยที่พึงประสงค์

ส่วนที่ 2 คือ การประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย ใช้แบบประเมินรูปแบบในลักษณะคำถามปลายเปิดเพื่อใช้เป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาผู้สูงอายุอย่างเจาะจง โดยการกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดพหุศักยภาพ และด้านการศึกษาที่ทำงานด้านการพัฒนามาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสถาบัน หน่วยงาน หรือสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) **ระดับพื้นที่** โดยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสร้างการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่จริง โดยมีบทบาทในการพัฒนาศักยภาพและ/หรือการให้การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ การถอดองค์ความรู้ร่วมกันในชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ และองค์กรชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และนำองค์ความรู้ท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาที่มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับท้องถิ่นที่ทำงานในพื้นที่มาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสถาบัน หน่วยงาน หรือสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

2) **ระดับพื้นที่สาธารณะ** โดยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสร้างให้เกิดเวทีการแลกเปลี่ยนรูปแบบต่างๆ ในประเด็นเกี่ยวกับผู้สูงอายุในระดับพื้นที่สาธารณะ โดยแลกเปลี่ยนการเรียนรู้องค์ความรู้ด้านการพัฒนาผู้สูงอายุกับองค์กร และเครือข่ายต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ และเป็นผู้ที่สามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบายท้องถิ่น และนโยบายสาธารณะ ที่ทำงานมาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสถาบัน หน่วยงาน หรือสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

3) **ระดับนโยบาย** โดยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและ/หรือผู้บริหาร ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการรวบรวม ติดตาม และให้ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุ และการกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการ และปัญหาของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ที่ทำงานมาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสถาบัน หน่วยงานราชการ หรือสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ส่วนที่ 1 การตรวจสอบอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย และวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยไปสู่การ

ปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้ ผู้วิจัยพัฒนาแนวทางการสนทนากลุ่ม (แสดงในภาคผนวก ค หน้า 540) มีสาระแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ

ประเด็นที่ 1 การพิจารณา (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย

ประเด็นที่ 2 การวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

ส่วนที่ 2 การประเมิน (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย ใช้แบบประเมินรูปแบบ (แสดงในภาคผนวก ค หน้า 540) เป็นแบบประเมินแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) ในลักษณะคำถามปลายปิด สำหรับให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาและประเมิน แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย ในประเด็นเกี่ยวกับ หลักการ องค์ประกอบ กระบวนการพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในประเด็นดังกล่าว

ตอนที่ 3 ข้อวิพากษ์ ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

โดยระดับคะแนนที่กำหนดในแบบประเมินรูปแบบ มีความหมายดังนี้

- | | | |
|---|---------|---|
| 5 | หมายถึง | ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับ มากที่สุด |
| 4 | หมายถึง | ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับ มาก |
| 3 | หมายถึง | ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับ ปานกลาง |
| 2 | หมายถึง | ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับ น้อย |
| 1 | หมายถึง | ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับ น้อยที่สุด |

ผู้วิจัยนำแนวทางการสนทนากลุ่มและแบบประเมินรูปแบบให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 6 ท่าน (แสดงในภาคผนวก ก หน้า 519) วิเคราะห์โครงสร้าง ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ความชัดเจนในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมาย และความเหมาะสมในการเรียงข้อความหลักและคำถามรอง จากนั้นนำข้อเสนอแนะที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิไปปรับปรุงแนวทางการสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเมืองแห่งการเรียนรู้ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนา

ภาวะพฤติกรรมของผู้สูงอายุ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านระเบียบวิธีวิจัยอนาคต ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาวิทยาศาสตร์ผู้สูงอายุ

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ดัชนีวัดค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item-objective Congruency Index: IOC) มากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ขึ้นไป จึงถือว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหา (ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ, 2550) ผลการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา มีค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์รวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.90 แสดงว่าแนวทางการสนทนากลุ่มและแบบประเมินรูปแบบมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย สามารถนำไปใช้ได้

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดพฤติกรรม และด้านการศึกษา จากระดับพื้นที่ ระดับพื้นที่สาธารณะ และระดับนโยบาย จำนวน 17 คน (แสดงในภาคผนวก ก หน้า 519) ร่วมกันตรวจสอบ (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพฤติกรรมของผู้สูงอายุไทย และวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพฤติกรรมของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้ ในการสนทนากลุ่ม เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2556 เวลา 09.00 -12.00 น. ณ ห้องประชุม 405 ชั้น 4 อาคารประชุมสุข อาชีวอำรุง คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยพิจารณาใน 2 ประเด็น คือ

ประเด็นที่ 1 การพิจารณา (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพฤติกรรมของผู้สูงอายุไทย

ประเด็นที่ 2 การวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพฤติกรรมของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

จากนั้นผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพฤติกรรมของผู้สูงอายุไทย โดยใช้แบบประเมินรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น และมีผู้ทรงคุณวุฒิบางส่วนประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพฤติกรรมของผู้สูงอายุไทย โดยการส่งแบบประเมินรูปแบบทางไปรษณีย์ รวมมีผู้ทรงคุณวุฒิประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพฤติกรรมของผู้สูงอายุไทย จำนวน 30 คน (แสดงในภาคผนวก ก หน้า 519)

3.4 การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากอนาคตภาพเป็นสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น ข้อมูลที่ได้จากการคาดการณ์จึงเป็นสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นจริงผสมผสานกับภาพในอนาคต การวิเคราะห์ข้อมูลภาพรวมของอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยจึงใช้การวิเคราะห์แบบตรรกะและความคิด ความน่าเชื่อถือของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิเป็นสำคัญ การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพพิจารณาจาก

1) ความน่าเชื่อถือของผู้ทรงคุณวุฒิ

2) การสอบทานอนาคตภาพฯ และยุทธศาสตร์ฯ ด้วยวิธีการการตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทย และวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้

3) การเทียบเคียงกับกรอบแนวคิดในการศึกษาเพื่อให้เห็นความเหมือนและความต่างเพื่อช่วยในการวิเคราะห์ตัวร่วมที่น่าจะเป็นไปได้ โดยการตรวจสอบข้อมูลจะดำเนินไปตลอดระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการประเมินโดยแบบประเมินรูปแบบที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณ พิจารณาจากเกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง	ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับ มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง	ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับ มากที่
ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง	ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับ ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง	ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับ น้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง	ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับ น้อยที่สุด

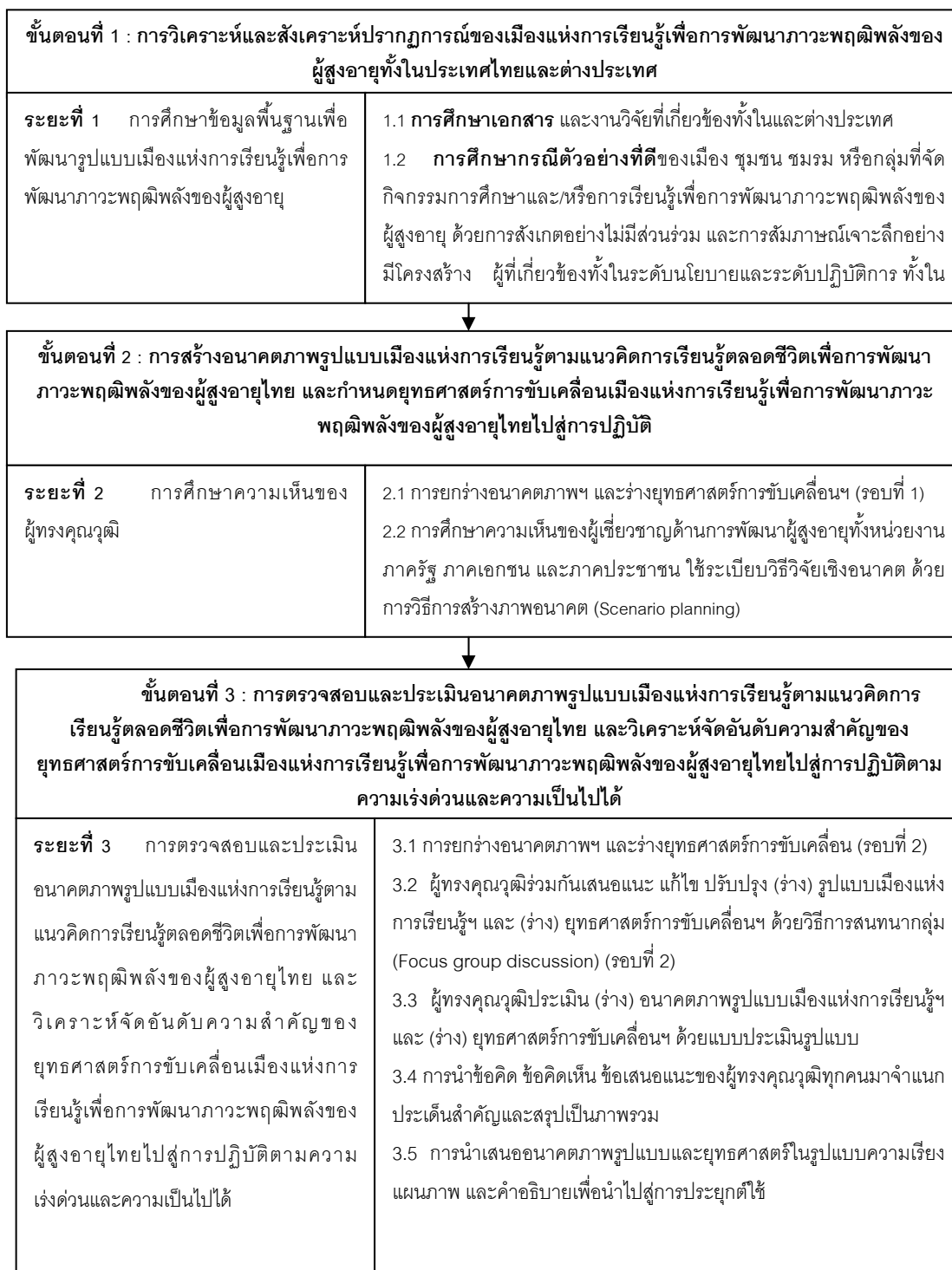
จากนั้นนำข้อมูลไปจำแนกและวิเคราะห์เนื้อหา นำภาพรวมของข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะไปปรับปรุงแก้ไข (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทย และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.5 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

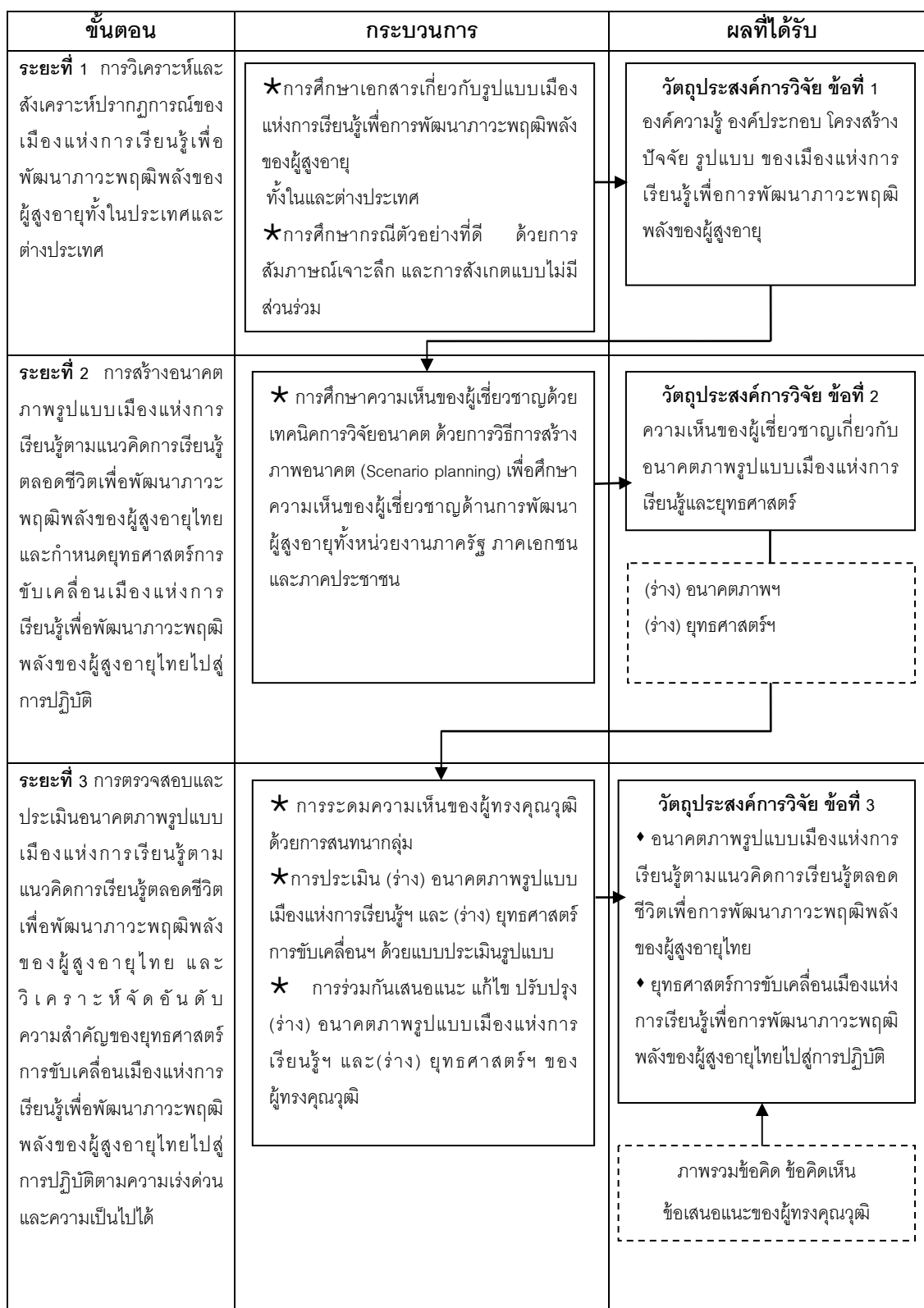
ผู้วิจัยนำเสนอ อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ในรูปแบบความเรียง แผนภาพ และคำอธิบายเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ตามบริบทของแต่ละชุมชนเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยและรองรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยต่อไป

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปขั้นตอนการวิจัย รายละเอียดวิธีการดำเนินการวิจัย และกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแสดงในแผนภูมิที่ 3.1 ถึงแผนภูมิที่ 3.2

แผนภูมิที่ 3.1 สรุปขั้นตอนการวิจัย



แผนภูมิที่ 3.2 สรุปรายละเอียดวิธีการดำเนินการวิจัย



บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประยุกต์ใช้แนวคิดอนาคตศึกษา ด้วยเทคนิคการวิจัยอนาคต ผู้วิจัยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 3 ตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ตอนที่ 2 ผลการสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย และวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละตอนมีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ

การนำเสนอผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผู้วิจัยแบ่งผลการวิเคราะห์ในตอนนี้ออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1.1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศจากการศึกษาเอกสาร

ส่วนที่ 1.2 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศจากการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี

ส่วนที่ 1.3 สรุปผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุ จากการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ซึ่งในแต่ละส่วน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1.1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศจากการศึกษาเอกสาร

ผลการศึกษาเอกสารประกอบด้วย เอกสาร ตำรา งานวิจัย บทความ สารนิพนธ์ และวิทยานิพนธ์ทั้งในระดับดุษฎีบัณฑิตและมหาบัณฑิต รวมถึงข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ตามเกณฑ์ในการคัดเลือกคือเป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นในระยะ 10 ปี (ระหว่าง พ.ศ. 2547 – 2556) จำนวน 88 รายการ (แสดงในภาคผนวก ข หน้า 531) แบ่งเอกสารเป็น 2 ระดับ คือ

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ ประกอบด้วย เอกสารเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ กระบวนการ นโยบาย และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ รายงานผลการดำเนินงานและ/หรือข้อมูลพื้นฐานของกรณีตัวอย่างที่ดี (Good Practices) ในต่างประเทศ แนวคิดและ/หรือบทสัมภาษณ์ทางวิชาการของนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ ประกอบด้วย เอกสารที่วิเคราะห์หรือสังเคราะห์มาจากงานวิจัยที่ศึกษาแนวคิด หลักการ กระบวนการ นโยบาย และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนเอกสารประเภทบทความทางวิชาการที่ตรงตามกรอบแนวคิดในการศึกษาเอกสาร

ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศในภาพรวม 10 ประเด็น ดังนี้

1) บริบททั่วไป

1.1 ด้านสังคม (ประชากร การศึกษา ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม
สาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต)

1.2 ด้านเทคโนโลยี

1.3 ด้านเศรษฐกิจ

1.4 ด้านสิ่งแวดล้อม

1.5 ด้านการเมือง

2) นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ

2.1 นโยบายในการพัฒนาผู้สูงอายุ

2.2 เป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุ

2.3 กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ

3) องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุ

3.1 ลักษณะร่วม

3.2 ความแตกต่าง (ความเป็นอัตลักษณ์)

3.3 ปัจจัยสนับสนุนไปสู่ความสำเร็จ

4) กลไกการดำเนินงาน

5) รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
สำหรับผู้สูงอายุ

5.1 กิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ (ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม
และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต)

5.2 กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ (ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม
และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต)

5.3 กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม
และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต)

6) กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

6.1 การกำหนดวัตถุประสงค์

6.2 การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์

6.3 การดำเนินกิจกรรม

6.4 การประเมินผล

7) ภาควิชาเครือข่ายในการดำเนินงาน

7.1 รูปแบบภาควิชาเครือข่ายในการดำเนินงาน (ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต)

7.2 ประเภทของภาควิชาเครือข่าย

7.3 รูปแบบการรวมตัวกันของภาควิชาเครือข่าย

7.4 ลักษณะการรวมตัวของภาควิชาเครือข่าย

8) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

9) ปัญหาและอุปสรรค

10) แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคตและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุคูณพลัง

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุคูณพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศจากการศึกษาเอกสาร สรุปได้ดังนี้

1. บริบททั่วไป

ผู้วิจัยได้ศึกษาบริบททั่วไป อันได้แก่ ปรากฏการณ์และกระแสการเปลี่ยนแปลงในภาพรวม ในขณะที่ดำเนินการวิจัย รวมทั้งแนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง บริบทเหล่านี้เป็นพื้นฐานและปัจจัยที่ส่งผลต่อปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุคูณพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังนี้

1.1 **บริบทด้านสังคม** แบ่งออกเป็น ด้านประชากร ด้านการศึกษา ด้านศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม ดังนี้

1.1.1 ประชากร

จากการศึกษาเอกสาร พบว่า โลกยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2556) เป็น “สังคมผู้สูงอายุ” เนื่องจากผู้สูงอายุทั่วโลกได้เพิ่มจำนวนขึ้นทั้งเชิงปริมาณและสัดส่วน โดยองค์การสหประชาชาติรายงานว่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2552 ผู้สูงอายุทั่วโลกมีประมาณ 737 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 11 ของประชากรโลกทั้งหมด และคาดประมาณว่าจำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็น 1,963 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 22 ใน พ.ศ. 2593 แนวโน้มสัดส่วนผู้สูงอายุที่มีอายุมากขึ้นยังเพิ่มขึ้นอีกทั้ง 2 ใน 3 ของผู้สูงอายุในโลกอยู่ในประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะในทวีปเอเชีย และ

คาดการณ์ว่าใน ค.ศ.2028 (พ.ศ.2571) ประชากรของโลกจะเพิ่มขึ้นเป็น 8,000 ล้านคน และใน ค.ศ.2054 จะเพิ่มเป็น 9,000 ล้านคน จากนั้นจะคงที่อยู่ในระดับดังกล่าว ขณะที่นักประชากรศาสตร์บางกลุ่มกล่าวว่า ในอีกสองถึงสามทศวรรษอาจเกิดเหตุการณ์ที่นำไปสู่ปรากฏการณ์ทางประชากรที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง จึงมีความเป็นไปได้ว่าในปี ค.ศ.2050 ประชากรโลกอาจมีไม่เกิน 8,000 ล้านคน (United Nations, 2012)

แนวโน้มการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ เป็นแรงผลักดันให้นานาประเทศเร่งกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์สำหรับผู้สูงอายุเพื่อรองรับสถานการณ์ดังกล่าว ดังที่ปรากฏในรายงานของคณะกรรมการสหประชาชาติเพื่อลาตินอเมริกาและกลุ่มประเทศและหมู่เกาะต่างในเขตทะเลแคริบเบียน ที่ระบุว่าประชากร 1 ใน 4 ของพลโลกกำลังกลายเป็นพลเมืองผู้สูงอายุ ดังนั้นจึงกำหนดให้มีนโยบายการดูแลผู้สูงอายุในแง่การปกป้องดูแลสิทธิ การส่งเสริมการเข้าถึงการทำงาน การศึกษาต่อเนื่อง และสิทธิประโยชน์ การคุ้มครองทางกฎหมายและนโยบายสาธารณะ การส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของผู้สูงวัย รวมถึงด้านการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ เป็นต้น (UN Economic Commission for Latin America and the Caribbean, 2008)

การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุจากรายงานของสหประชาชาติ (United Nations, 2012) สอดคล้องกับจำนวนผู้สูงอายุในประเทศที่ สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล (2556) ทำการสำรวจประชากรคาดประมาณ ณ กลางปี พ.ศ. 2556 พบว่า มีประชากรผู้สูงอายุมากกว่า 9.5 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 14.84 ของประชากรทั้งประเทศ และคาดว่าจะเพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 15 ล้านคนใน พ.ศ. 2563 หรืออีก 10 ปีข้างหน้า โดยประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” มาตั้งแต่ พ.ศ. 2548 และจะมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึง พ.ศ. 2570 ประชากรไทยจำนวน 1 ใน 4 คนจะเป็นผู้สูงอายุ ทำให้ประเทศไทยเป็น “สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552)

การที่ประชากรผู้สูงอายุไทยเพิ่มขึ้นเกินกว่าร้อยละ 10 ทำให้เป็นประเทศที่มีผู้สูงอายุมากที่สุดเป็นอันดับสองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รองจากประเทศสิงคโปร์ที่มีประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 12 (องค์การแรงงานระหว่างประเทศ, 2553) ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสำคัญจากการเป็นสังคมผู้สูงอายุ คือ “ปัญหาภาระพึ่งพิงทางสังคมของผู้สูงอายุ” (Social dependency) ซึ่งเกิดจากประชากรวัยแรงงานต้องรับภาระดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่นักวิชาการวิตกว่าจะมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในทุกด้าน และผลจากการศึกษาอัตราการเป็นภาระของผู้สูงอายุของประเทศไทยและประเทศสิงคโปร์ พบว่า มีอัตราการเป็นภาระของ

ผู้สูงอายุเท่ากับ ร้อยละ 16.1 และร้อยละ 16.3 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราการเป็นภาวะของผู้สูงอายุของประเทศลาว ประเทศฟิลิปปินส์ และประเทศกัมพูชา นั้นยังคงเท่ากับร้อยละ 9.0 ร้อยละ 10.7 และร้อยละ 8.9 ตามลำดับเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยยังคงมีอัตราการเป็นภาวะของผู้สูงอายุอยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคนี้ (กุศล สุนทรธาดา, 2553)

ประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับบริบทด้านประชากร ก็คือ ประชากรสูงอายุของโลกและของไทยกำลังเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมาก ในขณะที่ประชากรรวมเพิ่มขึ้นช้าหรืออาจจะไม่เพิ่มขึ้นอีกเลยก็เป็นได้ ประชากรไทยที่นักประชากรศาสตร์เรียกว่า “รุ่นเกิดล้าน” ที่เกิดระหว่าง พ.ศ. 2506-2526 กำลังทยอยเคลื่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในอีก 10 ปีข้างหน้า คือ คนรุ่นเกิดล้านจะมีอายุครบ 60 ปี และจะเป็น “คลื่นประชากรสูงอายุ” ที่ใหญ่มากจนระบบสวัสดิการต่างๆ จำเป็นต้องคาดการณ์หรือวางแผนเพื่อเตรียมการรองรับ (ปราโมทย์ ประสาทกุลและ ปัทมา ว่าพัฒน์วงศ์, 2554) ดังนั้นการพัฒนาให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพิงตนเองได้อย่างมีศักยภาพหรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุฒิปัจจุบันจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

1.1.2 การศึกษา

ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต จากการศึกษาเอกสาร พบว่าการศึกษาคือ การสร้างคนให้มีความเจริญงอกงาม ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม มีความพร้อมและสามารถปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข คนทุกช่วงวัยตั้งแต่วัยเด็กไปจนถึงวัยสูงอายุ มีระบบการศึกษาจากภาครัฐรองรับ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ที่เรียกโดยรวมว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” โดยมีรูปแบบ กระบวนการเรียนรู้ และช่องทางในการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2555)

ความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของกระแสโลกทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครอง ด้านวิทยาการและเทคโนโลยี ด้านการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร และข้อจำกัดของระบบการศึกษาแบบเดิมที่เป็นทางการ ส่งผลต่อการศึกษาของประชาชนทุกช่วงวัย บริบทด้านการศึกษาที่มีความจำเป็นชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อ สภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิต นับวันจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้นเกินกว่าที่จะใช้ความรู้ที่สะสมมาเมื่อสมัยอยู่ในวัยเรียนมาช่วยได้ ประเทศต่างๆ ทั่วโลกตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการที่ประชาชนจะต้องได้รับ “การศึกษาตลอดชีวิต” ในยุคสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) เป็นอย่างมาก (Campbell, 2012)

นโยบายในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต พบว่า แม้ภาครัฐมีนโยบายส่งเสริมและพัฒนาระบบการศึกษาไทยมาอย่างต่อเนื่องแต่พบว่ายังมีประชาชนอีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้รับการศึกษาตามนโยบายของรัฐ ประชาชนส่วนมากยังมีระดับการศึกษาที่ค่อนข้างต่ำ แต่พออ่านออกเขียนได้ โดยเฉพาะประชากรผู้สูงอายุ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2555) ผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2550 พบว่า ผู้สูงอายุไทยส่วนใหญ่อ่านออกเขียนได้ จำนวน 5.3 ล้านคนจากจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด 7 ล้านคน (ร้อยละ 76.10) แบ่งเป็นผู้สูงอายุที่อ่านออกเขียนได้ในเขตเทศบาล จำนวน 1.6 ล้านคน และนอกเขตเทศบาล จำนวน 3.7 ล้านคน ซึ่งสามารถอ่านออกเขียนได้ใกล้เคียงกัน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา จำนวน 4.8 ล้านคน (ร้อยละ 68.92) นอกจากนี้ยังมีผู้สูงอายุอีกจำนวน 2 แสนกว่าคน (ร้อยละ 2.87) ที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี อย่างไรก็ตามยังมีผู้สูงอายุจำนวน 1.6 ล้านคน (ร้อยละ 23.9) ที่อ่านไม่ออกและเขียนไม่ได้ และจำนวน 1.1 ล้านคน (ร้อยละ 16.44) ที่ไม่เคยได้เข้ารับการศึกษเลย หากพิจารณาข้อมูลจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งนับได้ว่ามีระดับการศึกษาค่อนข้างต่ำ สะท้อนให้เห็นพื้นฐานและความพร้อมของผู้สูงอายุไทยในการแสวงหาความรู้และทักษะต่างๆ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ระดับการศึกษาของผู้สูงอายุไทย จากงานวิจัยของ สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และคณะ (2545) เพ็ญแข ประจวบปัจฉิม (2550) ชื่นฤทัย กาญจนจิตรา และคณะ (2550) สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (2552) วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ (2552) และ กระทรวงศึกษาธิการ (2553) ผลโดยสรุปพบว่า ผู้สูงอายุไทยในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาที่มีการศึกษาอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าประชากรในกลุ่มอายุอื่นอย่างชัดเจน โดยใน พ.ศ. 2550 พบว่า ผู้สูงอายุประมาณ 1 ใน 4 ของผู้สูงอายุทั้งหมดไม่รู้หนังสือ และส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ซึ่งวิพรรณ ประจวบเหมาะ (2552) ทำการวิจัย พบว่า เป็นผลมาจากการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมีอยู่อย่างจำกัด รวมถึงการจำกัดโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรและบริการต่างๆ รวมทั้งข้อจำกัดทางด้านการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

สถานการณ์ด้านการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ จากงานวิจัยของอาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2554) พบว่า การจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่างๆ จัดขึ้นมีเป้าหมายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยจัดให้ผู้สูงอายุในช่วงอายุ 60 - 64 ปี ทั้งเพศชายและหญิงส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่างๆ ใช้มากที่สุด

คือ การสำรวจกลุ่มเป้าหมาย วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษที่หน่วยงานต่างๆ ใช้มากที่สุด คือ ประชาสัมพันธ์กิจกรรม รองลงมาคือ การสร้างแรงจูงใจถึงประโยชน์ผู้สูงอายุจะได้รับหลังจากเข้ารับการศึกษ และให้สิทธิพิเศษเมื่อเข้ารับการศึกษ

เนื้อหาที่จัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เป็นเนื้อหาด้านสุขภาพอนามัย คือ การออกกำลังกาย เนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ คือ งานอดิเรก เนื้อหาด้านการออม คือ การวางแผนและการจัดทำแผนการออม เนื้อหาด้านการเรียนรู้ คือ การใช้เวลารว่างในวัยสูงอายุ เนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย คือ ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ผู้จัดการศึกษาและผู้สอนส่วนใหญ่ คือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข โดยจัดการศึกษาในรูปแบบการจําขอบรมระยะสั้นด้วยเทคนิคการให้ความรู้ที่แบบการบรรยายผ่านสื่อบุคคล ประเมินผลจากการสังเกต ความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ จากผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 60 – 64 ปี ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพ่อบ้าน แม่บ้าน ต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเนื้อหาเกี่ยวกับการเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพเพื่อการป้องกันโรคในวัยสูงอายุ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง การศึกษาธรรมะเพื่อเข้าใจชีวิต การเผชิญกับการสูญเสียบุคคลที่เป็นที่รัก การวางแผนและการจัดทำแผนการเก็บเงินออม การหารายได้เสริม การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองทั้งด้านสุขภาพ การปรับตัว การออม ฯลฯ ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ผู้จัดการศึกษาและผู้สอนคือ ครูภูมิปัญญาหรือผู้รู้ในชุมชนด้วยการจําขอบรมระยะสั้น การแก้ปัญหาาร่วมกัน ประเมินผลด้วยการประเมินตามสภาพจริง

รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยแบบบูรณาการ โดยเน้นการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่บูรณาการจัดในลักษณะที่เป็นหลักสูตรระยะสั้นหรือลักษณะที่เป็นการศึกษาเรียนรู้อย่างอิสระตามความสนใจ โดยการบูรณาการแบบสาระบันเทิง มีการสร้างและส่งเสริมแกนนำผู้สูงอายุเพื่อเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

กลุ่มเป้าหมายและเนื้อหาในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ แบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มที่พึ่งตนเองได้ และกลุ่มที่พึ่งตนเองไม่ได้ เป็นเนื้อหาที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ โดยเสนอเป็นลำดับการเรียนรู้ตามความสามารถในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล และเนื้อหาการเรียนรู้ควรนำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้

สถานการณ์ชีวิตที่เป็นจริง แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการปรับตัวทางสังคม และจิตใจ ด้านเศรษฐกิจและการออม ด้านการเรียนรู้ และด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย

แนวโน้มการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในอนาคต จากการศึกษาเอกสาร พบว่า ผู้สูงอายุในอนาคตมีแนวโน้มที่จะได้รับการศึกษาในระดับระดับมัธยมศึกษาหรือสูงกว่าเพิ่มขึ้นจากผู้สูงอายุใน พ.ศ. 255 นำไปสู่การวิเคราะห์รูปแบบการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเพื่อการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง การปรับทัศนคติด้านการเรียนรู้และความต้องการการเรียนรู้ต่างๆ ที่สอดคล้องกับสภาพทางกายภาพของผู้สูงอายุ อันส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการต้องรับบทบาทในการออกแบบรูปแบบการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตในวัยสูงอายุ เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการทางการศึกษาสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม และผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาที่สูงอยู่แล้วให้ได้รับการศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Knodel and Chayovan, 2008)

ปรากฏการณ์ด้านการศึกษาของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุในต่างประเทศ เห็นได้เด่นชัดว่า “แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต” เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุของนานาประเทศ เน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนพึ่งตนเองและไม่แยกห่างจากวิถีชีวิต เรียนรู้ได้ทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาทุกด้านอย่างมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของตน ในหลายประเทศที่ได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว เช่น ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ประเทศฝรั่งเศส และประเทศฟินแลนด์มีรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่ประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุหลากหลายรูปแบบ แต่กระนั้นจากการศึกษางานวิจัยของ Formasa (2002) พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดอุปสรรคและข้อจำกัดในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุทั้งในรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยคือความเชื่อในทฤษฎีถอยจากสังคม (Theory of disengagement) ที่เชื่อว่าผู้สูงอายุจะลดบทบาทของตนเองจากสังคมไปตามลำดับ ซึ่งต่อมาได้มีนักการศึกษาและนักจิตวิทยาหลายท่าน ได้ทำการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ได้เช่นเดียวกับผู้เรียนวัยอื่น แต่ก็ยังพบว่าผู้สูงอายุเป็นกลุ่มผู้เรียนที่มีจำนวนน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้เรียนในการศึกษาผู้ใหญ่ประเภทอื่น และพบว่าการศึกษาที่ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษานี้ในลักษณะการดำเนินการในสถาบัน (Institutional service) ส่งผลต่อสภาพทางจิตใจ

การขาดความมั่นใจในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ข้อจำกัดทางด้านกายภาพ ข้อจำกัดทางด้านโอกาส การเข้าถึงทรัพยากรและบริการต่างๆ การขาดความพร้อมในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ รวมทั้งข้อจำกัดทางด้านการศึกษาของผู้สูงอายุ ซึ่งส่งผลให้ผู้สูงอายุไม่ต้องการเข้ารับการศึกษารหัสหรือเรียนรู้ในลักษณะการดำเนินการในสถาบัน ทั้งนี้รวมไปถึงปัญหาบุคลากรหรือผู้ดูแลของสถาบันมีจำนวนไม่เพียงพอ ขาดความรู้ความสามารถในการดูแลผู้สูงอายุ รวมไปถึงปัญหาด้านสัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุที่มีความสัมพันธ์ทางลบหรือความคับข้องใจอีกด้วย (สุทธิชัย สุทธิพันธุ์กุล และคณะ, 2545; Manheimer et. al, 1995; Wacker and Roberto, 2008)

การแก้ปัญหาที่ผู้สูงอายุประสบจากการศึกษาในลักษณะการดำเนินการในสถาบัน ดังกล่าวในข้างต้น คือ การใช้ชุมชนเป็นฐานในการให้บริการสำหรับผู้สูงอายุ (Community-Based Approach) ที่พัฒนามาจากแนวคิดการลดการพึ่งพิงจากบริการในลักษณะสถาบัน (Deinstitutionalization) เช่นเดียวกับแนวคิดการใช้ครอบครัวเป็นฐานลดการบริการภายนอกชุมชน รวมถึงการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมทางเครือข่ายสังคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกับการแสดงบทบาทต่อชุมชนและสังคม (สุทธิชัย สุทธิพันธุ์กุล และคณะ, 2545; ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2549)

ข้อค้นพบจากการศึกษาเอกสาร สะท้อนว่าวิธีการที่เหมาะสมในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยใช้ชุมชนเป็นฐานอย่างบูรณาการวิธีการหนึ่งคือ การพัฒนา “เมืองแห่งการเรียนรู้” (Learning city) เพื่อการพัฒนาผู้สูงอายุ ซึ่งมีลักษณะเป็นการดำเนินงานเพื่อตอบสนองความต้องการด้านการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น โดยอาศัยความร่วมมือแบบหุ้นส่วนของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อสร้างพลังให้แก่ผู้สูงอายุในการเผชิญกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนช่วยในการพัฒนาตนเองและสังคมของตนได้อย่างเหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกยุคปัจจุบัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547; สุมาลี สังข์ศรี, 2547) ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการเข้าเป็นวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ เมืองแห่งการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการพัฒนาที่มีความสำคัญมากในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning society) หรือสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based society) ซึ่งเป็นวิธีการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทการเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย

1.1.3 ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม

Tucker (2011) กล่าวว่า ศาสนา (region) และสุขภาพทางจิตวิญญาณ (spiritual) เป็นเรื่องที่สำคัญและได้รับความสนใจจากผู้สูงอายุอย่างยิ่ง ใน พ.ศ. 2556 แนวโน้ม

ของกระแสศรัทธาในศาสนาของหลายๆ ประเทศเพิ่มขึ้นอย่างมาก ควบคู่กับการพัฒนาด้านวัตถุ ผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องทำให้ประชากรโลกรู้สึกไม่ปลอดภัยและไม่มีความไม่มั่นคงทางจิตใจ พลโลกจำนวนมากหันกลับไปให้ความสำคัญกับศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อ เชกเช่นในอดีตที่เคยปฏิบัติกันมา ในฐานะที่พึ่งทางจิตใจ ศาสนาจึงเป็นเสาหลักสำคัญที่นำไปสู่การสร้างสัมพันธภาพ สังคมสันติสุข อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และเป็นทางออกอันมั่นคงทางสังคมและความผาสุกของโลกอีกด้วย

ประเทศอุตสาหกรรมหรือกลุ่มประเทศมหาอำนาจหลายประเทศที่แม้ปัจจุบันจะปฏิบัติศาสนิกในทางที่เกี่ยวกับ “ศาสนา” ลดลง แต่กลับให้ความสำคัญต่อการพัฒนา “จิตวิญญาณ” ที่เป็นสากลมากขึ้น มีงานวิจัยจำนวนมากที่ค้นคว้าเกี่ยวกับความสำคัญของศาสนา และจิตวิญญาณเพื่อการเยียวยาชีวิตมากขึ้น เช่น The Celebrate Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorder (DSM-IV) ได้รวมการวินิจฉัยเกี่ยวกับปัญหาและจิตวิญญาณเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการวินิจฉัยที่สถาบันของตน หรือในการตัดสินใจรักษาผู้ป่วย เช่น ผู้สูงอายุที่ป่วยอยู่ในระยะสุดท้าย ในระดับนานาชาตินักวิชาการหลายท่านที่ศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของศาสนาและจิตวิญญาณที่มีต่อผู้สูงอายุ เช่น รายงานว่า ศาสนามีบทบาทอย่างมากในการลดความซึมเศร้าและวิตกกังวลของผู้สูงอายุ และยังช่วยเพิ่มเติมความพึงพอใจที่แท้จริงของบุคคล ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ด้านสังคมให้มีความแข็งแกร่ง ช่วยรักษาสุขภาพ และบรรเทาปัญหาต่างๆ ของร่างกาย รวมถึงช่วยบรรเทาปัญหาที่เกิดจากความสัมพันธ์ส่วนบุคคลได้ (Carrico, 2012; Tucker, 2013)

จากการศึกษาบทความของนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2553) และโมไนย พจน์ (2556) พบว่า บริบทด้านศาสนาในสังคมไทยเป็นสังคมชาวพุทธและมีวัดกว่า 30,000 แห่งทั่วประเทศ นอกเหนือจากวัดจะมีบทบาทในฐานะสถาบันทางสังคมที่ประกอบพิธีกรรม ทำบุญ แล้วยังมีบทบาทเป็น “ศูนย์กลาง” ในการจัดกิจกรรมกลุ่มร่วมกันในวัด กิจกรรมในวัดได้รับการออกแบบให้มีความหลากหลาย และตอบรับกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ ผู้สูงอายุได้จำนวนมากและครอบคลุม ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม เนื่องจากธรรมชาติของผู้สูงอายุรู้สึกว่าวัดเป็นที่พึ่ง เป็นศูนย์กลาง มีคุณค่า ตอบสนองความพึงใจ เป็นบุญกุศล ทำให้จิตใจดีงาม ผู้สูงอายุก็จะเข้าไปทำกิจกรรมหลายอย่าง วัดและศาสนสถานในศาสนาอื่นๆ จึงมีบทบาทหน้าที่บริการสังคมในฐานะสถานที่บำบัดทางจิตใจสำหรับผู้สูงอายุได้มากขึ้น

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ และในเวลาเดียวกันก็มีการจัดการคนชราอย่างสมศักดิ์ภาพ ด้วยวิธีการเป็นหลักการและหลักปฏิบัติ อาทิ การอธิบายหลักการ

เชิงพุทธให้ปรากฏต่อสาธารณะ เพื่อให้ความหมายและคุณค่าผู้สูงอายุ เช่น หลักตอบแทนผู้มีคุณ (กตัญญู) หลักเคารพบนอบ (คารวตา) หลักเอื้ออาทร-เกื้อกูล (เมตตา) หลักหน้าที่อันพึงกระทำ ของสมาชิกในครอบครัว (หลักทศ 6) ที่แสดงบทบาทของบุตร หลาน หรือสมาชิกในครอบครัวพึง ปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นหลักที่ปรากฏในคำสอน ทางพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว เพียงแต่เน้นย้ำให้ เห็นความสำคัญและเข้าใจความหมาย และนำไปสู่การปฏิบัติจริง ซึ่งคาดหวังว่าจะมีผลต่อการลด ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุได้รวมถึงการใช้หลักศาสนาเป็นตัวเพิ่มคุณภาพชีวิต เพิ่มความเอื้ออาทร เมตตาไมตรีในครอบครัวโดยเฉพาะผู้สูงอายุ ทางด้านรูปแบบในการให้หลักการกับสังคม ผู้วิจัย พบว่า พระสงฆ์ทำหน้าที่อย่างแข็งขันในสังคมไทย ผ่านการเทศนาในประเด็นที่เกี่ยวกับ “ความ กตัญญู” ผ่านวรรณกรรมทางศาสนา โลกทัศน์ ความเชื่อ จนชนิดที่ว่าสังคมไทยเป็นสังคมความ เอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุเสียทั้งหมด แต่ปรากฏเป็นสถิติของความรุนแรงต่อผู้สูงอายุของคนไทยที่ยัง อยู่ในระดับสูง เป็นเครื่องยืนยันเทียบเคียง โลกทัศน์ความกตัญญู ความเอื้ออาทร เมตตา ต่อ ผู้สูงอายุก็ยังมีผลไม่ครอบคลุมเสียทีเดียว (กิตติพรรณ ศิริทรัพย์ วัชรวิ ทรัพย์มี และจิราพร เกศพิชญ วัฒนา, 2554)

เมื่อศึกษาบริบทด้านประเพณีและวัฒนธรรม พบว่า สังคมโลกและ สังคมไทย ในระหว่าง พ.ศ. 2547 - 2556 เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม (multicultural) เต็มไปด้วย กระแสวัฒนธรรมที่หลากหลาย ตั้งแต่ในระดับปัจเจกที่มีรูปแบบการดำเนินวิถีชีวิตเป็นการ เฉพาะตัวแต่ละบุคคล และในระดับชุมชนที่มีภูมิปัญญา ประเพณี พิธีกรรมที่เรียกว่า “ความเป็น ท้องถิ่น” เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน วัฒนธรรมระดับสังคมที่กระแสสังคมบริโศคนิยมสมัยใหม่ และวัฒนธรรมการสื่อสารได้แพร่กระจายไปทั่วสังคม พร้อมกับการนำมาซึ่งวิถีการดำรงชีวิตแบบ ใหม่ วัฒนธรรมระดับชาติที่มีลักษณะของความเป็นชาตินิยม (nationalism) หรือแม้แต่วัฒนธรรม ชาติพันธุ์นิยม (ethnocentrism) ซึ่งได้เรียกร้องสำนึกแห่งความเป็นกลุ่มชน เชื้อชาติ และความ สามีคคี รวมถึงวัฒนธรรมระดับโลกที่กระแสเศรษฐกิจฐานความรู้ พยายามผลักดันให้วัฒนธรรม ต่างๆ แปรรูปเป็นสินค้าและบริการ กระแสเหล่านี้นำไปสู่การเป็นวัฒนธรรมที่เป็น พหุวัฒนธรรมให้ ยอมรับในคุณค่าและความหลากหลายทางวัฒนธรรม (อมรวิรัช นาครทรรพ และคณะ, 2553)

ลักษณะความเป็นพหุวัฒนธรรม นี้ส่งผลกระทบต่ออย่างยิ่งในบริบทของ ประเทศไทย โดยเฉพาะในระดับชุมชน ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงในแง่ของการล่มสลายของชุมชน อีกแง่หนึ่งก็ทำให้เกิดแรงต้านและการต่อสู้ของชุมชน โดยนับนี้จึงเกิดกระแสการพัฒนาชุมชนที่ หลากหลาย เช่น กระแสการเรียกร้องให้เห็นความสำคัญของชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน วัฒนธรรมพื้นบ้าน (indigenization) กระแสการเรียกร้องให้เกิดขบวนการประชาชนในระดับราก

หญ้า (grassroots movement) กระแสการเรียกร้องขององค์กรเอกชนให้เกิดการพัฒนาแบบชุมชนเป็นฐานหรือชุมชนเป็นตัวตั้ง (community-based development) ซึ่งเป็นแรงขับที่สำคัญและก่อให้เกิดการพัฒนาและจัดการความรู้ในชุมชนของต่างๆ ให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับคนทุกวัยในชุมชน ที่เกี่ยวโยงกับการใช้วัฒนธรรมชุมชน ทูตทางสังคมของชุมชน และเศรษฐกิจชุมชนเป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็ง ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงหน้าที่ของตนในฐานะความเป็น “พลโลก” ที่ดีควบคู่ไปกับการเป็น “พลเมือง” ของแต่ละชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน (จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์, 2549)

1.1.4 การสาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ด้านการสาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า แนวทางในการพัฒนาด้านสาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิตเน้นการพัฒนาให้เป็นผู้สูงอายุที่มีพหุคุณพลังหรือผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (active aging) หมายถึง การที่ประชาชนเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุทั้งกลุ่มที่ยังช่วยตัวเองได้ กลุ่มผู้พิการ และกลุ่มที่ต้องการการดูแล มีกระบวนการดำเนินการให้ยังมีความสามารถทางกายภาพ และ การทำงาน รวมถึงการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องในกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม จิตวิญญาณ โดยมุ่งให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และช่วงชีวิตที่มีสุขภาพดี (healthy life expectancy) เพิ่มขึ้น แนวคิดนี้ มุ่งให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงศักยภาพของตนเองในการจัดการสุขภาพของตนเอง รวมทั้งสามารถเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมตามความต้องการ และ ศักยภาพของแต่ละบุคคล รวมทั้งสามารถเข้าถึงและได้รับการช่วยเหลือเมื่อมีความต้องการ (WHO, 2002)

แนวโน้มที่เห็นได้เด่นชัดประการหนึ่ง คือ การสูงอายุขึ้นของประชากรสูงอายุ ซึ่งสะท้อนจากสัดส่วนผู้สูงอายุที่มีอายุมากหรือเป็นผู้สูงอายุในวัยปลาย (อายุตั้งแต่ 80 ปีขึ้นไป) เพิ่มขึ้นมากกว่าผู้สูงอายุวัยต้น (อายุ 60 – 69 ปี) และวัยกลาง (อายุ 70 – 79 ปี) อย่างชัดเจน นัยของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่ออัตราส่วนภาระพึ่งพิงที่กลุ่มวัยแรงงานจะต้องดูแลประชากรวัยเด็กและผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น รวมถึงภาระค่าใช้จ่ายของภาครัฐและครัวเรือนในการดูแลผู้สูงอายุทั้งในเรื่องสวัสดิการทางสังคมและสุขภาพ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาสุขภาพตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงระดับเรื้อรัง หรือทุพพลภาพ โดยมากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุมีโรคประจำตัวและเจ็บป่วยเรื้อรัง ซึ่งต้องอาศัยการรักษาพยาบาลและการดูแลอย่างต่อเนื่องในระดับรายจ่ายที่สูงกว่ากลุ่มวัยอื่น ๆ แม้ว่าจะมีหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าแล้ว (กุศล สุนทรธาดา, 2553)

แม้ว่าประเทศไทยจะมีกรอบแนวคิดทางกฎหมายที่ชัดเจนในการให้หลักประกันด้านสุขภาพและความช่วยเหลือผู้สูงอายุในเรื่องความมั่นคงทางรายได้ และสวัสดิการสังคม และมีการจัดระบบหลักประกันสุขภาพครอบคลุมประชาชนทุกคน โดยครอบคลุมบริการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค รักษาพยาบาล และฟื้นฟูสภาพ ซึ่งหลักฐานเชิงประจักษ์ พบว่า ผู้สูงอายุเข้าถึงบริการสุขภาพมากขึ้น แต่ยังคงมีผู้สูงอายุจำนวนมากที่ยังไม่รู้ตัวว่าเป็นโรคเรื้อรังในระยะต้นที่ยังไม่แสดงอาการ โรคดังกล่าวที่สำคัญได้แก่ โรคเบาหวาน และโรคความดันโลหิตสูง ซึ่งนำไปสู่โรคแทรกซ้อนที่รุนแรง คือ โรคไตวาย ตาบอด โรคหัวใจ อัมพาตหรือเสียชีวิตจากเส้นเลือดสมองแตกหรืออุดตัน เป็นต้น ในการสำรวจสุขภาพประชาชนไทยโดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ 4 ระหว่างปี พ.ศ. 2551 – 2552 พบว่ามีผู้สูงอายุเพศชายจำนวนร้อยละ 4 และผู้สูงอายุเพศหญิงจำนวนร้อยละ 3 ที่เป็นโรคเบาหวานโดยไม่รู้ตัว ในกรณีของโรคความดันโลหิตสูงพบว่าผู้สูงอายุเพศชายจำนวนถึงร้อยละ 20 และผู้สูงอายุเพศหญิงจำนวน ร้อยละ 16 เป็นความดันโลหิตสูงโดยไม่รู้ตัว (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2554)

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (2553) รายงานว่า ผู้สูงอายุได้รับการตรวจร่างกายประจำปีและคัดกรองโรคจำนวน 2 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 26 ของผู้สูงอายุทั้งหมดจำนวนผู้ป่วยในของกลุ่มโรคเรื้อรังที่สำคัญในกลุ่มผู้สูงอายุ คือ เบาหวาน ความดันโลหิตสูง เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน โรคดังกล่าวเป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่โรคกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด และโรคเส้นเลือดในสมองแตกหรือตีบ นอกจากนี้จำนวนผู้ป่วยที่ได้รับการวินิจฉัยว่ามีโรคแทรกซ้อนอื่นอันเนื่องมาจากเบาหวานเพิ่มขึ้นทุกปีทั้งภาวะแทรกซ้อนเฉียบพลัน คือ Coma และ ketoacidosis รวมถึงภาวะแทรกซ้อนที่เป็นโรคเรื้อรัง เช่น ภาวะไตวาย และเส้นประสาทตาอักเสบ

โรคไม่ติดต่อ (Noncommunicable diseases, NCDs) เป็นสาเหตุสำคัญของการเจ็บป่วย ความพิการ และการเสียชีวิตในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งโรคไม่ติดต่อเหล่านี้ส่วนมากป้องกันได้หรือ ทำให้เกิดช้าลงได้ ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพลดลงอย่างชัดเจน พฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพ เช่น การสูบบุหรี่ การไม่ออกกำลังกาย การกินอาหารที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งพฤติกรรมเสี่ยงอื่นในช่วงวัยทำงาน เป็นการเพิ่มความเสี่ยงการเกิดโรคไม่ติดต่อในช่วงวัยสูงอายุ แม้ว่าความสามารถในการทำกิจกรรม (functional capacity) ตลอดช่วงชีวิต จะลดลงในช่วงที่ก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ แต่มีความแตกต่างระหว่างบุคคลได้มากตั้งแต่ยังสามารถทำกิจกรรมต่างๆได้ด้วยตนเอง หรือไม่สามารถทำกิจกรรมต่างๆได้ด้วยตนเองเนื่องจากความพิการขึ้นกับว่าในช่วงวัยทำงานมีระดับความสามารถในการทำกิจกรรมในระดับใด และเมื่อเป็นผู้สูงวัยแล้วสามารถป้องกันภาวะความพิการได้ดีเพียงใด (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, 2553)

ใน พ.ศ. 2556 การศึกษาตลอดชีวิตและการให้ข้อมูลข่าวสาร มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุไทยมีสุขภาพที่ดี ดังนั้นนอกเหนือจากการเพิ่มปริมาณและคุณภาพของสถานบริการสาธารณสุขแล้ว ยังจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ใหม่ของการคิดถึงภาวะสูงอายุสัมพันธ์กับการเกษียณจากการทำงาน เพราะบางเจ็บป่วยง่าย ต้องพึ่งพิงลูกหลานหรือสังคม ไปสู่สังคมที่อายุไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญของการต้องพึ่งพิง ในความเป็นจริงในปัจจุบันซึ่งต่างจากในอดีต ผู้สูงอายุจำนวนมากแข็งแรงดี สามารถทำงานได้ รวมทั้งการ เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในลักษณะอาสาสมัคร โดยอาจต้องมีการปรับสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานและการเดินทางบ้าง และถือเป็นสิทธิของผู้สูงอายุในการได้รับโอกาสและได้รับการปฏิบัติเท่าเทียมกับคนในวัยอื่น ในการที่จะกำหนดชีวิตของตนเอง อย่างเป็นอิสระตามมุมมองของผู้สูงอายุแบบใหม่ เน้นกระบวนการสร้าง ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Aging) ของผู้สูงอายุนั้น จำเป็นต้องมีมาตรการที่สอดคล้องกันในด้านสุขภาพ การมีส่วนร่วมในสังคม และการมีความมั่นคงในชีวิต โดยมาตรการด้านสุขภาพจะเน้นการป้องกันและลดภาวะโรคเรื้อรัง ลดปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพ รวมทั้งการจัดระบบบริการที่ต่อเนื่องและมีคุณภาพ ตั้งแต่บริการสาธารณสุขมูลฐาน จนถึงระบบบริการของสถานพยาบาลซึ่งรวมถึงการให้บริการรักษาพยาบาลที่บ้าน และการสร้างองค์ความรู้ให้กับผู้ดูแลที่บ้าน ในชุมชน และในสถานบริการ เพื่อให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ช่วยตัวเองให้ได้มากที่สุด มาตรการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในสังคม ต้องให้โอกาสในการศึกษา โอกาสในการทำงาน การมีส่วนร่วมในชุมชน และสังคมตามความต้องการและศักยภาพของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ยังต้องมีมาตรการสร้างความมั่นคงทางการเงิน ความปลอดภัยแก่ผู้สูงอายุ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2555)

ผู้สูงอายุจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องสุขภาพเพิ่มขึ้น เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากระบบบริการสุขภาพที่มีอยู่ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการปรับปรุงระบบบริการสุขภาพให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุต้องได้รับการเสริมศักยภาพในการคิดอย่างมีเหตุผลในการดูแลสุขภาพ มีความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพ สามารถประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารสุขภาพ รับรู้สิทธิด้านสุขภาพ ความรับผิดชอบของตนต่อสุขภาพ พฤติกรรมสุขภาพ การสื่อสารกับบุคลากรสาธารณสุข และการใช้ประโยชน์ของชุมชนในการดูแลสุขภาพ (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2554)

ทางด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ที่น่าสังเกตอีกประเด็นหนึ่งคือ ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ เมื่อเกิดภัยพิบัติ น้ำท่วม ธรณีพิบัติ ทำความเสียหายต่อที่อยู่อาศัยและชุมชนของผู้สูงอายุ ประชากรผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะเปราะบาง ถูกทอดทิ้ง ไร้ผู้ดูแลและเกื้อหนุนเมื่อเกิดภัย

พิบัติ ซึ่งสมควรมีการพิจารณาแนวทางความช่วยเหลือในลำดับแรกจากหน่วยงานของรัฐและภาคประชาชนในพื้นที่ อีกทั้งตัวผู้สูงอายุเองควรเตรียมการการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับตนเอง ตามความต้องการของปัจเจกบุคคลที่มีศักยภาพในภาวะปรกติ ด้านการวางแผนที่อยู่อาศัย และจุดเสี่ยงในบ้าน บันได ห้องน้ำ เพื่อเสริมสร้างสังคมผู้สูงอายุไทยให้มีคุณภาพ โดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชนสำหรับสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ (สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553)

1.2 ด้านเทคโนโลยี

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคของวิทยาการและเทคโนโลยี หรือเรียกได้ว่าเป็น “ยุคดิจิทัล” ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งคอมพิวเตอร์เข้ามามีอิทธิพลต่อสังคม โดยไม่เพียงแต่นำพาข้อมูลข่าวสารมาเท่านั้น แต่ยังเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม “สังคมโลกไร้พรมแดน” และทำงานภายใต้ระบบเครือข่าย (network) ที่โยงใยไปทั่ว ก่อให้เกิดพื้นที่แบบใหม่ในสังคมที่เรียกว่า “ไซเบอร์สเปซ” (cyberspace) ที่กำลังมีบทบาทต่อวิถีชีวิตและกิจกรรมต่างๆ ของทุกช่วงวัยในสังคม รวมทั้งผู้สูงอายุด้วย (จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์, 2547 ; มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2555) สถานการณ์ด้านโอกาสและการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้สูงอายุ จึงเป็นประเด็นหนึ่งที่ทำนายและมีผลโดยตรงต่อปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพิงของผู้สูงอายุ

งานวิจัยของ ธีระพงศ์ สันติภาพ (2553) พบว่า โอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์มือถือของผู้สูงอายุ สำหรับกลุ่มอายุ 60-69 ปี มีการใช้อินเทอร์เน็ตในสัดส่วนที่สูงที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอายุ 70 – 79 ปี และกลุ่มที่อายุ 80 ปีขึ้นไป นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้สูงอายุเพศหญิงมีการเข้าถึงเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือมากกว่าผู้สูงอายุเพศชาย แต่ผู้สูงอายุเพศชายจะมีการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตมากกว่าผู้สูงอายุเพศหญิง

บริบทด้านเทคโนโลยียังมีอิทธิพลเกี่ยวกับ “ปัญญาประดิษฐ์” (artificial intelligence) หรือ ปัญญาของเครื่องจักร (machine intelligence) ที่ให้ความสนใจต่อการศึกษากฎและความฉลาดของสิ่งมีชีวิตโดยเฉพาะมนุษย์ เพื่อสร้างความฉลาดเทียมให้กับสิ่งไม่มีชีวิต เช่น เครื่องจักร หุ่นยนต์ และคอมพิวเตอร์ ขึ้นมา ซึ่งความก้าวหน้าด้านปัญญาประดิษฐ์เหล่านี้มีแนวโน้มที่จะเติบโตและขยายตัวอย่างรวดเร็ว รวมถึงความก้าวหน้าด้านพันธุวิศวกรรม (biotechnology) เช่น การค้นพบวิทยาการด้านเทคโนโลยีทางการแพทย์ เช่น องค์กรความรู้ด้าน

ประสาทวิทยาศาสตร์ (neuroscience) ที่มีผลต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ของมนุษย์ การคิดค้นเวชภัณฑ์และภูมิต้านทานที่สามารถต่อสู้โรคภัยต่างๆ แนวโน้มความก้าวหน้าด้านวิทยาการโมเลกุล (molecular) รวมถึงความก้าวหน้าด้านนาโนเทคโนโลยี (nanotechnology) ที่กำลังเฟื่องฟูอย่างยิ่งในปัจจุบัน ได้กลายเป็นเครื่องมือในการสร้างหรือพัฒนานวัตกรรมอื่นๆ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ (Campbell, 2012)

อิทธิพลของยุคของวิทยาการและเทคโนโลยีได้นำมาซึ่งระบบเศรษฐกิจฐานความรู้นำไปสู่นโยบายการค้าเสรี แนวโน้มแบบบริโภคนิยมมวลชน (mass consumerism) และการซื้อภาพลักษณ์ ที่ทุกสิ่งทุกอย่างถูกทำให้กลายเป็นสินค้าและการบริการ โดยเฉพาะการเป็นเศรษฐกิจอุตสาหกรรมความรู้ (knowledge industry) ซึ่งต้องการผู้ผลิต (producer) รุ่นใหม่ที่สามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ และคนงานความรู้ (knowledge worker) ที่มีความรู้ ความชำนาญ และทักษะหลายด้านเพื่อรองรับโครงสร้างแรงงานที่แปรเปลี่ยนไปได้ตลอดเวลาในอนาคต ขณะเดียวกันการขยายตัวของธุรกิจภาคเอกชนมีทิศทางและรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มธุรกิจเอกชนรายย่อย ระบบการทำงานที่เคลื่อนย้ายจากภาคอุตสาหกรรมไปสู่ภาคประชาชนที่มีรูปแบบการทำงานที่เป็นเสรีมากขึ้น ระบบการทำงานทางไกล (distance work) การทำงานแบบนอกเวลา (part times job) การทำงานในบ้านหรือเน้นบ้านเป็นสำนักงาน (home office) การจ้างงานโดยตนเอง (self-employment) เข้ามาแทนที่ระบบการทำงานเต็มเวลาหรือการทำงานประจำ (routine) ในองค์กรแบบเดิม ล้วนมีนัยต่อวิถีชีวิตของประชาชนรุ่นใหม่ รวมทั้งเป็นโอกาสที่ท้าทายให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานได้หลากหลายรูปแบบยิ่งขึ้น หลายประเทศแนวโน้มขยายอายุการเกษียณอายุงานจาก 60 ปี เป็น 65 ปี ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุจำเป็นต้องแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ก้าวทันกับบริบทของการแข่งขันและการทำงาน ดังนั้น การฝึกอบรมใหม่ (retraining) และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (life-long learning) จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการดำรงชีวิตของคนทุกวัย โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่จำเป็นต้องอยู่ในระบบการทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพ ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นหนึ่งประเทศที่มุ่งเน้นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยถือว่ายุทธศาสตร์ดังกล่าวเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาประชากรทุกวัย และเป็นการสร้างดุลยภาพระหว่างระบบงานในภาคอุตสาหกรรมและระบบงานในครอบครัวและประชาชน ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเป้าหมายใหญ่ที่สุดเนื่องจากเป็นชนกลุ่มมากในสังคมและได้ผลประโยชน์โดยตรงจากการเตรียมทางเลือกเหล่านี้ (อมรวิรัช นาคกรรพ และคณะ, 2549)

1.3 ด้านเศรษฐกิจ

การศึกษาบริบทด้านเศรษฐกิจในที่นี้ มุ่งเน้นประเด็นเกี่ยวกับสร้างเสริมหลักประกันด้านเศรษฐกิจ หรือด้านการเงินยามชราภาพให้มีความมั่นคง โดยวิธีการสร้างเสริมหลักประกันอาจมีได้หลายวิธี เช่น การส่งเสริมการทำงานอย่างต่อเนื่องของผู้สูงอายุ การส่งเสริมการออมส่วนบุคคล ในช่วงวัยทำงาน ในที่นี้จะพิจารณาข้อเสนอ การผลักดันให้ประชาชนและรัฐบาลร่วมกันสร้างหลักประกันด้านเศรษฐกิจในยามชราภาพด้วยระบบบำนาญอย่างบูรณาการ

จากผลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2553 พบว่า ในภาพรวม ผู้สูงอายุไทยในปัจจุบันยังคงมีแนวโน้มพึ่งพาทางการเงินเพื่อการดำรงชีวิตยามชราภาพจากสมาชิกของครอบครัวเป็นหลัก ผู้สูงอายุที่พึ่งพาเงินโอนจากภาครัฐเป็นหลักในรูปแบบของบำนาญ บำนาญหรือเงินเบี้ยยังชีพยังเป็นส่วนน้อยอยู่

จอห์น โนเดล และนภาพร ชโยวรรณ (2552) พบว่า จากผลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทยใน พ.ศ. 2550 แหล่งหลักของรายได้ที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้สูงอายุคือ บุตร กล่าวคือกว่าร้อยละ 50 ของผู้สูงอายุรายงานว่ารายได้จากบุตรเป็นแหล่งหลักของรายได้สำหรับการดำรงชีวิต แหล่งหลักของรายได้หลักที่สำคัญลำดับรองลงมา คือ รายได้จากการทำงาน (ร้อยละ 28.9 ตอบว่าเป็นแหล่งหลักของรายได้) รายได้จากคู่สมรส (ร้อยละ 6.1) เงินบำนาญบำนาญ (ร้อยละ 4.4) ดอกเบี้ย เงินออม หรือค่าเช่า (ร้อยละ 2.9) และเบี้ยยังชีพ (ร้อยละ 2.8)

การที่ลูกหลานดูแลความมั่นคงทางการเงินของบิดามารดายามชราภาพนั้น ด้านหนึ่งสะท้อนให้เห็นถึงธรรมเนียมปฏิบัติที่ดีของสังคมไทยในเรื่องการตอบแทนบุญคุณบุพการี ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวเอง (วรเวศม์ สุวรรณระดา และวรวรรณ ชาญด้วยวิทย์, 2553)

แต่อย่างไรก็ตาม การลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรไทยอย่างรวดเร็วในช่วง 40 ปีที่ผ่านมาเริ่มกลายเป็นข้อจำกัดในการพึ่งพาทางการเงินจากบุตรสำหรับสังคมไทยในภาพรวม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ในอนาคตผู้สูงอายุแทบจะไม่มีลูกหรือมีลูกจำนวนน้อยมากเกินไปกว่าที่ผู้สูงอายุจะสามารถพึ่งพาทางการเงินได้ ดังจะเห็นได้จากอัตราการเจริญพันธุ์รวม (Total Fertility Rates หรือ TFR) ซึ่งหมายถึง จำนวนบุตรโดยเฉลี่ยที่สตรีคนหนึ่งมีตลอดด้วยมีบุตรหรือวัยเจริญพันธุ์ มีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นแล้ว สังคมไทยยังเผชิญสถานการณ์ที่ประชากรผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวขึ้น (ปราโมทย์ ประสาทกุลและปัทมา ว่าพัฒนางศ์, 2554)

สถานการณ์ข้างต้นเมื่อผนวกกับสถานการณ์ทางสังคมของประเทศไทยในปัจจุบันที่มีการพัฒนาสังคมเมืองไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ส่งผลต่อการลดบทบาทและคุณค่าของผู้สูงอายุลง รวมถึงอำนาจความรับผิดชอบทางเศรษฐกิจและการเงิน ตลอดจนอำนาจในการตัดสินใจ

นอกจากนี้ยังขาดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ ทำให้ความทักษะชำนาญต่างๆ ด้อยคุณค่าลง เมื่อการศึกษาและเทคโนโลยีสมัยใหม่ก้าวหน้าขึ้นมากจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ผู้สูงอายุจะถูกกลดบทบาทลงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, 2550; ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2550; กุศล สุนทรธาดา, 2553)

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2551) ทำการศึกษาพบว่าในสังคมที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับสูง ผู้สูงอายุส่วนมากถูกละเลยไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควร และจำเป็นต้องพึ่งพิงตนเองมากขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของนภาพร ชัยวรรณ (2551) ที่พบว่าการย้ายถิ่นของบุตรมีผลกระทบต่อการเกื้อหนุนผู้สูงอายุทั้งด้านกายภาพและด้านจิตใจ โดยสัดส่วนของผู้สูงอายุที่พักอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกับบุตรลดลงจากร้อยละ 77 ใน พ.ศ. 2529 เหลือเพียงร้อยละ 59 ใน พ.ศ. 2550 โดยเฉพาะผู้สูงอายุในเขตชนบท สรุปได้ว่าผู้สูงอายุในสังคมปัจจุบันจำเป็นต้องพึ่งพิงตนเองมากขึ้น

วิธีการสร้างหลักประกันด้านเศรษฐกิจสำหรับผู้สูงอายุให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้นอาจจะกระทำได้หลายวิธี ยกตัวอย่างเช่น การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้ทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มรายได้จากการทำงาน การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เตรียมความพร้อมด้วยการออมตั้งแต่ยังอยู่ในช่วงวัยทำงาน เป็นต้น รัฐบาลสามารถร่วมสร้างเสริมความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจยามชราภาพให้กับประชาชนได้ด้วยการจัดให้มีระบบบำนาญ เพื่อให้ประชาชนได้มีรายได้ ในรูปแบบของเงินบำนาญเป็นรายเดือนไปตลอดจนสิ้นอายุขัย โดยไม่ขึ้นกับการมีหรือไม่มีลูกที่มากคอยเกื้อหนุน ไม่ขึ้นกับสมรรถภาพในการหารายได้ของเจ้าตัว และไม่ขึ้นกับการมีหรือไม่มีทรัพย์สินเงินออม รัฐบาลทำหน้าที่จัดเงินบำนาญให้ประชาชนเสมือนหนึ่งเป็นลูกที่ดีคอยดูแลพ่อแม่แม่เฒ่าให้มีหลักประกันทางการเงินไปจนถึงวันสุดท้ายของชีวิต (วรเวศม์ สุวรรณระดา และวรรณ ชาญด้วยวิทย์, 2553)

ปัจจุบัน (พ.ศ. 2556) รัฐบาลไทยได้จัดให้มีนโยบายหรือมาตรการที่เป็นการเสริมสร้างหลักประกันด้านเศรษฐกิจยามชราภาพให้กับประชาชนไทยกลุ่มต่างๆ ในรูปแบบของบำนาญอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยเริ่มจากข้าราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น และลูกจ้างในสถานประกอบการภาคเอกชน ตามลำดับ จนในปี พ.ศ. 2554 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีได้ทำงานในระบบได้มีโอกาสร่วมสร้างเสริมหลักประกันด้านเศรษฐกิจยามชราภาพด้วยตนเอง อาจกล่าวได้ว่า ในปัจจุบันสังคมไทยมีระบบบำนาญที่ครอบคลุมประชาชนทุกคนอย่างถ้วนหน้าเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

พระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2554 เหตุผลของการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ถูกระบุไว้ในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติว่า

“โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 84 (4) บัญญัติให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านเศรษฐกิจ คือ จัดให้มีการออมเพื่อการดำรงชีพในยามชราแก่ประชาชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างทั่วถึง ดังนั้น เพื่อให้มีระบบการออมเพื่อการดำรงชีพในยามชราภาพที่ครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่มโดยเฉพาะประชากรภาคแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศที่เป็นแรงงานนอกระบบยังไม่ได้ได้รับความคุ้มครองเพื่อการชราภาพอย่างทั่วถึง จึงทำให้บุคคลเหล่านี้มีความเสี่ยงที่จะตกอยู่ในความยากจนในวัยสูงอายุ อันเนื่องมาจากไม่มีช่องทางหรือโอกาสเข้าถึงระบบการออมเงินในขณะที่อยู่ในวัยทำงาน เพื่อสร้างความมั่นคงในบั้นปลายของชีวิตตลอดจนเพื่อเป็นการสร้างวินัยในการออมของประชาชนคนไทยในวัยทำงาน จึงสมควรจัดตั้งกองทุนการออมแห่งชาติเพื่อเป็นช่องทางการออมขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้ที่ยังไม่ได้ได้รับความคุ้มครองเพื่อการชราภาพให้ได้รับผลประโยชน์ในรูปแบบบำนาญ อันเป็นการสร้างความเท่าเทียมและความเป็นธรรมในการดูแลจากภาครัฐ” กล่าวโดยรวมได้ว่า กองทุนการออมแห่งชาติเป็นแนวทางสำคัญเพื่อสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจเมื่ออายุสูงอายุสำหรับผู้ที่ไม่ใช่มนุษย์เงินเดือน เพิ่มเติมไปจากเบี้ยยังชีพ แต่ในส่วนนี้นั้นพวกเขาจะต้องมีส่วนร่วมจ่ายเงินของตนเพื่อการออมไว้เป็นหลักประกันที่มั่นคงในวัยชรา (สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2554)

นับจนถึงปัจจุบัน กองทุนการออมแห่งชาติได้เกิดขึ้นมาเมื่ออายุเพียง 1 ปีเศษ จากวัตถุประสงค์ของกองทุนนี้ทำให้เราทราบได้ว่า หากประชาชนกลุ่มเป้าหมายร่วมกันสมัครเข้าเป็นสมาชิกอย่างพร้อมเพรียงกันก็จะเป็นกองทุนที่มีสมาชิกกว่า 20 ล้านคน หากทุกคนสะสมเงินอย่างสม่ำเสมอ ประชาชนกลุ่มนี้จะมีหลักประกันด้านเศรษฐกิจยามชราภาพที่แน่นอนเท่ากับเงินเบี้ยยังชีพ (ขั้นต่ำ 600 บาทต่อเดือน) กับเงินบำนาญจากส่วนที่ตนออมเพิ่มและรัฐบาลร่วมสมทบอีกด้วย

เป็นที่น่าสังเกตว่า ประเทศไทยนิยามว่า ผู้สูงอายุคือผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมาโดยตลอด เช่นเดียวกับนิยามที่ใช้โดยสหประชาชาติ ในขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้วบางประเทศได้ปรับนิยามใหม่ว่า ผู้สูงอายุคือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ด้วยเห็นว่า เมื่อสุขภาพอนามัยดีขึ้น การก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วยจึงเสนอแนะว่าเกณฑ์อายุที่ใช้กำหนดนิยามนั้นควรมีพื้นฐานมาจากอายุที่เหลืออยู่ ซึ่งเหมาะสมสอดคล้องกับชีวิตของคนไทยที่ยืนยาวขึ้น นักวิชาการไทยหลายท่านอภิปรายว่าหากประเทศไทยเปลี่ยนนิยามว่าผู้สูงอายุ คือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ย่อมเกิดผลตามมามากมาย ประการแรก การนำเสนอโครงสร้างอายุของประชากรไทยก็จะเปลี่ยนไป ที่เห็นได้ชัดเจนคือ ประชากรอายุ 60 - 64 ปี จำนวน 2.5 ล้านคน จะไปเพิ่มในสัดส่วนของประชากรวัยแรงงาน และจะลดลงไปจากสัดส่วนของประชากรสูงอายุ มีผลทำให้อัตราส่วนพึ่งพิงวัยสูงอายุลดลง คือ ภาวะพึ่งพิงของประชากรสูงอายุต่อประชากรวัยแรงงานจะลดลง มีผลต่อการจัด

สวัสดิการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุอีกด้วย (ปราโมทย์ ประสาทกุลและปัทมา ว่าพัฒน์วงศ์, 2554)

1.4 ด้านสิ่งแวดล้อม

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ หมายถึง สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ปลอดภัยและเหมาะสมกับการใช้ชีวิตประจำวันและไม่ก่อให้เกิดอันตรายกับผู้สูงอายุ ซึ่งครอบคลุมถึง ภายในและภายนอกที่อยู่อาศัย อาคารในชุมชน ตลาด วัด ศาสนสถาน สถานที่ราชการ สวนสาธารณะ พื้นที่สาธารณะ ถนนหนทางสัญจร ระบบการเดินทางขนส่งมวลชน โดยถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุ

บริบทด้านสิ่งแวดล้อมในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพิงของผู้สูงอายุ คือ “การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ” ที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ผู้สูงอายุออกมามีส่วนร่วมกับสังคมและส่งผลต่อการเรียนรู้ แบ่งออกเป็นสภาพแวดล้อมในเขตชนบท ซึ่งตั้งอยู่เขตนอกเมือง สิ่งสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า สะพาน ถนน น้ำประปา โทรศัพท์ ฯลฯ ซึ่งน้อยกว่าเขตตัวเมือง ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร สภาพแวดล้อมในเขตเมืองมีสิ่งสาธารณูปโภค เช่น ถนน สะพาน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน

จากผลสำรวจของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ใน พ.ศ.2554 เกี่ยวกับลักษณะปัญหาที่อยู่อาศัยบ้านผู้สูงอายุในปัจจุบัน พบว่า ผู้สูงอายุจะอยู่คนเดียวหรืออยู่เพียงลำพังกับคู่สมรส มีที่อยู่อาศัยขนาดเล็ก บ้านเก่าทรุดโทรมเนื่องจากขาดการดูแลปรับปรุง ซ่อมแซม มีบุตรหรือญาติที่อาศัยอยู่บ้านติดกันหรืออยู่ในหมู่บ้านหรือชุมชนเดียวกัน ให้ผู้สูงอายุอยู่อาศัยแยกออกไปหรือบ้านผู้สูงอายุเคยเป็นเรือนหลัก แต่บุตรหรือญาติแยกมาปลูกเรือนหลังใหม่ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกปลอดภัยกว่า ส่วนใหญ่ลักษณะในการแยกเรือนเดี่ยว จะไม่รวมชายคา ไม่ใช้ห้องครัว ห้องน้ำร่วมกัน บ้านเรือนผู้สูงอายุมีความมั่นคงแข็งแรงต่ำเพราะใช้งานมานาน และไม่มีการซ่อมบำรุง มีทั้งแบบเรือนชั่วคราว เรือนยกใต้ถุนสูง และแบบครึ่งตึก ครึ่งไม้ ที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุในการอยู่อาศัย เนื่องจากบ้านเรือนที่ไม่มีคุณภาพที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น หลังคาชำรุดแตกรั่ว ไม่มีฝ้าเพดานกันความร้อน และฝุ่นละออง ระบายน้ำไม่ดี มีลูกตั้ง ลูกนอนไม่เหมาะสม บันไดชำรุดไม่มีราวจับ มีการเปลี่ยนระดับพื้น ซึ่งเกิดจากการต่อเติมบ้าน การกั้นน้ำฝนไหลเข้าบ้านที่มีระดับต่ำกว่าพื้นดินด้านนอก มีผลจากบ้านสร้างมานานไม่ได้ปรับระดับ ห้องน้ำไม่มีหลังคา มีที่ตั้งไกลจากตัวเรือน เป็นโคลงล้มแบบนั่ง

ยong ไม่มีราวจับพยุงตัว ไม่มีประตูห้องน้ำ ประตูแคบและเล็ก พื้นห้องน้ำต่างระดับ ลื่น ชื่น ไม่ถูกสุขอนามัย ทางเดินจากเรือนไปห้องน้ำขรุขระเป็นหลุมเป็นบ่อไม่เรียบ ทางเดินไม่มีราวจับและแคบห้องนอน นอนพื้นทำให้ยากต่อการลุก ไม่มีราวจับพยุงตัว ขาดการระบายอากาศ ขาดแสงสว่างที่พอเพียง สกปรกขาดสุขอนามัยที่ดี ห้องครัว ทำครัวกับพื้นทำให้ยากต่อการลุก ไม่มีเครื่องครัวในการทำครัว ขาดการระบายอากาศ ขาดแสงสว่างที่พอเพียง พื้นที่ทั่วไปขาดที่นั่งพักผ่อน โต๊ะตั้งหรือแคร์ ที่สามารถใช้ได้อย่างสะดวกหรือทำกิจวัตรประจำวันได้อย่างถูกสรีระและมีประสิทธิภาพ ประตูและหน้าต่างมีขนาดไม่เหมาะสม ไม่มีระยะโค้งในการเปิดปิด หรือในบางกรณีไม่มีหน้าต่างหรือประตูติดตั้งเนื่องจากไม่มีทุนทรัพย์ เป็นลักษณะสร้างไม่เสร็จ บ้านเรือนสร้างไม่เสร็จ ผนังก่ออิฐบล็อกไม่ฉาบปูนเรียบทำให้มีฝุ่นละอองจำนวนมาก ผนังเก่าทรุดโทรมขาดการบำรุงรักษา เป็นต้น

ลักษณะปัญหาละแวกบ้านและสิ่งแวดล้อมในชุมชนผู้สูงอายุในปัจจุบัน โดยทั่วไปไม่มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม จึงไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก และขาดการบริการในละแวกบ้าน ทำให้ผู้สูงอายุไม่มีอิสระในการใช้ชีวิตและพบปะกับเพื่อนบ้าน โดยมีการเดินทางที่ไม่สะดวก ไม่สามารถพึ่งพาตนเองไปในสถานที่ที่ต้องการไปเป็นประจำ เช่น วัด ศาสนสถาน โรงพยาบาล สุขภาพประจำตำบล บ้านญาติพี่น้อง ที่ทำการท้องถิ่นต่างๆ สถานที่ออกกำลังกาย แหล่งการเรียนรู้ และสถานที่รับเบี้ยยังชีพ หากเป็นผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะความพิการ ทูพพลภาพ หรือต้องการการพึ่งพิงแล้ว พบว่าลักษณะละแวกบ้านและสิ่งแวดล้อมชุมชนส่วนใหญ่ไม่เอื้ออำนวยในการเดินทางออกนอกบ้าน ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังมีปัญหาทางจิตเวชและภาวะซึมเศร้าได้ง่ายปัญหาประการสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมในชุมชนและอาคารสาธารณะเกิดจากการบังคับใช้ กฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ.2548 ซึ่งไม่สามารถบังคับใช้กับอาคารส่วนใหญ่ที่สร้างก่อนการประกาศใช้ ซึ่งมีอาคารจำนวนมากในชุมชน ได้แก่ ตลาด วัด ศาสนสถาน สถานที่ราชการ โรงพยาบาล เป็นต้น อีกทั้งการที่มี คู่มือปฏิบัติวิชาชีพ การออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคน คู่มือเบื้องต้นในการออกแบบที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

สรุปได้ว่าที่อยู่อาศัยและชุมชนของผู้สูงอายุมีสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ บ้านและในชุมชนส่วนใหญ่ขาดคุณภาพที่ดีในการอยู่อาศัย เป็นอันตราย เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ โดยเฉพาะบริเวณบันไดและห้องน้ำ สถานที่ในชุมชนขาดการปรับปรุงซ่อมแซม ผลการศึกษางานวิจัยของวิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง (2555) พบว่า แนวทางการปรับปรุงที่อยู่อาศัยเดิมภูมิลำเนาเดิมของผู้สูงอายุ ตามแนวคิดการให้ผู้สูงอายุอยู่อาศัย (Aging in Place) มีความ

เหมาะสมกับสังคมในชนบทของไทย ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาด้านกรรมสิทธิ์ของที่ดิน ที่อยู่อาศัย และมีข้อดีทางการพึ่งพาอาศัยและมีผู้เกื้อหนุนในชุมชน เพื่อจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่อิสระ ลดการพึ่งพาผู้อื่นตามสถานภาพของผู้สูงอายุ ในการปรับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุซึ่งต้องมืองค์ประกอบด้านต่างๆ นอกจากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นสวัสดิการของรัฐ เช่นเดียวกับ การประกันสุขภาพ การรักษาพยาบาล การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่บ้าน อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ กองทุนผู้สูงอายุ ศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน ดังนั้นกระบวนการการปรับสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยภายในบ้านและที่สาธารณะ การพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้สูงอายุเช่นเดียวกัน เป็นส่วนหนึ่งของรัฐ ซึ่งการดูแลสวัสดิการผู้สูงอายุตามข้อเสนอต่อบทบาทของท้องถิ่น คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมโดยอาศัยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีความรู้ด้าน การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุทั้งที่บ้านและชุมชน ร่วมกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนภาคประชาชนในพื้นที่ซึ่งไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจากผลของการศึกษาของ การเคหะแห่งชาติและมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีความสำคัญ และความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยภายในท้องถิ่นของตนมากที่สุด การขับเคลื่อนสร้างขีดความสามารถและมีส่วนร่วมโดยส่งเสริมด้าน การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่ยังมีอุปสรรคด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (ร้อยละ45) ไม่มีความสามารถบูรณาการกับหน่วยงานอื่นๆ ตลอดจนภาคประชาชนในพื้นที่ จะสามารถยกระดับคุณภาพของที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยของคนไทยให้ดีขึ้น

1.5 ด้านการเมือง

บริบทด้านการเมือง กล่าวถึง นโยบายทางการเมืองของรัฐบาล ที่เป็นกรอบแนวคิดพื้นฐานในการดำเนินงานของรัฐบาลที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาระบบการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง โดยได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ กำหนดนโยบาย และมีการตรากฎหมาย เพื่อเป็นกรอบในการพัฒนาระบบและการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของประเทศ

จากการวิเคราะห์คำแถลงนโยบายต่อรัฐสภาของนายกรัฐมนตรีก่อนเข้ารับบริหารประเทศ ระหว่างปี พ.ศ. 2525 – 2554 พบว่า ในช่วงแรก นโยบายของรัฐให้ความสำคัญกับด้านสุขภาพของผู้สูงอายุเป็นลำดับต้น โดยมองว่าผู้สูงอายุเป็นกลุ่มด้อยโอกาส เป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการเข้าถึงบริการสุขภาพของรัฐ จึงมีการกำหนดแนวนโยบายให้การรักษาผู้สูงอายุแบบให้เปล่า นโยบายทาง

สังคมเป็นอีกนโยบายหนึ่งที่มีพัฒนาการมาเป็นลำดับ โดยในระยะแรกนั้น เป็นนโยบายแบบกว้างๆ มองผู้สูงอายุในฐานะผู้พึ่งพิง เน้นการสงเคราะห์ ช่วยเหลือเป็นหลัก ภายหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 กลุ่มผู้สูงอายุได้รับผลกระทบจากวิกฤตดังกล่าวค่อนข้างมาก จึงมีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับโครงการปลอดภัยทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชนและรัฐ หลัง พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา นโยบายด้านผู้สูงอายุจะมีลักษณะเป็นองค์รวมมากขึ้น เน้นการพัฒนาผู้สูงอายุในทุกมิติ เน้นการเตรียมความพร้อมเพื่อสังคมสูงวัย และเน้นการเสริมสร้างบทบาทของครอบครัวและชุมชน โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีบทบาทหลักในการดูแล ส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

สำหรับแนวนโยบายด้านเศรษฐกิจนั้น เริ่มมีการกล่าวถึงในช่วง 5 - 6 ปีที่ผ่านมา โดยเน้นเรื่องการออม และการสร้างหลักประกันรายได้ และการส่งเสริมการทำงานให้เหมาะสมกับวัย นโยบายที่มีการแปลงไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน คือ เบี้ยยังชีพ ซึ่งเริ่มจากการเพิ่มจำนวนเงินที่ได้รับรายเดือนเปลี่ยนจากการสงเคราะห์หรือคัดเลือกผู้สูงอายุที่ยากจนหรือขาดแคลนพึ่งพิงเป็นสวัสดิการหรือหลักประกันทางเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับรายได้ประเภทอื่นจากรัฐและมาขอขึ้นทะเบียนใช้สิทธิ ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนเบี้ยยังชีพให้เป็นอัตราแบบขั้นบันไดตามอายุที่เพิ่มขึ้น การออมเป็นอีกนโยบายหนึ่งที่มีการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติแล้วในระดับหนึ่ง ด้วยการมีพระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2554 และมีการจัดตั้งคณะกรรมการกองทุนการออมแห่งชาติขึ้น (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2555)

ในส่วนนโยบายด้านที่อยู่อาศัยนั้นไม่ได้มีการแปลงเป็นนโยบายอย่างชัดเจน แต่ดูเหมือนว่ารัฐจะส่งเสริมให้ผู้สูงอายุอยู่กับครอบครัวและชุมชนให้นานที่สุด และยังไม่มีแนวนโยบายที่จะเพิ่มสถานบริบาลผู้สูงอายุของรัฐ อีกนโยบายหนึ่งที่มีการกล่าวถึงในระยะหลัง คือ นโยบายด้านสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตร ปลอดภัย หรือเชื่อมต่อการมีส่วนร่วมในทางสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งนำไปสู่การปรับปรุงสถานที่ต่างๆ โดยเฉพาะสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อรองรับผู้สูงอายุ รวมทั้งมีการพยายามที่จะปรับปรุงอาคารและสถานที่อื่นๆ เพื่อรองรับสังคมสูงวัย อีกด้วย

ผู้วิจัยสรุปค่าแปลงนโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2547 - 2556) จากเอกสารของสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (2554) ดังแสดงในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 คำแถลงนโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในระยะ 10 ปี
(พ.ศ. 2547 – 2556)

คณะรัฐมนตรี	นโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ
<p>คณะรัฐมนตรี คณะที่ 54 พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2544 – 11 มีนาคม 2548 แถลงนโยบาย เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544</p>	<p>นโยบายด้านการเสริมสร้างสังคมเข้มแข็ง “ยกย่องและให้หลักประกันแก่ผู้สูงอายุ โดยการสร้างโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ พัฒนาบริการสุขภาพอนามัย รวมทั้งนำประสบการณ์และภูมิปัญญาของผู้สูงอายุมาช่วยในการพัฒนาสังคม” (ข้อ 10.4(5))</p> <p>นโยบายด้านการศึกษา “ให้โอกาสแก่ผู้สำเร็จการศึกษาภาคบังคับหรือมัธยมปลาย ผู้ว่างงาน และผู้สูงอายุได้ฝึกงานอาชีพอย่างน้อย 1 อาชีพ พร้อมทั้งส่งเสริมให้เป็นผู้ประกอบการอิสระได้ (ข้อ 11.1(11))</p> <p>นโยบายด้านสังคมและคุณภาพชีวิต “ยึดหลักการให้ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดี ทั้งร่างกายและจิตใจ โดยสร้างหลักประกันด้านรายได้และระบบการออมในช่วงวัยทำงานที่เพียงพอสำหรับช่วงวัยชรา สร้างพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมกับช่วงวัย สนับสนุนครอบครัวให้เข้มแข็งสามารถดูแลสมาชิกได้อย่างมีคุณภาพ ยกเว้นภาษีเงินได้สำหรับผู้ที่มีอายุเกิน 65 ปี และส่งเสริมการใช้ประสบการณ์ของผู้สูงอายุในกระบวนการพัฒนาประเทศโดยระบบคลังสมอง”</p>
<p>คณะรัฐมนตรี คณะที่ 56 พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2533 – 6 กุมภาพันธ์ 2551 แถลงนโยบาย วันศุกร์ที่ 3 พฤศจิกายน 2549</p>	<p>นโยบายด้านเศรษฐกิจ “มุ่งสนับสนุนการออมในทุกระดับ โดยใช้นโยบายการออมที่เหมาะสม และส่งเสริม จิตสำนึกในการประหยัดเพื่อลดหนี้สินในระดับครัวเรือน และเพื่อการดำรงชีพที่ดีในวัยสูงอายุ” (ข้อ 2.3.2)</p> <p>นโยบายด้านสังคม “สร้างความเข้มแข็งของทุกชุมชนท้องถิ่น และประชาสังคม ให้สามารถจัดการตนเองเกี่ยวกับความเป็นอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม”</p>

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

คณะรัฐมนตรี	นโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ
<p>คณะรัฐมนตรี คณะที่ 56 (ต่อ)</p>	<p>ปกครอง และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนสิทธิชุมชน โดยส่งเสริมบทบาทของครอบครัว ชุมชน องค์การอาสาสมัคร ภาคธุรกิจ สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา รวมทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม ปัญหายาเสพติดอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง การดูแลเด็ก และเยาวชน คนพิการ ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส การสนับสนุนสิทธิสตรี ตลอดจนความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน” (ข้อ 3.6)</p>
<p>คณะรัฐมนตรี คณะที่ 57 นายสมัคร สุนทรเวช เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 29 มกราคม 2551 – 8 กันยายน 2551 แถลงนโยบาย วันจันทร์ที่ 18 กุมภาพันธ์ 2551</p>	<p>นโยบายด้านสาธารณสุข</p> <p>“เพิ่มแรงจูงใจและขยายงานอาสาสมัครสาธารณสุขเพื่อเป็นกำลังสำคัญให้ชุมชนในการดูแลเด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ การดูแลผู้ป่วย ในโรงพยาบาลและการเฝ้าระวังโรคในชุมชน รวมทั้งเชื่อมโยงการดำเนินงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” (ข้อ 2.3.4)</p> <p>นโยบายด้านสังคม</p> <p>“ประสานเชื่อมโยงการดำเนินงานและใช้ประโยชน์จากกองทุนต่างๆ เช่น กองทุนผู้สูงอายุ กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ กองทุนพัฒนาชุมชน และกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อให้เป็นพลังร่วมในการสร้างสรรค์และพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ” (ข้อ 2.5.1)</p> <p>“เตรียมความพร้อมให้แก่สังคมผู้สูงอายุ โดยยึดหลักการให้ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของระบบเศรษฐกิจและสังคม ของประเทศ เป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ โดยสร้างหลักประกันด้านรายได้และระบบการออมในช่วงวัยทำงานที่เพียงพอสำหรับช่วงวัยชราสร้างพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมกับช่วงวัย สนับสนุนสร้างพฤติกรรมด้านสุขภาพที่เหมาะสมกับช่วงวัย สนับสนุนครอบครัวให้เข้มแข็งสามารถดูแลสมาชิกได้อย่างมีคุณภาพขยายฐานการให้เบี้ยยังชีพแก่คนชราที่ไม่มีรายได้ และส่งเสริมการใช้ประสบการณ์ของผู้สูงอายุใน</p>

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

คณะรัฐมนตรี	นโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ
<p>คณะรัฐมนตรี คณะที่ 57 (ต่อ)</p>	<p>กระบวนการพัฒนาประเทศโดยระบบ คลังสมอง” (ข้อ 2.5.4)</p> <p>นโยบายด้านเศรษฐกิจ</p> <p>“เร่งสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว โดยฟื้นฟูพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน และสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในเชิงกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพ สามารถเชื่อมโยงธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน รวมถึงการเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ควบคู่กับการส่งเสริมตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มดูแลรักษาสุขภาพ กลุ่มประชุมและแสดงสินค้า และกลุ่มที่มีความสนใจด้านระบบนิเวศ วัฒนธรรมท้องถิ่น แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณสถาน เป็นต้น และดูแลให้นักท่องเที่ยวปลอดภัยจากอาชญากรรม การฉ้อฉล และอุบัติเหตุที่เกิดจากความบกพร่องของผู้ประกอบการ” (ข้อ 3.2.3.1)</p>
<p>คณะรัฐมนตรี คณะที่ 58</p> <p>นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี</p> <p>ตั้งแต่วันที่ 24 กันยายน 2551 - 2 ธันวาคม 2551</p> <p>แถลงนโยบาย วันอังคารที่ 7 ตุลาคม 2551</p>	<p>นโยบายด้านเศรษฐกิจ</p> <p>“ส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุและคนพิการ ในหลากหลายแนวทาง อาทิ การทำงานแบบบางเวลา การทำงานชั่วคราว การทำงานแบบสัญญาระยะสั้น รวมทั้งการขยายโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน” (ข้อ 3.2.4)</p> <p>“ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมถึงการท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างจังหวัดต่างๆ ควบคู่กับการส่งเสริมตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ ทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างประเทศ เช่น กลุ่มครอบครัว กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มดูแลรักษาสุขภาพ กลุ่มท่องเที่ยวศรัทธา กลุ่มประชุมและแสดงสินค้า กลุ่มที่มีความสนใจด้านระบบนิเวศ การผจญภัย และกลุ่มสนใจวัฒนธรรมท้องถิ่นและแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณสถาน เป็นต้น ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนในแต่ละท้องถิ่น”</p>

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

คณะรัฐมนตรี	นโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ
คณะรัฐมนตรี คณะที่ 58 (ต่อ)	<p>นโยบายด้านสาธารณสุข</p> <p>“เพิ่มแรงจูงใจเพื่อสนับสนุนและขยายบทบาทอาสาสมัครสาธารณสุขให้เป็นกำลังสำคัญของชุมชนในการดูแลเด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ การดูแลผู้ป่วยในโรงพยาบาล และการเฝ้าระวังโรคในชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชนเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล รวมทั้งเชื่อมโยงการดำเนินงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” (ข้อ 3.3.4)</p>
	<p>นโยบายด้านความมั่นคงของชีวิต</p> <p>“สนับสนุนให้ชุมชนมีบทบาทในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ เพื่อสร้างความมั่นคงของชุมชน โดยเชื่อมประสานกับบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสงเคราะห์ ดูแล ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ยากไร้ รวมทั้งจัดกิจกรรมที่ครอบครัวมีส่วนร่วม เช่น กิจกรรมด้านกีฬาและนันทนาการ กิจกรรมทำนุบำรุงศาสนา เป็นต้น” (ข้อ 3.5.2)</p>
	<p>นโยบายด้านสังคม</p> <p>“สร้างหลักประกันความมั่นคงและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ให้เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส โดยจะจัดขบวนการค้ำมนุษย์ให้หมดสิ้นไป ขจัดการเลือกปฏิบัติและการละเมิดสิทธิเด็ก สตรี และคนพิการ ในทุกรูปแบบอย่างเด็ดขาด ส่งเสริมความรู้และอาชีพให้สตรี และคนพิการให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมทั้งเสริมสร้างสวัสดิการทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาสอย่างเหมาะสม” (ข้อ 3.5.3)</p> <p>“เตรียมความพร้อมสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ ยึดหลักการให้ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าในระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยสร้างหลักประกันด้านรายได้และระบบการออม ในช่วงวัยทำงานที่</p>

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

คณะรัฐมนตรี	นโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ
<p>คณะรัฐมนตรี คณะที่ 58 (ต่อ)</p>	<p>เพียงพอสำหรับช่วงวัยชรา สร้างพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมกับช่วงวัย และส่งเสริมการใช้ประสบการณ์และภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในกระบวนการพัฒนาประเทศโดยระบบคลังสมอง รวมทั้งขยายการให้เบี้ยยังชีพให้ครอบคลุมคนชราที่ไม่มีรายได้อย่างทั่วถึง” (ข้อ 3.5.4)</p>
<p>คณะรัฐมนตรี คณะที่ 59 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 20 ธันวาคม 2551 - 9 สิงหาคม 2554 แดลงนโยบาย วันอังคารที่ 30 ธันวาคม 2551</p>	<p>นโยบายด้านเศรษฐกิจ</p> <p>“สร้างหลักประกันด้านรายได้แก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่เพียงพอแก่การยังชีพ หรือไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ .โดยจัดสรรเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปที่แสดงความจำเป็นโดยการขอขึ้นทะเบียนเพื่อขอรับการสงเคราะห์ รวมทั้งขยายเพดานให้กู้ยืมจากกองทุนผู้สูงอายุเป็น 30,000 บาทต่อราย” (ข้อ 1.2.4)</p> <p>“ส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุและคนพิการ โดยการกำหนดให้มีรูปแบบที่หลากหลาย เหมาะสมตามความสามารถของผู้สูงอายุและคนพิการ อาทิ การทำงานแบบบางเวลา การทำงานชั่วคราว การทำงานแบบสัญญาระยะสั้น รวมทั้งการขยายโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน” (ข้อ 3.2.7)</p> <p>นโยบายด้านสาธารณสุข</p> <p>“ส่งเสริมบทบาทอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ทั่วประเทศให้ปฏิบัติงานเชิงรุก ในการส่งเสริมสุขภาพในท้องถิ่นและชุมชน การดูแลเด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ การดูแลผู้ป่วยในโรงพยาบาล และ กาศรเฝ้าระวังโรคในชุมชน โดยจัดให้มีสวัสดิการค่าตอบแทนให้แก่ อสม. เพื่อสร้างแรงจูงใจ หนุนเสริมให้ปฏิบัติงานได้อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ (ข้อ 1.2.10)</p>

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

คณะรัฐมนตรี	นโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ
<p>คณะรัฐมนตรี คณะที่ 59 (ต่อ)</p>	<p>นโยบายด้านสวัสดิการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์</p> <p>“สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมในกลุ่มผู้สูงอายุ โดยเน้นบทบาทของสถาบันทางสังคม ชุมชน และเป็นเครือข่ายในการคุ้มครองทางสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ รวมทั้งส่งเสริมการนำศักยภาพผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาประเทศ การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาสู่สังคม ส่งเสริมการออมและสร้างระบบประกันสุขภาพ เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ผู้สูงอายุอย่างมั่นคง” (ข้อ 3.5.4)</p>
<p>คณะรัฐมนตรี คณะที่ 60 นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 9 สิงหาคม 2554 – ปัจจุบัน (2556) แถลงนโยบาย วันอังคารที่ 23 สิงหาคม 2554</p>	<p>นโยบายด้านสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก</p> <p>“ส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนการท่องเที่ยวและเร่งรัดการปรับปรุงมาตรฐานในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย และสุขอนามัย โดยคำนึงถึงการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวของผู้พิการและผู้สูงอายุ” (ข้อ 3.3.3 (1.1))</p> <p>“เสริมสร้างให้ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาสมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะต่างๆ สำหรับรองรับผู้สูงอายุและคนพิการ” (ข้อ 4.5.5)</p> <p>“สร้างความพร้อมในการเป็นสังคมผู้สูงอายุ พัฒนาบริการสุขภาพอนามัย ให้การสงเคราะห์ จัดการศึกษา จัดสวัสดิการ รวมถึงหาอาชีพให้แก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุร่วมเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมภายใต้หลักคิดที่ว่า ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์สูง สมควรให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมือง” (ข้อ 4.5.5)</p> <p>นโยบายด้านการสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจ</p> <p>“จัดให้มีเบี้ยยังชีพรายเดือนแบบขั้นบันไดสำหรับผู้สูงอายุ โดยผู้ที่มีอายุ 60-69 ปี จะได้รับ 600 บาท อายุ 70-79 ปีจะได้รับ 700 บาท อายุ 80-89 ปี จะ</p>

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

คณะรัฐมนตรี	นโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ
<p>คณะรัฐมนตรี คณะที่ 60 (พ.ศ. 2556)</p>	<p>ได้รับ 800 บาท และอายุ 90 ปีขึ้นไป จะได้รับ 1,000 บาท” (ข้อ 1.8.3)</p> <p>นโยบายด้านสาธารณสุข</p> <p>“พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตั้งแต่ในช่วงตั้งครรภ์ วัยเด็ก วัยเจริญพันธุ์ วัยบรรลุนิติภาวะ วัยชรา และผู้พิการ สนับสนุนโครงการส่งเสริมเยาว์ปัญญาของเด็ก และให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ผูกอบรม ผู้ปฏิบัติงานศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน สนับสนุนโครงการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมสุขภาพสตรีเพื่อดูแลสุขภาพของสตรีและเด็กอย่างบูรณาการทั่วประเทศ รวมทั้งเผยแพร่ให้ความรู้และดูแลป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นและการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ และลดความรุนแรงต่อเด็กและสตรี สนับสนุนโครงการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และผู้พิการเพื่อดูแลผู้สูงอายุและผู้พิการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยให้ได้เข้าถึงการบริการอย่างมีศักดิ์ศรี มีคุณภาพ และเป็นธรรม รวมทั้งให้มีระบบการฟื้นฟูสุขภาพในชุมชน จัดการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านสุขภาพผ่านสื่อแขนงต่างๆ อย่างเป็นระบบ” (ข้อ 4.3.5)</p>

2. นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ

จากการศึกษา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 - 2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551 ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2542 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2547 เรื่อง “กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขการคุ้มครองและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ” แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ.2552 - 2559) ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาใน

ทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) และวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี 2570 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552) เอกสารเหล่านี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่มีการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนา “การศึกษาตลอดชีวิต” โดยการสร้างสังคมไทยสู่การเป็น “สังคมแห่งการเรียนรู้” ที่เน้นการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) หรือสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society)

นโยบายในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลุฒิปลังของผู้สูงอายุ ทั้งนโยบายระยะสั้นและนโยบายระยะยาว ล้วนมีแนวทางหลักมาจากเอกสารดังกล่าวข้างต้น ที่เป็นหลักในการกำหนดนโยบายและทิศทางพัฒนาสังคมไทยแบบองค์รวมในมิติที่หลากหลาย ที่เน้นให้เพิ่มคุณภาพและศักยภาพของคน ทั้งด้านจิตใจ สติปัญญา และสุขภาพอนามัย สำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่นำมาเป็นแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ 5 ประการ ยุทธศาสตร์แรกให้ความสำคัญกับสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยกำหนดเป็น “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้” กล่าวถึง การพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้โดยการพัฒนาสติปัญญาของคนในชาติ ในการพัฒนาสติปัญญานั้น จะมุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม เพิ่มทักษะความรู้ เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และสร้างโอกาสและกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัย ซึ่งถือว่าเป็นหลักการของการเรียนรู้ตลอดชีวิต การส่งเสริมและพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาให้เกิดความรู้ใหม่ และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเหมาะสม สร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเพิ่มทุกทางสังคม ด้วยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ มีการส่งเสริมให้องค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น จากภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน สื่อ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ และสถาบันการศึกษา สำหรับสถาบันการศึกษานั้น ได้มีการกำหนดให้ทำการวิจัยร่วมกับชุมชน ใช้ชุมชนเป็นแหล่งข้อมูล ส่วนสถาบันการศึกษาเป็นที่ปรึกษาวิชาการ สร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเองและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน

นโยบายการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทย ระบุว่า ภายในปี พ.ศ. 2561 คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ 3 ประการ คือ

1) การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย โดยการพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม หลักสูตรเนื้อหา และพัฒนาระบบวิชาชีพให้มีมาตรฐาน ภายใต้การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

2) โอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ได้เข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา โดยเน้นการพัฒนาคนไทยยุคใหม่ที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และมีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร คิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม มีค่านิยมจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย ยึดมั่นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และสามารถก้าวทันโลก

นโยบายดังกล่าวเปิดกว้างและส่งเสริมให้ ผู้สูงอายุ รวมถึงผู้ด้อยโอกาส และผู้ยากไร้ พิกัดและทุพพลภาพ ผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก และชนต่างวัฒนธรรม ได้รับบริการการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเสมอภาค ผ่านทางกลไกหรือหน่วยงานในการเชื่อมทุกระบบ ของประเทศ และมีการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

นโยบายการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในระดับนานาชาติ มีมาอย่างต่อเนื่องก่อนประเทศไทย โดยเริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2513 และมีการพัฒนาต่อเนื่องมาเป็นลำดับ จนกระทั่งใน พ.ศ. 2533 ได้มีการนำแนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ เสนอต่อที่ประชุมใหญ่ระหว่างประเทศเรื่องเมืองแห่งการเรียนรู้ ครั้งที่ 1 ซึ่งจัดโดยรัฐสภาแห่งเมืองบาร์เซโลนา ใน พ.ศ. 2535 องค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ได้นำเสนอรายงานต่อที่ประชุมระหว่างประเทศเรื่อง เมืองแห่งการเรียนรู้ ครั้งที่ 2 ที่เมืองโกเตนเบิร์ก รายงานดังกล่าวส่งผลให้สหราชอาณาจักรพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับเมืองแห่งการเรียนรู้ และนำมากระตุ้นให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตในประเทศของตน และหลังจากการประชุมนานาชาติครั้งที่ 1 ขององค์การความร่วมมือด้านการศึกษาวิจัยและวัฒนธรรมของยุโรป (EULI) ที่จัดขึ้น ณ กรุงโรม ที่ส่งเสริมแนวคิดเรื่องเมืองแห่งการเรียนรู้และชุมชนแห่งการเรียนรู้ จึงให้ทำมีเมืองแห่งการเรียนรู้แห่งแรกเกิดขึ้นในสหราชอาณาจักร ซึ่งต่อมาองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD)

ได้จัดการประชุมครั้งที่ 2 ที่เมืองออกตาวา ใน พ.ศ. 2540 ในหัวข้อ ยุทธศาสตร์ในการเลือก : การลงทุนเพื่อพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ซึ่งยุทธศาสตร์ที่ได้รับการนำเสนอเป็นตัวอย่างต่อที่ประชุมเป็นยุทธศาสตร์จาก 3 ประเทศ คือ การรู้หนังสือของประเทศแคนาดา การเรียนรู้แห่งkenntis ของสหราชอาณาจักร และประเทศแห่งการเรียนรู้ของสโลวาเกีย เป็นต้น

นโยบายการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุในระดับนานาชาติ กำหนดนโยบายตามบริบทของพื้นที่เป็นหลัก (Cambell, 2012) โดยนโยบายส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากนโยบายเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ใน ค.ศ.1993 (city strategies for lifelong learning policy) ขององค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ซึ่งกำหนดเป็นนโยบายกลางสำหรับประเทศต่างๆ นำไปปรับใช้ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศของตน

ยกตัวอย่าง นโยบายการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ของกรุงเซี่ยงไฮ้ สาธารณรัฐประชาชนจีน ที่ร่างขึ้นใช้การเปรียบเทียบประสบการณ์จากกรุงเบอร์ลิน ประเทศเยอรมัน เขตปกครองพิเศษฮ่องกง มหานครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา และกรุงเดลี ประเทศอินเดีย มาปรับใช้ สามารถสรุปสาระสำคัญของการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ 4 ประการ คือ

- 1) ส่งเสริมการศึกษาในระดับชุมชนให้มีความกว้างขวางและหลากหลายตามความต้องการของชุมชนนั้นๆ
- 2) ส่งเสริมการฝึกอาชีพเพื่อยกระดับขีดความสามารถและทักษะฝีมือแรงงาน
- 3) สนับสนุนให้มีการศึกษาต่อเนื่องเพื่อฝึกให้ประชากรเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่หลากหลาย
- 4) ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตในพื้นที่ชนบทเพื่อรองรับการขยายตัวเป็นเมืองในพื้นที่ชนบทห่างไกล

ต่อมาใน ค.ศ. 1996 ได้มีความร่วมมือในการกำหนดนโยบายจากองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อเน้นย้ำความสำคัญของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ในระดับนานาชาติ คือ UNESCO: Learning: The treasure within, OECD: Lifelong Learning for All และ The European Union proclaimed 1996 as the "European Year of Lifelong Learning" โดยสหภาพยุโรป (EU) ได้ให้ความสำคัญและกำหนดการดำเนินการ European Lifelong Learning Initiative (ELLI) and the programme "Towards a European Learning Society" (TELS) โดยมีสาระสำคัญของนโยบายและกำหนดเป็นพันธสัญญาในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ของ ELLI ใน ค.ศ.1998 คือ "การตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ในฐานะกลไกหลักในการขับเคลื่อนเพื่ออนาคตอันรุ่งเรือง

ความมั่นคง และการเป็นอยู่ที่ดีของประชากร (recognize the crucial importance of learning as the major driving force for the future prosperity, stability and well-being of our citizens) โดยส่งเสริมการร่วมประสานสัมพันธ์ระหว่างทุกภาคีเครือข่ายในเมือง เช่น หน่วยงานการศึกษาผู้ใหญ่ หน่วยงานทางวัฒนธรรมและแหล่งการเรียนรู้ องค์การทางธุรกิจและอุตสาหกรรม อาสาสมัครชุมชน องค์การวิชาชีพ มหาวิทยาลัย โรงเรียน ซึ่งทำงานในลักษณะเครือข่ายทั้งในประเทศและนานาชาติ เพื่อก่อให้เกิดเมืองแห่งการเรียนรู้ของคนทุกวัย

ในประเทศที่เป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา กลุ่มประเทศยุโรป อังกฤษ แคนาดา ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น และอินเดีย ได้ให้ความสำคัญกับเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก ประเทศเหล่านี้ต่างชูนโยบายทางการศึกษาให้เป็น “Learning City” ซึ่งเป็นนโยบายทางการศึกษาที่มุ่งไปสู่อนาคต โดยเฉพาะในพื้นที่หรือเมืองต่างๆ ที่มองว่า เมืองแห่งการเรียนรู้ไม่ได้เป็นเพียงนโยบายที่จะพัฒนาพื้นที่เมืองของตน หรือการยกระดับการศึกษาให้แก่ประชากรในท้องถิ่นของตนเองเท่านั้น ยังมีผลต่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ และสร้างอุปนิสัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่คนทุกวัยนอกเหนือจากผู้สูงอายุเท่านั้น จุดเด่นที่มีร่วมกันระหว่างเมืองแห่งการเรียนรู้เหล่านี้ คือ การสร้างองค์กรกลางและส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้มีขึ้น ตลอดจนการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานให้มีสื่อสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ รวมถึงการสร้างประชาคมการเรียนรู้ หรือเครือข่ายการเรียนรู้ในระดับต่างๆ อีกด้วย

นโยบายในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในระดับนานาชาตินี้ สอดคล้องกับความสำคัญในการจัดการศึกษาและพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุของประชาคมโลก ดังเห็นได้จากคณะกรรมการการเศรษฐกิจและสังคมภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก (ESCAP) ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิก ได้มีเจตนารมณ์ร่วมกันในปฏิญญามาเก๊า (Macau Action Plan 1999) ความตอนหนึ่งว่า “เมื่อผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวมากขึ้น บทบาทของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญเป็นพิเศษ ควรเตรียมผู้สูงอายุให้มีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ ในระดับสังคมได้แก่การให้การศึกษอย่างต่อเนื่องและดำเนินการเพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมให้มากที่สุด”

เป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุ เป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุโดยใช้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระบวนการในการพัฒนา มีขึ้นเพื่อให้ประชาชน ตระหนักถึงความจำเป็นของการเรียนรู้ว่าเป็นปัจจัยหลักสำคัญในยุคปัจจุบันที่สร้างความพร้อม สร้างพลังให้แก่ประชาชนในการเผชิญกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อม วิทยาการและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนจะช่วยให้

การพัฒนาตนเองและสังคมของตนได้อย่างเหมาะสมต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในปัจจุบัน ประชาชนในเมืองแห่งการเรียนรู้จะพยายามสร้างความเข้าใจในสถานการณ์ของชุมชนของตน พิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับสภาพแวดล้อมวิเคราะห์ว่าจะต้องปรับปรุงตนเองและสังคมของตนอย่างไรบ้างในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และใช้ประโยชน์ของการเรียนรู้มาพัฒนาในชุมชนให้มีความสามารถสอดคล้องกับความท้าทายต่าง ๆ ในยุคปฏิรูปการเรียนรู้ รวมทั้งการพัฒนาระบบการบริหารจัดการในทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อเอื้ออำนวยให้ผู้สูงอายุมีการพัฒนาภาวะพุทธิพล มีศักยภาพที่จะอยู่ในครอบครัว ชุมชน สังคม และเมืองนั้นๆ อย่างมีความสุข

กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ จากการศึกษาเอกสาร พบว่า สังคมโลก 10 ปีข้างหน้า เป็นโลกยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ ที่ต้องการประชากรยุคใหม่ที่มีความรอบรู้ มีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของสังคม วัฒนธรรม และความเป็นพลวัตของโลก ประชากรแทบจะไม่มีแบ่งเป็นทวีป ประเทศ หรือเมือง หากแต่นับว่าเป็นประชากรโลกทั้งสิ้น การสร้างเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้หรือเมืองแห่งการเรียนรู้ จึงจำเป็นต้องมีทรัพยากรหรือ “คน” ที่มีอุปนิสัยใฝ่การเรียนรู้ โดยเฉพาะโลกในยุคปัจจุบันที่กระแสข้อมูลข่าวสารหลังไหลออกอย่างมหาศาล การเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงมีบทบาทเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการจัดการศึกษาโดยอาศัยวิธีการเรียนรู้ 4 แบบ คือ การเรียนเพื่อรู้ การเรียนเพื่อปฏิบัติได้จริง การเรียนรู้เพื่อจะอยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อชีวิต แต่กระนั้น การศึกษาเท่าที่ผ่านมา มักมุ่งเรื่องการเรียนเพื่อรู้ ส่วนหลักการอื่นๆ ถูกละเลย ไป ทำให้คุณลักษณะของประชากรโลกยังขาดทักษะในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น คุณลักษณะของผู้สูงอายุจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ต้องมีความสามารถในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สาระสำคัญของเป้าหมายของการพัฒนาผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยใช้ในการศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระบวนการในการพัฒนา และพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ ด้วยมีนโยบายที่จะมุ่งให้เกิดเมืองที่เต็มไปด้วยผู้คนที่ใฝ่การเรียนรู้ ที่ไม่ใช่เพียง “วัยสูงอายุ” เท่านั้น หากต้องเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตร่วมกันของ “คนทุกวัย” ในเมือง ด้วยนโยบายการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ รวมถึงการสร้างองค์ประกอบและปัจจัยต่างๆ ที่ส่งเสริมให้คนในเมืองกระหายใฝ่หาความรู้ จำเป็นต้องมีองค์กลาง และพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายและมากพอต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้นนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับเมืองแห่งการเรียนรู้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยมียุทธศาสตร์ เป้าหมายและกรอบแนวคิดในการพัฒนาทั้งระดับชาติและนานาชาติ แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ การพัฒนาระดับปัจเจกบุคคล การพัฒนาชุมชน สังคม และ/หรือ

เมือง และการพัฒนาประเทศในอนาคต มุ่งเน้นการพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณลักษณะ เฉพาะ เปิดโอกาสทางการศึกษาเรียนรู้ การพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต รวมทั้งการพัฒนาระบบ การบริหารจัดการในทุกภาคส่วนของสังคม เพราะเชื่อว่า การแข่งขันของโลกจะเน้นที่คน สังคม หรือประเทศใดมีคนที่มีคุณภาพก็ย่อมจะพัฒนา การพัฒนาชุมชนหรือเมืองให้เป็นมีความเป็น สังคมแห่งการเรียนรู้ หรือเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยกำหนดให้จัดบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้ง การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสการเรียนรู้และพัฒนา คุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยระบุบทบาทหน้าที่ของผู้สูงอายุและบุคคลทั่วไปใน และระบุสวัสดิการต่างๆ รวมทั้งการกล่าวถึงสิทธิของผู้สูงอายุโดยตรงที่จะได้รับการบริการพื้นฐาน จากสังคม เป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ และกรอบการจัดทำแผนงานและนโยบายของกระทรวง ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นอีกแนวทางในการทำงานจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิตสำหรับ เพื่อผู้สูงอายุที่สำคัญ โดยการระดมทรัพยากรต่างๆ ให้พร้อมในการช่วยเหลือ สนับสนุน และ ส่งเสริมผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง และมีความสุขได้ในสังคมต่อไป

3. องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุ

จากการศึกษางานวิจัยของ กุลธร เลิศสุริยะกุล (2547) สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา (2547) สมประสงค์ วิทย์เกียรติ (2552) สุวิธิตา จรุงเกียรติกุล (2554) และ Campbell (2012) พบว่า องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุนั้น มีองค์ประกอบในลักษณะเดียวกับเมืองแห่งการเรียนรู้อื่นๆ ที่มีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ ผู้วิจัยแบ่งประเด็นย่อยเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการ เรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุ เป็น 3 ประเด็น คือ ลักษณะร่วม ลักษณะเฉพาะ หรือความเป็นอัตลักษณ์ และปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุ ใน ภาพรวมโดยสรุปเหมือนกับองค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้ทั่วไปที่มีองค์ประกอบ คือ

- 1) เป็นเมืองที่มีบุคคลแห่งการเรียนรู้ หรือผู้เรียนรู้ (Learners) บุคคลที่มีความตระหนักใน ความสำคัญ และความจำเป็นของการศึกษาและเรียนรู้ มีความใฝ่รู้และสามารถสร้างกระบวนการ เรียนรู้ด้วยตนเอง มีทักษะกระบวนการคิด การวิเคราะห์ และแก้ปัญหา สามารถใช้ความรู้ได้ อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนมีโอกาสและสามารถเลือกที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงอายุ โดยมีรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และมีคุณภาพตรงตามความต้องการความสนใจและความ ถนัดของแต่ละบุคคล พัฒนาตนเองและสังคมของตนได้อย่างเหมาะสมต่อความเปลี่ยนแปลงของ

สังคมในปัจจุบัน พยายามสร้างความเข้าใจในสถานการณ์ของชุมชนของตน พัฒนาและปรับปรุง และใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้มาพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชนโดยรวมได้อย่างเหมาะสมทุกคนในชุมชนควรได้รับการกระตุ้นและจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ เห็นประโยชน์ของการเรียนรู้ และเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเรียนรู้ในสังคมอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ ประชาชนทุกกลุ่มในสังคมได้รับการแนะนำวิธีการเรียนรู้ การเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับความสนใจ มีความไม่เรียนรู้เมื่อมีเวลาว่าง และใช้เวลาว่างอย่างเกิดประโยชน์ตลอดเวลา

2) เป็นเมืองที่มีผู้จัดการเรียนรู้ (Learning Providers) ผู้จัดให้มีเกิดการเรียนรู้ในแต่ละสังคม มิได้จำกัดเฉพาะสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่หมายถึง สถาบันครอบครัว ภูมิปัญญาท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน องค์กรท้องถิ่น สถานประกอบการ สถาบันศาสนา เป็นต้น ซึ่งผู้จัดการเรียนรู้ควรมีการวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน แล้วใช้ศักยภาพที่มีจัดการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้แก่ประชาชนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน

3) เป็นเมืองที่มีแหล่งเรียนรู้ (Learning Resources) แหล่งการเรียนรู้ในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน มีเพียงพอและมีลักษณะหลากหลายรูปแบบ เช่น ห้องสมุด สถานศึกษา พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ฝึกอาชีพในชุมชน โดยแหล่งการเรียนรู้ควรมีให้ครอบคลุมประชากรทุกพื้นที่ ทุกกลุ่มเป้าหมาย พัฒนาระบบข้อมูล สารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทุกระดับที่เป็นปัจจุบันและเป็นระบบเปิด รวมทั้งการจัดระบบเครือข่าย มีการเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนจะมีการพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีอยู่ในสังคมให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีศักยภาพในการให้บริการการเรียนรู้ มีความพร้อมด้านปัจจัยอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ต่างๆ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย สะดวก ลดเงื่อนไขที่สกัดกั้นการเรียนรู้ของบุคคล

4) เป็นเมืองที่มีองค์ความรู้ (Knowledge) เนื้อหาสาระการเรียนรู้ต้องสอดคล้องและตอบสนองความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของกลุ่มผู้เรียนรู้ อาทิ การดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การดูแลสุขภาพอนามัยพื้นฐาน เป็นต้น องค์ความรู้ที่ดีมาจากการมีระบบการจัดการและรวบรวมความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน เพื่อเป็นการแสวงหาองค์ความรู้ที่หลากหลายและมีประโยชน์สูงสุดต่อบุคคล และชุมชน พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดเก็บ และค้นคว้าองค์ความรู้ได้อย่างรวดเร็ว สามารถใช้ประโยชน์ได้ทันที และที่สำคัญอย่างยิ่งคือการสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและบริบทของสังคมไทยโดยพัฒนาความรู้จากฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม บูรณาการกับ

ฐานความรู้ด้านวัฒนธรรมใหม่ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคลหรือชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการพัฒนาของแต่ละชุมชน

5) เป็นเมืองที่มีกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities) สังคมการเรียนรู้ต้องมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทั้งกิจกรรมการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน กิจกรรมการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ประชาชนสามารถเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ได้ทุกเมื่อที่ต้องการเรียนรู้ โดยกิจกรรมการเรียนรู้อาจมีหลากหลายลักษณะ เช่น การเรียนรู้จากตัวบุคคล วิทยากร การเรียนรู้จากสื่อ นิทรรศการ เรียนรู้จากการปฏิบัติ เรียนรู้จากชนบทธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น หรือการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองจากชุดการเรียนรู้หรือจากสื่อประเภทต่างๆ เป็นต้น

6) เป็นเมืองที่มีบรรยากาศการเรียนรู้ (Learning Atmosphere) บรรยากาศการเรียนรู้ในชุมชนสามารถสะท้อนจากการที่ประชาชนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ในสังคมมีกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดเวลา ผู้คนในสังคมสนใจใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการประชาสัมพันธ์การเรียนรู้ มีการนำเสนอผลงาน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จูงใจประชาชนทุกกลุ่มวัยให้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

7) เป็นเมืองที่มีเครือข่ายการเรียนรู้ (Learning Network) การจัดกิจกรรมในสังคมแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัยความร่วมมือของเครือข่ายในลักษณะหุ้นส่วน ร่วมมือเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล องค์กร หรือแหล่งเรียนรู้ หรือดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชน โดยเครือข่ายการเรียนรู้อาจเป็นปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก สถาบันต่างๆที่เป็นตัวหลัก กลุ่มที่เป็นแกนกลาง กลุ่มสนใจ นายจ้างที่เป็นตัวหลัก เพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกันในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกๆ ด้าน ร่วมมือกันจัดกิจกรรมบูรณาการระหว่างองค์กรเพื่อให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและต่อเนื่องตลอดเวลา เกิดแหล่งการเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้นในสังคม อันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทุกกลุ่มในสังคม

8) เป็นเมืองที่มีการจัดการความรู้ (Knowledge Management) โดยเริ่มต้นจากการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย พัฒนากลไกกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างเสมอภาค รวมทั้งการพัฒนาระบบการบริหารจัดการการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้น ยังต้องส่งเสริมการสร้างบรรยากาศเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นในครอบครัว องค์กร สถาบัน และชุมชน ให้ประชาชนมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา และปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการความรู้คือ ต้องมีการพัฒนาบุคคล องค์กร ให้เป็นผู้จัดการความรู้

เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชน รวมทั้งการพัฒนาทักษะความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ให้สามารถเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และกระตุ้นให้ประชาชนใช้ความรู้เป็นฐานในการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนต่อไป

9) เป็นเมืองที่มีองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organizations) ทุกภาคส่วนในสังคม อาทิ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และภาคประชาชนทุกกลุ่มควรมีบทบาทเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่มีการจัดการเรียนรู้ขึ้นในองค์กร สนับสนุนบุคลากรให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิก และจัดกิจกรรมการเรียนรู้บริการแก่ชุมชนด้วย

สังคม ชุมชน หรือเมือง ที่ได้รับการยอมรับในด้านการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ นั้น แม้จะมีลักษณะที่มีความหลากหลาย ทั้งในเรื่องลักษณะพื้นฐานชุมชน ประวัติความเป็นมา องค์ความรู้ การบริหารจัดการ ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของกลุ่มเครือข่าย กระบวนการพัฒนาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ แต่พบลักษณะร่วม คือ

1) เป็นชุมชนหรือเมืองที่มีแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เช่น การจัดทำแผนชุมชน การกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชน เป็นต้น

2) เป็นชุมชนหรือเมืองที่มีการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่องจากกลุ่มคนที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มเครือข่ายอาชีพต่างๆ เป็นต้น หรือเครือข่ายการเรียนรู้ที่ชัดเจน เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอ/จังหวัด ศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักพัฒนาชุมชน สถานีอนามัย ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โรงเรียนในชุมชน องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน องค์กรหรือหน่วยงานภาคเอกชน เป็นต้น และชุมชนมีการพัฒนากิจกรรมอยู่เสมอ

3) เป็นชุมชนหรือเมืองได้รับความร่วมมือจากทุกคนในชุมชนอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในการพัฒนา สร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

4) เป็นชุมชนหรือเมืองที่พัฒนาโดยใช้องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ เช่น ศิลปะ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ศาสนา วิถีการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง การเกษตร เป็นต้น

5) เป็นชุมชนหรือเมืองที่มีคณะทำงานที่พร้อมทั้งความรู้ความสามารถและความมุ่งมั่น ตั้งใจทำประโยชน์เพื่อชุมชนอย่างแท้จริง เน้นการทำงานเป็นทีม

6) เป็นชุมชนหรือเมืองที่ยึดหลักหลักประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาลเป็นแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข มีการกระจายอำนาจ

การทำงาน และการปกครอง เป็นกลุ่มหรือคุ่มที่ชัดเจน มีการบริหารชุมชนหรือเมืองที่ตั้งอยู่ในความถูกต้องเป็นธรรม เช่น หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า

7) เป็นชุมชนหรือเมืองมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำที่เป็นที่เคารพนับถือ และศรัทธาของประชาชน ประกอบกับบุคคล และกลุ่มบุคคลเหล่านี้มีวิสัยทัศน์ที่ดีในการพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุข

8) เป็นชุมชนหรือเมืองที่มีสถาบันพื้นฐานทางสังคม อาทิ สถาบันศาสนา สถานศึกษา และครอบครัว ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และส่วนร่วมของการทำกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน

9) เป็นชุมชนหรือเมืองมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เช่น แหล่งศึกษาวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อมและแหล่งธรรมชาติ ศูนย์การเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มอาชีพต่างๆ มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีการเปิดโอกาสการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชน และระหว่างชุมชนอื่น เช่น การศึกษาดูงาน เป็นแบบอย่างการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

10) เป็นชุมชนหรือเมืองที่มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติ สังคมประสพการณ์ ยอมรับความคิดเห็นอยู่เสมอ และพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงหากพบว่าจะเกิดประโยชน์กับส่วนรวม เมื่อเผชิญปัญหาก็ร่วมกันแก้ไข ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ

ความแตกต่างขององค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุในภาพรวมที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของเมืองนั้นๆ นอกจากความหลากหลาย ทั้งด้านลักษณะพื้นฐานชุมชน ประวัติความเป็นมา องค์ความรู้ การบริหารจัดการ ซึ่ง Carrillo (2006) ได้ศึกษากรณีตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับในระดับโลก 6 เมือง ได้แก่ เมือง Barcelona ประเทศสเปน เมือง Stockholm ประเทศสวีเดน เมือง Munich ประเทศเยอรมัน เมือง Montreal ประเทศแคนาดา เมือง Dublin ประเทศไอร์แลนด์ เมือง Delft ประเทศเนเธอร์แลนด์ และ Campbell (2012) ได้วิจัยความแตกต่างของเมืองแห่งการเรียนรู้และเมืองที่ไม่เกิดการเรียนรู้ จากกลุ่มประเทศสมาชิกขององค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) จำนวน 50 เมือง พบความแตกต่าง ดังนี้

1) ความสามารถของเมืองในการดำเนินการตามนโยบายระดับชาติ ที่กำหนดทิศทางการพัฒนา ประกอบด้วย แผนการพัฒนาที่ระบุความตั้งใจและชัดเจนในการ พัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ มียุทธศาสตร์การพัฒนา ความพร้อมในการสนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนา มีการ

จัดตั้งองค์กรหรือหน่วยงานเฉพาะที่มุ่งพัฒนาองค์ความรู้ การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่หลากหลาย มีเว็บไซต์เมืองที่ผู้คนสามารถเข้าไปสืบค้นข้อมูลเมืองได้อย่างสะดวก มีระบบการสร้างคุณค่าของพลเมือง มีการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคม และมีระบบการประกันสิทธิสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้ของประชาชน

2) ยุทธศาสตร์และการดำเนินงานการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนที่แตกต่างกัน

3) การให้ความสำคัญของประชาชนและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการดำเนินงานที่จะพัฒนาเมืองของตนให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้

4) ขนาดและลักษณะเฉพาะของชุมชน ชุมชนขนาดเล็กอาจมีการจัดการได้ดี และง่ายกว่าในแง่ของการวางแผนและการดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

5) เป้าหมายและเจตนารมณ์ของการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

6) การอยู่ร่วมกันของประชาชนที่มีความแตกต่างหลากหลาย แต่มีความผูกพันระหว่างประชาชนกับชุมชน

สำหรับปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลุฒิพลังของผู้สูงอายุที่เห็นเด่นชัด คือ การกำหนดนโยบายของผู้บริหาร ทูตทางสังคมของแต่ละเมือง ความพร้อมของภาคีเครือข่าย แหล่งการเรียนรู้ และจิตอาสาของผู้นำชุมชนหรือบุคลากรที่เป็นตัวหลัก (key person) ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่าในบางเมือง แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐหรือผู้นำชุมชนมีการกำหนดภาระงาน นโยบาย และยุทธศาสตร์ด้านการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลุฒิพลังของผู้สูงอายุไปสู่การปฏิบัติ เพื่อสนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุอย่างไร แต่การปฏิบัติตามนโยบายและแผนต่างๆ ยังไม่สามารถบรรลุผลอย่างชัดเจน เนื่องมาจากข้อจำกัดและเงื่อนไขของกลไกการขับเคลื่อนที่กล่าวมาที่ไม่เอื้อต่อภารกิจรวมทั้งการขาดการบูรณาการนำองค์ความรู้ทางวิชาการมาเพื่อชี้แนะทางการปฏิบัติที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ ดังนี้

1) ผู้นำที่มีความเป็นนักพัฒนาที่ดี มีการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้อย่างชัดเจน

2) ประชาชนมีความผูกพันในท้องถิ่น มีความรักและภักดีในท้องถิ่นที่อยู่อาศัยของตน

3) เมืองหรือชุมชนมีองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น การประกอบอาชีพที่หลากหลาย และมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เกื้อกูลกันและกัน

- 4) มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ รวมถึงการสนับสนุนด้านการเงินและการลงทุน
- 5) มีเครือข่ายการเรียนรู้ที่ชัดเจน รวมถึงมีการจัดตั้งองค์กรกลางเพื่อจัดการองค์ความรู้ และสถานที่ที่เป็นแกนกลางในการประสานงาน
- 6) มีการสื่อสารภายในชุมชนดี และมีการสื่อสารเกิดขึ้นระหว่างคนในชุมชนที่หลากหลาย ตลอดเวลา มีการสร้างเครือข่ายการสื่อสารเพื่อเรียนรู้ที่มีความทันสมัย ราคาถูก ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว มีศูนย์ความเป็นเลิศเพื่อสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ เพื่อชุมชน และมีเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้
- 7) มีบรรยากาศการเรียนรู้และองค์ประกอบทางกายภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนทุกวัย เช่น การคมนาคมสะดวก สิ่งแวดล้อมด้านสาธารณสุขดี มีแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค ชุมชนมีกินมีใช้ มีพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจชุมชนที่ดี ประชาชนมีการศึกษา และมีจิตสาธารณะที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก
- 8) มีกิจกรรมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยประชาชนได้รับการฝึกอาชีพและพัฒนาตนเอง
- 9) มีลักษณะการเป็นชุมชนนักปฏิบัติ สมาชิกของชุมชนให้ความร่วมมืออย่างดี สังคมที่มีความเป็นบึกแผ่นสูงย่อมเกื้อกูลให้เกิดการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่วนรวมที่นำความสุขและความเจริญมาสู่ชุมชนได้ รวมถึงการขับเคลื่อนนวัตกรรมสังคมใหม่ๆ ด้วย
- 10) มีผู้รู้ ปราชญ์ และครูภูมิปัญญาที่ยังปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเข้มแข็ง
- 11) ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ การพัฒนาตนเอง และการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

เห็นได้ว่า เมืองแห่งการเรียนรู้จะเกิดได้ต้องอาศัยองค์ประกอบทั้งในเชิงโครงสร้างทางสังคมและเชิงระบบหรือสถาบันสำคัญของสังคม โดยมีการศึกษาและการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา มีการบูรณาการการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ เข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่ การกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชนท้องถิ่น การสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ องค์ประกอบการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้มีความหลากหลายขึ้นอยู่กับลักษณะบริบทพื้นที่ และวัฒนธรรมการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ ผู้เรียนรู้ ผู้จัดการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ เนื้อหาองค์ความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ บรรยากาศการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ การจัดการความรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และขนาดและลักษณะเฉพาะของ

ชุมชน เป้าหมายและเจตนารมณ์ของการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ความผูกพันระหว่างประชาชนกับชุมชน ระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน วัฒนธรรมการเรียนรู้การออกแบบเมือง/ชุมชน การพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นฐาน ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และการที่ชุมชนต้องได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายที่เป็นรูปธรรม และมีการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาที่มุ่งเน้นการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีผลโดยตรงต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และมีส่วนช่วยสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนได้เป็นอย่างดี ก่อให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็ง อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีความยั่งยืนตลอดไป

4. กลไกการดำเนินงาน

ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีกลไกการดำเนินงานที่อาศัยประสบการณ์จากภายในชุมชน และ/หรือประสบการณ์จากภายนอกชุมชน การดำเนินงานต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยมีลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (partnership) และเน้นหุ้นส่วนที่สามารถวางแผนในเชิงรุกได้ (proactive partnership) การส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอันมีค่าให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแสดงความพยายามร่วมกัน โดยไม่ลดทอนความแข็งแกร่งของแต่ละฝ่าย ประชาชนได้รับการพัฒนาด้วยการเรียนรู้จนสามารถที่จะปรับตัวและหาแนวทางวิธีแก้ปัญหา ไม่ว่าจะปัญหาหรือสถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร รวมทั้งการมุ่งให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

จากการศึกษาเอกสารของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547) สุมาลี สังข์ศรี (2548) และนภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2548) กล่าวว่า ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ มีกลไกการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม และมีการกำหนดบุคคลและกลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบที่ชัดเจน ประกอบด้วยกลไกสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก (key Individuals) สถาบันต่างๆที่เป็นตัวหลัก (key Institutions) กลุ่มที่เป็นแกนกลาง (core groups) กลุ่มสนใจ (wider interests) และนายจ้างที่เป็นตัวหลัก (key employers) ดังนี้

1) **ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก** คือ คนที่มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดและผลักดันให้มีกิจกรรมที่สำคัญต่างๆ ในพื้นที่ โดยบุคคลเหล่านี้จะมีลักษณะที่สามารถสร้างความศรัทธา และสร้างนำเชื่อถือให้แก่คนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี เช่น ผู้นำชุมชนในปัจจุบันและในอดีต นายกองคกรปกครองส่วนท้องถิ่น นายอำเภอ ครูภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน พระครู หมอเมือง ครู หัวหน้าสถานศึกษา ผู้นำหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เป็นต้น

2) **สถาบันที่เป็นตัวหลัก** คือ องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ที่มีส่วนสำคัญ ในการริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ให้แก่คนในพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา วัด ศูนย์การศึกษาอิสระและการศึกษาตามอัธยาศัย สถานีอนามัย ชมรมต่างๆ ในพื้นที่ เป็นต้น

3) **กลุ่มที่เป็นแกนนำ** คือ กลุ่มคนที่เป็นคนในพื้นที่ซึ่งรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ อุทิศเวลาและทรัพยากรอื่นๆ มีการบริหารจัดการในความเป็นกลุ่มคน โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนและส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่กันและกัน และให้ชุมชน ได้แก่ ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมจิตอาสา กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ เช่น กรรมการหมู่บ้าน กลุ่มสมุนไพรรักษา กลุ่มสตรีทอผ้า ฯลฯ ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มจัดการกองทุนธุรกิจชุมชน กองทุนออมทรัพย์หมู่บ้าน เป็นต้น

4) **กลุ่มผู้สนใจ** คือ คนที่มีลักษณะเป็นตัวของตัวเองหรือมีความคิดเป็นของตนเอง และเป็นคนไม่คิดเห็นหรือเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่จะคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ อีกทั้งเป็นคนที่มีความกระตือรือร้น สนใจและเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนอย่างสม่ำเสมอ โดยคนเหล่านี้จะกล้าแสดงความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนและเสนอแนะกิจกรรมต่างๆ ที่จะจัดขึ้น ได้แก่ ผู้นำเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ชาวบ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ กลุ่มจิตอาสาในชุมชน เป็นต้น

5) **นายจ้างที่เป็นตัวหลัก** คือ ตัวแทนจากหน่วยงานเอกชนหรือสถานประกอบการที่มีบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนและสนับสนุนเพื่อสานต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน NGOs ธนาคาร สถานศึกษาเอกชน โรงงาน ประชกอบการ ร้านค้า และหน่วยธุรกิจต่าง ๆ ในพื้นที่ เป็นต้น

การจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ในชุมชนไทยส่วนใหญ่เริ่มต้นโดย “ปัจเจกบุคคล” ที่เป็นที่เคารพนับถือและไว้วางใจของประชาชนเป็นตัวหลัก มีบทบาทสูงหรือบารมีอย่างสูงต่อการริเริ่มจัดกิจกรรมด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน โดยผู้ที่มีบทบาทสูง พบว่า เป็นผู้ที่มีอำนาจทั้งโดยตำแหน่งและโดยการนับถือจากชุมชน เช่น นายกองค้การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชมรมผู้สูงอายุ ข้าราชการเกษียณ ครูภูมิปัญญา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน พระครูที่เป็นที่เคารพนับถือ และครู ผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นต้น ดังนั้น ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ ควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของกลุ่มบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ชุมชนจะต้องแสวงหาและพัฒนากลุ่มเครือข่ายหลักที่จะช่วยในการจัดกิจกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

กลไกที่จะนำไปสู่การพัฒนาเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 กลไก หรือเรียกว่าหลัก 3 เกลียว ซึ่งมีทั้งความแตกต่างและความเชื่อมโยงกัน ดังนี้

1) **การมีความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (partnership)** คือ การเรียนรู้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ หมายถึง การจัดตั้ง การพัฒนา และการรักษาไว้ซึ่งความร่วมมือแบบหุ้นส่วน นอกจากนี้ความร่วมมือแบบหุ้นส่วนยังสะท้อนให้เห็นการทำกิจกรรมขององค์กร ชุมชน สถาบันและส่วนต่างๆ ในสังคม โดยพิจารณาจากทัศนคติในการปฏิบัติงานในพื้นที่ การวางแผนพัฒนาในพื้นที่ การลงทุนทำกิจกรรมร่วมกันกับหน่วยงานต่างๆ ภายในพื้นที่ และการเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่างในพื้นที่ได้เข้าร่วมลงทุนทำกิจกรรม ในการสร้างหรือการพัฒนาชุมชน ให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชนทั้งองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่มีสาขาอยู่ในท้องถิ่น สถานประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้แทนประชาชนร่วมมือแบบหุ้นส่วน ตั้งแต่การร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลการดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนมากที่สุด

2) **การมีส่วนร่วม (participation)** คือ การเรียนรู้ที่ให้ประชาชนทุกวัยเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการเรียนรู้ ตั้งแต่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ มีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล เช่น การเข้ามาส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการศึกษา การดำเนินการจัดกิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินผลกิจกรรม และการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งในฐานะผู้เรียนรู้และผู้ช่วยให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชนสะท้อนให้เห็นการทำกิจกรรมของชุมชน โดยพิจารณาจากการติดต่อสื่อสารให้ข้อมูลภายในพื้นที่

3) **การติดตามความสามารถในการดำเนินงาน (performance)** คือ การเรียนรู้เพื่อประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุนั้น ผู้รับผิดชอบควรมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโดยการเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ เปรียบเทียบระหว่างก่อนกับหลังการดำเนินกิจกรรม ตลอดจนเปรียบเทียบกับเมืองแห่งการเรียนรู้แห่งอื่น ๆ และพิจารณาหาวิธีการประเมินมูลค่าเพิ่มที่ได้จากการสร้างสรรค์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการทำกิจกรรมขององค์กร ชุมชน สถาบันและส่วนต่างๆ ในพื้นที่ โดยพิจารณาจากความสามารถดำเนินงานด้านการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ ด้านความคุ้มค่าในการลงทุนทำกิจกรรมในพื้นที่ และด้านการเรียนรู้ที่ได้จากหน่วยงาน

จะเห็นได้ว่า เมืองแห่งการเรียนรู้ภาคีกลไกหลัก 3 ประการ คือ ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน เป็นการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชน และประชาชนในพื้นที่ซึ่งร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน หลักการของการมีส่วนร่วม เป็นการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชนและประชาชนทุกวัยในพื้นที่ ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และหลักการของความสามารถในการดำเนินงาน เป็นความสามารถในการทำกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชนและประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งหลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การดำเนินงานของผู้ที่รับผิดชอบอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ จนเป็นที่ประจักษ์ของผู้คนในชุมชน ทำให้ประชาชนให้ความสนใจและต้องการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนต่อไป

1.5 รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ

รูปแบบกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทั้งภาคพื้นยุโรป อเมริกา รวมทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วในภาคพื้นเอเชีย จากการศึกษากรณีตัวอย่างในต่างประเทศ พบปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อการพัฒนาประชากรทุกวัยให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต กิจกรรมที่จัดมีความหลากหลายสำหรับคนทุกวัยในเมืองเพื่อสนองความต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมาย และสอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของชุมชน และมีบางประเทศได้พัฒนาเมืองที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ (A senior campus living community/city) และประสบความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุศักยภาพและพัฒนาเมืองนั้นให้เป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีพหุศักยภาพ อาทิ ในประเทศสหรัฐอเมริกา คือ Sun City รัฐอริโซนา Leisure World รัฐแคลิฟอร์เนีย Garden Spot Village รัฐเพนซิลเวเนีย Charlestown รัฐแมริแลนด์ และ Lasell Village รัฐแมสซาชูเซตส์ ในประเทศญี่ปุ่น คือ เกาะโอกินาวา ชุมชนนิชิโน ในจังหวัดทตโตะริ และ ในประเทศฟินแลนด์ คือ Seniorpolis เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547; Jarvis, 2007; Morgan-Klein & Osborne, 2007)

ผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบกิจกรรมตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น กิจกรรมการศึกษาในระบบ กิจกรรมการศึกษานอกระบบ และกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยทั้งในประเทศและต่างประเทศออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต (สุรกุล เจนอบรม, 2541; กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2542 ; สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย, 2549 ; ศูนย์ไฝ่ระวังและเตือนภัยทางสังคม, 2550) ได้ดังต่อไปนี้

1.5.1 กิจกรรมการศึกษาในระบบ

จากการศึกษาเอกสารในภาพรวม พบว่า กิจกรรมการศึกษาในระบบเป็นรูปแบบที่ไม่ได้รับความสนใจจากกลุ่มผู้สูงอายุเนื่องจากไม่สอดคล้องกับสภาพทางกายภาพและสภาพทางจิตใจของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุส่วนมากต้องการรับการศึกษาในลักษณะการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีเป้าหมายการจัด เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสภาพร่างกายที่สมบูรณ์และมีสุขภาพดี เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัวและสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชน สังคม และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคมได้ อย่างไรก็ตามก็ดีกิจกรรมการศึกษาในระบบในประเทศก็เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษได้ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ใน พ.ศ. 2553 มีผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานจำนวน 2,397 คน (กระทรวงศึกษาธิการ) และในการศึกษาระดับอุดมศึกษา พบว่ามีผู้สูงอายุเข้าศึกษาต่อในระดับอนุปริญญา ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ที่ผู้สูงอายุสามารถเลือกเข้าศึกษาต่อได้ในสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ จำนวนกว่า 2,673 คน สำหรับกิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศมีดังนี้

ด้านสุขภาพ ในประเทศจีนมีหลักสูตรเตรียมตัวการเป็นผู้สูงอายุตั้งแต่ก่อนเกษียณ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ใน ค.ศ. 1993 มีโรงเรียนและวิทยาลัยประมาณ 5,300 แห่งที่จัดการเรียนการสอนสำหรับผู้สูงอายุในระบบโรงเรียน โดยมีหลักสูตรที่หลากหลายที่เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ

ด้านการมีส่วนร่วม ที่มหาวิทยาลัยนิวแฮมเชียร์ (University of New Hampshire) มีการจัดโปรแกรมการศึกษาด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เป็นหลักสูตรที่ไม่มีหน่วยกิต เน้นในด้านการพัฒนาสติปัญญา ทำให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสพูดคุย แลกเปลี่ยนทัศนคติกับคนในวัยเดียวกัน ในรายวิชาต่างๆ เช่น สูงอายุวิทยา (Gerontology) จิตวิทยา สุขภาพ การเมือง สังคมวิทยา วิทยาศาสตร์ วรรณกรรม ภาษาอังกฤษ ภาพยนตร์ นอกจากนี้ยังมีวิชาเลือก เช่น การเขียนอักษรจีน การวาดภาพ การเต้น การทำอาหาร การทำสวน และการกีฬา เป็นต้น

ด้านหลักประกันและความมั่นคง ในประเทศญี่ปุ่นมีมหาวิทยาลัยหลายมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นที่จัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับหลักประกันและความมั่นคงหลังเกษียณ ผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุสามารถเลือกหลักสูตรที่ต้องการเรียนและหากสำเร็จการศึกษาก็จะได้รับประกาศนียบัตร ซึ่งเป็นระยะต่อเนื่องจากการจัดการศึกษานอกระบบในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Kominkan) ซึ่งต่อมามีการขยายโอกาสทางการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุและพัฒนาไปสู่ระดับ

มหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่น เช่น Izumi Kenro Daigaru (Izumi Kenro University) ในเมืองโอซาก้า ดำเนินการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตร 2 ปี โดยหลักสูตรที่ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของผู้สูงอายุ การเมือง เศรษฐกิจ ปรัชญา ศาสนา สิทธิมนุษยชน สวัสดิการสังคม ศิลปะและหัตถกรรม ซึ่งผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุต้องเรียนวิชาบังคับ และวิชาเลือกตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุในลักษณะนี้ กรุงโตเกียว โกเบ เกียวโต และพื้นที่ใกล้เคียง มหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงศึกษาธิการและการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น รวมถึงรัฐบาลกลาง และยังมีกรฝึกอบรมครูผู้สอนหรือวิทยากรสำหรับผู้สูงอายุอีกด้วย

1.5.2 กิจกรรมการศึกษานอกระบบ

ในประเทศที่เป็นสังคมผู้สูงอายุ พบรูปแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาภาวะพฤกษภาพสำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบการศึกษานอกระบบ ในลักษณะกิจกรรมเสริมความรู้ที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นหลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรระยะยาว การฝึกอบรม และการศึกษาทางไกล การศึกษาผ่านระบบอินเทอร์เน็ต เป็นต้น มีดังนี้

ด้านสุขภาพ ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โดยศึกษาในโบสถ์ ศูนย์ชุมชน สโมสรผู้สูงอายุ โดยให้การศึกษาด้านสุขภาพอนามัยและสุขศึกษา (Health Education) ประเทศอังกฤษมีการดำเนินกิจกรรมการศึกษานอกระบบภายใต้ความรับผิดชอบหลักของกระทรวงการพัฒนาสังคม (Department of Social Security) โดยรับผิดชอบหน้าที่พักอาศัยในลักษณะบ้านพักฉุกเฉิน ให้แก่ผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยรวมถึงจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพ เช่น Self Accommodation, Housing Association, Special Sheltered Housing และ Residential Home เป็นต้น นอกจากนี้ยังจัดบริการผู้สูงอายุที่อาศัยในบ้านของตน (Self-Accommodation) เช่น โครงการจัดส่งอาหารถึงบ้าน (Meal on Wheel) โครงการผู้ช่วยในบ้าน เช่น อาบน้ำ ชักผ้า ทำความสะอาดบ้านให้ผู้สูงอายุ (Home help) บริการดูแลสุขภาพอนามัย เช่น การทำแผลเรื้อรัง วัดความดัน ฉีดยา (District Nurse) เป็นต้น สำหรับกิจกรรมการศึกษานอกระบบด้านสุขภาพในประเทศไทยญี่ปุ่น เป็นโครงการในระดับชาติและสนับสนุนให้รัฐบาลระดับท้องถิ่น เทศบาล ภาควิเคราะห์ และชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น การประชุมเพื่อการส่งเสริมการศึกษาด้านสุขภาพอนามัยสำหรับผู้สูงอายุ การจัดห้องเรียนเพื่อผู้สูงอายุเรียนรู้เรื่องโภชนาการและการดูแลสุขภาพ การจัดหลักสูตรกิจกรรมอาสาสมัครสำหรับการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อนำ

คุณประโยชน์ของผู้สูงอายุมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน ในรูปแบบการประสานสัมพันธ์แบบพหุวัย การจัดกิจกรรมให้คำปรึกษา และการส่งเสริมกีฬาเพื่อชีวิตที่ยืนยาวของผู้สูงอายุ เป็นต้น

ด้านการมีส่วนร่วม ในหลายประเทศกิจกรรมการศึกษานอกระบบด้านการมีส่วนร่วมที่โดดเด่นและประสบความสำเร็จอย่างมาก คือ “มหาวิทยาลัยวัยที่สาม” (The University of the Third Age: U3As) แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบของประเทศฝรั่งเศสและรูปแบบของประเทศอังกฤษ ซึ่งรูปแบบการจัดมหาวิทยาลัยวัยที่สามทั้งสองรูปแบบ เป็นต้นแบบการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศต่างๆ ทั่วโลก เช่น ประเทศออสเตรเลีย ประเทศจีน ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเบลเยียม ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ประเทศเนเธอร์แลนด์ ประเทศเยอรมนี ประเทศออสเตรเลีย ประเทศอิตาลี ประเทศสเปน กลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย กลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก ประเทศอังกฤษ สาธารณรัฐไอร์แลนด์ ประเทศญี่ปุ่น ประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา ประเทศอาร์เจนตินา ประเทศในทวีปอเมริกากลางและอเมริกาใต้ มหาวิทยาลัยวัยที่สามบางแห่งสังกัดอยู่กับสถาบันบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งดำเนินการสอนโดยคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ

สหราชอาณาจักร เป็นประเทศต้นแบบในการดำเนินงานมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ซึ่งมีมหาวิทยาลัยวัยที่สามจำนวน 240 แห่ง หากรวมสกอตแลนด์ เวลส์ และไอร์แลนด์เหนือ จะมีมากถึง 32,000 แห่ง สมาชิกในกลุ่มมีตั้งแต่ 20 คน จนถึง 1,000 คน โดยหลักสูตรการศึกษาเป็นการศึกษาในเรื่องที่เรียบง่าย เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หนังสือ การเขียน และดนตรี นอกจากนี้มีการศึกษาในเรื่องกายภาพ อาทิจ การเดิน การออกกำลังกายและว่ายน้ำ ตามที่ผู้สูงอายุสนใจศึกษา รูปแบบการศึกษามีทั้งการเรียนแบบธรรมดา การเรียนเป็นกลุ่ม การเรียนเดี่ยว ซึ่งการจัดการศึกษาส่วนใหญ่จะจัดในบ้านของสมาชิก ซึ่งมีบรรยากาศที่เป็นกันเองและเอื้อต่อการเรียนรู้ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน มีการเก็บค่าสมาชิกไว้ใช้เป็นค่าสอน โดยมีหน่วยงานแกนกลางของมหาวิทยาลัยวัยที่สามตั้งอยู่ในกรุงลอนดอน เป็นหน่วยงานที่คอยประสานงาน และมีการจัดพิมพ์จดหมายข่าวของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม “Third Age News” สามเดือนต่อหนึ่งฉบับเพื่อเผยแพร่ข่าวด้านการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม มหาวิทยาลัยวัยที่สามของท้องถิ่นในประเทศอังกฤษมีหลักสูตรบางหลักสูตรที่เชื่อมโยงกัน โดยจัดการเรียนการสอนในรูปแบบกลุ่มสนใจ เช่น ภาษาศาสตร์ การแปล เพื่อนทางจดหมาย การเดิน ศิลปะ ดนตรี การเขียน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงการจัดกลุ่มทัศนาวจร

ในประเทศฝรั่งเศสและประเทศเบลเยียม ดำเนินการจัดการศึกษาแบบพหุวัยที่มีผู้เรียนทุกวัยเรียนรู้อารมณ์ร่วมกันในลักษณะ “มหาวิทยาลัยในเวลาว่าง” (Leisure University) ส่วนผู้สอนมีทั้งที่เป็นคณาจารย์ในมหาวิทยาลัย อาสาสมัคร องค์กรทางศาสนา แม้กระทั่งให้ผู้สูงอายุด้วยกันเอง เป็นผู้สอน สถานที่จัดกิจกรรมการศึกษาเป็นสถานที่ที่ไม่ได้เสียค่าใช้จ่าย โดยส่วนมากจัดที่ศาลาประชาคม ห้องสมุดสาธารณะ ห้องเรียน รวมไปถึงบ้านพักของผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุ เป็นต้น

นอกจากนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกายังมีการจัดกิจกรรมทางสังคม โดยจัดการบริการชุมชน (Community Service) ประเภทต่างๆ โดยพยายามหลีกเลี่ยงการส่งผู้สูงอายุเข้าอาศัยในสถานสงเคราะห์ โดยจัดระบบครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ ประกอบด้วย บริการให้คำปรึกษาผู้สูงอายุเกี่ยวกับปัญหาการมีส่วนร่วมในครอบครัว การช่วยเหลือทางกฎหมาย (Legal Aids) นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายผู้สูงอายุ ได้มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดอาสาสมัครผู้สูงอายุอีกด้วย โดยมีการจัดทำคู่มือสำหรับอาสาสมัครภาคีเครือข่ายดูแลผู้สูงอายุ ชื่อ Public/Private Partnerships in Volunteerism: A Guide for the Aging Network ซึ่งจัดพิมพ์โดย National Eldercare Institute on Business and Aging, Washington Business Group on Health

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบของประเทศเกาหลี มุ่งเน้นไปที่ผู้สูงอายุที่ยากจน โดยจัดตั้งสมาคมผู้สูงอายุแห่งเกาหลี (Korea Senior Citizen's Association: KSCA) ซึ่งเป็นองค์กรระดับประเทศขึ้น มีหน้าที่ประสานงานระหว่างรัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่น ชุมชน และภาคีเครือข่าย มีหน้าที่ในการจัดเตรียมสถานที่เพื่อให้ผู้สูงอายุได้สมาคมร่วมกันทั้งทางสังคมและสันตนาการ จัดเตรียมโครงการการศึกษาผู้ใหญ่ตลอดชีวิต เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ทักษะ และมีความชำนาญ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ จัดเตรียมการเรียนรู้จากประสบการณ์ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกัน อันทำให้ชีวิตบั้นปลายมีคุณค่า ให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุในด้านสุขภาพ อนามัย ให้คำแนะนำสำหรับผู้สูงอายุเพื่อแก้ไขปัญหาความรู้สึกลดใจเดียวและถูกสังคมทอดทิ้ง จัดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการรับบริการของสังคมและร่วมกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน ช่วยหางานให้ผู้สูงอายุทำตามสมควรและตามความสามารถ และสร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการสมาคมกับคนหนุ่มสาวเพื่อลดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย

กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุไทย ดำเนินการผ่าน 5 หน่วยงานหลักของกระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (สป.) มีหน่วยงานที่สังกัดจัดและส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ สำนักงาน

ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและอัตรายาศัย (สำนักงาน กศน.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) สำนักงานกิจการพิเศษ (สภพ.) สำนักงานการลูกเสือ ยุวกาชาด และกิจการนักเรียน (สกก.) พร้อมทั้งหน่วยงานในกำกับของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรการศึกษา (สกสค.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) โดยได้ดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ตามภารกิจของประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) ได้แก่ การจัดการศึกษานอกระบบขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ระดับการรู้หนังสือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สามารถเลือกวิธีเรียนได้ตามความเหมาะสม คือ วิธีการเรียนแบบพบกลุ่ม วิธีการเรียนทางไกล และการเทียบระดับการศึกษา การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้โอกาสผู้สูงอายุได้ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ การพัฒนาทักษะบางเรื่อง การฝึกทักษะงานอดิเรก การฝึกอบรมในหลักสูตรระยะสั้น เช่น การเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์ การฝึกสมาธิ กฎหมายเบื้องต้น เป็นต้น การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมและชุมชน บทบาทการมีส่วนร่วมในสังคม บทบาทของอาสาสมัครในชุมชน ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต เพื่อเรียนรู้ในเรื่องการปรับตัวและการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า การรักษาสุขภาพ การอยู่ร่วมกับบุตรหลาน ที่โดดเด่นคือเรื่องหลักสูตรที่เกี่ยวกับนันทนาการ เช่น ดนตรีไทย ดนตรีสากล การร้องเพลง ลีลาศ วាយน้ำ โหราศาสตร์ การดูพระเครื่อง และการปลูกต้นไม้ ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมกับสังคมมากขึ้น

ด้านหลักประกันและความมั่นคง ประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศที่กำหนดนโยบายผู้สูงอายุ คือ การให้ผู้สูงอายุอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและสังคม ตามกฎหมาย The Maintenance of Parent Act ซึ่งระบุให้ลูกมีหน้าที่ต้องดูแลพ่อแม่ตามกฎหมาย นโยบายของรัฐจึงเน้นความร่วมมือในลักษณะของความเป็นหุ้นส่วน (Partnerships) ในการดูแลผู้สูงอายุร่วมกับชุมชนและครอบครัว ตามนโยบาย “Many Helping Hands” ซึ่งดูแลโดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและการกีฬา (The Ministry of Community Development and Sports) ซึ่งเป็นกระทรวงหลักในการทำงานด้านผู้สูงอายุ โดยภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของสิงคโปร์ ประกอบด้วย National Council of Social Service, Singapore National Employer's Federation, People's Association, The Singapore Action Group of Elders, Tsao

Foundation, และ Gerontological Society of Singapore เป็นต้น (Department of statistic Singapore, 2012) มีนโยบายการให้การศึกษาอนุกระบบสำหรับผู้สูงอายุที่เน้นด้านหลักประกันและความมั่นคง ด้วยการประสานงานกับอาสาสมัคร หน่วยงานทางศาสนา ประกอบด้วย การฝึกอบรม ให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุเกี่ยวกับการบริหารเงินออมทรัพย์และการลงทุน โดยรัฐบาลสิงคโปร์เชื่อว่าการให้ทุกภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมทำให้การแก้ปัญหาด้านผู้สูงอายุ เพื่อไม่ให้เกิดถึงขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ในสหรัฐอเมริกา มีกิจกรรมการศึกษานอกระบบด้านหลักประกันและความมั่นคงในมหาวิทยาลัยวัยที่สาม เรียกว่า Elderhostel Program ซึ่งโปรแกรมการจัดการศึกษาที่โดดเด่น คือ โปรแกรมของสถาบันการเรียนรู้เพื่อการเกษียณอายุ (ILRs) ที่เริ่มขึ้นใน ค.ศ. 1962 ในกรุงนิวยอร์ก ต่อมามีการแพร่ขยายสถาบันอย่างต่อเนื่องไปทั่วประเทศมากถึง 180 แห่ง รูปแบบการดำเนินงานของ ILR มีการดำเนินการจัดการศึกษาในห้องเรียนสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง ครั้งละสองชั่วโมง โดยมีการเก็บค่าใช้จ่ายประมาณ 15 ดอลลาร์สหรัฐ จนถึง 200 ดอลลาร์สหรัฐ ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษา อย่างไรก็ตามก็ดียังไม่มีรูปแบบที่แน่นอนของ ILRs เนื่องจากแต่ละแห่งจะพัฒนารูปแบบของกลุ่มตนเองและสนับสนุนโดยสถาบันเจ้าภาพที่มีลักษณะเฉพาะแต่ละแห่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชนที่สถาบันนั้นๆ ตั้งอยู่ด้วย โดยให้เนื้อหาความรู้เกี่ยวกับการบริหารการเงินเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการเข้าสู่วัยเกษียณสำหรับในประเทศสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้เปิดหลักสูตรการศึกษานอกระบบด้านหลักประกันและความมั่นคงที่หลากหลายให้ผู้สูงอายุเลือกรับบริการ ใน พ.ศ. 2553 มีหลักสูตรที่สร้างหลักประกันและความมั่นคง เช่น การส่งเสริมการประกอบอาชีพ คือ ช่างเชื่อม ช่างยนต์ ช่างแอร์ การประกอบอาหาร ทำขนม ตัดเย็บเสื้อผ้า เสริมสวย แปรรูปอาหาร การปลูกผักปลอดสารพิษ ศิลปะประดิษฐ์ การจักสาน การทำของชำร่วย เป็นต้น เพื่อให้ผู้สูงอายุนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพหารายได้เพิ่มเติม

1.5.3 กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย

จากการศึกษาเอกสาร พบว่า กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ อยู่ในรูปแบบการจัดบริการข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งการจัดทำฐานข้อมูลทางการศึกษา การสนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการสำหรับผู้สูงอายุ การคุ้มครองการผลิตสื่อความรู้และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้แก่ผู้สูงอายุ ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อมในแหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ จากสถานการณผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2553 (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2554) รวมถึงจาก

ผลการวิจัยของรัตน จักกะพาก และระวี สัจจโสภณ (2555) ที่พบว่า การศึกษาตามอัธยาศัยผ่านสื่อต่างๆ ของผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 9 ประเภท คือ สื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ สื่อภาพยนตร์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อกิจกรรม สื่อพินบ้าน สื่ออินเทอร์เน็ต และสื่อมือถือ โดยผลการวิจัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ผู้สูงอายุในเขตชนบทเปิดรับสื่อประเภทสื่อบุคคลมากที่สุด ในขณะที่ผู้สูงอายุในเขตเมืองจะเปิดรับสื่อประเภทสื่อโทรทัศน์มากที่สุด การเรียนรู้จากเครือข่ายในชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ เป็นการเรียนรู้จากหน่วยงานด้านการศึกษา หน่วยงานด้านสาธารณสุข หน่วยงานด้านการเกษตรกรรม ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เป็นต้น ลักษณะเด่นของกิจกรรมการศึกษาการศึกษาตามอัธยาศัยของผู้สูงอายุไทย คือ การเรียนรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านที่อยู่ในชุมชน ที่เรียกว่า “ครูพักลักจำ” ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะนี้ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันแบบพหุวัยที่สอดผสานอยู่ในชีวิตประจำวันของทุกคนในชุมชน แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

ด้านสุขภาพ พบว่า ส่วนใหญ่นำเสนอเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพอนามัยและการนันทนาการ เช่น ภาวะการเสื่อมสมรรถภาพทางเพศ การออกกำลังกายในวัยสูงอายุเพื่อลดอาการสมองเสื่อม วิธีชะลอริ้วรอยแห่งวัย การลดอาการไขข้อกระดูกเสื่อม เป็นต้น ในประเทศมาเลเซีย มีกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยที่ส่งเสริมบรรยากาศ ด้วยการจัดสภาพแวดล้อมในสถานที่ราชการและแหล่งการเรียนรู้ เกี่ยวกับโรคความจำเสื่อมในคลินิก 58 แห่งทั่วประเทศ การเพื่อป้องกันและควบคุมโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวานและความดันโลหิต การให้ความรู้ในศูนย์สุขภาพชุมชนเพื่อให้คำปรึกษาและแนะนำด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ เช่น การออกกำลังกายและโภชนาการ การให้ความรู้ในโรงพยาบาล เช่น การให้ความรู้ผู้ป่วยในระยะยาว สำหรับในประเทศไทยมีในรูปแบบกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุด้านสุขภาพที่หลากหลาย เช่น การสนทนากับบุคคลในครอบครัว เพื่อนบ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน สมาชิกชมรมผู้สูงอายุในชุมชน และคนในชุมชน สิ่งพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ หนังสือพิมพ์ หนังสือ นิตยสาร และวารสาร โดยส่วนใหญ่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อสุขภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้ยา สมุนไพร ชีวจิต ธรรมชาติบำบัด การลดน้ำหนัก สภาพแวดล้อม และเพศศึกษา รวมถึงเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาจิตวิญญาณ พระเครื่อง และศาสนา เช่น หมอชาวบ้าน Health Today ชีวจิต Secret โลกทิพย์ โลกลับ เป็นต้น โดยเป็นรูปแบบการสัมภาษณ์และบอกเล่าประสบการณ์ชีวิต รายการโทรทัศน์ คือ ช่อง 3 ช่อง 5 ช่อง 7 ช่อง อ.ส.ม.ท. ช่อง 11 ช่องทีวีไทย มีรายการธรรมะและรายการที่เกี่ยวกับสุขภาพและโรคภัยต่างๆ เช่น รายการพบหมอศิริราช รายการคู่มือหมอพื้น รายการขีดหมอน นอกจากนี้ยังมีรายการที่สร้างเสริมความสัมพันธ์ใน

ครอบครัวกับผู้สูงอายุ คือ รายการสูงวัยใจเกินร้อย และรายการหลานปู่ก็จู้ ส่วนสื่อประเภทวิทยุ วิทยุชุมชน และหอกระจายข่าว ก็จะกระจายเสียงรายการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพให้กับผู้สูงอายุในชุมชน เช่น คลื่น FM 105 รายการชูรักชูรส คลื่น FM 100.5 รายการพลังชีวิต คลื่น AM 837 รายการรักษ์สุขภาพ คลื่น AM 1251 รายการพลังชีวิต สู้อยู่เกษียณ เป็นต้น เห็นได้ว่ากิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยด้านสุขภาพเป็นกิจกรรมที่มีความหลากหลายมากที่สุด โดยเน้นในเรื่องสุขภาพ การดูแลตัวเอง โรคภัยไข้เจ็บและธรรมะ เป็นต้น

ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยด้านการมีส่วนร่วมในต่างประเทศมีการจัดกิจกรรมผ่านอินเทอร์เน็ต ดังจะพบเครือข่ายทางสังคมออนไลน์ของผู้สูงอายุที่หลากหลาย เช่น facebook, twitter ซึ่งสามารถมีกิจกรรมได้ที่บ้าน (at home senior educational experiences) ที่มีความสะดวกสบาย ในประเทศสหรัฐอเมริกาและแคนาดา มีเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ออนไลน์เพื่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ เรียกว่า “SeniorNet” โดยการแลกเปลี่ยนปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน เทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังมีโรงพยาบาลและสถานพยาบาลที่ขึ้นกับมหาวิทยาลัยต่างๆ จัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยด้วยการให้ความรู้ด้านการมีส่วนร่วมกับครอบครัวและชุมชนผ่านระบบอินเทอร์เน็ตและสิ่งพิมพ์ต่างๆ

ในประเทศมีการจัดบริการข้อมูลข่าวสารให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อการมีส่วนร่วมสำหรับคนทุกวัยในชุมชนผ่านทางหอกระจายข่าว ที่ได้รับการสนับสนุนจากกรมประชาสัมพันธ์ และกระทรวงสาธารณสุข โดยส่งแถบบันทึกเสียง แผ่นพับ ใบปลิว จดหมายข่าว บทความ รวมถึงให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมเป็นผู้ดำเนินรายการที่เกี่ยวกับธรรมะและกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ ลิเก ลำตัด หมอลำ เพลงข่อย เพลงอีแซว รวมถึงกิจกรรมในวันหยุดนักขัตฤกษ์และวันสำคัญตามประเพณีต่างๆ ที่ให้ผู้สูงอายุเข้าร่วม เช่น งานวันสงกรานต์ งานวันครอบครัว วันสำคัญทางศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ชมรมผู้สูงอายุตำบลมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับครอบครัวและชุมชน เช่น ทวีร์ไหว้พระแก้ววัด ทวีร์สุขภาพ นอกจากนี้ยังปรากฏรูปแบบเครือข่ายทางสังคมออนไลน์ (social network) เช่น www.oldisyounginbkk.com (สังคมผู้สูงอายุกรุงเทพมหานครออนไลน์) ซึ่งเป็นเว็บไซต์ที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนทุกวัย โดยจัดทำเป็นฐานข้อมูลด้านความรู้ วิชาชีพ สุขภาพ บันเทิง คุณธรรมจริยธรรม นวัตกรรมและเทคโนโลยี เว็บไซต์ประเภทการรวมกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น www.happyoppy.com ซึ่งเป็นเว็บไซต์ของชมรมอินเทอร์เน็ตเพื่อผู้สูงวัยที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์สำหรับผู้สูงอายุ โดยมีการเปิดหลักสูตร 3 ระดับ ได้แก่ หลักสูตรเบื้องต้นสอนเริ่มตั้งแต่การเปิดเครื่องถึงการเริ่มใช้งานคอมพิวเตอร์

หลักสูตรระดับกลาง เป็นโปรแกรมพื้นฐานในการทำงานด้วยคอมพิวเตอร์ทั่วไป และหลักสูตรระดับสูงเป็นโปรแกรมในระดับที่ยากขึ้น เห็นได้ว่าแม้ยังมีประชากรผู้สูงอายุจำนวนมากที่ยังเข้าไม่ถึงคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต แต่สื่ออินเทอร์เน็ตก็เริ่มมีการพัฒนารูปแบบและวิธีการนำเสนอให้สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพและความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น ตัวอักษรขนาดใหญ่หรือการให้โปรแกรมออกเสียงแทนการอ่าน เป็นต้น

ด้านหลักประกันและความมั่นคง พบว่า ในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวียได้มีการประสานสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่ายองค์กรเอกชนในการจัดการศึกษาด้วยการจัดพิมพ์เอกสารด้านหลักประกันและความมั่นคงที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ เพื่อการศึกษาตามอัธยาศัยออกเผยแพร่ ซึ่งเป็นสิ่งพิมพ์ที่มีเนื้อหาอันเป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ เช่น Your Right, Tour Taxes and giving retirement, Using your home as hospital และ A Buyer's Guide to Sheltered Housing เป็นต้น แจกจ่ายข้อมูลที่น่าสนใจให้แก่ผู้สูงอายุเป็นระยะๆ ในประเทศมีการพิมพ์เอกสารเผยแพร่ในรูปแบบแผ่นพับ โบปดิวิและหนังสือเกี่ยวกับหลักประกันและความมั่นคง เช่น เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ วิธีการทำบัญชีครัวเรือน วิธีการคำนวณการวางแผนการลงทุนเพื่อวัยเกษียณ เทคโนโลยีพื้นบ้าน และเหตุการณ์พื้นบ้าน เป็นต้น โดยหน่วยงานต่างๆ เช่น สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย เป็นต้น

รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ จากที่ได้ศึกษามานี้ สะท้อนให้เห็นประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น คือ

1) รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุทั้งก่อนเกษียณอายุงานและหลังเกษียณอายุงาน หลายประเทศมีความต้องการให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพิงตนเองได้ด้วยการให้การศึกษา ด้วยเนื้อหาที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ โดยจะเห็นได้ว่าส่วนมากเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ สุขภาพ และเศรษฐกิจ การจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุจำเป็นต้องจัดขึ้นโดยตลอดทุกช่วงวัย การจัดการศึกษาเฉพาะในวัยสูงอายุนั้น จะไม่ช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

2. รูปแบบความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายเข้ามา มีบทบาทการมีส่วนร่วม และแบ่งเบาภาระในการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ที่เห็นเด่นชัด ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสิงคโปร์ และประเทศเกาหลี ที่ประกาศเป็นนโยบายในการร่วมกันดูแล

รับผิดชอบผู้สูงอายุในฐานะหุ้นส่วน (partnerships) กับรัฐบาล ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในประเทศได้ต่อไป

6. กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ พบว่า กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้จำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการเรียนรู้อย่างชัดเจน ผ่านกระบวนการแสวงหาความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายหรือเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ในการร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่มีเนื้อหาสาระหลากหลายสำหรับคนทุกวัย สนองความต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมาย และสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน ตามบริบทของชุมชนนั้นๆ กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ไม่มีสูตรสำเร็จ แต่ละเมืองแห่งการเรียนรู้ย่อมมีวิธีการเฉพาะของตนเอง ผู้จัดกิจกรรมควรยึดหลักความจำเป็นของการเรียนรู้ และให้ความสำคัญกับชุมชน อาศัยทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดกว้างยืดหยุ่นและเข้าถึงง่าย และที่สำคัญชุมชนต้องจัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ในมิติต่างๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง จึงถือได้ว่าเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ ที่สนับสนุนให้ประชากรทุกวัยให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แบ่งออกเป็น 4 กระบวนการ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล ดังนี้

6.1 การกำหนดวัตถุประสงค์

ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศในภาพรวมมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เริ่มจากการกำหนดกรอบแนวคิดในการดำเนินงาน ด้วยการประชุมวางแผนอย่างมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน ผ่านการพูดคุย การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำประชาคมหมู่บ้าน การจัดเวทีประชาคม การสัมมนา เสวนา การชี้แจงพูดคุยผ่านสื่อสาธารณะ เช่น วิทยุชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์ของชุมชน การศึกษาดูงาน ฯลฯ โดยเกิดขึ้นภายในชุมชนเองระหว่างผู้รู้ และผู้ที่สนใจ หรืออาจเกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้ภายนอกชุมชน เพื่อกำหนดเป้าหมาย หัวข้อ เนื้อหาการเรียนรู้ รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลาในการเรียนรู้ สถานที่ในการจัดกิจกรรม งบประมาณตามปัญหา ความสนใจ ของประชาคม โดยใช้ฐานทุนทางสังคม ทุนหน่วยงานของรัฐ และทรัพยากรที่มีของภาคีเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน ตามศักยภาพของแต่ละชุมชนให้สามารถ

พึ่งตนเองได้ การวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีความหลากหลายตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะแต่ละชุมชน ในภาพรวมนั้นต่างจัดขึ้นเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพลัมพิลิ่ง (active aging) และเริ่มจากการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมของและบริการของเมือง โดยจัดบรรยากาศเอื้อกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนทุกวัยในเมืองนั้นๆ ตระหนักถึงความสำคัญของสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสุขภาพสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างเสริมประสบการณ์และทักษะในวัยสูงอายุ ในรูปแบบพหุวัย คือ การร่วมเรียนรู้กับคนหลายวัย ซึ่งเป็นผลดีต่อการเรียนรู้ในวัยสูงอายุ ที่มีผลประสบการณ์ที่แตกต่างกัน

6.2 การแสวงหาความร่วมมือในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์

เมื่อหน่วยงานในระดับนโยบายมีการกำหนดเป้าหมาย นโยบาย พันธกิจชัดเจนที่จะพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้และ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการทำสัญญาประชาคม แผนแม่บท ยุทธศาสตร์ หรือนโยบาย ให้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นเครื่องมือในกำหนดแกนนำ และขอข่ายความรับผิดชอบในการสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ในต่างประเทศการแสวงหาความร่วมมือในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากองค์กรที่ทำงานด้านการพัฒนาผู้สูงอายุและไม่แสวงหาผลกำไร ดำเนินการในลักษณะเครือข่ายด้วยความเป็นหุ้นส่วน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันทำแผนโดยเน้นให้ชุมชนพึ่งตนเอง รวมถึงการประเมินผลเพื่อทบทวนแผนให้มีความสมบูรณ์และกระตุ้นให้การทำงานในพื้นที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

สำหรับในประเทศไทยการแสวงหาความร่วมมือในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ มักมีองค์กรกลางที่เป็นศูนย์กลาง อาทิ หน่วยงานภาครัฐ ที่ดูแลและส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุ ด้านการศึกษาตลอดชีวิต อาทิ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม กระทรวงคมนาคม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรุงเทพมหานคร

หน่วยงานภาคเอกชน เช่น องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาคประชาชน ที่มีกลไกการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุด้านการศึกษาตลอดชีวิต อาทิ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) เป็นต้น รวมถึงภาคประชาชน เช่น ชมรมผู้สูงอายุทั่วประเทศ สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ

เครือข่ายผู้สูงอายุ ชมรมอยู่วัยวัยชีวิที่มีสุข และอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) เป็นต้น ทั้งนี้ องค์การและหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มีการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้สูงอายุอย่างบูรณาการเป็นองค์รวม ทำหน้าที่ในการประสานภาคีเครือข่าย ร่วมกันเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงาน

การแสวงหาความร่วมมือจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับกลไกของเมืองแห่งการเรียนรู้ คือปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก เช่น ผู้นำของท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาท้องถิ่น (อบต./เทศบาล) คณะกรรมการหมู่บ้าน ประธานชมรมผู้สูงอายุทุกระดับ รวมถึงผู้นำตามธรรมชาติ เป็นแกนกลางในการประสานงานผ่านทางสถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลักเพื่อรวบรวมและมอบบทบาทหน้าที่ให้ภาคีเครือข่าย ซึ่งจะร่วมกับกลุ่มที่เป็นแกนกลาง และกลุ่มสนใจที่มีความสนใจ มีปัญหาหรือมีความต้องการในสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ เพื่อทำงานร่วมกันและเสริมสร้างความรู้ความเชี่ยวชาญในสิ่งที่สมาชิกในชุมชนเห็นร่วมกัน ผ่านการสื่อสารภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับโครงสร้างความสัมพันธ์ของสังคมไทยให้ความเคารพผู้ใหญ่ การเคารพนับถือผู้รู้ ภูมิปัญญา หรือผู้นำ โครงสร้างความสัมพันธ์เหล่านี้เองที่ทำให้เมืองแห่งการเรียนรู้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาและสร้างสรรค์กิจกรรม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาและการจัดการยกระดับองค์ความรู้ของชุมชน นอกจากนี้ ระบบความสัมพันธ์ยังก่อให้เกิดการสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการจัดกิจกรรม สมาชิกให้ความร่วมมือและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และทรัพยากรจากกันและกัน จนเกิดการกำหนดเป้าหมายการทำงานร่วมกันในลักษณะชุมชนนักปฏิบัติ

การแสวงหาความร่วมมือของชุมชนส่วนใหญ่มีหลากหลายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุย การศึกษาดูงานภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การศึกษาจากเอกสารสิ่งพิมพ์ที่มีการรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเพื่อเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่กว้างขวางยิ่งขึ้นก่อให้เกิดความร่วมมือจากสมาชิกชุมชน กลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้ องค์การหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในการทำกิจกรรมต่างๆ การสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ ทั้งกำลังความคิด กำลังกาย และกำลังทรัพย์ โดยความร่วมมือจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการที่ทุกคนเห็นคุณค่าและความสำคัญของกิจกรรมร่วมกัน

6.3 การดำเนินกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกันแนบแน่นในยุทธศาสตร์หลักเป็นเรื่องนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพที่ดี สภาวะ

แวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพที่ดี เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือการเสริมสร้างพลังของชุมชนล้วนเป็นหลักการสำคัญร่วมกันทั้งสิ้น เมืองแห่งการเรียนรู้นี้ยังมีประโยชน์สำหรับคนทุกวัยเพื่อพัฒนาศักยภาพของประชาชนในเมืองแบบเป็นองค์รวม ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ที่ภาคีเครือข่ายร่วมกันจัดขึ้น มีการจัดสัมมนา การประชุม เพื่อหาเครือข่ายในการพัฒนาผู้สูงอายุ มีการร่วมมือการจัดกิจกรรม และการกำหนดกรอบการพัฒนาาร่วมกัน มุ่งเน้นใน 3 ด้านตามแนวคิดการพัฒนาผู้สูงอายุให้มีภาวะพลฒิพลัง คือ ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านความมั่นคงและหลักประกัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ แบ่งได้เป็น 3 ระดับจำแนกกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้ (Active Community) เป็นผู้สูงอายุที่สุขภาพแข็งแรง สามารถดูแลตนเองได้ อาศัยในชุมชน โดยไม่ต้องมีศูนย์ดูแลสุขภาพ ผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้และผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ (Active/Supportive) เป็นชุมชนที่ผู้สูงอายุสุขภาพร่างกายแข็งแรงและไม่แข็งแรงมาอยู่ร่วมกัน โดยในชุมชนมีศูนย์ดูแลสุขภาพสำหรับการดูแลด้านผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ (Supportive) เป็นชุมชนที่ผู้สูงอายุสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรงมาอยู่ร่วมกัน โดยในชุมชนมีศูนย์ดูแลสุขภาพสำหรับการดูแลด้านผู้สูงอายุโดยเฉพาะ

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ จัดในลักษณะการฝึกอบรมระยะสั้น การฝึกอบรมระยะยาว การสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การทัศนศึกษาดูงาน การจัดสัปดาห์แห่งการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ สัปดาห์ตลาดแรงงานผู้สูงอายุ ตลาดนัดการเรียนรู้ บัณฑิตการเรียนรู้ โครงการสามวัยสานสายใย โรงเรียนผู้สูงอายุ และวิทยาลัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต ฯลฯ

น่าสังเกตว่า การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องมีองค์ความรู้หรือภูมิปัญญา ที่ทุกคนในชุมชนสนใจร่วมกัน เป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ทำให้ชุมชนยังคงอยู่เป็นชุมชนต่อไป โดยเป็นสิ่งที่ทำให้สมาชิกทุกคนมาอยู่ร่วมกันและเป็นตัวชี้้นำการเรียนรู้ของชุมชน ชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะช่วยส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ และความสัมพันธ์บนพื้นฐานแห่งความเคารพและความไว้วางใจ โดยจะสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนแนวคิด การตั้งคำถามและการรับฟังอย่างตั้งใจ ความเป็นชุมชนจัดได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดภายใต้กระบวนการพัฒนาความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและการมีพันธะสัญญาร่วมกัน โดยกำหนดแนวปฏิบัติเป็นการกระทำหรือแนวทางการปฏิบัติซึ่งสมาชิกในชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน อาจเป็นความรู้เฉพาะด้านซึ่ง ผู้สูงอายุหรือสมาชิกในชุมชนวัยอื่นๆ มีอยู่เป็นมวลประสบการณ์ นำมาแลกเปลี่ยนกัน

6.4 การประเมินผล

การประเมินผลกระบวนการดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้ อยู่ในลักษณะการประเมินตามสภาพจริง เน้นการมีส่วนร่วมตามแนวคิดความเป็นหุ้นส่วนและการเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะพหุวัย มีการสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจของการเข้าร่วมกิจกรรมจากสมาชิกหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยการประเมินผลเชิงปริมาณโดยใช้แบบประเมินการจัดกิจกรรม และการประเมินผลเชิงคุณภาพผ่านการพูดคุย ตลอดจนผู้ดำเนินการกิจกรรมต้องศึกษาข้อมูลของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งว่ามีเพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไรก็ตามยังประเมินจากผลงานของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วย การประเมินผลการดำเนินงาน มีหลักการข้อหนึ่งของการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ก็คือ การไต่ตรองทบทวนผลการดำเนินงาน เพราะฉะนั้นเมื่อดำเนินการไปได้ระยะหนึ่งควรมีการติดตามประเมินเพื่อเรียนรู้ผลการดำเนินงานแล้วนำมาใช้ปรับปรุงงานต่อไป นอกจากนี้ยังอาจศึกษาดำเนินงานจากชุมชนอื่น ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ได้เช่นกัน

7. ภาศึเครือข่ายในการดำเนินงาน

7.1 รูปแบบภาศึเครือข่ายในการดำเนินงาน ในหลายประเทศรวมถึงประเทศไทย มีการประสานสัมพันธ์ระดับพื้นที่ระหว่างภาศึเครือข่าย โดยผู้วิจัยขอเสนอตัวอย่างภาศึเครือข่ายในการดำเนินงานเฉพาะในส่วนของประเทศไทย ที่พบว่า ภาศึเครือข่าย ประกอบด้วย บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ องค์กรอื่นและสถานศึกษาอื่นที่มีได้สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 แบ่งออกเป็น

ภาศึเครือข่ายด้านสุขภาพ ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐในระดับชาติ เช่น สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และหน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่ องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาคประชาชน เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ชมรมอยู่ร่อยเป็ชีวีมีสุข เป็นต้น

ภาศึเครือข่ายด้านการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐในระดับชาติ เช่น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม กระทรวงคมนาคม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ (สสว.) ศูนย์พัฒนาสังคมจังหวัด (ศพส.) ศูนย์ประชาบดี และหน่วยงานภาคเอกชน เช่น องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาคประชาชน เช่น มูลนิธิสถาบันวิจัย

และพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ เครือข่ายผู้สูงอายุ รวมถึงอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.)

ภาคีเครือข่ายด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐในระดับชาติ เช่น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงการคลังกรุงเทพมหานคร กองทุนผู้สูงอายุ สำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ สำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กองทุนการออมแห่งชาติ กระทรวงการคลัง และหน่วยงานภาคเอกชน เช่น องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาคประชาชน เช่น ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มสัจจะออมทรัพย์วันละบาท กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นต้น

7.2 ประเภทของภาคีเครือข่าย มีทั้งที่เป็นภาคีเครือข่ายตามประเด็น (issue based) โดยเป็น ภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน องค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มีการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้สูงอายุอย่างบูรณาการเป็นองค์รวม ทำหน้าที่ในการประสานภาคีเครือข่าย ร่วมกันเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงาน และภาคีเครือข่ายตามพื้นที่ (area based) ทั้งที่เป็นบุคคลหรือผู้นำการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ผู้นำชุมชน โดยเฉพาะประธานชมรมผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น นายกองค้การบริหารส่วนตำบล นายกเทศมนตรี อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มภูมิปัญญาต่างๆ ในชุมชน กลุ่มวิชาชีพต่างๆ ในชุมชน รวมถึงสถานศึกษา และวิทยาลัยชุมชนในพื้นที่

7.3 รูปแบบการรวมตัวของภาคีเครือข่าย เป็นไปในลักษณะเครือข่ายแบบรวมศูนย์และเครือข่ายรูปแบบกระจาย ซึ่งเป็นไปตามประเภทของภาคีเครือข่าย

7.4 ลักษณะการรวมตัวของภาคีเครือข่าย เป็นการประสานสัมพันธ์เป็นเครือข่ายในลักษณะเครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายภาคสาธารณะ เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ

8. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

จากการศึกษาเอกสาร พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ดังนี้

1) มีการกำหนดวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน นโยบาย กลยุทธ์ หรือแผนชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของ

ผู้สูงอายุที่ชัดเจน และมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนทุกฝ่าย เช่น การพูดคุย การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำประชาคมหมู่บ้าน การจัดเวทีประชาบาล การสัมมนา เสวนา การชี้แจงพูดคุยผ่านสื่อสาธารณะ ภายในชุมชนหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายนอกชุมชน

2) มีผู้นำชุมชนหรือเมือง เช่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบจ./อบต. คณะกรรมการหมู่บ้าน รวมถึงผู้นำการเปลี่ยนแปลง เช่น ประธานชมรมผู้สูงอายุ แกนนำเครือข่ายผู้สูงอายุในชุมชน ครู กศน. ครูภูมิปัญญา พระ ในพื้นที่มีวิสัยทัศน์ ทำงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ มีความเข้มแข็งอดทน และเห็นประโยชน์เพื่อส่วนรวม รวมทั้งมีความพร้อมที่จะปรับตัว ปรับวิธีคิด ปรับแผนเพื่อให้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของสมาชิกในชุมชน

3) มีระบบกลไกการเรียนรู้ภายในชุมชนที่ดี กำหนดกฎระเบียบที่เคร่งครัด ในการทำกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ รวมทั้งมีการติดตามตรวจสอบเป็นระยะ

4) มีความเป็นพลเมืองของชุมชน มีสัมพันธภาพที่ดีในลักษณะเครือญาติ ที่ความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรักและสามัคคี จนเกิดเป็นพลังกลุ่มที่มีความพร้อมในการทำงานเพื่อชุมชนของตนเอง ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติการ และการประเมินผล โดยทุกคนจะเรียนรู้จากการประชุม พูดกันทั้งในกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย

5) มีหลักการบริหารและจัดการชุมชนที่ยึดหลักประชาธิปไตย หลักการมีส่วนร่วม และหลักธรรมาภิบาล นั่นคือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การทำงานที่คำนึงถึงความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ร่วมมือกันเพื่อทำความดี และมีความเข้มแข็งทางปัญญาเรียนรู้ และปรับตัวได้ดี

6) มีองค์ความรู้ มีภูมิปัญญาพื้นฐานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน ที่สามารถสร้างอาชีพ และรวมทุกคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีการพัฒนาความรู้ และการพัฒนาตนเองเสมอโดยการศึกษาเรียนรู้ผ่านการศึกษาในระบบ นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ะหว่างกัน มีการถ่ายทอดความรู้ องค์ความรู้ภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น และการศึกษาดูงานแนวคิดใหม่ แล้วนำมาทดสอบปฏิบัติ จนเป็นที่ยอมรับแก่คนในชุมชนและนอกชุมชน

7) มีการจัดการความรู้ในชุมชนอย่างบูรณาการ โดยการรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนอย่างยั่งยืน ชุมชนมีระบบการจัดเก็บข้อมูลข่าวสาร และการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่มีรูปแบบหลากหลาย

เพื่อการศึกษาเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนเอง และมีการจัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่สำหรับผู้สนใจ

8) มีความสามารถเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ในการแสวงหาความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุได้

9) มีความสามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชนมีความสมบูรณ์ด้านต่างๆ มากพอควร มีกินมีใช้ มีพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจที่ดี มีความพอเพียง มีกิจกรรมเสริมสร้างกลุ่มอาชีพ กิจกรรมเสริมรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งด้านทรัพยากรการเรียนรู้ งบประมาณ และบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนบนฐานการดำเนินชีวิตที่แท้จริงวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น

10) มีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของประชาชนทุกวัย ไม่ให้เกิดอุปสรรคในการเรียนรู้

9. ปัญหาและอุปสรรค

จากการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยพบปัญหาและอุปสรรคของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ดังนี้

1) ด้านบุคลากร พบปัญหาการขาดแคลนบุคลากร รวมถึงผู้นำชุมชนหรือเมือง และผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะพหุพลังสำหรับผู้สูงอายุ ที่เป็นบุคคลที่มีจิตอาสา (Volunteer Mind) และมีกระบวนทัศน์ (Paradigm) ที่มุ่งพัฒนาเพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีพหุพลัง (Active Aging)

2) ด้านสถานที่ พบปัญหาขาดวัสดุอุปกรณ์สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการจัดเก็บข้อมูลที่ไม่เป็นระบบ สถานที่มีไม่เพียงพอที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาผู้สูงอายุด้านการศึกษาตลอดชีวิต สถานที่เป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ หากไม่มีสถานที่ที่ปราศจากอุปสรรคสำหรับผู้สูงอายุ ก็ไม่สามารถจัดระบบบริการด้านการศึกษาและการฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุได้ในรูปแบบที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ได้

3) ด้านการถ่ายทอดความรู้ พบปัญหาเรื่องการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยไม่มีการคัดเลือก ฝึกฝน และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่อยู่เสมอ ซึ่งแต่ละภาคีเครือข่ายจำเป็นต้องคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสม มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ร่วมกับภาคีเครือข่าย และที่สำคัญคือการถ่ายทอดความรู้เพื่อสร้างผู้นำแกนกลางรุ่นใหม่

ใหม่ๆ ที่เป็นที่ยอมรับนับถือและสามารถเป็นศูนย์รวมของเครือข่ายได้และให้การฝึกอบรมที่สอดคล้องกับภารกิจหลักของแต่ละภาคีเครือข่าย

4) ด้านความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายขาดความต่อเนื่อง พบปัญหาเรื่องความสัมพันธ์หรือความขัดแย้ง เช่น การจัดโครงสร้างองค์กรที่ซับซ้อน ความล้มเหลวในการกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision) การมีผู้นำที่ไม่เหมาะสม และไม่มีกำหนดกติกาที่ยอมรับร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่าย ซึ่งส่งผลต่อสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคลากรภายในภาคีเครือข่ายในการร่วมจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงขาดกลไกสร้างระบบจูงใจ เช่น การให้ค่าตอบแทน การให้เกียรติยศ การให้การยอมรับ อันนำไปสู่มาตรการสร้างแรงจูงใจสำหรับบุคลากรในแต่ละภาคีเครือข่ายอย่างเฉพาะเจาะจง

5) ด้านงบประมาณ พบปัญหาเรื่องงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรกของการดำเนินงาน อีกทั้งยังขาดองค์กรกลางในการจัดสรรงบประมาณหรือเพื่อการระดมทรัพยากรหรืองบประมาณของรัฐหรือเป็นแหล่งเงินสนับสนุนภายนอก

6) ด้านการวางแผนยุทธศาสตร์ไม่ครอบคลุมชุมชนทั้งหมด อาจต้องอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายในการระดมความคิดเห็น ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้

10 แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคต และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพรัง

1) การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเพื่อพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพรังของผู้สูงอายุ ทั้งในระดับประเทศ ระดับเมือง และระดับชุมชน ตำบล หรือหมู่บ้าน โดยให้มีรายละเอียดครอบคลุมทั้งกรอบแนวคิด หลักการ และแนวปฏิบัติ โดยกรรมการหรือองค์กรที่เป็นตัวหลักในชุมชน ดำเนินการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ชุมชนมาจัดทำ แผนชุมชนหรือการกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพรังของผู้สูงอายุ ทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว ที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายสามารถนำไปดำเนินการได้จริงและสอดคล้องสภาพ ปัญหา ความต้องการ ของแต่ละบริบทในแต่ละพื้นที่

2) การหาจุดเริ่มต้นเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพรังของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน ควรพิจารณาหาจุดเริ่มต้น เช่น บางชุมชนในสหราชอาณาจักร เริ่มต้นโดยปัจเจกบุคคลหรือผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน บางชุมชนเริ่มโดยองค์กรหรือหน่วยงานหลักในชุมชน สำหรับในประเทศไทยสามารถกระทำได้ทั้งสองแบบ เช่น เริ่มโดยบุคคลที่ประชาชนในชุมชนให้ความเคารพนับถือศรัทธา ได้แก่ ผู้นำชุมชน ครู ผู้เฒ่าผู้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประธานชมรมผู้สูงอายุ ทำหน้าที่ขยายแนวความคิด สร้างความเข้าใจ และความร่วมมือในวงกว้าง หรือหากเริ่ม

โดยองค์การหลักในชุมชน อาจเป็นกรรมการหมู่บ้าน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น สำนักงานเทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ศูนย์ประสานงานภาคเอกชน จังหวัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล ให้เป็นผู้ริเริ่มพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ ด้วยการรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนทุกวัย ให้เข้าใจแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตและเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยตระหนักว่าการศึกษาดูตลอดชีวิตมีความจำเป็นและเมืองแห่งการเรียนรู้จะช่วยให้เกิดการศึกษาดูตลอดชีวิตได้อย่างต่อเนื่องด้วยความร่วมมือร่วมใจของทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย เพื่อสร้างความสนใจในวงกว้าง และขยายแนวความคิดให้เกิดการยอมรับ สนใจและให้ความร่วมมือ โดยอาจจัดประชุมประชาคมหมู่บ้านหรือประชาสัมพันธโดยใช้สื่อที่หลากหลาย เป็นต้น

3) การจัดตั้งกรรมการหรือองค์การกลางเพื่อการดำเนินงาน การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุในขั้นเริ่มต้น เช่น ผู้แทนของชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ ศูนย์ประสานงานภาคเอกชน องค์การ หน่วยงาน สถาบัน สถานประกอบการ สถานศึกษาที่มาร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน องค์การดำเนินงานอาจจะเป็น กรรมการหมู่บ้านร่วมกับชมรมผู้สูงอายุ และองค์การบริหารส่วนตำบล แต่มีกรรมการที่ประกอบไปด้วยตัวแทนของทุกกลุ่มในชุมชนทั้งในระดับตำบลและหมู่บ้าน รวมถึงภาคีเครือข่ายต่างๆ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้แทนทางศาสนา โรงเรียนในชุมชน สถานประกอบการ ร้านค้า และหน่วยธุรกิจต่างๆ หน่วยงานของรัฐและเอกชนในท้องถิ่น และผู้แทนประชาชน ร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน ร่วมวางแผน ร่วมลงทุน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผิดชอบ

4) การวิเคราะห์สภาพ ปัญหา และความต้องการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ การพัฒนาชุมชนแห่งการศึกษานั้นยึดหลักการจัดกิจกรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ดังนั้นต้องเริ่มที่ชุมชนเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเอง ทั้งนี้ อาจดำเนินการโดยการจัดทำเวทีชาวบ้านกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย เพื่อให้ได้ความคิดเห็นจากประชาชนทั้งชุมชน จะได้ทราบว่าต้องพัฒนาในด้านใดอีกบ้าง ภาโดยการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อลักษณะของเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ คือ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง

5) การวิเคราะห์ศักยภาพของภาคีเครือข่ายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะนำจุดเด่นของแต่ละส่วนมาใช้ เช่น วิเคราะห์เพื่อจะนำจุดเด่นของแต่ละภาคีเครือข่าย ที่พร้อมจะดำเนินงานในลักษณะของหุ้นส่วนมาใช้ เช่น วิเคราะห์ว่าภาคีเครือข่ายใดจะช่วยสนับสนุนทรัพยากรในด้าน

โต อาทิ ด้านเงินทุน ด้านอาคารสถานที่ ด้านวิทยากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ เพื่อจะได้แบ่งบทบาทและระดมทรัพยากรมาใช้เพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ รวมถึงการหามาตรการในการระดมทุนจากแหล่งต่าง ๆ ถึงแม้ว่าหลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้ นั้น จะพยายามใช้ทรัพยากรของหุ้นส่วนในชุมชนแต่ก็นับว่ายังไม่เพียงพอเพราะต้องมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพราะฉะนั้นยังต้องมีการระดมทุนเพิ่มเติมจากหน่วยงาน องค์กร สถานประกอบการ ภายนอกชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชน

6) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุควรยึดหลักความเป็นพหุวัย มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น สัมพันธ์กับวิถีชีวิตสามารถเรียนรู้ได้โดยไม่ต้องผ่านกฎเกณฑ์หรือชั้นส่วนที่อยู่ยาก และเปิดกว้างเพื่อความเสมอภาคให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยเข้าถึงได้ง่าย มีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภทอย่างปราศจากอุปสรรคและมีความต่อเนื่องตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้แก่ประชาชนการประชาสัมพันธ์ผ่านการศึกษาตามอัธยาศัยที่สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชน เช่น การจัดนิทรรศการแสดงผลของการเรียนรู้ การรณรงค์เพื่อการเรียนรู้ การแข่งขัน การให้รางวัล การจัดทำแผ่นพับ ใบปลิว เป็นต้น

7) การกำหนดประเภทของกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ ควรจัดให้มีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหา และความต้องการของเมืองชุมชนและเป็นไปตามแผนแม่บทชุมชนที่คิดว่าควรจะพัฒนา โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมถึงการติดตามประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะๆ เมื่อดำเนินการไปได้ระยะหนึ่งควรประเมินเพื่อเรียนรู้ผลการดำเนินงานแล้วนำมาใช้ปรับปรุงงานต่อไป

8) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากรที่จะเป็นผู้ดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจถึงหลักการวิธีการ และขั้นตอนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากรอาจกระทำโดยการฝึกอบรม การให้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การศึกษาตัวอย่างชุมชนแห่งการเรียนรู้จากที่ต่าง ๆ การจัดการความรู้ และถอดบทเรียน เป็นต้น อันเป็นการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ ซึ่งอาจจะทำให้หลายวิธีจนมีการเรียนรู้จนเป็นนิสัยและในที่สุดก็จะเกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ในที่สุด

9) การประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานเป็นระยะๆ เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มได้เกิดความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และให้เห็นผลของการดำเนินงาน ซึ่งจะทำให้ประชาชนให้ความ

สนใจและมีส่วนร่วมมากขึ้น การประชาสัมพันธ์อาจทำได้โดย การจัดประชุมสัมมนา การใช้สื่อต่าง ๆ รวมทั้งสื่อพื้นบ้าน เป็นต้น

10) การสร้างเครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ ควรมีการประสานเชื่อมโยงเมืองแห่งการเรียนรู้ในพื้นที่ต่างๆ ในภูมิภาคเข้าด้วยกันโดยอาจจัดตั้งกลุ่มหรือแกนนำประสานงานเครือข่าย เพื่อส่งเสริมสนับสนุนกันในการดำเนินงาน อีกทั้งยังได้เรียนรู้และนำผลของเครือข่ายมาปรับปรุงชุมชนของตนให้พัฒนายิ่งขึ้น

ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญของปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศจากการศึกษาเอกสาร ดังนี้

บริบททั่วไป พบว่า โลกเป็นสังคมผู้สูงอายุทั้งด้านปริมาณและสัดส่วน โดยประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุ ตั้งแต่ พ.ศ. 2548 และมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาผู้สูงอายุเชิงบวก โดยมองว่าผู้สูงอายุเป็นบุคลากรที่มีคุณค่า และมีคุณประโยชน์ต่อสังคม และการศึกษาตลอดชีวิต คือ กระบวนการในการพัฒนาผู้สูงอายุ ผลกระทบจากการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน มีผลต่อสภาพความเป็นอยู่และต่อการดำเนินชีวิตของคนทุกวัย ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ท่ามกลางกระแสสังคมพหุวัฒนธรรม ตั้งแต่วัฒนธรรมในระดับปัจเจกและวัฒนธรรมระดับชุมชน ความเป็นท้องถิ่นจึงมีผลให้เกิดการพัฒนาและจัดการความรู้ในชุมชนต่างๆ ให้เกิดความเป็นอัตลักษณ์หรืออีกนัยหนึ่งจึงมีการริเริ่มที่จะพัฒนาเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับคนทุกวัยโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนทุนทางสังคมของชุมชน และเศรษฐกิจชุมชน เป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็ง ที่คนในเมืองมีฐานะความเป็น “พลโลก” ที่ดีควบคู่ไปกับการเป็น “พลเมือง” ของแต่ละชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน

นโยบาย เป้าหมาย และกรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ยึดถือตามนโยบายเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ค.ศ.1993 ขององค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ที่มุ่งหมายเอากรอบแนวคิดในการพัฒนา “การศึกษาตลอดชีวิต” โดยการสร้างสังคมไทยสู่การเป็น “สังคมแห่งการเรียนรู้” ที่เน้นการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน สำหรับในประเทศไทย จากนโยบายที่มีเป้าหมายให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมของตนได้อย่างเหมาะสมต่อ

ความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกจึงมุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตร่วมกันของคนทุกวัยหรือที่เรียกว่าการเรียนรู้แบบพหุวัยอันนำไปสู่การพัฒนาผู้สูงอายุในที่สุด

องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุ เริ่มต้นจากการมีแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้/เมืองแห่งการเรียนรู้ ดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องจากกลุ่มคนที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง โดยได้รับความร่วมมือจากทุกคนในชุมชน พัฒนาโดยใช้องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมของชุมชนเป็นฐาน มีคณะทำงานที่พร้อมทั้งความรู้ ความสามารถและความมุ่งมั่นตั้งใจยึดหลักหลักประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาล ส่วนใหญ่เริ่มจากปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำที่เป็นที่เคารพนับถือ และศรัทธาของประชาชน ร่วมกับการทำกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนด้วยสถาบันพื้นฐานทางสังคม อาทิ สถาบันศาสนา สถานศึกษา และครอบครัว ในชุมชนควรมีแหล่งการเรียนรู้ที่สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ อันเอื้อไปสู่การเรียนรู้จากการปฏิบัติ

กลไกการดำเนินงาน เริ่มต้นจากปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลักเป็นแกนนำ สถาบันที่เป็นตัวหลักเป็นแกนนำ กลุ่มที่เป็นแกนนำเป็นแกนนำ หรือกลุ่มผู้สนใจเป็นแกนนำ หรืออาจจ้างที่เป็นตัวหลักเป็นแกนนำ

โดยพบว่ามีกลไกความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วมและการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน ในทุกขั้นตอน

รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า กิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ ในต่างประเทศมีการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย การอบรมหลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรระยะยาว การฝึกอบรม และการศึกษาทางไกล การศึกษาผ่านระบบอินเทอร์เน็ต และมหาวิทยาลัยวัยที่สาม (U3As) สำหรับกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ คือ การจัดบริการข้อมูลข่าวสาร การจัดทำฐานข้อมูลทางการศึกษาและการฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุ การจัดบริการการศึกษาต่อเนื่อง สื่อสำหรับผู้สูงอายุ การจัดสภาพแวดล้อมในแหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และเครือข่ายทางสังคมออนไลน์

กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ การกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ด้วยการวางแผนอย่างมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน ผ่านการพูดคุยทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน การทำประชาคมหมู่บ้าน การจัดเวทีประชาคม การสัมภาษณ์ การเสวนา การชี้แจงพูดคุยผ่านสื่อ

สาธารณะ การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากภายนอกชุมชน การแสวงหาความร่วมมือ เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ โดยใช้สัญญาประชาคม แผนแม่บท ยุทธศาสตร์ หรือนโยบาย ที่เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นเครื่องมือในกำหนดแกนนำและขอขยายความรับผิดชอบในการ สนับสนุน รวมถึงพบปะทบทวนขององค์กรกลางที่เป็นแกนกลางหรือบารมีของปัจเจกบุคคลที่เป็นตัว หลักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การฝึกอบรมระยะสั้น การฝึกอบรมระยะยาว การสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การทัศนศึกษา ดูงาน การจัดสัปดาห์แห่งการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ สัปดาห์ ตลาดแรงงานผู้สูงอายุ ตลาดนัดการเรียนรู้ บัตรการเรียนรู้ โครงการสามวัยสานสายใย โรงเรียน ผู้สูงอายุ และวิทยาลัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต แบ่งกลุ่มเป้าหมายตามสภาพทางกายภาพ คือ ผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้ ผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้และต้องการความช่วยเหลือ และผู้สูงอายุที่ ต้องการความช่วยเหลือ การประเมินผลเป็นการประเมินตามสภาพจริง ทั้งเชิงปริมาณและเชิง คุณภาพ **ภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน** ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาค ประชาชน ร่วมกันจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ภาคี เครือข่ายตามประเด็นและภาคีเครือข่ายตามพื้นที่ มีรูปแบบการรวมตัวแบบรวมศูนย์และแบบ กระจาย ลักษณะการรวมตัวของภาคีเครือข่าย เป็นเครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่าย ภาคสาธารณะ

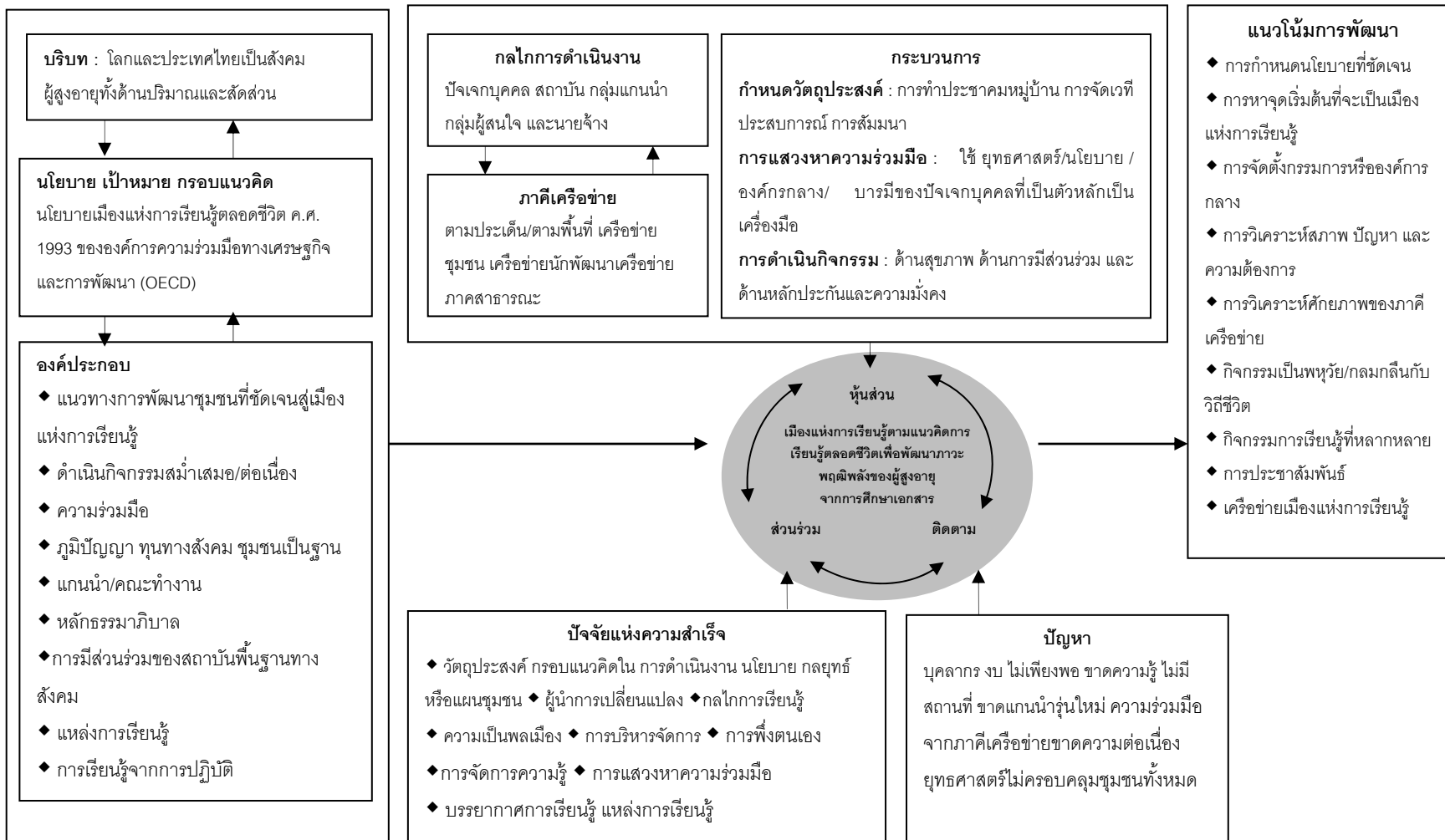
ปัจจัยแห่งความสำเร็จ พบว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน นโยบาย กลยุทธ์หรือแผนชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะ พหุพลังของผู้สูงอายุที่ชัดเจน และการมีผู้นำชุมชนหรือเมือง ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในพื้นที่ที่มี วิสัยทัศน์ ทำงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ มีความเข้มแข็ง อดทน และเห็นประโยชน์เพื่อส่วนรวม รวมทั้งมีความพร้อมที่จะปรับตัว ปรับวิธีคิด ปรับแผนเพื่อให้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของ สมาชิกในชุมชน ระบบกลไกการเรียนรู้ภายในชุมชนที่ดี ความเป็นพลเมืองของชุมชน การบริหาร และจัดการชุมชนที่ยึดหลักประชาธิปไตย หลักการมีส่วนร่วม และหลักธรรมาภิบาล องค์ความรู้ มี ภูมิปัญญาพื้นฐานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน มีการถ่ายทอดความรู้องค์ความรู้ภูมิปัญญา จากรุ่นสู่รุ่น การจัดการความรู้ในชุมชนอย่างบูรณาการ ความสามารถในการแสวงหาความร่วมมือ เชื่อมโยงภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ความสามารถในการ พึ่งตนเองได้ และบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของประชาชนทุกวัย ล้วนเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า มีปัญหาบุคลากรไม่เพียงพอ ขาดความรู้ ไม่มีสถานที่ มีสถานที่ไม่เพียงพอ ขาดการถ่ายทอดความรู้แก่แกนนำรุ่นใหม่ ความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายขาดความต่อเนื่อง ไม่มีงบประมาณ หรือไม่เพียงพอ การวางแผนยุทธศาสตร์ไม่ครอบคลุมชุมชนทั้งหมด

แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคต และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพราก ได้แก่ การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนทั้งในระดับประเทศ ระดับเมือง และระดับชุมชน ตำบล หรือหมู่บ้าน และสอดคล้องสภาพ ปัญหา ความต้องการ ของแต่ละบริบทในแต่ละพื้นที่ การหาจุดเริ่มต้นเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพรากของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน การจัดตั้งกรรมการหรือองค์การกลางเพื่อดำเนินงาน การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพรากของผู้สูงอายุในขั้นเริ่มต้น การวิเคราะห์สภาพ ปัญหา และความต้องการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพรากของผู้สูงอายุ การวิเคราะห์ศักยภาพของภาคีเครือข่ายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การจัดกิจกรรมที่ยึดหลักความเป็นพหุวัย มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น สัมพันธ์กับวิถีชีวิต การกำหนดประเภทของกิจกรรม การเรียนรู้ให้หลากหลาย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากร การประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานเป็นระยะ และการสร้างเครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพรากของผู้สูงอายุ

ทั้งนี้ผู้วิจัยเสนอผลการสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพรากของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศจากการศึกษาเอกสาร ดังแสดงในแผนภูมิที่

แผนภูมิที่ 4.1 ปรัชญาการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศจากการศึกษาเอกสาร



ส่วนที่ 1.2 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศจากการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี

ผู้วิจัยได้ศึกษาภาคสนามกรณีศึกษาที่ดีจำนวน 3 แห่ง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยกรณีศึกษาในประเทศ ผู้วิจัยคัดเลือกกรณีศึกษาที่ดีอย่างเจาะจง จากชุมชนนักร้องในการดูแลผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนในโครงการพัฒนาเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการจัดการสุขภาพภาวะโดยชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนทางวิชาการร่วมกันจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และพื้นที่โครงการวิจัยนำร่องชุมชนนำอยู่พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดยมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) เพื่อเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและถอดองค์ความรู้ของกรณีศึกษา จำนวน 2 แห่ง คือ พื้นที่ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ และพื้นที่ตำบลดอนสมอ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี

ผู้วิจัยศึกษากรณีตัวอย่างที่ดีของเมือง ชุมชน ชุมรม หรือกลุ่มที่จัดกิจกรรมการศึกษาและ/หรือการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุในต่างประเทศ โดยพิจารณาจากกรณีตัวอย่างที่ดีซึ่งมีการดำเนินงานในลักษณะเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุโดยเป็นประเทศที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและมีสัดส่วนประชากรสูงอายุและลักษณะทางสังคมที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประเทศไทย คือ จังหวัดคัมมะโมะโตะประเทศญี่ปุ่น

ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศจากการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี แบ่งเป็น 10 ประเด็น ดังนี้

1. บริบททั่วไป

1.1 ด้านสังคม (ประชากร การศึกษา ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม
สาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต)

1.2 ด้านเทคโนโลยี

1.3 ด้านเศรษฐกิจ

1.4 ด้านสิ่งแวดล้อม

1.5 ด้านการเมือง

2. นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ

2.1 นโยบายในการพัฒนาผู้สูงอายุ

- 2.2 เป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุ
- 2.3 กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ
3. องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ
 - 3.1 ลักษณะร่วม
 - 3.2 ความแตกต่าง (ความเป็นอัตลักษณ์)
 - 3.3 ปัจจัยสนับสนุนไปสู่ความสำเร็จ
4. กลไกการดำเนินงาน
5. รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ
 - 5.1 กิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ (ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต)
 - 5.2 กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ (ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต)
 - 5.3 กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต)
6. กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้
 - 6.1 การกำหนดวัตถุประสงค์
 - 6.2 การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์
 - 6.3 การดำเนินกิจกรรม
 - 6.4 การประเมินผล
7. ภาศึ่เครือข่ายในการดำเนินงาน
 - 7.1 รูปแบบภาศึ่เครือข่ายในการดำเนินงาน (ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต)
 - 7.2 ประเภทของภาศึ่เครือข่าย
 - 7.3 รูปแบบการรวมตัวกันของภาศึ่เครือข่าย
 - 7.4 ลักษณะการรวมตัวของภาศึ่เครือข่าย
8. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
9. ปัญหาและอุปสรรค

10. แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคตและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุคูณพลัง

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุคูณพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศจากจากการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี เป็นรายการกรณีศึกษา ดังนี้

กรณีศึกษาที่ดี 1 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

1. **บริบททั่วไป** ตำบลดอนแก้ว ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของอำเภอแมริม ระยะห่างจากที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอแมริม ประมาณ 8 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 107 (ถนนสายเชียงใหม่-ฝาง) มีสภาพการคมนาคมโดยทั่วไป ระหว่างที่ว่าการอำเภอแมริม และตัวจังหวัดเชียงใหม่อยู่ในระดับดี อาณาเขต ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลแม่สา อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลช้างเผือก ตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมือง และตำบลเหมืองแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ทิศตะวันตกติดต่อกับเขตอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง และ ตำบลแม่แรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

สภาพภูมิประเทศ โดยทั่วไปเป็นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำปิงต่อเนื่องกับตำบลแม่สา มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 48.53 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่อยู่อาศัยของราษฎร หรือเขตชุมชน 1 ใน 4 ของพื้นที่ทั้งหมด คือ พื้นที่ทางฝั่งขวาของถนนเชียงใหม่-ฝาง (ด้านตะวันออก) สำหรับพื้นที่ที่เหลือ 3 ใน 4 ส่วนของพื้นที่ทั้งหมดเป็นเขตทหาร และเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย อยู่ในความดูแลของเขตทหารเกือบทั้งหมด ประมาณ 20,000 ไร่ อยู่ทางฝั่งซ้ายของถนนเชียงใหม่-ฝาง (ด้านตะวันตก) และพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งของส่วนราชการหน่วยงานของรัฐ มีความสูงเหนือระดับน้ำทะเล ประมาณ 350 เมตร

1.1 ด้านสังคม (ประชากร การศึกษา ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม)

1.1.1 **ด้านประชากร** ตำบลดอนแก้ว มีจำนวนประชากรในปี พ.ศ. 2554 จำนวน 14,639 คน แยกเป็น ชาย 7,637 คน หญิง 7,002 คน ครั้วเรือนจำนวน 6,131 ครั้วเรือน ดังตารางแสดงการจำแนกหมู่บ้าน เขตการปกครอง ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ 4.2 จำแนกหมู่บ้าน เขตการปกครอง ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	พื้นที่ (ตร.กม.)	ประชากร(คน)	วันที่ตั้งหมู่บ้าน ลักษณะชุมชน
1	บ้านบ่อปู้	12.96	1,005	พ.ศ. 2457 / ไทยพื้นเมือง
2	บ้านดอนแก้ว	4.38	2,209	พ.ศ. 2457 / ไทยพื้นเมือง
3	บ้านศาลา	18.03	1,779	พ.ศ. 2457 / ไทยพื้นเมือง
4	บ้านป่าแจะ	3.10	2,874	พ.ศ. 2457 / ไทยพื้นเมือง
5	บ้านพระนอน	0.67	2,143	พ.ศ. 2457 / ไทยพื้นเมือง
6	บ้านป่ารวก	0.54	628	พ.ศ. 2457 / ไทยพื้นเมือง
7	บ้านสันเหมือง	0.86	671	พ.ศ. 2540 / ไทยพื้นเมือง
8	บ้านชะเยือง	6.74	1,844	พ.ศ. 2543 / ไทยพื้นเมือง
9	บ้านสบสา-หนองฟาน	0.79	670	พ.ศ. 2543 / ไทยพื้นเมือง
10	บ้านพระเจ้านั่งโก้น	0.46	816	พ.ศ. 2544 / ไทยพื้นเมือง
รวม		48.53	14,639	

การตั้งบ้านเรือนเป็นชุมชนใหญ่แบบถาวรไม่เคลื่อนย้ายถิ่นฐาน ตั้งอยู่บริเวณสองฝากถนนเชียงใหม่-ฝาง โดยส่วนใหญ่จะมีชุมชนหนาแน่นทางฝั่งด้านทิศตะวันออกหรือฝั่งขวาของถนนเชียงใหม่-ฝาง หรือแถบลุ่มแม่น้ำปิง ส่วนด้านทิศตะวันตก หรือฝั่งซ้ายของถนนเชียงใหม่-ฝาง จะเป็นที่ตั้งของศูนย์ราชการ และเขตอุทยานแห่งชาติ สุเทพ-ปุย รวมพื้นที่ที่ประชาชนอาศัยอยู่จริง ประมาณ 8 ตารางกิโลเมตร

ในปี 2554 ตำบลดอนแก้วมีผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 1,532 คน คิดเป็นร้อยละ 10.47 ของประชากรในตำบลดอนแก้ว โดยแยกเป็นเพศชาย 718 คน เพศหญิง 814 คนมีอายุตั้งแต่ 60-69 ปี จำนวน 885 คน (ร้อยละ 57.77) ของผู้สูงอายุในตำบลดอนแก้ว, อายุ 70-79 ปี จำนวน 478 คน (ร้อยละ 31.20) และมีอายุตั้งแต่ 80 ปีขึ้นไป จำนวน 169 คน (ร้อยละ 11.03) ทั้งนี้ ตำบลดอนแก้ว เป็นตำบลที่มีการรวมตัวของผู้สูงอายุที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณเบี้ยยังชีพจำนวน 995 คน โดยแยกเป็น ผู้สูงอายุที่ได้รับการจัดสรรตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลจำนวน 923 คน และองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้วใช้งบประมาณจากรายได้ของ อบต.จำนวน 72 คน เป็นผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการบำนาญ และอื่น ๆ 537 คน

1.1.2 ด้านการศึกษา การศึกษาในตำบลดอนแก้ว มีการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับ ก่อนประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา โดยมีสถานศึกษาจำแนกตามสังกัด ได้แก่ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 2 คือ โรงเรียนบ้านดอนแก้ว โรงเรียนบ้าน

ศาลา โรงเรียนบ้านพระนอน โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา คือ โรงเรียนนวมินทราชูทิศพายัพ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่ กองการศึกษาเพื่อคนพิการ กรมสามัญศึกษา คือ ศูนย์การศึกษาพิเศษเขตการศึกษา 8 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย คือ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลดอนแก้ว กระทรวงสาธารณสุข คือ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อบต.ดอนแก้ว และโรงเรียนดอนแก้วเนรมิตปัญญา โรงเรียนเอกชน คือ โรงเรียนอนุบาลเจริญวัย

สถานการณ์ด้านการศึกษา พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้วให้ความสำคัญทางด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยส่งเสริมการศึกษาในระดับเริ่มต้นให้ได้มาตรฐานตั้งแต่เด็กระดับก่อนวัยเรียน เน้นการเตรียมความพร้อมและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เยาวชน ทำให้เด็กมีความพร้อมและสามารถศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการศึกษาอย่างต่อเนื่องให้กับประชาชนทุกระดับรวมถึงผู้สูงอายุ โดยจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตทำให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้สามารถประกอบอาชีพ และพัฒนาความรู้ด้านพื้นฐานได้ตลอดเวลา ส่งเสริม สนับสนุน สื่อการเรียนการสอนให้แก่สถานศึกษา ทำให้นักเรียน มีสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย และเพียงพอ ส่งเสริมให้มีกิจกรรมเพื่อเป็นการส่งเสริมสุขภาพ ส่งเสริมและสนับสนุนศูนย์กีฬาหมู่บ้านและตำบลให้มีความเข้มแข็ง สร้างนักกีฬาที่มีระเบียบวินัย สนับสนุนการกีฬาของท้องถิ่นให้เข้าสู่ระดับสากล ทำให้ประชาชนในตำบลมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ศูนย์กีฬาหมู่บ้านและตำบลมีความเข้มแข็ง รวมถึงมีการสร้างนักกีฬาระดับท้องถิ่นเข้าสู่ระดับสากล

1.1.3 ด้านศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม ตำบลดอนแก้ว มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญเหมือนกับสังคมไทยพื้นเมืองโดยทั่วไป เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง และวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ เป็นต้น ประชากรในตำบลดอนแก้ว นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 97 ของประชากรทั้งหมด นับถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ 2 ของประชากรทั้งหมด และนับถือศาสนาอื่น ๆ ร้อยละ 1 ของประชากรทั้งหมด มีวัด จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ วัดดาราราม วิชิต วัดดอนแก้ว วัดโสภณาราม วัดปิยาราม และวัดพระนอน (ขอนแก่น) สำนักสงฆ์ จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ สำนักสงฆ์สันเหมืองประชาราม และโบสถ์คริสต์จักร จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ โบสถ์คริสต์จักร หมู่ที่ 4 และโบสถ์คริสต์จักร หมู่ที่ 10 นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว มีนโยบายส่งเสริมอนุรักษ์ ถ่ายทอดวัฒนธรรม จารีต ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทำนุบำรุงศาสนา พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของประชาชน ทำให้ชุมชนมีความรักและหวงแหน ภาคภูมิใจ มี

ส่วนร่วมในการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทำนุบำรุงศาสนา มี วัฒนธรรม จริยธรรม

1.1.4 ด้านสาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในตำบลดอนแก้ว มีสถานบริการด้านสาธารณสุขหลายหน่วยงาน มีโรงพยาบาลประจำจังหวัด 1 แห่ง มีสถานบริการด้านการส่งเสริมพัฒนา และฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายของประชาชน รวมทั้งมีวิทยาลัยพยาบาลประจำจังหวัด มีสถานเอนามัย 1 แห่ง ให้การดูแลสุขภาพของประชาชนได้อย่างครอบคลุม รวมทั้งมีคลินิกเอกชน ร้านขายยา และสถานบริการแพทย์แผนไทย ทำให้ประชาชนตำบลดอนแก้ว มีโอกาสเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุข ส่งผลถึงสภาวะสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรงของประชาชน นอกจากนี้ยังมีการจัดส่งเจ้าหน้าที่ให้บริการเยี่ยมบ้านผู้ป่วยเรื้อรัง พิการ รวมถึงผู้สูงอายุ และมีหน่วยงานด้านสาธารณสุขออกให้บริการ ตรวจคัดกรองผู้ป่วยในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้ประชาชนในตำบลดอนแก้วมีอายุยืน การที่มีสถานบริการด้านสาธารณสุขหลายแห่ง ทั้งในระดับตำบลและระดับจังหวัด จึงเป็นจุดเด่นของตำบลดอนแก้วที่จะประสานความร่วมมือให้หน่วยงานเหล่านี้ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การให้ความรู้และดูแลสุขภาพ และช่วยแก้ไขปัญหาทางด้านสาธารณสุข ในพื้นที่ให้หมดไป

บริบทด้านสังคมสรุปได้ว่า ตำบลดอนแก้วเป็นชุมชนติดกับเมือง ข้อมูลข่าวสารจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนา ประชาชนใน ตำบลดอนแก้วสามารถรับข้อมูลข่าวสารหลากหลายช่องทาง ทั้งทางเว็บไซต์ขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว วารสารดอกแก้ว จดหมายข่าว แผ่นพับ ผู้รับฟังความคิดเห็น เสียงตามสายขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว และหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถมากมายอยู่ในพื้นที่ รวมถึงมีการจัดโครงการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และสร้างความเข้มแข็งของชุมชน รวมถึงโครงการ/กิจกรรม ที่ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึก ให้กับฝ่ายคณะผู้บริหาร ฝ่ายสภาองค์การบริหารส่วนตำบล รวมถึงบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว ให้มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่ทุจริต คอรัปชั่น เช่นโครงการ การออก อบต. สัญจร ประชาคมหมู่บ้าน ประชาคมตำบล เพื่อจัดทำแผนพัฒนาสามปี โครงการประชุมสภา อบต. สัญจร โครงการ อบต.สีขาว โครงการสร้างความอบอุ่นภายในครอบครัว โครงการกีฬาต้านยาเสพติดอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี เป็นต้น ทำให้ตำบลดอนแก้วเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

1.2 ด้านเทคโนโลยี ตำบลดอนแก้วตั้งอยู่ฝั่งซ้ายและฝั่งขวาบนถนนเชียงใหม่-ฝาง มีสภาพการคมนาคมโดยทั่วไปอยู่ในสภาพดี สภาพการคมนาคม ระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ ของตำบล ส่วนใหญ่เป็นถนนแอสฟัลท์ติกคอนกรีต และถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก มีไฟฟ้าเข้าถึงทุกหมู่บ้าน และทุกครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้ 6,131 ครัวเรือน และมีจำนวนโคมไฟฟ้าสาธารณะ 450 ดวง

1.3 ด้านเศรษฐกิจ จากการประเมินของชุมชน ประชากรของตำบลดอนแก้ว มีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคล ดังนี้ รายได้จากภาคเกษตรกรรม 42,263 บาท/คน/ปี รายได้นอกภาคเกษตรกรรม 50,000 บาท/คน/ปี ประชากรของตำบลดอนแก้วส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 3,188 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 52 ของครัวเรือนทั้งสิ้น รองลงมาคือ ค้าขาย จำนวน 1,226 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 20 ของครัวเรือนทั้งสิ้น อาชีพรับราชการ จำนวน 1,042 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 17 ของครัวเรือนทั้งสิ้น อาชีพรับจ้างทั่วไปจำนวน 430 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 7 ของครัวเรือนทั้งสิ้น และอาชีพเกษตรกรจำนวน 245 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 4 ของครัวเรือนทั้งสิ้น การจำแนกฐานะทางด้านเศรษฐกิจของประชากร ตำบลดอนแก้ว จำนวน 6,131 ครัวเรือน ประมาณรายได้ระดับดี 2,932 ครอบครัว ประกอบอาชีพ ค้าขาย รับราชการ มีรายได้ 120,000 บาท/ครอบครัว/ปี ระดับปานกลาง 746 ครอบครัว ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีรายได้ 20,000 - 50,000 บาท/ครอบครัว/ปี และระดับยากจน 2,453 ครอบครัว ประกอบอาชีพรับจ้าง มีรายได้ 10,000 - 20,000 บาท/ครอบครัว/ปี แหล่งซื้อขายสินค้า ผลผลิตทางด้านเกษตร เกษตรกรจะนำไปจำหน่ายในแหล่งต่าง ๆ ส่วนมากขายให้พ่อค้าคนกลางในท้องถิ่นเอง ร้อยละ 80 ของครัวเรือน และนำไปขายเองในตลาดตัวเมือง ร้อยละ 20 ของครัวเรือน แหล่งเงินทุนส่วนใหญ่กู้ยืมจาก ธกส. ร้อยละ 80 ของครัวเรือนเกษตรกร นอกจากนั้นกู้จากพ่อค้าและแหล่งเงินกู้ของเอกชน ร้อยละ 10 ของครัวเรือนเกษตรกร และใช้เงินทุนของตนเองรวมถึงกู้สหกรณ์ออมทรัพย์ ร้อยละ 5 ของครัวเรือนเกษตรกร

สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจของตำบลดอนแก้ว มีประเด็นหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจ คือ การส่งเสริมกิจกรรมของกลุ่มอาชีพต่างๆ เพื่อให้กลุ่มอาชีพมีปัจจัยการผลิตหรือเงินทุน ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอย่างเพียงพอ ส่งเสริมการตลาด และสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ เพื่อให้สินค้าและผลิตภัณฑ์มีตลาดรองรับ และมีสถานที่จำหน่ายอย่างเพียงพอ ส่งเสริมให้ประชาชนที่มีรายได้น้อย จากเกณฑ์มาตรฐานความจำเป็นขั้นพื้นฐาน มีอาชีพเสริม และมีอาชีพที่มั่นคง เพื่อให้ประชาชนมีรายได้ ลดปัญหาหนี้สิน แก้ปัญหาการว่างงาน และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

1.4 ด้านสิ่งแวดล้อม ตำบลดอนแก้วมีพื้นที่ทั้งสิ้น 20,000 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าไม้ และเขตทหาร พื้นที่ป่าส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ประเภทไม้ผลัดใบ อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ สุเทพ-ปุย มีปัญหาด้านภัยธรรมชาติที่สำคัญและเกิดขึ้นอยู่เสมอ คือ ภัยแล้ง ห้วงระยะเวลาที่เกิด คือ เดือน เมษายน-มิถุนายน ทำให้เกิดปัญหาด้านน้ำกินน้ำใช้ประมาณ 70 ครั้วเรือน มีอุทกภัยในช่วงเดือน กรกฎาคม-ตุลาคม เนื่องจากน้ำระบายไม่ทันทำให้เกิดน้ำท่วมขัง นอกจากนี้ยังมีวาตภัย ห้วง ระยะเวลาที่เกิด คือ เดือนมีนาคม-เมษายน และมักจะมีพายุลูกเห็บทำให้เกิดปัญหา 20 ครั้วเรือน และปัญหาด้านการเกษตรประมาณ 100 ไร่

สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้วมีประเด็นหลักในการพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือการรณรงค์ เพื่อลดปัญหามลพิษ การบำรุงรักษาตลิ่งสองฝั่งข้างแม่น้ำปิง ลำเหมืองสาธารณะ และวางระบายน้ำในเขตพื้นที่ การอบรมให้ความรู้ ปลุกจิตสำนึกของประชาชนในการคัดแยกขยะ จัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และการบังคับใช้กฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 เรื่องสิ่งก่อกองเหตุรำคาญ และข้อบัญญัติตำบล เรื่องการเลี้ยงสัตว์ สถานประกอบการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ และกฎหมายเรื่องการติดตั้งปอดดักไขมัน

1.5 ด้านการเมือง ประชาชนในตำบลดอนแก้ว มีความตื่นตัวทางการเมืองค่อนข้างสูง และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใน การพัฒนาท้องถิ่นในทุกๆ ด้าน เริ่มตั้งแต่การจัดทำแผนชุมชน จนถึงแผนพัฒนาระดับตำบล ทำให้โครงการพัฒนาต่างๆ สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง ส่งผลถึงรางวัลต่างๆ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว ได้รับ เช่น รางวัลธรรมาภิบาล และรางวัลพระปกเกล้า เป็นรางวัลที่แสดงให้เห็นถึงผลของความร่วมมือ และไว้วางใจกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน นอกจากนี้ผู้นำในชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนให้ความเชื่อถือ และผู้บริหารท้องถิ่นมีคุณธรรม จริยธรรม ในการปฏิบัติงาน นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการท้องถิ่น พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้ให้อำนาจท้องถิ่นในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหา และความ ต้องการของท้องถิ่น นอกจากนั้นนโยบายของรัฐ ยังส่งเสริมการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการทุกระดับ และกระแสดวงความคิดเรื่องการทำงานแบบมีส่วนร่วมของประชาชน และกระแสการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ได้รับความนิยมไปทั่วโลก ทำให้ประชาชนเริ่มมี

แนวความคิดในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือให้ข้อเสนอแนะแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนา

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ (หม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล, สัมภาษณ์เจาะลึก, 24 สิงหาคม 2555) พบว่า วิสัยทัศน์องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ได้ให้ไว้ คือ “เป็นกลไกในการสนับสนุนและตอบสนองนโยบายของรัฐ และเป็นองค์กรหลักในการพัฒนาท้องถิ่นบนพื้นฐานของความเข้าใจในปัญหาและศักยภาพของท้องถิ่น ด้วยการบูรณาการการบริหารจัดการในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ” กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนากล้องการปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (นพดล ฒ เชียงใหม่, สัมภาษณ์เจาะลึก, 23 สิงหาคม 2555) พบว่า วิสัยทัศน์การพัฒนาของตำบลดอนแก้ว คือ “ดอนแก้ว ตำบลแห่งสุขภาวะ” หมายถึง ตำบลที่มีสุขภาวะดีครบทั้งสี่ด้าน ได้แก่ กาย จิต สังคม และปัญญา อันได้แก่ สุขภาวะทางกาย หมายถึง การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีเศรษฐกิจพอเพียง มีสิ่งแวดล้อมดี ไม่มีอุบัติเหตุ เป็นต้น สุขภาวะทางจิต หมายถึง จิตใจที่เป็นสุข ผ่อนคลาย ไม่เครียด คล่องแคล่ว มีความเมตตา กรุณา มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น สุขภาวะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดี ในครอบครัว ในชุมชน ในที่ทำงาน ในสังคม ในโลก ซึ่งรวมถึงการมีบริการทางสังคมที่ดี มีความสามัคคีในชุมชน และมีสันติภาพ เป็นต้น สุขภาวะทางปัญญา (จิตวิญญาณ) หมายถึง ความสุขอันประเสริฐที่เกิดจากมีจิตใจสูง เข้าถึงความจริงทั้งหมด ลดละความเห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและชุมชน มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีจิตสาธารณะหรือจิตอาสา เพื่อช่วยเหลือชุมชน สังคม รวมถึงประเทศชาติ เป็นต้น

2.1 นโยบายในการพัฒนาผู้สูงอายุ

2.1.1 ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุจัดตั้งเป็นชมรมผู้สูงอายุ องค์กรสาธารณประโยชน์ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมร่วมกับวัยอื่นๆ ในชุมชน โดยกำหนดให้ได้รับการสนับสนุนจากสาธารณสุขตำบลดอนแก้วและองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว

2.1.2 ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาผู้สูงอายุมาสอนลูกหลานในชุมชนตามโครงการคลังปัญญาผู้สูงอายุ โดยการสืบค้น คัดเลือกผู้สูงอายุ ผู้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ เช่น หมอเมือง ดนตรีพื้นบ้าน ตัดตุ๊ก จักสาร ทำบายศรี เพลงฮ้องขวัญ ฟ้อนพื้นบ้าน สอนตัวเมือง

ภาษาถิ่นนา ฯลฯ มารวบรวมจัดเป็นทำเนียบคลังปัญญาในชุมชนเผยแพร่ รวมทั้งสนับสนุนให้มีกิจกรรมอุ้ยสอนหลานสืบสานภูมิปัญญาไทยในชุมชนและสถานศึกษาในชุมชน

2.1.3 ส่งเสริมให้มีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน โดยคัดเลือกอาสาสมัครที่มีจิตอาสาในชุมชน มาฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการดูแลผู้สูงอายุอย่างถูกต้อง โดยมอบหมายให้ดูแลผู้สูงอายุ 5 คนต่ออาสาสมัคร 1 คน และให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเดินทางของอาสาสมัครเดือนละ 600 บาท โดยประสานงานให้ตั้งงบประมาณต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี

2.1.4 ส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุในตำบลรายบุคคล โดยให้กู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพ รายละ 30,000 บาท โดยไม่มีดอกเบี้ย ส่งคืนเดือนละ 1,000 บาท 30 งวด หรือภายใน 3 ปี

2.1.5 ส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุในตำบลรายกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน กู้ได้ไม่เกินกลุ่มละ 100,000 บาท ส่งคืนเดือนละ 4,000 บาท 25 งวด

2.1.6 สนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายทุกเครือข่ายจัดทำโครงการที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ โดยให้ชมรมผู้สูงอายุอำเภอดอนแก้วเสนอโครงการเพื่อขอรับเงินสนับสนุนจากกองทุนผู้สูงอายุ โครงการขนาดเล็กไม่เกิน 50,000 บาท โครงการขนาดกลางวงเงิน 50,000 – 300,000 บาท โครงการขนาดใหญ่ 300,000 บาท ขึ้นไป

2.1.7 ส่งเสริมการจัดงานวันผู้สูงอายุแห่งชาติ โดยให้ภาคีเครือข่ายองค์กรผู้สูงอายุ จัดงานในวันที่ 18 เมษายน ของทุกปี

2.1.8 ส่งเสริมการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุ โดยรณรงค์ให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน จัดสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรคสำหรับคนทุพพลภาพ เช่น ห้องน้ำ ยานพาหนะ ช่องทางพิเศษในการรักษาพยาบาล การจัดแหล่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน และยกเว้นค่าเข้าชมแหล่งการเรียนรู้ของรัฐ เช่น ห้องสมุด อุทยานแห่งชาติ อุทยานประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑสถานสัตว์ เป็นต้น

2.1.9 ช่วยเหลือค่าทำศพผู้สูงอายุ รายละ 2,000 บาท โดยให้อำเภอเป็นผู้ดำเนินการเบิกจ่าย และจ่ายเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ 60 – 69 ปี ได้ 600 บาทต่อเดือน 70 – 79 ปี ได้ 700 บาทต่อเดือน 80 – 89 ปี ได้รับ 800 บาทต่อเดือน อายุ 90 ปีขึ้นไป ได้รับ 1,000 บาทต่อเดือน นอกจากนี้มีการสงเคราะห์ผู้สูงอายุที่ยากจนและลดหย่อนภาษีแก่ผู้เลี้ยงดูบุพการีอีกด้วย

2.2 เป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุ จากการสัมภาษณ์เจาะลึก

(ชาญชัย ธัญชัย, 23 สิงหาคม 2555) กล่าวว่า “เป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุปรากฏในข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว เรื่อง ข้อบัญญัติเรื่องการดูแลช่วยเหลือคนพิการและผู้สูงอายุ พ.ศ. 2551 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2552 หน้า 50 เล่ม 126 ตอนพิเศษ 30 ง มีสาระสำคัญกล่าวถึงบทบาทของชุมชน และเป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุในตำบลดอนแก้วให้ได้รับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการจัดการศึกษาทั้งในระบบ และนอกระบบที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งการศึกษาตามอัธยาศัยในการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมแหล่งเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ที่เหมาะสม และเพียงพอสำหรับประชาชนทุกระดับ ทุกวัย เพื่อก้าวไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้หรือเมืองแห่งการเรียนรู้ ควบคู่ไปกับการดูแลทางด้านสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ มีการส่งเสริมสุขภาพด้านต่าง ๆ มีการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับวัย และสภาวะทางด้านสุขภาพ การมีส่วนร่วม ตลอดจนมีหลักประกันและความมั่นคงของชีวิตได้รับการยกย่องนับถือจากประชาชนทั่วไป และเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตแก่คนรุ่นหลัง ผู้สูงอายุได้รับการดูแลเรื่องเบี้ยยังชีพ เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิต รวมถึงเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นภูมิปัญญาของชุมชนมีส่วนร่วมร่วมกับคนทุกวัยในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประเพณีท้องถิ่นที่ได้สืบทอดกันมาให้คงอยู่ต่อไป รวมทั้งสนับสนุนการตั้งแหล่งเรียนรู้ชุมชนในพื้นที่ เพื่อค้นหาและรวบรวมผลงานด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น และเพื่อปลูกฝังให้รู้สึกรักท้องถิ่น ละเป็นแบบอย่างที่ดี ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ให้สืบทอดต่อไป ไม่ให้สูญหาย เช่น วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย ด้านภาษา และอาหาร รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนให้ความสนใจและเอาใจใส่ในการเผยแพร่วัฒนธรรมล้านนาให้คงอยู่ตลอดไป”

2.3 กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ

องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว (นพดล ณ เชียงใหม่, สัมภาษณ์เจาะลึก, 23 สิงหาคม 2555) ได้วางกรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุใน 6 ด้าน คือ

2.3.1 ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในการจัดการศึกษาทั้งในระบบ และนอกระบบที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งเสริมสร้างสภาพแวดล้อมแหล่งเรียนรู้/ศูนย์การเรียนรู้ที่เหมาะสมในการศึกษาตามอัธยาศัย ให้เพียงพอและสอดคล้องกับความต้องการสำหรับประชาชนทุกระดับเพื่อก้าวไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้หรือเมืองแห่งการเรียนรู้

2.3.2 ด้านการเชื่อมโยงผู้สูงอายุเข้ากับวิถีชีวิตชุมชนและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ในปัจจุบันการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ได้บูรณาการเข้ากับการสร้างกลุ่มส่งเสริม

วัฒนธรรมท้องถิ่น และคุณธรรม จริยธรรม รวมถึงกิจกรรมทางศาสนา ในลักษณะกิจกรรมแบบ พหุวัย เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา และสร้างสรรค์งานศิลปะในแขนงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.3.3 ด้านการจัดการองค์ความรู้ การจัดการองค์ความรู้ของผู้สูงอายุใน ชุมชน โดยเฉพาะทางศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งบูรณะฟื้นฟูแหล่งโบราณสถานแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญ

2.3.4 ด้านการส่งเสริมสุขภาพของชุมชน การพัฒนาให้มีระบบบริการ สุขภาพ ทางด้านสร้างเสริมสุขภาพป้องกันโรค รักษาพยาบาล และฟื้นฟูสมรรถภาพที่มีคุณภาพ มาตรฐาน การส่งเสริม และสนับสนุนให้ประชาชนมีทักษะในการดูแลสุขภาพของตนเอง รวมถึง การจัดกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจของคนในชุมชน

2.3.5 ด้านการพัฒนาผู้สูงอายุและผู้พิการ ด้วยการศึกษารวบรวมข้อมูลผู้สูงอายุ และผู้พิการในตำบลดอนแก้ว การกำหนดแนวทางในการสงเคราะห์ผู้ที่ยังมีโอกาส และประชาชน ชายขอบ ทั้งในด้านการศึกษา การพัฒนาอาชีพ การเข้าถึงปัจจัยการผลิต รวมทั้งการติดตาม ประเมินผลการสงเคราะห์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเองได้

2.3.6 ด้านการส่งเสริมและการสร้างงานในชุมชน/ท้องถิ่น ด้วยการส่งเสริม พัฒนาอาชีพให้แก่ประชาชนทุกวัยในชุมชน/ท้องถิ่น ตามศักยภาพของตนเอง การสนับสนุนการ สร้างงานให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น/ชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีงานทำ มีรายได้ พึ่งพาตนเองได้

เห็นได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว มีนโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการ พัฒนาที่มุ่งเน้นจะเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ กำหนดวิสัยทัศน์ให้ตำบลดอนแก้ว เป็นตำบลแห่งสุข ภาวะ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุไทย นโยบายดังกล่าวมี เป้าหมาย 3 ประการ คือ เพื่อให้ผู้สูงอายุในตำบลดอนแก้วได้รับการเรียนรู้ตลอดชีวิตควบคู่ไปกับการดูแลทางด้านสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ รวมถึงเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นภูมิปัญญาของ ชุมชนมีส่วนร่วมกับคนทุกวัยในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประเพณีท้องถิ่นที่ได้สืบทอดกันมาให้คงอยู่ ต่อไป อันจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ ภายใต้กรอบแนวคิดในการ พัฒนา 6 ด้าน คือ ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการจัดการองค์ ความรู้ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ด้านการจัดทำฐานข้อมูล และด้านหลักประกันและความมั่นคง ของชีวิต

3. องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ

3.1 ลักษณะร่วม

3.1.1 ตำบลดอนแก้วเป็นชุมชนที่มีนโยบายเด่นชัดในการกำหนดให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้มีเชื้อต่อการเรียนรู้ของคนทุกวัย โดยมุ่งเน้นไปที่กลุ่มผู้สูงอายุ ผู้บริหาร ผู้นำชุมชน ประธานชมรมผู้สูงอายุ และภาคีเครือข่าย ทั้งภายในและภายนอกชุมชนตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็นของการเรียนรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับสังคมปัจจุบัน ชุมชนที่มีการเรียนรู้เป็นปัจจัยหลักเท่านั้นที่จะสามารถควบคุมและพัฒนาความสามารถศักยภาพของคนในชุมชนให้สอดคล้องกับความท้าทายความเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จะช่วยให้ประชาชนเข้าใจสภาพ เห็นแนวทางเห็นภารกิจที่จะต้องปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจ

3.1.2 ตำบลดอนแก้วมีความพยายามที่จะวิเคราะห์สภาพของสังคม/ชุมชนของตนเองเทียบกับสถานการณ์ในปัจจุบันว่าจะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว ได้จัดทำ แผนพัฒนาสามปี เป็นการแปลงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ โดยมีหลักคิดที่ว่าภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาหนึ่ง ๆ จะมีแนวทางการพัฒนาได้มากกว่าหนึ่งแนวทาง และภายใต้แนวทางการพัฒนาหนึ่ง ๆ จะมีโครงการ / กิจกรรม ที่จะต้องนำมาดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ต้องการในแต่ละยุทธศาสตร์การพัฒนา ซึ่งจะมีผลต่อวัตถุประสงค์ เป้าหมาย จุดมุ่งหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน และวิสัยทัศน์ในที่สุด โดยกำหนดต้องพัฒนาความรู้และทักษะอะไรแก่ประชาชน ภายใต้ปัจจัยต่างๆ เช่น การเคลื่อนย้ายประชากร ความเติบโต ความเสื่อมถอยของอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม ผลกระทบของเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่มีต่อระบบการสื่อสาร โดยต้องศึกษาและทำความเข้าใจและวางแผนทุกองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ทั้งสังคม วัฒนธรรม การเมืองและเศรษฐกิจ

3.1.3 ตำบลดอนแก้วมีการใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์ภายในชุมชนและจากประสบการณ์จากภายนอกชุมชน ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นทั้งที่เป็นภูมิปัญญาและทรัพยากรให้มีค่าและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3.1.4 ตำบลดอนแก้วมีการดำเนินงานพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ที่อาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องโดยร่วมมือแบบหุ้นส่วน และเน้นหุ้นส่วนที่วางแผนในเชิงรุก มีทั้งที่เป็นระดับบุคคล องค์กรในท้องถิ่น หน่วยงานด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทุกระดับ นายจ้าง สถานประกอบการ หน่วยงานภาครัฐกิจ องค์การศาสนา มูลนิธิ และองค์กรเพื่อการพัฒนา ฯลฯ โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแสดงความพยายามร่วมกัน โดยไม่ลดทอนความแข็งแกร่ง

ของแต่ละฝ่าย และใช้ความแข็งแกร่งที่มีอยู่ส่งเสริมสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพื่อให้การดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ของชุมชนในภาพรวม

3.2 ความแตกต่าง (ความเป็นอัตลักษณ์)

ตำบลดอนแก้วมีประชากรที่ลักษณะเป็น “บุคคลแห่งการเรียนรู้” เนื่องจากลักษณะทางกายภาพเป็นชุมชนติดกับเมือง ข้อมูลข่าวสาร จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาประชาชนในตำบลดอนแก้วสามารถรับข้อมูลข่าวสารหลากหลายช่องทาง ทั้งทางเว็บไซต์ขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว วารสารดอกแก้ว จดหมายข่าว แผ่นพับ ผู้รับฟังความคิดเห็นเสียงตามสายขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว และหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถมากมายอยู่ในพื้นที่

นอกจากนั้นในการบริหารจัดการเมือง มีการสร้าง “บรรยากาศการเรียนรู้ในชุมชน” ที่หลากหลาย มีการจัดโครงการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ผู้นำชุมชนมีความใส่ใจและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเป็นระยะๆ เช่น การออก อบต.สัญจร ประชาคมหมู่บ้าน ประชาคมตำบล เพื่อจัดทำแผนพัฒนาสามปี โครงการประชุมสภา อบต.สัญจร โครงการ อบต.สีขาว โครงการสร้างความอบอุ่นภายในครอบครัว โครงการกีฬาต้านยาเสพติดอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี เป็นต้น ทำให้ตำบลดอนแก้วเป็นชุมชนที่เข้มแข็งประชาชนจะได้รับการพัฒนาด้วยการจัดการเรียนรู้จนสามารถที่จะปรับตัว และสามารถหาแนวทางและวิธีการแก้ปัญหาได้ ทั้งนี้ไม่ว่าปัญหาหรือสถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรมุ่งให้หน่วยงาน/ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว (ปชิตตา สูดังวงแก้ว, สัมภาษณ์เจาะลึก 25 สิงหาคม 2555)

3.3 ปัจจัยสนับสนุนไปสู่ความสำเร็จ

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก พบว่า ปัจจัยสนับสนุนไปสู่ความสำเร็จคือการกำหนดนโยบายในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ ในทุกระดับอย่างเป็นรูปธรรม ดังที่ นพดล ณ เชียงใหม่ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 23 สิงหาคม 2555) กล่าวว่า “...อบต. ต้องให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุเหล่านี้ เพราะถือว่าเป็นภูมิปัญญาในสังคม และเมื่ออบต.ดอนแก้วรับการถ่ายโอนสถานีอนามัยมาบริหารจัดการในปี 2551 แล้ว อบต.ดอนแก้วจึงได้ออก ‘ข้อบัญญัติเรื่องการดูแลช่วยเหลือคนพิการและผู้สูงอายุ’ ขึ้นมา เพื่อเป็นหลักประกันว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร อบต.ในอนาคต แต่ข้อบัญญัติของ อบต.เรื่องการช่วยเหลือผู้สูงอายุ ก็คงอยู่ และผู้บริหารชุดใหม่ก็ต้องปฏิบัติตามข้อบัญญัตินั้น...”

นอกจากการกำหนดนโยบายของผู้บริหารชุมชนแล้ว ยังพบว่า ปัจจัยที่สนับสนุนไปสู่ความสำเร็จ คือ การสร้าง “แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน” การสร้าง “บรรยากาศการเรียนรู้” เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทุกวัยเป็น “บุคคลแห่งการเรียนรู้” จะสังเกตได้ว่าระดับความรู้ การศึกษาของประชาชนทุกวัยในตำบลออนแก้วส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ที่ดี เนื่องจากมีสถานศึกษาในชุมชนหลายแห่ง และประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ง่าย และในชุมชนมีกลุ่มวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลให้การสนับสนุนและส่งเสริมการอนุรักษ์ และสืบทอดกิจกรรมทางด้านศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาต่างๆอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งมีสนามกีฬาขนาดใหญ่ของภูมิภาคอยู่ในพื้นที่ที่ประชาชนสามารถใช้เป็นสถานที่ในการออกกำลังกาย และมีการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับคนทุกวัย

ปัจจัยแห่งความสำเร็จอีกประการหนึ่งคือ “ทรัพยากรและงบประมาณสนับสนุน” โดยจัดให้มีกองทุนเพื่อช่วยเหลือผู้พิการและผู้สูงอายุ ทั้งเรื่องการส่งเสริมอาชีพ ความรู้ การให้กู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพ การซ่อมแซมบ้านเรือนให้เหมาะสมแก่สภาพของคนพิการและผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม กองทุนนี้ไม่ได้กำหนดเอาไว้ตายตัวว่าแต่ละปี อบต. จะสมทบงบประมาณจำนวนเท่าไรหรื ขึ้นอยู่กับแผนงานและความต้องการของผู้สูงอายุ ซึ่งที่ผ่านมาก็มีผู้ที่ใจบุญร่วมบริจาคเงินเข้ากองทุนนี้ด้วย ดังที่ ชวัลนุช ทองคำมัน (สัมภาษณ์เจาะลึก, 25 สิงหาคม 2555) กล่าวว่า “...เรา จะมีการสำรวจและสอบถามความต้องการของผู้สูงอายุก่อนว่า มีความต้องการหรืออยากจะได้รับ การสนับสนุนในเรื่องใด เราจะไม่ไปยึดเยียดให้เขา บางคนอยากจะทำอาหารขาย หรืออยากจะทำ เย็บผ้าเพื่อหารายได้ อบต. ก็จะทำคนมาสอน แล้วให้กู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพ รายละไม่เกิน 10,000 บาท บางคนก่อนจะเป็นผู้สูงอายุ มีความรู้เรื่องการซ่อมคอมพิวเตอร์มาก่อน เราก็ให้ยืมเงินไปเปิดร้านซ่อมคอมฯ ซึ่งที่ผ่านมา อบต. ได้ให้ผู้สูงอายุกู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพแล้ว กว่า 10 ราย...”

4. กลไกการดำเนินงาน กลไกการดำเนินงานเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุในตำบลออนแก้ว เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในชุมชน ไม่เฉพาะสมาชิกในชุมชนที่เป็นผู้สูงอายุ โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลออนแก้ว เป็นแกนหลักในการประสานงาน ภาคีเครือข่าย คือ คณะกรรมการหมู่บ้าน ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลนครพิงค์ วัดโสภณาราม สำนักสงฆ์สันเหมืองประชาราม โรงพยาบาลนครพิงค์ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์ เจ้าหน้าที่

สถานีอนามัยดอนแก้ว อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อาสาสมัครพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาส และเจ้าหน้าที่ฝ่ายช่างของทางองค์การบริหารส่วนตำบล ร่วมกับเป็นกลไกในการดำเนินงาน (ปัทิตตา สุดด้วงแก้ว สัมภาษณ์เจาะลึก, 23 สิงหาคม 2555) ประกอบด้วย

4.1 ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก คือ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน ครูภูมิปัญญาในตำบล ประธานชมรมผู้สูงอายุในแต่ละตำบล เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยดอนแก้ว อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และอาสาสมัครพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาส ที่แต่เดิมจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุเฉพาะในหน่วยงานของตนเอง มีความคิดที่จะดำเนินกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการพัฒนาผู้สูงอายุในภาพรวม และเกิดเป็นการปรึกษาหารือทั้งในระดับที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และหาภาคีเครือข่ายเพิ่มขึ้นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ

4.2 สถาบันที่เป็นตัวหลัก คือ ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลนครพิงค์ วัดโสภณาราม สำนักสงฆ์สันเหมืองประชาราม โรงพยาบาลนครพิงค์ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์ เข้ามามีส่วนร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในลักษณะการให้ความร่วมมือแบบเป็นหุ้นส่วนที่สามารถร่วมวางแผนในเชิงรุกและกำหนดเป็นยุทธศาสตร์รายสามปีได้

4.3 กลุ่มที่เป็นแกนนำ คือ คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุของตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และอาสาสมัครพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาส ได้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการร่วมกับเจ้าหน้าที่ของทางองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ เช่น ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพหยาตฝน กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารและขนมพุดมุนไพโร กลุ่มหัตถกรรมจักสาน กลุ่มผลิตภัณฑ์กระดาษสา กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้จากดินญี่ปุ่น กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์-พวงหรีด และกลุ่มจิตอาสาตำบลดอนแก้ว ดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมทั้งร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมตรวจสอบประเมินผล และร่วมแก้ไขปรับปรุงผลการดำเนินงาน

4.4 กลุ่มผู้สนใจ คือ กลุ่มจิตอาสาตำบลดอนแก้ว นักเรียนและนักศึกษา ซึ่งในตำบลมีนักศึกษาพยาบาลจากวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี และคณะพยาบาลจากโรงพยาบาลนครพิงค์ ที่มีความสนใจในการพัฒนาผู้สูงอายุ เข้ามามีบทบาทในการจัดกิจกรรม

4.5 นายจ้างที่เป็นตัวหลัก คือ หน่วยงานเอกชนหรือสถานประกอบการที่มีส่วนร่วมอย่างยิ่งในการจัดกิจกรรมและจัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้ไม่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ด้วยการจัดสภาพแวดล้อมในพื้นที่ ดังที่ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว (อุบล ยะไวทย์ณะวิชัย, สัมภาษณ์เจาะลึก, 24 สิงหาคม 2555) กล่าวว่า "...ในพื้นที่สาธารณะ เช่น วัด

สุสาน ก็ได้จัดทำห้องน้ำสำหรับคนสูงอายุ เพื่อให้คนสูงอายุออกมาใช้ชีวิตร่วมกับคนทั่วไปได้ เพราะคนสูงอายุส่วนใหญ่จะมีปัญหาเรื่องการขับถ่าย และห้องน้ำสาธารณะที่มีอยู่ส่วนใหญ่ไม่ได้ทำเผื่อคนสูงอายุ เช่น ประตูห้องน้ำแคบรถเข็นเข้าไม่ได้ ไม่มีราวจับช่วยพยุงตัว...”

กลไกการดำเนินงานเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุในตำบลดอนแก้วมีหลักการเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและกิจกรรมแบบพหุวัยที่บูรณาการศิลปวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตประจำวันแบบชาวล้านนา มีการดำเนินงานที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และระบบการสื่อสารภายในชุมชนที่ดี มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ การถอดองค์ความรู้ และการถ่ายทอดความรู้ให้กับแกนนำในการจัดกิจกรรมรุ่นใหม่ ๆ กิจกรรมเหล่านี้ เมื่อคณะกรรมการหมวดจะก็จะได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่คณะกรรมการรุ่นต่อไป รวมถึงการติดตามประเมินผลความก้าวหน้าของกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอด้วย

5. รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ

ในการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน จากเอกสาร หนังสือ บทความทางวิชาการ งานวิจัย รายงานผลการดำเนินงานประจำปีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบล เอกสารของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรมการพัฒนาชุมชน เพื่อเป็นพื้นฐานก่อนการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการในพื้นที่ ประกอบกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม พบรูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้

5.1 กิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ ในพื้นที่ตำบลดอนแก้ว ยังไม่พบกิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินงานของสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น

5.2 กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ เป็นการร่วมมือกันระหว่างภาคีเครือข่าย คือ ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลนครพิงค์ วัดโสภณาราม สำนักสงฆ์สันเหมืองประชาราม โรงพยาบาลนครพิงค์ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์ เข้ามามีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาให้มีภาวะพหุผลิพลัง โดยเป็น

กิจกรรมที่บูรณาการทุกด้าน ทั้งด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต โดยใช้พื้นที่แหล่งเรียนรู้ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว ร่วมกับกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ภายใต้การสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่วัดสันเหมือง หมู่ที่ 7 มีโครงการประจำด้านส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ โครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมสุขภาพทั้งกาย และสุขภาพจิต ตามแนวคิดการพัฒนาภาวะพลัมพลัง

กิจกรรมเริ่มต้นเป็นประจำในทุกๆ วันพฤหัสบดี ทางอบต. จัดรถไปรับผู้สูงอายุตามบ้าน โดยมีครอบครัวของผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วม เมื่อมาถึงแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งผู้สูงอายุที่ตำบลดอนแก้วเรียกว่า “โรงเรียนผู้สูงอายุ” และเรียกตนเองว่า “นักเรียนสูงอายุ” จากนั้นพระสงฆ์จากวัดสันเหมืองและวัดโสภณาราม นำสวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิตามหลักสูตรวิทันสาสมาธิของหลวงพ่อวิริยงค์ แม่เมตตา หยาดน้ำ (กรวดน้ำ) อุทิศส่วนกุศล สำหรับกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่จัดขึ้นจะหมุนเวียนเปลี่ยนไปทุกสัปดาห์ เช่น

ด้านสุขภาพ ก่อนเริ่มกิจกรรมจะมีนักศึกษาพยาบาลจากวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี มาตรวจสุขภาพ วัดความดัน ตรวจเลือด แล้วบันทึกลงสมุดประจำตัว จากนั้นวิทยากรมาจากโรงพยาบาลนครพิงค์และวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี มาอบรมเรื่องการออกกำลังกาย โภชนาการที่เหมาะสมกับวัยสูงอายุ การทำโยคะ ระบายไม่พลอง อาหารชีวจิต รำจ๊ิง การออกกำลังกายด้วยยางยืด แข่งขันหัวเราะ และสุนทรียสนทนาในประเด็นเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ นอกจากนี้ยังมีการออกหน่วยเคลื่อนที่ในกิจกรรมเต็มสุขสัจจกร เพื่อตรวจสุขภาพผู้สูงอายุที่นอนติดเตียงอยู่ที่บ้านโดยมีครอบครัว ผู้สูงอายุที่เป็นนักเรียนสูงอายุ และอาสาสมัครพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาสตำบลดอนแก้ว ร่วมปฏิบัติงานโดยมีการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจตามหลักสูตรการฟื้นฟูคุณภาพชีวิตและผู้สูงอายุ โดยได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิโกลบอลแห่งประเทศไทย ควบคู่ไปด้วย

ด้านการมีส่วนร่วม มีผู้แทนจาก อบต. บอกเล่าข่าวสารที่เกิดขึ้นในตำบล และผู้สูงอายุแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข่าวสารที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน การให้ผู้สูงอายุเป็นวิทยากรถ่ายทอดภูมิปัญญาล้ำนานในโครงการอู๋สอนหลาน โครงการคลังปัญญาผู้สูงอายุ อีกทั้งศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแมริมและศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลดอนแก้ว ได้จัดให้ปราชญ์ชุมชนของตำบลดอนแก้วเป็นวิทยากรร่วมจัดกิจกรรมกับบุคคลวัยอื่นๆ ในกิจกรรมจ้อยขอ เพื่อสืบสานศิลปวัฒนธรรม โดยเป็นกิจกรรมที่จัดร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุ ผู้พิการ จิตอาสาในตำบล และกลุ่มแม่บ้าน ในตอนกลางวันของกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ

ทุกวันพฤหัสบดี จะมีการรับประทานอาหารร่วมกันโดยผู้สูงอายุเตรียมอาหารมาจากที่บ้าน โดยผู้สูงอายุหรือครอบครัวของผู้สูงอายุอาจนำอาหารกองกลางมาสมทบ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมร่วมกับผู้สูงอายุวัยเดียวกันและวัยอื่นๆ ได้ นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ในการประเมินด้านสุขภาพของผู้สูงอายุว่าสภาพความเป็นอยู่และโภชนาการของผู้สูงอายุรายบุคคลเป็นอย่างไร ด้วยการประเมินการดูแลสุขภาพจากอาหารที่เตรียมมาจากบ้านด้วย

ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต พบว่า ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาออกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลดอนแก้ว ได้จัดฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นเกี่ยวกับการผลิตสินค้า OTOP เพื่อจัดจำหน่ายหารายได้เสริมหรือทำเป็นงานอดิเรก การฝึกอบรมการทำเกษตรที่ดีและเหมาะสม การอบรมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การฝึกอบรมการเลี้ยงสัตว์หรือการประมงเพื่อเพิ่มรายได้ การฝึกอบรมอาชีพเกษตรระยะสั้นให้แก่เกษตรกร การส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนและผู้สูงอายุในตำบลดอนแก้ว ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น โดยมีวิทยากรจากกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น กลุ่มเกษตรกรทำนาดอนแก้ว กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กิจกรรมที่สำคัญของกลุ่มแม่บ้าน คือ สนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ศิลปะประดิษฐ์ ทำขนม ตัดเย็บเสื้อผ้า ซึ่งมีกลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 5 กลุ่ม มีสมาชิก 150 คน เข้าร่วมกลุ่มเพื่อเพิ่มรายได้และความมั่นคงของชีวิต

5.3 กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ

ด้านสุขภาพ ตำบลดอนแก้วมีส่วนร่วมราชการภายในพื้นที่หลายหน่วยงาน ที่สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ และส่งเสริมให้ประชาชนทุกวัยสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รวมทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลยังยึดแนวทางพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ที่สนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับกลุ่มเป้าหมายทุกวัย ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกันและทั่วถึง โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อให้คนพิการและผู้สูงอายุในชุมชน สามารถเข้าถึงบริการด้านต่างๆ ได้โดยสะดวก และให้คนพิการและผู้สูงอายุมีสิทธิและความเสมอภาคทัดเทียมคนทั่วไป มีการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ และด้วยจุดเด่นที่ชุมชนมีมีสถานบริการด้านสาธารณสุข ทั้งระดับตำบลและระดับจังหวัด จึงจัดส่งเจ้าหน้าที่ให้บริการเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ และมีหน่วยงานด้านสาธารณสุขออกให้บริการ ตรวจคัดกรองผู้สูงอายุในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีการจัดทำเอกสาร เช่น ใบปลิว คู่มือ แผ่นพับ เสียงตาม

สาย เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัยแก่ผู้สูงอายุและครอบครัวของผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอ

ด้านการมีส่วนร่วม พื้นที่ตำบลดอนแก้วมีการก่อสร้างที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านห้วยตึงเฒ่า หมู่ที่ 3 เพื่อให้ประชาชนมีที่อ่านหนังสือเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรคสำหรับคนทุกวัยตามแนวคิดการออกแบบสำหรับทุกคน (universal design) เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ออกจากบ้านมาทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัวและชุมชน ในแหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัยของตำบล คือ อ่างเก็บน้ำห้วยตึงเฒ่า อ่างเก็บน้ำแม่จอก น้ำตกตาดหมอก ฝาลาด ผากบ วัดพระนอน (ขอนแก่น) วัดโสภณาราม พิพิธภัณฑสถานวัดโสภณาราม วัดดารากิมุข วัดดอนแก้ว วัดปิยาราม และสำนักสงฆ์สันเหมืองประชาราม เป็นต้น

ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต มีการจัดทำแผนพับ ใบปลิว และสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกองทุนผู้สูงอายุ และกองทุนการออมแห่งชาติ รวมทั้งแผนพับสิทธิของผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 พ.ศ. 2546 เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

6. กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

6.1 การกำหนดวัตถุประสงค์

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก พบว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ก่อนดำเนินกิจกรรมทุกกิจกรรมจะมีการจัดประชุมเวทีชุมชนที่เรียกว่า “ช่วงก้ากิด” หรือลานความคิด เพื่อให้สมาชิกทุกคนในหมู่บ้านได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและร่วมวางแผน มีการระดมความคิดสมาชิก อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้สูงอายุ และครอบครัวแล้ว ได้มีการจัดตั้งแกนนำในแต่ละหมู่บ้าน ๆ ละ 10 คน เป็นเครือข่ายในการทำงาน เพื่อสร้างทีมวิทยากรชุมชน (วิทยากรกระบวนการ) ลงไปพบปะชาวบ้านเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ อีกทั้งยังมีการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อเป็นพื้นที่ มีอาสาสมัครพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาสทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานระหว่างภาคีเครือข่าย ทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรเอกชน และกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ ในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน (ชาญชัย ธัญชัย, สัมภาษณ์เจาะลึก, 24 สิงหาคม 2555)

6.2 การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์

กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ จัดขึ้นโดยมีสถาบันที่เป็นตัวหลัก คือ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้วและโรงพยาบาลนครพิงค์ และกลุ่มที่เป็นแกนนำ คือ

คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุของตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และอาสาสมัครพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาส มีการแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์โดยผ่านสถาบันที่สำคัญในท้องถิ่น 2 สถาบัน คือ วัดและโรงพยาบาลในชุมชน โดยมีเจ้าสำนักสงฆ์สันเหมืองประชาราม คือ พระครูพุทธรัตน์ ธรรมตุนิ และพระอาจารย์มงคลชัย ชันติโร ให้ความสำคัญสนับสนุนอย่างเต็มที่ ในส่วนของโรงพยาบาล อบต. ดอนแก้ว ได้ประสานงานกับโรงพยาบาลนครพิงค์ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล นักศึกษาและคณาจารย์จากวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วน ในการสร้างทีมงานวิทยากรชุมชน (วิทยากรกระบวนการ) ซึ่งทาง อบต. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะให้กับแกนนำชุมชน ให้เป็นวิทยากรชุมชน รวมทั้งอาสาสมัครที่สนใจช่วยเหลือชุมชนเพื่อเป็นกลไกหลักในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในระดับหมู่บ้าน บทบาทการเป็นกลไกดังกล่าวถูกเรียกว่าเป็น “วิทยากรชุมชน” หรือเป็น “หัวหอก” หรือ “ตัวกระตุ้นชุมชน” โดยวิทยากรชุมชนจะลงมือทำงานร่วมกับชุมชนที่วัด โรงพยาบาล และศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ผู้สูงอายุในชุมชน มีการแบ่งบทบาทการดำเนินงาน ติดตามผลและจัดประชุมหมุนเวียนตามชุมชนต่างๆ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยในส่วนของการพัฒนาทักษะ อบต. และแกนนำชุมชน เพื่อให้เป็นวิทยากรชุมชน โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้เป็นเครื่องมือ ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน คือ องค์กร PH-Japan สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สมาคมวิถีทางเลือกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Alternative Development Association: SADA) (วรรณัญ วงศ์อริยสกุล, สัมภาษณ์เจาะลึก, 25 สิงหาคม 2555)

6.3 การดำเนินกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมเป็นการร่วมมือกันระหว่างภาคีเครือข่าย คือ ชมรมผู้สูงอายุ โรงพยาบาลนครพิงค์ วัดโสภณาราม สำนักสงฆ์สันเหมืองประชาราม โรงพยาบาลนครพิงค์ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์ เข้ามามีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาให้มีภาวะพหุศักยภาพ โดยเป็นกิจกรรมที่บูรณาการทุกด้าน ทั้งด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต โดยใช้พื้นที่แหล่งเรียนรู้ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ผู้สูงอายุในชุมชน กิจกรรมเริ่มต้นเป็นประจำในทุกๆ วันพฤหัสบดี โดยทาง อบต. จัดรถไปรับผู้สูงอายุตามบ้าน บางครอบครัวก็จะเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมกับผู้สูงอายุเมื่อมาถึงแหล่งการเรียนรู้ ในแต่ละครั้งมีกิจกรรม ดังนี้ (จรัสศรี เหมือนวงศ์, สัมภาษณ์เจาะลึก, 25 สิงหาคม 2555)

- ก่อนเริ่มกิจกรรมจะมีนักศึกษาพยาบาลจากวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี มาตรวจสุขภาพ วัดความดัน ตรวจเลือด แล้วบันทึกผลสมุดประจำตัว

- พระสงฆ์จากวัดสันเหมืองหรือวัดโสภณาราม นำสวดมนต์ให้พระ นิ่งสมาธิ แผ่เมตตา หยาดน้ำ (กรวดน้ำ) อุทิศส่วนกุศล

- กิจกรรมการศึกษานอกระบบที่จัดขึ้นจะหมุนเวียนเปลี่ยนไปทุกสัปดาห์ เช่น ด้านสุขภาพ มีการอบรมเรื่องการออกกำลังกาย โภชนาการที่เหมาะสมกับวัยสูงอายุ การทำโยคะ ระบายไม่พลอง อาหารชีวจิต รำจี้กง การออกกำลังกายด้วยยางยืด และมีสุนทรียสนทนาในประเด็นเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม มีผู้แทนจาก อบต. บอกเล่าข่าวสารที่เกิดขึ้นในตำบล และผู้สูงอายุแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข่าวสารที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน บางครั้งได้จัดให้ผู้สูงอายุที่เป็นปราชญ์ชุมชนหรือครูภูมิปัญญาที่เป็นที่เคารพนับถือของตำบลตอนแก้วเป็นวิทยากรร่วมจัดกิจกรรมกับบุคคลวัยอื่นๆ เช่น การเล่นนิทานพื้นบ้าน กำมะเก่า บริศนาคำทาย สุภาสิต คำคม กำอู่ บ่าวคู่สาว คำว จ้อย ซอ เพลงกล่อมลูก ตำรายาปะเก่า เพลงฮ้องขวัญ ดนตรีพื้นบ้าน ตัดตุง สอนภาษาล้านนา กิจกรรมสานฮักสองวัยเชื่อมใจผูกพัน เป็นกิจกรรมที่มีการประสานไปยังโรงเรียนในชุมชน ให้ผู้สูงวัยเข้าไปทำกิจกรรมกับเด็กนักเรียนในโรงเรียน โดยอู๋ย (ผู้สูงวัย) สอนเด็กให้เล่น อังกะลุง เล่นนิทานพื้นบ้านให้ฟัง ส่วนหลานก็พาอู๋ยท่องโลกอินเทอร์เน็ต พาเข้าห้องสมุด และอู๋ยหลานห่อข้าวมากินร่วมกัน ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่จัดร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุ ผู้พิการ จิตอาสาในตำบล รวมถึงกลุ่มแม่บ้านต่างๆ

- กิจกรรมตอนกลางวันมีการรับประทานอาหารร่วมกันโดยผู้สูงอายุเตรียมอาหารมาเองจากที่บ้าน โดยผู้สูงอายุหรือครอบครัวของผู้สูงอายุอาจนำอาหารกองกลางมาสมทบ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้ผู้สูงวัยมีกิจกรรมร่วมกับผู้สูงอายุวัยเดียวกันและวัยอื่นๆ ได้ดี นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ในการประเมินด้านสุขภาพของผู้สูงอายุว่าสภาพความเป็นอยู่และโภชนาการของผู้สูงอายुरายบุคคลเป็นอย่างไร ด้วยการประเมินจากอาหารที่เตรียมมาจากบ้าน ควรเป็นอาหารที่ “กินปลาเป็นหลัก กินผักเป็นพื้น (ประจำ) อายุยังยืนยาว”

- ช่วงบ่ายหากไม่มีการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มรายได้และความมั่นคงของชีวิต ก็จะเป็นการศึกษาดูงานการศึกษาตามอัธยาศัยในแหล่งการเรียนรู้

6.4 การประเมินผล

การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ใช้กระบวนการประเมินผลตามสภาพที่เป็นจริง ด้วยกระบวนการสังเกต การบันทึก และรวบรวมข้อมูลจากงานและวิธีการที่ผู้สูงอายุทำ

เน้นการประเมินทักษะและความสามารถในการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ การประเมินผลจากสภาพที่เป็นจริงจะมีความต่อเนื่องในการให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยากรทันทีเพื่อใช้เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะกับผู้สูงอายุแต่ละบุคคล สำหรับการประเมินผลการดำเนินกิจกรรมมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่มภาคีเครือข่ายที่ร่วมจัดกิจกรรม มีการติดตามผลและจัดประชุมหมุนเวียน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยมี อบต. เป็นแกนกลางในการประสานงาน มีลักษณะเป็นการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ มีการจัดการความรู้และถอดองค์ความรู้ออกมาเป็นคู่มือ 2 เล่ม คือ คู่มือการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ผู้สูงอายุในชุมชน และคู่มือการดูแลคนพิการ ผู้สูงอายุในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ผู้สูงอายุในชุมชน

7. ภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน

ด้านสุขภาพ คือ ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลนครพิงค์ โรงพยาบาลนครพิงค์ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สถาบันพัฒนาการเด็กราชชนครินทร์ องค์การ PH-Japan สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสมาคมวิถีทางเลือกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Alternative Development Association: SADA)

ด้านการมีส่วนร่วม คือ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลดอนแก้ว วัดโสภณาราม สำนักสงฆ์สันเหมืองประชาราม และชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลนครพิงค์

ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต คือ กลุ่มเกษตรกรทำนาดอนแก้ว กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และสหกรณ์ออมทรัพย์องค์การอิสระจำกัด

ประเภทของภาคีเครือข่าย มีทั้งที่เป็นภาคีเครือข่ายตามประเด็น (issue based) โดยเป็น ภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน องค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มีการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้สูงอายุอย่างบูรณาการเป็นองค์รวม ทำหน้าที่ในการประสานภาคีเครือข่าย ร่วมกันเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงาน และภาคีเครือข่ายตามพื้นที่ (area based) ทั้งที่เป็นบุคคลหรือผู้นำการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ผู้นำชุมชน โดยเฉพาะประธานชมรมผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น นายกองค้การบริหารส่วนตำบล นายกเทศมนตรี อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครพัฒนา

คุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาสกลุ่มภูมิปัญญาต่างๆ ในชุมชน กลุ่มวิชาชีพต่างๆ ในชุมชน รวมถึงสถานศึกษา ในพื้นที่

รูปแบบการรวมตัวของภาคีเครือข่าย เป็นเครือข่ายแบบรวมศูนย์มีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นแกนในการประสานสัมพันธ์เป็นเครือข่าย

ลักษณะการรวมตัวกันของภาคีเครือข่าย อยู่ในลักษณะเครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายภาคสาธารณะ เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ

8. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่ส่งผลให้ตำบลดอนแก้วประสบความสำเร็จในการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพรากของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย

8.1 ตำบลดอนแก้ว มีการกำหนดวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน นโยบาย กลยุทธ์หรือแผนชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพรากของผู้สูงอายุที่ชัดเจน ด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาว่า “ดอนแก้ว ตำบลแห่งสุขภาวะ” และมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนทุกฝ่าย เช่น การพูดคุย การประชุม คณะกรรมการหมู่บ้าน ทำประชาคมหมู่บ้าน การจัดเวทีประสบการณ์ การสัมมนา เสวนา การชี้แจงพูดคุยผ่านสื่อสาธารณะ ภายในชุมชนหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายนอกชุมชน

8.2 ตำบลดอนแก้ว มีผู้นำชุมชนที่มีลักษณะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ นายกองการบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. คณะกรรมการหมู่บ้าน รวมถึง ประธานชมรมผู้สูงอายุ แกนนำเครือข่ายผู้สูงอายุในชุมชน ครู กศน. ครูภูมิปัญญา พระ ในพื้นที่มีวิสัยทัศน์ทำงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ มีความอดทน และเห็นประโยชน์เพื่อส่วนรวม รวมทั้งมีความพร้อมที่จะปรับตัว ปรับวิธีคิด ปรับแผนเพื่อให้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของสมาชิกในชุมชน

8.3 ตำบลดอนแก้ว มีหลักการบริหารจัดการและจัดการชุมชนที่ยึดหลักประชาธิปไตย หลักการมีส่วนร่วม และหลักธรรมาภิบาล นั่นคือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การทำงานที่คำนึงถึงความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ร่วมมือกันเพื่อทำความดี และมีความเข้มแข็งทางปัญญา เรียนรู้ และปรับตัวได้ดี

8.4 ประชาชนในตำบลดอนแก้วมีคุณลักษณะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความเป็นพลเมืองที่มีจิตสาธารณะ ไม่เห็นแก่ตัว มีความรัก เป็นกลุ่มคนที่ “เกาะกลุ่มรุมรา” (มีความสามัคคี) มีความเอื้ออาทรต่อกัน และมีสัมพันธภาพที่ดีในลักษณะเครือข่าย จินเกิดเป็นพลังกลุ่มที่มีความพร้อมในการทำงานเพื่อชุมชนของตนเอง ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการจัด

กิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติการ และการประเมินผล โดยทุกคนจะเรียนรู้จากการประชุม พูดกันทั้งในกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย

8.5 ตำบลดอนแก้ว มีการจัดการความรู้ในชุมชนอย่างบูรณาการ โดยการรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนอย่างยั่งยืน มีการดำเนินงานในระดับหน่วยอย่างบูรณาการทั้งการพัฒนาผู้สูงอายุไปพร้อมกับการพัฒนาผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาสในชุมชน มีการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลข่าวสาร และการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่มีรูปแบบหลากหลาย เพื่อการศึกษาเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนเอง และมีการถอดองค์ความรู้จัดทำเป็นคู่มือการปฏิบัติงานเพื่อเผยแพร่สำหรับผู้สนใจ

8.6 ตำบลดอนแก้ว มีทรัพยากรและความสามารถที่พึ่งพาตนเองได้ มีความสมบูรณ์ด้านต่างๆ มากพอควร มีกินมีใช้ มีพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจที่ดี มีความพอเพียง มีกิจกรรมเสริมสร้างกลุ่มอาชีพ กิจกรรมเสริมรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งด้านทรัพยากรการเรียนรู้ งบประมาณ และบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนบนฐานการดำเนินชีวิตที่แท้จริงวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินการพัฒนาให้ตำบลเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ

8.7 มีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของประชาชนทุกวัย ไม่ให้เกิดอุปสรรคในการเรียนรู้

8.9 มีการกำหนดกลไก หน้าที่และความรับผิดชอบชัดเจน คือ มีการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ผู้สูงอายุในชุมชนตำบลดอนแก้ว และมีการจัดระบบสวัสดิการพัฒนาศูขภาวะชุมชนด้วย อาสาสมัครพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาสตำบลดอนแก้ว ซึ่งเป็นกลุ่มของผู้มีจิตสาธารณะ ทำงานอย่างบูรณาการร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว เพื่อเป็นแกนกลางในการประสานสัมพันธ์ความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในเชิงรุก และมีการกำหนดสิทธิประโยชน์ที่ภาคีเครือข่ายจะได้รับอย่างชัดเจนในฐานะหุ้นส่วนทางการศึกษา ตลอดจนดำเนินการยกย่องภาคีเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จ

8.10 มีการระดมสื่อสารและประชาสัมพันธ์ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนหลายรูปแบบ โดยพบว่า อบต.มีการผลิตสื่อ แผ่นพับ ใบปลิว เผยแพร่ความรู้และชักชวนให้ผู้สูงอายุและครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังอย่างทั่วถึง มีการทำป้ายประชาสัมพันธ์ ส่งรูปถ่ายและข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เช่น หนังสือพิมพ์รายวันเชียงใหม่ นิวส์ และไทยนิวส์ เป็นต้น และมีการออกอากาศ

ประชาสัมพันธโครงการทางสถานีวิทยุท้องถิ่น ซึ่งมีส่วนกระตุ้นความสนใจของผู้สูงอายุและครอบครัว และคนในชุมชนให้อยากเข้าร่วมกิจกรรม

9. ปัญหาและอุปสรรค จากการการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการในพื้นที่ ประกอบกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม สรุปได้ว่า ตำบลดอนแก้ว ประสบปัญหาด้านการถ่ายทอดความรู้ และการแสวงหาบุคลากรที่จะเข้ามาดำเนินงานรุ่นใหม่ ที่จะเข้ารับการถ่ายทอดความรู้เพื่อสร้างผู้นำแกนกลางรุ่นใหม่ ๆ ที่เป็นที่ยอมรับนับถือและสามารถเป็นศูนย์รวมของเครือข่ายได้ยังมีอยู่อย่างจำกัด จึงควรมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นระบบหรือจัดเป็นโรงเรียนชราบาลเพื่อพัฒนาบุคลากรรุ่นใหม่มาสานงานต่อให้เพิ่มขึ้น

10. แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคต และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ

10.1 การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเพื่อพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ ทั้งในระดับประเทศ ระดับเมือง และระดับชุมชน ตำบล หรือหมู่บ้าน เพื่อที่จะได้สอดคล้องกับทางนโยบายของตำบลทำให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายสามารถนำไปดำเนินการได้จริงและสอดคล้องสภาพ ปัญหา ความต้องการ ของแต่ละบริบทในแต่ละพื้นที่

10.2 การจัดตั้งกรรมการหรือองค์การกลางเพื่อการดำเนินงานอย่างเป็นทางการ ในลักษณะองค์การมหาชน เพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุในระดับชาติเพื่อเป็นองค์การประสานสัมพันธ์กับภาคีเครือข่ายในทุกๆ ด้านในการร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน ร่วมวางแผน ร่วมลงทุน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผิดชอบ

10.3 การปรับกระบวนการทัศน์เชิงบวกให้แก่ ภาคีเครือข่ายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความรู้ทักษะ และเจตคติที่ดี มีความเข้าใจถึงหลักการวิธีการ และขั้นตอนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากรอาจจะทำโดยการฝึกอบรม การให้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การศึกษาตัวอย่างชุมชนแห่งการเรียนรู้จากที่ต่าง ๆ การจัดการความรู้ และถอดบทเรียน เป็นต้น อันเป็นการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ ซึ่งอาจจะทำให้หลายวิธีจนมีการเรียนรู้จนเป็นนิสัยและในที่สุดก็จะเกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ในที่สุด

10.4 การจัดการความรู้ในชุมชน โดยการถอดองค์ความรู้ของภาคีเครือข่าย (knowledge decodification) ตลอดจนต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้จากการจัดการความรู้ ในรูปแบบ

สื่อสิ่งพิมพ์ ไปสเตอร์ แผ่นพับ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือเว็บไซต์ เพื่อเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพ

10.5 การสร้างเครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ ควรมีการประสานเชื่อมโยงเมืองแห่งการเรียนรู้ในพื้นที่ต่างๆ ในภูมิภาคเข้าด้วยกันโดยอาจจัดตั้งกลุ่มหรือแกนนำประสานงานเครือข่าย เพื่อส่งเสริมสนับสนุนกันในการดำเนินงาน อีกทั้งยังได้เรียนรู้และนำผลของเครือข่ายมาปรับปรุงชุมชนของตนให้พัฒนายิ่งขึ้น

ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญของปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ จากการศึกษาภาคสนามกรณีศึกษาที่ดี 1 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

บริบททั่วไป พบว่า ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะเป็นชุมชนติดกับเมือง มีประชากรผู้สูงอายุจำนวน 1,532 คน คิดเป็นร้อยละ 10.47 ของประชากรทั้งหมด จึงนับว่าเป็นสังคมผู้สูงอายุแบบสมบูรณ์ ในพื้นที่มีสถานศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา มีแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และมีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถมากมายอยู่ในพื้นที่

นโยบาย เป้าหมาย และกรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ มีการกำหนดที่ชัดเจนเป็นแผนการพัฒนาระยะสามปี ที่โดดเด่นก็คือมีการกำหนด “ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว เรื่อง ข้อบัญญัติเรื่องการดูแลช่วยเหลือคนพิการและผู้สูงอายุ พ.ศ. 2551” เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน ตามวิสัยทัศน์ของตำบลดอนแก้ว คือ “ดอนแก้ว ตำบลแห่งสุขภาพ” ที่ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีสุขภาพที่ดีครบทั้งสี่ด้าน ได้แก่ กาย จิต สังคม และปัญญา ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุจัดตั้งเป็นชมรมผู้สูงอายุทุกหมู่บ้าน และมีเป้าหมายให้ผู้สูงอายุในตำบลดอนแก้วได้รับการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณภาพ การเสริมสร้างสภาพแวดล้อมแหล่งเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ที่เหมาะสม และเพียงพอสำหรับประชาชนทุกระดับ ทุกวัย เพื่อก้าวไปสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้

องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุของตำบลดอนแก้ว พบว่า มีนโยบายที่เด่นชัดในการกำหนดให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ มีเอื้อต่อการเรียนรู้ของคนทุกวัย ด้วยความพยายามวิเคราะห์สภาพชุมชนของตนเองเทียบกับสถานการณ์ในปัจจุบัน และการใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน ด้วยการเรียนรู้จาก

ประสบการณ์ภายในชุมชนและจากประสบการณ์จากภายนอกชุมชน มีการดำเนินงานพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ที่อาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย มีการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในชุมชนที่หลากหลาย และประชากรมีลักษณะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

กลไกการดำเนินงาน เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในชุมชน ไม่เฉพาะสมาชิกในชุมชนที่เป็นผู้สูงอายุ มีการประสานสัมพันธ์ในลักษณะหุ้นส่วน คือ สถาบันที่เป็นตัวหลัก และกลุ่มที่เป็นแกนนำ เป็นแกนนำในการดำเนินงาน ขณะที่กลุ่มผู้สนใจและนายจ้างที่เป็นตัวหลัก เป็นภาคีเครือข่ายโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน เป็นกลไกในการดำเนินงาน

รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในตำบลดอนแก้ว ยังไม่พบกิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ โครงการผู้สอนหลาน การทำสวนทฤษฎีสวนนาในประเด็นสุขภาพ โยคะ ระบายสีผลไม้สด อาหารชีวจิต รำจ๊ิง การออกกำลังกายด้วยยางยืด และการแข่งขันหัวเราะสำหรับกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ มีการไบบลิโอ คู่มือ แผ่นพับ เสียงตามสาย ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน และการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเพื่อการเรียนรู้ของคนทุกวัย

กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ เริ่มต้นจาก **การกำหนดวัตถุประสงค์** ด้วยการจัดประชุมเวทีชุมชน (“ช่วงก้ากิด” หรือ “ลานความคิด”) การสร้างทีมวิทยากรกระบวนการ **การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์** โดยสถาบันที่เป็นตัวหลัก และกลุ่มที่เป็นแกนนำ ดำเนินการการแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์โดยผ่านสถาบันที่สำคัญในท้องถิ่น 2 สถาบัน คือ วัดและโรงพยาบาล ในชุมชน **การดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่ายที่บูรณาการแบบสหวิชาชีพ** ทั้งด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต โดยใช้พื้นที่แหล่งเรียนรู้ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ผู้สูงอายุในชุมชน กิจกรรมเริ่มต้นเป็นประจำในทุกๆ วันพฤหัสบดี **การประเมินผล** ใช้การประเมินผลตามสภาพจริงด้วยการสังเกต

ภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน รูปแบบของภาคีเครือข่าย ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในประเภทภาคีเครือข่ายตามประเด็น และภาคีเครือข่ายตามพื้นที่ มีรูปแบบการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายแบบรวมศูนย์และเครือข่ายแบบกระจาย ลักษณะการรวมตัวของภาคีเครือข่ายเป็นเครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายภาคสาธารณะ

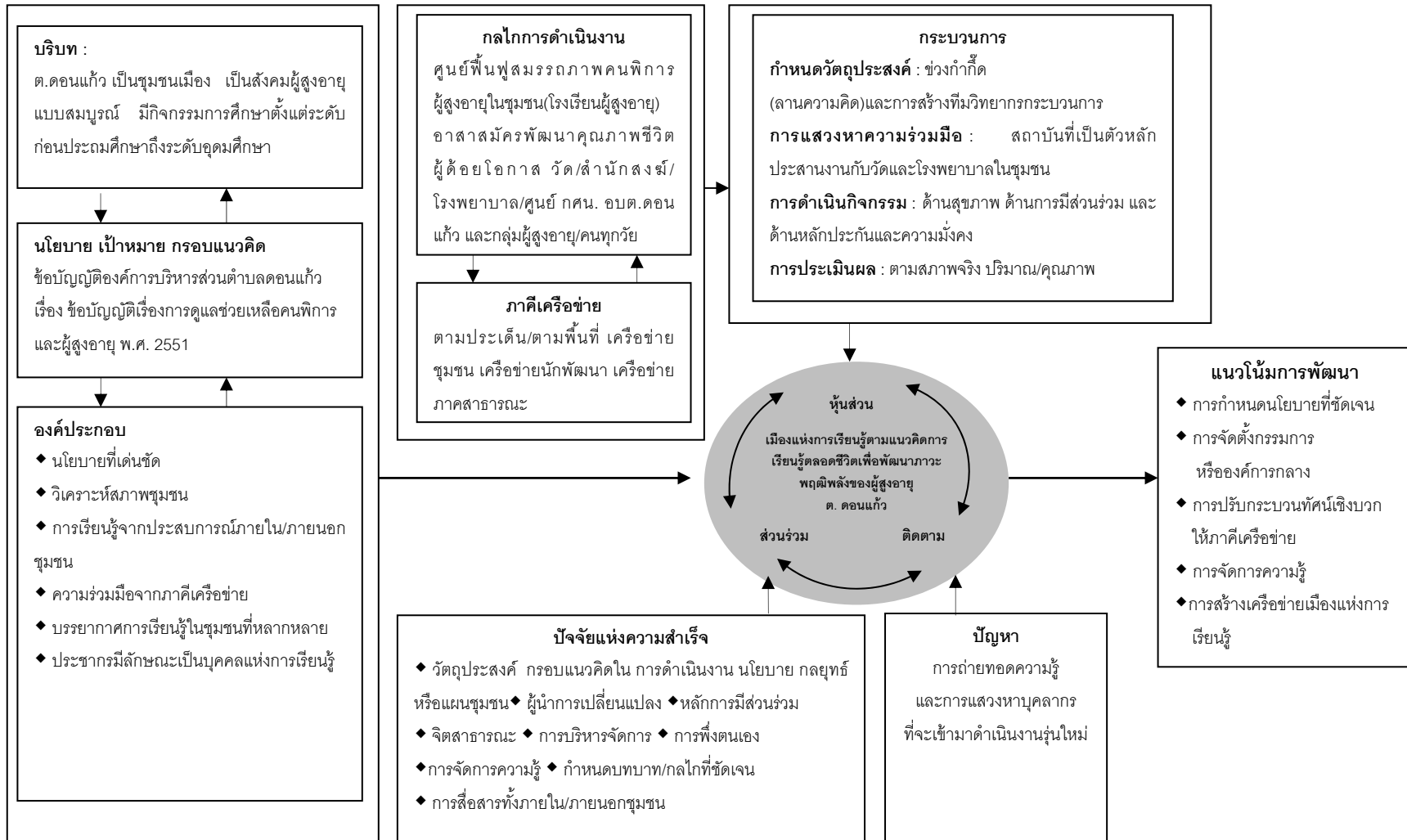
ปัจจัยแห่งความสำเร็จ พบว่า ตำบลดอนแก้ว มีการกำหนดวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิด ในการดำเนินงาน นโยบาย กลยุทธ์หรือแผนชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุที่ชัดเจน มีผู้นำชุมชนที่มีลักษณะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีความพร้อมที่จะปรับตัว ปรับวิธีคิด ปรับแผนเพื่อให้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของสมาชิก ในชุมชน มีหลักการบริหารและจัดการชุมชนที่ยึดหลักประชาธิปไตย หลักการมีส่วนร่วม และหลัก ธรรมาภิบาล มีประชาชนมีคุณลักษณะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความเป็นพลเมืองที่มีจิต สาธารณะ ไม่เห็นแก่ตัว มีความรัก และเกื้อกูลชุมชน (สามัคคี) มีการจัดการความรู้ในชุมชน มี ทรัพยากรและสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศ การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีการกำหนดกลไก หน้าที่และความรับผิดชอบชัดเจน มีการระดม สื่อสารและประชาสัมพันธ์ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า มีปัญหาด้านการถ่ายทอดความรู้ และการแสวงหาบุคลากร ที่จะเข้ามาดำเนินงานรุ่นใหม่

แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคตและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมือง แห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลัง ประกอบด้วย การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเพื่อ พัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ การจัดตั้งกรรมการหรือองค์การ กลางเพื่อการดำเนินงานอย่างเป็นทางการในลักษณะองค์การมหาชน การปรับกระบวนการทศนเชิง บวกให้แก่ ภาคีเครือข่ายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การจัดการความรู้ในชุมชน การสร้างเครือข่ายเมือง แห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนกันในการดำเนินงาน อีกทั้งยังได้เรียนรู้และนำผลของเครือข่ายมาปรับปรุงชุมชนของตนให้พัฒนายิ่งขึ้น

ทั้งนี้ผู้วิจัยเสนอผลการสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะ พหุพลังของผู้สูงอายุ จากการศึกษาภาคสนามกรณีศึกษาที่ดี 1 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ แสดงในแผนภูมิที่ 4.2

แผนภูมิที่ 4.2 ปรัชญาการณของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพิพลังของผู้สูงอายุกรณีศึกษาที่ 1 ต.ดอนแก้ว อ.แมริม จ.เชียงใหม่



กรณีศึกษาที่ 2 ตำบลถอนสมอ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี

1. **บริบททั่วไป** เทศบาลตำบลถอนสมอ ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดสิงห์บุรี อยู่ห่างจากจังหวัดสิงห์บุรีเป็นระยะทาง 18 กิโลเมตร เป็นหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบเทศบาล หนึ่งในเขต อำเภอท่าช้าง มีเนื้อที่ประมาณ 17.47 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 10,918.75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 46.69 ของพื้นที่อำเภอท่าช้าง ประกอบด้วย 2 ตำบล คือตำบลถอนสมอ มีพื้นที่ประมาณ 11.79 ตารางกิโลเมตร และตำบลพิบูลทอง มีพื้นที่ประมาณ 5.68 ตารางกิโลเมตร มีแม่น้ำน้อยไหลผ่านกึ่งกลางระหว่างสองตำบล

เทศบาลตำบลถอนสมอ มีอาณาเขตติดต่อกับหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น ดังต่อไปนี้ ทิศเหนือ ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลวิหารขาว และองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ประจักษ์ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี ทิศใต้ ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลองครักษ์ อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง ทิศตะวันออก ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลโรงช้าง และองค์การบริหารส่วนตำบลพระงาม อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ทิศตะวันตกติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ประจักษ์ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี และองค์การบริหารส่วนตำบลจำลอง อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง

1.1 ด้านสังคม (ประชากร การศึกษา ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม สาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต)

1.1.1 **ประชากร** ประชากรจังหวัดสิงห์บุรี มีประชากรทั้งสิ้น 215,299 คน มีประชากรผู้สูงอายุ 34,433 คน คิดเป็นร้อยละ 16 ซึ่งถือว่าเป็นสังคมผู้สูงอายุแล้ว ในเขตเทศบาลอำเภอท่าช้างมีจำนวนมีประชากรทั้งสิ้น 9,617 คน แบ่งเป็น ชาย 4,629 คน หญิง 4,988 คน จำนวนครัวเรือน 2,885 ครัวเรือน ความหนาแน่นเฉลี่ยของประชากร 554 คน / ตร.กม. อัตราการเกิดร้อยละ 0.95 อัตราการตายร้อยละ 0.93 ในส่วนของตำบลถอนสมอ มีประชากรทั้งหมด 6,130 คน เป็นประชากรผู้สูงอายุ 1,327 คน คิดเป็นร้อยละ 21.65 ถือเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์

ตารางที่ 4.3 จำแนกหมู่บ้าน เขตการปกครอง ตำบลถอนสมอ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี

ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	ตำบล	จำนวนบ้าน	ประชากร			พื้นที่
				ชาย	หญิง	รวม	
บ้านท่าหาดสามัคคี	1	ถอนสมอ	184	283	273	556	0.980
บ้านสวนกล้วยพัฒนา	2	ถอนสมอ	319	533	583	1,116	2.333
บ้านสวนกล้วย	3	ถอนสมอ	163	300	317	617	1.602
บ้านจำปาทอง	4	ถอนสมอ	177	284	313	597	1.976
บ้านเสมาทอง	5	ถอนสมอ	267	474	504	978	1.953
ศิษย์หลวงปู่หัดพัฒนา	6	ถอนสมอ	433	442	468	910	0.925
ศิษย์หลวงพ่อหินร่วมใจ	7	ถอนสมอ	224	312	368	680	0.675
บ้านขุนโลก	8	ถอนสมอ	233	369	393	762	0.934
บ้านนอกโรย	1	พิบูลทอง	242	385	380	765	1.536
บ้านหาดยายสั้น	2	พิบูลทอง	150	240	264	504	1.136
บ้านพิบูลทองสามัคคี	3	พิบูลทอง	163	287	309	596	1.118
บ้านพิบูลทอง	4	พิบูลทอง	191	340	354	694	1.225
บ้านคลองท่าแค	5	พิบูลทอง	204	289	316	605	0.561

1.1.2 การศึกษา ในตำบลถอนสมอ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรีมีการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ผ่านแหล่งการเรียนรู้ ดังนี้ การศึกษาในระบบมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลถอนสมอ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน 5 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนท่าช้างวิทยาคาร โรงเรียนวัดถอนสมอ โรงเรียนอนุบาลท่าช้าง โรงเรียนวัดโบสถ์ โรงเรียนวัดพิบูลทอง สถานศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน 1 แห่ง คือ โรงเรียนใจเพียรวิทยานุสรณ์ สถานศึกษาสำหรับการศึกษานอกระบบมี 1 แห่ง คือ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอท่าช้าง ทางด้านการศึกษาตามอัธยาศัย มีแหล่งการเรียนรู้ในตำบลถอนสมอ ประกอบด้วย ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 14 แห่ง ห้องสมุดประชาชนวัดโบสถ์ ห้องสมุดวัดพิบูลทอง หอกระจายข่าว 13 แห่ง เสี่ยงตามสาย 2 แห่ง วัด 3 วัด ตลาด แหล่งชุมชน ตลาดนัดคลองถม 2 แห่ง และสถานที่รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมและจารีตประเพณี 1 แห่ง

1.1.3 ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม ประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลถอนสมอ นับถือศาสนาพุทธ ประมาณร้อยละ 95 ของประชากรทั้งหมด นับถือศาสนาอื่นประมาณ ร้อยละ 5 ของประชากรทั้งหมด มีวัด 3 วัด ประเพณี และวัฒนธรรม เฉพาะท้องถิ่น คือ การจัดการแข่งขันเรือยาว ประมาณเดือน พฤศจิกายน – ธันวาคม ประเพณีลอยกระทง ประมาณเดือนพฤศจิกายน ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประมาณเดือนมกราคม ประเพณีสงกรานต์ ประมาณเดือนเมษายน ประเพณีเข้าพรรษา ประมาณเดือนกรกฎาคม ประเพณีออกพรรษา ประมาณเดือนตุลาคม และมีการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการละเล่น รำวง รำไท่น การแสดง โขน และละครชาตรี

1.1.4 สาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตำบลถอนสมอ มีสาธารณสุขในชุมชน คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลถอนสมอ ทางด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตเทศบาลตำบลถอนสมอมีรถยนต์สำหรับใช้ในการตรวจการณ์และระงับเหตุเพลิงไหม้ 3 คัน แบ่งออกเป็นรถยนต์ดับเพลิง รถยนต์บรรทุกน้ำและรถยนต์ตรวจการดับเพลิง มีเครื่องหาบหาม ตำรวจสายตรวจประจำป้อมยาม และตำรวจสายตรวจตู้แดง สายตรวจพิทักษ์ชุมชน 2 แห่ง มีพนักงานดับเพลิงสังกัดเทศบาลตำบลถอนสมอ 10 คน และมีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) สังกัดเทศบาลตำบลถอนสมอ 75 คน

1.2 ด้านเทคโนโลยี ตำบลถอนสมอ มีหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้ จำนวน 13 หมู่บ้าน ประมาณ 2753 ครั้วเรือน ครั้วเรือนที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ประมาณ 15 ครั้วเรือน (ข้อมูลจากการไฟฟ้าอำเภอท่าช้าง) สำหรับการประปา จำนวนครั้วเรือนที่มีน้ำประปาใช้จำนวน 12 หมู่บ้านของการประปา ส่วนภูมิภาคจำนวน 381 ครั้วเรือน การประปาหมู่บ้านประมาณ 2,387 ครั้วเรือน มีโทรศัพท์ มีบริการโทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 13 หมู่บ้าน โทรศัพท์พื้นฐานครอบคลุมพื้นที่ 13 หมู่บ้าน (ไม่ครบทุกครั้วเรือน) ประชาชนมีโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่ใช้เป็นส่วนใหญ่

1.3 ด้านเศรษฐกิจ ประชากรในตำบลถอนสมอมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 25,000 บาท/คน/ปี มีอุตสาหกรรม ประกอบด้วย โรงสีข้าว 3 โรง โรงไม้ 2 โรง อุตสาหกรรมในครั้วเรือน คือ ทำดอกไม้ประดิษฐ์ แปรรูปไม้ ทำเฟอร์นิเจอร์ แปรรูปอาหารจากผลิตภัณฑ์การเกษตร การพาณิชย์ ประกอบด้วย สถานบริการน้ำมันขนาดกลาง 3 แห่ง ธนาคาร 2 แห่ง คือ ธนาคารออมสินและธนาคารกสิกรไทย สหกรณ์ 1 แห่ง คือ สหกรณ์การเกษตรท่าช้าง จำกัด ผู้ประกอบการร้านค้า จำนวน 210 แห่ง ด้านเกษตรกรรม ตำบลถอนสมอเป็นพื้นที่การเกษตร ทำนา ทำสวน ฯลฯ มีพื้นที่

การเกษตร 8,085 ไร่ พืชผักเศรษฐกิจ ข้าว 6,651 ไร่ ไม้ผล 1,434 ไร่ ฤดูปลูกข้าวหน้าปี หมายถึงการเพาะปลูกช่วง 1 พฤษภาคม – 30 ตุลาคม ฤดูนาปรัง หมายถึง การเพาะปลูกช่วง 1 พฤศจิกายน – 30 เมษายน ซึ่งข้าวเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่มากที่สุดของตำบลดอนสมอ รองลงมาคือไม้ผล ได้แก่ มะม่วง กระท้อนมะไฟ ส้มโอ มะปราง ฝรั่ง ชมพู่ ขนุน มะพร้าว มะนาว มังคุด ลิ้นจี่ ทูเรียน ละมุด เงาะ ลองกอง ลำไยส้มเขียวหวาน มะกูด ด้านการประมง การเลี้ยงปลาในกระชัง จำนวน 185 กระชัง ได้แก่ ปลาทับทิม และปลานิล

1.4 ด้านสิ่งแวดล้อม สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของตำบลดอนสมอ มีลักษณะสังคมแบบเกษตรวิถีชาวพุทธ ประชาชนตั้งบ้านเรือนอยู่ริมสองฝั่งแม่น้ำน้อยสามารถมองเห็นวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนที่สามารถบ่งบอกถึงวิถีชีวิตของคนไทย ที่มีความผูกพันกับสายน้ำมาตลอด ดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง โดยรู้จักพึ่งพาตนเองและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในตำบล มีแม่น้ำน้อยไหลผ่านทั้งตำบล ความยาวประมาณ 5 กิโลเมตร คลองชลประทาน จำนวน 6 แห่ง คลองระบายน้ำ จำนวน 2 แห่ง หนองน้ำสาธารณะ จำนวน 9 แห่ง หนองหัวแตก ได้แก่ หนองกระดอน หนองบอน หนองบัว หนองพร้อมหรือหนองน้อย หนองหญ้าแพรก หนองสองห้อง หนองตาลาว และหนองอุโมงค์ เป็นที่ทำการประมงเลี้ยงปลาในกระชัง ดินเป็นดินเหนียวปนทราย ดินมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำเกษตรกรรมขยะมูลฝอย ในเขตเทศบาล มีที่ทิ้งขยะมูลฝอยของเทศบาล และมีถังขยะรองรับขยะมูลฝอยกระจายอยู่ทั่วไปในเขตเทศบาลมีที่ทิ้งขยะมูลฝอย ที่ดินที่ทิ้งขยะมูลฝอย ประมาณ 12 ไร่ อัตราการกำจัดขยะต่อวัน 6 ตัน กำจัดขยะมูลฝอยโดยวิธีฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะ

1.5 ด้านการเมือง เทศบาลตำบลดอนสมอ ครอบคลุมพื้นที่การปกครองจำนวน 13 ชุมชน โดยแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 ตำบล ได้แก่ ตำบลดอนสมอจำนวน 8 ชุมชน และตำบลพิบูลทอง จำนวน 5 ชุมชน มีพื้นที่ครอบคลุมในเขตเทศบาลตำบลดอนสมอเต็มพื้นที่ทั้งสองตำบล คิดเป็นพื้นที่ 17.47 ตารางกิโลเมตร โครงสร้างการบริหาร องค์กรเทศบาล ประกอบด้วยสภาเทศบาลและคณะผู้บริหารเทศบาล สภาเทศบาลประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล จำนวน 12 คน และให้สภาเทศบาลมีประธานสภาเทศบาลและรองประธานตำแหน่งละหนึ่งคน ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งจากสมาชิกสภาเทศบาลตามมติของสภาเทศบาล

คณะผู้บริหารเทศบาล ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี 1 คน และรองนายกเทศมนตรี 2 คน มีหน้าที่ควบคุมและรับผิดชอบในการบริหารกิจการของเทศบาลตามกฎหมาย โดยมีนายกเทศมนตรีเป็นหัวหน้า และมีที่ปรึกษานายกเทศมนตรี 1 คน และเลขานุการนายกเทศมนตรี 1 คน สำหรับการบริหารงานประจำของเทศบาลจะมีพนักงานเทศบาลปฏิบัติหน้าที่มีการจัดแบ่งการบริหารออกเป็นกองต่างๆ ดังนี้ สำนักปลัดเทศบาล กองคลัง กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม กองช่าง กองการศึกษา โดยมีปลัดเทศบาล เป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบในงานประจำของเทศบาล

2. นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนา

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรี (พิเชษฐ ไพบูลย์ศิริ สัมภาษณ์เจาะลึก, 8 พฤศจิกายน 2555) กล่าวว่า วิสัยทัศน์จังหวัดสิงห์บุรี คือ “แหล่งผลิตสินค้าเกษตร คุณภาพ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และสังคมอยู่เย็นเป็นสุข” เป็นวิสัยทัศน์ที่เน้นการเป็นสังคมอยู่เย็นเป็นสุขและการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของจังหวัดสิงห์บุรี สำหรับวิสัยทัศน์ของตำบลถอนสมอ คือ “เมืองสะอาด ปราศจากมลพิษ แหล่งผลิตพืชผลการเกษตรคุณภาพ ภูมิทัศน์สวยงามฝั่งแม่น้ำน้อย ศาสนาวัฒนธรรมโดดเด่น การบริหารเน้นธรรมาภิบาล”

2.1 นโยบายในการพัฒนาผู้สูงอายุ จากการสัมภาษณ์นายกเทศมนตรีตำบลถอนสมอ พบว่า นโยบายในการพัฒนาผู้สูงอายุของตำบลถอนสมอปรากฏในยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสังคมและคุณภาพชีวิต คือ การส่งเสริมสนับสนุนด้านสังคมสงเคราะห์แก่เด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส การส่งเสริมสนับสนุนด้านการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ของคนทุกวัย และการส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น (อุตร พาติราษฎร์, สัมภาษณ์เจาะลึก, 8 พฤศจิกายน 2555)

2.2 เป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุ มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมทั้งระดับหมู่บ้าน ชุมชน และสังคมโดยส่วนรวม เพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุให้สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจได้อย่างเหมาะสม เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เพิ่มเติมตามความสนใจของคนทุกวัย เพื่อเป็นศูนย์กลางในการสร้างเครือข่ายผู้สูงอายุที่มีความสนใจเฉพาะด้าน เพื่อระดมความร่วมมือ

ของสถาบันทางสังคมอื่นในการมีส่วนร่วม ส่งเสริม และเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ และเพื่อส่งเสริมถ่ายทอดภูมิปัญญา (สุนทร นพกุลสถิต, สัมภาษณ์เจาะลึก 9 พฤศจิกายน 2555)

2.3 กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ ตำบลถอนสมอ มุ่งเน้นผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมทั้งระดับหมู่บ้าน ชุมชน และสังคมโดยรวม ผ่านกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน อันเป็นส่วนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุพัฒนาศักยภาพทั้งด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต โดยมีศูนย์รวมเพื่อเป็นศูนย์กลางการเพิ่มศักยภาพ เรียนรู้เพิ่มเติมตามความสนใจ และระดมความร่วมมือของสถาบันทางสังคมอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของผู้สูงอายุ (ทรงวุฒิ นาคประสิทธิ์, สัมภาษณ์เจาะลึก, 8 พฤศจิกายน 2555)

3. องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ

3.1 ลักษณะร่วม

3.1.1 เป็นเมืองที่มีผู้จัดการเรียนรู้ คือ ผู้ว่าราชการจังหวัดกำหนดนโยบายและให้การสนับสนุน สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสิงห์บุรี รับผิดชอบและกำหนดผู้รับผิดชอบอย่างเป็นรูปธรรม กำหนดกิจกรรมลงในแผนพัฒนาระดับจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับอำเภอและตำบล สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ในแต่ละสังคม โดยความร่วมมือและการริเริ่มของประธานชมรมผู้สูงอายุ ครอบครัว ภูมิปัญญาท้องถิ่น หน่วยงานเอกชน องค์กรท้องถิ่น สถานประกอบการ สถาบันศาสนา เป็นต้น โดยมีการวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุในชุมชน แล้วใช้ศักยภาพที่มีจัดการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้แก่ประชาชนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน

3.1.2 เป็นเมืองที่มีบุคคลแห่งการเรียนรู้ หรือผู้เรียนรู้ ที่มีความตระหนักในความสำคัญ และความจำเป็นของการศึกษาและเรียนรู้ มีความใฝ่รู้และสามารถสร้างกระบวนการการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีทักษะกระบวนการคิด การวิเคราะห์ และแก้ปัญหา สามารถใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนมีโอกาสและสามารถเลือกที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงอายุ โดยมีรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และมีคุณภาพตรงตามความต้องการความสนใจและความถนัดของตนเอง และมุ่งพัฒนาสังคมของตนได้อย่างเหมาะสม

3.1.3 เป็นเมืองที่มีแหล่งเรียนรู้ ที่เพียงพอและมีลักษณะที่หลากหลาย เช่น ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดประชาชนวัดโบสถ์ ห้องสมุดวัดพิบูลทอง หอ

กระจายข่าว เสียงตามสาย วัด ตลาด แหล่งชุมชน ตลาดนัด เป็นสถานที่รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมเป็นระบบเปิด รวมทั้งการจัดระบบเครือข่าย มีการเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน รวมถึงมีการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดสิงห์บุรี เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ อีกด้วย

3.1.4 เป็นเมืองที่มีองค์ความรู้ เนื้อหาสาระการเรียนรู้ต้องสอดคล้องและตอบสนองความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของกลุ่มผู้เรียนรู้ อาทิ การดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การดูแลสุขภาพอนามัยพื้นฐาน เป็นต้น องค์ความรู้ที่ดีมาจากการมีระบบการจัดการและรวบรวมความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน

3.1.5 เป็นเมืองที่มีกิจกรรมการเรียนรู้ ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทั้งกิจกรรมการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ประชาชนสามารถเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ได้ทุกเมื่อที่ต้องการเรียนรู้ จากตัวบุคคล วิทยากร การเรียนรู้จากสื่อ นิทรรศการ เรียนรู้จากการปฏิบัติ เรียนรู้จากขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น หรือการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองจากชุดการเรียนรู้หรือจากสื่อประเภทต่างๆ เป็นต้น

3.1.6 เป็นเมืองที่มีเครือข่ายการเรียนรู้ จัดกิจกรรมในลักษณะหุ้นส่วนร่วมมือเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล องค์กร หรือแหล่งเรียนรู้ หรือดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชน เช่น ภายในชุมชน มีชมรมผู้สูงอายุตำบลถอนสมอ ชมรมผู้สูงอายุอำเภอท่าช้าง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลถอนสมอ โรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดสิงห์บุรี ศูนย์ประสานงานภาคเอกชนจังหวัดสิงห์บุรี ศูนย์ประสานงานเครือข่ายพัฒนาสังคมจังหวัดสิงห์บุรี และชมรมผู้สูงอายุจังหวัดสิงห์บุรี หน่วยงานภายนอกชุมชน เช่น มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) และคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมดำเนินงานด้านการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมบูรณาการระหว่างองค์กรเพื่อให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและต่อเนื่องตลอดเวลา

3.2 ความแตกต่าง (ความเป็นอัตลักษณ์)

ตำบลถอนสมอ เป็นเมืองที่มีการจัดการความรู้ โดยเริ่มต้นจากการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่หลากหลาย พัฒนากลไกกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ให้ผู้สูงอายุ

เข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างเสมอภาค รวมทั้งการพัฒนาระบบการบริหารจัดการการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในสถานที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในครอบครัว องค์กร สถาบัน และชุมชน ให้ประชาชนมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา และปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการความรู้คือ ต้องมีการพัฒนาบุคคล องค์กร ให้เป็นผู้จัดการความรู้ คือ แกนนำของผู้สูงอายุในจังหวัดสิงห์บุรี ที่เข้าโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดสิงห์บุรี และประธานชมรมผู้สูงอายุต่างๆ ได้ผ่านการพัฒนาทักษะความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ให้สามารถเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และกระตุ้นให้ประชาชนใช้ความรู้เป็นฐานในการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนต่อไป

อีกทั้งเป็นเมืองที่มีองค์กรแห่งการเรียนรู้ ดังที่ ดนัย วงศาโรจน์ (สัมภาษณ์เจาะลึก, 8 พฤศจิกายน 2555) กล่าวว่า "...ทุกภาคส่วนในสังคม อาทิ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และภาคประชาชน มีบทบาทเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่มีการจัดการเรียนรู้ขึ้นในองค์กร เช่น ในโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดสิงห์บุรี มีความหลากหลายของผู้เข้าร่วม เช่นในอดีตเป็นทหาร เป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ เป็นตำรวจ ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของมวลประสบการณ์ของแต่ละบุคคล มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิก และจัดกิจกรรมการเรียนรู้บริการแก่ผู้สูงอายุชุมชนด้วย..."

3.3 ปัจจัยสนับสนุนไปสู่ความสำเร็จ

3.3.1 ตำบลถอนสมอมีชมรมผู้สูงอายุที่ประธานชมรมมีภาวะความเป็นผู้นำสูงในการดำเนินกิจกรรมของชมรม เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการริเริ่มและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุของตำบลถอนสมอ โดยเห็นได้จากการมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ อาทิเช่น การส่งเสริมการออกกำลังกายและกีฬาผู้สูงอายุ เชิญวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้ด้านสุขภาพ การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาในพิธีการต่างๆ การไปทัศนศึกษาดูงาน

3.3.2 ชมรมผู้สูงอายุตำบลถอนสมอมีเครือข่ายที่เข้มแข็ง โดยเกิดจากการรวมตัวของผู้สูงอายุ 8 หมู่บ้าน และได้ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการพัฒนาผู้สูงอายุทั้งในระดับอำเภอและระดับจังหวัด เช่น สถานีอนามัยตำบลถอนสมอ เทศบาลตำบลถอนสมอ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสิงห์บุรี องค์กรบริหารส่วนจังหวัดสิงห์บุรี โรงพยาบาลอำเภอท่าช้าง ศูนย์การศึกษาอนุบาลและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอท่าช้าง

3.3.3 ชมรมผู้สูงอายุตำบลถอนสมอมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานพัฒนาผู้สูงอายุที่ชัดเจน ได้แก่ การเสริมสร้างความรู้ด้านการดูแลสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

โดยมีกิจกรรมการออกกำลังกายและการพัฒนาจิตใจ การเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อเสริมสร้างการช่วยเหลือเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนให้เข้มแข็ง และการอนุรักษ์เผยแพร่ภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่อยู่ในตัวของผู้สูงอายุให้คงอยู่ต่อไป

3.3.4 ชุมชนมีทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างมากมายและหลากหลาย อาทิ ทรัพยากรการเรียนรู้ด้านบุคคล ได้แก่ ครูภูมิปัญญาที่เป็นผู้สูงอายุในพื้นที่ทรัพยากรการเรียนรู้ด้านสถานที่ ได้แก่ วัดโบสถ์ ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนตำบลพิศุททอง บ้านขุนโลก ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลถอนสมอ

3.3.5 ชุมชนผู้สูงอายุตำบลถอนสมอมีสถานที่ที่เหมาะสมในการดำเนินกิจกรรม เนื่องจากชุมชนมีอาคารและอุปกรณ์ พร้อมทั้งจะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ดี เช่น มีเวที มีห้องโถงใหญ่สำหรับจัดประชุมและจัดกิจกรรม มีอุปกรณ์แสงเสียง มีโต๊ะเก้าอี้ เป็นต้น ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

3.3.6 ประชาชนในชุมชนตำบลถอนสมอมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ทำให้ได้รับความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เนื่องจากประชาชนเป็นชุมชนเกษตรกรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีค่านิยมด้านความกตัญญูและให้ความเคารพต่อผู้สูงอายุ ส่งผลให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข และร่วมดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอ

3.3.7 ชุมชนผู้สูงอายุตำบลถอนสมอได้รับการส่งเสริมและพัฒนา กิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุโดยนักวิชาการ นักพัฒนาจากหน่วยงานภายนอกอย่างสม่ำเสมอ เช่น โครงการขับเคลื่อนสิทธิและสุขภาพ โครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น

4. กลไกการดำเนินงาน

4.1 การดำเนินงานเริ่มจากสถาบันที่เป็นตัวหลัก คือ องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ที่มีส่วนสำคัญ ในการริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ให้แก่คนในพื้นที่ คือ นโยบายของจังหวัดสิงห์บุรีโดยผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรี ให้ความสำคัญและมุ่งเน้นให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากจังหวัดสิงห์บุรีเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ โดยมีศูนย์ประสานงานภาคเอกชนจังหวัดสิงห์บุรี ศูนย์ประสานงานเครือข่ายพัฒนาสังคมจังหวัดสิงห์บุรี และชมรมผู้สูงอายุจังหวัดสิงห์บุรี ประสานงานระหว่าง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา วัด ศูนย์

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สถานื่อนามัย ชมรมผู้สูงอายุอำเภอ และชมรมผู้สูงอายุตำบลต่างๆ ในพื้นที่ ให้จัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ โดยดำเนินงานอย่างเป็นหุ้นส่วน มีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย และมีการติดตามผลการดำเนินงาน

4.2 ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก คือ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสิงห์บุรี นักพัฒนาสังคม แกนนำผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างศักยภาพภูมิปัญญาผู้สูงวัยจังหวัดสิงห์บุรี ประธานชมรมผู้สูงอายุตำบลถอนสมอ เครือข่ายจิตอาสาตำบลถอนสมอ ครูภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน พระและนักวิชาการ นักพัฒนาจากหน่วยงานภายนอกอย่างสม่ำเสมอ เช่น โครงการขับเคลื่อนสิทธิและสุขภาพะ โครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เป็นต้น มีบทบาทสำคัญในการกำหนดและผลักดันให้มีกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ โดยบุคคลเหล่านี้จะมีลักษณะที่สามารถสร้างความศรัทธา และสร้างน่าเชื่อถือให้แก่คนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี สำหรับตำบลถอนสมอ กลไกของตำบลถอนสมอเริ่มต้นโดยปัจเจกบุคคลที่เป็นที่เคารพนับถือและไว้ใจของประชาชนเป็นตัวหลัก คือ พันโทสุนทร นพกุลสถิต หรือที่เรียกว่า “พ่อผู้พัน” มีบทบาทสูงหรือบารมีอย่างสูงต่อการริเริ่มจัดกิจกรรมด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในตำบล ดำเนินการเสาะแสวงหาและพัฒนากลุ่มเครือข่ายหลักที่จะช่วยในการจัดกิจกรรมการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ประสานสัมพันธ์กับภาคีเครือข่ายต่างๆ ด้วยการมีความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม และมีการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน

4.3 กลุ่มที่เป็นแกนนำเป็นผู้จัดกิจกรรม คือ กลุ่มคนที่เป็นคนในพื้นที่ซึ่งรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ อุทิศเวลาและทรัพยากรอื่นๆ มีการบริหารจัดการในความเป็นกลุ่มคน โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชนและส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่กันและกันได้แก่ ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมจิตอาสา กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ เช่น กรรมการหมู่บ้าน กลุ่มสมุนไพรรวมกลุ่มสตรีทอผ้า ฯลฯ ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มจัดการกองทุนธุรกิจชุมชน กองทุนออมทรัพย์หมู่บ้าน เป็นต้น

4.4. กลุ่มผู้สนใจ เป็นผู้สูงอายุในตำบลถอนสมอและตำบลใกล้เคียงให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนอย่างสม่ำเสมอ โดยคนเหล่านี้จะกล้าแสดงความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนและเสนอแนะกิจกรรมต่างๆ ที่จะจัดขึ้น ได้แก่ ผู้นำเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ชาวบ้านอาสาสมัครสาธารณสุข อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ กลุ่มจิตอาสาในชุมชน เป็นต้น

4.5 นายจ้างที่เป็นตัวหลัก คือ หน่วยงานเอกชนหรือสถานประกอบการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนและสนับสนุนเพื่อสานต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในพื้นที่

ได้แก่ กลุ่มองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน NGOs ธนาคาร สถานศึกษาเอกชน โรงงาน ประกอบการ
ร้านค้า และหน่วยธุรกิจต่าง ๆ ในพื้นที่ เป็นต้น

5. รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตาม อัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ

5.1 กิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ ในพื้นที่ตำบลถอนสมอ ไม่
พบกิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินงานของสถานศึกษาตาม
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ

5.2 กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุตำบลถอน
สมอ จัดให้มีกิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ ทุกวันศุกร์ที่ 3 ของเดือน เวลา 09.00-
13.00 น. ที่สถานีอนามัย ตำบลถอนสมอ หรือที่ศาลาการเปรียญวัดโบสถ์ บางครั้งมีกิจกรรม
ร่วมกับหลายหน่วยงาน จะจัดที่หอประชุม อำเภอท่าช้าง กิจกรรมและเนื้อหาสาระที่จัดประชุม
โดยรายละเอียดของกิจกรรมดังนี้

ด้านสุขภาพ เริ่มต้นด้วยกิจกรรมพัฒนาจิตใจ การไหว้พระสวดมนต์ นั่งสมาธิ
และฟังบรรยายธรรมจากพระสงฆ์ ซึ่งผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนจากวัดต่างๆ อาทิ วัดโบสถ์ วัดพิบูล
ทอง วัดพระนอนจักรสีห์ วัดสว่างอารมณ์ วัดวิหารขาว ฯลฯ การอบรมระยะสั้นเกี่ยวกับการดูแล
รักษาสุขภาพและอนามัย โดยเชียววิทยากรพิเศษจากสาธารณสุข จ. สิงห์บุรีสาธารณสุข อำเภอท่า
ช้าง ผู้อำนวยการโรงพยาบาลท่าช้าง เจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมและฝ่ายโภชนาการจากโรงพยาบาล
ท่าช้าง เจ้าหน้าที่อนามัยจากสถานีอนามัยเฉลิมพระเกียรติพิบูลทอง นักวิชาการจากสถานีอนามัย
วิหารขาว และเจ้าหน้าที่จากสถานีอนามัย ตำบลถอนสมอ ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาเป็น
วิทยากร การส่งเสริมการออกกำลังกายและกีฬา ทางชมรมผู้สูงอายุได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการออก
กำลังกาย ให้ผู้สูงอายุออกกำลังกายด้วยตัวเอง เป็นประจำทุกวัน โดยใช้ท่ากายบริหาร การฝึกใช้
ไม้พลองออกกำลังกาย การฝึกอบรมไทเก๊ก การออกกำลังกายโดยใช้กะลามะพร้าว ฯลฯ โดยทาง
ชมรมได้ส่งเจ้าหน้าที่ของชมรมไปรับการฝึกการออกกำลังกายจากสภาผู้สูงอายุ แห่งประเทศไทย
ที่จังหวัดกาญจนบุรี ชมรมได้รับการสนับสนุนเครื่องออกกำลังกายโดยการสนับสนุนของ
สาธารณสุข จังหวัดสิงห์บุรี มอบให้สถานีอนามัย ต. ถอนสมอ จำนวน 4 ชิ้น นอกจากนี้สมาชิกจะ
ได้รับการฝึกจากเจ้าหน้าที่ของชมรมแล้ว ยังไปร่วมการฝึกกายบริหารแบบไทเก๊ก กับชมรมไทเก๊ก
อำเภอท่าช้าง อีกด้วย ซึ่งทางราชการได้สนับสนุนให้มีชมรมการออกกำลังกายทุกตำบลและ
หมู่บ้าน ชมรมได้จัดแข่งขันกีฬาเชื่อมความสามัคคีของผู้สูงอายุ

ด้านการมีส่วนร่วม ทางชมรมผู้สูงอายุตำบลถนนสมอ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ผ่านการจัดกิจกรรมทางศาสนา ชมรมได้จัดกิจกรรมโดยร่วมทำบุญในเทศกาลต่างๆ รวมทั้งนิมนต์ พระสงฆ์มาบรรยายธรรม และถวายภัตตาหารตามโอกาสอันเหมาะสม พร้อมปลูกฝังให้สมาชิก ของชมรมลดละเลิกอบายมุขต่างๆ และส่งเสริมให้สมาชิกของชมรมเข้าร่วมโครงการ งดบุหรี่หรือ ยาเสพติด ของเครือข่ายผู้นำสตรี จังหวัดสิงห์บุรี ทางด้านการศึกษาออกสถานที่ ชมรมได้จัดให้ สมาชิกมีโอกาสศึกษาออกสถานที่ ในสถานที่สำคัญต่างๆ ประกอบด้วย วัดขุนอินทประมูล วัดต้น สน วัดไชยวรวิหาร วัดพระนอนจักรสีห์ เต่าเผาแม่น้ำน้อย และวัดโพธิ์เก้าต้น ค่ายบางระจัน โดย ชมรมได้จัดรถโดยสารจำนวน 2 คัน และจ่ายค่าอาหารบริการให้สมาชิกฟรี ชมรมมีแผนที่จะจัดให้ มีการการเดินทางไปศึกษาออกสถานที่ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง สำหรับการพัฒนา ชมรมมีส่วนร่วม กับหน่วยงานราชการ เช่น อำเภอท่าช้าง เทศบาลตำบลถนนสมอ สถานีอนามัยตำบลถนน สมอ ในโครงการต่างๆ เช่น การพัฒนาความสะอาดบริเวณสถานีอนามัย การร่วมโครงการ ประกวดหน้าบ้านสวยงาม และสะอาดของชมรมอนุรักษ์แม่น้ำน้อย ตามรอยยุคลบาท สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี การพัฒนาความสะอาดเส้นทาง ถนนเข้าหมู่บ้านริมฝั่งแม่น้ำน้อยในวันเฉลิมพระชนมพรรษา และวันสำคัญต่างๆ การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อ สังคมและโครงการสวัสดิการของชมรม ชมรมได้จัดสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถด้านต่างๆ ไป บรรยายให้ความรู้ให้กับชมรมในเครือข่าย ของอำเภอท่าช้าง รวมทั้งเครือข่ายของสภาผู้สูงอายุใน จังหวัดสิงห์บุรี เป็นประจำเข้าร่วมกิจกรรมในงานประเพณีต่างๆ เช่น งานรดน้ำดำหัว ในโอกาสวัน สงกรานต์ วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันลอยกระทง งานประจำปีของวัดโบสถ์ ฯลฯ

ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต มีการส่งเสริมอาชีพให้ผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุได้ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจัดอบรมการทำดอกไม้จันทน์และทำผลิตภัณฑ์ ในหมู่บ้าน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จ. สิงห์บุรี และเก็บดอกผลกำไรมาสนับสนุนให้ ชมรมเป็นประจำ

5.3 กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ทางชมรมผู้สูงอายุ ตำบลถนนสมอมีเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอย่างบูรณาการทั้งทางด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต ผ่านทางหอกระจายข่าว เสียงตามสาย และรายการ วิทยุชุมชน 24 สถานี และมีคอลัมน์แฉวงผู้สูงอายุสิงห์บุรี ลงในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นของจังหวัด สิงห์บุรี 4 ฉบับ รายการโทรทัศน์เคเบิลทีวีของจังหวัด1ช่อง และจัดทำองค์ความรู้เป็นเอกสาร เผยแพร่ แผ่นพับ คู่มือต่างๆ เป็นต้น

6. กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

6.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ เริ่มจากการตั้งคณะกรรมการร่างหลักสูตร จากนั้นทำการประชาสัมพันธ์เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นจากเวทีประชาคมหมู่บ้าน เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน ผ่านการพูดคุย โดยใช้ฐานทุนทางสังคม ทุนหน่วยงานของรัฐ และทรัพยากรที่มีของภาคีเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน ตามศักยภาพของชุมชน โดยเน้นการสร้างเสริมประสบการณ์และทักษะในวัยสูงอายุในรูปแบบพหุวัย คือ การร่วมเรียนรู้กับคนหลายวัย ซึ่งเป็นผลดีต่อการเรียนรู้ในวัยสูงอายุ ที่มีผลประสบการณ์ที่แตกต่างกัน

6.2 การแสวงหาความร่วมมือในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ เมื่อในระดับนโยบายมีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุแล้ว ได้มีการประชาสัมพันธ์โครงการ โดยการแสวงหาความร่วมมือในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ โดยปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก คือ ประธานชมรมผู้สูงอายุ ประสานงานผ่านองค์กรกลางที่เป็นศูนย์กลาง ทั้งภายในชุมชน ประกอบด้วย ชมรมผู้สูงอายุตำบล ถอนสมอ ชมรมผู้สูงอายุอำเภอท่าช้าง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลถอนสมอ โรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดสิงห์บุรี ศูนย์ประสานงานภาคเอกชนจังหวัดสิงห์บุรี ศูนย์ประสานงานเครือข่ายพัฒนาสังคมจังหวัดสิงห์บุรี และชมรมผู้สูงอายุจังหวัดสิงห์บุรี หน่วยงานภายนอกชุมชน เช่น มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) และคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมดำเนินงานด้านการศึกษา เพื่อการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุ เพื่อรวบรวมและมอบบทบาทหน้าที่ให้ภาคีเครือข่าย ซึ่งจะร่วมกับกลุ่มที่เป็นแกนกลาง และกลุ่มสนใจที่มีความสนใจ มีปัญหา หรือมีความต้องการในสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นเครือข่ายที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุย การศึกษาดูงาน มาร่วมสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ ทั้งกำลังความคิด กำลังกาย และกำลังทรัพย์ โดยความร่วมมือจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการที่ทุกคนเห็นคุณค่าและความสำคัญของกิจกรรมร่วมกัน

6.3 การดำเนินกิจกรรม ประกอบด้วย

- กิจกรรมเริ่มด้วยการไหว้พระสวดมนต์ การนั่งสมาธิ การแผ่เมตตา การฟังบรรยายธรรม จากพระสงฆ์หรือวิทยากรที่มีความรู้

- การบรรยายหรือฝึกอบรมจาก เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ แต่ละสาขา การบรรยายเรื่อง การฝึกวิชาชีพ หรือด้านโภชนาการ การดูแลรักษาสุขภาพและการ ป้องกันรักษาโรคเบื้องต้น การให้ความรู้ ด้านการออกกำลังกาย / กีฬา การसनทนากการและบันเทิง
- ร่วมร้องเพลงของชมรม การรับทราบข่าวสาร ความเคลื่อนไหวของสภาผู้สูงอายุ แห่งประเทศไทย งานด้านสาธารณสุขต่างๆ รวมทั้งงานที่เกี่ยวข้อง กับกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ ฯลฯ
- ก่อนเลิกกิจกรรมมีการรับประทานอาหารร่วมกัน
- นอกจากนั้นมีกิจกรรมการเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุที่ “ติดบ้าน” (ผู้สูงอายุที่สุขภาพ ร่างกายไม่แข็งแรง หรือป่วย พอจะช่วยเหลือตนเองได้ แต่มักจะไม่ค่อยสะดวกเข้าร่วมกิจกรรม ต่างๆของชุมชน) และกิจกรรมการดูแลผู้สูงอายุที่ “ติดเตียง” (ผู้สูงอายุที่สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง ป่วย ต้องนอนรักษาตัวและอยู่เฉพาะที่บ้าน ช่วยเหลือตนเองไม่ได้)

6.4 การประเมินผล การประเมินผลกระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ อยู่ในลักษณะการประเมินตามสภาพจริง เน้นการมีส่วนร่วมตามแนวคิดความเป็นหุ้นส่วนและการ เรียนรู้ร่วมกันในลักษณะพหุวัย มีการสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจของการเข้าร่วม กิจกรรมจากสมาชิกหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยการประเมินผลเชิงปริมาณโดยใช้แบบประเมินการ จัดกิจกรรม และการประเมินผลเชิงคุณภาพผ่านการพูดคุย ตลอดจนผู้ดำเนินกิจกรรมต้องศึกษา ข้อมูลของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งว่ามีเพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร นอกจากนี้ยังประเมิน จากผลงานของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วย

7. ภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน

7.1 รูปแบบภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน

ด้านสุขภาพ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลถอนสมอ สำนักงานกองทุน สันับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) สำนักงาน คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)

ด้านการมีส่วนร่วม โรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดสิงห์บุรี ศูนย์ประสานงาน ภาคเอกชนจังหวัดสิงห์บุรี ศูนย์ประสานงานเครือข่ายพัฒนาสังคมจังหวัดสิงห์บุรี มหาวิทยาลัย ภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่น จังหวัดสิงห์บุรี และชมรมผู้สูงอายุจังหวัดสิงห์บุรี มูลนิธิสถาบันวิจัยและ พัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสิงห์บุรี สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจังหวัดสิงห์บุรี (พอช.) ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลถอนสมอ

ประเภทของภาคีเครือข่ายมีทั้งที่เป็นภาคีเครือข่ายตามประเด็น (issue based) โดยเป็น ภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน องค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ดำเนินงานที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้สูงอายุอย่างบูรณาการ ทำหน้าที่ประสานภาคีเครือข่ายร่วมกันเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงาน และภาคีเครือข่ายตามพื้นที่ (area based) ทั้งที่เป็นบุคคลหรือผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ ประธานชมรมผู้สูงอายุ ประธานศูนย์ประสานงานภาคเอกชน จังหวัดสิงห์บุรี กรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มภูมิปัญญาต่างๆ ในชุมชน กลุ่มวิชาชีพต่างๆ ในชุมชน มีการรวมตัวกันแบบเครือข่ายรวมศูนย์ มีชมรมผู้สูงอายุตำบลถอนสมอ โรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดสิงห์บุรี และศูนย์ประสานงานภาคเอกชน จังหวัดสิงห์บุรี เป็นแกนในการประสานสัมพันธ์เป็นเครือข่ายในลักษณะเครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายภาคสาธารณะ เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ

8. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ สุนทร นพกุลสถิต (สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 พฤศจิกายน 2555) ได้สรุปปัจจัยแห่งความสำเร็จว่า *“...การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องมีองค์ความรู้หรือภูมิปัญญา ที่ทุกคนในชุมชนสนใจร่วมกัน เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ทำให้ชุมชนยังคงอยู่เป็นชุมชนต่อไป โดยเป็นสิ่งที่ทำให้สมาชิกทุกคนมาอยู่ร่วมกันและเป็นตัวชี้้นำการเรียนรู้ของชุมชน ชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะช่วยส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ อาจเป็นความรู้เฉพาะด้านซึ่ง ผู้สูงอายุหรือสมาชิกในชุมชนวัยอื่นๆ มีอยู่เป็นมวลประสบการณ์ นำมาแลกเปลี่ยนกัน...”*

ผู้วิจัยสรุปปัจจัยแห่งความสำเร็จที่ส่งผลให้ตำบลถอนแก้วประสบความสำเร็จในการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุ (ทรงวุฒิ นาคประสิทธิ์ ดนัย วงศาโรจน์ สัมภาษณ์เจาะลึก, 8 พฤศจิกายน 2555 และสุนทร นพกุลสถิต, สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 พฤศจิกายน 2555) ประกอบด้วย

8.1 ตำบลถอนสมอมีชมรมผู้สูงอายุที่ประธานชมรมมีภาวะความเป็นผู้นำสูงในการดำเนินกิจกรรมของชมรม เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการริเริ่มและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุของตำบลถอนสมอ โดยเห็นได้จากการมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ อาทิ การส่งเสริมการออกกำลังกายและกีฬาผู้สูงอายุ เจริญวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้ด้านสุขภาพ การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาในพิธีการต่างๆ การไปทัศนศึกษาดูงานด้านต่างๆ

8.2 ชมรมผู้สูงอายุตำบลถอนสมอมีเครือข่ายที่เข้มแข็ง โดยเกิดจากการรวมตัวของผู้สูงอายุ 8 หมู่บ้าน และได้ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการพัฒนาผู้สูงอายุทั้งในระดับอำเภอและระดับจังหวัด เช่น สถานีอนามัยตำบลถอนสมอ เทศบาลตำบลถอนสมอ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสิงห์บุรี องค์การบริหารส่วนจังหวัดสิงห์บุรี โรงพยาบาลอำเภอท่าช้าง ศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอท่าช้าง

8.3 ชมรมผู้สูงอายุตำบลถอนสมอมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานพัฒนาผู้สูงอายุที่ชัดเจน ได้แก่ การเสริมสร้างความรู้ด้านการดูแลสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุโดยมีกิจกรรมการออกกำลังกายและการพัฒนาจิตใจ การเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อเสริมสร้างการช่วยเหลือเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนให้เข้มแข็ง และการอนุรักษ์เผยแพร่ภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่อยู่ในตัวของผู้สูงอายุให้คงอยู่ต่อไป

8.4 ชุมชนมีทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างมากและหลากหลาย อาทิ ทรัพยากรการเรียนรู้ด้านบุคคล ได้แก่ ครูภูมิปัญญาที่เป็นผู้สูงอายุในพื้นที่ ทรัพยากรการเรียนรู้ด้านสถานที่ ได้แก่ วัดโบสถ์ ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนตำบลพิบูลทอง บ้านขุนโลก ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลถอนสมอ

8.5 ชมรมผู้สูงอายุตำบลถอนสมอมีสถานที่ที่เหมาะสมในการดำเนินกิจกรรม เนื่องจากชมรมมีอาคารและอุปกรณ์ พร้อมทั้งจะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ดี เช่น มีเวที มีห้องโถงใหญ่สำหรับจัดประชุมและจัดกิจกรรม มีอุปกรณ์แสงเสียง มีโต๊ะเก้าอี้ เป็นต้น ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

8.6 ประชาชนในชุมชนตำบลถอนสมอมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ทำให้ได้รับความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เนื่องจากประชาชนเป็นชุมชนเกษตรกรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีค่านิยมด้านความกตัญญูและให้ความเคารพต่อผู้สูงอายุ ส่งผลให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข และร่วมดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอ

8.7 ชมรมผู้สูงอายุตำบลถอนสมอได้รับการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุโดยนักวิชาการ นักพัฒนา จากหน่วยงานภายนอกสม่ำเสมอ เช่น โครงการขับเคลื่อนสิทธิและสุขภาพะ โครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น

9. ปัญหาและอุปสรรค กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในตำบลถอนสมอ โดยส่วนใหญ่มักเกิดจากกลุ่มผู้นำของชมรมเป็นผู้ดำเนินการเองทุกอย่าง ทำให้บางครั้งผู้สูงอายุโดยส่วนรวมมีส่วนร่วมน้อยหรือไม่ค่อยจะแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินกิจกรรม และผู้สูงอายุในตำบลถอนสมอมีความรู้ขั้นพื้นฐานและประสบการณ์การเรียนรู้ที่แตกต่างกัน (สมบัติ คำภีระยศ สมพงษ์ ด้านสกุลเจริญ และมนต์สุดา เกรียงไกร, สัมภาษณ์เจาะลึก, 9 พฤศจิกายน 2555)

10. แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคตและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพิลัง

10.1 การพัฒนาเมืองสิงห์บุรีให้เป็นเมืองสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นจังหวัดที่เป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ โดยการออกแบบและจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตร ปลอดภัย เหมาะสมกับการใช้ชีวิตประจำวัน และไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้สูงอายุ เพื่อลดอุปสรรคในการดำเนินชีวิตและการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

10.2 การจัดระบบสนับสนุนให้มีการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในการก้าวสู่ผู้ที่มีพหุพิลังอย่างแท้จริง องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล ทำงานเชิงรุก ในการเฝ้าระวังล่วงหน้าจะทำให้คนที่เป็นโรคลดลงตามลำดับ ซึ่งจะทำให้ประเทศสามารถประหยัดงบประมาณการดูแลสุขภาพโรคที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุได้มากขึ้น

10.3 การจัดทำฐานข้อมูลภาคีเครือข่าย และส่งเสริมศักยภาพภาคีเครือข่ายหน่วยงานของรัฐ จัดการส่งเสริม สนับสนุนและเสริมศักยภาพให้ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เป็นเจ้าภาพในการจัดการศึกษาและกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในระดับชุมชน หมู่บ้าน อย่างได้สัดส่วนกันและผู้สูงอายุทุกคนสามารถได้รับบริการการศึกษาหรือกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง บนพื้นฐานของชุมชนผ่านชมรมผู้สูงอายุที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่

10.4 การกำหนดมาตรการผลักดันข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จัดทำแผนยุทธศาสตร์ และนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ทุกภาคส่วนได้เห็นความสำคัญและตระหนักถึงความจำเป็นในการจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินการในประเด็นนี้

10.5 แนวโน้มในการพัฒนาศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนอย่างครบวงจรให้ผู้สูงอายุได้รับบริการอย่างทั่วถึงและครบวงจรในพื้นที่ที่ต้นอาศัยและมีกิจกรรมหลากหลาย

ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญของปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพิลังของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาที่ 2 ตำบลถอนสมอ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี ดังนี้

บริบททั่วไป จังหวัดสิงห์บุรี มีประชากรผู้สูงอายุ 34,433 คน คิดเป็น ร้อยละ 16 ของประชากรทั้งหมด ถือเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ โดยตำบลถอนสมอ มีประชากรผู้สูงอายุ 1,327 คน คิดเป็นร้อยละ 21.65 ของประชากรทั้งหมด ถือเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ มีลักษณะสังคมแบบเกษตร และมีการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับคนทุกวัย

นโยบาย เป้าหมาย และกรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ พบว่า มีการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และกรอบแนวคิดในการพัฒนาที่ชัดเจนเป็นแผนการพัฒนสามปี โดยมีวิสัยทัศน์ คือ “ถอนสมอ เมืองสะอาด ปราศจากมลพิษ แหล่งผลิตพืชผลการเกษตรคุณภาพ ภูมิทัศน์สวยงามผังแม่ข่ายน้อย ศาสนาวัฒนธรรมโดดเด่น การบริหารเน้นธรรมาภิบาล” มุ่งเน้นผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมทั้งระดับหมู่บ้าน ชุมชน และสังคมโดยส่วนรวม เพื่อพัฒนาภาวะพฤฒิพลัง

องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุ พบว่า ตำบลถอนสมอ มีผู้จัดการเรียนรู้ที่กำหนดนโยบายและให้การสนับสนุน โดยวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ มีบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีแหล่งเรียนรู้ที่เพียงพอและมีลักษณะหลากหลาย เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดสิงห์บุรี มีองค์ความรู้เนื้อหาสาระการเรียนรู้ต้องสอดคล้องและตอบสนองความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของกลุ่มผู้เรียนรู้ มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง และมีเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างหลากหลาย

กลไกการดำเนินงาน พบว่า การดำเนินงานเริ่มจากสถาบันที่เป็นตัวหลัก ริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ให้แก่คนในพื้นที่ มุ่งเน้นให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ โดยปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลักมีบทบาทในการกำหนดและผลักดันให้มีกิจกรรมที่สำคัญต่างๆ ในพื้นที่ กลุ่มที่เป็นแกนนำเป็นผู้จัดกิจกรรม มีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชนและส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่กันและกัน กลุ่มผู้สนใจ แสดงความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนและเสนอแนะกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น นายจ้างที่เป็นตัวหลัก สนับสนุนเพื่อสานต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในพื้นที่ โดยมีกลไกการดำเนินงานที่เป็นหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม และการติดตามผลการดำเนินงาน

รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า ยังไม่พบกิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ มีการจัดกิจกรรมทุกวันศุกร์ที่ 3 ของเดือน ด้วยการไหว้พระ สวดมนต์ นั่งสมาธิ การอบรมระยะสั้น การฝึกใช้ไม้พลองออกกำลังกาย การฝึกอบรมไทเก๊ก การออกกำลังกายโดยใช้กะลามะพร้าว และการทำดอกไม้จันทน์ กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ในตำบลถอนสมอมีการจัดหอกระจายข่าว เสียงตามสาย และรายการวิทยุชุมชน

หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นของจังหวัดสิงห์บุรี รายการโทรทัศน์เคเบิลทีวีของจังหวัด เอกสารเผยแพร่ แผ่นพับ คู่มือต่างๆ รวมถึงการพาผู้สูงอายุในตำบลไปทัศนศึกษา และการศึกษาดูงานที่ชมรมผู้สูงอายุอื่นๆ

กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ เริ่มจาก การกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการเรียนรู้ ด้วยการตั้งคณะกรรมการร่างหลักสูตร จากนั้นทำการประชาสัมพันธ์เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นจากเวทีประชาคมหมู่บ้าน เน้นการสร้างเสริมประสบการณ์และทักษะในวัยสูงอายุในรูปแบบพหุวัย การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ การประชาสัมพันธ์โครงการ โดยปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก คือ ประธานชมรมผู้สูงอายุ ประธานงานผ่านองค์กรกลางที่เป็นศูนย์กลาง ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน มอบบทบาทหน้าที่ให้ภาคีเครือข่าย ซึ่งจะร่วมกับกลุ่มที่เป็นแกนกลาง และกลุ่มสนใจที่มีความสนใจจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ เน้นการสร้างองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาที่ทุกคนในชุมชนสนใจร่วมกัน ซึ่งเป็นตัวชี้นำการเรียนรู้ของชุมชน ชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะช่วยส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ อาจเป็นความรู้เฉพาะด้านซึ่งผู้สูงอายุหรือสมาชิกในชุมชนวัยอื่นๆ มีอยู่เป็นมวลประสบการณ์นำมาแลกเปลี่ยนกัน การประเมินผล ใช้วิธีการประเมินตามสภาพจริง

ภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน มีการประสานสัมพันธ์ในการดำเนินงานด้านสุขภาพด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต ประเภทของภาคีเครือข่าย มีทั้งที่เป็นภาคีเครือข่ายตามประเด็น และภาคีเครือข่ายตามพื้นที่ โดยรูปแบบการรวมตัวกันของภาคีเครือข่ายเป็นแบบรวมศูนย์ ลักษณะการรวมตัวของภาคีเครือข่ายมีทั้งที่เป็นเครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา และเครือข่ายภาคสาธารณะ

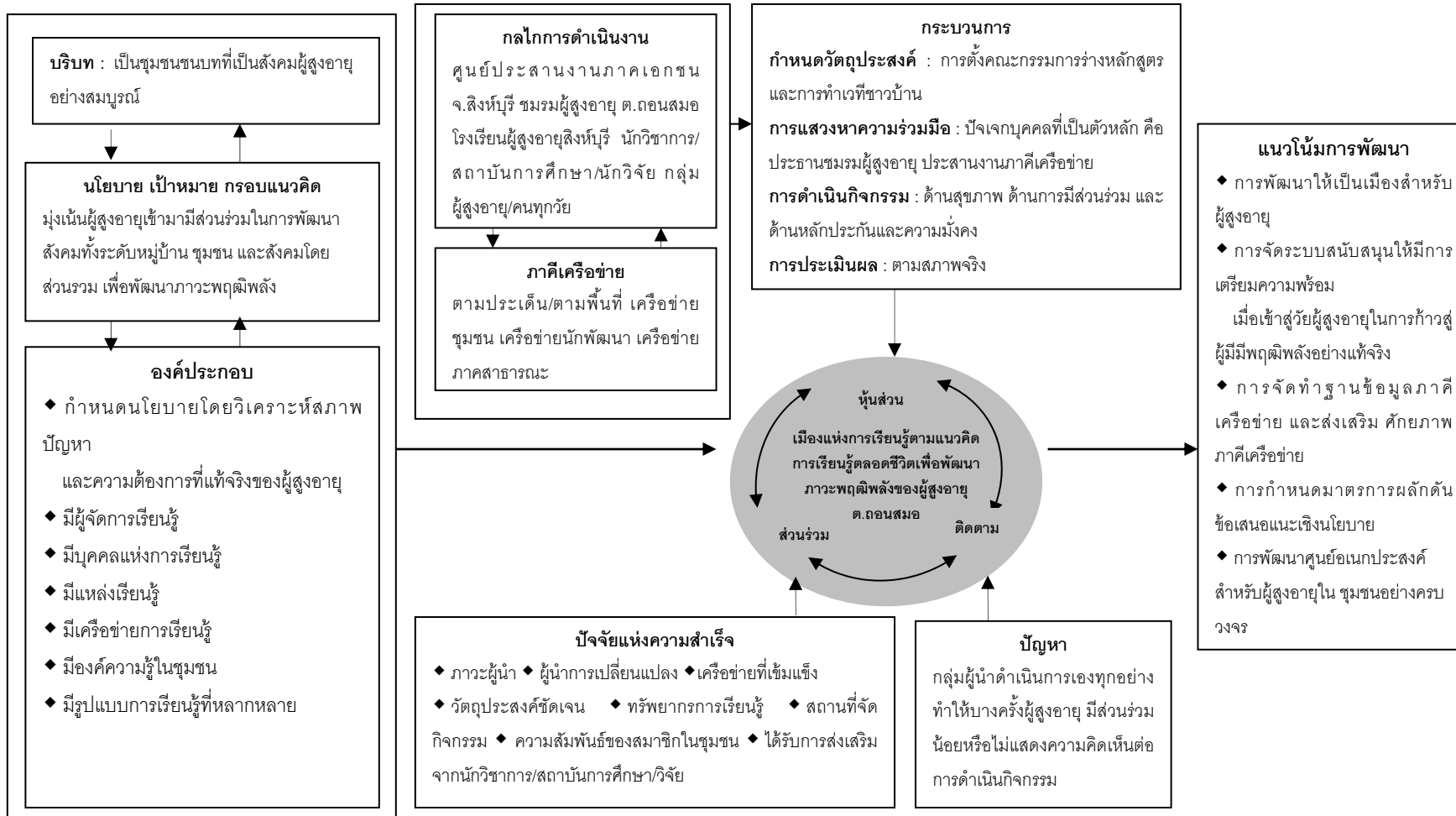
ปัจจัยแห่งความสำเร็จ พบว่า ตำบลถอนสมอมีประธานชมรมผู้สูงอายุมีภาวะผู้นำสูง มีภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็งที่เกิดจากการรวมตัวของผู้สูงอายุ 8 หมู่บ้าน และได้ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการพัฒนาผู้สูงอายุทั้งในระดับอำเภอและระดับจังหวัด มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานพัฒนาผู้สูงอายุที่ชัดเจน มีทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างมากและหลากหลาย มีสถานที่ที่เหมาะสมในการดำเนินกิจกรรม ประชาชนมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น จุดเด่นคือชมรมผู้สูงอายุตำบลถอนสมอได้รับการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุโดยนักวิชาการ นักพัฒนาจากหน่วยงานภายนอกอย่างสม่ำเสมอ

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า กลุ่มผู้นำของชมรมเป็นผู้ดำเนินการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้นตอนทำให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมน้อยหรือไม่ค่อยจะแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินกิจกรรม

แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคตและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลัง มีทิศทางการพัฒนาที่มุ่งพัฒนาเมืองสิงห์บุรี ให้เป็นเมืองน่าอยู่สำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นจังหวัดที่เป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ โดยจัดระบบสนับสนุนให้มีการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในการก้าวสู่ผู้มีพหุฒิปลังอย่างแท้จริง การจัดทำฐานข้อมูลภาคีเครือข่าย และส่งเสริมศักยภาพภาคีเครือข่าย การกำหนดมาตรการผลักดันข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การนำรูปแบบการจัดกิจกรรมตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ไปจัดทำแผนยุทธศาสตร์ และนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การพัฒนาศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนอย่างครบวงจร

ทั้งนี้ผู้วิจัยเสนอผลการสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาที่ดี 2 ตำบลถนนสมอ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี ดังแสดงในแผนภูมิที่ 4.3

แผนภูมิที่ 4.3 ปรัชญาการณืของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาที่ 2 ต.ถอนสมอ อ.ท่าช้าง จ.สิงห์บุรี



กรณีศึกษาที่ 3 จังหวัดคุมาโมะโตะ ประเทศญี่ปุ่น

1. **บริบททั่วไป** จังหวัดคุมาโมะโตะ (Kumamoto-Ken) ตั้งอยู่บริเวณภาคคิวชู เกาะคิวชู ทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศญี่ปุ่น มีเมืองหลวงอยู่ที่เมืองคุมาโมะโตะ (Kumamoto-Shi) มีพื้นที่ 7,404.14 ตารางกิโลเมตร เป็นอันดับที่ 16 ของประเทศญี่ปุ่น มีร้อยละพื้นน้ำ 0.2 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีเนื้อที่กว่า 377,930 ตารางกิโลเมตร นับเป็นอันดับที่ 61 ของโลก เป็นประเทศหมู่เกาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออก ตั้งอยู่ในมหาสมุทรแปซิฟิก ทางตะวันตกติดกับคาบสมุทรเกาหลี และสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยมีทะเลญี่ปุ่นกั้น ทางทิศเหนือ ติดกับประเทศรัสเซีย มีทะเลโอค็อตสค์ เป็นเส้นแบ่งแดน หมู่เกาะญี่ปุ่นประกอบไปด้วยเกาะน้อยใหญ่กว่า 3,000 เกาะ เกาะที่ใหญ่ที่สุดก็คือเกาะฮนชู ฮกไกโด คิวชู และชิโกกุ ตามลำดับ เกาะของญี่ปุ่นส่วนมากจะเป็นหมู่เกาะภูเขา ซึ่งในนั้นมีจำนวนหนึ่งเป็นภูเขาไฟ เช่น ภูเขาไฟฟูจิ เป็นต้น

1.1 ด้านสังคม

1.1.1 ประชากร

จังหวัดคุมาโมะโตะ มีประชากร 1,842,140 คน เป็นอันดับ 23 ในประเทศญี่ปุ่น ความหนาแน่น 249 คน/ตร.กม. ประชากรส่วนใหญ่ใช้ภาษาญี่ปุ่นและมีวัฒนธรรมที่เหมือนกัน มีชาวต่างชาติ เช่น ชาวเกาหลี จีน บราซิล ฟิลิปปินส์ และชาติอื่น ๆ ประมาณร้อยละ 1.2 ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามเมืองใหญ่ เชื้อชาติส่วนใหญ่คือเชื้อสายชาวอะโมะโตะ และมีชนกลุ่มน้อยเช่นชาวไอนุและชาวริวกิว รวมทั้งชนกลุ่มน้อยที่เรียกว่าบุระกุ

ประชากรญี่ปุ่นมีอายุคาดหมายเฉลี่ยประมาณ 82.07 ปี จึงนับเป็นประเทศที่มีประชากรอายุยืนยาวที่สุดประเทศหนึ่งในโลก โครงสร้างประชากรของญี่ปุ่นเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากเด็กที่เกิดมาในยุคเบบี้บูมหลังสงครามโลก เริ่มเข้าสู่วัยชรา ในขณะที่อัตราการเกิดตั้งแต่ พ.ศ. 2532 มีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ จึงทำให้จำนวนประชากรค่อย ๆ ลดลง มีประมาณการว่าจะลดลงต่ำกว่า 100 ล้านคนในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ในขณะที่สัดส่วนของผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ใน พ.ศ. 2553 ประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปมีมากถึง 1 ใน 5 ของประชากรทั้งหมด การที่โครงสร้างประชากรเปลี่ยนไปทำให้เกิดปัญหาสังคมหลายอย่าง เช่น ปัญหาแรงงานที่ลดลง และภาระเงินบำนาญของคนหนุ่มสาวเพิ่มมากขึ้น

สถาบันปัญหาประชากรแห่งประเทศญี่ปุ่น (Institute of Population Problems, 2007) ได้คาดประมาณว่าในทศวรรษที่สองของศตวรรษที่ 21 จำนวนผู้สูงอายุที่มีอายุ 65 ปีและสูงกว่า 65 ปี จะมีจำนวนมากกว่าประชากรอายุ 15 ปี และต่ำกว่า นอกจากนั้นจำนวน

ผู้สูงอายุ จะมีจำนวนมากถึง 1 ใน 4 ของประชากรทั้งหมด ตามมาตรฐานของสหประชาชาติว่า ด้วยข้อกำหนดด้านประชากรศาสตร์ ประเทศญี่ปุ่น ถูกระบุให้เป็น Aging Society ตั้งแต่ พ.ศ. 2513 เมื่อประชากรสูงวัยที่มีอายุสูงกว่า 65 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนเกินกว่าร้อยละ 7 ของจำนวนประชากรรวมของประเทศ และต่อมาใน พ.ศ. 2537 ประเทศญี่ปุ่นก็ได้รับการปรับสถานะไปสู่ Aged Society เนื่องจากประชากรสูงวัยได้เพิ่มสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 14 ของประชากรทั้งประเทศ และมีแนวโน้มที่ประชากรสูงวัยจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 27.8 ภายใน พ.ศ. 2568 ผลการสำรวจจำนวนประชากรญี่ปุ่น เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2551 พบว่า ประชากรจำนวนกว่า 24.66 ล้านคน ซึ่งนับเป็น 1 ใน 5 ของประชากรทั้งประเทศ เป็นกลุ่มประชากรที่มีอายุมากกว่า 65 ปีขึ้นไป และในจำนวนนี้มีประชากรที่มีอายุเกินกว่า 75 ปีขึ้นไปมากถึง 10.88 ล้านคน (สมศักดิ์ ดำรงสุนทร ชัย, 2553)

การเปลี่ยนผ่านสถานะจาก Aging Society ไปสู่ Aged Society อย่างรวดเร็วของประเทศญี่ปุ่นดังกล่าว นับเป็นอัตราการเติบโตของกลุ่มประชากรสูงอายุที่ใช้เวลาสั้นมาก เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศพัฒนาแล้วอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นประเทศเยอรมนีและประเทศอังกฤษที่ใช้เวลากว่า 40 ปี หรือกรณีของสวีเดนที่ใช้เวลานานถึง 85 ปี หรือฝรั่งเศสที่ใช้เวลานานถึง 115 ปี ในการเปลี่ยนผ่านจาก Aging Society มาสู่ Aged Society การเพิ่มขึ้นของกลุ่มประชากรสูงอายุในประเทศญี่ปุ่น นอกจากจะเป็นผลมาจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดพัฒนาการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงมาตรฐานการดำรงชีวิตที่เอื้อให้ประชากรญี่ปุ่นมีอายุยืนยาวขึ้น จากการสำรวจประชากร เมื่อ พ.ศ. 2506 พบว่า จำนวนประชากรที่มีอายุสูงกว่า 100 ปี มีจำนวนเพียง 163 คน แต่ใน พ.ศ. 2551 ได้เพิ่มจำนวนเป็น 23,038 คน ขณะที่อายุโดยเฉลี่ยของประชากรได้เพิ่มจาก 50 - 54 ปี จากการสำรวจใน พ.ศ. 2490 เป็นอายุ 81 - 84 ปี ในการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2551 ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าชาวญี่ปุ่นมีอายุยืนยาวขึ้น

1.1.2 การศึกษา การศึกษาภาคบังคับของญี่ปุ่นมีระยะเวลา 9 ปี ตั้งแต่ประถมศึกษาจนจบมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเกือบทั้งหมดจะเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายต่อ จากข้อมูลของกระทรวงการศึกษาของญี่ปุ่น (MEXT) ใน พ.ศ. 2555 พบว่าร้อยละ 75.9 ของผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจะเรียนต่อในมหาวิทยาลัย วิทยาลัย หรือสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ การศึกษาในญี่ปุ่นเต็มไปด้วยการแข่งขัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอบเข้าเพื่อเรียนต่อในมหาวิทยาลัย โครงการประเมินผลการศึกษานานาชาติ (Program for International Student Assessment: PISA) ซึ่งจัดขึ้นโดย OECD จัดอันดับให้เด็กญี่ปุ่นมีความรู้และทักษะเป็น

อันดับ 6 ของโลก มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงในญี่ปุ่น เช่น มหาวิทยาลัยโตเกียว มหาวิทยาลัยเคโอ และ มหาวิทยาลัยเคียวโต เป็นต้น การศึกษาของญี่ปุ่นถือเป็นความรับผิดชอบระดับชาติ ระดับจังหวัดและระดับเมือง กระทรวงการศึกษาฯ (MEXT) จะมีคณะวิจัยกระบวนการศึกษาคอยให้คำแนะนำและให้แนวทางแก่รัฐบาล

1.1.3 ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม จากการสำรวจ พบว่า คนญี่ปุ่นร้อยละ 51.8 ระบุว่าตนไม่มีศาสนา ศาสนาในญี่ปุ่นถูกผสมผสานจนทำให้พิธีกรรมทางศาสนานั้นมีความหลากหลาย เช่น พ่อแม่พาลูกไปศาลเจ้าชินโตเพื่อทำพิธีชิจิ-โกะ-ซัน แต่งงานในโบสถ์คริสต์และฉลองในวันคริสต์มาส จัดงานศพแบบพุทธ และบูชาบรรพบุรุษแบบขงจื้อ นอกจากนี้ ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 มีลัทธิต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายเช่นลัทธิเทนริเกียว และลัทธิโอมชินริเกียว

วัฒนธรรมญี่ปุ่นมีวิวัฒนาการมายาวนานตั้งแต่วัฒนธรรมยุคโจมงซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของประเทศ จนถึงวัฒนธรรมผสมผสานร่วมสมัยซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือ ศิลปะดั้งเดิมของญี่ปุ่นมีทั้งงานฝีมือ เช่น อิเกะบะนะ (การจัดดอกไม้) โอะริงะมิ อุกิโยะ-เอะ ตู๊กตา เครื่องเคลือบ เครื่องปั้นดินเผา การแสดง เช่น คะบุกิ โน บุนระกุ ระกุกะ และประเพณีต่าง ๆ เช่น การละเล่น พิธีชงชา ศิลปะการต่อสู้ สถาปัตยกรรม การจัดสวน ดาบ และอาหาร การผสมผสานระหว่างภาพพิมพ์กับศิลปะตะวันตก นำไปสู่การสร้างสรวงมั่งงะหรือหนังสือการ์ตูนของญี่ปุ่นที่เป็นที่นิยมทั้งในและนอกญี่ปุ่น แอนิเมชันที่ได้รับอิทธิพลมาจากมังงะเรียกว่า อะนิเมะ วงการเกมคอนโซลของญี่ปุ่นเจริญรุ่งเรืองอย่างมากตั้งแต่ พ.ศ. 2523

1.1.4 สาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต สาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในญี่ปุ่นมีระดับที่สูงมาก เห็นได้จากอายุคาดหมายเฉลี่ยของประชากรที่สูงและอัตราการตายของทารกที่ต่ำ รัฐบาลกำหนดให้ประชาชนทุกคนทำประกันสุขภาพ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ ประกันสำหรับพนักงานบริษัท และประกันที่ทำกับรัฐบาลท้องถิ่น ผู้ป่วยสามารถเลือกแพทย์หรือสถานที่รักษาได้โดยอิสระ ผู้สูงอายุของญี่ปุ่นทั้งหมดได้รับการคุ้มครองด้วยประกันของรัฐบาลตั้งแต่ พ.ศ. 2516 แต่ปัจจุบันรัฐบาลต้องปรับระบบประกันเปล่านั้นเพื่อรองรับโครงสร้างของประชากรที่เปลี่ยนแปลงไป

1.2 ด้านเทคโนโลยี ญี่ปุ่นเป็นประเทศแนวหน้าในการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยมีภาคเอกชนเป็นผู้ลงทุนหลัก ญี่ปุ่นมีจำนวนการขอสิทธิบัตรเป็นอันดับ 3 ของโลก ตัวอย่างของผลงานทางเทคโนโลยีของญี่ปุ่นที่สำคัญ ได้แก่ อิเล็กทรอนิกส์ รถยนต์ เครื่องจักร วิศวกรรมด้านแผ่นดินไหวที่สร้างขึ้นมาเพื่ออยู่รอด สารเคมี สารกึ่งตัวนำ และเหล็ก เป็นต้น ญี่ปุ่นเป็นผู้ผลิตรถยนต์รายใหญ่ที่สุด เป็นอันดับ 3 ของโลกเป็นประเทศต้นกำเนิดของบริษัทผู้ผลิตรถยนต์ 6 บริษัทจากผู้ผลิต 15 บริษัทที่ใหญ่ที่สุด และผู้ผลิตสารกึ่งตัวนำ 7 บริษัทจาก 20 บริษัทที่ใหญ่ที่สุด ญี่ปุ่นยังเป็น หนึ่งในผู้นำในการพัฒนาเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม รถยนต์ไฮบริด ซึ่งได้เทคโนโลยีมาจากเยอรมัน อังกฤษ และ สหรัฐอเมริกา ของฮอนด้าและโตโยต้าเป็นที่ยอมรับว่าประหยัดพลังงานมากที่สุดและปล่อยควันเสียได้น้อย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามของเทคโนโลยีระบบไฮบริด เชื้อเพลิง ญี่ปุ่นมีจำนวนสิทธิบัตรในด้านเซลล์เชื้อเพลิงเป็นอันดับหนึ่งของโลก

องค์การสำรวจอวกาศญี่ปุ่นเป็นหน่วยงานวิจัยและพัฒนาทางด้านอวกาศ สังเกตการณ์ทางดาราศาสตร์และจักรวาลวิทยาของญี่ปุ่น และเป็นหนึ่งในสมาชิกของโครงการความร่วมมือการสร้างสถานีอวกาศนานาชาติและโมดูลคิโบ มีกำหนดที่จะส่งขึ้นไปเพื่อต่อกับสถานีอวกาศนานาชาติในการขนด้วยกระสวยอวกาศใน พ.ศ. 2552

1.3 ด้านเศรษฐกิจ ญี่ปุ่นเป็นประเทศผู้นำทางเศรษฐกิจ อันดับที่ 2 ของโลก รองจากสหรัฐอเมริกา เมื่อวัดด้วย จีดีพีก่อนปรับอัตราเงินเฟ้อ (ประมาณ 4.5 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ) และอันดับที่ 3 รองจากสหรัฐอเมริกาและจีน เมื่อวัดด้วยอำนาจการซื้อ โดยมีจีดีพีสูงเป็นอันดับสามของโลกในปี พ.ศ. 2553 ญี่ปุ่นเป็นสมาชิกของสหประชาชาติ จี 8 โออีซีดี และเอเปค และมีความตื่นตัวที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของต่างประเทศ มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดี มีกำลังการผลิตที่สูงและเป็นประเทศต้นกำเนิดของผู้ผลิตชั้นนำที่ก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น รถยนต์ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เครื่องจักร เหล็กกล้า โลหะนอกกลุ่มเหล็ก เรือ สารเคมี จากข้อมูลใน พ.ศ. 2555 แรงงานของประเทศญี่ปุ่นมีจำนวน 66.7 ล้านคน ญี่ปุ่นมีอัตราว่างงานที่ต่ำคือประมาณร้อยละ 4 ค่าจีดีพีต่อหัวโมงการทำงานอยู่ในอันดับที่ 20 ของโลกใน พ.ศ. 2555 และเป็นอันดับ 1 ของเอเชียบริษัทใหญ่ของญี่ปุ่นหลายแห่งมีชื่อเสียงไปทั่วโลก เช่น โตโยต้า โซนี่ เอ็นทีที โดโคโม แคนนอน ฮอนด้า ทาเคดา นินเท็นโด นิปปอน สตีล และ เซเวน อีเลฟเว่น ญี่ปุ่นเป็นต้นกำเนิดของธนาคารที่ใหญ่ที่สุดหลายแห่ง ตลาดหลักทรัพย์โตเกียวซึ่งมักจะเป็นที่รู้จักเพราะดัชนีนิเคอิมีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 2 ของโลกเมื่อวัดด้วยมูลค่าตลาด ญี่ปุ่นมี

ลักษณะเฉพาะในการทำธุรกิจหลายอย่าง เช่น เคาะสี่หรือระบบเครือข่ายบริษัทจะมีอิทธิพลในเชิงธุรกิจ การจ้างงานตลอดชีวิตและการเลื่อนขั้นตามความอาวุโสจะพบเห็นได้ทั่วไป บริษัทที่มีความสัมพันธ์ทางธุรกิจจะถือหุ้นของกันและกัน ผู้ถือหุ้นมักจะไม่มึบทบาทกับการบริหารของบริษัท แต่ในปัจจุบันญี่ปุ่นเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงออกจากระบบเก่า ๆ เหล่านี้

1.4 ด้านสิ่งแวดล้อม ญี่ปุ่นเป็นประเทศหนึ่งที่มีบทบาทอย่างมากในด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีการพัฒนาเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมในระดับชั้นนำของโลกและเป็นประเทศที่มีการลงทุนด้านสิ่งแวดล้อมที่สูงที่สุดแห่งหนึ่งของโลก โดยญี่ปุ่นได้ตั้งเป้าหมายในการลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ลง 25 เปอร์เซ็นต์จากฐานปี 2533 ภายในปี 2563 ตามที่ประกาศโดยอดีตนายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่น นายยูกิโอะ ฮาโตยามา เป้าหมายในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่นไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเพื่อสภาวะแวดล้อมที่ดีขึ้นเท่านั้น แต่เทคโนโลยีต่างๆ ที่คิดค้นขึ้นนับเป็นการสร้างโอกาสทางธุรกิจมูลค่ามหาศาลในตลาดต่างประเทศให้กับญี่ปุ่นจากการขายสินค้าและเทคโนโลยี ดังจะเห็นได้จากการที่นโยบายการเป็นผู้นำของโลกด้านสิ่งแวดล้อมกลายเป็นหนึ่งในปัจจัยที่สำคัญของยุทธศาสตร์การเติบโตรูปแบบใหม่ (New Growth Strategy) ของญี่ปุ่นที่ร่างขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อปลายปี 2552 เหตุนี้ญี่ปุ่นจึงได้มีบทบาทในการผลักดันให้นานาประเทศให้ความสำคัญและร่วมมือกันในการลดภาวะโลกร้อน ทั้งนี้ภายในประเทศญี่ปุ่นเองรัฐบาลญี่ปุ่น ภาคเอกชน และผู้บริโภคนต่างมีบทบาทที่สำคัญภายใต้กรอบนโยบายและมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่รัฐบาลกำหนด

1.5 ด้านการเมือง ประเทศญี่ปุ่นมีรูปแบบรัฐเป็นราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ และมีรูปแบบการปกครองเป็นราชาธิปไตยแบบมีรัฐสภา องค์จักรพรรดิไม่ทรงปกครองประเทศ พระองค์มีพระราชอำนาจเท่าที่รัฐธรรมนูญแห่งญี่ปุ่นให้ไว้ องค์จักรพรรดิมิได้ทรงเป็นประมุขแห่งรัฐ แต่ในฐานะที่ทรงเป็นผู้นำในทางพิธีการ รัฐธรรมนูญจึงบัญญัติว่า ทรงเป็น "สัญลักษณ์แห่งประเทศและแห่งความสามัคคีของชนในรัฐ" สมเด็จพระจักรพรรดิพระองค์ปัจจุบัน คือ จักรพรรดิอะกิฮิโตะ ส่วนรัชทายาทคือเจ้าชายนารุฮิโตะ มกุฎราชกุมาร อำนาจการปกครองส่วนใหญ่จะตกอยู่กับนายกรัฐมนตรี และสมาชิกคนอื่น ๆ ในสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ส่วนอำนาจอธิปไตยนั้นเป็นของปวงชนชาวญี่ปุ่นองค์กรนิติบัญญัติของญี่ปุ่น คือ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งใช้ระบบระบบสองสภา ประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎรเป็นสภาล่าง มีสมาชิกสัร้อยแปดสิบคนซึ่ง

มีวาระดำรงตำแหน่งสี่ปี และมนตรีสภา เป็นสภาสูง มีสมาชิกสองร้อยสี่สิบสองคนซึ่งมีวาระดำรงตำแหน่งหกปี โดยมีการเลือกตั้งสมาชิกมนตรีสภาจำนวนครึ่งหนึ่งสลับกันไปทุกสามปี สมาชิกของสภาทั้งสองมาจากการเลือกตั้งทั่วประเทศ ส่วนผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้นมีอายุสี่สิบปีบริบูรณ์เป็นต้นไป พรรคเสรีประชาธิปไตยเป็นพรรครัฐบาลมาโดยตลอดตั้งแต่ก่อตั้งพรรคใน พ.ศ. 2498 จนในปี พ.ศ. 2552 พรรคประชาธิปไตยญี่ปุ่นชนะการเลือกตั้ง จึงทำให้พรรคเสรีประชาธิปไตยเสียตำแหน่งพรรครัฐบาลซึ่งครองมายาวนานกว่า 54 ปี สำหรับอำนาจบริหารนั้น สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติเลือกสมาชิกด้วยกันมาหนึ่งคนให้เป็น นายกรัฐมนตรี แล้วองค์จักรพรรดิจึงทรงลงพระนามาภิไธยรับรองการแต่งตั้งนั้น ส่วนนายกรัฐมนตรีมีอำนาจแต่งตั้งรัฐมนตรีและให้รัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีคนปัจจุบัน คือ นายโยชิฮิโกะ โนดะ สำหรับผู้ว่าราชการจังหวัดคุมาโมะโตะ คือ นายโยชิโกะ ชิโอะทานิ

2. นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนา

2.1 นโยบายในการพัฒนาผู้สูงอายุ ประเทศญี่ปุ่นเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. 2537 รัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสนใจเป็นอย่างมากกับการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรผู้สูงอายุ เพราะการเพิ่มขึ้นของประชากรกลุ่มนี้ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ในการดำเนินนโยบายในอนาคต รายงานของรัฐบาลเรื่อง Japan in the Year 2000 ได้ชี้ประเด็นเด่นชัด 3 ประเด็นที่ทำนายรัฐบาลในศตวรรษที่ 21 คือ ประชากรผู้สูงอายุ การเป็นนานาชาติ และเศรษฐกิจ รัฐบาลญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุตลอดมา

รัฐบาลได้ตระหนักถึงภาระที่เพิ่มขึ้นในการดูแลผู้สูงอายุ ในรายงานเรื่อง White Paper on Health and Welfare ในปี พ.ศ. 2530 รัฐบาลได้เน้นความสำคัญของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ โดยเฉพาะบทบาทของสมาชิกในครอบครัวในฐานะเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ ปัญหาสำคัญคือการเพิ่มบทบาทของครอบครัว ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระของสตรีในวัยทำงาน เพราะการที่รัฐต้องการให้สตรีรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว ทำให้สตรีที่มีส่วนร่วมในแรงงานของประเทศต้องเลือกที่จะทำหน้าที่ในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว หรือเลือกทำงานในภาคเศรษฐกิจ นอกจากการผลักดันภาระในการดูแลผู้สูงอายุไปให้ครอบครัวโดยการเพิ่มภาระให้กับสตรีแล้ว รัฐยังมีความเห็นว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่กับบุตรที่โตแล้วยังมีเป็นจำนวนน้อย การที่รัฐเน้นความสำคัญของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ นั้น Daisaku Maeda ได้เคยกล่าวไว้ในที่ประชุมนานาชาติเรื่องผู้สูงอายุขององค์การสหประชาชาติในประเทศญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2531 ว่าการดูแลผู้สูงอายุโดย

ครอบครัวเป็นค่ากล่าวที่ไพเราะ แต่เป็นสิ่งที่ผู้ให้การดูแลต้องอุทิศตนและเสียสละอย่างมาก และคุณภาพของการดูแลโดยครอบครัวก็มักจะอยู่ในขั้นต่ำ

ในระบบประกันการดูแลระยะยาว ผู้สูงอายุญี่ปุ่นได้รับการประกันว่าจะได้รับการดูแลและสนับสนุนจากสังคมโดยส่วนรวม (Campbell & Ikegami, 2000) มุ่งเน้นผู้รับบริการเป็นศูนย์กลางและให้บริการดูแลระยะยาวที่มีคุณภาพ จัดระบบบริการที่ผู้รับบริการสามารถเลือกได้ ให้บริการด้านการส่งเสริมสุขภาพ และการแพทย์ที่เป็นอย่างครอบคลุม ส่งเสริมหน่วยงานองค์กรเอกชนต่างๆ ร่วมให้บริการ ผู้รับบริการจะต้องจ่ายสมทบร้อยละ 10 สิทธิประโยชน์ที่จะได้รับ เช่น การดูแลโดยใช้ชุมชนเป็นฐานและการบริการในสถานบริการ นอกจากนี้ รัฐบาลมีนโยบายลดหย่อนภาษีสำหรับผู้ที่ดูแลบิดามารดาที่มีอายุมากกว่า 70 ปีขึ้นไป เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการให้การสนับสนุน ผู้สูงอายุโดยครอบครัว

สำหรับด้านการศึกษาและการมีส่วนร่วมของสังคม พระราชบัญญัติการศึกษาขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 2006 ซึ่งเป็นฉบับเพิ่มเติม มีวัตถุประสงค์หลักในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต การร่วมมือกับเครือข่ายการเรียนรู้จากภาครัฐและภาคเอกชน ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในสถานประกอบการ และในระดับพื้นที่ ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยชมรมผู้สูงอายุภูมิภาค เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ในสังคม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ขยายโอกาสในการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายหลากหลายวัย เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ห้องสมุดชุมชน พิพิธภัณฑ์ และศูนย์การศึกษาสำหรับสตรี เพื่อส่งเสริมการศึกษา พัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็น ทักษะชีวิต ศิลปวัฒนธรรม การกีฬาและนันทนาการผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดี เกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุ และหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ภายใต้กฎหมายการเรียนรู้ตลอดชีวิต ค.ศ. 1990

2.2 เป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุ รัฐบาลญี่ปุ่นมีเป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุ 5 ประเด็น คือ การประกอบอาชีพและรายได้ (Work and Income) การดูแลสุขภาพและสวัสดิการ (Health and Welfare) การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ (Education) การจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ (Living Environment) และการส่งเสริมการศึกษาพัฒนาองค์ความรู้และการวิจัย (Promoting Surveys and Research) (The Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, 2012)

2.3 กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ

2.3.1 ด้านการประกอบอาชีพและการมีรายได้ ในการประกอบอาชีพและการมีรายได้ รัฐบาลญี่ปุ่นดำเนินการตามนโยบาย The Act Concerning Stabilization of Employment of Older Person (Act. No.68, 1971) ซึ่งกล่าวถึงกฎหมายว่าด้วยการจ้างงานผู้สูงอายุในปี 1971 โดยสรุปสาระสำคัญของกฎหมายดังกล่าวที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุได้ดังนี้ (Ministry of Health, Labour and Welfare, 2008)

1) นายจ้างหรือสถานประกอบการ มีหน้าที่ต้องให้หลักประกันแก่ลูกจ้างผู้สูงอายุในเรื่องของโอกาสที่จะได้รับการจ้างใหม่ (Reemployment) จนกระทั่งลูกจ้างมีอายุ 65 ปี หากลูกจ้างผู้สูงอายุนั้นมีความประสงค์จะทำงานต่อไป ทั้งนี้ นายจ้างต้องสร้างมาตรการเพื่อพัฒนาความสามารถในการประกอบอาชีพให้แก่ลูกจ้าง ปรับปรุงเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการทำงานสำหรับผู้สูงอายุ และให้ความช่วยเหลือแก่ลูกจ้างผู้สูงอายุในการได้รับการจ้างงานใหม่

2) รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่จัดทำและส่งเสริมมาตรการต่างๆ ที่ช่วยให้ผู้สูงอายุ มีโอกาสได้รับการจ้างงานหรือได้ทำงานตามความสามารถ และความถนัดของผู้สูงอายุ ได้แก่ การจัดทำระบบเครือข่ายเพื่อบรรจุผู้สูงอายุเข้าในตำแหน่งงานต่างๆ รวมทั้งการฝึกอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุด้วย ทั้งนี้ อาจขอความร่วมมือจากนายจ้างหรือสถานประกอบการเพื่อการดำเนินการดังกล่าวด้วย

3) สถานประกอบการร่วมกับสหภาพแรงงานของสถานประกอบการ กำหนดมาตรฐานความสามารถและสมรรถภาพในการทำงาน ของลูกจ้างเกษียณที่เข้าข่ายจะได้รับการจ้างงานใหม่

2.3.2 ด้านการดูแลสุขภาพ รัฐบาลญี่ปุ่นได้มีการออกนโยบายที่หลากหลายเพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าถึงการบริการด้านสุขภาพ ได้แก่ การขับเคลื่อนนโยบายระดับชาติที่สำคัญของประเทศญี่ปุ่น (Health Japan 21) ได้กำหนดเป้าหมายเพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนสุขภาพของประชาชนตลอดชีวิต การป้องกันโรค และปัจจัยเสี่ยงต่างๆ และมีการกำหนดกฎหมายพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับสุขภาพ เช่นกระทรวงสาธารณสุข แรงงานและสวัสดิการสังคมที่ได้กำหนดพระราชบัญญัติการเกษียณอายุราชการ และการกำหนดสวัสดิการเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่ำ ไม่มีรายได้ให้มีสวัสดิการพื้นฐาน ให้มีที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังมีการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องเช่นในปี 2008 มีการกำหนดระบบการดูแลสุขภาพและการบริการทางการแพทย์สำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุ 75 ปีขึ้นไป โดยให้ความสำคัญกับสุขภาพและที่อยู่อาศัย ตลอดจนยังมีการให้

ความสำคัญกับผู้สูงอายุที่มีอายุต่ำกว่า 65 ปีเพื่อให้สามารถรับบริการทางการแพทย์ได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

2.3.3 ด้านการศึกษาและการมีส่วนร่วมของสังคม พระราชบัญญัติการศึกษาขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 2006 ซึ่งเป็นฉบับเพิ่มเติม มีวัตถุประสงค์หลักในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต การร่วมมือกับเครือข่ายการเรียนรู้จากภาครัฐและภาคเอกชน ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในสถานประกอบการ และในระดับพื้นที่ ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยชมรมผู้สูงอายุภูมิภาค เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ในสังคม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ขยายโอกาสในการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายหลากหลายวัย เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ห้องสมุดชุมชน พิพิธภัณฑ์ และศูนย์การศึกษาสำหรับสตรี เพื่อส่งเสริมการศึกษา พัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็น ทักษะชีวิต ศิลปวัฒนธรรม การกีฬาและนันทนาการผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดี เกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุ และหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ภายใต้กฎหมายการเรียนรู้ตลอดชีวิต ค.ศ. 1990 (The Ministry of Education, Culture, Sports, Science, and technology, 1990)

2.3.4 ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ รัฐบาลญี่ปุ่นได้ออกพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม บ้านเรือนที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ บุคคลทุพพลภาพ ผู้ด้อยโอกาส เช่น พระราชบัญญัติการส่งเสริมบ้านเช่าสำหรับผู้มีความต้องการพิเศษ เพื่อเพิ่มจำนวนให้เพียงพอกับความต้องการที่แท้จริง ในขณะเดียวกันก็มีคุณภาพดีสำหรับผู้สูงอายุ โดยการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเหล่านี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตได้อย่างสะดวกสบาย ซึ่งภาคเอกชนก็ได้รับการสนับสนุนด้วย ในกรณีที่ต้องการสร้างบ้านในลักษณะนี้เพื่อผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ยังมีกฎหมายที่ส่งเสริมด้านการคมนาคมขนส่ง อุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ เช่นการทำทางเท้าที่เหมาะสมในการเดินสำหรับผู้สูงอายุ การกำหนดที่นั่งในรถสาธารณะสำหรับผู้สูงอายุ สิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุไม่มีอุปสรรคในการดำเนินชีวิต กิจกรรมการจัดสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ ครอบคลุมถึงห้องเรียนสำหรับผู้สูงอายุ โดยการจัดหาอาสาสมัครช่วยเรียนมาช่วยผู้สูงอายุในการเรียนทำให้ไม่มีอุปสรรคในการเรียนสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

ตัวอย่างกฎหมาย เช่น Act on Promotion of Rental Supply for People in Need of Securing a Housing (2007) ซึ่งเป็นนโยบายที่มีสาระเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมของบ้านเรือนให้เหมาะสมกับสภาพร่างกายและความต้องการของผู้สูงอายุ จัด

โครงสร้างของอาคารบ้านเรือนให้เหมาะสมกับสภาพร่างกายของผู้สูงอายุ จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้านเรือนสำหรับผู้สูงอายุ และออกแบบบ้านเรือนให้ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุ (National Institute for Land and Infrastructure Management, 2008)

ทางด้าน Law of Promoting Barrier free Transport and Facilities for the Elderly and Disabled (New Barrier free Act, 2006) มีสาระที่เป็นนโยบายเพื่อให้ผู้สูงอายุหรือผู้พิการ สามารถเข้าถึงการให้บริการด้านการขนส่งมวลชน มีความปลอดภัยในการเดินทาง รวมทั้งผู้สูงอายุที่เดินเท้า โดยจัดการรักษาความปลอดภัย จัดทางเดินให้กับผู้สูงอายุตามที่ต่างๆ เช่น สถานีรถไฟ สนามบิน ท่าเรือ รถโดยสาร เป็นต้น (National Institute for Land and Infrastructure Management, 2008)

2.3.5 การส่งเสริมการศึกษาพัฒนาองค์ความรู้และการวิจัย ศูนย์การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุระดับชาติ เป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการดูแลผู้สูงอายุ การได้รับการดูแลทางการแพทย์ และการวิจัยพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น โรคของผู้สูงอายุ โดยร่วมมือกับองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐเฉพาะทาง ทำการวิจัยเชิงลึกทั้งระยะสั้นและระยะยาว เช่นโครงการป้องกันโรคมะเร็งเพื่อหากระบวนการรักษาที่เหมาะสม เทคนิคการวินิจฉัยโรค การพัฒนานวัตกรรมการป้องกันและรักษาโรคมะเร็ง นอกจากนี้ศูนย์การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุระดับชาติ ยังสนับสนุนส่งเสริมนักวิจัยรุ่นใหม่เพื่อพัฒนางานวิจัย โดยมีองค์กรที่เรียกว่า Japan Society for The Promotion of Science โดยการให้ทุนทำวิจัยเฉพาะทาง งานวิจัยส่วนใหญ่ที่ทำ จะอาศัยความร่วมมือของผู้สูงอายุ และการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในสังคม

ประเทศญี่ปุ่นมีหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาองค์ความรู้และการวิจัยสำหรับผู้สูงอายุคือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนางานวิจัย ฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น International longevity Center-Japan หน่วยงานนี้มีบทบาทในการศึกษา วิจัย แนวโน้มประชากร กิจกรรม การศึกษา และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับผู้สูงอายุ เป็นหน่วยงานที่มีศูนย์การดำเนินงานอยู่ทั่วโลก ศูนย์นี้มีการดำเนินงานที่หลากหลาย เช่น การศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาภาวะการเสียชีวิต การศึกษาวิจัยระยะยาว 5 ปี เรื่อง วิธีการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ที่มีอายุ 75 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่กับคู่สมรส เป็นต้น นอกจากนี้มีการผลิตสื่อ เช่น สิ่งพิมพ์ ได้แก่ วารสาร Global Information Journal on Longevity and Society Global Aging Report ศูนย์นี้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยและหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนการ

หาทุนสนับสนุน การทำงานของกระทรวงสุขภาพ แรงงานและสวัสดิการสังคม เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อไป

3. องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ (โยโกะคาวามูระ และโนบุโอะ โทโมโซ, สัมภาษณ์เจาะลึก, 28 กันยายน 2555)

3.1 ลักษณะร่วม

3.1.1 สังคมญี่ปุ่นเป็นเมืองที่มีแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เช่น การจัดทำแผนชุมชน การกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชน เป็นต้น เนื่องจากกลไกและองค์ประกอบทุกกิจกรรมของญี่ปุ่นดำเนินไปด้วยกฎหมายอย่างเคร่งครัด นโยบายการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศจึงเป็นนโยบายหลักในการสร้างคนทุกวัยให้มีคุณภาพ เพื่อการพัฒนาชาติอีกต่อหนึ่ง

3.1.2 สังคมญี่ปุ่นเป็นเมืองที่มีสถาบันพื้นฐานทางสังคม อาทิ สถาบันศาสนา สถานศึกษา และครอบครัว ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และศูนย์รวมของการทำกิจกรรมต่างๆ ในเมือง

3.1.3 สังคมญี่ปุ่นเป็นเมืองมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เช่น แหล่งศึกษาวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อมและแหล่งธรรมชาติ ศูนย์การเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้เศรษฐกิจ กลุ่มอาชีพต่างๆ มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีการเปิดโอกาสการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชน และระหว่างชุมชนอื่น เช่น การศึกษาดูงาน เป็นแบบอย่างการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้

3.1.4 สังคมญี่ปุ่นเป็นเมืองเรียนรู้จากการปฏิบัติ สังคมประสบความสำเร็จยอมรับความคิดใหม่อยู่เสมอ และพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงหากพบว่าจะเกิดประโยชน์กับส่วนรวม เมื่อเผชิญปัญหาก็ร่วมกันแก้ไข ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ

3.2 ความแตกต่าง (ความเป็นอัตลักษณ์)

3.2.1 สังคมญี่ปุ่นเป็นเมืองที่มีการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องจากกลุ่มคนที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มเครือข่ายอาชีพต่างๆ เป็นต้น หรือเครือข่ายการเรียนรู้ที่ชัดเจน เช่น เทศบาลเมือง องค์กรเอกชน สถานประกอบการ บริษัท ห้างร้าน สถาบันการศึกษาโดยจัดการเรียนรู้ใน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Kominkan-The Community Cultural Learning Centre) ศูนย์การศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ (Shinagawa Ward) ศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุ (Senior Centre)

สถาบันการศึกษา (Rojin Daigaku) รวมถึงองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน องค์กรหรือหน่วยงานภาคเอกชน เป็นต้น และชุมชนมีการพัฒนากิจกรรมอยู่เสมอ

3.2.2 สังคมญี่ปุ่นเป็นเมืองได้รับความร่วมมือจากทุกคนในชุมชนอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการพัฒนา สร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เนื่องจากวัฒนธรรมการศึกษาแบบญี่ปุ่นได้ฝังรากลึกในลักษณะของชุมชนหมู่บ้าน (village community) ในการสร้างกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มเด็ก กลุ่มเด็กหญิง กลุ่มเด็กชาย กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มผู้สูงอายุ การเข้าร่วมกลุ่มลักษณะนี้ทำให้มีสิทธิในการเข้าร่วมเทศกาล สิทธิในการทำงาน สิทธิในการแต่งงาน ซึ่งเป็นลักษณะสถาบันการศึกษาขัดเกลาตามวิถีประชาของชาวบ้าน สถาบันการศึกษาตามหมู่บ้านในลักษณะนี้จึงเป็นวิธีการศึกษาของชุมชนที่ชาวบ้านสร้างขึ้นมาเอง เป็นวิธีการหล่อหลอมคนทุกวัยให้รู้จักสร้างความสัมพันธ์กับคนรอบข้างคู่ขนานไปกับระบบการศึกษาแบบสมัยใหม่

3.3.3 สังคมญี่ปุ่นเป็นเมืองที่พัฒนาโดยใช้องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ เช่น ศิลปะ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ศาสนา วิธีการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง การเกษตร เป็นต้น

3.3.4 สังคมญี่ปุ่นเป็นเมืองที่มีคณะทำงานที่พร้อมทั้ง ความรู้ ความสามารถและความมุ่งมั่นตั้งใจทำประโยชน์เพื่อชุมชนอย่างแท้จริง เน้นการทำงานเป็นทีม

3.3 ปัจจัยสนับสนุนไปสู่ความสำเร็จ

3.3.1 สังคมญี่ปุ่นเป็นเมืองที่ยึดหลักหลักประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาลเป็นแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข มีการกระจายอำนาจการทำงาน และการปกครอง เป็นกลุ่มหรือคุ่มที่ชัดเจน มีการบริหารชุมชนหรือเมืองที่ตั้งอยู่ในความถูกต้องเป็นธรรม เช่น หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า ตามแนวจริยธรรมของญี่ปุ่น 5 ประการ คือ ความอิสระ ความสมบูรณ์ ความหวังดี ความยุติธรรม และความเท่าเทียมกัน

3.3.2 สังคมญี่ปุ่นเป็นเมืองมีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีผู้นำตามระบบอาวุโสที่เป็นที่เคารพนับถือ และศรัทธาของประชาชน ประกอบกับบุคคล และกลุ่มบุคคลเหล่านี้มีวิสัยทัศน์ที่ดีในการพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุข

4. กลไกการดำเนินงาน ผลการศึกษาภาคสนาม กรณีศึกษาจังหวัดคุเมโมโตะ ซึ่งเป็นเมืองผู้สูงอายุต้นแบบที่มีชื่อเสียงในประเทศญี่ปุ่น โดยศึกษาที่สถานดูแลผู้สูงอายุพิเศษฮุกุจึเอิน (Hukujuen) สถานดูแลผู้สูงอายุมิยุกิเอิน โน ซาโต (Miyuki no sato) และสถานสงเคราะห์มิยุกิเอิน (Miyuukien) ที่เป็นหน่วยงานที่บริหารงานโดยเอกชน ให้บริการดูแลผู้สูงอายุให้ได้รับสวัสดิการและการดูแลช่วยเหลือที่ดี โดยดูแลและจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุตามแนวคิดการพัฒนาภาวะพหุพลัง ในเรื่องสุขภาพอนามัย ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม หลักประกันและความมั่นคงของชีวิต บริหารงานโดยใช้งบประมาณจากภาครัฐที่มาจาก การจ่ายภาษีของประชาชนก่อนวัยเกษียณ เพื่อจะได้มาให้บริการในวัยเกษียณ ในด้านของหน่วยบริการนั้นมีหลากหลาย หน่วยบริการตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น Day Service, Group Home, Unit Care หรือ พักแบบระยะยาว (Long Stay) และ พักแบบระยะสั้น (Shot Stay) ซึ่งสถานดูแลผู้สูงอายุทั้ง 2 แห่ง มีความพร้อมทั้งในด้านระบบการบริหารงาน เจ้าหน้าที่สำหรับดูแลผู้สูงอายุ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ (อิซุ เออิจิ, สัมภาษณ์ เจาะลึก, 28 กันยายน 2555)

กลไกการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ พบว่า บทบาทการดูแลและการจัดกิจกรรม การศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในญี่ปุ่น มีทั้งดูแลในบ้านและสถานดูแลผู้สูงอายุ ประกอบด้วย บริการช่วยเหลือที่บ้าน การให้คำแนะนำทางด้านการแพทย์ บริการดูแลกลางวัน บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ การให้เช่าอุปกรณ์ดูแลสุขภาพ ซึ่งผู้สูงอายุเหล่านี้สามารถใช้บริการได้ที่บ้านตนเอง ส่วนบริการในสถานสงเคราะห์นั้น เป็นการรับผู้สูงอายุเข้าไปดูแลในรูปแบบบ้านพัก ศูนย์ดูแลสุขภาพ หรือสถานพยาบาลทางการแพทย์ ซึ่งผู้สูงอายุต้องออกค่าใช้จ่ายร้อยละ 10 ของต้นทุนค่าอาหารประจำวัน ส่วนผู้สูงอายุที่ยากจนนั้น รัฐบาลได้กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมหรือเพดานสูงสุดโดยเปรียบเทียบกับรายได้ต่อปีของผู้สูงอายุ แนวทางแก้ไขในปัจจุบันคือ ให้เอกชนและหน่วยงานเครือข่ายต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น สำหรับผู้สูงอายุที่เข้ามาใช้บริการสถานดูแลผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

4.1 การบริการผู้สูงอายุที่พักแบบระยะยาว (Long Stay) แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ

4.1.1 กลุ่มคิโนโตะ คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้บ้างเข้าร่วมกิจกรรมได้ ส่วนมากแล้วจะพักอาศัย 1 ห้อง ต่อ 4 คน มีของใช้ส่วนตัวไม่มาก แต่ผู้สูงอายุสามารถเลือกห้องอยู่ได้ ญาติสามารถมาเยี่ยมหรือพาไปเที่ยวข้างนอกได้ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ที่กลุ่มนี้จะทำร่วมกันได้แก่ การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน การรับประทานอาหารร่วมกัน การร้องคาราโอเกะ เล่นเกมส์ ออกกำลังกายและทำกายภาพบำบัด ดูโทรทัศน์ เป็นต้น

4.1.2 กลุ่มชินโตะ หรือ Unit Care คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง แต่ก็มีผู้สูงอายุบางคนที่ต้องได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ เป็นกลุ่มที่จำนวนผู้สูงอายุมีทั้งหมด 9 คน ผู้สูงอายุจะอยู่ห้องละ 1 คนแต่ในกรณีที่ เป็นสามีภรรยา ก็จะใช้ห้องที่ติดกัน แต่ก็มีประตูให้มาเยี่ยมกันได้ ผู้สูงอายุสามารถเลือกห้องได้ด้วยตัวเองหรือจะมีการจัดห้องได้ตามความต้องการ ภายในห้องก็จะมีห้องน้ำในตัวเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุ ซึ่งสิ่งของภายในห้องสามารถนำมาจากที่บ้านได้ สภาพแวดล้อมบริเวณที่พักจะมีความพิเศษมากกว่ากลุ่มอื่นๆ คือมีการจัดบรรยากาศเหมือนอยู่ที่บ้าน รวมไปถึงภาชนะที่ใช้ใส่กับข้าวก็จะเปลี่ยนจากพลาสติกมาเป็นเซรามิกแทนเพื่อให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่ายู่ในบ้านของตัวเอง เจ้าหน้าที่จะตรวจสุขภาพร่างกาย วัดความดัน วัดจังหวะการเต้นของหัวใจ ดูแลเรื่องอาหาร สุขภาพร่างกาย และการเข้าห้องน้ำให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่อยู่ในกลุ่มนี้จะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มมากกว่ากลุ่มอื่นๆ และกิจกรรมกลุ่มของกลุ่มนี้ได้แก่ การสนทนาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน การรับประทานอาหารร่วมกัน ร้อง คาราโอเกะ นั่งเล่น ชมดอกไม้ ชมสวน กายบริหารและทำกายภาพบำบัด ดูโทรทัศน์

4.1.3 กลุ่มหินโตะ คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้เลย เป็นผู้สูงอายุที่นอนติดเตียงตลอดเวลา ต้องอาศัยการดูแลจากเจ้าหน้าที่และไม่สามารถทำกิจกรรมการเคลื่อนไหวได้ ซึ่งกิจกรรมกลุ่มของกลุ่มนี้นั้นไม่มี เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนมากช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ จึงไม่สามารถทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันได้ เจ้าหน้าที่จะต้องดูแลเป็นพิเศษในเรื่องการป้อนอาหาร การระวังไม่ให้ผู้สูงอายุเกิดแผลกดทับ แต่จะมีบางคนที่ช่วยเหลือตัวเองได้บ้างเล็กน้อยก็จะมีการทำกายภาพบำบัดและทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มอื่นได้

4.1.4 Group Home เป็นหน่วยบริการที่มีลักษณะคล้ายบ้าน โดยจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอาการ dementia คือมีความจำเสื่อม มีอาการหลงลืม แต่ก็สามารถช่วยเหลือตนเองได้บ้าง แม้บางคนเจ้าหน้าที่จะต้องดูแลอย่างใกล้ชิด คอยป้อนข้าว ดูแลเรื่องอาหาร ช่วยเหลือในการเข้าห้องน้ำ มีการวัดความดัน เป็นต้น หน่วยบริการนี้สามารถรับผู้สูงอายุได้เพียง 18 คนเท่านั้น และกิจกรรมกลุ่มของกลุ่มนี้ได้แก่ การสนทนาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การร้องเพลง การออกกำลังกาย การดูโทรทัศน์ เล่นเกมส์ การเที่ยวชมสวนดอกไม้ และการจัดงานรื่นเริงตามเทศกาลต่างๆ (ทานิกุจิ จิโยโกะ, สัมภาษณ์เจาะลึก, 28 กันยายน 2555)

2. การบริการดูแลโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (community-based care)

การบริการดูแลโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นบริการที่ให้ในชุมชนหรือที่บ้านของผู้รับบริการ เช่น ผู้สูงอายุที่พักแบบระยะสั้น (shot stay) การดูแลระยะยาวแบบไม่ค้างคืน (day care) เป็นศูนย์ฟื้นฟูสภาพ หรือศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุกลางวัน การดูแลช่วงสั้นเพื่อให้ผู้ดูแลได้พัก (respite care) การจัดให้มีผู้ดูแลที่บ้าน (home care/care assistance) บริการช่วยเหลืองานบ้าน (home help) และบริการส่งอาหารถึงบ้าน บริการปรับปรุงบ้านเรือน (ติดตั้งราวยึดจับ พื้นผิวกันลื่น พื้นต่างระดับ) บริการสายด่วนสำหรับผู้ที่มีการะงับสติและบริการให้คำปรึกษา และบริการทางการแพทย์และพยาบาลที่จัดให้ที่บ้าน (medical home care) บริการเยี่ยมบ้าน (home visit)

นอกจากนี้ ยังมีการจัดบริการที่มีความต่อเนื่องสัมพันธ์กับความจำเป็นทางสุขภาพของผู้ป่วย โดยมีการจัดบริการที่ครอบคลุมระยะเปลี่ยนผ่าน (intermediate care) สำหรับช่วงพักฟื้นหรือส่งต่อจากระยะเจ็บป่วยแบบเฉียบพลัน ซึ่งอาจจะสามารถหายหรือพัฒนาไปสู่การดูแลระยะยาวได้ ผู้สูงอายุที่พักแบบระยะสั้นเรียกอีกอย่างว่า day service เป็นผู้สูงอายุที่เข้ามาใช้บริการแบบมาเข้าเย็นกลับ เริ่มเก้าโมงเช้าถึงสี่โมงเย็น โดยจะมีรถรับส่งผู้สูงอายุทั้งเช้าและเย็น

ในช่วงเช้าเมื่อผู้สูงอายุมาถึงก็จะมีการตรวจสุขภาพจากพยาบาลและวัดความดันของผู้สูงอายุแต่ละคน หลังจากนั้นก็จะมีการเสิร์ฟอาหารเช้าให้ผู้สูงอายุและให้แต่ละคนแลกเปลี่ยนสนทนาร่วมกัน หลังจากนั้นประมาณ 30 นาที ก็จะมีเจ้าหน้าที่นำออกกำลังกายและให้ผู้สูงอายุออกกำลังกายไปพร้อมๆ กัน สลับกับการทำกิจกรรม โดยอาจมีการให้ตัวแทนผู้สูงอายุออกมาสาธิตด้านหน้าเพื่อเป็นตัวอย่างให้กับคนอื่นๆ แล้วร่วมทำกิจกรรมร่วมกัน ผู้สูงอายุที่มาใช้บริการแบบ day service นั้นจะทานอาหารที่ทางสถานสงเคราะห์จัดให้ซึ่งเป็นอาหารที่จัดตามความต้องการทางร่างกายของผู้สูงอายุแต่ละคน มีการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง เช่น ร้องคาราโอเกะ เต้นตามเพลง ออกกำลังกาย เล่นเกมส์ต่างๆ และยังมีการจัดวันเกิดให้แก่ผู้สูงอายุที่เกิดวันนั้นเพื่อให้ผู้ป่วยรู้สึกผ่อนคลายและเกิดความสนุกสนานมีความสุข ได้พบปะกับเพื่อนๆ ผู้สูงอายุด้วยกัน

5. รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ

5.1 กิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ กิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ การจัดการศึกษาโดยสถาบันการศึกษา (Rojin Daigaku) เนืองด้วยเทศบาล (Prefectural Government) ของแต่ละจังหวัดของประเทศญี่ปุ่นเห็นความสำคัญของความจำเป็นที่ผู้สูงอายุจะต้องได้รับการศึกษาเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมี

ความสุข ดังนั้นจึงมีการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ (Rojin Daigaku) ขึ้นโดยมหาวิทยาลัย (Elder University) วิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ (Senior College) สำหรับที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ใกล้เคียงกับสถาบันการศึกษา ได้เข้ารับการเรียนรู้และร่วมกิจกรรมกับสถาบันการศึกษา (Kanno, 2008) การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุโดยสถาบันการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้ใหม่ๆ ดำเนินการโดยคณะกรรมการของสถาบันนั้นๆ โดยมีเทศบาลเป็นผู้สนับสนุนและให้คำปรึกษาในการบริหารจัดการ คำแนะนำและด้านงบประมาณ การจัดหาสถานที่ในการจัดกิจกรรม อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนการจัดกิจกรรมจากหน่วยงานต่างๆ คนในสังคม ครอบครัวของผู้สูงอายุและผู้สูงอายุเองในการเข้าร่วมกิจกรรม จัดเป็นหลักสูตรสั้นๆ ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุ และเมื่อเรียนจบแล้ว ผู้เรียนจะได้รับประกาศนียบัตรจากสถาบันการศึกษาที่ตนได้ลงทะเบียนเรียน

ด้านสุขภาพ จัดสอนในหมวดสุขภาพและการดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของตน เช่น การเดินรำ กิจกรรมการออกกำลังกาย โยคะ ฝึกสมาธิ เป็นต้น

ด้านการมีส่วนร่วม จัดสอนในหมวดบทบาทของผู้สูงอายุในครอบครัวและสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและคนในครอบครัว งานอาสาสมัคร นอกจากนี้จะเข้าเรียนในชั้นเรียนแล้ว ผู้เรียนยังได้มีการทำกิจกรรมนอกห้องเรียนด้วย เช่น การทัศนศึกษา กิจกรรมอาสาสมัคร ช่วยเหลือสังคม การปลูกพืช ไม้ดอก ไม้ใบและไม้ผล วรรณคดี และมีการจัดเป็นชมรมทำกิจกรรมต่างๆ ของผู้เรียน เป็นต้น

ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต สอนในหมวดส่งเสริมความมั่นคงในการดำรงชีวิต เป็นเนื้อหาที่เน้นด้านการให้ความรู้และฝึกทักษะการประกอบอาชีพ เช่น ศิลปะ การเขียนตัวอักษร เครื่องปั้น เครื่องเคลือบดินเผา ประวัติศาสตร์ศิลปะงานเซรามิก เป็นต้น

5.2 กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ

ด้านสุขภาพ ได้แก่ การฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำกายภาพบำบัด การนวดด้วยอากาศ การขยำลูกบอลบริหารมือ การออกกำลังกาย งานอดิเรกสำหรับผู้สูงอายุ และการฝึกอบรมการดูแลสุขภาพเบื้องต้น เป็นต้น

ด้านการมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมดนตรีบำบัด กิจกรรมฮานามิเบนโตะ (การรับประทานอาหารนอกสถานที่ในช่วงเทศกาลดอกซากุระบาน) การอบรมศิลปะบำบัด การรับประทานอาหารเที่ยงร่วมกันพร้อมการร้องคาราโอเกะ การพ็อนรำแบบจารัตนียมของผู้สูงอายุ การทัศนศึกษา การกีฬาและนันทนาการ เช่น การเล่นกีฬา เล่นไพ่ เล่นดนตรี การเรียนภาษา

ประวัติศาสตร์ คอมพิวเตอร์ บัญชี การบริหารจัดการ การเรียนทำอาหาร การเรียนด้านเกษตร รวมถึงการเป็นอาสาสมัครหรือวิทยากรเผยแพร่ความรู้ในฐานะผู้รู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อถ่ายทอดสู่อนุชนรุ่นหลัง เป็นต้น

ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาผู้สูงอายุด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิตเป็นการจัดการพัฒนาผู้สูงอายุตาม Amendment of the Law Concerning of Older Persons เช่น การจัดสัมมนา วิชาชีพ การให้คำปรึกษา การฝึกอบรมโดยให้สถานประกอบการเป็นผู้จัดกิจกรรมการพัฒนา การให้ความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ เช่น ความรู้ในงาน การใช้คอมพิวเตอร์ การจัดการชีวิตประจำวัน การให้ความรู้และการฝึกอบรมเพื่อเข้าสู่การทำงานใหม่ เป็นการให้ความรู้และพัฒนาผู้สูงอายุที่เกษียณอายุหากแต่ต้องการกลับเข้าสู่การทำงานอีกครั้ง โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ การทำบัญชี ธุรกิจ การเขียนใบสมัครงาน การสัมภาษณ์เพื่อได้งาน การดูแลรักษาสุขภาพ การให้ความรู้เกี่ยวกับงานต่างๆ อย่างกว้างๆ โดยจัดกิจกรรมการศึกษา เช่น การอบรมหลักสูตรสั้นๆ 6 ชั่วโมง หรือเป็นหลักสูตรระยะยาว 6 เดือน โดยได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ฝึกวิชาชีพ (Job Centre) วิทยาลัยต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวได้รับความนิยมนจากผู้ใหญ่และผู้สูงอายุที่เกษียณและต้องการกลับเข้าทำงานหรือหางานใหม่ทำ ตัวอย่างหลักสูตรโดยส่วนใหญ่ที่จัดให้กับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ ได้แก่ การจัดการโรงแรม การจัดการธุรกิจ การบัญชี การตกแต่งภายใน การใช้คอมพิวเตอร์ จิตวิทยาการทำงาน ภาษาต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส อังกฤษ

5.3 กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ

ด้านสุขภาพ ได้แก่ กิจกรรมตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุเกิดขึ้นในทุกๆ สถานที่ สาธารณะของประเทศญี่ปุ่น เนื่องจากมีการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และจัดได้ว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้แทบทั้งสิ้น ยกตัวอย่าง เช่น สถานที่พักผ่อนสำหรับคนชราและระยะยาว สถานพยาบาลผู้สูงอายุ สถานดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย สถานดูแลผู้ป่วยสมองเสื่อม หรือที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพ และสถานดูแลผู้ป่วยที่มีภาวะกึ่งฉุกเฉิน จะมีแม่พิมพ์ โบปลิว หรือเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ออกแบบมาสำหรับผู้สูงอายุ มีตัวอักษรขนาดใหญ่ สามารถกดเพื่อฟังเสียงได้ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัยที่ออกแบบเป็นการ์ตูน อ่านเข้าใจง่าย นอกจากนี้ยังมีแหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัยอื่นๆ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Kominkan) ที่ดำเนินการและจัดการทั้งหมดโดยเทศบาลเมืองและได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและหน่วยงานทางการศึกษา ปัจจุบันมีจำนวน 18,000 แห่งทั่วประเทศ ตั้งอยู่ทุกเขตเทศบาล ศูนย์การศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ (Shinagawa

Ward) ตั้งอยู่กลางชุมชนของญี่ปุ่น เน้นไปที่กลุ่มผู้เกษียณแล้วและผู้สูงอายุ เพื่อเรียนรู้ข้อมูลที่ตรงกับความสนใจ เช่น ด้านสุขภาพ ประวัติศาสตร์ และคอมพิวเตอร์ นอกจากนั้น ยังเป็นสถานที่ให้ได้พบปะกับเพื่อนใหม่และมีส่วนร่วมกับกับคนทุกวัยในชุมชน ศูนย์ผู้สูงอายุ (Senior Centre) มีอยู่ทั่วภูมิภาคถึง 114 แห่งในเขตชุมชนท้องถิ่น จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุและลดช่องว่างระหว่างวัยผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชนในสังคม เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม และเพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสพบปะกับบุคคลต่างๆ ในสังคม โดยได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากเทศบาลท้องถิ่น การอ่านหนังสือในมุมหนังสือของ Centre การชมภาพยนตร์ การจัดนิทรรศการต่างๆ และกิจกรรมการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิก เป็นต้น

ด้านการมีส่วนร่วม ได้แก่ ภาษาต่างประเทศ ดนตรี ศิลปะ การทำงานแกะสลักไม้ การเดินรำ กิจกรรมการออกกำลังกาย โยคะ การเรียนวิธีการชงชา การสอนการตัดเย็บกิโมโน สอนการจัดดอกไม้ โดยได้รับการสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวจากสถานประกอบการ องค์กรท้องถิ่น และได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาล

ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต ได้แก่ การเรียนรู้ใน Silver Human Resources Centre แหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการจัดการงานให้กับผู้สูงอายุ ที่ผู้สูงอายุสามารถเลือกที่จะทำงานในชุมชนได้ตามความต้องการ ตามประสบการณ์ ความถนัดของตนเอง เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่าต่อสังคม นอกจากนั้นยังมีการให้การศึกษาและพัฒนาศักยภาพให้กับผู้สูงอายุโดยไม่มีค่าใช้จ่าย และ Silver Talent Centre เป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ เป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการจัดหางานและพัฒนาคุณภาพของผู้สูงอายุให้มีรายได้ที่แน่นอน เสริมสร้างความรู้สึกระบบความสำเร็จอีกครั้งหลังเกษียณอายุ

สรุปว่า ประเทศญี่ปุ่นมีรูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ที่หลากหลาย ส่วนใหญ่เป็นโครงการระดับชาติที่สนับสนุนให้รัฐบาลส่วนท้องถิ่น เทศบาล และชุมชน ใน 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 เป็นการให้การศึกษาเพื่อเตรียมตัวสำหรับการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ ได้แก่การจัดกิจกรรมให้ความรู้ การอบรมเพื่อเตรียมการในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ภายหลังเกษียณอายุ

ลักษณะที่ 2 เป็นการศึกษาเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตเป็นผู้สูงอายุได้อย่างมีความสุข เช่น การดูแลสุขภาพกาย สุขภาพจิต งานยามว่าง เป็นต้น การให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุดังกล่าว ส่วนใหญ่จัดในรูปของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งจัดโดย

หน่วยงานต่างๆ เช่น สถานศึกษา หน่วยราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน ชมรม มูลนิธิ สมาคม ต่างๆ และจัดในรูปการฝึกอบรม การร่วมกิจกรรมสันตนาการและงานอดิเรก และการให้การศึกษาด้านสื่อมวลชน

6. กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

6.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ เริ่มต้นจากการกำหนดกรอบแนวคิด ด้วยการประชุมวางแผนอย่างมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเมืองคุมะโมะโตะ ดำเนินงานด้วผ่านการพูดคุย การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำประชาคมหมู่บ้าน การจัดเวทีประชาคม การสัมมนา เสวนา การชี้แจงพูดคุย โดยสถาบันที่เป็นตัวหลักคือ มีลักษณะการดำเนินงานที่เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ และชมรมผู้สูงอายุที่เป็นองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไร มีการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ ระหว่างผู้รู้ และผู้ที่สนใจ เพื่อกำหนดเป้าหมาย หัวข้อ เนื้อหาการเรียนรู้ รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลาในการเรียนรู้ สถานที่ในการจัดกิจกรรม งบประมาณ ตามปัญหา ความสนใจ ของผู้สูงอายุในเมือง โดยใช้ฐานทุนทางสังคม ทุนหน่วยงานของรัฐ และทรัพยากรที่มีของภาคีเครือข่ายภายในจังหวัดคุมะโมะโตะ

การสอบถามความต้องการแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 ผู้สูงอายุหรือครอบครัวแจ้งความต้องการกับผู้จัดการผู้ดูแลผู้สูงอายุ (Care Manager-elder care management) ในสถานจัดสวัสดิการใกล้บ้าน รูปแบบที่ 2 ผู้จัดการผู้ดูแลผู้สูงอายุไปเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุเพื่อสอบถามความต้องการเกี่ยวกับการเข้ารับบริการ หรือผู้สูงอายุต้องการให้ความช่วยเหลืออะไรบ้าง รวมถึงการใช้แบบสอบถามความต้องการการเข้ารับบริการของผู้สูงอายุด้วย เพื่อใช้ประเมินอาการทางสุขภาพของผู้สูงอายุก่อนร่วมกับคณะทำงานสหวิชาชีพ รวมถึงการประเมินว่าผู้สูงอายุใช้ชีวิตอย่างไรในชีวิตประจำวัน เพื่อออกแบบกิจกรรมและจัดกิจกรรมความต้องการของผู้สูงอายุ กิจกรรมการเรียนรู้ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อการได้รับความรู้และการศึกษาที่ดี เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะและมีคุณภาพ เพื่อสุขภาพดี และเพิ่มเงื่อนไขทางกายภาพ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดี ความพึงพอใจ และความสนุกสนาน เพื่อชีวิตครอบครัวที่ดีกว่า เพื่อสังคมกับคนวัยเดียวกัน เพื่อเป็นงานอดิเรก เป็นต้น

6.2 การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ สถาบันที่เป็นตัวหลัก คือ Fukushi Bunka Mirai Network Kumamoto Bunanokiko Kai และ Kumamoto Takenoko Kai มีลักษณะการดำเนินงานที่เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ และชมรมผู้สูงอายุที่เป็นองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไร ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์ภาคีเครือข่ายอื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นองค์กร

หรือหน่วยงานของสมาชิกในเครือข่ายการเรียนรู้อยู่แล้ว เช่น ศูนย์ให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาผู้สูงอายุที่บ้าน มหาวิทยาลัยคุมะโมะโตะ (Kumamoto University) มหาวิทยาลัยกาคูเอ็นเมืองคุมะโมะโตะ (Kumamoto Gakuen University) และวิทยาลัยสังคมสงเคราะห์แห่งญี่ปุ่น (Japan College of Social Work) กำหนดเป็นเครือข่ายในการพัฒนาผู้สูงอายุ มีการร่วมมือการจัดกิจกรรม และการกำหนดกรอบการพัฒนาาร่วมกัน มุ่งเน้นใน 3 ด้านตามแนวความคิดการพัฒนาผู้สูงอายุให้มีภาวะพลัดพาลัง คือ ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านความมั่นคงและหลักประกัน โดยใช้สถานที่ของ สถานดูแลผู้สูงอายุพิเศษฮุกูจูเอิน (Hukujuen) สถานดูแลผู้สูงอายุมิยูกิเอ็น โน ซาโต (Miyuki no sato) และสถานสงเคราะห์มิยูกิเอ็น (Miyuukien)

6.3 การดำเนินกิจกรรม

- เริ่มจากการแบ่งผู้สูงอายุเป็นกลุ่มตามลักษณะทางกายภาพและความสนใจส่วนบุคคล ผู้สูงอายุแต่ละกลุ่มจะมีผู้ดูแลผู้สูงอายุ (Care Worker) ทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุอยู่ประจำ มีหน้าที่ตรวจสอบสุขภาพและความผิดปกติของผู้สูงอายุก่อนกิจกรรมทุกครั้ง หากมีอะไรที่แก้ไขก็จะมีเขียนบันทึก ส่งไปให้หัวหน้าเพื่อแก้ไขปัญหา โดยทำงานอย่างบูรณาการแบบสหวิชาชีพ คือ นักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพ พยาบาลวิชาชีพ ผู้ช่วยพยาบาล นักกายภาพบำบัด นักโภชนาการ ผู้จัดการผู้ดูแลผู้สูงอายุ (Care Manager) ผู้ดูแลผู้สูงอายุ (Care Worker) และฝ่ายโภชนาการ เจ้าหน้าที่ทุกคนต้องมีใบประกอบวิชาชีพทุกวิชาชีพ หากไม่มีใบประกอบวิชาชีพ ก็ต้องมีประสบการณ์ เช่น นักโภชนาการ หากไม่มีใบประกอบวิชาชีพจะต้องมีประสบการณ์ การทำงานอย่างน้อย 3 ปี

- ดำเนินกิจกรรมในลักษณะโปรแกรมการบำบัด ภาวะโภชนาการ การดูแลเรื่องสุขภาพกาย การสวดมนต์และพัฒนาจิตใจ เช่น การให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิตผู้สูงอายุ การให้บริการเพื่อส่งเสริมความเข้าใจผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดกิจกรรมต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุร่วมกับครอบครัว เช่น การปรับปรุงทัศนคติการใช้ชีวิตร่วมกับผู้สูงอายุในบ้าน

6.4 การประเมินผล เป็นการประเมินตามสภาพจริง มีการสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจของการเข้าร่วมกิจกรรมจากสมาชิกหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผ่านการพูดคุย ตลอดจนผู้ดำเนินกิจกรรมต้องศึกษาข้อมูลของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งว่ามีเพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร นอกจากนั้นยังประเมินจากผลงานของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วยการ

วัดผลสัมฤทธิ์และประเมินผู้สูงอายุ เดือนละ 1 ครั้ง และ ครึ่งปี 1 ครั้ง เพื่อเรียนรู้แล้วนำมาใช้ปรับปรุงงานต่อไป

7. ภาคิเครือข่ายในการดำเนินงาน

7.1 รูปแบบภาคิเครือข่ายในการดำเนินงาน สถาบันที่เป็นตัวหลัก คือ Fukushi Bunka Mirai Network Kumamoto Bunanokiko Kai และ Kumamoto Takenoko Kai มีลักษณะการดำเนินงานที่เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ และชมรมผู้สูงอายุที่เป็นองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไร ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์ภาคิเครือข่ายอื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นองค์กรหรือหน่วยงานของสมาชิกในเครือข่ายการเรียนรู้อยู่เดิมแล้ว เช่น ศูนย์ให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาผู้สูงอายุที่บ้าน ร่วมกับนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยคุมะโมะโตะ (Kumamoto University) มหาวิทยาลัยกาคูเอ็นเมืองคุมะโมะโตะ (Kumamoto Gakuen University) และวิทยาลัยสังคมสงเคราะห์แห่งญี่ปุ่น (Japan College of Social Work)แบ่งปันทรัพยากรระหว่างกัน ดังนี้

ด้านสุขภาพ คือ Miyuki Hospital โรงพยาบาลที่มีที่พักให้ผู้ป่วยระยะสุดท้าย Botanen เป็นสถานที่พักผ่อนและฟื้นฟูสำหรับผู้ป่วยและผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวันได้ Miyukien (Day Care) เป็นแหล่งพบปะกันของผู้สูงอายุและกิจกรรมบำบัดฟื้นฟูร่างกายของผู้สูงอายุ เช่น เครื่องนวดไฟฟ้า Hogaraka เป็น Day Care เป็นสถานที่รับดูแลผู้สูงอายุประเภทสมองเสื่อม ในเวลากลางวัน ทำกิจกรรมพัฒนากล้ามเนื้อ จิตนาการ และสมอง

ด้านการมีส่วนร่วม คือ Fuukien เป็นที่อยู่สำหรับผู้สูงอายุราคาย่อมเยา มีกิจกรรมต่างๆ เช่น ชมรมร้องเพลง วาดภาพ เป็นต้น Peony Garden เป็นคอนโดมิเนียมสำหรับผู้สูงอายุ Waraku เป็นสถานที่ทำงานด้านการเวชศาสตร์ป้องกัน คือ การรักษาสุขภาพให้สมบูรณ์แข็งแรงให้บริการผู้สูงอายุและบุคคลทุกวัย มีบริการอาหารเพื่อสุขภาพ สินค้าเพื่อสุขภาพ ออนเซ็น ฟิตเนส ห้องประชุม ห้องทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อสุขภาพ เช่น เต็นท์ โยคะ เป็นต้น มีศูนย์ให้คำปรึกษาด้านการดูแลสุขภาพและการดูแลผู้สูงอายุฟรี โดยได้รับมอบหมายจากทางท้องถิ่น ในการให้คำปรึกษาและดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ Eza, Tamukae, Tamukae Minami และ Miyuki area โดยการสร้างเครือข่ายชุมชน โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการดูแลผู้สูงอายุร่วมกันทุกฝ่าย Home helper เป็นบริการผู้สูงอายุที่ให้บริการถึงที่บ้านรายชั่วโมง ซึ่ง Home helper มีหน้าที่เสมือนลูกหลาน พุดคุยกับผู้สูงอายุ อาบน้ำ ทำความสะอาดบ้านและทำกายภาพบำบัดผู้สูงอายุ เป็นต้น

ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต คือ Silver Human Resources Centre และ Silver Talent Centre

ประเภทของภาคีเครือข่าย เป็นภาคีเครือข่ายตามพื้นที่ (area based) โดยสถาบันที่เป็นตัวหลักทำหน้าที่ประสานงานกับชุมชน จัดกิจกรรมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุให้บริการทางการแพทย์ การพยาบาล การฟื้นฟูสมรรถภาพ และให้สถานดูแลผู้สูงอายุมีบทบาทในการการบำบัดเพื่อให้กับผู้ใช้ชีวิตที่บ้านได้ปกติ หรือส่งไปรักษาที่โรงพยาบาลแล้วส่งตัวกลับมาพักฟื้นและปรับตัวก่อนกลับบ้าน การส่งเจ้าหน้าที่ไปดูแลที่บ้านหรือรับมาบำบัดที่สถานดูแลผู้สูงอายุด้วย รวมถึงการประสานงานกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมให้การดูแลผู้สูงอายุ เช่น แพทย์ โรงพยาบาล สถานสงเคราะห์อื่นๆ มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายแบบกระจาย ในลักษณะเครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายวิชาชีพ เครือข่ายนโยบายองค์กรของรัฐ และเครือข่ายภาคสาธารณะ เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จ

8. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ จากการศึกษากรณีศึกษา จังหวัดคุเมะโมะโตะ เห็นได้ว่าประเทศญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างที่ดีของประเทศที่ให้ความสำคัญกับการดูแลและพัฒนาผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ เนื่องจากเป็นสังคมของผู้สูงอายุมาเป็นเวลานาน จึงมีหน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินงานเพื่อผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เช่น ทำให้การส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาหรือการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศญี่ปุ่น สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการและความสนใจที่แท้จริง ตามสถานการณ์และบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป กิจกรรมส่วนใหญ่เน้นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า และสามารถใช้ชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง สะท้อนจากการจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุ ของสถาบันการศึกษาต่างๆ การจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Kominkan) และ Silver Human Resources Centre ที่มีอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ และหน่วยงานพัฒนาองค์ความรู้ งานวิจัย และฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ และประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานระดับนานาชาติ เช่น International longevity Center-Japan เนื่อหากิจกรรม ประกอบด้วย การพัฒนาความรู้ ทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี การพัฒนาทักษะชีวิต เป็นต้น จุดเด่นที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของประเทศญี่ปุ่น คือ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ให้มีการดำเนินชีวิตที่ดี การดูแลตนเองด้านสุขภาพอนามัย สุขภาพจิต การฝึกอาชีพ และการอยู่ร่วมกับคนหลากหลายวัยทั้งในครอบครัว และในชุมชน อีกทั้งประชากรยังมีคุณลักษณะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้อีกด้วย

9. **ปัญหาและอุปสรรค** จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการในพื้นที่ พบว่า สถานดูแล ผู้สูงอายุควรจัดกิจกรรมการส่งเสริมหรือเชื่อมความสัมพันธ์ของสมาชิกในองค์กร เพื่อสร้างความเข้มแข็ง และแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน ทั้งปัญหาอุปสรรค รวมถึงข้อขัดข้องใจในการทำงาน สำหรับการดำเนินงานในภาพรวมไม่พบปัญหาแต่อย่างใด เนื่องจากการพัฒนาศักยภาพ ผู้สูงอายุ เป็นกฎหมายพื้นฐานของสวัสดิการผู้สูงอายุในระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้ากว่า 50 ปี มาแล้ว ปรากฏในกฎหมายสวัสดิการผู้สูงอายุตั้งแต่ ค.ศ. 1963 เมื่อ นำระบบประกันการดูแลสุขภาพพยาบาลมาใช้ ส่วนมากการบริการตามกฎหมายสวัสดิการผู้สูงอายุนั้น จึงอยู่ในรูปแบบการพยาบาล ไม่ให้อยู่ในสภาพที่ต้องนอนเตียง ช่วยให้ดำรงชีวิตเองได้ และการบริการสวัสดิการที่บ้าน เช่น บริการส่งอาหาร บริการพาไปทำธุระข้างนอกบ้าน บริการรับส่ง บริการทำความสะอาดที่นอน และฆ่าเชื้อโรคแต่พบอุปสรรคในการดำเนินงาน คือ การใช้ชีวิตนอนบนเตียงเฉยๆ ของผู้สูงอายุทำ ให้นำหน้าที่การทำงานของร่างกายของผู้สูงอายุถดถอยลงอย่างรวดเร็ว พบว่าผู้สูงอายุที่นอนป่วย จะมีกล้ามเนื้ออ่อนแอ และสมองเสื่อมควบคู่กัน ทำให้การจัดกิจกรรมต่างๆ ยากยิ่งขึ้น (โอบูโอะ โทโมโซ, สัมภาษณ์เจาะลึก, 29 กันยายน 2555)

10. **แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคตและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบ เมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุคูณพลัง** ประเทศญี่ปุ่นมีแนวโน้มการพัฒนาในอนาคต ด้วยการวางระบบจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุให้มีความหลากหลายยิ่งขึ้น เช่น ระบบประกันการดูแลระยะยาว (Long-term Care Insurance System) การตั้งศูนย์สนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (Comprehensive Community Support Centers) เป็นศูนย์ที่จัดตั้งอยู่แต่ ละเทศบาลเมืองเพื่อปกป้องสิทธิของผู้สูงอายุ ให้คำปรึกษาอย่างเข้าใจผู้สูงอายุ และต่อต้าน ความรุนแรงของกระทำใดๆ ต่อผู้สูงอายุ หรือ โครงการเพื่อให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงภัยพิบัติที่ เกิดขึ้น เช่น แผ่นดินไหว ไฟไหม้ เช่น โครงการป้องกันไฟไหม้ ส่วนใหญ่ไฟไหม้จะเกิดขึ้นกับที่ พักอาศัยของผู้สูงอายุและครัวชีวิตผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการจัดโครงการ ป้องกันไฟไหม้แก่ผู้สูงอายุที่ติดอยู่ภายในอาคารและไม่สามารถช่วยตัวเองได้ โดยในอนาคตจะมีการ พัฒนาระบบการเตือนภัยเมื่อเกิดไฟไหม้โดยจะแสดงข้อความดังกล่าวทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ ของผู้สูงอายุ รวมถึงการการขยายอายุค่าจำกัดความของคำว่า ผู้สูงอายุ เป็น 75 ปี ซึ่งส่งผลต่อ

การให้บริการของรัฐ เช่น ระบบบำนาญ และการดูแลผู้สูงอายุในทุกๆ ด้าน ซึ่งนำไปสู่การดำเนินการให้บริการให้มีประสิทธิภาพและตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุต่อไป

ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญของปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุกรณีศึกษาที่ดี 3 จังหวัดคัมมะโมะโตะ ประเทศญี่ปุ่น ดังนี้

บริบททั่วไป พบว่า จังหวัดคัมมะโมะโตะมีผู้สูงอายุจำนวน 515,799 คน คิดเป็นร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด ระบุได้ว่าเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ โดยผู้สูงอายुर้อยละ 75.9 ของผู้สูงอายุทั้งหมดสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมกลมกลืนไปกับวิถีชีวิต และรัฐบาลกำหนดให้ประชาชนทุกคนทำประกันสุขภาพและมีระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า

นโยบาย เป้าหมาย และกรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ เป็นนโยบายที่เน้นความสำคัญของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ สมาชิกในครอบครัวมีบทบาทเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ จัดระบบบริการที่ผู้รับบริการสามารถเลือกได้ ให้บริการด้านสุขภาพและการแพทย์ สนับสนุนกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยชมรมผู้สูงอายุภูมิภาค เพื่อให้ผู้สูงอายุมีบทบาทหน้าที่ในสังคม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ มีเป้าหมาย คือ การดูแลสุขภาพและสวัสดิการ การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ การจัดสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการศึกษาพัฒนาองค์ความรู้และการวิจัย และการประกอบอาชีพและรายได้

องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุ พบว่า จังหวัดคัมมะโมะโตะมีแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีสถาบันพื้นฐานทางสังคม อาทิ สถาบันศาสนา สถานศึกษา และครอบครัว ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และศูนย์รวมของการทำกิจกรรม มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม ประชากรในจังหวัดมีเรียนรู้จากการปฏิบัติ มีการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง ได้รับความร่วมมือจากทุกคนในชุมชนอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในการพัฒนาโดยใช้องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานการพัฒนา และคณะทำงานเน้นการทำงานเป็นทีม

กลไกการดำเนินงาน มีระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้าเป็นกลไกการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสถานดูแลผู้สูงอายุโดยมีสถานดูแลผู้สูงอายุเป็นสถาบันที่เป็นตัวหลักในการดำเนินกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุที่พักแบบระยะยาว การบริการดูแลโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เน้นบทบาทของครอบครัว ชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีชุมชนเป็นสถาบันที่เป็นตัวหลัก ร่วมกับกลุ่มที่

เป็นแกนนำและกลุ่มผู้สนใจ โดยดำเนินงานกับภาคีเครือข่ายด้วยความเป็นหุ้นส่วน การมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการติดตามผลของการดำเนินงานเป็นระยะ

รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ พบกิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุจัดโดยสถาบันการศึกษา (Rojin Daigaku) เมืองด้วยเทศบาล (Prefectural Government) ของแต่ละจังหวัดของประเทศญี่ปุ่นมีการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ (Rojin Daigaku) โดยมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ (Elder University) วิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ (Senior College) สำหรับที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปและอาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับสถาบันการศึกษา ได้เข้ารับการเรียนรู้และร่วมกิจกรรมกับสถาบันการศึกษา ในหลักสูตรต่างๆ เช่น การเดินรำ กิจกรรมการออกกำลังกาย โยคะ ฝึกสมาธิ การเป็นอาสาสมัคร หลักสูตรที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และหลักสูตรด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุจัดโดยสถานดูแลผู้สูงอายุร่วมกับภาคีเครือข่าย เช่น ด้านสุขภาพ ได้แก่ การฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำกายภาพบำบัด การนวดด้วยอากาศ การขยำลูกบอลบริหารมือ การออกกำลังกาย งานอดิเรกสำหรับผู้สูงอายุ การฝึกอบรมการดูแลสุขภาพเบื้องต้น ด้านการมีส่วนร่วม ได้แก่ กิจกรรมดนตรีบำบัด กิจกรรมฮานามิ เบนโตะ การอบรมศิลปะบำบัด การร้องคาราโอเกะ การฟ้อนรำแบบจารีตนิยมของผู้สูงอายุ การเล่นกีฬา เล่นไพ่ เล่นดนตรี การเรียนภาษา ประวัติศาสตร์ คอมพิวเตอร์ บัญชี การบริหารจัดการ การเรียนทำอาหาร การเรียนด้านการเป็นอาสาสมัคร หรือวิทยาการเผยแพร่ความรู้ไปยังอนุชนรุ่นหลัง ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตาม Amendment of the Law Concerning of Older Persons เช่น การจัดสัมมนาวิชาชีพ การให้คำปรึกษา การฝึกอบรมโดยให้สถานประกอบการเป็นผู้จัดกิจกรรมการพัฒนา การให้ความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ เช่น ความรู้ในงาน การใช้คอมพิวเตอร์ การจัดการชีวิตประจำวัน การให้ความรู้และการฝึกอบรมเพื่อเข้าสู่การทำงานใหม่ เป็นการอบรมหลักสูตรสั้นๆ 6 ชั่วโมง หรือเป็นหลักสูตรระยะยาว 6 เดือน โดยได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ฝึกวิชาชีพ (Job Centre) วิทยาลัยต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ มีการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Kominkan) ศูนย์การศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ (Shinagawa Ward) และศูนย์ผู้สูงอายุ (Senior Centre) เป็นต้น

กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ เริ่มต้นจากการกำหนดวัตถุประสงค์ ใช้วิธีการประชุมวางแผนอย่างมีส่วนร่วม การพูดคุยทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้สูงอายุหรือครอบครัวแจ้งความต้องการกับ Care Manager ในสถานจัดสวัสดิการใกล้บ้าน Care

Manager ไปเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุเพื่อสอบถามความต้องการ **การแสวงหาความร่วมมือเพื่อ ดำเนินการตามวัตถุประสงค์** เริ่มจากสถาบันที่เป็นตัวหลัก คือ Fukushi Bunka Mirai Network Kumamoto Bunanokiko Kai และ Kumamoto Takenoko Kai มีลักษณะการดำเนินงานที่เป็น เครือข่ายการเรียนรู้ และชมรมผู้สูงอายุที่เป็นองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไร ทำหน้าที่ประสาน สัมพันธ์ภาคีเครือข่ายอื่นๆ **การดำเนินกิจกรรม** เริ่มด้วยการแบ่งผู้สูงอายุเป็นกลุ่มตามลักษณะ ทางกายภาพและความสนใจส่วนบุคคล มีวิธีการทำงานอย่างบูรณาการแบบสหวิชาชีพ มีการจัด กิจกรรมอย่างบูรณาการเนื้อหาทั้งด้านสุขภาพ การมีส่วนร่วม และหลักประกันและความมั่นคงของ ชีวิต **การประเมินผล** ใช้การประเมินตามสภาพจริง

ภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมทั้งในด้านสุขภาพ ด้านการมี ส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต ประเภทของภาคีเครือข่ายเป็นภาคี เครือข่ายตามพื้นที่รูปแบบการรวมตัวกันของภาคีเครือข่ายเป็นเครือข่ายแบบกระจาย ลักษณะการ รวมตัวของภาคีเครือข่าย เป็นเครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายวิชาชีพ เครือข่าย นโยบายองค์กรของรัฐ และเครือข่ายภาคสาธารณะ

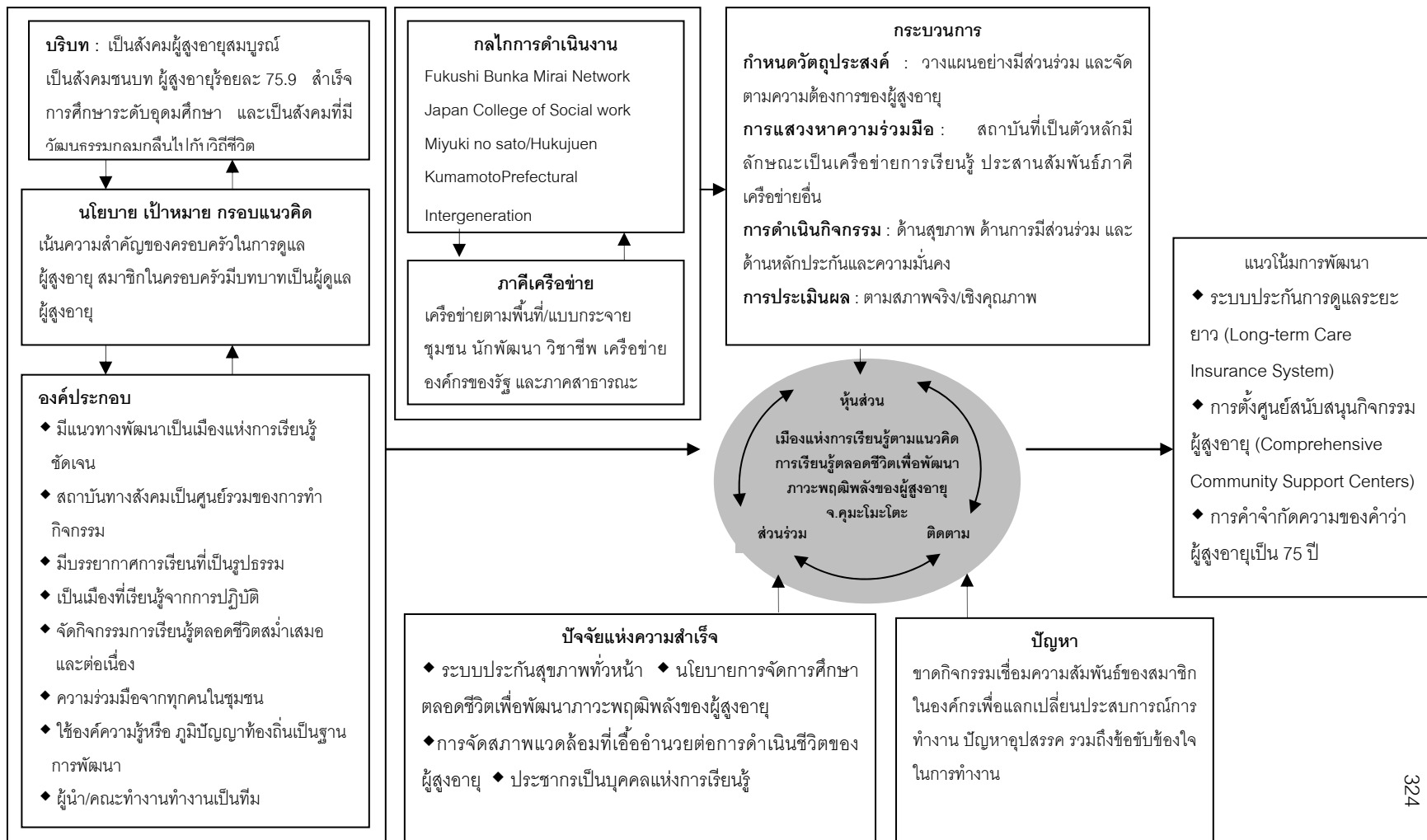
ปัจจัยแห่งความสำเร็จ เกิดจากระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้าอย่างเป็นระบบ การกำหนด นโยบายการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพิพลังของผู้สูงอายุ การจัด สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ และประชากรในจังหวัดคุมาโมโตะ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ปัญหาและอุปสรรค พบว่า ขาดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของสมาชิกในองค์กร เพื่อ แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน ปัญหาอุปสรรค รวมถึงข้อขัดข้องใจในการทำงาน

แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคตและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมือง แห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพิพลัง ประกอบด้วย การพัฒนาระบบประกันการดูแลระยะ ยาว (Long-term Care Insurance System) การตั้งศูนย์สนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (Comprehensive Community Support Centers)

ทั้งนี้ผู้วิจัยเสนอผลการสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะ พหุพิพลังของผู้สูงอายุกรณีศึกษาที่ดี 3 จังหวัดคุมาโมโตะ ประเทศญี่ปุ่นดังแสดงในแผนภูมิที่

แผนภูมิที่ 4.4 ปรัชญาการณของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพฤกษิพลังของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาที่ 3 จ. คุมะโมะโตะ ประเทศญี่ปุ่น



ส่วนที่ 1.3 สรุปผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุ จากการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ

จากการศึกษาเอกสาร ประกอบด้วย เอกสาร ตำรา งานวิจัย บทความ สารนิพนธ์ และวิทยานิพนธ์ทั้งในระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิต รวมถึงข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต รวมถึงการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ 3 กรณีศึกษา คือ ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ตำบลดอนสมอ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดคุเมะโอะตะ ประเทศญี่ปุ่น มีข้อค้นพบในภาพรวม ดังนี้

1. บริบททั่วไป

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุ จากการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีทั้งในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับบริบททั่วไป ได้แก่ ปรากฏการณ์และกระแสการเปลี่ยนแปลงในภาพรวม ในขณะที่ดำเนินการวิจัย รวมทั้งแนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง

บริบทเหล่านี้เป็นพื้นฐานและปัจจัยที่ส่งผลต่อปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปสาระสำคัญได้ว่า ในปัจจุบันประชากรโลกเป็นสังคมผู้สูงอายุทั้งด้านปริมาณและสัดส่วน โดยประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ พ.ศ. 2548 ในช่วงที่ผ่านมาผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักถูกมองว่าเป็นภาระของสังคม แต่ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2545 - 2556) เกิดกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาผู้สูงอายุเชิงบวกที่มองว่าผู้สูงอายุสามารถพัฒนาให้เป็นบุคลากรที่มีคุณค่า คุณประโยชน์ต่อสังคมได้ กระบวนการในการพัฒนาผู้สูงอายุ คือ การพัฒนาผู้สูงอายุให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต ภายใต้อาณาเขตการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของกระแสโลกทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง วิทยาการและเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร และข้อจำกัดของระบบการศึกษาแบบเดิมที่เป็นทางการ รวมถึงการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบต่อ สภาพความเป็นอยู่และต่อการดำเนินชีวิต นับวันจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้นเกิดกว่าที่จะใช้ความรู้ที่สะสมมาเมื่อสมัยอยู่ในวัยเรียนมาช่วยได้ ประเทศต่างๆ ทั่วโลก ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการที่ประชาชนจะต้องได้รับ “การศึกษาตลอดชีวิต” ในยุคสังคม

ฐานความรู้ และมีงานวิจัยจำนวนมากที่พบว่าแนวโน้มที่ผู้สูงอายุจะได้รับโอกาสทางการศึกษาเพิ่มขึ้นนั้นค่อนข้างชัดเจนและเป็นไปได้มาก

นอกจากนั้นศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม ยังเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ เห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่ผู้สูงอายุ วัดมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม สภาพสังคมโลกและสังคมไทยในปัจจุบันเต็มไปด้วยกระแสวัฒนธรรมที่หลากหลายที่เรียกว่ากระแสสังคมพหุวัฒนธรรม ตั้งแต่วัฒนธรรมในระดับปัจเจกและวัฒนธรรมระดับชุมชน ที่เรียกว่า “ความเป็นท้องถิ่น” มีผลให้เกิดการพัฒนาและจัดการความรู้ในชุมชนต่างๆ ให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับคนทุกวัยในชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการใช้วัฒนธรรมชุมชน ทูทางสังคมของชุมชน และเศรษฐกิจชุมชน เป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็ง ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงหน้าที่ของตนในฐานะความเป็น “พลโลก” ที่ดีควบคู่ไปกับการเป็น “พลเมือง” ของแต่ละชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน

สำหรับกรณีศึกษาที่ดี ทั้ง 3 กรณีศึกษา พบว่า เป็นชุมชนที่หลากหลาย ทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท แต่ยังคงลักษณะทางสังคมที่มีวัฒนธรรมกลมกลืนไปกับวิถีชีวิต ทุกกรณีศึกษาเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ มีกิจกรรมการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา มีแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับคนทุกวัย และทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถมากมายอยู่ในพื้นที่

2. นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนา

นโยบายในการพัฒนาผู้สูงอายุ ในภาพรวมเป็นไปตามนโยบายเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ค.ศ.1993 (city strategies for lifelong learning policy) ขององค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ซึ่งในแต่ละกรณีศึกษามีการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และกรอบแนวคิดในการพัฒนาที่ชัดเจนเป็นแผนการพัฒนาสองปี ในลักษณะต่างๆ เช่น นโยบายระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล ระดับหมู่บ้าน ซึ่งมีการกำหนดวิสัยทัศน์ชัดเจนในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้หรือเมืองแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชน

เป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุ เป็นส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีสุขภาพที่ดีครบทั้งสี่ด้าน ได้แก่ กาย จิต สังคม และปัญญาซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุขององค์การอนามัยโลก

กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ คือ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมทั้งระดับหมู่บ้าน ชุมชน และสังคมโดยส่วนรวม เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพ การ

ประกอบอาชีพหารายได้ การดูแลสุขภาพ การจัดสวัสดิการ การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ การจัดสิ่งแวดลอมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงการส่งเสริมการศึกษาพัฒนาองค์ความรู้และการวิจัย

3. องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ

จากการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่า มีลักษณะร่วมกันในการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยได้รับความร่วมมือจากทุกคนในเมือง มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง มีการพัฒนาโดยใช้องค์ความรู้และทุนทางสังคมของชุมชนเป็นฐาน ด้วยการมีส่วนร่วมของการทำกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนด้วยสถาบันพื้นฐานทางสังคม อาทิ สถาบันศาสนา สถานศึกษา และครอบครัว กลุ่มที่เป็นแกนนำมีความพร้อมทั้งความรู้ความสามารถและความมุ่งมั่นตั้งใจโดยยึดหลักหลักประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาล สิ่งสำคัญคือการมีปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำที่เป็นที่เคารพนับถือ และศรัทธาของประชาชน และมีแหล่งการเรียนรู้ที่สร้างบรรยากาศการเรียนรู้

ความแตกต่าง ขึ้นอยู่กับความเป็นอัตลักษณ์ของบริบทแต่ละเมือง ซึ่งต้องมีการวิเคราะห์ชุมชนและดึงจุดแข็งของชุมชนและภาคีเครือข่ายมาใช้ในการแบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน ปัจจัยสนับสนุนไปสู่ความสำเร็จ ขึ้นอยู่กับมีภาวะความเป็นผู้นำและภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็ง การมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานพัฒนาผู้สูงอายุที่ชัดเจน การจัดสรรทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ มีสถานที่ที่เหมาะสมในการดำเนินกิจกรรม โดยได้รับการส่งเสริมและพัฒนา กิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุโดยนักวิชาการ นักพัฒนาจากหน่วยงานภายนอกอย่างสม่ำเสมอ

4. กลไกการดำเนินงาน

จากการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่า การดำเนินงานเริ่มจากสถาบันที่เป็นตัวหลัก ริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลักมีบทบาทในการกำหนดและผลักดันให้มีกิจกรรมที่สำคัญต่างๆ ในพื้นที่ โดยกลุ่มที่เป็นแกนนำเป็นผู้จัดกิจกรรม มีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชนและส่งเสริมการเรียนรู้ให้แกกันและกัน กลุ่มผู้สนใจร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนและเสนอแนะกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น รวมถึงนายจ้างที่เป็นตัวหลัก สนับสนุนเพื่อสานต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในพื้นที่ ทั้งนี้ ยึดหลักการมีความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน

5. รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ

รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ มีหลากหลายตามสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ จากการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ดังนี้

5.1 กิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ ในต่างประเทศมีการจัดกิจกรรมกิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ โดยสถาบันการศึกษา โดยมหาวิทยาลัย วิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ ได้เข้ารับการเรียนรู้และร่วมกิจกรรมกับสถาบันการศึกษา ในหลักสูตรต่างๆ สำหรับกรณีศึกษาในประเทศยังไม่พบว่ามีการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ

5.2 กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ อยู่ใน การอบรมหลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรระยะยาว และการศึกษาทางไกล

5.3 กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ การจัดบริการข้อมูลข่าวสาร การจัดทำฐานข้อมูลทางการศึกษาและการฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุ การจัดบริการการศึกษาต่อเนื่อง สื่อสำหรับผู้สูงอายุ ใบบลิว คู่มือ แผ่นพับ เสียงตามสาย ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน แหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัย การจัดสภาพแวดล้อมในแหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และเครือข่ายทางสังคมออนไลน์

6. กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

ในภาพรวม พบว่า การกำหนดวัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ เริ่มจากการวางแผนอย่างมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากภายนอกชุมชน จากนั้นจึงแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ใช้สัญญาประชาคม แผนแม่บท ยุทธศาสตร์ หรือนโยบายที่เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นเครื่องมือในกำหนดแกนนำและขอความช่วยเหลือขอรับการสนับสนุน มีองค์กรกลางที่เป็นแกนกลาง อาศัยบารมีของปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก การดำเนินกิจกรรม มีทั้งที่เป็นการฝึกอบรมระยะสั้น การฝึกอบรมระยะยาว การสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การทัศนศึกษา ดูงาน สัมภาษณ์ตลาดแรงงาน ผู้สูงอายุ ตลาดนัดการเรียนรู้ บัตรการเรียนรู้ โรงเรียนผู้สูงอายุ และวิทยาลัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้ ผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้และต้องการความช่วยเหลือ และผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ และเมื่อเสร็จการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ มีการประเมินผลการเรียนรู้ในภาพรวมเป็นการประเมินตามสภาพจริงด้วยการสังเกต และมีการประเมินผลเชิงปริมาณด้วยแบบประเมินในบางกรณี

7. **ภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน** ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน รวมตัวกันในรูปแบบภาคีเครือข่าย ภาคีเครือข่ายตามประเด็น และภาคีเครือข่ายตามพื้นที่ โดยมีลักษณะการรวมตัวของภาคีเครือข่าย เครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายวิชาชีพ เครือข่ายนโยบายองค์กรของรัฐ และเครือข่ายภาคสาธารณะ

8. **ปัจจัยแห่งความสำเร็จ** มีลักษณะร่วมกัน คือ เป็นเมืองที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน นโยบาย กลยุทธ์หรือแผนชุมชนที่ชัดเจน มีผู้นำชุมชนหรือเมือง ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในพื้นที่มีวิสัยทัศน์ มีระบบกลไกการเรียนรู้ภายในชุมชนที่ดี มีความเป็นพลเมืองของชุมชน มีการบริหารจัดการชุมชนที่ยึดหลักประชาธิปไตย หลักการมีส่วนร่วม และหลักธรรมาภิบาล มีองค์ความรู้ มีภูมิปัญญาพื้นฐานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน มีการถ่ายทอดความรู้ขององค์ความรู้ภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น มีการจัดการความรู้ในชุมชนอย่างบูรณาการ มีความสามารถในการแสวงหาความร่วมมือเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เป็นเมืองที่สามารถพึ่งตนเองได้ และมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของประชาชนทุกวัย

9. **ปัญหาและอุปสรรค** ในภาพรวมเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ และการแสวงหาบุคลากรที่จะเข้ามาดำเนินงานรุ่นใหม่ กลุ่มผู้นำของชมรมเป็นผู้ดำเนินการเองทุกอย่าง ทำให้บางครั้งผู้สูงอายุ มีส่วนร่วมน้อยหรือไม่ค่อยจะแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินกิจกรรม ขาดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของสมาชิกในองค์กร เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน ปัญหาอุปสรรค รวมถึงข้อขัดข้องใจในการทำงาน

10. **แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคตและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังในอนาคต** ประกอบด้วย การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเพื่อพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ทั้งในระดับประเทศ ระดับเมือง และระดับชุมชน ตำบล หรือหมู่บ้าน และสอดคล้องสภาพ ปัญหา ความต้องการ ของแต่ละบริบทในแต่ละพื้นที่ โดยหาจุดเริ่มต้นเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน โดยอาจตั้งคณะกรรมการหรือองค์กรกลางเพื่อการดำเนินงาน การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุในขั้นเริ่มต้น จากนั้นทำการวิเคราะห์ชุมชน โดย

ศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลัง รวมถึงการวิเคราะห์ศักยภาพของภาคีเครือข่ายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การจัดกิจกรรมสมควรยึดหลักความเป็นพหุวัย มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ด้วยการกำหนดประเภทของกิจกรรมให้หลากหลาย มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากร มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานเป็นระยะ เพื่อสร้างเครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุให้ขยายในวงกว้างต่อไป

ผู้วิจัยสรุปผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุ จากการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังแสดงในตารางที่ 4.4 และแผนภูมิที่ 4.5

ตารางที่ 4.4 ผลการสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุจากการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ

สาระสำคัญ ประเด็นที่ศึกษา	การศึกษาเอกสาร	การศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี			สรุปผลการสังเคราะห์
		ประเทศไทย		ประเทศญี่ปุ่น	
		ต.ดอนแก้ว จ.เชียงใหม่	ต.ถอนสมอ จ.สิงห์บุรี	จ.คุเมะโมะโตะ	
1. บริบททั่วไป	<ul style="list-style-type: none"> - โลกเป็นสังคมผู้สูงอายุทั้งด้านปริมาณและสัดส่วน - ประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุ ตั้งแต่ พ.ศ. 2548 - การศึกษาตลอดชีวิต คือ กระบวนการในการพัฒนาผู้สูงอายุ - มีการพัฒนาและจัดการความรู้ในชุมชนต่างๆ ให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับคนทุกวัย - มีความเป็นพลโลกคู่กับการเป็นพลเมือง - การก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และสังคมพหุวัฒนธรรมมีผลกระทบต่อดำเนินชีวิตของคนทุกวัย 	<ul style="list-style-type: none"> - มีลักษณะชุมชนติดกับเมือง - มีประชากรผู้สูงอายุที่ 1,532 คน (ร้อยละ 10.47) - เป็นสังคมผู้สูงอายุแบบสมบูรณ์ - มีกิจกรรมการศึกษาตั้งแต่ระดับ ก่อนประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา - มีแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต - มีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถมากมายอยู่ในพื้นที่ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีลักษณะสังคมแบบเกษตร - จังหวัดสิงห์บุรี มีประชากรผู้สูงอายุ 34,433 คน (ร้อยละ 16) - เป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ - ตำบลถอนสมอ มีประชากรผู้สูงอายุ 1,327 คน (ร้อยละ 21.65) เป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ - มีการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับคนทุกวัย 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมกลมกลืนไปกับวิถีชีวิต - คุเมะโมะโตะมีประชากร 1,842,140 คน มีประชากรผู้สูงอายุ 515,799 (ร้อยละ 28) - เป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ - ประชากรร้อยละ 75.9 สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา - รัฐบาลกำหนดให้ประชาชนทุกคนทำประกันสุขภาพและมีระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า 	<ul style="list-style-type: none"> - สังคมโลกและสังคมไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุทั้งด้านปริมาณและสัดส่วน - ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2545 - 2556) เกิดกระบวนการใหม่ในการพัฒนาผู้สูงอายุเชิงบวก - การพัฒนาผู้สูงอายุให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต - แนวโน้มที่ผู้สูงอายุจะได้รับโอกาสทางการศึกษาเพิ่มขึ้นนั้นค่อนข้างชัดเจนและเป็นไปได้มาก - ความเป็นท้องถิ่น มีผลให้เกิดการพัฒนาและจัดการความรู้ในชุมชนต่างๆ ให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

สาระสำคัญ ประเด็นที่ศึกษา	การศึกษาเอกสาร	การศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี			สรุปผลการสังเคราะห์
		ประเทศไทย		ประเทศญี่ปุ่น	
		ต.ดอนแก้ว จ.เชียงใหม่	ต.ถนนสมอ จ.สิงห์บุรี	จ.คุมาโมะโตะ	
2. นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการ พัฒนา	- นโยบายเมืองแห่งการ เรียนรู้ตลอดชีวิต ค.ศ.1993 (city strategies for lifelong learning policy) ขององค์การความร่วมมือ ทางเศรษฐกิจและการ พัฒนา (OECD)	- มีการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และกรอบแนวคิด ในการพัฒนาที่ชัดเจนเป็น แผนการพัฒนาสามปี - ข้อบัญญัติองค์การบริหาร ส่วนตำบลดอนแก้วเรื่อง ข้อบัญญัติเรื่องการดูแล ช่วยเหลือคนพิการและ ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2551 - วิสัยทัศน์ “ดอนแก้ว ตำบล แห่งสุขภาวะ” - ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ มีสุขภาวะดีครบทั้งสี่ด้าน ได้แก่ กาย จิต สังคม และ ปัญญา - ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุจัดตั้ง เป็น	- มีการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และกรอบแนวคิดในการพัฒนาที่ ชัดเจนเป็นแผนการพัฒนาสามปี - วิสัยทัศน์ “ถนนสมอ เมือง สะอาด ปราศจากมลพิษ แหล่ง ผลิตพืชผลการเกษตรคุณภาพ ภูมิ ทัศน์สวยงาม ผังแม่ น้ำน้อย ศาสนาวัฒนธรรมโดดเด่น การ บริหารเน้นธรรมาภิบาล” - มุ่งเน้นผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนาสังคมทั้งระดับ หมู่บ้าน ชุมชน และสังคมโดย ส่วนรวม เพื่อพัฒนาภาวะพหุ พลัง	- มีการกำหนดนโยบายให้ความสำคัญ กับผู้สูงอายุ ของรัฐบาล - เน้นความสำคัญของครอบครัวในการ ดูแลผู้สูงอายุ โดยเฉพาะบทบาทของ สมาชิกในครอบครัวในฐานะเป็นผู้ดูแล ผู้สูงอายุ - จัดระบบบริการที่ผู้รับบริการสามารถ เลือกได้ ให้บริการด้านสุขภาพและ การแพทย์ - สนับสนุนกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยชมรม ผู้สูงอายุภูมิภาค เพื่อให้ผู้สูงอายุมี บทบาทหน้าที่ในสังคม และมีส่วนร่วม ในกิจกรรมสาธารณะ - เป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุ คือ การประกอบอาชีพและรายได้ การดูแล สุขภาพสวัสดิการ การศึกษาสำหรับ ผู้สูงอายุ การจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม สำหรับผู้สูงอายุ และการส่งเสริม การศึกษาพัฒนาองค์ความรู้และการวิจัย	- นโยบายในการพัฒนาผู้สูงอายุ ในภาพรวมเป็นไปตามนโยบาย เมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ค.ศ.1993 ของ OECD - แต่ละกรณีศึกษามีการกำหนด นโยบาย เป้าหมาย และกรอบ แนวคิดในการพัฒนาที่ชัดเจนเป็น แผนการพัฒนาสามปี ในลักษณะ ต่างๆ เช่น นโยบายระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล ระดับ หมู่บ้าน ซึ่งมีการกำหนดวิสัยทัศน์ ชัดเจนในการสร้างสังคมแห่งการ เรียนรู้หรือเมืองแห่งการเรียนรู้ให้ เกิดขึ้นในชุมชน - เป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุ เป็นส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในพื้นที่มี สุขภาวะดีครบทั้งสี่ด้าน ได้แก่ กาย จิต สังคม และปัญญาซึ่งเป็นไป ตามแนวคิดการพัฒนาภาวะพหุ

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

สาระสำคัญ ประเด็นที่ศึกษา	การศึกษาเอกสาร	การศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี			สรุปผลการสังเคราะห์
		ประเทศไทย		ประเทศญี่ปุ่น	
		ต.ดอนแก้ว จ.เชียงใหม่	ต.ถอนสมอ จ.สิงห์บุรี	จ.คุเมะโมะโตะ	
2. นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนา (ต่อ)		ชมรมผู้สูงอายุทุกหมู่บ้าน - ผู้สูงอายุในตำบลดอนแก้ว ให้ได้รับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่มีคุณภาพ การเสริมสร้าง สภาพแวดล้อมแหล่งเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ที่เหมาะสม และเพียงพอสำหรับประชาชน ทุกระดับ ทุกวัย เพื่อก้าวไปสู่ การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้			พลังของผู้สูงอายุขององค์การ อนามัยโลก - กรอบแนวคิดในการพัฒนา ผู้สูงอายุ คือ การส่งเสริมให้ ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนา สังคมทั้งระดับหมู่บ้าน ชุมชน และ สังคมโดยรวม เพื่อพัฒนา ภาวะพหุผลิพลัง
3. องค์ประกอบของ การเป็นเมืองแห่งการ เรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะ พหุผลิพลังของผู้สูงอายุ	3.1. มีแนวทางการพัฒนา ชุมชนที่ชัดเจนสู่การเป็น เมืองแห่งการเรียนรู้ 3.2. ดำเนินกิจกรรมการ เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่าง สม่ำเสมอและต่อเนื่อง 3.3 ได้รับความร่วมมือจาก ทุกคน 3.4 พัฒนาโดยใช้องค์ ความรู้ และทุน	3.1 นโยบายที่เด่นชัดในการ กำหนดให้เป็นเมืองแห่งการ เรียนรู้มีเชื้อต่อการเรียนรู้ของ คนทุกวัย 3.2 ความพยายามวิเคราะห์ สภาพชุมชนของตนเองเทียบ	3.1 เป็นเมืองที่มีผู้จัดการเรียนรู้ กำหนดนโยบายและให้การ สนับสนุน โดยวิเคราะห์สภาพ ปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของ ผู้สูงอายุใน 3.2 เป็นเมืองที่มีบุคคลแห่งการ เรียนรู้ 3.3 เป็นเมืองที่มีแหล่งเรียนรู้ ที่ เพียงพอและมีลักษณะ หลากหลาย เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ	3.1 เป็นเมืองที่มีแนวทางการพัฒนา ชุมชนที่ชัดเจนสู่การเป็นสังคมแห่งการ เรียนรู้ 3. 2 เป็นเมืองที่มีสถาบันพื้นฐานทาง สังคม อาทิ สถาบันศาสนา สถานศึกษา และครอบครัว ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และศูนย์รวมของการทำกิจกรรม 3.3 เป็นเมืองมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็น รูปธรรม	3.1 ลักษณะร่วมกันในการกำหนด แนวทางการพัฒนาที่ชัดเจนสู่การ เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ได้รับความ ร่วมมือจากทุกคนในเมือง 3.2 มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอด ชีวิตอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง 3.3 การพัฒนาโดยใช้องค์ความรู้ และทุนทางสังคมของชุมชนเป็น ฐาน

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

สาระสำคัญ ประเด็นที่ศึกษา	การศึกษาเอกสาร	การศึกษภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี			สรุปผลการสังเคราะห์
		ประเทศไทย		ประเทศญี่ปุ่น	
		ต.ดอนแก้ว จ.เชียงใหม่	ต.ถนนสมอ จ.สิงห์บุรี	จ.คุเมะโมะโตะ	
3. องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลวัตพลังของผู้สูงอายุ (ต่อ)	<p>ทางสังคมของชุมชน</p> <p>3.5 มีคณะทำงานที่พร้อมทั้งความรู้ความสามารถและความมุ่งมั่นตั้งใจ</p> <p>3.6 ยึดหลักหลักประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาล</p> <p>3.7 มีปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำที่เป็นที่เคารพนับถือ และศรัทธาของประชาชน</p> <p>3.8 มีส่วนร่วมของสถาบันพื้นฐานทางสังคม</p> <p>3.9 มีแหล่งการเรียนรู้ที่สร้างบรรยากาศการเรียนรู้</p> <p>3.10 มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติ</p>	<p>กับสถานการณ์ในปัจจุบัน</p> <p>3.3 การใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน ด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์ภายในชุมชนและจากประสบการณ์จากภายนอกชุมชน</p> <p>3.4 การดำเนินงานพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ที่อาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย</p> <p>3.5 การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในชุมชนที่หลากหลาย</p> <p>3.6 ประชากรมีลักษณะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้</p>	<p>จังหวัดสิงห์บุรี</p> <p>3.4 มีองค์ความรู้เนื้อหาสาระการเรียนรู้ต้องสอดคล้องและตอบสนองความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของกลุ่มผู้เรียนรู้</p> <p>3.5 มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง</p> <p>3.6 มีเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างหลากหลาย</p>	<p>3.4 เป็นเมืองเรียนรู้จากการปฏิบัติ</p> <p>3.5 เป็นเมืองที่มีการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง</p> <p>3.6 เป็นเมืองได้รับความร่วมมือจากทุกคนในชุมชนอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน</p> <p>3.7 เป็นเมืองที่พัฒนาโดยใช้องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ</p> <p>3.8 เป็นเมืองที่มีคณะทำงานเน้นการทำงานเป็นทีม</p>	<p>3.4 การมีส่วนร่วมของการทำกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนด้วยสถาบันพื้นฐานทางสังคม</p> <p>3.5 กลุ่มที่เป็นแกนนำมีความพร้อมทั้งความรู้ความสามารถและความมุ่งมั่นตั้งใจโดยยึดหลักหลักประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาล</p> <p>3.6 การมีปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก</p> <p>3.7 มีแหล่งการเรียนรู้ที่สร้างบรรยากาศการเรียนรู้</p> <p>3.8 ความแตกต่างขึ้นอยู่กับความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละเมือง ซึ่งต้องมีการวิเคราะห์ชุมชนและตั้งจุดแข็งของชุมชนและภาคีเครือข่ายมาใช้ในการแบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

สาระสำคัญ ประเด็นที่ศึกษา	การศึกษาเอกสาร	การศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี			สรุปผลการสังเคราะห์
		ประเทศไทย		ประเทศญี่ปุ่น	
		ต.ดอนแก้ว จ.เชียงใหม่	ต.ถอนสมอ จ.สิงห์บุรี	จ.คุเมะโมะโตะ	
4.กลไกการดำเนินงาน	<p>4.1 บัณฑิตบุคคลที่เป็นตัวหลักเป็นแกนนำ</p> <p>4.2 สถาบันที่เป็นตัวหลักเป็นแกนนำ</p> <p>4.3 กลุ่มที่เป็นแกนนำเป็นแกนนำ</p> <p>4.4 กลุ่มผู้สนใจเป็นแกนนำ</p> <p>4.5 นายจ้างที่เป็นตัวหลักเป็นแกนนำ</p> <p>4.6 กลไกความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน</p>	<p>4.1 เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในชุมชน ทุกวัย</p> <p>4.2 บัณฑิตบุคคลที่เป็นตัวหลักเป็นภาคีเครือข่าย</p> <p>4.3 สถาบันที่เป็นตัวหลัก เป็นแกนนำ</p> <p>4.4 กลุ่มที่เป็นแกนนำ เป็นแกนนำ</p> <p>4.5 กลุ่มผู้สนใจ เป็นภาคีเครือข่าย</p> <p>4.5 นายจ้างที่เป็นตัวหลักเป็น</p> <p>4.6 ยึดหลักการมีความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน</p>	<p>4.1 การดำเนินงานเริ่มจากสถาบันที่เป็นตัวหลัก ริเริ่มกิจกรรมต่างๆ</p> <p>4.2 บัณฑิตบุคคลที่เป็นตัวหลักมีบทบาทในการกำหนดและผลักดันให้มีกิจกรรมที่สำคัญต่างๆ ในพื้นที่</p> <p>4.3 กลุ่มที่เป็นแกนนำเป็นผู้จัดกิจกรรม มีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชนและส่งเสริมการเรียนรู้ระหว่างภาคีเครือข่าย</p> <p>4.4. กลุ่มผู้สนใจ แสดงความคิดเห็น เพื่อ สนับสนุน และเสนอแนะกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น</p> <p>4.5 นายจ้างที่เป็นตัวหลักสนับสนุนเพื่อสานต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในพื้นที่</p>	<p>4.1 การบริการผู้สูงอายุที่พิถีพิถันประยะยาว เป็นกลไกการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสถานดูแลผู้สูงอายุตามระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า โดยมีสถานดูแลผู้สูงอายุเป็นสถาบันที่เป็นตัวหลัก</p> <p>4.2 การบริการดูแลโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เน้นบทบาทของครอบครัว ชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีชุมชนเป็นสถาบันที่เป็นตัวหลัก ร่วมกับกลุ่มแกนนำและกลุ่มผู้สนใจ</p>	<p>การดำเนินงานเริ่มจากสถาบันที่เป็นตัวหลัก ริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับบัณฑิตบุคคลที่เป็นตัวหลักมีบทบาทในการกำหนดและผลักดันให้มีกิจกรรมที่สำคัญต่างๆ ในพื้นที่ โดยกลุ่มที่เป็นแกนนำเป็นผู้จัดกิจกรรม กลุ่มผู้สนใจร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนและเสนอแนะกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น รวมถึงนายจ้างที่เป็นตัวหลักสนับสนุนเพื่อสานต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในพื้นที่ ทั้งนี้ ยึดหลักการมีความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน โดยขับเคลื่อนกลไกด้วยความเป็นหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม และการติดตามผลการดำเนินงาน</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

สาระสำคัญ ประเด็นที่ศึกษา	การศึกษาเอกสาร	การศึกษากาตสนนามกรณีตัวอย่างที่ดี			สรุปผลการสังเคราะห์
		ประเทศไทย		ประเทศญี่ปุ่น	
		ต.ดอนแก้ว จ.เชียงใหม่	ต.ถนนสมอ จ.สิงห์บุรี	จ.คุเมะโมะโตะ	
5. รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับผู้สูงอายุ	5.1 กิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐานถึง การศึกษาระดับอุดมศึกษา 5.2 กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ คือ การอบรมหลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรระยะยาว การฝึกอบรม และการศึกษาทางไกล การศึกษาผ่านระบบอินเทอร์เน็ต และมหาวิทยาลัยวัยที่สาม 5.3 กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ คือ การจัดบริการข้อมูล ข่าวสาร การจัดทำฐานข้อมูลทางการศึกษา และเครือข่ายทางสังคมออนไลน์	5.1 กิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ ไม่พบกิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ 5.2 กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ คือ โรงเรียนผู้สูงอายุ โครงการอู่ย สอนหลาน การทำสุนทรียสนทนาในประเด็นสุขภาพ 5.3 กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ คือ โฮปบลิว คู่มือ แผ่นพับ เสียงตามสาย ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน แหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัย	5.1 กิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ ไม่พบกิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ 5.2 กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ คือ การอบรมระยะสั้น การฝึกใช้ไม้พลองออกกำลังกาย การฝึกอบรมไทเก๊ก การออกกำลังกาย โดยใช้กะลามะพร้าว และการทำดอกไม้จันทน์ 5.3 กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ คือ หอกระจายข่าว เสียงตามสาย และรายการวิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นของจังหวัดสิงห์บุรี รายการโทรทัศน์เคเบิลทีวีของจังหวัด เอกสารเผยแพร่ แผ่นพับ คู่มือต่างๆ รวมถึงการทัศนศึกษา และการศึกษาดูงาน	5.1 กิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ โดยสถาบันการศึกษา โดยมหาวิทยาลัย หรือวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ ได้เข้ารับการเรียนรู้และร่วมกิจกรรม ในหลักสูตรต่างๆ 5.2 กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ จัดโดยสถานดูแลผู้สูงอายุ ร่วมกับภาคีเครือข่าย เช่น การฝึกอบรม การออกกำลังกาย ดนตรีบำบัด ศิลปะบำบัด การเรียนภาษา ประวัติศาสตร์ คอมพิวเตอร์ บัญชี การบริหารจัดการ การเรียนทำอาหาร การเรียนด้านการเป็นอาสาสมัคร หรือวิทยากรเผยแพร่ความรู้ การจัดสัมมนาวิชาชีพ เป็นการอบรมหลักสูตรสั้น 6 ชั่วโมง หรือเป็นหลักสูตรระยะยาว 6 เดือน 5.3 กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับผู้สูงอายุ มีการจัดบรรยายภาคที่เอื้อต่อการเรียนรู้	5.1 กิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศ มหาวิทยาลัย วิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ ได้เข้ารับการเรียนรู้และร่วมกิจกรรมกับสถาบันการศึกษา สำหรับในประเทศยังไม่พบว่ามีกิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ 5.2 กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ อยู่ในรูปแบบการอบรมหลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรระยะยาว และการศึกษาทางไกล 5.3 กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ สื่อใบปลิว คู่มือ แผ่นพับ เสียงตามสาย ที่อ่านหนังสือ แหล่งการเรียนรู้ตาม อัธยาศัย การจัดทำฐานข้อมูลในแหล่งการเรียนรู้ และเครือข่ายทางสังคมออนไลน์

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

สาระสำคัญ ประเด็นที่ศึกษา	การศึกษาเอกสาร	การศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี			สรุปผลการสังเคราะห์
		ประเทศไทย		ประเทศญี่ปุ่น	
		ต.ดอนแก้ว จ.เชียงใหม่	ต.ถอนสมอ จ.สิงห์บุรี	จ.คุเมะโมะโตะ	
6. กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้	6.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ ด้วยการวางแผนอย่างมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากภายนอกชุมชน 6.2 การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ใช้สัญญาประชาคม แผนแม่บท ยุทธศาสตร์ หรือนโยบายที่เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นเครื่องมือในกำหนดแกนนำ และขอข่ายความรับผิดชอบในการสนับสนุน มีองค์กรกลางที่เป็นแกนกลาง อาศัยบารมีของปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก	6.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ด้วยการจัดประชุมเวทีชุมชน (ช่วงก้าก้า) การสร้างทีมวิทยากรกระบวนการ 6.2 การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ โดยสถาบันที่เป็นตัวหลัก และกลุ่มที่เป็นแกนนำ ร่วมมือผ่านวัดและโรงพยาบาล ในชุมชน 6.3 การดำเนินกิจกรรม ที่บูรณาการทุกด้าน ทั้งด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและ ความมั่นคงของชีวิต โดยใช้พื้นที่แหล่งเรียนรู้ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ผู้สูงอายุในชุมชน กิจกรรมเริ่มต้นเป็นประจำในทุกๆ วันพฤหัสบดี	6.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ด้วยการตั้งคณะกรรมการร่างหลักสูตร จากนั้นทำการประชาสัมพันธ์เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นจากเวทีประชาคมหมู่บ้านในรูปแบบพหุวัย 6.2 การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ด้วยการประชาสัมพันธ์ ดำเนินงานที่เป็นเครือข่าย การเรียนรู้ และชมรมผู้สูงอายุที่เป็นปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก คือผ่านองค์กรที่เป็นตัวกลาง ภายในและภายนอกชุมชน 6.3 การดำเนินกิจกรรมเน้นการสร้างองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาที่ทุกคนในชุมชนให้ความสนใจ ร่วมกันเป็นตัวชี้้นำการเรียนรู้ของชุมชน 6.4 การประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยการสังเกต	6.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ ด้วยการประชุมวางแผนอย่างมีส่วนร่วม การพูดคุยทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ 6.2 การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ด้วยสถาบันที่เป็นตัวหลัก ดำเนินงานที่เป็นเครือข่าย การเรียนรู้ และชมรมผู้สูงอายุที่เป็นองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไร ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์ภาคีเครือข่ายอื่นๆ 6.3 การดำเนินกิจกรรม โดยแบ่งผู้สูงอายุเป็นกลุ่มตามลักษณะทางกายภาพและความสนใจส่วนบุคคล ทำงานอย่างบูรณาการแบบสหวิชาชีพ เพื่อจัดกิจกรรมอย่างบูรณาการเนื้อหาทั้งด้านสุขภาพ การมีส่วนร่วม และหลักประกันและความมั่นคง 6.4 การประเมินผลตามสภาพจริง	ในภาพรวม พบว่า การกำหนดวัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ เริ่มจากการวางแผนอย่างมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากภายนอกชุมชน จากนั้นจึงแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ใช้สัญญาประชาคม แผนแม่บท ยุทธศาสตร์ หรือนโยบายที่เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นเครื่องมือในกำหนดแกนนำ และขอข่ายความรับผิดชอบในการสนับสนุน มีองค์กรกลางที่เป็นแกนกลาง อาศัยบารมีของปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก การดำเนินกิจกรรม มีทั้งที่เป็นการฝึกอบรมระยะสั้น การฝึกอบรมระยะยาว การสัมมนา

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

สาระสำคัญ ประเด็นที่ศึกษา	การศึกษาเอกสาร	การศึกษภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี			สรุปผลการสังเคราะห์
		ประเทศไทย		ประเทศญี่ปุ่น	
		ต.ดอนแก้ว จ.เชียงใหม่	ต.ถอนสมอ จ.สิงห์บุรี	จ.คุมาโมโตะ	
6. กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ (ต่อ)	<p>6.3 การดำเนินกิจกรรม เป็นการฝึกอบรมระยะสั้น การฝึกอบรมระยะยาว การสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การทัศนศึกษา</p> <p>ดูงานสัปดาห์ตลาดแรงงาน ผู้สูงอายุ ตลาดนัดการเรียนรู้ บัตรการเรียนรู้ โรงเรียนผู้สูงอายุ และวิทยาลัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้ ผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้ และต้องการความช่วยเหลือ และผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ</p> <p>6.4 การประเมินผล การประเมินตามสภาพจริง</p>				<p>การประชุมเชิงปฏิบัติ การทัศนศึกษา ดูงาน สัปดาห์ตลาดแรงงาน ผู้สูงอายุ ตลาดนัดการเรียนรู้ บัตรการเรียนรู้ โรงเรียนผู้สูงอายุ และวิทยาลัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต</p> <p>กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้ ผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้ และต้องการความช่วยเหลือ และผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ และเมื่อเสร็จการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ มีการประเมินผลการเรียนรู้ในภาพรวม เป็นการประเมินตามสภาพจริง ด้วยการสังเกต และมี การประเมินผลเชิงปริมาณด้วยแบบประเมินในบางกรณี</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

สาระสำคัญ ประเด็นที่ศึกษา	การศึกษาเอกสาร	การศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี			สรุปผลการสังเคราะห์
		ประเทศไทย		ประเทศญี่ปุ่น	
		ต.ดอนแก้ว จ.เชียงใหม่	ต.ถอนสมอ จ.สิงห์บุรี	จ.คุมาโมโตะ	
7.ภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน	<p>7.1 รูปแบบของภาคีเครือข่าย มีการดำเนินงานของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน</p> <p>7.2 ประเภทของภาคีเครือข่าย เป็นภาคีเครือข่ายตามประเด็น และภาคีเครือข่ายตามพื้นที่</p> <p>7.3 รูปแบบการรวมตัวของภาคีเครือข่ายมีทั้งแบบรวมศูนย์ แบบกระจาย และแบบกระจายเชิงซ้อน</p> <p>7.4 ลักษณะการรวมตัวของภาคีเครือข่ายเป็น เครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายภาคสาธารณะ</p>	<p>7.1 รูปแบบของภาคีเครือข่าย มีการดำเนินงานของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน</p> <p>7.2 ประเภทของภาคีเครือข่าย เป็นภาคีเครือข่ายตามประเด็น และภาคีเครือข่ายตามพื้นที่</p> <p>7.3 รูปแบบการรวมตัวของภาคีเครือข่ายเป็นแบบรวมศูนย์</p> <p>7.4 ลักษณะการรวมตัวของภาคีเครือข่ายเป็นเครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายภาคสาธารณะ</p>	<p>7.1 รูปแบบของภาคีเครือข่าย มีการดำเนินงานของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน</p> <p>7.2 ประเภทของภาคีเครือข่าย เป็นภาคีเครือข่ายตามประเด็น และภาคีเครือข่ายตามพื้นที่</p> <p>7.3 รูปแบบการรวมตัวของภาคีเครือข่าย แบบเครือข่ายรวมศูนย์</p> <p>7.4 ลักษณะการรวมตัวของภาคีเครือข่าย เครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายภาคสาธารณะ</p>	<p>7.1 รูปแบบของภาคีเครือข่าย มีการดำเนินงานของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน</p> <p>7.2 ประเภทของภาคีเครือข่ายเป็นภาคีเครือข่ายตามพื้นที่</p> <p>7.3 รูปแบบการรวมตัวของภาคีเครือข่าย เป็นเครือข่ายแบบกระจาย</p> <p>7.4 ลักษณะการรวมตัวของภาคีเครือข่าย เครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายวิชาชีพ เครือข่ายนโยบายองค์กรของรัฐ และเครือข่ายภาคสาธารณะ</p>	<p>ภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน รวมตัวกันในรูปแบบภาคีเครือข่ายภาคีเครือข่ายตามประเด็น และภาคีเครือข่ายตามพื้นที่ โดยมีลักษณะการรวมตัวของภาคีเครือข่าย เครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายวิชาชีพ เครือข่ายนโยบายองค์กรของภาครัฐ และเครือข่ายภาคสาธารณะ</p>
8.ปัจจัยแห่งความสำเร็จ	<p>8.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน นโยบายกลยุทธ์หรือแผนชุมชนที่</p>	<p>8.1 มีการกำหนดวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการดำเนินงานที่ชัดเจน</p> <p>8.2 มีผู้นำชุมชนที่มีลักษณะ</p>	<p>8.1 มีประธานชมรมผู้สูงอายุมีภาวะผู้นำสูง</p> <p>8.2 มีเครือข่ายที่เข้มแข็ง ทั้งในระดับอำเภอและระดับ</p>	<p>8.1 ระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้าอย่างเป็นระบบ</p> <p>8.2 นโยบายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของ</p>	<p>ปัจจัยแห่งความสำเร็จ มีลักษณะร่วมกัน คือ เป็นเมืองที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน นโยบาย</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

สาระสำคัญ ประเด็นที่ศึกษา	การศึกษาเอกสาร	การศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี			สรุปผลการสังเคราะห์
		ประเทศไทย		ประเทศญี่ปุ่น	
		ต.ดอนแก้ว จ.เชียงใหม่	ต.ถนนสมอ จ.สิงห์บุรี	จ.คุเมโมะโตะ	
8. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (ต่อ)	<p>เปลี่ยนแปลง ชัดเจน</p> <p>8.2 มีผู้นำชุมชนหรือเมืองผู้นำการในพื้นที่มีวิสัยทัศน์</p> <p>8.3 มีระบบกลไกการเรียนรู้ภายในชุมชนที่ดี</p> <p>8.4 มีความเป็นพลเมืองของชุมชน</p> <p>8.5 มีการบริหารและจัดการชุมชนที่ยืดหยุ่นหลักประชาธิปไตย หลักการมีส่วนร่วม และหลักธรรมาภิบาล</p> <p>8.6 มีองค์ความรู้ มีภูมิปัญญาพื้นฐานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน มีการถ่ายทอดความรู้ องค์ความรู้ภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น</p> <p>8.7 มีการจัดการความรู้ใน</p>	<p>เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง</p> <p>8.3 มีหลักการบริหารและจัดการชุมชนที่ยืดหยุ่นหลักประชาธิปไตย</p> <p>8.4 ประชาชนมีคุณลักษณะเป็นบุคคลแห่งการ</p> <p>8.5 มีการจัดการความรู้ในชุมชน</p> <p>8.6 มีทรัพยากรและสามารถพึ่งพาตนเองได้</p> <p>8.7 มีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมและ</p>	<p>จังหวัด</p> <p>8.3 มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานพัฒนาผู้สูงอายุที่ชัดเจน</p> <p>8.4 มีทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลาย</p> <p>8.5 มีสถานที่ที่เหมาะสมในการดำเนินกิจกรรม</p> <p>8.6 ประชาชนมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น</p> <p>8.7 ชมรมผู้สูงอายุตำบลถนนสมอได้รับการส่งเสริมและพัฒนา กิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุโดยนักวิชาการ นักพัฒนาจากหน่วยงานภายนอกอย่างสม่ำเสมอ</p>	<p>ผู้สูงอายุ</p> <p>8.3 การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ</p> <p>8.4 ประชากรในชุมชนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้</p>	<p>กลยุทธ์หรือแผนชุมชนที่ชัดเจน มีผู้นำชุมชนหรือเมือง ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในพื้นที่มีวิสัยทัศน์ มีระบบกลไกการเรียนรู้ภายในชุมชนที่ดี มีความเป็นพลเมืองของชุมชน มีการบริหารและจัดการชุมชนที่ยืดหยุ่นหลักประชาธิปไตย หลักการมีส่วนร่วม และหลักธรรมาภิบาล มีองค์ความรู้ มีภูมิปัญญาพื้นฐานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน มีการถ่ายทอดความรู้ องค์ความรู้ภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น มีการจัดการความรู้ในชุมชนอย่างบูรณาการ มีความสามารถในการแสวงหาความร่วมมือ เชื่อมโยงภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เป็นเมืองที่สามารถพึ่งตนเองได้ และมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการ</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

สาระสำคัญ ประเด็นที่ศึกษา	การศึกษาเอกสาร	การศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี			สรุปผลการสังเคราะห์
		ประเทศไทย		ประเทศญี่ปุ่น	
		ต.ดอนแก้ว จ.เชียงใหม่	ต.ถนนสมอ จ.สิงห์บุรี	จ.คุเมะโมะโตะ	
8. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (ต่อ)	ชุมชนอย่างบูรณาการ 8.8 มีความสามารถในการแสวงหาความร่วมมือเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม 8.9 ฟังตนเองได้ 8. 10 มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของประชาชนทุกวัย	บรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 8.9 มีการกำหนดกลไก หน้าที่และความรับผิดชอบชัดเจน 8.10 มีการระดมสื่อสารและประชาสัมพันธ์ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน			เรียนรู้ของประชาชนทุกวัย
9. ปัญหาและอุปสรรค	9.1 บุคลากรไม่เพียงพอขาดความรู้ 9.2 ไม่มีสถานที่ไม่เพียงพอ 9.3 ไม่มีการถ่ายทอดความรู้แก่แกนนำรุ่นใหม่ 9.4 ความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายขาดความต่อเนื่อง 9.5 ไม่มีงบประมาณหรือไม่เพียงพอ	การถ่ายทอดความรู้ และการแสวงหาบุคลากรที่จะเข้ามาดำเนินงานรุ่นใหม่	กลุ่มผู้นำของชมรมเป็นผู้ดำเนินการเองทุกอย่าง ทำให้บางครั้งผู้สูงอายุ มีส่วนร่วมน้อยหรือไม่ค่อยจะแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินกิจกรรม	ขาดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของสมาชิกในองค์กร เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน ปัญหาอุปสรรครวมถึงข้อขัดข้องใจในการทำงาน	ปัญหาและอุปสรรค ในภาพรวมเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ และการแสวงหาบุคลากรที่จะเข้ามาดำเนินงานรุ่นใหม่ กลุ่มผู้นำของชมรมเป็นผู้ดำเนินการเองทุกอย่าง ทำให้บางครั้งผู้สูงอายุ มีส่วนร่วมน้อยหรือไม่ค่อยจะแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินกิจกรรม ขาดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของ

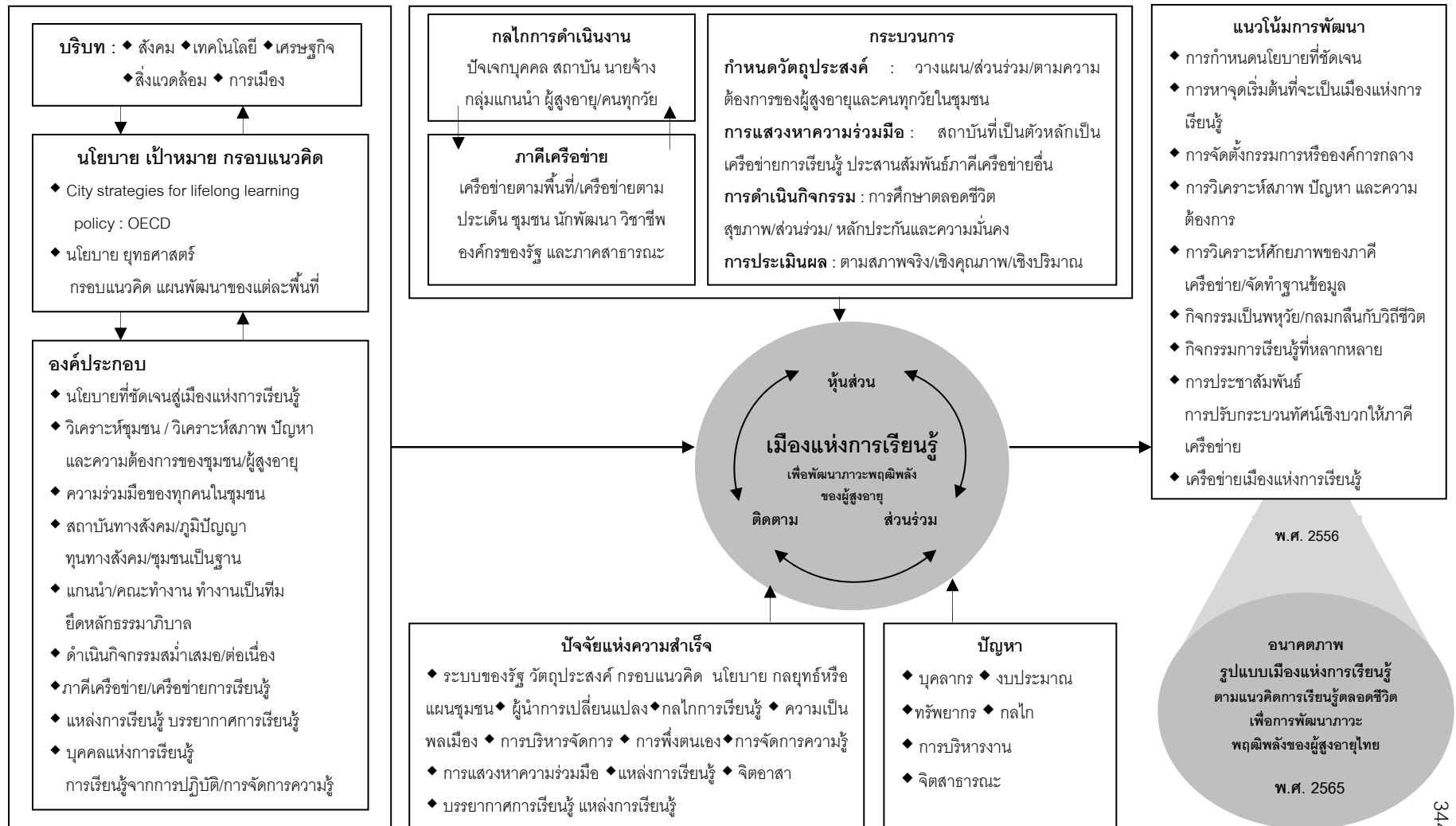
ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

สาระสำคัญ ประเด็นที่ศึกษา	การศึกษาเอกสาร	การศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี			สรุปผลการสังเคราะห์
		ประเทศไทย		ประเทศญี่ปุ่น	
		ต.ดอนแก้ว จ.เชียงใหม่	ต.ถอนสมอ จ.สิงห์บุรี	จ.คุเมะโมะโตะ	
9. ปัญหาและอุปสรรค (ต่อ)	9.6 การวางแผน ยุทธศาสตร์ไม่ครอบคลุม ชุมชนทั้งหมด				สมาชิกในองค์กร เพื่อแลกเปลี่ยน ประสบการณ์การทำงาน ปัญหา อุปสรรค รวมถึงข้อขัดข้องใจใน การทำงาน
10. แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคต และ ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลัง	10.1 การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเพื่อพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ทั้งในระดับประเทศ ระดับเมือง และระดับชุมชน ตำบล หรือหมู่บ้าน และสอดคล้อง สภาพ ปัญหา ความต้องการ ของแต่ละบริบทในแต่ละพื้นที่ 10.2 การหาจุดเริ่มต้นเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน 10.3 การจัดตั้งกรรมการหรือองค์การกลางเพื่อการ	10.1 การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเพื่อพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุ 10.2 การจัดตั้งกรรมการหรือองค์การกลางเพื่อการดำเนินงานอย่างเป็นทางการ ในลักษณะองค์การมหาชน 10.3 การปรับกระบวนการค้นเชิงบวกให้แก่ ภาคีเครือข่ายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง 10.4 การจัดการความรู้ในชุมชน 10.5 การสร้างเครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุ	10.1 การพัฒนาเมืองสิงห์บุรี ให้เป็น เมือง สำหรับ ผู้สูง อายุ เนื่องจากเป็นจังหวัดที่เป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ 10.2 การจัดระบบสนับสนุนให้มีการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในการก้าวสู่ผู้ที่มีพลัมพลังอย่างแท้จริง 10.3 การจัดทำฐานข้อมูลภาคีเครือข่าย และส่งเสริมศักยภาพภาคีเครือข่าย 10.4 การกำหนดมาตรการผลักดันข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การนำรูปแบบการ	10.1 ระบบประกันการดูแลระยะยาว (Long-term Care Insurance System) 10.2 การตั้งศูนย์สนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (Comprehensive Community Support Centers) 10.3 การขยายอายุคำจำกัดความของคำว่า ผู้สูงอายุเป็น 75 ปี	แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคต และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลัง ในอนาคต ประกอบด้วย การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเพื่อพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ทั้งในระดับประเทศ ระดับเมือง และระดับชุมชน ตำบล หรือหมู่บ้าน และสอดคล้อง สภาพ ปัญหา ความต้องการ ของแต่ละบริบทในแต่ละพื้นที่ โดยหาจุดเริ่มต้นเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลัง ของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน โดยอาจตั้งคณะกรรมการหรือองค์การกลาง

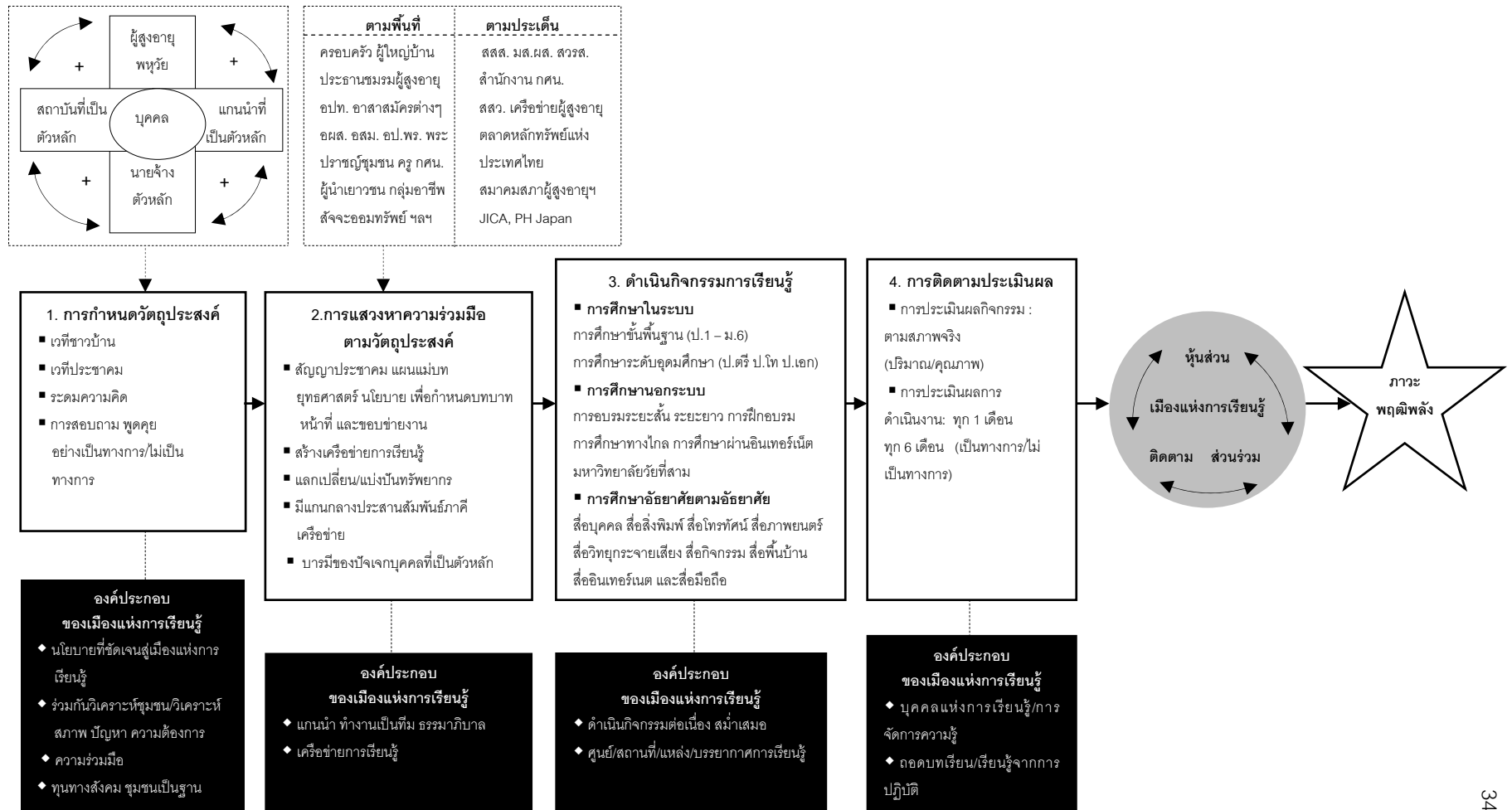
ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

สาระสำคัญ ประเด็นที่ศึกษา	การศึกษาเอกสาร	การศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี			สรุปผลการสังเคราะห์
		ประเทศไทย		ประเทศญี่ปุ่น	
		ต.ดอนแก้ว จ.เชียงใหม่	ต.ถอนสมอ จ.สิงห์บุรี	จ.คุเมะโมะโตะ	
10. แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคตและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลัง (ต่อ)	<p>ดำเนินงาน การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในขั้นเริ่มต้น</p> <p>10.4 การวิเคราะห์สภาพปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุและชุมชน</p> <p>10.5 การวิเคราะห์ศักยภาพของภาคีเครือข่ายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง</p> <p>10.6 การจัดกิจกรรมที่ยืดหลักความเป็นพหุวัย มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น สัมพันธ์กับวิถีชีวิต</p> <p>10.7 การกำหนดประเภทของกิจกรรมให้หลากหลาย</p> <p>10.8 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากร</p> <p>10.9 การประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานเป็นระยะ</p> <p>10.10 การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้</p>	<p>เพื่อส่งเสริมสนับสนุนกันในการดำเนินงาน อีกทั้งยังได้เรียนรู้และนำผลของเครือข่ายมาปรับปรุงชุมชนของตนให้พัฒนายิ่งขึ้น</p>	<p>จัดกิจกรรมตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ไปจัดทำแผนยุทธศาสตร์ และนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</p> <p>10.5 การพัฒนาศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนอย่างครบวงจร</p>		<p>เพื่อการดำเนินงาน การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุในขั้นเริ่มต้น จากนั้นทำการวิเคราะห์ชุมชน โดยศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังรวมถึงการวิเคราะห์ศักยภาพของภาคีเครือข่ายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การจัดกิจกรรมสมควรยืดหลักความเป็นพหุวัย มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ด้วยการกำหนดประเภทของกิจกรรมให้หลากหลาย มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากร มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานเป็นระยะ เพื่อสร้างเครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุในวงกว้าง</p>

แผนภูมิที่ 4.5 ปรัชญาการณของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ จากการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ



แผนภูมิที่ 4.6 องค์ประกอบ กระบวนการ และวิธีดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ จากการศึกษาเอกสาร และการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ



ตอนที่ 2 ผลการสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

ผู้วิจัยนำเสนอผลการสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 2.1 กระบวนการและผลการมองภาพอนาคตรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยในอีก 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ.2556 – 2565) และการกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

ส่วนที่ 2.2 สรุปผลการสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

ซึ่งในแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 2.1 กระบวนการและผลการมองภาพอนาคตรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยในอีก 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ.2556 – 2565) และการกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

การมองภาพอนาคตรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยในอีก 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ.2556 – 2565) มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ใช้การระดมความคิดผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผู้สูงอายุด้วยวิธีการสร้างภาพอนาคต (scenario planning) ในการประชุมเชิงปฏิบัติการมองภาพอนาคต (foresight workshop) เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 เวลา 09.00 – 16.00 น. ณ ห้องประชุม 405 ชั้น 4 อาคารประชุมสุข อาชีวอำรุง คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่เกี่ยวข้องกับด้านการ

พัฒนาผู้สูงอายุ ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดพหุมิติพลัง และด้านการศึกษา ที่ทำงานมาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสถาบัน หน่วยงาน หรือสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 30 คน (แสดงในภาคผนวก ก หน้า 519) ร่วมกันมองภาพอนาคต (foresight) และสร้างภาพอนาคต ของรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ท่ามกลางแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลกระทบต่อผู้สูงอายุในอนาคต เพื่อให้ได้ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุมิติพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติจริง ท่ามกลางบริบทด้านต่างๆ สรุปกระบวนการและผลการมองภาพอนาคตจากการวิจัย ได้ดังนี้

2.1.1 ผลการตั้งคำถามหลักสำหรับการเขียนภาพอนาคต (key questions)

ในกระบวนการมองภาพอนาคต โดยใช้วิธีการสร้างภาพอนาคต ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอีก 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ.2556 – 2565) โดยเฉพาะแนวโน้มสำคัญในกระแสโลกที่มีผลกระทบต่อผู้สูงอายุ เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นแก่ผู้เข้าร่วมการประชุม แบ่งเป็น 5 ประเด็นตามหลัก STEEP 5 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง ดังนี้

1) **แนวโน้มด้านสังคม** แบ่งออกเป็นด้านประชากร ด้านการศึกษา ด้านศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม ดังนี้

1.1) **แนวโน้มด้านประชากร** ประมาณการแนวโน้มประชากรไทยจะเพิ่มขึ้นต่อเนื่องในช่วงระยะเวลา 10 ปีข้างหน้า โดยประชากรจะเพิ่มขึ้นจาก 68.1 ล้าน คนใน พ.ศ. 2556 เป็น 71.2 ล้านคน ใน พ.ศ. 2565 แนวโน้มทางประชากรผู้สูงอายุที่จะเกิดขึ้นในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2555 – 2565) คือ จำนวนที่เพิ่มขึ้นของประชากรสูงอายุ ใน พ.ศ. 2556 มีผู้สูงอายุจำนวน 7,413,149 คน เป็น 10,614,351 คน ประชากรไทยจำนวน 1 ใน 4 คนจะเป็นผู้สูงอายุ ทำให้ประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (สำนักนโยบายการคลัง สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2555) และยังมีการสูงอายุขึ้นของประชากรสูงอายุ ซึ่งสะท้อนจากสัดส่วนผู้สูงอายุที่มีอายุมาหรือเป็นผู้สูงอายุในวัยปลาย (อายุตั้งแต่ 80 ปีขึ้นไป) เพิ่มขึ้นมากกว่าผู้สูงอายุในวัยต้น (อายุ 60 – 69 ปี) และวัยกลาง (อายุ 70 – 79ปี) อย่างชัดเจน ข้อมูลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย ล่าสุดคาดว่าสัดส่วนประชากรสูงอายุนวัยปลายหรือ 80 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 9.8 ของประชากรผู้สูงอายุทั้งหมด ใน พ.ศ. 2556 เป็นร้อยละ 12.4 ใน พ.ศ. 2468 (Knodel and Chayovan, 2008) แนวโน้มที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ แนวโน้มของการที่สัดส่วนผู้สูงอายุเพศ

หญิงจะสูงกว่าผู้สูงอายุเพศชายอย่างชัดเจน หรืออาจจะเรียกได้ว่าผู้สูงอายุเป็นเรื่องของผู้หญิง (feminization of elderly) สาเหตุเนื่องจากอัตราการตายของประชากรเพศหญิงต่ำกว่าเพศชายในกลุ่มประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป สัดส่วนประชากรเพศหญิงเพิ่มจากร้อยละ 55 ใน พ.ศ. 2543 เป็นประมาณร้อยละ 59 ใน พ.ศ.2593 ประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับบริบทด้านประชากรก็คือ ประชากรสูงอายุของโลกและของไทยกำลังเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมาก ในขณะที่ประชากรรวมเพิ่มขึ้นช้าหรืออาจจะไม่เพิ่มขึ้นอีกเลยก็เป็นได้ ประชากรไทยที่นักประชากรศาสตร์เรียกว่า “รุ่นเกิดล้าน” ที่เกิดระหว่าง พ.ศ. 2506 - 2526 กำลังทยอยเคลื่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในอีก 10 ปีข้างหน้า คือ คนรุ่นเกิดล้านจะมีอายุครบ 60 ปี และจะเป็น “คลื่นประชากรสูงอายุ” ที่ใหญ่มากจนระบบสวัสดิการต่างๆ จำเป็นต้องคาดประมาณหรือวางแผนเพื่อเตรียมการรองรับ ดังนั้นการพัฒนาให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพิงตนเองได้อย่างมีศักยภาพหรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพลัดพาลจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

1.2) **แนวโน้มด้านการศึกษา** ใน พ.ศ. 2556 พบว่า ผู้สูงอายุไทยมีการศึกษาน้อยกว่าประชากรในกลุ่มอายุอื่นอย่างชัดเจน จากการสำรวจใน พ.ศ. 2550 พบว่า 1 ใน 4 ของประชากรผู้สูงอายุไม่รู้หนังสือ และผู้หญิงสูงอายุมีสัดส่วนที่ไม่รู้หนังสือสูงกว่าเพศชายอย่างชัดเจน และส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551) ผู้สูงอายุไทยส่วนใหญ่อ่านออกเขียนได้ จำนวน 5.3 ล้านคนจากจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด 7 ล้านคน (ร้อยละ 76.10) แบ่งเป็นผู้สูงอายุที่อ่านออกเขียนได้ในเขตเทศบาล จำนวน 1.6 ล้านคน และนอกเขตเทศบาลจำนวน 3.7 ล้านคน ซึ่งสามารถอ่านออกเขียนได้ใกล้เคียงกัน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา จำนวน 4.8 ล้านคน (ร้อยละ 68.92) นอกจากนี้ยังมีผู้สูงอายุอีกจำนวน 2 แสนกว่าคน (ร้อยละ 2.87) ที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี อย่างไรก็ตามยังมีผู้สูงอายุจำนวน 1.6 ล้านคน (ร้อยละ 23.9) ที่อ่านไม่ออกและเขียนไม่ได้ และจำนวน 1.1 ล้านคน (ร้อยละ 16.44) ที่ไม่เคยได้เข้ารับการศึกษเลย หากพิจารณาข้อมูลจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งนับได้ว่ามีระดับการศึกษาค่อนข้างต่ำ สะท้อนให้เห็นพื้นฐานและความพร้อมของผู้สูงอายุไทยในการแสวงหาความรู้และทักษะต่างๆ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต วิพวรรณ ประจวบเหมาะ (2552) ทำการวิจัย พบว่า เป็นผลมาจากการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมีอยู่อย่างจำกัด รวมถึงการจำกัดโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรและบริการต่างๆ รวมทั้งข้อจำกัดด้านการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2554) ทำการวิจัยพบว่า มีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ในลักษณะที่เป็นหลักสูตรระยะสั้นหรือลักษณะที่เป็นการศึกษาเรียนรู้อย่างอิสระตามความสนใจ โดยรูปแบบต่างๆ แบ่งเป็น 5 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ ด้านเศรษฐกิจและการออม ด้านการเรียนรู้ และด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี แนวโน้มทางการศึกษาของผู้สูงอายุในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2555 – 2565) จะมีสัดส่วนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือสูงกว่าเพิ่มขึ้นกว่าผู้สูงอายุในปัจจุบัน ด้วยการส่งเสริมการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ (Knodel and Chayovan, 2008) ซึ่งการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุจะส่งผลต่อการคิดวิเคราะห์ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ทักษะชีวิต ที่มีผลต่อคุณภาพชีวิต ภาวะสุขภาพ ตลอดจนสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

1.3) ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม ใน พ.ศ. 2556 ต่อเนื่องในช่วงระยะเวลา 10 ปีข้างหน้า ศาสนาและสุขภาวะทางจิตวิญญาณยังคงเป็นเรื่องที่สำคัญและได้รับความสนใจอย่างยิ่ง ในฐานะที่พึ่งทางจิตใจ ศาสนาจึงเป็นเสาหลักสำคัญที่นำไปสู่การสร้างสัมพันธภาพ สังคมสันติสุข อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และเป็นทางออกอันมั่นคงทางสังคมและความผาสุกของสังคมไทย ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นสังคมของชาวพุทธ วัดและสถาบันทางศาสนา มีบทบาทในฐานะสถาบันทางสังคมที่เป็น ศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมกลุ่มร่วมกันในวัด กิจกรรมในวัดได้รับการออกแบบให้มีความหลากหลาย และตอบรับกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ ผู้สูงอายุ ได้จำนวนมากและครอบคลุม ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม เนื่องจากธรรมชาติของผู้สูงอายุรู้สึกว่าวัดเป็นที่พึ่ง เป็นศูนย์กลาง มีคุณค่า ตอบสนองความพึงใจ เป็นบุญกุศล ทำให้จิตใจดีงาม คนแก่ก็จะเข้าไปทำกิจกรรมหลายอย่าง วัดก็ทำหน้าที่บริการสังคมได้มากขึ้น เป็นสถานที่บำบัดทางจิตใจสำหรับผู้สูงอายุได้มากขึ้น ทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม พบว่า สังคมไทยมีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม (multicultural) ที่เต็มไปด้วยกระแสวัฒนธรรมที่หลากหลาย และมีแนวโน้มที่ความเป็นท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน และวัฒนธรรมพื้นบ้าน จะมีความแพร่หลายยิ่งขึ้น รวมถึงกระแสวัฒนธรรมไทยก็กลับถูกแปลงเป็นทุน โดยใช้วัฒนธรรมเพื่อมูลค่าและคุณค่าทางเศรษฐกิจ เกิดการพัฒนาแบบชุมชนเป็นฐานหรือชุมชนเป็นตัวตั้ง (community-based development) ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญและก่อให้เกิดการพัฒนาและจัดการความรู้ในชุมชนของต่างๆ ให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับคนทุกวัยในชุมชน ที่เกี่ยวโยงกับการใช้วัฒนธรรมชุมชน ทุนทางสังคมของชุมชน และเศรษฐกิจชุมชน เป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็ง ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงหน้าที่ของ

ตนในฐานะความเป็น “พลโลก” ที่ดีควบคู่ไปกับการเป็น “พลเมือง” ของแต่ละชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน

1.4) การสาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต สุขภาพคือตัวชี้วัดที่สำคัญของการอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุจะมีภาวะพหุผิปลัง นอกจากไม่มีปัญหาทางการเงินแล้ว ที่สำคัญคือการใช้ชีวิตที่ดีทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต จากการศึกษาเอกสารในการวิจัยขั้นตอนที่ 1 พบว่า การที่ผู้สูงอายุมีอายุที่ยืนยาวมิได้หมายความว่าภาวะสุขภาพจะดีขึ้น ใน พ.ศ. 2556 ต่อเนื่องในช่วงระยะเวลา 10 ปีข้างหน้า ผู้สูงอายุไทยจะต้องเผชิญกับปัญหาการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังเพิ่มขึ้น และกลับต้องอยู่ในภาวะทุพพลภาพ ช่วยตนเองไม่ได้ ต้องพึ่งพาผู้อื่นในการดำเนินชีวิตประจำวัน จากรายงานโครงการสำรวจและศึกษาภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ 4 ภาคของไทย พบว่า โรคเรื้อรังหรือกลุ่มอาการที่เป็นปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุ ได้แก่ กลุ่มโรคข้อและกระดูก กลุ่มโรคหลอดเลือดหัวใจ กลุ่มโรคหลอดเลือดสมอง กลุ่มโรคทางเดินหายใจ (สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ, 2549) อย่างไรก็ตามรัฐบาลได้กำหนดระบบบริการและเครือข่ายการเกื้อหนุนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมถึงการจัดตั้งและพัฒนาโครงการบริการทางสุขภาพเพื่อผู้สูงอายุ เช่น ศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุ ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุเวลากลางวัน บริการเยี่ยมผู้สูงอายุที่บ้าน บริการดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน หน่วยบริการเคลื่อนที่สำหรับผู้สูงอายุ การส่งเสริมจัดระบบดูแลผู้สูงอายุ อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ การส่งผู้ดูแลหรืออาสาสมัครให้ได้รับการอบรมเรื่องการดูแลผู้สูงอายุ รวมถึงการมีหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกเข้ามาให้การบริการหรือการอบรมเรื่องการดูแลผู้สูงอายุ แต่สัดส่วนของหมู่บ้านที่มีการจัดตั้งและพัฒนาโครงการบริการทางสุขภาพเพื่อผู้สูงอายุต่อจำนวนหมู่บ้านทั้งหมดยังอยู่ในระดับที่ต่ำมาก (วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ, 2552)

2) แนวโน้มด้านเทคโนโลยี สังคมไทยใน พ.ศ. 2556 ต่อเนื่องในช่วงระยะเวลา 10 ปีข้างหน้า เป็นทั้งสังคมสารสนเทศและสังคมผู้สูงอายุ ด้วยเหตุที่เทคโนโลยีสารสนเทศมีความเกี่ยวข้องและจำเป็นกับทุกคนรวมถึงผู้สูงอายุและเกี่ยวข้องไปตลอดชีวิต ดังนั้น ผู้สูงอายุจึงต้องเรียนรู้และสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตมีพลังในการเปลี่ยนแปลงชีวิตของบุคคล แต่กลับพบว่า กลุ่มที่มีโอกาสในการเรียนรู้และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศน้อยกว่าคนกลุ่มอายุอื่น คือ ผู้สูงอายุใน พ.ศ. 2556 เป็นผู้ที่เกิดและเติบโตมาก่อนที่จะมีเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ จึงไม่มีโอกาสสัมผัสกับเทคโนโลยีนี้ทั้งในสถานการศึกษาและที่ทำงาน แตกต่างจากผู้สูงอายุในช่วงระยะเวลา 10 ปี

ข้างหน้าเป็นผู้ที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการดำเนินชีวิตประจำวัน หากแต่ก็ยังเป็นส่วนน้อย เนื่องจากผู้สูงอายุไทยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่อยู่ในชนบทและทำงานภาคการเกษตร ทัศนคติต่อเทคโนโลยีและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ด้วยยังมีความเชื่อว่าคอมพิวเตอร์เป็นเรื่องของคนหนุ่มสาวเท่านั้นกลัวว่าตนเองไม่มีความสามารถในการเรียนรู้ทักษะคอมพิวเตอร์ ดังนั้น จึงไม่กล้าที่จะเรียนและรู้สึกลำบากใจในการเรียน กลัวการฝึกอบรม กลัวว่าจะทำผิด มีความเชื่อมั่นในตนเองต่ำ และมีทัศนคติในเชิงลบต่อเทคโนโลยี ผนวกกับสภาพเศรษฐกิจและการมีรายได้ที่จำกัด ค่าใช้จ่ายถือว่าเป็นปัจจัยขัดขวางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุบางส่วนมองว่าการมีอุปกรณ์คอมพิวเตอร์และการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตเป็นสิ่งฟุ่มเฟือย และผู้สูงอายุบางส่วนอาจไม่มีเงินเพียงพอในการซื้อคอมพิวเตอร์เป็นของตนเอง อย่างไรก็ตามพบว่า ผู้สูงอายุหลายคนมีคอมพิวเตอร์ใช้ เพราะลูกหลานนำเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ใช้แล้วมาให้ นอกจากนี้ ในหลายพื้นที่ การเข้าถึงคอมพิวเตอร์ที่เป็นสาธารณะยังมีข้อจำกัดอย่างมาก อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิจัย –ของ Abbey, R. & Hude, S. (2009)พบว่า ความกลัวเทคโนโลยีของผู้สูงอายุลดลง ดังจะเห็นได้จากจำนวนผู้สูงอายุที่เป็นผู้ใช้คอมพิวเตอร์และจำนวนผู้สูงอายุที่มีเครื่องคอมพิวเตอร์เป็นของตนเองมีเพิ่มมากขึ้น

3) แนวโน้มด้านเศรษฐกิจ การทำงานเป็นแหล่งรายได้ของผู้สูงอายุรอบจากบุตร ใน พ.ศ. 2556 ต่อเนื่องในช่วงระยะเวลา 10 ปีข้างหน้ามีสัดส่วนลดลงตามอายุที่เพิ่มขึ้น โดยเพศชายมีแนวโน้มที่จะทำงานมากกว่าเพศหญิง ผู้สูงอายุที่อาศัยในเขตชนบทมีแนวโน้มทำงานสูงกว่าในเมืองและผู้สูงอายุส่วนใหญ่ทำงานในภาคการเกษตรหรือภาคนอกระบบ โดยมีสถานภาพเป็นผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวที่ไม่มีลูกจ้าง (ร้อยละ 63) และเป็นการช่วยธุรกิจครัวเรือนโดยไม่มีรายได้ (ร้อยละ 17) ประมาณ 1 ใน 5 ของผู้สูงอายุรายงานว่าไม่มีรายได้ไม่เพียงพอ โดยมีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาท ซึ่งแนวโน้มการสนับสนุนของรัฐบาลที่ให้ผู้สูงอายุได้ทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มรายได้จากการทำงาน การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุออมตั้งแต่ยังอยู่ในช่วงวัยทำงาน และการจัดให้มีระบบบำนาญ เพื่อให้ประชาชนได้มีรายได้ ในรูปแบบของเงินบำนาญเป็นรายเดือนไปตลอดจนสิ้นอายุขัย โดยไม่ขึ้นกับการมีหรือไม่มีลูกที่มากน้อยเกินไป ไม่ขึ้นกับสมรรถภาพในการหารายได้ของเจ้าตัว และไม่ขึ้นกับการมีหรือไม่มีทรัพย์สินเงินออม รัฐบาลทำหน้าที่จัดเงินบำนาญให้ประชาชนเสมือนหนึ่งเป็นลูกที่ดีคอยดูแลพ่อแม่เฒ่าให้มีหลักประกันทางการเงินไปจนถึงวันสุดท้ายของชีวิตเป็นเพียงมาตรการที่ช่วยเหลือได้เฉพาะแรงงานในระบบที่เข้าเป็นสมาชิกกองทุนการออมแห่งชาติที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าแม้ว่ารัฐบาลจะจัดให้มีกองทุนการออมแห่งชาติเพื่อ

จัดให้มีเงินบำนาญยามชราภาพไปจนถึงอายุชัยเพื่อผู้ที่ยังขาดหลักประกันนี้ แต่โดยกฎกติกาที่ตั้งขึ้นมานั้น กองทุนการออมแห่งชาติได้กีดกันคนบางกลุ่มที่ไม่มีโอกาสได้รับเงินบำนาญยามชราภาพออกไปด้วยสำหรับแรงงานนอกระบบซึ่งเป็นผู้สูงอายุส่วนใหญ่ของสังคมไทย ก็จะไม่มียาได้ยามชราภาพ ทำให้ตกอยู่ในภาวะเศรษฐกิจที่ไม่ดีหรือยากจน

4) **แนวโน้มด้านสิ่งแวดล้อม** แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 - 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 สะท้อนให้เห็นแนวโน้มด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุของสังคมไทยใน พ.ศ. 2556 ต่อเนื่องในช่วงระยะเวลา 10 ปีข้างหน้า ด้วยการกำหนด“มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย” เข้ากับแผนการดำเนินการด้านสวัสดิการอื่นๆ ที่หน่วยงานในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ดำเนินการอยู่แล้ว เช่น เรื่องเบี้ยยังชีพ การดูแลด้านสุขภาพ และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ เป็นต้น ทำให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงในเรื่องที่อยู่อาศัย เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างไรก็ดี บ้านและสิ่งแวดล้อมในชุมชนผู้สูงอายุใน พ.ศ. 2556 โดยทั่วไปยังไม่มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม จึงไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก และขาดการบริการในละแวกบ้าน ทำให้ผู้สูงอายุไม่มีอิสระในการใช้ชีวิตและพบปะกับเพื่อนบ้าน โดยมีการเดินทางที่ไม่สะดวก ไม่สามารถพึ่งพาตนเองไปในสถานที่ที่ต้องการไปเป็นประจำ เช่น วัด ศาสนสถาน โรงพยาบาลสุขภาพประจำตำบล บ้านญาติพี่น้อง ที่ทำการท้องถิ่นต่างๆ สถานที่ออกกำลังกายและสถานที่รับเบี้ยยังชีพ หากเป็นผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะความพิการ ทูพพลภาพ หรือต้องการการพึ่งพิงแล้ว พบว่า ลักษณะละแวกบ้านและสิ่งแวดล้อมชุมชนส่วนใหญ่ไม่เอื้ออำนวยในการเดินทางออกนอกบ้าน ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังมีปัญหาทางจิตเวชและภาวะซึมเศร้าได้ง่ายปัญหาประการสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมในชุมชนและอาคารสาธารณะเกิดจากการบังคับใช้ กฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ.2548 ซึ่งไม่สามารถบังคับใช้กับอาคารส่วนใหญ่ที่สร้างก่อนการประกาศใช้ ซึ่งมีอาคารจำนวนมากในชุมชนได้แก่ตลาด วัด ศาสนสถาน สถานที่ราชการ โรงพยาบาล เป็นต้น อีกทั้งการที่มี คู่มือปฏิบัติวิชาชีพ การออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคน คู่มือเบื้องต้นในการออกแบบที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ ด้านการบริหารงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังไม่สามารถบูรณาการการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้ยากไร้ในพื้นที่ยังมีข้อจำกัดหลากหลายประการและข้อจำกัดด้านจํานวนงบประมาณและความต่อเนื่อง ในการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

5) **แนวโน้มด้านการเมือง** ผู้วิจัยคัดเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ ใน พ.ศ. 2556 ต่อเนื่องในช่วงระยะเวลา 10 ปีข้างหน้าที่สะท้อนให้เห็นว่าการเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์เป็นความท้าทายที่สำคัญของรัฐที่จะให้ความสำคัญในระดับนโยบาย เปลี่ยนยุทธศาสตร์จากการมุ่ง “ตอบสนองความต้องการ” ผู้สูงอายุซึ่งเป็นการมองผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเป้าหมายผู้ได้รับประโยชน์ (passive targets) ไปเป็นการมุ่งสร้าง “สิทธิของผู้สูงอายุ” ในการได้รับโอกาสและได้รับการปฏิบัติเท่าเทียมกับคนในวัยอื่น ในการที่จะกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นอิสระ อาทิ การวางนโยบายและจัดทำแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2525 - 2544) การบัญญัติเรื่องสิทธิของผู้สูงอายุในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 การจัดทำปฏิญญาผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2542 การจัดทำแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 - 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 ที่มีความสมบูรณ์มากขึ้น และการตราพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 เพื่อใช้เป็นกฎหมายที่จะเอื้อให้เกิดโครงสร้างองค์กรและระบบบริหารจัดการที่รองรับการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

การปฏิบัติการตามนโยบายและแผนต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นยังไม่สามารถบรรลุผลอย่างชัดเจนเนื่องจากข้อจำกัดและเงื่อนไขของกลไกการขับเคลื่อนที่ไม่เอื้อต่อภารกิจ รวมทั้งการขาดการบูรณาการนำองค์ความรู้ทางวิชาการมาเพื่อชี้นำทางการปฏิบัติที่เหมาะสมการสร้างเสริมสังคมผู้สูงอายุไทยให้มีคุณภาพ ใน พ.ศ.2552 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้สูงอายุอย่างบูรณาการเพื่อให้เกิดการทำงานเชิงรุกโดยมีแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและระบบคุ้มครองทางสังคมที่เน้นทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมสวัสดิการ เพื่อให้ประชากรไทยทุกกลุ่มวัย มีหลักประกันยามชราภาพอย่างทั่วถึงและมั่นคง รวมทั้งได้เสนอกรอบทิศทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาผู้สูงอายุในประเด็นการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ

นโยบายรัฐบาลด้านผู้สูงอายุใน พ.ศ.2554 โดยนายกรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ดำเนินการในปีแรกโดยจัดให้มีเบี้ยยังชีพรายเดือนแบบขั้นบันไดสำหรับผู้สูงอายุ สอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐในหมวด 5 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 80 ดำเนินการภายในช่วงระยะเวลา 4 ปี นโยบายสังคมและคุณภาพชีวิต ข้อ 4.5 นโยบายความมั่นคงของชีวิตและสังคม เสริมสร้างให้ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาสมีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ ด้วยการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะต่างๆ สำหรับรองรับผู้สูงอายุและคน

พิการ สร้างความพร้อมในการเป็นสังคมผู้สูงอายุ พัฒนาบริการสุขภาพอนามัย ให้การสงเคราะห์ จัดการศึกษา จัดสวัสดิการ รวมถึงหาอาชีพให้แก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และ สนับสนุนให้ผู้สูงอายุร่วมเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมภายใต้หลักคิดที่ว่า ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มี ประสิทธิภาพสูง สมควรให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมือง สอดคล้องกับแนวนโยบาย พื้นฐานแห่งรัฐในหมวด 5 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 80

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น พ.ศ.2542 มาตรา 16 (10) และ มาตรา 17 (27) ได้มีผลบังคับใช้ตามเจตนารมณ์ของ รัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เรื่องการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น กำหนดชัดเจนว่า บทบาทของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ในการส่งเสริมและพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส โดยเกื้อหนุนให้ผู้สูงอายุดำรงอยู่ในชุมชนและครอบครัว ซึ่งได้ ส่งผลให้มีการถ่ายทอดภารกิจด้านผู้สูงอายุหลายประการที่ภาคราชการส่วนกลางดำเนินการอยู่ให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับไปดำเนินการ รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับ ผู้สูงอายุที่บ้านและชุมชน

พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 เป็นกฎหมายที่กำหนดให้ ประชาชนทุกคนมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพตามที่กำหนดโดย พระราชบัญญัตินี้ ในเรื่องสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรค การรักษาพยาบาลฟื้นฟูสมรรถภาพ ร่างกาย และจิตใจ ค่าพาหนะรับส่งผู้ป่วยและผู้ทุพพลภาพ โดยมีคณะกรรมการหลักประกัน สุขภาพแห่งชาติ ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขเป็นประธาน มีหน้าที่กำหนดมาตรฐาน การให้บริการสาธารณสุขของหน่วยบริการ มาตรการในการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักประกันสุขภาพ กำหนดประเภทและขอบเขตในการให้บริการสาธารณสุขที่จำเป็นต่อสุขภาพและการดำรงชีวิต และอัตราค่าบริการสาธารณสุขรวมทั้งมีกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ สำหรับใช้จ่าย สนับสนุน และส่งเสริมการจัดบริการสาธารณสุขของหน่วยบริการ สำนักงานหลักประกันสุขภาพ แห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข เป็นหน่วยงานเลขานุการ

แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 นับว่าเป็นแผนยุทธศาสตร์ของประเทศ เพื่อมุ่งที่เตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มี คุณภาพ ทั้งการส่งเสริมพัฒนาผู้สูงอายุ ระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ รวมทั้งเผยแพร่ องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุและติดตามประเมินผล จำแนกเป็นยุทธศาสตร์และมีมาตรการชัดเจนของ แต่ละยุทธศาสตร์ด้านต่างๆ เพื่อให้ทุกหน่วยงานทำงานร่วมกัน ให้ผู้สูงอายุมีอายุคาดหวังที่ยัง

ดูแลตัวเอง (Active Life Expectancy: ALE) และมีความสุขเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยการส่งเสริมการจัดตั้งและดำเนินงานผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุ รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน

แนวโน้มทางการเมืองดังกล่าว เมื่อมาผนวกกับนโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาและพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุในระดับชาติ เห็นได้ชัดว่า รัฐบาลให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาและพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุอย่างยิ่ง จากการกำหนดบทบาท ภารกิจในการดำเนินงานด้านนโยบาย และยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในมาตรการและนโยบายต่างๆ โดยภาพรวมและนโยบายเฉพาะด้าน โดยมีสาระสำคัญดังนี้

(1) **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550** เป็นกรอบนโยบายในภาพรวมของการบริหารและพัฒนาประเทศ กล่าวถึงประเด็นเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการศึกษา มาตรา 49 ความว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาอบรมขององค์การวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับการคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ” และมาตรา 53 “บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์และไม่มียาได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และการช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ”

(2) **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545** หมวด 4 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา ในมาตรา 22 ถึง 30 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา ทั้งในระบบโรงเรียน นอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย หมวด 1 ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 8 กำหนดให้การศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน

(3) **พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553** มาตรา 11(2) ได้กำหนดให้รัฐจัดการศึกษาการศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

(4) **พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551** มีหลักการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน และให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ให้ประชาชนมีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอก

ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้กำหนดนโยบายเพื่อพัฒนางานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในระยะยาวตั้งแต่ พ.ศ. 2550 เป็นต้นไป และกำหนดให้กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมุ่งเน้นเรื่องการปรับตัวที่สอดคล้องกับบริบทรอบตัวที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

(5) **แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552** ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ข้อที่ 2 กำหนดให้มีการให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ และยุทธศาสตร์ที่ 5 ข้อที่ 1 ที่กำหนดให้มีมาตรการสนับสนุนและส่งเสริมหน่วยงานวิจัยดำเนินการประมวลและพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุที่จำเป็นสำหรับการกำหนดนโยบายและการพัฒนาบริหารหรือดำเนินการที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ และข้อที่ 2 ที่สนับสนุนและส่งเสริมการวิจัยด้านผู้สูงอายุที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย การพัฒนาบริการ และการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

(6) **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2554 – 2559)** มีจุดเน้นคือการให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และ “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ โดยยึดหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” โดยวิสัยทัศน์ประเทศไทยในระยะ 5 ปีข้างหน้า คือ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” โดยกำหนดเป็น “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะผู้สูงวัยแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน” กล่าวถึงการพัฒนาสติปัญญาของคนในชาติ สร้างโอกาสและ “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัย” ซึ่งถือว่าเป็นหลักการของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

(7) **ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2542** ข้อ 3 กล่าวว่า “ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบด้าน เพื่อสามารถปรับบทบาทของตนให้สมวัย

(8) **ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2547** เรื่อง “การคุ้มครอง การส่งเสริม และสนับสนุนผู้สูงอายุในด้านการบริการทางการแพทย์ และสาธารณสุข ด้านการศึกษาและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ด้านการประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม” ในข้อ 1 กำหนดให้จัดบริการข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งการทำให้ข้อมูลทางการศึกษา การ

ฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุ และข้อ 2 กำหนดให้จัดบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับผู้สูงอายุ

(9) **แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ.2552 - 2559)** เป็นแผนการศึกษาที่บูรณาการ ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และกีฬากับการศึกษาทุกระดับ เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาการศึกษาของหน่วยงานต่างๆ ของประเทศ โดยคำนึงถึงการพัฒนาการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และให้ความสำคัญทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ซึ่งแผนการศึกษาแห่งชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับประชากรทุกเพศ ทุกวัย รวมทั้งผู้สูงอายุ

(10) **ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561)** เป็นข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาของรัฐบาลที่เน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีเป้าหมายหลักสามประการ คือ พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา โดยมีวิสัยทัศน์ คือ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” ด้วยการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ได้มีโอกาสได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

บริบทด้านการเมืองอีกประเด็นที่สำคัญ คือ การก้าวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน หรือ ASEAN Economic Community (AEC) อย่างสมบูรณ์แบบ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม คือประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASC-ASEAN Security Community) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASCC-ASEAN Socio-Cultural Community) ใน พ.ศ. 2558 ประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ ซึ่งประกอบไปด้วยประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กัมพูชา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เมียนมาร์ มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย พบว่า ภาครัฐบาลยังไม่มียุทธศาสตร์การพัฒนาในด้านต่างๆ ที่ชัดเจน และการเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) จะส่งผลไปทั่วทุกภาคส่วนของประเทศ และก่อให้เกิดพันธกรณีแก่ประเทศไทยที่จะต้องเข้าร่วมเจรจากับสมาชิกอาเซียน เพื่อเปิดเสรีสินค้าและบริการ รวมทั้งการลงทุนระหว่างกัน โดยมีเป้าหมายหรือหลักเกณฑ์การเปิดตลาดอยู่ที่การลดหรือเลิกกฎระเบียบหรือมาตรการต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการให้บริการและการลงทุน เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายการเปิดตลาดใน 10 สาขาบริการหลัก อาทิ บริการด้านธุรกิจ บริการวิชาชีพ บริการด้านสื่อสาร บริการโทรคมนาคม บริการด้านการท่องเที่ยว ตัวแทนนำเที่ยว ดังนั้นจึงส่งผลกระทบต่อ เกี่ยวข้องกับการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุภูมิพลังของ

ผู้สูงอายุอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ เนื่องจากจะมีการเคลื่อนย้ายแรงงาน การจัดตั้งบริษัท รวมไปถึงการเคลื่อนย้ายเงินทุนมาลงทุนในประเทศไทยและการออกกฎหมาย มาตรฐานต่างๆร่วมกัน เป็นต้น

การก้าวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จึงเป็นทั้งโอกาสและความท้าทาย ที่กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ต้องเตรียมนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ในการรองรับการศึกษาไทยในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ทั้งแก่หน่วยงาน สถานศึกษา และภาคีเครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการเตรียมความพร้อมให้พลเมืองไทยและพลเมืองอาเซียน ที่ต้องเรียนรู้ปรับตัวและเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ในอนาคต ปรับทัศนคติที่จะต้องตระหนักถึงความเป็นชาติ การปรับกระบวนการเรียนรู้อย่างใหม่ควรเป็นไปอย่างมีเป้าหมาย อย่างคนรู้เท่าทันสถานการณ์ การสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นที่ต่างวัฒนธรรมได้ และเรียนรู้ประเทศเพื่อนบ้านทั้งในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน พร้อมกับสร้างโอกาสเรียนรู้ภาษาต่างประเทศต้องเพิ่มทักษะทางด้านภาษาอังกฤษให้มากขึ้น ให้สามารถสื่อสารได้เป็นอย่างดี และสุดท้ายคือการเตรียมความพร้อมของชุมชนท้องถิ่น ในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เพราะว่าถ้าหากชุมชนท้องถิ่นไม่ได้มีมาตรการหรือแผนรองรับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ก็จะทำให้เกิดความเสียเปรียบด้านการแข่งขันทางการตลาดตลอดจนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถือว่าเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยและอาเซียนมาอย่างยาวนาน และการสร้างชุมชนเศรษฐกิจอาเซียนที่จำเป็นต้องมีผู้นำชุมชนท้องถิ่นที่มีวิสัยทัศน์ให้มีความสามารถในการบูรณาการเชื่อมโยงเศรษฐกิจของประชาคมอาเซียนให้เข้ากับเศรษฐกิจโลกได้ ซึ่งต้องมีกลไกและสถาบันการศึกษาต่างๆ ในท้องถิ่นเอง ต้องมีการสนับสนุนในการประสานงานและการดำเนินการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน ผลดีและผลเสียที่จะเกิดขึ้นแก่ชุมชนท้องถิ่นในอนาคต แก่ผู้นำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเรียนรู้และปรับตัวในการวางแผนชุมชนท้องถิ่นเพื่อรองรับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนต่อไป

2.1.2 การร่วมกันระบุประเด็นสำคัญ (Key issues)

หลังจากผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลแนวโน้มต่างๆ โดยสังเขปแล้ว จึงให้ที่ประชุมร่วมกันพิจารณาคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัยครั้งนี้ โดยผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ภายใต้โจทย์เรื่อง “อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย” ในหัวข้อ

1) แนวโน้มอื่นใดอีกบ้างใน 10 ปีข้างหน้าที่มีผลต่อรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

2) เป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาผู้สูงอายุไทย คืออะไร

การอภิปรายคำสำคัญดังกล่าวเพื่อให้ผู้เข้าร่วมการประชุมเกิดการแลกเปลี่ยนมุมมองทัศนคติ ความคิด หรือวางฐานคิดร่วมกันในอนาคต 10 ปีข้างหน้า ผลจากการอภิปรายตามหัวข้อดังกล่าว พบว่า ผู้สูงอายุในอนาคต จักต้องเผชิญกับพลวัตต่างๆ อย่างมากมาย โดยเฉพาะแนวโน้มในสังคมไทย ดังที่นายแพทย์ บรรลุ ศิริพานิช (การประชุมเชิงปฏิบัติการ, 28 กุมภาพันธ์ 2556) กล่าวว่า

“...ผู้สูงอายุในอนาคตจะมีผู้สูงอายุวัยปลายเพิ่มมากขึ้น เป็นผู้สูงอายุที่ได้รับการศึกษามาแล้วในระดับหนึ่ง แรงผลักดันที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและให้ความสนใจกับการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตก็คือ ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุที่มีมากขึ้น ในขณะที่ทัศนคติของคนหนุ่มสาวต่อผู้สูงอายุลดลง ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวลดลง ผู้สูงอายุจึงจำเป็นต้องช่วยเหลือตนเองมากขึ้นด้วยการรวมกลุ่มกันและหาความรู้...”

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ผู้ทรงคุณวุฒิยังมองว่าแนวโน้มในอนาคตที่สำคัญที่สุด คือแนวโน้มด้านเทคโนโลยีที่มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดทำฐานข้อมูลชุมชน ฐานข้อมูลผู้สูงอายุชุมชน ทั้งในด้านการเงิน และการศึกษา โดยมีควมร่วมมือกกรกลางหรือคณะกรรมการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ดังที่ กุศลสุนทรธาดา การประชุมเชิงปฏิบัติการ, 28 กุมภาพันธ์ 2556) กล่าวว่า

“...ในอนาคตเป็นโลกที่ไร้พรมแดน ทุกชาติ ทุกภาษาจะมีการปะทะสังสรรค์กันมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีคณะกรรมการในระดับชาติที่ร่างหลักสูตรให้ความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมโดยเริ่มตั้งแต่อายุ 45 ปี ขึ้นไป เพื่อจะได้มีเวลาสร้างฐานความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดทำฐานข้อมูลชุมชน ฐานข้อมูลผู้สูงอายุชุมชน ทั้งในด้านการเงิน และการศึกษา โดยประสานกับภาคีเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุ...”

ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่าน เน้นย้ำถึงแนวโน้มเกี่ยวกับการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ที่มีการพัฒนาเป็นต้นแบบแหล่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในหลายจังหวัด ดังที่ ทรงวุฒิ นาคประสิทธิ์ (การประชุมเชิงปฏิบัติการ, 28 กุมภาพันธ์ 2556) เสนอว่า

“...ปัจจุบันการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุในหลายๆ ภูมิภาคของประเทศ แม้ว่าจะยังลองผิดลองถูก แต่ก็เริ่มเข้ารูปรูปร่างสามารถช่วยเหลือและสร้างการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่ไว้หว่ถูกทอดทิ้ง และยังขยายผลไปในกิจกรรมย่อยๆ เช่น โรงเรียนยาสมุนไพร และการศึกษาเรียนรู้ตาม

อัยยาศัยระหว่างโรงเรียนผู้สูงอายุ ด้วยกัน คิดว่าในอนาคต 10 ปีข้างหน้า ก็จะขยายผลไปยังทุกจังหวัด...” นอกจากนั้น มีแนวโน้มในการสร้างเครือข่ายร่วมกันระหว่างศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งปัจจุบันเป็นหน่วยงานที่รับบทบาทสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุอย่างบูรณาการอยู่ในชุมชน ดังที่ สุนทร นพกุลสถิตย์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ, 28 กุมภาพันธ์ 2556) กล่าวว่า

“...แนวโน้มในปัจจุบันมีการสร้างศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ ในรูปแบบศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณ แนวโน้มในอนาคต 10 ปีข้างหน้า เห็นว่า กิจกรรมที่ดำเนินการอยู่จะไม่มีผู้สืบทอด เช่น การสร้างศาลาสร้างสุข ชั้นที่ 2 จึงอยากให้มีการส่งเสริมเรื่องการศึกษาและพัฒนาเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของผู้สูงอายุอย่างจริงจัง...”

ประเด็นสำคัญที่ได้รับการอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง คือ ประเด็นเกี่ยวกับ หลักประกันการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ที่ส่งเสริมให้มีการออกกฎหมายหรือนโยบายจากรัฐบาล เพื่อสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้อย่างถ้วนหน้ากัน ดังที่ สุวิจิตา จรุงเกียรติกุล และอรุณี ญาณวรรณ (การประชุมเชิงปฏิบัติการ, 28 กุมภาพันธ์ 2556) เสนอว่า

“...ควรมีนโยบายหรือออกกฎหมายเพื่อรองรับเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือโครงการการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในอนาคตหากต้องการให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ นั้นหมายความว่า ทุกคนต้องได้รับการศึกษา อาจทำเป็นกฎหมายและมอบหมายให้มีกระทรวงหรือหน่วยงานที่เจ้าภาพในการดำเนินงานก็ได้...”

ทั้งนี้ เมื่อการตั้งคำถามหลักสำหรับการเขียนภาพอนาคตเสร็จสิ้นลง มีการอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับนิยามศัพท์ที่ใช้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการมองภาพอนาคต เพื่อความเข้าใจร่วมกันของผู้เข้าร่วมการประชุม จากนั้นผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยได้ประมวลสาระสำคัญของคำถามหลัก สรุปประเด็น และนำเสนอให้ผู้เข้าร่วมการประชุมให้ฉันทามติอีกครั้งหนึ่งก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการสร้างภาพอนาคตในลำดับต่อไป

หลังจากการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มสำคัญที่มีผลต่ออนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย จนได้ข้อสรุปร่วมกันในเบื้องต้นแล้ว ในกระบวนการมองภาพอนาคตขั้นตอนนี้เป็นการพิจารณาประเด็นสำคัญ (Key issues) ที่เกี่ยวข้องกับหัวเรื่อง “อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย” ในอีก 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ว่ามีประเด็นที่เกี่ยวข้องอะไรบ้าง แบ่งเป็น 5 ประเด็น ตามหลัก STEEP คือ ด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง วิธีการที่ใช้คือ การระดมความคิดและสะท้อนข้อมูลความคิดผ่านการเขียนบัตรคำ คนละ 2 – 3 ใบ บัตรคำมีทั้งหมด 5 สี คือ ประกอบด้วย ด้านสังคม (บัตรคำสีฟ้า) ด้านเทคโนโลยี (บัตรคำสีเหลือง) ด้านเศรษฐกิจ (บัตร

คำสี่ชมพู) ด้านสิ่งแวดล้อม (บัตรคำสีเขียว) และด้านการเมือง (บัตรคำสี่ชมพูเข้ม) ผู้ประชุมท่านใดเขียนบัตรคำเสร็จ ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย ได้จัดหมวดหมู่ของบัตรคำพร้อมขึ้นบนกระดานให้เห็น ข้อมูลประเด็นสำคัญร่วมกัน มีการตั้งคำถามหลักในบางประเด็นเพื่อให้เกิดการอภิปรายเพิ่มเติม ขณะเดียวกันจะมีฝ่ายบันทึกข้อมูลพิมพ์ประเด็นและสาระสำคัญเพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการเขียนภาพอนาคตต่อไป

จากกระบวนการดังกล่าว สรุปประเด็นสำคัญที่มีผลต่ออนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย โดยเรียงลำดับความถี่ของการกล่าวถึงประเด็นสำคัญเหล่านี้ได้ดังนี้

1) ประเด็นสำคัญด้านสังคม เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับช่องว่างระหว่างวัย มุมมองที่แตกต่างกันของวัยอื่นๆ ที่มีต่อผู้สูงอายุ ความแตกต่างและหลากหลายทางเชื้อชาติ โดยมีประเด็นสำคัญย่อยๆ ดังนี้

1.1) ประเด็นย่อยด้านประชากร เช่น “ประชากรวัยสูงอายุในอนาคตจะมีมากขึ้น ทั้งจำนวนและสัดส่วน” “ลูกหลานไปทำงานที่อื่น ผู้สูงอายุต้องอยู่ตามลำพังกับคู่ครองหรืออยู่คนเดียวมากขึ้น” “ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งมากขึ้น” “ชุมชนล่มสลาย ขาดความเอื้ออาทร” “วัยรุ่นไม่ให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุ ไม่เคารพ ทำร้าย หรือหลอกผู้สูงอายุ” “การใช้ความรุนแรงในครอบครัว ผ่านสื่อสาธารณะและสื่อออนไลน์ ควรควบคุมและนำเสนอให้สอดคล้องกับคนทุกระดับ โดยเฉพาะดารานักแสดงที่สามารถชี้นำสังคมได้” “สังคมพหุวัย” “ผู้สูงอายุอายุยืนยาวขึ้นแต่ต้องดูแลตนเองเพราะไม่มีลูกหลานดูแล” “ความไม่ไว้วางใจในแรงงานต่างด้าวที่ทำหน้าที่ผู้ดูแลผู้สูงอายุ” “กลุ่มคนรักร่วมเพศเพิ่มจำนวนสูงขึ้น” เป็นต้น

1.2) ประเด็นย่อยด้านการศึกษา เช่น “เกิดสังคมการเรียนรู้แบบออนไลน์ ในลักษณะ Internet Communities เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความสนใจในประเด็นการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในประเทศและเครือข่ายที่โยงใยในระดับโลก” “สื่อสาธารณะมีผลต่อการเรียนรู้” “ผู้สูงอายุไทยเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในช่องทางต่างๆ การเรียนรู้ผ่านแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย และได้รับการสนับสนุน” “เกิดการเรียนรู้ของคนทุกวัยในศาสตร์ที่หลากหลายและตรงกับความต้องการโดยไม่มีหลักสูตรตายตัว” “เกิดการจัดการศึกษาภาคประชาชนโดยครอบครัว และชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา” “โอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุมีมากขึ้น” “คุณภาพของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตมีแต่ปริมาณไม่มีคุณภาพ” เป็นต้น

1.3) ประเด็นย่อยด้านศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม เช่น “สังคมมีความหลากหลายมากขึ้น สังคมเมืองมีชาวต่างชาติเข้า-ออกมากขึ้น” “สังคมชนบทมีการสร้างอัตลักษณ์ของตนเองมากขึ้น” “ทัศนคติทางบวกของคนหนุ่มสาวที่มีต่อผู้สูงอายุลดลง” “สังคมขาดสามัคคี

ธรรม” “ลี้มรากเหง้าความเป็นไทย” “วัฒนธรรมไทยอ่อนกว่าวัฒนธรรมชาติอื่นๆ ในเอเชีย” “สังคมโลกาภิวัตน์” “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม-พหุวัฒนธรรม” “ผู้สูงอายุจะเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในระดับกลุ่มผ่านชมรมผู้สูงอายุ ไม่เข้าร่วมในระดับปัจเจกบุคคล” “ประเพณีและวัฒนธรรมในอนาคตผู้สูงอายุจะเข้าร่วมในลักษณะกรรมการส่วนท้องถิ่น” “ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมกลายเป็นเครื่องมือทางการค้า โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุที่โยกย้ายมาอยู่เมืองใหม่หรือย้ายมาอยู่ในวิถีชีวิตอีกต่อไป” เป็นต้น

1.4) ประเด็นย่อยด้านการสาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น “สังคมเน้นการสร้างสุขภาวะมากขึ้นในภาพรวมมากกว่าเป็นปัจเจกบุคคล” “การเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขอย่างครบวงจร เช่น การตรวจสุขภาพประจำปี การจ่ายยาที่มีคุณภาพและการฟื้นฟูสุขภาพของผู้สูงอายุ” “การพัฒนาคุณภาพชีวิตเน้นความเป็นองค์รวม” “การให้ความสำคัญกับสุขภาวะมากกว่าเฉพาะแค่สุขภาพ” “อัตราส่วนผู้สูงอายุที่เป็นโรคเรื้อรังหรือนอนติดเตียงสูงขึ้นเนื่องจากการไม่รักษาสุขภาพและติดสบายในปัจจุบัน” เป็นต้น

2) ประเด็นสำคัญด้านเทคโนโลยี เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้สูงอายุกับการเรียนรู้และการเข้าถึงเทคโนโลยี การเรียนการสอนและการปรับทัศนคติของผู้สูงอายุที่มีต่อเทคโนโลยี รวมถึงความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในอนาคต เช่น “เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างทั่วถึงทุกชุมชน” “การใช้ ECIT สำหรับผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมือง E คือ electronic C คือ Computer (internet) I คือ Information และ T คือ technology ในรูปแบบ AT คือ assistive tech ที่จะช่วยให้ชีวิตยืนยาวและมีศักยภาพมากขึ้น” “ผู้สูงอายุในชนบทเกิดทัศนคติที่ดีและรู้จักและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีมากขึ้น” “เกิดการพัฒนาอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น จานอาหารอิเล็กทรอนิกส์ ไม่ทำอัจฉริยะ ที่จะช่วยให้เกิดสวัสดิภาพในการดำรงชีวิต” “การใช้ ICT เพื่อการเรียนรู้อย่างกว้างขวางสำหรับคนทุกวัย” “การสร้างศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศในชุมชนและเป็นบริการที่ไม่มีค่าใช้จ่าย” “เทคโนโลยีเป็นสื่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายการเรียนรู้และระหว่างวัย” “การนำหุ่นยนต์และระบบปฏิบัติการอัตโนมัติมาใช้อำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุยิ่งขึ้น” “มีโทรทัศน์ช่องพิเศษที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุให้เพียงพอและหลากหลาย” เป็นต้น

3) ประเด็นสำคัญด้านเศรษฐกิจ เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่าย ค่าครองชีพ และสวัสดิการของผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ เศรษฐกิจทั้งระดับมหภาคและจุลภาคที่ส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุ รวมถึงการตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงในการก้าวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) อย่างสมบูรณ์แบบใน พ.ศ. 2558 เช่น “แรงงานต่างด้าวจากการเปิดเสรีอาเซียนย้ายเข้ามาสร้างแรงกดดันให้แก่คนในพื้นที่” “ผู้สูงอายุมีค่าครองชีพสูง” “หนี้สินภาคครัวเรือนสูงขึ้น” “เกิด

กองทุนที่รองรับค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสวัสดิการของผู้สูงอายุมากขึ้น” “บทบาทของพระราชบัญญัติ กองทุนการออมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 และกองทุนการออมแห่งชาติ ที่ดำเนินการมาจนครบ 11 ปี มีผลกระทบต่อสังคมหรือไม่” “เงินเฟ้อ เศรษฐกิจถดถอย ค่าครองชีพพุ่งสูงขึ้นตามอัตราเงินเฟ้อ” “เกิดอาชีพที่เหมาะสมกับวัยของผู้สูงอายุ” “การศึกษาต่อเนื่องเพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานผู้สูงอายุ อย่างครบวงจร” “ตลาดระบายสินค้าของกลุ่มเป้าหมายสูงอายุ” “ผู้สูงอายุเป็นกำลังซื้อสำคัญ เป็นเหยื่อของการโฆษณาชวนเชื่อ” “เทคโนโลยีทำให้ผู้สูงอายุเกิดระบบเศรษฐกิจแบบออนไลน์ (online economy) เพื่อหารายได้เสริม” “เบี้ยยังชีพได้รับการพัฒนาเป็นกองทุนเพื่อจัดสวัสดิการผู้สูงอายุระดับชาติ” เป็นต้น

4) ประเด็นสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพิบัติภัยทางธรรมชาติที่เกิดจากการทำลายสภาพแวดล้อม ผลภาวะที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และเป็นมิตรกับคนทุกวัย (universal design) รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมกับการมีชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ เช่น “ภัยพิบัติทางธรรมชาติมีความถี่และความรุนแรงสูงขึ้น เช่น แผ่นดินไหว คลื่นยักษ์สึนามิ ภัยแล้ง อุทกภัย” “เกิดกองทุนภายใต้การอุปถัมภ์สำหรับผู้สูงอายุหรืออาจจะร่วมกับคนพิการ เช่น ไม่เท่า รถเข็น เป็นต้น” “เกิดอาคาร แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน หรือศูนย์การเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของคนทุกวัยทั้งทางกายภาพและชีวภาพ” “ทรัพยากรธรรมชาติหมดสิ้นมีหลักสูตรการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติ” “สภาพแวดล้อมในเมืองมีมลภาวะสูงขึ้น อาหารมีสารพิษเจือปนความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุแย่ลง” “ผู้สูงอายุในเมืองจะอพยพไปใช้ทรัพยากรของชนบทมากขึ้น” “ผู้สูงอายุในชนบทถูกทอดทิ้งเข้ามาแสวงหางานทำและกินอยู่อย่างแออัดในเมือง” เป็นต้น

5) ประเด็นสำคัญด้านการเมือง เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและแผนงานเกี่ยวกับการพัฒนาผู้สูงอายุในอนาคต จรรยาบรรณของนักการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ เช่น “แตกแยกยิ่งขึ้น” “แบ่งสีแบ่งพวก” “นักการเมืองมีการแก่งแย่ง โกงกิน” “นโยบายเกี่ยวกับการผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงตามรัฐบาล” “ผู้สูงอายุเป็นฐานเสียงสำคัญเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์” “กิจกรรมทางการเมืองภาคประชาชน” “การตรวจสอบภาครัฐจากภาคประชาสังคม” “การจัดสรรงบประมาณเพื่อการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุมีมากขึ้น” “พลังสูงวัยมีการรวมตัวกันและมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น” “การกระจายอำนาจ การแยกตัวเป็นเขตปกครองตนเอง หรือเป็นองค์กรอิสระหรือองค์กรมหาชนมีมากขึ้น” “รัฐให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามปฏิญญาผู้สูงอายุไทยทั้ง 9 ข้อ” “ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจด้านการเมืองมากขึ้น มีการเลือกรับฟังสื่อและมีความคิดเห็นเป็นของตนเอง” “การเรียนรู้ที่จะสร้างความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย” เป็นต้น

ในกระบวนการระบุประเด็นสำคัญ นายแพทย์บรรลุ ศิริพานิช ประธานมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (ประชุมเชิงปฏิบัติการ, 28 กุมภาพันธ์ 2556) เน้นย้ำให้ที่ประชุมเห็นความสำคัญของเป้าหมายของการมองอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ว่ามีเป้าประสงค์ให้ “ผู้สูงอายุเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพหรือพหุพลัง (active aging)” ดังนั้นเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องเป็นเครื่องมือที่จะทำให้เกิดศักยภาพนั้น โดยมียุทธศาสตร์เป็นตัวขับเคลื่อนให้ไปสู่เป้าหมาย

ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อเรื่อง “อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย” ในอีก 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ดังแสดงในตารางที่ 4.5 และได้จัดทำเป็นเอกสารแจกให้แก่ที่ประชุมเพื่อใช้ประกอบการสร้างภาพอนาคต

ตารางที่ 4.5 สาระสำคัญตามประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยในอีก 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565)

ประเด็นหลัก	สาระสำคัญ
1. ด้านสังคม	<ul style="list-style-type: none"> - ประชากรสูงอายุมีมากขึ้นทั้งจำนวนและสัดส่วน - ช่องว่างระหว่างวัย (สังคมพหุวัย) - มุมมองที่แตกต่างกันของวัยอื่นๆ ที่มีต่อผู้สูงอายุ - ความแตกต่างและหลากหลายทางเชื้อชาติ - ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งมากขึ้น/ความรุนแรงในครอบครัว - การเรียนรู้แบบออนไลน์ ผ่านสื่อสาธารณะ (anytime anywhere) - แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย - การจัดการศึกษาภาคประชาชน ครอบครัว และชุมชน - ทักษะคติทางบวกของคนหนุ่มสาวที่มีต่อผู้สูงอายุลดลง - การเข้าร่วมกิจกรรมในระดับกลุ่มผ่านชมรมผู้สูงอายุ - ไม่เข้าร่วมในระดับปัจเจก - การสร้างสุขภาวะ

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ประเด็นหลัก	สาระสำคัญ
1. ด้านสังคม (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> - การเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขอย่างครบวงจร - คุณภาพของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตมีปริมาณไม่มีคุณภาพ
2. ด้านเทคโนโลยี	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ - การสร้างศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศในชุมชน - เป็นบริการที่ไม่มีค่าใช้จ่าย - เกิดการประสานสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายการเรียนรู้และระหว่างวัย - สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ - เพียงพอและหลากหลาย
3. ด้านเศรษฐกิจ	<ul style="list-style-type: none"> - แรงงานต่างด้าว - มีค่าครองชีพสูงก่อให้เกิดหนี้สิน - บทบาทของพระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 และกองทุนการออมแห่งชาติ ที่ดำเนินการมาจนครบ 11 ปี - ค่าครองชีพพุ่งสูงขึ้นตามอัตราเงินเฟ้อ - อาชีพที่เหมาะสมกับวัยของผู้สูงอายุ - การศึกษาต่อเนื่องเพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานผู้สูงอายุ - ผู้สูงอายุเป็นกำลังซื้อที่สำคัญ - ระบบเศรษฐกิจแบบออนไลน์เพื่อหารายได้เสริม - เบี้ยยังชีพแบบขั้นบันได - กองทุนเพื่อจัดสวัสดิการผู้สูงอายุระดับชาติ
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> - พิบัติภัยทางธรรมชาติมีความถี่และความรุนแรงสูงขึ้น - การทำลายสภาพแวดล้อม - มลภาวะที่ส่งกระทบต่อสุขภาพของผู้สูงอายุ - การจัดสภาพแวดล้อมสำหรับคนทุพวิสัย (universal design) - แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต/ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน/ศูนย์การเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของคนทุพวิสัย

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ประเด็นหลัก	สาระสำคัญ
5. ด้านการเมือง	<ul style="list-style-type: none"> - การเมืองมีความแตกแยก แบ่งสีแบ่งฝ่าย - นโยบายการพัฒนาผู้สูงอายุมีความเสี่ยงสูงที่จะเปลี่ยนตามรัฐบาล - ผู้สูงอายุเป็นฐานเสียงสำคัญเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ - กิจกรรมทางการเมืองภาคประชาชนมากขึ้น - พลังสูงวัยมีการรวมตัวและมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น - วิจารณ์ญานในการเลือกรับสื่อทางการเมือง

2.1.3 การระบุแรงผลักดันและกระแสนับเคลื่อนหลัก (driving force)

เมื่อได้ผลการระดมความคิดในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับหัวเรื่อง “อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย” ในอีก 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) แล้ว ขั้นตอนต่อมาได้เสนอให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันพิจารณาถึงแนวโน้มแรงผลักดันและกระแสนับเคลื่อนหลัก (driving force) ที่คาดว่าจะเป็นตัวขับเคลื่อนและมีผลกระทบต่ออนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยในอีก 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) โดยให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นผ่านการเขียนบัตรคำ คนละ 2 – 3 ใบ แบ่งเป็น 5 ประเด็น ตามหลัก STEEP บัตรคำมีทั้งหมด 5 สี คือ ประกอบด้วย ด้านสังคม (บัตรคำสีฟ้า) ด้านเทคโนโลยี (บัตรคำสีเหลือง) ด้านเศรษฐกิจ (บัตรคำสีชมพู) ด้านสิ่งแวดล้อม (บัตรคำสีเขียว) และด้านการเมือง (บัตรคำสีชมพูเข้ม) และนำเสนอบนกระดาน จากนั้นให้ที่ประชุมร่วมกันอภิปรายเพิ่มเติม ผลปรากฏว่ามีกระแสที่เป็นแรงขับเคลื่อนหลักอยู่หลายกระแส จำแนกโดยลงรหัส และเรียงตามลำดับความถี่ของหมวดหมู่ข้อมูล โดยอาศัยเค้าโครงของประเด็นสำคัญด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง ดังนี้

1) **อิทธิพลของสถานการณ์โลก** เช่น “การเพิ่มขึ้นของประชากรโลก” “วัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาทำให้เกิดความหลากหลาย” “การแยกตัวออกมาอยู่เองตามคอนโดหรือในเมืองของวัยแรงงานทิ้งผู้สูงอายุให้อยู่กันเองตามลำพัง” “เกิดช่องว่างระหว่างวัย ขาดการสื่อสารภายในบ้านหรือภายในครอบครัว ผู้สูงอายุในบ้านไม่เรียนรู้คนวัยอื่น” เป็นต้น

2) **การดูแลสุขภาพภาวะของชุมชน** เช่น “การเสริมสร้างสุขภาพและศักยภาพผู้สูงอายุผ่านบริการทางสังคมต่างๆ” “การให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความพร้อมและยกระดับคุณภาพ

บริการทางสุขภาพจะขั้นพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการประชาชนทุกช่วงวัย” เป็นต้น

3) การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เช่น “การสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้สูงอายุ” “การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน” “การส่งเสริมสนับสนุนโดยการจัดสรรนโยบายเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุและคนทุกวัย” “ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้เพื่อการเลี้ยงดูตนเองและพิทักษ์สิทธิของตนเองมากขึ้น” เป็นต้น

4) การกำหนดนโยบาย เช่น “นโยบายที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” “ยุทธศาสตร์การพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมกำหนดให้ส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ นำความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของผู้สูงอายุใช้เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และสังคม” “องค์การบริหารส่วนตำบลมีแผนพัฒนาผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม” “การจัดงบประมาณที่เพียงพอเพื่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุโดยเฉพาะ” เป็นต้น

5) การปะทะกันระหว่างเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและเศรษฐกิจพอเพียง เช่น “จุดจบของทุนนิยมกลายเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเน้นความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนแบบพึ่งตนเอง” “การเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุเพื่อการออมทรัพย์และหลักประกันของชีวิต” “การพัฒนากองทุนการออมให้เป็นระบบ” “การออมเพื่อยามชราภาพสำหรับแรงงานนอกระบบ” เป็นต้น

6) กระแสการเมือง เช่น “ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทางกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น” “ผู้นำท้องถิ่นกำหนดนโยบายให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมและเกิดการเรียนรู้” “กลุ่มการเมืองต่างๆ มุ่งเข้าหาผู้สูงอายุยิ่งขึ้น” “ชมรมผู้สูงอายุเป็นฐานเสียงทางการเมืองอย่างเข้มข้นขึ้น” “สิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย” เป็นต้น

7) การรวมกลุ่มของเครือข่ายภาคประชาชน เช่น “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผลักดันให้ผู้สูงอายุเกิดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในชุมชน” “เกิดเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน” “ชมรมผู้สูงอายุมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสร้างเครือข่ายกับชมรมผู้สูงอายุอื่นๆ อย่างเข้มแข็ง” “ส่งเสริมการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ มีการศึกษาดูงานในโครงการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ” เป็นต้น

8) การจัดสภาพแวดล้อมให้มีบรรยากาศของการเรียนรู้ เช่น “การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อคนทุกวัย” “การกำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับคนทุกวัย” “การจัดบริการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน” “องค์การบริหารส่วนตำบลต้องมีศูนย์การเรียนรู้ในทุกตำบลและหมู่บ้าน” เป็นต้น

9) **กระแสเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า** เช่น “เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าทำให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้ทัน” “เทคโนโลยีมีบทบาทเป็นเครื่องมือสำคัญทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ” “การบริการโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อสร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารความรู้ได้อย่างกว้างขวาง” เป็นต้น

จากการระบุแรงผลักดันและกระแสขับเคลื่อนหลักที่ได้กล่าวมานี้ จะเห็นแรงผลักดันที่เกิดจากปัจจัยภายนอกของเมืองแห่งการเรียนรู้ เช่น อิทธิพลของสถานการณ์โลก การกำหนดนโยบายการปะทะกันระหว่างเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและเศรษฐกิจพอเพียง กระแสการเมือง และกระแสเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า กับปัจจัยภายในที่เกิดขึ้นในเมืองแห่งการเรียนรู้ เช่น การดูแลสุขภาพของชุมชน การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การรวมกลุ่มของเครือข่ายภาคประชาชน และการจัดสภาวะแวดล้อมให้มีบรรยากาศของการเรียนรู้ เป็นต้น โดยในการระดมความคิดเห็นด้านแนวโน้มแรงผลักดันและกระแสขับเคลื่อนหลักดังกล่าว ได้มีการสรุปและรายงานผลต่อที่ประชุมในเบื้องต้นว่า มีกระแสผลักดันหลากหลายกระแสที่จะส่งผลกระทบต่อสังคมอนาคตทั้งทางบวกและทางลบได้ ประเด็นเหล่านี้จึงเป็นข้อมูลสำคัญที่จะนำไปประกอบการพิจารณาระดมความคิดเห็นในการสร้างภาพอนาคต ซึ่งได้มีการพิมพ์เป็นเอกสารให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบการดำเนินการขั้นต่อไป

2.1.4 การร่วมกันพิจารณาความไม่แน่นอน (uncertainties)

หลังจากที่ประชุมได้ร่วมกันระบุประเด็นสำคัญ กระแสขับเคลื่อนแรงผลักดัน ดังที่กล่าวไปข้างต้นแล้ว ลำดับต่อมาได้ร่วมกันพิจารณาเกี่ยวกับประเด็นความไม่แน่นอน ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้น สามารถผันทิศทาง หรือเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่ออนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย” ในอีก 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) โดยให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นผ่านการเขียนบัตรคำคนละ 2 – 3 ใบ แบ่งเป็น 5 ประเด็น ตามหลัก STEEP บัตรคำมีทั้งหมด 5 สี คือ ประกอบด้วย ด้านสังคม (บัตรคำสีฟ้า) ด้านเทคโนโลยี (บัตรคำสีเหลือง) ด้านเศรษฐกิจ (บัตรคำสีชมพู) ด้านสิ่งแวดล้อม (บัตรคำสีเขียว) และด้านการเมือง (บัตรคำสีชมพูเข้ม) และนำเสนอบนกระดาน (แสดงภาพในภาคผนวก ง หน้า 567) หลังจากนั้นผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยได้จัดหมวดหมู่ความไม่แน่นอนต่างๆ จำแนกโดยลงรหัส และเรียงตามลำดับของหมวดหมู่ข้อมูลได้ ดังนี้

1) ประเด็นสำคัญด้านสังคม

- (1) ผู้สูงอายุอายุยืนยาวขึ้นแต่ต้องอยู่ตามลำพังหรืออยู่กับคู่ครอง
- (2) ทักษะคติทางบวกของคนหนุ่มสาวที่มีต่อผู้สูงอายุลดลง
- (3) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม-พหุวัฒนธรรม
- (4) การสื่อสารภายในชุมชนไม่มีประสิทธิภาพ
- (5) การเรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชน
- (6) สังคมชนบทมีการสร้างอัตลักษณ์ของตนเองมากขึ้น
- (7) การเรียนรู้แบบพหุวัยเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง
- (8) คนรุ่นใหม่บางส่วนเริ่มสนใจเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้สูงอายุ
- (9) การร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ในชมรมผู้สูงอายุไม่เกิดการเรียนรู้ในระดับปัจเจกบุคคล
- (10) ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมกลายตกเป็นเครื่องมือทางการค้า
- (11) ผู้สูงอายุที่เป็นโรคเรื้อรังหรืออนาถิตเพียงสูงขึ้น
- (12) เกิดเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา ผู้สูงอายุมีบทบาทในการเป็นวิทยากรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน
- (13) เกิดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนหรือศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนทุกตำบล
- (14) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทำงานเชิงรุกเพื่อให้ออมูลข่าวสาร
- (15) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลดำเนินงานเวชศาสตร์ป้องกันเพื่อส่งเสริมสุขภาพเชิงรุก
- (16) ชมรมผู้สูงอายุมีแกนนำรุ่นใหม่วัยก่อนเกษียณที่มีความรู้ ความสามารถ และมีจิตสาธารณะเข้ามาเป็นอาสาสมัคร
- (17) ผู้นำท้องถิ่นกำหนดนโยบายให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมและเกิดการเรียนรู้ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น
- (18) วัด พระสงฆ์ สถาบันทางศาสนา มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลาง/แหล่งการเรียนรู้/จัดกิจกรรมการเรียนรู้
- (19) มีแผนพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นลายลักษณ์อักษร และเป็นรูปธรรม

2) ประเด็นสำคัญด้านเทคโนโลยี

- (20) เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ
- (21) ผู้สูงอายุในชนบทเกิดทัศนคติที่ดีและรู้จักและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีมากขึ้น
- (22) เทคโนโลยีเป็นสื่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายการเรียนรู้และระหว่างวัย
- (23) มีการพัฒนาเทคโนโลยี สารสนเทศ การสื่อสาร ที่ออกแบบสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ
- (24) เกิดสังคมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุออนไลน์

3) ประเด็นสำคัญด้านเศรษฐกิจ

- (25) ค่าครองชีพสูงก่อให้เกิดหนี้สิน
- (26) บทบาทของพระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 และกองทุนการออมแห่งชาติ ที่ดำเนินการมาจนครบ 11 ปี
- (27) หลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องเพื่อพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานผู้สูงอายุ
- (28) พัฒนาเบี้ยยังชีพแบบขั้นบันไดไปสู่กองทุนเพื่อจัดสวัสดิการผู้สูงอายุระดับชาติ
- (29) จัดตั้งกองทุนวันละ 2 บาท หรือกองทุนสวัสดิการอื่นๆ เพื่อช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของแต่ละตำบลเป็นสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนของตนเอง
- (30) กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ
- (31) การพัฒนากองทุนการออมเพื่อยามชราภาพสำหรับแรงงานนอกระบบ
- (32) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสนใจจัดโครงการในพื้นที่เพื่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ

4) ประเด็นสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม

- (33) พิบัติภัยทางธรรมชาติมีความถี่และความรุนแรงสูงขึ้น
- (34) มลภาวะที่ส่งกระทบต่อสุขภาพของผู้สูงอายุ
- (35) การจัดสภาพแวดล้อมสำหรับคนทุกวัย (universal design)
- (36) การลงทุนเพื่อแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต/ศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน/ศูนย์การเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของคนทุกวัย
- (37) จัดตั้งศูนย์ประสานงานภาคเอกชนในทุกจังหวัดเพื่อประสานเครือข่ายและเป็นสถานที่แกนกลางในการจัดกิจกรรม
- (38) การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาสภาพแวดล้อมส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และสังคม

5) ประเด็นสำคัญด้านการเมือง

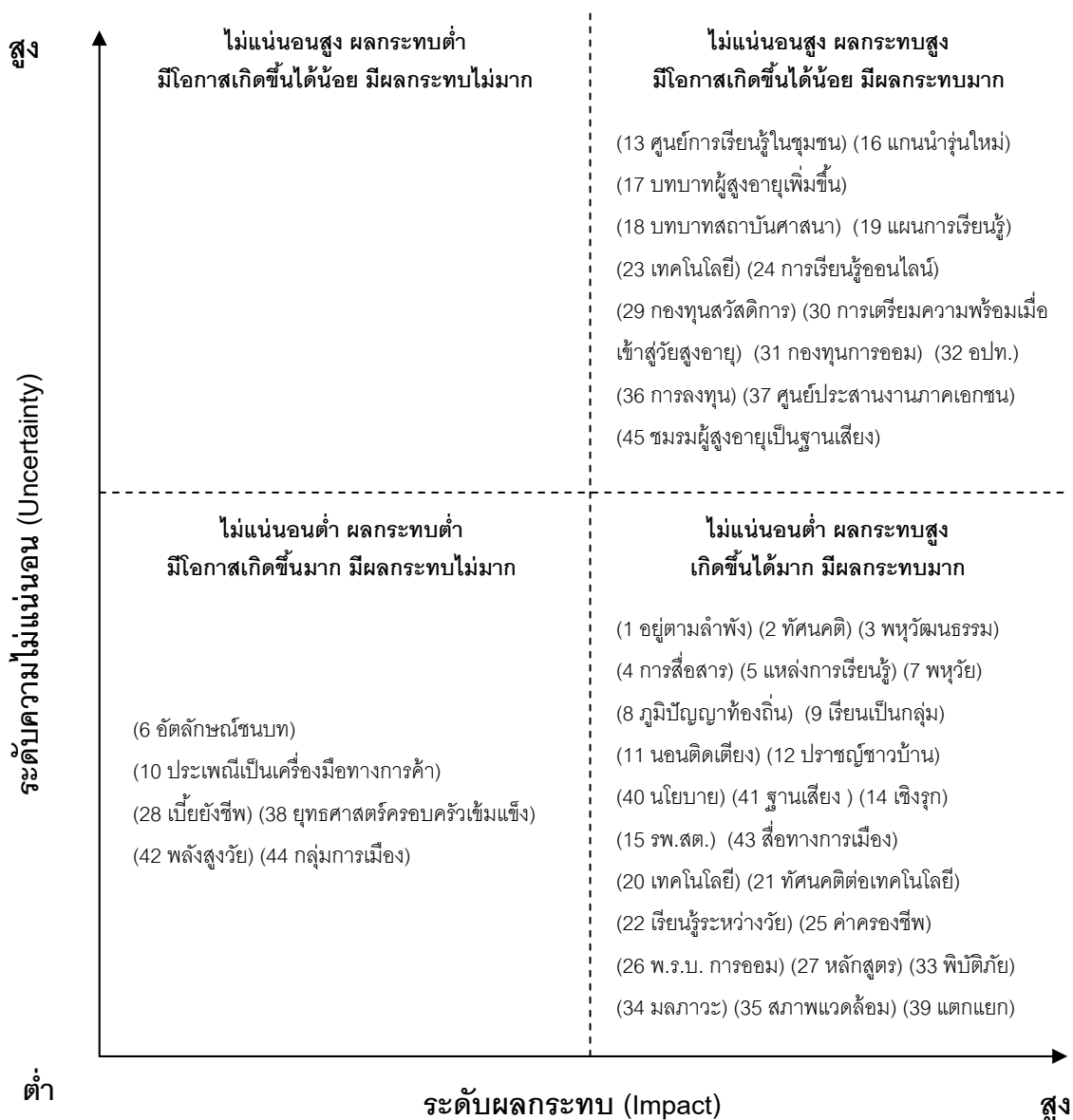
- (39) การเมืองมีความแตกแยก แบ่งสีแบ่งฝ่าย
- (40) นโยบายการพัฒนาผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงตามรัฐบาล
- (41) ผู้สูงอายุเป็นฐานเสียงสำคัญเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์
- (42) กิจกรรมทางการเมืองภาคประชาชน/พลังสูงวัยมีการรวมตัวและมีบทบาทมากขึ้น
- (43) วิจารณ์ญานของผู้สูงอายุในการเลือกรับสื่อทางการเมือง
- (44) กลุ่มการเมืองต่างๆ มุ่งเข้าหาผู้สูงอายุยิ่งขึ้น
- (45) ชมรมผู้สูงอายุกลายเป็นฐานเสียงเพื่อสนับสนุนนักการเมือง

จากประเด็นความไม่แน่นอนใน ที่กล่าวมานี้ รวม 45 ประเด็น เห็นได้ว่าส่วนใหญ่เป็น ประเด็นด้านสังคมเน้นในส่วนเกี่ยวกับการศึกษาและการเรียนรู้ 19 ประเด็น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พิมพ์เป็น เอกสารให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบการดำเนินการขั้นต่อไป

2.1.5 การจัดลำดับความไม่แน่นอน (degree of uncertainties)

เมื่อที่ประชุมได้พิจารณาถึงความไม่แน่นอนทั้ง 45 ประเด็นแล้ว จึงเน้นระดมความคิดเห็น เพื่อระบุและจัดลำดับความไม่แน่นอนในอนาคตที่จะเกิดสรุปดังแสดงในแผนภูมิที่ 4.7

แผนภูมิที่ 4.7 การจัดลำดับความไม่แน่นอน



จากแผนภูมิที่ 4.7 เห็นได้ว่า ผู้เข้าร่วมการประชุมส่วนมากเห็นว่า **ประเด็นที่มีความไม่แน่นอนต่ำแต่มีผลกระทบสูงหรือมีโอกาสเกิดขึ้นได้มากและมีผลกระทบมาก** คือ ประเด็นทางด้านสังคม ได้แก่ (2)ทัศนคติทางบวกของคนหนุ่มสาวที่มีต่อผู้สูงอายุลดลง (4) การสื่อสารภายในชุมชนไม่มีประสิทธิภาพ (5) การเรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดขึ้นในแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชน (7) การเรียนรู้แบบพหุวัยเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (14) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทำงานเชิงรุกเพื่อให้ข้อมูลข่าวสาร (15) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลดำเนินงานเวชศาสตร์ป้องกันเพื่อส่งเสริมสุขภาพวัยเชิงรุก ประเด็นสำคัญด้านเทคโนโลยี ได้แก่ (22) เทคโนโลยีเป็นสื่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายการเรียนรู้และระหว่างวัย รวมถึงประเด็นสำคัญด้านเศรษฐกิจ เช่น (26) บทบาทของพระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 และกองทุนการออมแห่งชาติที่ดำเนินการมาจนครบ 11 ปี รวมถึงประเด็นสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม เช่น (34) มลภาวะที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้สูงอายุ และ (35) การจัดสภาพแวดล้อมสำหรับคนทุกวัย (universal design)

ส่วน **ประเด็นความไม่แน่นอนค่อนข้างสูงและมีผลกระทบสูงหรือมีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อยแต่หากเกิดขึ้นจะมีผลกระทบมาก** คือ ประเด็นทางสังคม ได้แก่ (13) เกิดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนหรือศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนทุกตำบล (16) ชมรมผู้สูงอายุมีแกนนำรุ่นใหม่ที่ก่อนเกษียณที่มีความรู้ ความสามารถ และมีจิตสาธารณะเข้ามาเป็นอาสาสมัคร (17) ผู้นำท้องถิ่นกำหนดนโยบายให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมและเกิดการเรียนรู้ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น (18) วัด พระสงฆ์ สถาบันทางศาสนา มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลาง/แหล่งการเรียนรู้/จัดกิจกรรมการเรียนรู้ (19) มีแผนพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นลายลักษณ์อักษร และเป็นรูปธรรม ประเด็นสำคัญด้านเทคโนโลยี ได้แก่ (23) มีการพัฒนาเทคโนโลยี สารสนเทศ การสื่อสาร ที่ออกแบบสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ (24) เกิดสังคมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุออนไลน์ และประเด็นสำคัญทางเศรษฐกิจ เช่น (29) จัดตั้งกองทุนวันละ 2 บาท หรือกองทุนสวัสดิการอื่นๆ เพื่อช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของแต่ละตำบลเป็นสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนของตนเอง (30) กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ เป็นต้น (36) การลงทุนเพื่อแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต/ศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน/ศูนย์การเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของคนทุกวัย เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบ **ประเด็นที่มีความไม่แน่นอนต่ำ ผลกระทบต่ำ หรือมีโอกาสเกิดขึ้นมากและมีผลกระทบไม่มาก** โดยมากเป็นประเด็นเชิงลบ ได้แก่ ประเด็นทางสังคม (6) สังคม

ชนบทที่มีการสร้างอัตลักษณ์ของตนเองมากขึ้น (10) ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมกลายเป็น เครื่องมือทางการค้า และประเด็นด้านการเมือง เช่น (42) กิจกรรมทางการเมืองภาคประชาชน/พลังสูงวัยมีการรวมตัวและมีบทบาทมาก (44) กลุ่มการเมืองต่างๆ มุ่งเข้าหาผู้สูงอายุยิ่งขึ้น เป็นต้น โดยการจัดอันดับครั้งนี้ไม่พบประเด็นที่มีความไม่แน่นอนสูง ผลกระทบต่ำ หรือมีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อยแต่มีผลกระทบไม่มาก

สำหรับ ประเด็นที่มีความไม่แน่นอนสูง ผลกระทบต่ำ หรือมีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อย มีผลกระทบได้มาก ไม่มีผู้ทรงคุณวุฒิให้ความคิดเห็นในประเด็นนี้

ประเด็นความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นนั้นค่อนข้างสะท้อนภาพความไม่แน่นอนเชิงบวกและเชิงลบคละกัน หลังจากที่ได้จัดลำดับความไม่แน่นอนแล้ว ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยได้สรุปประเด็นความไม่แน่นอนจากแผนภูมิการจัดลำดับความไม่แน่นอนทั้งประเด็นเชิงบวก และประเด็นเชิงลบ เพื่อพิมพ์เป็นเอกสารให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนประกอบการสร้างภาพอนาคตในขั้นต่อไป

2.1.6 การสร้างภาพอนาคต (scenario planning)

การสร้างภาพอนาคตได้แบ่งสมาชิกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 15 คน

กลุ่มที่ 1 ดร.วิรุพท์ นิลโมจน์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหัวหน้ากลุ่ม

กลุ่มที่ 2 อาจารย์ ดร.สุวิธิตา จรุงเกียรติกุล ภาควิชาการศึกษาศิลปะและวัฒนธรรม คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นหัวหน้ากลุ่ม

ทั้ง 2 กลุ่มมีเลขานุการทำหน้าที่บันทึกข้อมูล โดยมีผู้ช่วยนักวิจัยประจำกลุ่มคอยดูแลอำนวยความสะดวก และอำนวยความสะดวกระดมความคิด โดยแต่ละกลุ่มพิจารณาประเด็นสำคัญ แรงผลักดัน และความไม่แน่นอนที่ได้จากการวิจัยในขั้นตอนที่ผ่านมา พร้อมทั้งระดมความคิดเพื่อมองภาพอนาคตและนำเสนออนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย จากประเด็นที่ได้จากขั้นตอนต่างๆ มาจินตนาการมองภาพอนาคตภายใต้กรอบระยะเวลา 10 ปี (พ.ศ. 2556 – 2565) โดยมองภาพอนาคตของรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ใน 6 ประเด็น คือ

- 1) หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
- 2) องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

3) งบประมาณการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพิพลังของผู้สูงอายุไทย

4) วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพิพลังของผู้สูงอายุไทย

5) ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพิพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565)

6) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

กระบวนการวิจัยในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยให้เวลาในการดำเนินการระดมความคิด 3 ชั่วโมง และให้เวลาในการนำเสนอผลการระดมความคิดรวมทั้งการอภิปราย 30 นาที แนวทางในข้างต้นสรุปอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพิพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ของแต่ละกลุ่ม ดังนี้

2.1.6.1 ผลการสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพิพลังของผู้สูงอายุไทยของกลุ่มที่ 1

1) หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพิพลังของผู้สูงอายุไทย

เมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพิพลังของผู้สูงอายุไทย มีหลักการใช้ชุมชนเป็นฐานในการให้บริการสำหรับลดการพึ่งพิงจากบริการในลักษณะสถาบัน เช่นเดียวกับหลักการใช้ครอบครัวเป็นฐานลดการบริการภายนอกชุมชน รวมถึงการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมทางเครือข่ายสังคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกับการแสดงบทบาทต่อชุมชนและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชนเป็นฐานขององค์การสหประชาชาติ เน้นการพัฒนาผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชุมชน คือ ชมรมผู้สูงอายุ โดยมีสังคมและรัฐบาลช่วยให้การสนับสนุนโดยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีทั้งกายและจิต มีหลักประกันที่มั่นคง อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีโดยมีส่วนร่วมในครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยเน้นความสำคัญของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตเพื่อให้ผู้สูงอายุพึ่งตนเองได้ จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ส่งเสริมภาวะทางร่างกายและจิตใจ ตลอดจนสติปัญญาให้แก่ผู้สูงอายุเป็นแหล่งถ่ายทอดภูมิปัญญา การสร้างเครือข่ายกับกลุ่มอื่นๆ การใช้ความรู้ความสามารถของผู้สูงอายุให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งการสร้างความตระหนักต่อตนเองสร้างคุณภาพจิตใจต่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและความ

ภาคภูมิใจในตนเอง อีกทั้งประชาชนในชุมชนยังมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์เชิงปัญหาของชุมชนเอง ร่วมกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนเองโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพทั้งตัวผู้สูงอายุและศักยภาพของชุมชนได้เป็นอย่างดี นำไปสู่การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้ไปสู่ภาวะที่พึ่งตนเองได้หรือที่เรียกว่า “ภาวะพหุผลิพลัง” จากหลักการนี้เป็นตัวกำหนดนโยบายเป้าหมาย และกรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ ดังนี้

1.1) นโยบายในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) มีดังนี้

(1) การกำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยเชิงรุกให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยหน่วยงานภาครัฐ คือ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้จัดหลัก และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นผู้ร่วมประสานสัมพันธ์การสร้างภาคีเครือข่ายกับองค์กรเอกชน สถาบันที่ดูแลผู้สูงอายุโดยตรงทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

(2) การเพิ่มช่องทางและโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุให้มีความหลากหลาย เช่น การพัฒนาทักษะชีวิต การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการสร้างเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ เป็นต้น

(3) การกำหนดมาตรฐานหรือกลไกเพื่อสร้างอาสาสมัครเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุทั้งระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่นหรือชุมชน โดยอาจจัดตั้งเป็นองค์กรกลางหรือเป็นคณะกรรมการเพื่อดำเนินงานด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะ บริหารโดยคณะบุคคลที่มาจาก การเลือกตั้ง ดำเนินงานด้วยหลักธรรมาภิบาล มีความรอบรู้ คณะผู้บริหารเมืองควรมีวาระไม่เกิน 4 ปีและสามารถได้รับเลือกอีกแต่ไม่เกิน 2 วาระ มีคณะเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุที่มีความรับผิดชอบ ดำเนินงานตามนโยบายของผู้บริหารเมือง รวมถึงมีงบประมาณหรือรายได้ที่เพียงพอ

โดยแบ่งเป็นกรอบระยะเวลา 5 ปี เน้นให้ผู้สูงอายุเข้าถึงช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลาย เน้นให้เกิดการเรียนรู้และสามารถพึ่งพาตนเองได้ สำหรับกรอบระยะเวลา 5 ปีหลัง เน้นการพัฒนาต่อยอดการเรียนรู้ให้กว้างขวางขึ้น เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการสร้างเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุให้เรียนรู้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

1.2) เป้าหมายในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพิสัยของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตร่วมกับคนทุกวัยเพื่อพัฒนาภาวะพหุพิสัยดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ลดภาระของลูกหลาน มีการพึ่งพิงตนเอง รวมถึงเป็นทุนทางภูมิปัญญาให้กับสังคม

1.3) กรอบแนวคิดในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพิสัยของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) เมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพิสัยของผู้สูงอายุไทย เป็นการสร้างบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในเมืองแห่งการเรียนรู้ที่มีการสำรวจบุคคลที่เป็นผู้รู้ คือ ผู้สูงอายุที่ทรงคุณค่าในชุมชน การสร้างทัศนคติที่ดีให้แก่ผู้สูงอายุในการถ่ายทอดองค์ความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยเทคนิควิธีในการถ่ายทอด การบริหารกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ด้วยองค์คณะบุคคลที่โปร่งใส ได้รับการยอมรับในพื้นที่ การบริหารใช้หลักธรรมาภิบาล กำหนดนโยบายทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ปัจจัยสำคัญ คือ จัดโอกาสทางการศึกษาเพื่อการเข้าถึงการเรียนรู้ การสร้างการยอมรับการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ชุมชนหรือพื้นที่ให้โอกาสผู้สูงอายุในการแสดงออกซึ่งความรู้ความสามารถของตน โดยใช้กิจกรรมขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นเป็นตัวเชื่อม

2) องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพิสัยของผู้สูงอายุไทย

2.1) องค์ประกอบภายในเมืองหรือชุมชน คือ การให้ความสำคัญต่อตัวประชากรในแง่การสร้างเสริมให้ประชากรมีความใฝ่รู้ การพัฒนากลไกและองค์กรที่ดูแลการจัดการเรียนรู้ โดยควรมีองค์กรหลักในการดูแล สนับสนุน มีองค์ความรู้ของชุมชนเองเป็นฐาน มีแหล่งการเรียนรู้ที่ทันสมัยและหลากหลาย หน่วยงานหลักที่ควรมีอยู่ในชุมชน เช่น หน่วยงานทางการศึกษาตลอดชีวิตในชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไร รวมถึงการสร้างนโยบายในการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในการเรียนรู้ทั้งเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และผู้รับความรู้

2.2) องค์ประกอบภายนอกเมืองหรือชุมชน คือ นโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนในเรื่องการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะ

พฤติกรรมของผู้สูงอายุไทยอย่างจริงจังและต่อเนื่อง มีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐบาล จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเชื่อมโยงต่อองค์กรการเรียนรู้ภายนอกโดยเฉพาะอย่างกับกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน (People to people connect) รวมถึงการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษาต่างๆ ทุกระดับการศึกษาในการจัดโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ

3) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพฤติกรรมของผู้สูงอายุไทย

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพฤติกรรมของผู้สูงอายุไทย เน้นการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตที่บูรณาการ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สรุปได้ดังนี้

3.1) การพัฒนาหลักสูตรและรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามความต้องการของผู้สูงอายุในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต โดยการศึกษาวิจัย หาดองค์ความรู้ อย่างเป็นระบบ

3.2) กระบวนการเรียนรู้อย่างบูรณาการ โดยให้เหมาะสมตามความสนใจของผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม และแต่ละบุคคล

3.3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง ในรูปแบบที่หลากหลาย เน้นการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน และมีส่วนร่วมจากผู้สูงอายุ ครอบครัว และชุมชน

3.4) การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ โดยพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชน เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของคนทุกวัย มีสื่อการเรียนรู้ที่ครอบคลุมและเข้าถึงได้ง่ายสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคง

3.5) การติดตามผลและประเมินผลการจัดกิจกรรม แหล่งเรียนและสื่อการเรียนรู้ต่างๆ ที่จัดบริการให้กับผู้สูงอายุ ในด้านการตอบสนองความสนใจ และการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

4) วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพฤติกรรมของผู้สูงอายุไทย

4.1) กลไกในการดำเนินงาน แบ่งออกเป็นระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล พัฒนากลไกด้วยการจัดทำแผนแม่บทหรือนโยบายการเมืองแห่งการเรียนรู้ และขยายผลไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับต่างๆ เพื่อนำไปพัฒนาเป็นแผนการระดับพื้นที่ ระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด โดยให้ชมรมผู้สูงอายุเป็นผู้รับผิดชอบหลัก และมี

กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข เป็นหน่วยงานขับเคลื่อนหลัก

4.2) กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ ควร บูรณาการให้มีรูปแบบการเรียนรู้ทั้ง 3 รูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ โรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งการกำหนดวัตถุประสงค์ควรพัฒนาการเรียนรู้มาจากความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ควรทำการ วิเคราะห์ชุมชน ข้อดี ข้อด้อย โอกาสและอุปสรรคในการพัฒนา และควรพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตลอด ชีวิตสำหรับผู้สูงอายุให้เกิดขึ้น ในชุมชน และสร้างชุมชนนักปฏิบัติให้เกิดอย่างเป็นรูปธรรมใน ประเด็นการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยทุกภาคีเครือข่ายในพื้นที่ โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานหลักในการผลักดันในระดับพื้นที่ วิธีประเมินผลที่เหมาะสมสำหรับการประเมินการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ คือ การประเมินตามสภาพจริงและการสังเกต โดยให้ ความสำคัญในการถอดองค์ความรู้และการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบเพื่อเป็นองค์ความรู้ใน การพัฒนาภายในชุมชนต่อไป

4.3) ภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน ควรการสร้างภาคีเครือข่ายทั้งในและนอก พื้นที่ แบ่งออก 2 ประเภท คือ ภาคีเครือข่ายตามประเด็น เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้าง เสริมสุขภาพ (สสส.) หรือมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) และควรสร้างภาคี เครือข่ายเชิงพื้นที่ระหว่างองค์กรในชุมชน เช่น ชมรมผู้สูงอายุ สถาบันทางศาสนา กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มอาสาสมัครในชุมชน เป็นต้น โดยการพัฒนาระบบการหนุนเสริมและมีการ เชื่อมโยงระหว่างภาคีเครือข่าย ทั้งในด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้ภาคีเครือข่ายมีความยั่งยืน และขยายขอบข่ายให้กว้างขวาง โดยให้ชมรมผู้สูงอายุเป็นตัวแกนกลางในการประสานสัมพันธ์ ผลักดัน และมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเป็นผู้สนับสนุน

5) **ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับเมืองแห่งการเรียนรู้ตาม แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565)**

5.1) ควรมีการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ต้นแบบตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอด ชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทย ให้ครอบคลุมตามบริบทที่หลากหลายพื้นที่ เช่น ตามภูมิภาค เป็นต้น

5.2) ควรมีการสร้างกระแส สร้างค่านิยมแก่ประชาชนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม ของคนทุกวัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทย

5.3) ควรมีการประเมินเมืองแห่งการเรียนรู้ เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ในแต่ละท้องถิ่นที่มีความยั่งยืน

6) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

6.1) การจัดทำนโยบายสาธารณะเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนภารกิจที่เกี่ยวข้องกับเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ โดยองค์กรที่มีหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย องค์กรภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ และผู้แทนผู้สูงอายุ ร่วมกันจัดทำนโยบายสาธารณะเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนภารกิจที่เกี่ยวข้องกับเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ โดยกำหนดบทบาทหน้าที่เป็นข้อบัญญัติลงในยุทธศาสตร์ราย 3 ปีของแต่ละจังหวัด

6.2) การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยต้นแบบ โดยคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ คัดเลือกพื้นที่ต้นแบบที่เหมาะสมโดยการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความก้าวหน้าและมีความพร้อมพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ต้นแบบตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยให้ครอบคลุมตามบริบท

6.3) การจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นแกนกลางในการสนับสนุนงบประมาณ สมทบกับงบประมาณปกติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชนของพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด

6.4) การถอดองค์ความรู้และการพัฒนาองค์ความรู้ด้านเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทย โดยสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่ให้การสนับสนุนคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย หรือนักศึกษาให้ใช้การวิจัยเป็นฐานในการกิจกรรมการเรียนรู้ภายในเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ อันเป็นการต่อยอดและถ่ายทอดองค์ความรู้ของแต่ละพื้นที่ให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

2.1.6.2 ผลการสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยของกลุ่มที่ 2

1) หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความจำเป็นต่อผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นกระบวนการเพื่อความเจริญงอกงามของผู้สูงอายุ ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับคนทุกกลุ่มอายุ และเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้สูงอายุมีความหมายในชีวิต เป็นหนทางที่ผู้สูงอายุได้พัฒนาศักยภาพของตนในการพัฒนาประเทศทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม โดยการเรียนรู้ตลอดชีวิตจัดขึ้นเพื่อให้บุคคลทุกช่วงวัยได้เรียนรู้และสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงตลอดชีวิต เมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย จึงตระหนักและให้ความสำคัญต่อการศึกษาลำดับสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมีส่วนในการพัฒนาศักยภาพและแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ จากหลักการนี้นำไปสู่นโยบาย เป้าหมาย และกรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ ดังนี้

1.1) นโยบายในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) มีดังนี้

(1) นโยบายการพัฒนาพื้นที่สาธารณะสำหรับผู้สูงอายุ อันเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ เปิดกว้างสำหรับคนทุกวัยในชุมชน สามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ โดยเน้นให้ผู้สูงอายุเข้าถึงได้ สะดวก ปลอดภัย มีประโยชน์ มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันเอง และคนอื่น ๆ ใช้กิจกรรมการเรียนรู้เป็นแรงกระตุ้นในการใช้พื้นที่ ผู้สูงอายุมีโอกาสศึกษาในสิ่งที่ตนเองสนใจ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดให้มีศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน ศาลาประชาคม ศาลาสุภาพ พร้อมทั้งจัดบุคลากรประจำที่มีความรู้ความสามารถคอยอำนวยความสะดวก

(2) นโยบายการกำหนดหลักประกันการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีโอกาสเข้ารับการศึกษาก่อนหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม มีความเท่าเทียมกันแม้ว่าจะอยู่อาศัยในเขตเมืองหรือเขตชนบท โดยสถานศึกษาหรือแหล่งการเรียนรู้กำหนดคุณภาพและมาตรฐานขั้นต่ำเพื่อให้สามารถรองรับความต้องการของผู้สูงอายุ

(3) นโยบายการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย โดยเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างบูรณาการในเนื้อหาด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต ผ่านการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม และเรียนรู้เกี่ยวกับวิชาชีพที่สามารถทำเป็นอาชีพเสริมได้ในวัยสูงอายุ

(4) นโยบายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายที่ดำเนินการเกี่ยวกับผู้สูงอายุในชุมชน เช่น ชมรมผู้สูงอายุ องค์กรชุมชนต่างๆ กลุ่มอาสาสมัคร โดยให้มีการสื่อสารภายในชุมชนมากขึ้น เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ รวมถึงการให้สิทธิชุมชนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรสร้างกลไกการดำเนินงานให้แก่ชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ควรพิจารณาส่งเสริมสิทธิและสวัสดิการสำหรับภาคีเครือข่ายที่เขามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชน อันเป็นการขับเคลื่อนนโยบายของกลไกภาครัฐเชื่อมโยงเข้ากับชุมชนทางหนึ่ง

(5) นโยบายด้านการจัดสรรทรัพยากร เช่น การจัดสรรงบประมาณ หรือการพัฒนาความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนให้รวมกลุ่มในรูปแบบต่างๆ อาทิ กลุ่มสหกรณ์ผู้สูงอายุ เพื่อนำภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในท้องถิ่นมาใช้สร้างสรรคคุณค่าสินค้าและบริการ รวมถึงการออมทรัพย์จัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชน

1.2) เป้าหมายในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) การกำหนดให้ชุมชนหรือเมือง เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อให้ผู้สูงอายุในพื้นที่ของเมืองแห่งการเรียนรู้มีสุขภาพที่ดี มีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัวและสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชน สังคม และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคม เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ร่วมกับคนอื่นๆ ผ่านบรรยากาศการเรียนรู้ที่สอดผสานอยู่ในวิถีชีวิต รวมถึงปรับสภาพเศรษฐกิจอย่างพอเพียงและสามารถจัดการกับรายได้ให้พอเพียงตามอัตภาพของตน

1.3) กรอบแนวคิดในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) เมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย เป็นเมืองแห่งสุขภาพ ซึ่งขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการเรียนรู้ที่ปรับกระบวนการทัศน์ให้แก่ผู้สูงอายุและประชากรวัยอื่นๆ ในเมือง ให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ผลกระทบต่อ ค่านิยม ทัศนคติ ความเชื่อบนหลักการที่ถูกต้อง ตระหนักรู้และมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง

2) องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

2.1) **องค์ประกอบภายในเมืองหรือชุมชน** คือ ผู้สูงอายุในระดับปัจเจกบุคคลที่เป็นผู้รู้หรือบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่มีระดับการศึกษา วิถีชีวิตและมวลประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ผู้สูงอายุจึงสามารถเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ได้ มีความสนใจในเทคโนโลยีวิทยาการใหม่ๆ เช่น คอมพิวเตอร์ IT อินเทอร์เน็ต รวมถึงข่าวสารบ้านเมืองต่างๆ ในเมืองควรมีแหล่งการเรียนรู้ที่มีความแตกต่างกันตามอัตลักษณ์ของแต่ละเมือง เช่น ห้องสมุด สถานศึกษา พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ฝึกอาชีพในชุมชน ศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ผู้สูงอายุในชุมชน ศูนย์อินเทอร์เน็ตชุมชน ที่ครอบคลุมประชากรในเมืองทุกวัย โดยพัฒนาระบบข้อมูล เทคโนโลยี สารสนเทศ ที่เป็นระบบเปิดเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย สะดวก ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ในระดับปัจเจกบุคคลที่เป็นรูปแบบออนไลน์หรือการเรียนรู้ในระดับกลุ่มด้วยการจัดกิจกรรมกลุ่มในแหล่งการเรียนรู้

2.2) **องค์ประกอบภายนอกเมืองหรือชุมชน** คือ การจัดตั้งองค์การกลางหรือคณะกรรมการในระดับชาติเพื่อกำหนดนโยบายรวมถึงมีคณะกรรมการในการบริหารทรัพยากร โดยยึดหลักความเสมอภาค และการให้สิทธิประโยชน์ รางวัลสำหรับภาคีเครือข่ายหรืออาสาสมัครที่ดำเนินงานด้านกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ และมีประสิทธิภาพ

3) **กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย** กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยของผู้สูงอายุไทย เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการผสมผสานการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเน้นการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในกระบวนการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุที่พัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต ในด้านสุขภาพ ควรส่งเสริมให้มีการตรวจสุขภาพ สัมภาษณ์อาหารของผู้สูงอายุ กิจกรรมการป้องกันโรค การออกกำลังกาย การนันทนาการ ซึ่งผู้สูงอายุจำเป็นต้องมีการร้อง รำ ทำเพลง ด้านการมีส่วนร่วมควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างบูรณาการเข้ากับกิจกรรมทางศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม การท่องเที่ยว และการให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญ ลักษณะของกิจกรรม ควรเน้นการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยกำหนดให้มีสถานที่ในการพบปะกันที่ชัดเจน มีกำหนดวันที่

ชัดเจน เช่น ทุกวันพฤหัสบดี หรือทุกวันศุกร์ช่วงเช้า โดยเริ่มจาก กิจกรรมการออกกำลังกายเบาๆ เช่น โยคะหรือโยคะ จากนั้นมีกิจกรรมสวดมนต์ ไหว้พระ และมีผู้นำชุมชนหรือผู้สูงอายุในชุมชน มาบอกเล่าข่าวสารต่างๆ ทั้งที่เป็นของรัฐ และข่าวสารภายในชุมชน อาจมีการอบรมระยะสั้นที่ไม่เกิน 1 ชั่วโมง เนื่องจากผู้สูงอายุไม่ชอบฟังอะไรรานานๆ รวมถึงมีกิจกรรมพิเศษที่เป็นการเสริมพลังทางบวกแก่ผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแรงจูงใจ เช่น งานวันเกิด อันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุข สำหรับในบริบทสังคมไทยผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่บ้าน ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดควรเปิดกว้างให้คนอื่น ๆ ในสังคมได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วย เพื่อได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเข้าใจธรรมชาติของผู้สูงอายุยิ่งขึ้น กิจกรรมการเรียนรู้ควรให้ชมรมผู้สูงอายุที่มีความเข้มแข็งอยู่แล้วในแต่ละชุมชน เป็นแกนนำ และควรปราศจากหน่วยงานทางการเมือง เนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้จะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

4) วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทย กลไกการดำเนินงานเริ่มในระดับท้องถิ่น คือ ระดับหมู่บ้าน เพื่อการบริหารจัดการที่สะดวกและคล่องตัว โดยประสานกับภาคีเครือข่ายด้านการศึกษาในพื้นที่เพื่อเข้ามาจัดการองค์ความรู้และทุนในชุมชน เนื่องจากชาวบ้านมีทักษะในด้านปฏิบัติ แต่ไม่รู้ทฤษฎี จึงควรให้นักวิชาการในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม อาจใช้สถานที่ที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้าน เช่น ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ที่ทำการกำนัน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศรช.) หรือที่ตั้งสำนักงานของราชการในชุมชน เช่น กองทุนหมู่บ้าน หอกระจายข่าวในชุมชน ฯลฯ โดยท้องถิ่นมีบทบาทส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ให้สิทธิแก่ผู้สูงอายุเข้าร่วมบริหารจัดการทรัพยากรสร้างกลไกการดำเนินงานให้แก่ชุมชนร่วมประชุมประจำเดือนของชุมชน แจ้างเรื่องประชาสัมพันธ์ขอข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อผ่านทางหอกระจายข่าวในชุมชน การติดประกาศประชาสัมพันธ์ที่ชุมชนเป็นวิธีการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนเป็นอันดับแรก โดยกำหนดบทบาทให้แก่ผู้ดำเนินงานทุกคน มีหน้าที่ มีความร่วมมือ ร่วมใจ การแสดงออกตามบทบาทของตน โดยให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในขณะเดียวกันก็ให้เกิดการเรียนรู้ที่ผสมผสานเข้าไปในวิถีชีวิตด้วย โดยแต่ละจังหวัดควรกำหนดบทบาทหรือให้อำนาจไว้ในแผนยุทธศาสตร์รายสามปีของจังหวัดว่าจะพัฒนาส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในด้านใด หน่วยงานอื่นๆ ที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ก็ต้องทำแผนส่งเสริมและสนับสนุนในลักษณะเดียวกัน การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ชุมชนควรวิเคราะห์ศักยภาพของภาคีเครือข่ายที่เป็นหุ้นส่วนในการ

ดำเนินการ รวมถึงแสวงหาความร่วมมือเพิ่มเติมในการสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ จากทุกฝ่ายในชุมชนทั้งองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยของผู้สูงอายุไทยเป็นกิจกรรมที่มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ และเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มวัยในชุมชน โดยเน้นการเรียนรู้วิถีชีวิตร่วมกัน

การประเมินผลที่เหมาะสม คือ การประเมินตามสภาพจริงและการสังเกต ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้กลับไปทบทวน สัมผัส ทำความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองในเรื่องที่ได้เรียนรู้ ตลอดจนการทำกิจกรรมต่างๆ การประเมินความสามารถของตนเองในการเรียนรู้ การสะท้อนความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการเรียนรู้ เพื่อการวางแผนและพัฒนางานต่อไป

5) ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน การแข่งขันในด้านต่างๆ จะมีเพิ่มขึ้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยจะต้องพัฒนาการเรียนรู้ พัฒนาคณะกรรมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชน ไปพร้อมกับการส่งเสริมอนุรักษ์ภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น ให้คงความมีเอกลักษณ์ไว้ โดยมีความเข้าใจและเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สื่อสารสนเทศ อินเทอร์เน็ต เพื่อเปิดรับความรู้จากภายนอกและพัฒนาองค์ความรู้ภายในชุมชน จนเกิดความเชื่อในศักยภาพของชุมชน ก่อให้เกิดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนภายในชุมชนได้

6) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

6.1) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครและผู้สูงอายุในชุมชน อาสาสมัคร สาธารณสุข ครู กศน. ชมรมผู้สูงอายุ สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย รวมถึงเครือข่ายอื่นๆ ให้ดำเนินการร่วมกับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในการส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน ไม่ควรกำหนดภารกิจหรือปฏิบัติงานตามเป้าหมายที่หน่วยงานต้องการมากกว่าความต้องการจำเป็นของชุมชน โดยมีเป้าหมายให้การพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ

6.2) การพัฒนาองค์ความรู้ภายในชุมชน โดยสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน มีบทบาทในการถอดองค์ความรู้ทั้งส่วนของผู้สูงอายุที่มีสถานภาพที่ดีตามแนวคิดการพัฒนาภาวะพหุพลังหรือถอดองค์ความรู้ชมรมผู้สูงอายุ และหน่วยงานต่างๆ ที่มีบทบาทด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ เพื่อจัดการความรู้และเผยแพร่เป็นกรณีตัวอย่างที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของชุมชนอื่นๆ รวมทั้งการประสานงาน ริเริ่ม แนะนำ ให้คำปรึกษาและติดตามผลอย่างเป็นระบบแก่บุคลากรในชมรมผู้สูงอายุ

6.3) การกำหนดหลักสูตรส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พัฒนาหลักสูตรกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ที่ได้จากการสำรวจสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ ทั้งในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคง รวมถึงพัฒนาหลักสูตรเพื่อพัฒนาบุคลากรที่กิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับการดำเนินงาน เช่น การจัดทำโครงการ เทคนิคการจัดกิจกรรมจิตวิทยาผู้สูงอายุ การประเมินผล ตลอดจนเป็นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรที่ทำหน้าที่สนับสนุนและทำงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต โดยประสานงานอย่างใกล้ชิดกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่

6.4) การจัดสรรงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ร่วมกันของคนทุกช่วงวัย อย่างเป็นระบบ โดยกระทรวงมหาดไทยมอบหมายให้แต่ละจังหวัดบูรณาการการดำเนินงานของทุกภาคส่วนในการให้บริการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุแบบองค์รวม และพัฒนาศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เน้นความต่อเนื่องเชื่อมโยงเป็นวงจรของทุกช่วงวัย โดยประสานงานกับเครือข่ายองค์กรการเรียนรู้ภาครัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการ ร่วมกับครอบครัวและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จัดกิจกรรมในชุมชนที่เน้นการคิดและการลงมือปฏิบัติร่วมกัน การมีส่วนร่วม การถ่ายทอดภูมิปัญญา ระหว่างวัยต่างๆ เพื่อสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันในเมืองแห่งการเรียนรู้

6.5) การส่งเสริมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบโรงเรียนผู้สูงอายุและศูนย์การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ โดยให้กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทยร่วมกับสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยในแต่ละท้องถิ่น และศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในแต่ละท้องถิ่น จัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบโรงเรียนผู้สูงอายุและศูนย์การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ โดยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ามาศึกษาร่วมกับนักศึกษาทั่วไปในมหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาต่างๆ ตามที่ผู้สูงอายุมีความสนใจ รวมถึงการจัดตั้ง

โรงเรียนผู้สูงอายุที่มีหลักสูตรหลากหลาย ที่ผู้สูงอายุสามารถเลือกเรียนได้ตามความต้องการของตน สนับสนุนให้ผู้สูงอายุที่มีความรู้มาเป็นอาสาสมัครสอนผู้สูงอายุด้วยกัน นอกจากนั้นมีการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุโดยเป็นการเรียนผ่านระบบอินเทอร์เน็ตให้กับผู้สูงอายุที่ไม่สามารถเดินทางมาเรียนด้วยตัวเองได้โดยสนับสนุนให้หน่วยงานของท้องถิ่นเข้ามา มีบทบาทและส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษา แทนสถาบันการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนผู้สูงอายุและศูนย์การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุโดยจัดหาสถานที่ วิทยากร หลักสูตรที่ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุ สื่อการสอนที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

6.6) การจัดทำฐานข้อมูลเพื่อการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ โดยกระทรวงแรงงาน ร่วมกับกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแห่งประเทศไทย เป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำฐานข้อมูล ทั้งที่เป็นเอกสารและเว็บไซต์ โดยเผยแพร่ไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลงานผู้สูงอายุส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้สารสนเทศในวัยสูงอายุ รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น และสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย ชมรมผู้สูงอายุ และชุมชนร่วมกันพัฒนาฐานข้อมูลและสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้ และร่วมกันส่งเสริมให้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน ศูนย์อินเทอร์เน็ต กสทช. (USO NET) ร่วมกันพัฒนาสื่อเพื่อการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ และมีบทบาทเป็นฐานข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้สารสนเทศและสื่อเพื่อส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุให้เหมาะสมกับปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุแต่ละช่วงวัย และช่องทางการรับสื่อที่ผู้สูงอายุแต่ละคนในชุมชน ที่เข้าถึงได้และการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตได้ทันที

ส่วนที่ 2.2 สรุปผลการสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

จากกระบวนการและผลการมองภาพอนาคตรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยในอีก 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ.2556 – 2565) และการกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ เห็นได้ว่าผลการวิจัยที่ปรากฏในส่วนที่ 2.1 นั้น สะท้อนถึงกระบวนการทัศน์ของทั้ง 2 กลุ่ม ที่มีจุดร่วมและจุดต่างเฉพาะแบบแตกต่างกันไป ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญจุดเน้นที่แตกต่าง และจุดเด่นที่มีร่วมกันจากการแบ่งกลุ่มย่อยในการมองภาพอนาคต ดังแสดงในตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 สรุปสาระสำคัญ จุดเน้นที่แตกต่าง และจุดเด่นที่มีร่วมกันจากการแบ่งกลุ่มย่อยในการมองภาพอนาคต

ประเด็นสำคัญ	กลุ่มที่ 1	กลุ่มที่ 2	สาระสำคัญ
1. หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย	ใช้ชุมชนเป็นฐานในการให้บริการสำหรับลดการพึ่งพิง จากบริการในลักษณะสถาบัน เช่นเดียวกับหลักการใช้ ครอบครัวเป็นฐานลดการบริการภายนอกชุมชน รวมถึงการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมทางเครือข่ายสังคม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุ เกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกับการแสดงบทบาทต่อชุมชน และสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชนเป็นฐานขององค์การ สหประชาชาติ เน้นการพัฒนาผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วม ของชุมชนและองค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ ไปสู่ภาวะพหุฒิปลัง	การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความ จำเป็นต่อผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นกระบวนการเพื่อความเจริญงอกงามของผู้สูงอายุ โดยถือเป็นสิทธิขั้น พื้นฐานสำหรับคนทุกกลุ่มอายุ และเป็นแนวทางที่ ช่วยให้ผู้สูงอายุมีความหมายในชีวิต เป็นหนทางที่ ผู้สูงอายุได้พัฒนาศักยภาพของตนในการพัฒนา ประเทศทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม โดยการ เรียนรู้ตลอดชีวิตจัดขึ้นเพื่อให้บุคคลทุกช่วงวัยได้ เรียนรู้และสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง ตลอดชีวิต การเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงมีส่วนในการ พัฒนาศักยภาพและแก้ไขปัญหาของผู้สูงอายุได้	หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้ คือ การใช้แนวคิด การเรียนรู้ตลอดชีวิตและการใช้ชุมชนเป็นฐานใน การพัฒนาผู้สูงอายุร่วมกับวัยอื่นๆ โดยการมีส่วนร่วม ของชุมชนและองค์กรชุมชน โดยมีฐานคิดที่ว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้มีศักยภาพ สามารถทำ คุณประโยชน์ให้แก่สังคมได้
2. องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย	2.1 องค์ประกอบภายใน คือ ประชากรที่มีความใฝ่รู้ และการพัฒนาไกลและองค์กรที่ดูแลการจัดการ เรียนรู้ โดยควรมีองค์กรหลักในการดูแล สนับสนุน มี องค์ความรู้ของชุมชนเองเป็นฐาน มีแหล่งการเรียนรู้ที่ ทันสมัยและหลากหลาย 2.2 องค์ประกอบภายนอก คือ นโยบายของรัฐบาลที่ สนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง มีการเชื่อมโยงองค์ ความรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐบาล จากแหล่งการเรียนรู้ ในชุมชนเชื่อมโยงต่อองค์การการเรียนรู้ภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มประเทศ	2.1 องค์ประกอบภายใน คือ ผู้สูงอายุในระดับ ปัจเจกบุคคลที่เป็นผู้รู้หรือบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่มี ระดับการศึกษา วิถีชีวิตและมวลงประกอบที่ แตกต่างกัน 2.2 องค์ประกอบภายนอกเมืองหรือชุมชน คือ การ จัดตั้งองค์กรกลางหรือคณะกรรมการในระดับชาติ เพื่อกำหนดนโยบายรวม ถึงการบริหารทรัพยากร โดยยึดหลักความเสมอภาค และการให้สิทธิ ประโยชน์ รางวัลสำหรับภาคีเครือข่ายหรือ อาสาสมัครที่ดำเนินงานด้านกิจกรรมการ	องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทยแบ่งออกเป็น องค์ประกอบภายในคือ “บุคคลแห่งการเรียนรู้” มี ระดับการศึกษา วิถีชีวิตและมวลงประกอบที่ แตกต่างกัน และองค์ประกอบภายนอก คือ การ กำหนดนโยบายในการพัฒนาให้เป็นเมืองแห่งการ เรียนรู้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง จากแหล่งการ เรียนรู้ในชุมชนเชื่อมโยงต่อองค์การการเรียนรู้ ภายนอก โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายที่ เป็นเครือข่ายการเรียนรู้

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ประเด็นสำคัญ	กลุ่มที่ 1	กลุ่มที่ 2	สาระสำคัญ
<p>2. องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย (ต่อ)</p>	<p>อาเซียน รวมถึงการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษาต่างๆ ทุกระดับการศึกษาในการจัดโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ</p>	<p>เรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ และมีประสิทธิภาพ</p>	
<p>3. กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย</p>	<p>3.1 การพัฒนาหลักสูตรและรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามความต้องการของผู้สูงอายุ 3.2 การกระบวนการเรียนรู้อย่างบูรณาการตามความสนใจของผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม แต่ละบุคคล 3.3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง ในรูปแบบที่หลากหลายและเป็นพหุวัย 3.4 การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ โดยพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชน 3.5 การติดตามผลและประเมินผลการจัดกิจกรรม ในด้านการตอบสนองของความสนใจ และการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง</p>	<p>3.1 การบูรณาการผสมผสานการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเน้นการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย 3.2 การพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกัน และความมั่นคงของชีวิต 3.3 การกำหนดให้มีสถานที่ในการพบปะกันที่ชัดเจน มีกำหนดวันชัดเจน เช่น ทุกวันพฤหัสบดี หรือวันศุกร์ช่วงเช้า 3.4 การอบรมระยะสั้นที่ไม่เกิน 1 ชั่วโมง 3.5 กิจกรรมพิเศษที่เป็นการเสริมพลังทางบวกแก่ผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแรงจูงใจ เช่น งานวันเกิด อันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุข</p>	<p>3.1 การพัฒนาหลักสูตรและรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามความต้องการของผู้สูงอายุอย่างบูรณาการ เน้นการศึกษานอกระบบเป็นหลัก และการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นส่วนเสริม 3.2 การกระบวนการเรียนรู้อย่างบูรณาการตามความสนใจของผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม แต่ละบุคคล 3.3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง ในรูปแบบที่หลากหลายและเป็นพหุวัย 3.4 การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ โดยพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชน การกำหนดให้มีสถานที่ในการพบปะกันที่ชัดเจน 3.5 การติดตามผลและประเมินผลการจัดกิจกรรม ในด้านการตอบสนองของความสนใจ และการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง</p>

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ประเด็นสำคัญ	กลุ่มที่ 1	กลุ่มที่ 2	สาระสำคัญ
<p>4. วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลีพลังของผู้สูงอายุไทย</p>	<p>4.1 กลไกในการดำเนินงาน แบ่งเป็นระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล พัฒนากลไกด้วยการจัดทำแผนแม่บทหรือนโยบายพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ และขยายผลไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับต่างๆ โดยให้ชมรมผู้สูงอายุเป็นผู้รับผิดชอบหลัก และมีกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข เป็นหน่วยงานขับเคลื่อนหลัก</p> <p>4.2 กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการให้มีรูปแบบการเรียนรู้ทั้ง 3 รูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย กำหนดวัตถุประสงค์จากความต้องการของผู้สูงอายุ การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ควรทำการวิเคราะห์ชุมชน ข้อดี ข้อด้อย โอกาสและอุปสรรคในการพัฒนา และควรพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุให้เกิดขึ้น ในชุมชน วิธีประเมินผล คือ การประเมินตามสภาพจริง</p> <p>4.3 ภาครัฐเครือข่ายในการดำเนินงาน 2 ประเภท คือ ภาครัฐเครือข่ายตามประเด็นและควรสร้างภาครัฐเครือข่ายเชิงพื้นที่ โดยพัฒนาระบบการหนุนเสริมและมีการเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐเครือข่ายในด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้</p> <p>4.4 การประเมินผลตามสภาพจริงด้วยการสังเกต</p>	<p>4.1 กลไกในการดำเนินงาน เริ่มในระดับท้องถิ่น คือ ระดับหมู่บ้าน เพื่อการบริหารจัดการที่สะดวกและคล่องตัว โดยประสานกับภาคีเครือข่ายด้านการศึกษาในพื้นที่เพื่อเข้ามาจัดการองค์ความรู้และทุนในชุมชน โดยให้นักวิชาการในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม อาจใช้สถานที่ที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้าน</p> <p>4.2 กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ด้วยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนเป็นอันดับแรก โดยกำหนดบทบาทให้แก่ผู้ดำเนินงานทุกคน มีหน้าที่ มีความร่วมมือ ร่วมใจ การแสดงออกตามบทบาทของตน</p> <p>4.3 ภาครัฐเครือข่าย เน้นการหาหุ้นส่วนในการดำเนินการ ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงแสวงหาความร่วมมือเพิ่มเติมในการสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ จากทุกฝ่ายในชุมชนทั้งองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น</p> <p>4.4 การประเมินผลตามสภาพจริง</p>	<p>4.1 กลไกในการดำเนินงาน แบ่งเป็นระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล และระดับหมู่บ้าน พัฒนากลไกด้วยการกำหนดนโยบายหรือยุทธศาสตร์การพัฒนา ขยายผลไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับต่างๆ โดยให้ชมรมผู้สูงอายุ เป็นผู้รับผิดชอบหลัก และมีกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข เป็นหน่วยงานขับเคลื่อนหลัก โดยการร่วมมือแบบเป็นหุ้นส่วน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน</p> <p>4.2 กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการการเรียนรู้ทั้ง 3 รูปแบบ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย กำหนดวัตถุประสงค์จากความต้องการของผู้สูงอายุ การแสวงหาความร่วมมือ ควรทำการวิเคราะห์ชุมชน และควรพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุให้เกิดขึ้นในชุมชน</p> <p>4.3 ภาครัฐเครือข่ายในการดำเนินงาน ควรสร้างภาครัฐเครือข่ายเชิงพื้นที่ โดยพัฒนาระบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชาติ</p> <p>4.4 การประเมินผลตามสภาพจริงด้วยการสังเกต</p>

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ประเด็นสำคัญ	กลุ่มที่ 1	กลุ่มที่ 2	สาระสำคัญ
<p>5. ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เกี่ยวกับเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565)</p>	<p>5.1 ควรมีการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ต้นแบบตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุไทย</p> <p>5.2 ควรมีการสร้างค่านิยมแก่ประชาชนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของคนทุกวัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุไทย</p> <p>5.3 ควรมีการประเมินเมืองแห่งการเรียนรู้ เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ในแต่ละท้องถิ่นที่ยั่งยืน</p>	<p>5.1 การส่งเสริมอนุรักษ์ภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น ให้คงความมีเอกลักษณ์ไว้</p> <p>5.2 การความเข้าใจและเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สื่อสารสนเทศ อินเทอร์เน็ต เพื่อเปิดรับความรู้จากภายนอกและพัฒนาองค์ความรู้ภายในชุมชน จนเกิดความเชื่อในศักยภาพของชุมชน ก่อให้เกิดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนภายในชุมชนได้</p>	<p>5.1 การเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุเป็นพลเมืองไทย พลเมืองของภูมิภาคอาเซียน และพลโลก ที่มีอัตลักษณ์ตามสภาพภูมิสังคม</p> <p>5.2 การความเข้าใจและเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สื่อสารสนเทศ อินเทอร์เน็ต เพื่อเปิดรับความรู้จากภายนอกและพัฒนาองค์ความรู้ภายในชุมชน จนเกิดความเชื่อในศักยภาพของชุมชน ก่อให้เกิดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนภายในชุมชนได้</p>
<p>6. ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ</p>	<p>6.1 การจัดทำนโยบายสาธารณะเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนภารกิจที่เกี่ยวข้องกับเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ</p> <p>6.2 การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุไทยต้นแบบ</p> <p>6.3 การจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต</p> <p>6.4 การถอดองค์ความรู้และการพัฒนาองค์ความรู้ด้านเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุไทย</p>	<p>6.1 การกำหนดบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข ครู กศน. ชมรมผู้สูงอายุ สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย รวมถึงเครือข่ายอื่นๆ</p> <p>6.2 การพัฒนาองค์ความรู้ภายในชุมชน โดยสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มีอยู่ในท้องถิ่น</p> <p>6.3 การกำหนดหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต</p> <p>6.4 การจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ</p> <p>6.5 การส่งเสริมการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนผู้สูงอายุและศูนย์การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ</p> <p>6.6 การจัดทำฐานข้อมูลการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ</p>	<p>แบ่งออกเป็นนโยบายระยะสั้นและระยะยาว คือ</p> <p>6.1 การจัดทำนโยบายสาธารณะ</p> <p>6.2 การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ</p> <p>6.3 การจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต</p> <p>6.4 การถอดองค์ความรู้และการพัฒนาองค์ความรู้ด้านเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุไทย</p> <p>6.5 การกำหนดหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต</p> <p>6.6 การกำหนดบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข ครู กศน. รวมถึงเครือข่ายอื่นๆ</p>

ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ตลอดจนวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้

ผู้วิจัยนำเสนอผลการตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ตลอดจนวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้เป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 3.1 ผลการตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยจากการสนทนากลุ่ม

ส่วนที่ 3.2 ผลการประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยด้วยแบบประเมินรูปแบบ

ซึ่งในแต่ละตอนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 3.1 ผลการตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

การตรวจสอบ (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้ ใช้การระดมความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดพหุพลัง และด้านการศึกษา จากระดับพื้นที่ ระดับพื้นที่สาธารณะ และระดับนโยบาย จำนวน 17 คน ร่วมตรวจสอบ (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้ ในการสนทนากลุ่ม เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2556 เวลา

09.00 -12.00 น. ณ ห้องประชุม 405 ชั้น 4 อาคารประชุมสุข อาชาวอรุณ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยพิจารณา 2 ประเด็น คือ

ประเด็นที่ 1 การพิจารณา (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการ เรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

ประเด็นที่ 2 การวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน เมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

ผู้วิจัยพัฒนา (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอด ชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่ง การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ (แสดงในภาคผนวก จ หน้า 576) จากกรวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล 2 ส่วน คือ ข้อมูลการศึกษาเอกสารและกรณี ตัวอย่างที่ดีในการวิจัยขั้นตอนที่ 1 และข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการมองภาพอนาคตในการ วิจัยขั้นตอนที่ 2 จนได้ข้อสรุป ที่ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ

- 1) หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
- 2) องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
- 3) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุ พลังของผู้สูงอายุไทย
- 4) วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
- 5) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของ ผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

จากนั้นผู้วิจัยสรุปประเด็นสำคัญ จุดเน้นที่แตกต่าง และจุดเด่นที่มีร่วมกันจากการ แบ่งกลุ่มย่อยในการมองภาพอนาคต ที่มีโครงสร้างเนื้อหาอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนด ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่ การปฏิบัติ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 4.8

ผู้วิจัยนำเสนอเนื้อหา (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ (แสดงในภาคผนวก จ หน้า 576) ในการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ โดยพิจารณาใน 2 ประเด็น คือ

ประเด็นที่ 1 การพิจารณา (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย

ประเด็นที่ 2 การวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ข้อสรุปร่วมกัน ดังนี้

3.1.1 ผลการพิจารณา (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย

1) ความคิดเห็นต่อ หลักการของ (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่มีความเห็นว่า หลักการของ (ร่าง) อนาคตภาพฯ ที่ผู้วิจัยนำเสนอ นั้น มีประโยชน์อย่างยิ่ง และสามารถเป็นหลักในการพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ หากแต่ควรมุ่งเน้นความสำคัญไปในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) เป็นลำดับแรก และรองลงมาคือ การเรียนรู้ร่วมกันของคนวัยอื่นๆ เนื่องจากในอีก 10 ปีข้างหน้า ผู้สูงอายุจะเป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคมหรือชุมชนและยังไม่มีระบบการศึกษารองรับ ส่วนคนวัยอื่นๆ มีระบบการศึกษารองรับอย่างเป็นรูปธรรม ดังที่ กรรณิการ์ บันเทิงจิตร์ (สนทนากลุ่ม, 13 มีนาคม 2556) กล่าวว่า

“...การวิจัยเรื่องนี้มุ่งเน้นการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ดังนั้นจึงควรเจาะลึกลงไปเลยว่า เป็นการสร้างระบบการเรียนรู้เพื่อเฉพาะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ เช่น การจัดทำพื้นที่สำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีเกิดขึ้นในชุมชน หากจะเน้นว่าเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับคนทุกวัย อันนั้นมีแล้ว เกิดขึ้นแล้ว ดำเนินการแล้ว ในหลายๆ ชุมชน...”

นอกจากนี้ ประเด็นเกี่ยวกับการสร้างองค์กรกลางในลักษณะองค์การมหาชนขึ้นเพื่อกำหนดมาตรฐาน กลไกของเมืองแห่งการเรียนรู้ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นนั้น เป็นที่วิพากษ์กันอย่างกว้างขวาง โดยผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่า ในปัจจุบันมีองค์กรในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ในระดับกระทรวง กรม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ดำเนินการตามภาระงานที่

กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 หากแต่องค์กรเหล่านั้นอาจจะมีอุปสรรคในการดำเนินงานตามสถานภาพและบทบาทของตน จึงทำให้การดำเนินงานยังไม่ปรากฏผลที่เด่นชัด ดังนั้นหลักการควรให้การสนับสนุนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของหน่วยงานที่ดำเนินการอยู่และในปัจจุบันมากกว่าการตั้งเป็นองค์กรใหม่ ซึ่งเป็นการเสียเวลา และต้องเริ่มดำเนินการใหม่ภายในระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2556 – 2565) ดังที่ ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์ (สนทนากลุ่ม, 13 มีนาคม 2556) กล่าวว่า

“...การกำหนดมาตรฐาน กลไก อาสาสมัคร ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยจัดตั้งองค์กรกลางในลักษณะองค์กรมหาชนนั้นเป็นไปได้ยากภายในระยะ 10 ปี ตอนนี้สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุมีการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เราเรียกว่า อปท. ก้าวหน้า คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดำเนินงานอย่างเข้มแข็ง ดังนั้นหากเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรที่มีอยู่แล้วน่าจะเป็นไปได้มากกว่า...”

สำหรับหลักการในส่วนของการสร้างหลักประกันการเรียนรู้ก็เป็นข้อวิพากษ์ที่ได้รับการตีความอย่างกว้างขวาง ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านมีความเห็นว่าเป็นสิ่งที่ต้องตีความและเกี่ยวกับระบบสวัสดิการของประเทศในภาพรวม เป็นไปได้ยากหากจะดำเนินการภายในระยะ 10 ปี ควรจัดทำในระดับการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย จะมีความเบ็ดเสร็จ เหมาะสม และเป็นไปได้มากกว่า ดังที่ วิรุฬห์ นิลโมจน์ (สนทนากลุ่ม, 13 มีนาคม 2556) กล่าวว่า

“...การกำหนดหลักประกันการเรียนรู้ ที่ผู้วิจัยเสนอนั้น เป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ของผู้สูงอายุไทย จากนโยบายและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาด้านการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย ที่จัดทำโดยคณะอนุกรรมการ กนป. ได้เสนอแนวคิดในประเด็นนี้เป็นการพัฒนาหลักสูตรซึ่งสามารถกระทำได้ภายในระยะเวลา 10 ปีข้างหน้าและทำได้เลย หากมีการกระตุ้นหรือขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม...”

สอดคล้องกับความเห็นของอรุณี ญาณวรรณ (สนทนากลุ่ม, 13 มีนาคม 2556) ที่เสนอต่อที่ประชุมว่า “...หลักประกันการเรียนรู้เป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก แต่เป็นภาพใหญ่ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ไม่เบ็ดเสร็จในตัว หากจะให้การดำเนินงานเป็นจริงได้ ควรปรับเป็นเพียงการพัฒนาหลักสูตรเท่านั้น ซึ่งทาง กศน. สามารถดำเนินการได้ทันทีและใช้เวลาไม่นานนัก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็สามารถนำไปใช้ในการออกแบบระบบคัดกรอง ระบบดูแลช่วยเหลือ ระบบแนะแนวหรือระบบการส่งต่อ เทียบโอน จัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุได้รับโอกาสทางการศึกษาแบบเรียนรู้ตามศักยภาพของผู้สูงอายุแต่ละคนได้อย่างต่อเนื่อง...”

เห็นได้ว่า หลักการของ (ร่าง) อนาคตภาพฯ ควรให้สอดคล้องกับการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน โดยเน้นการเสริมหรือกระตุ้นให้หน่วยงานที่มีภารกิจด้านนี้ให้มีการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น และไม่ควรแบ่งเป็นนโยบายระยะสั้นและนโยบายระยะยาว เนื่องจากทุกนโยบายต้องเร่งดำเนินการไปพร้อมกันอย่างเป็นพลวัต มีความหลากหลายและสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสถานการณ์ ดังนั้นการที่ผู้วิจัยเรียงลำดับความสำคัญจากนโยบายที่สำคัญเป็นลำดับแรก ก็ย่อมเป็นการจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนในการดำเนินงานไปในตัว

2) ความคิดเห็นต่อ องค์ประกอบของ (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่า องค์ประกอบของ (ร่าง) อนาคตภาพฯ ที่ผู้วิจัยนำเสนอ นั้น มีความครบถ้วนสมบูรณ์ โดยนำข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยมาสานกับองค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎี จึงครบถ้วนสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรบรรยายสาระขององค์ประกอบให้เห็นภาพการดำเนินงานภายในชุมชน ดังที่ กรรณิการ์ บันเทิงจิตร (สนทนากลุ่ม, 13 มีนาคม 2556) เสนอว่า

“...แม้ว่าองค์ประกอบที่ผู้วิจัยเสนอมานี้จะครบถ้วนแต่ยังแห้งอยู่ หมายความว่า เป็นองค์ประกอบที่มีประเด็น แต่ยังไม่มีส่วนเนื้อ ที่สะท้อนให้เห็นการดำเนินงานภายในชุมชน ไม่เห็นวิถีชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน จึงควรเติมน้ำ เช่น องค์ประกอบภายในชุมชน ควรระบุว่าผู้เรียนรู้ ผู้จัดการเรียนรู้ องค์ความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ บรรยายภาคการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ การจัดการความรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ คืออะไร เป็นใคร ระบุหน่วยงานไปเลย กิจกรรมคืออะไรก็น่าจะยกตัวอย่างพอเป็นสังเขปไว้เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนมากขึ้น....”

3) ความคิดเห็นต่อ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย ไปสู่การปฏิบัติจริง

ข้อคิดเห็นส่วนใหญ่ของผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เสนอว่า เนื้อหาสาระของผลการร่างอนาคตภาพฯ ที่ได้จากการวิจัยในส่วนกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีการบรรยายที่มาก ควรปรับให้กระชับและเป็นประเด็นสั้นๆ และมีการอภิปรายในประเด็นการแบ่งรูปแบบออกเป็นรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในเมือง และเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในเขตชนบท

อย่างไรก็ดีจากการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิได้สรุปและมีฉันทามติต่อกันว่าควรรวมเป็นอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพียงรูปแบบเดียวที่สะท้อนกระบวนการความคิดเกี่ยวกับหลักการองค์ประกอบ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และวิธีดำเนินงาน อันเป็นข้อค้นพบจากการวิจัยดังที่วีรุพ์ห์ นิลโมจน์ (สนทนากลุ่ม, 13 มีนาคม 2556) กล่าวว่า

“...อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยทำ เราใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ในอีก 10 ปีข้างหน้า การใช้เส้นแบ่งของความเป็นเมืองและเป็นชนบทเป็นการแบ่งที่ตื่นเงินและจากการมองอนาคตได้มีการอภิปรายประเด็นเรื่องนี้ไว้พอสมควรและ เห็นว่าในเมื่อแต่ละพื้นที่จะนำรูปแบบไปใช้ มันต้องไม่ตายตัวว่าเป็นรูปแบบของเมือง นี่เป็นรูปแบบของชนบท แต่ละพื้นที่เขาประเมินเองได้ว่าเป็นความแตกต่าง หรือบริบททางภูมิสังคมของเขาเป็นมาอย่างไร...”

สอดคล้องกับความคิดเห็นของกรรณิการ์ บันเทิงจิตร (สนทนากลุ่ม, 13 มีนาคม 2556) ที่กล่าวว่า

“...รูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้มันขึ้นควรเป็นรูปแบบกลางๆ มีความยืดหยุ่น ที่ไม่ใช่การจัดตั้ง แต่เป็นรูปแบบที่แต่ละชุมชนนำไปปรับใช้กับบริบทของแต่ละชุมชน หมู่บ้าน ของตนเองได้ที่สำคัญคือการเริ่มจากทุนของชุมชนที่มีอยู่จริง ไม่ต้องไปประเมินว่าเขาเป็นเมืองเป็นชนบท เขาเริ่มต้นมาจากตรงไหน ก็ให้ดำเนินการต่อไป อันไหนทำได้ก่อนก็เริ่ม ทำมาแล้วก็ทำต่อไป เพิ่มเติมตรงไหนได้ก็ทำงานกันต่อไปจากรูปแบบที่เราพัฒนานี้...”

ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่ สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นควรเป็นกระบวนการกลางๆ ที่มีความหลากหลายและสามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกบริบทภูมิสังคม แต่ละชุมชนที่นำรูปแบบไปใช้จะเป็นตัวตัดสินว่าชุมชนของตนดำเนินการได้ในระดับใด

4) ความคิดเห็นต่อวิธีดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย ไปสู่การปฏิบัติจริง

ผู้ทรงคุณวุฒิมีข้อเสนอให้เน้นย้ำความสำคัญของการดำเนินงานด้วยวิธีการที่หลากหลาย ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง การดำเนินงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ผ่านวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมที่ผสานเข้าไปในวิถีชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนตามกิจวัตรประจำวัน ที่ไม่อิงวิชาการมากนัก แต่เป็นการเรียนรู้ร่วมกันในวิถีชีวิตแบบพหุวัย ดังที่ ทวี เชื้อชูชาติ (สนทนากลุ่ม, 13 มีนาคม 2556) กล่าวว่า

“...กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุเป็นสิ่งเกิดขึ้นและดำเนินการอยู่แล้วอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างการทำงานภาคเกษตร การปฏิบัติธรรม เข้าวัดถือศีลในวันพระของผู้สูงอายุ เช่น พ่ออยู่ แม่อยู่ ในภาคเหนือ สภากาแฟยามเช้าที่ตลาดสด เป็นต้น ดังนั้นกลไกที่สำคัญในการดำเนินงาน คือกลไกระดับท้องถิ่นที่สอดคล้องประสาน สัมพันธ์กันกับหน่วยงานที่พัฒนาผู้สูงอายุ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ วัด ศาสนสถาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น...”

สำหรับกลไกในการดำเนินงานที่ผู้วิจัยนำเสนอในระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น และระดับท้องที่ ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นด้วยและคิดว่ามีกลไกในระดับชาติอื่นๆ ที่มีภารกิจในการพัฒนาภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุและสมควรนำมาเพิ่มเติมไว้ด้วย ส่วนกลไกระดับท้องถิ่นสมควรเพิ่มการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นพลังและกระบวนการรวมกลุ่มและการใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุ โดยสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (สทส.) สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ (สท.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) กระทรวงศึกษาธิการ และจังหวัดต่างๆ ได้ร่วมกันพัฒนาขึ้นเป็นนวัตกรรมในการรวมกลุ่มผู้สูงอายุ ใน พ.ศ. 2556 ต่อเนื่องไปในระยะ 10 ปีข้างหน้า ดังที่ ศรัณยา เพชรโชติ, 2556) เสนอว่า

“...การถอดบทเรียนและประสบการณ์จากโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบ จำนวน 6 แห่งในประเทศไทย คือ โรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร โสงเฮียนผู้สูงอายุพะเยา อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา โสงเฮียนผู้สูงอายุเทศบาลเมือง จังหวัดพะเยา โรงเรียนผู้สูงอายุเลย อำเภอเมือง จังหวัดเลย โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลซึ่เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหัวม อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ซึ่งให้เป็นความรู้แก่ผู้สูงอายุได้ ใหู้สึกเป็นอิสระจากงานและความรับผิดชอบ เป็นช่วงเวลาที่ได้จัดการชีวิตการทำกิจกรรมต่างๆ ใหม่ เช่น การทำงาน การพักผ่อน การทำกิจกรรมที่มีความสนใจหรือความถนัดที่ให้ความสุขกับตนเอง เพราะในผู้ที่มีการเตรียมตัวและเตรียมความพร้อมตั้งแต่ก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ การเปลี่ยนแปลงทางสุขภาพจะเกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป มีความสามารถในการทำงานได้ไม่ว่าจะเป็นงานที่มีค่าตอบแทนหรือไม่ก็ตาม จึงควรใช้โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นอีกกลไกหนึ่งในการดำเนินงานควบคู่ไปกับชมรมผู้สูงอายุด้วย...”

เห็นได้ว่าวิถีดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมที่ผสมผสานเข้าไปในวิถีชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนตามกิจวัตรประจำวัน ที่ไม่เป็นลักษณะทางวิชาการและกลไกการดำเนินงานทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับท้องที่

5) **ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับ (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย**

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่า (ร่าง) อนาคตภาพ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นนั้นมีเนื้อหาสาระค่อนข้างมาก บางส่วนมีสาระที่ทับซ้อนกัน ควรย่อและนำเสนอให้กระชับยิ่งขึ้น ดังที่ ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์ (สนทนากลุ่ม, 13 มีนาคม 2556) เสนอว่า “...หากผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในลักษณะ *Policy note* ที่ชัดเจน กระชับ และกระตุ้นให้หน่วยงานโดยเฉพาะองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนำไปดำเนินการได้ หากเจาะจงลงไปประเด็นที่ชัดเจน จะทำให้เกิดการปฏิบัติได้จริง รวมถึงการหาพื้นที่ประชาสัมพันธ์เผยแพร่อนาคตภาพ ผ่านทางสื่อประเภทต่างๆ...”

3.1.2 **การวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ**

1) **ความคิดเห็นต่อ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้**

เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณา (ร่าง) ยุทธศาสตร์ฯ ตามที่ผู้วิจัยเสนอแล้ว ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า (ร่าง) ยุทธศาสตร์มีเนื้อหาสาระค่อนข้างมาก บางส่วนมีสาระที่ทับซ้อนกัน ควรย่อและนำเสนอให้กระชับยิ่งขึ้นเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ โดยไม่จำเป็นต้องทำเป็นยุทธศาสตร์ระยะสั้น 5 ปี (พ.ศ. 2556 – 2560) และยุทธศาสตร์ระยะยาว 10 ปี (พ.ศ. 2556 – 2565) เนื่องจากการเรียงลำดับข้อความของยุทธศาสตร์นั้นเป็นการจัดอันดับความสำคัญไปในตัวแล้ว ควรพิจารณาเพื่อรวมยุทธศาสตร์ที่มีประเด็นของสาระในลักษณะเดียวกันเข้าไว้ด้วยกัน และเพิ่มเติมชื่อผู้รับผิดชอบโดยควรเป็นผู้รับผิดชอบในระดับกระทรวง ดังที่กรรณิการ์ บันเทิงจิตร (สนทนากลุ่ม, 13 มีนาคม 2556) เสนอว่า

“...การทำยุทธศาสตร์ต้องมีเจ้าภาพ ควรเป็นเจ้าภาพใหญ่คือกระทรวง และมีจำนวนยุทธศาสตร์ที่น้อยข้อเพื่อให้ *focus* ลงไปได้ว่าต้องทำอะไรก่อน อะไรหลัง การที่ให้ใส่เป็นกระทรวงเพราะเขาไปสั่งให้ขับเคลื่อนได้ทันที หรือปฏิบัติได้เลย หรืออาจแยกหน่วยงานที่ปฏิบัติไว้อีกส่วนหนึ่งก็ได้...”

วิรุฬห์ นิลโมจน์ (สนทนากลุ่ม, 13 มีนาคม 2556) เสนอเพิ่มเติมว่า “...ควรมีการเกริ่นนำในส่วนของหลักการที่เป็น *principle* จริงๆ เพื่อให้เป็นแนวคิดหลักในการดำเนินงานของ

รูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ เช่น เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ผู้สูงอายุมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ตอบสนองปัญหาของผู้สูงอายุ และเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการเรียนรู้ของตนเอง...”

2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มสำคัญและผลกระทบของแนวโน้มที่มีต่อผู้สูงอายุในอนาคต

แนวโน้มสำคัญที่ผู้วิจัยนำเสนอในการวิจัยครั้งนี้ได้จากการศึกษาเอกสารและการระดมความคิดในการประชุมเชิงปฏิบัติการมองภาพอนาคต แบ่งออกตามหลัก STEEP เป็น 5 ด้าน คือ แนวโน้มด้านสังคม (Social) แนวโน้มด้านเทคโนโลยี (Technology) แนวโน้มด้านเศรษฐกิจ (Economic) แนวโน้มด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) และแนวโน้มด้านการเมือง (Political) ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่มีความเห็นว่ามีผลกระทบที่ถ่วงและครบถ้วนดี อย่างไรก็ตามก็ควรให้ความสำคัญกับเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีการศึกษาและค่าสถิติประชากรซึ่งจะทำให้การฉายภาพอนาคตมีความชัดเจน เป็นรูปธรรม และมีความหมายมากขึ้น ดังที่ ทวี เชื้อชูชาติ (สนทนากลุ่ม, 13 มีนาคม 2556) กล่าวว่า “...อนาคตเทคโนโลยีกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่มากวนใจกัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบเทคโนโลยีที่หลากหลาย...” และ พรชัย สุริเวช (สนทนากลุ่ม, 13 มีนาคม 2556) เสนอว่า “...กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุในเชิงปริมาณในอีก 10 ปีข้างหน้า ควรมีความชัดเจนในระดับหนึ่ง โดยใช้ค่าประมาณการก็ได้ เพื่อเห็นเห็นภาพอนาคตที่ชัดเจนขึ้น...”

3) การวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์ตาม โอกาส ความเร่งด่วน และความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์

ผู้วิจัยได้นำเสนอ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะวุฒิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ที่ได้จากการศึกษาเอกสารและกรณีศึกษาที่ดีในขั้นตอนที่ 1 ผนวกกับผลของกำหนดยุทธศาสตร์การประชุมเชิงปฏิบัติการมองภาพอนาคตในขั้นตอนที่ 1 ซึ่ง (ร่าง) ยุทธศาสตร์ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นนี้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้ขับเคลื่อนไปสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ในอีก 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) อย่างมีทิศทาง กรอบแนวคิดในการพัฒนา (ร่าง) ยุทธศาสตร์ มาจากหลักการของอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะวุฒิพลังของผู้สูงอายุไทย ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้ในระดับปัจเจกบุคคล การสร้างบรรยากาศการแลกเปลี่ยนรู้และการเรียนรู้ร่วมกันแบบพหุวัยในชุมชน การบริหารจัดการกระบวนการเรียนรู้โดย

คณะกรรมการที่มีธรรมาภิบาล โดยยึดหลักชุมชนเป็นฐานที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุเห็นความจำเป็นของการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผสมผสานกับวิถีชีวิต อย่างมีส่วนร่วมและความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงประเด็นอย่างเป็นทางการเป็นหุ้นส่วน มีส่วนร่วมในติดตามความสามารถในการดำเนินงาน และมีการจัดการความรู้เพื่อถอดองค์ความรู้ไปสู่เมืองแห่งการเรียนรู้อื่นๆ และเพื่อความต่อเนื่องของเมืองแห่งการเรียนรู้นั้นๆ ตลอดจนเพื่อพัฒนาเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชาติต่อไป

ในภาพรวมผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านเห็นว่า (ร่าง) ยุทธศาสตร์ที่ผู้วิจัยเสนอมีเนื้อหาค่อนข้างมาก ใช้ภาษาเชิงวิชาการที่ทำให้เข้าใจยาก และไม่สะท้อนรูปธรรมของสิ่งที่ต้องการให้นำไปปฏิบัติ ดังที่ ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์ (สนทนากลุ่ม, 13 มีนาคม 2556) เสนอว่า

“...ยุทธศาสตร์ที่เสนอมานี้ ใช้คำยากเป็นภาษาวิชาการที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจไม่ตรงกัน อีกทั้งยุทธศาสตร์ไม่ควรแบ่งเป็นระยะยาว ระยะสั้น เพียงการเรียงลำดับก่อนหลังของยุทธศาสตร์ก็เป็นการจัดอันดับความสำคัญแล้ว อีกทั้งยุทธศาสตร์ในบางข้อก็มีความเหลื่อมล้ำใกล้เคียงกันมาก...”

ผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์ตาม โอกาส ความเร่งด่วน และความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์ โดยอภิปรายอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับวิธีการจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์ตาม โอกาส ความเร่งด่วน และความเป็นไปได้ และมีขั้นตอนที่ใช้วิธีการวิเคราะห์โอกาส-อุปสรรค และจุดแข็ง-จุดอ่อน (SWOT Analysis) ของอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพลัมพิลิ่งของผู้สูงอายุไทยตามแนวคิดของ Wheelen T. et al (2004) และนำผลการวิเคราะห์โอกาส-อุปสรรค และจุดแข็ง-จุดอ่อน (SWOT) มาจัดทำ TOWS เมตริกซ์ (TOWS Matrix) ตามวิธีการกำหนดยุทธศาสตร์ของ Certo and Peter (1991) โดยแบ่งเป็น 4 รูปแบบ คือ จุดแข็ง+โอกาส จุดอ่อน+โอกาส จุดแข็ง+อุปสรรค และจุดอ่อน+อุปสรรค เพื่อนำไปสู่การจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์ตาม โอกาส ความเร่งด่วน และความเป็นไปได้ดังแสดงในตารางที่ 4.7 – 4.8

ตารางที่ 4.7 ผลการวิเคราะห์ SWOT อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย

จุดแข็ง (Strengths: S)	จุดอ่อน (Weaknesses : W)
<p>1. การกำหนดวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน นโยบาย กลยุทธ์หรือแผนชุมชนที่ชัดเจน</p> <p>2. มีผู้นำชุมชนหรือเมือง ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในพื้นที่มีวิสัยทัศน์</p> <p>3. มีการบริหาร และจัดการชุมชนที่ยืดหยุ่น ประชาธิปไตย หลักการมีส่วนร่วม และหลักธรรมาภิบาล มีความเป็นพลเมืองของชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้</p> <p>4. มีองค์ความรู้ มีภูมิปัญญาพื้นฐานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน มีการถ่ายทอดความรู้องค์ความรู้ภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น และมีการจัดการความรู้ในชุมชนอย่างบูรณาการ</p> <p>5. มีกลไกการเรียนรู้ภายในและภายนอกชุมชนที่ดี สามารถแสวงหาความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม อย่างเป็นหุ้นส่วนและติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง</p> <p>6. มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของประชาชนทุกวัยเกิดขึ้นในชุมชน</p> <p>7. มีพื้นที่และบุคลากรที่พร้อมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพ</p> <p>8. มีการประเมินผล ถอดองค์การจัดการความรู้ การจัดการความรู้ และการสื่อสารประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกชุมชน</p>	<p>1. บุคลากรไม่เพียงพอ และขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพ</p> <p>2. ขาดสถานที่หรือมีสถานที่ไม่เพียงพอ</p> <p>3. ขาดการถ่ายทอดความรู้แก่แกนนำรุ่นใหม่</p> <p>4. ความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายขาดความต่อเนื่อง</p> <p>5. ไม่มีงบประมาณ หรืองบประมาณไม่เพียงพอ</p> <p>6. การกำหนดวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน นโยบาย กลยุทธ์หรือแผนชุมชนไม่ครอบคลุมชุมชนทั้งหมด</p>

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

โอกาส (Opportunities: O)	อุปสรรค (Threats: T)
<p>1. การปรับกระบวนการทัศน์เชิงบวกเพื่อสร้างกระแสและสร้างความเข้าใจด้านการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุและคนทุกวัยในชุมชน</p> <p>2. การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพลีพลังของผู้สูงอายุไทยต้นแบบ</p> <p>3. การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพลีพลังของผู้สูงอายุไทย</p> <p>4. การส่งเสริมการจัดตั้ง การดำเนินงาน และกิจกรรมการเรียนรู้ของชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ และภาคีเครือข่ายที่ดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ</p> <p>5. การจัดตั้งคณะกรรมการการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุระดับชาติเพื่อการบริหารจัดการงานด้านการศึกษา/การเรียนรู้ของผู้สูงอายุอย่างบูรณาการ รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การจัดสรรทรัพยากร และการกำหนดบทบาทและสิทธิที่พึงได้รับของภาคีเครือข่ายที่ร่วมดำเนินงาน</p> <p>6. การพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุในระดับวิชาชีพ</p> <p>7. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบพหุวัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน</p>	<p>1. ชุมชน/ภาคีเครือข่ายบางส่วนไม่มีแรงจูงใจที่จะจัดกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ</p> <p>2. ชุมชน/ภาคีเครือข่ายในพื้นที่ขาดความรู้เฉพาะทาง เช่น ด้านวิทยุวิทยุการสอน หรือวิธีการถ่ายทอดความรู้สำหรับผู้สูงอายุ</p> <p>3. การขาดการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการกำหนดนโยบายและศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการ</p> <p>4. ชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ และภาคีเครือข่ายที่ดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ ขาดแคลนงบประมาณ และ/หรือ ทรัพยากรในการดำเนินงาน</p> <p>5. การขับเคลื่อนนโยบายของรัฐเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ไม่มีการดำเนินงานในพื้นที่ให้สอดคล้องกับนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม</p>

ตารางที่ 4.8 TOWS Matrix ของอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพลุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย

<p>ปัจจัยภายใน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้เรียนรู้ 2. ผู้จัดการเรียนรู้ 3. องค์ความรู้ 4. กิจกรรมการเรียนรู้ 5. บรรยากาศการเรียนรู้ 6. เครือข่ายการเรียนรู้ 7. การจัดการความรู้ 8. องค์กรแห่งการเรียนรู้ <p>ปัจจัยภายนอก</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ยุทธศาสตร์ นโยบายสาธารณะและเป้าหมายการพัฒนา 2. กระบวนการกลางการบริหารทรัพยากร 3. เครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตระดับชาติ 	<p>จุดแข็ง (Strengths: S)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน 2. ผู้นำชุมชน/องค์กรมีวิสัยทัศน์ 3. มีการบริหารและจัดการชุมชนที่ยึดหลักธรรมาภิบาล 4. มีองค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน 5. มีกลไกการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่ดี 6. มีบรรยากาศการเรียนรู้เกิดขึ้นภายในชุมชน 7. มีพื้นที่และบุคลากรที่พร้อมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 8. มีการประเมินผล ถอดองค์ความรู้ จัดการความรู้ และการสื่อสาร 	<p>จุดอ่อน (Weaknesses : W)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. บุคลากรไม่เพียงพอ และขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพลุฒิปลัง 2. ขาดสถานที่หรือมีสถานที่ไม่เพียงพอ 3. ขาดการถ่ายทอดความรู้แก่คนรุ่นใหม่ 4. ความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายขาดความต่อเนื่อง 5. ไม่มีงบประมาณ หรืองบประมาณไม่เพียงพอ 6. การกำหนดวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน นโยบาย กลยุทธ์หรือแผนชุมชนไม่ครอบคลุมชุมชนทั้งหมด
<p>โอกาส (Opportunities: O)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การปรับกระบวนการทัศน์เชิงบวกให้ผู้สูงอายุและคนทุกวัยในชุมชน 2. การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุต้นแบบ 3. การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพลุฒิปลัง 4. การส่งเสริมการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ และภาคีเครือข่าย 5. การจัดตั้งคณะกรรมการการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุระดับชาติ 6. การพัฒนาบุคลากรระดับวิชาชีพ 7. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชน 	<p>จุดแข็ง+โอกาส (S+O)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การปรับกระบวนการทัศน์เชิงบวกให้ผู้สูงอายุและคนทุกวัยในชุมชน 2. การจัดทำนโยบายสาธารณะเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนภารกิจที่เกี่ยวข้องกับเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพลุฒิปลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ 3. เพิ่มสมรรถนะและพัฒนาศักยภาพของภาคีเครือข่ายและบุคลากรอย่างต่อเนื่องและมีการประเมินผลจากทุกภาคส่วน 4. เพิ่มการกระจายอำนาจแก่ภาคีเครือข่าย 5. การถอดองค์ความรู้และการพัฒนาองค์ความรู้ด้านเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพลุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย 	<p>จุดอ่อน+โอกาส (W+O)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กำหนดบทบาทหน้าที่ตามภารกิจหรือวัตถุประสงค์หลักของชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ และภาคีเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพลุฒิปลัง 2. การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพลุฒิปลัง 3. การพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุในระดับวิชาชีพ 4. การจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ
<p>อุปสรรค (Threats: T)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่มีแรงจูงใจที่จะจัดกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ 2. ขาดความรู้เฉพาะทาง เช่น ด้านวิทยุวิทยการสอน 3. การขาดการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการกำหนดนโยบาย 4. ขาดแคลนงบประมาณ และ/หรือ ทรัพยากรในการดำเนินงาน 5. การขับเคลื่อนนโยบายของรัฐเกี่ยวกับผู้สูงอายุ อย่างเป็นทางการ 	<p>จุดแข็ง+อุปสรรค (S+T)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ตั้งคณะกรรมการกลางเพื่อการบริหารจัดการเกี่ยวกับการขับเคลื่อนนโยบาย ขอบประมาณ กลไก สิทธิประโยชน์ ฯลฯ 2. การพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุในระดับวิชาชีพ 3. เสริมสร้างเจตคติแก่ผู้ดำเนินงานให้มีจิตสาธารณะ 4. การจัดหาพื้นที่/แหล่งการเรียนรู้เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือเป็นแหล่งนัดพบเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน 	<p>จุดอ่อน+อุปสรรค (W+T)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การปรับกระบวนการทัศน์เชิงบวก 2. การดำเนินงานในลักษณะสหวิชาชีพ (Multidisciplinary) 3. การพัฒนาองค์ความรู้ภายในชุมชน โดยสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มีอยู่ในท้องถิ่น 4. จัดทำฐานข้อมูลเพื่อการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ 5. พัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับชาติ

จาก TOWS Matrix ผู้วิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์ตาม โอกาส ความเร่งด่วน และความเป็นไปได้ โดยพิจารณาบทบาท ปรับเรียงลำดับ จัดหมวดหมู่ ข้อความสำคัญและสรุปรวมประเด็นยุทธศาสตร์ที่มีประเด็นเดียวกันเข้าด้วยกัน แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ กลยุทธ์ระดับองค์กร จำนวน 5 ข้อ และกลยุทธ์ระดับแผนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ จำนวน 27 ข้อ เพื่อเป็นยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

4) ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

ในภาพรวม ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าการเชื่อมโยงอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ มีความเป็นไปได้ ดังที่วิรุฬห์ นิลโมจน์ (สนทนากลุ่ม, 13 มีนาคม 2556) กล่าวว่า

“...อนาคตภาพและยุทธศาสตร์มีความครอบคลุมในองค์ประกอบที่สำคัญตามหลักของ Scenario planning แต่ละองค์ประกอบมีความเชื่อมโยงกัน มีสาระสำคัญที่น่าสนใจ โดยมองไปในอนาคต (foresight) ในกรอบระยะเวลาที่เหมาะสมคือ 10 ปี หากมองไปยาวกว่านี้อาจมีปัญหาในแง่ของความเป็นไปได้เพราะกระแสโลกยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็วมาก โดยภาพรวม น่าจะเป็นไปได้ค่อนข้างมากและงานวิจัยเรื่องนี้จะเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมผู้สูงอายุที่มีประโยชน์มาก สมควรให้ได้เผยแพร่ในวงกว้างต่อไป...”

ผู้วิจัยนำเสนออนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

**อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิต
เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อ
พัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ**

อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติประกอบด้วย

1. หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
2. องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
3. กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
4. วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
5. ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

โดยมีรายละเอียดดังนี้

อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

1. หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความจำเป็นต่อผู้สูงอายุ เป็นหนทางที่ผู้สูงอายุได้พัฒนาศักยภาพของตนในการพัฒนาประเทศทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม โดยการเรียนรู้ตลอดชีวิตจัดขึ้นเพื่อให้บุคคลทุกช่วงวัยได้เรียนรู้และสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงตลอดชีวิต เมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยจึงตระหนักและให้ความสำคัญต่อการศึกษาลำดับสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมีส่วนในการพัฒนาศักยภาพและแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ โดยหลักการให้ชุมชนเป็นฐาน หลักการพึ่งตนเอง หลักการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกับการแสดงบทบาทต่อชุมชนและสังคมในลักษณะผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ยังคุณประโยชน์ และประสบความสำเร็จ การพัฒนาเกิดจากการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีทั้งกายและจิต มีหลักประกันที่มั่นคง อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีโดยมีส่วนร่วมในครอบครัว ชุมชน และสังคม เพื่อให้ผู้สูงอายุพึ่งตนเองได้ มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ส่งเสริมภาวะทางร่างกายและจิตใจ ตลอดจนสติปัญญาให้แก่ผู้สูงอายุเป็นแหล่งถ่ายทอดภูมิปัญญา การสร้างเครือข่ายกับประชากรวัยอื่นๆ ใช้ความรู้ความสามารถของผู้สูงอายุให้เกิดประโยชน์ ตระหนักและมีความภาคภูมิใจในการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพของตนเอง อีกทั้งเป็นผู้มีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์เชิงปัญหาของชุมชน ร่วมกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายให้มีศักยภาพนำไปสู่ “ภาวะพหุพลัง” จากหลักการนี้นำไปสู่นโยบาย เป้าหมาย และกรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ ดังนี้

1.1 นโยบายในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565)

นโยบายในการพัฒนาผู้สูงอายุในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) เป็นการกำหนดนโยบายที่มุ่งเน้นให้ชุมชน เริ่มตั้งแต่ในระดับหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย อันเป็นจุดเริ่มต้น

ในการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม นโยบายในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้แบ่งเป็น นโยบายระยะสั้น 5 ปี (พ.ศ.2556 – 2560) และนโยบายระยะยาว 10 ปี (พ.ศ. 2556 – 2565) ดังนี้

นโยบายระยะสั้น 5 ปี (พ.ศ.2556 – 2560) เป็นนโยบายที่เร่งด่วน ควรเริ่มทันที แบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ

1. ด้านการเริ่มพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ต้นแบบตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
2. ด้านการมีส่วนร่วมของคนทุกวัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
3. ด้านการพัฒนาพื้นที่สาธารณะสำหรับคนทุกวัย ในลักษณะพื้นที่อเนกประสงค์
4. ด้านการสร้างหลักประกันการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุและการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
5. ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่าย ชมรมผู้สูงอายุ การสื่อสารภายในชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้ ให้สิทธิชุมชนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรสร้างกลไกการดำเนินงานให้แก่ชุมชน
6. ด้านการกำหนดมาตรฐาน กลไก อาสาสมัคร ระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น/ชุมชน โดยจัดตั้งองค์กรกลางในลักษณะองค์กรมหาชน เพื่อดำเนินงานด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะ บริหารโดยคณะบุคคลที่มาจากการเลือกตั้ง ดำเนินงานด้วยหลักธรรมาภิบาล มีความรอบรู้ คณะผู้บริหารเมืองควรมีวาระไม่เกิน 4 ปีและสามารถได้รับเลือกอีกแต่ไม่เกิน 2 วาระ มีคณะเจ้าหน้าที่ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุที่มีความรับผิดชอบ ดำเนินงานตามนโยบายของผู้บริหารเมือง รวมถึงมีงบประมาณหรือรายได้ที่เพียงพอ

นโยบายระยะยาว 10 ปี (พ.ศ. 2556 – 2565) เป็นนโยบายการดำเนินงานในระดับมหภาค แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ

1. ด้านการพัฒนาต่อยอดเมืองแห่งการเรียนรู้ต้นแบบเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุไทย

2. ด้านการบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง โดยส่งเสริมการรวมกลุ่ม เปิดพื้นที่สาธารณะเพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ปรับปรุงกลไก กฎระเบียบ เพื่อสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง โดยเสริมจุดเด่น อัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน

3. ด้านการกำหนดบทบาท มาตรฐาน สิทธิ และสวัสดิการของภาคีเครือข่ายและหน่วยงานดำเนินงาน

4. ด้านการส่งเสริมสิทธิและสวัสดิการจากภาครัฐสำหรับผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การจัดเวทีประชาคมในชุมชน การร่วมให้ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายของกลไกภาครัฐที่เชื่อมโยงกับชุมชน

5. ด้านการจัดสรรทรัพยากร เช่น งบประมาณ การพัฒนาความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน การรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์เพื่อนำภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในท้องถิ่นมาใช้สร้างสรรค์คุณค่า สินค้าและบริการ การจัดตั้งเป็นกองทุนในชุมชน

1.2 เป้าหมายในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565)

1.2.1 เพื่อให้ผู้สูงอายุในพื้นที่ของเมืองแห่งการเรียนรู้มีสุขภาพที่ดีครบทั้งสี่ด้าน ได้แก่ กาย จิต สังคม และปัญญา ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุขององค์การอนามัยโลก

1.2.2 เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัวและสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชน สังคม และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคม

1.2.3 เพื่อให้ผู้สูงอายุนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

1.2.4 เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาศักยภาพของตนเองร่วมกับคนวัยอื่นๆ ด้วยบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิต

1.2.5 เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถทำประโยชน์ให้ผู้อื่นโดยการให้บริการแก่คนทุกวัยในสังคม

1.2.6 เพื่อให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในการตัดสินใจที่มีผลต่อผู้สูงอายุและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคม

1.3 กรอบแนวคิดในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565)

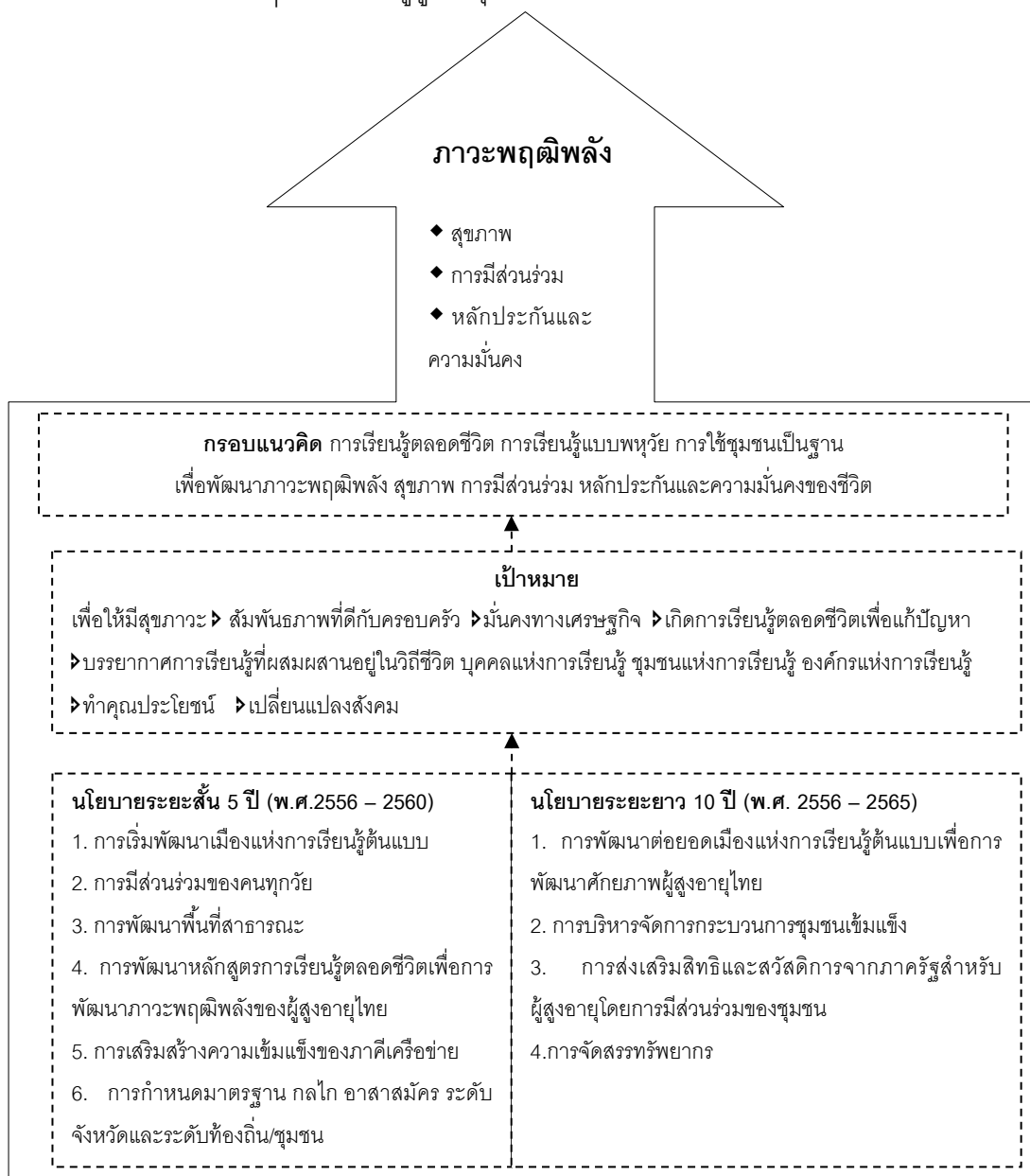
1.3.1 เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ที่มีกลไกการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพ มีส่วนร่วมพัฒนาสังคมอย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทั้งระดับครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชน และสังคม และเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลัง ในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต

1.3.2 เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ที่มีการศึกษาพัฒนาองค์ความรู้และการวิจัยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุเกิดขึ้นจากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนแบบพหุวัยโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยมีองค์กรกลางในชุมชนที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเฉพาะ ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต เพื่อให้ผู้สูงอายุได้นำความรู้ไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิตของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้ทันที โดยการใช้ชุมชนเป็นฐานที่เริ่มจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นอันดับแรก วางแผนและดำเนินการตามแผนโดยชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชน และติดตามประเมินผล รวมถึงการปรับปรุงให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนให้มากที่สุด

จะเห็นได้ว่า หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย เป็นสาระสำคัญที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ ประกอบด้วย นโยบาย เป้าหมาย และกรอบแนวคิดในการดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้ เป็นฐานคิดที่มุ่งไปสู่การพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ดังแสดงในแผนภูมิที่ 4.9

แผนภูมิที่ 4.9 หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนา

ภาวะพหุพิพลังของผู้สูงอายุไทย



2. องค์กรประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพิพลังของผู้สูงอายุไทย

องค์กรประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพิพลังของผู้สูงอายุไทย เป็นส่วนย่อยต่างๆ ที่มาประกอบกันเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นปัจจัยทำให้เกิดเมืองแห่งการเรียนรู้ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ดังนี้

2.1 องค์ประกอบภายในเมืองหรือชุมชน ที่จะทำให้เกิดเมืองแห่งการเรียนรู้ ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุไทยของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ประกอบด้วย

1) **บุคคลแห่งการเรียนรู้หรือผู้เรียนรู้ (Learner)** เป็นปัจเจกบุคคล ภายในเมืองหรือชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการศึกษาและเรียนรู้ มีความใฝ่รู้และสามารถสร้างกระบวนการการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีทักษะกระบวนการคิด การวิเคราะห์ และแก้ปัญหา สามารถใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนมีโอกาสและสามารถเลือกที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมีรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และมีคุณภาพตรงตาม ความต้องการความสนใจและความถนัดของแต่ละบุคคล พัฒนาตนเองและสังคมของตนได้อย่างเหมาะสมต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน พยายามสร้างความเข้าใจในสถานการณ์ของ ชุมชนของตน พัฒนา ปรับปรุง และใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้มาพัฒนาตนเอง ครอบครัวและ ชุมชนโดยรวมได้อย่างเหมาะสม ทุกคนในชุมชนไม่เพียงเฉพาะผู้สูงอายุควรได้รับการกระตุ้นและ จูงใจให้เกิดการเรียนรู้ เห็นประโยชน์ของการเรียนรู้ และเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเรียนรู้ในสังคม อย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ ประชาชนทุกกลุ่มในเมืองแห่งการเรียนรู้ได้รับการแนะนำวิธีการเรียนรู้ การเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับความสนใจ มีความใฝ่เรียนรู้ และใช้เวลาว่าง อย่างเกิดประโยชน์ตลอดเวลา

2) **ผู้จัดการเรียนรู้ (Learning Providers)** เป็นผู้ก่อให้เกิดการเรียนรู้ใน แต่ละสังคม มิได้จำกัดเฉพาะการศึกษาในระบบเท่านั้น แต่หมายถึง สถาบันครอบครัว ภูมิปัญญา ท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรท้องถิ่น สถานประกอบการ สถาบันศาสนา หรือกลุ่ม บุคคลแกนนำหลักที่ทำหน้าที่กระตุ้นการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ และร่วมสร้างบรรยากาศการ เรียนรู้ ซึ่งผู้จัดการเรียนรู้ควรมีการวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยใช้ ศักยภาพที่มีจัดการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้แก่ประชาชนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน

3) **แหล่งการเรียนรู้ (Learning Resources)** แหล่งการเรียนรู้ในแต่ละ ชุมชนมีความแตกต่างกัน มีเพียงพอและมีลักษณะหลากหลายรูปแบบ เช่น ห้องสมุด สถานศึกษา พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ฝึกอาชีพในชุมชน ศูนย์อเนกประสงค์ สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชน ที่ ครอบคลุมประชากรในเมืองทุกวัย โดยพัฒนาระบบข้อมูล เทคโนโลยี สารสนเทศ ที่เป็นระบบเปิด ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายและสะดวก ลดเงื่อนไขที่สกัดกั้นการเรียนรู้ของบุคคล

รวมทั้งการจัดระบบเครือข่าย มีการเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนพัฒนาทุนทางสังคมรวมถึงทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีอยู่ในสังคมให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีศักยภาพ ในการให้บริการการเรียนรู้ มีความพร้อมด้านปัจจัยอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ต่างๆ เป็นต้น

4) องค์ความรู้ (Knowledge/Wisdom) ที่สอดคล้องและตอบสนองความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต องค์ความรู้ที่ดีมาจากการมีระบบการจัดการและรวบรวมความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อเป็นการแสวงหาองค์ความรู้ที่หลากหลายและมีประโยชน์สูงสุดต่อผู้สูงอายุและชุมชน การใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดเก็บเป็นฐานข้อมูล และค้นคว้าองค์ความรู้ได้อย่างรวดเร็ว สามารถใช้ประโยชน์ได้ มีความเป็นองค์ความรู้ที่ชุมชนพัฒนาขึ้นหรือที่เรียกว่าภูมิปัญญา จากการได้รับความรู้ การฝึกอบรม การศึกษาดูงานสถานที่ต่างๆ และนำมาปรับให้มีความสอดคล้องกับชุมชน โดยองค์ความรู้ของชุมชนมีความหลากหลายและแตกต่างกัน และที่สำคัญอย่างยิ่งคือการสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลก โดยพัฒนาความรู้จากฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม บูรณาการกับฐานความรู้ด้านวัฒนธรรมใหม่ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อตอบสนองความต้องการของแต่ละชุมชน

5) กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities) เมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุไทยต้องมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มีความหลากหลายและต่อเนื่อง โดยให้กิจกรรมการศึกษานอกระบบเป็นหลัก ผู้สูงอายุสามารถเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ได้หลากหลายประเภท ผสมผสานไปกับวิถีชีวิต

6) บรรยากาศการเรียนรู้ (Learning Atmosphere) การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ มีสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีครุภัณฑ์อุปกรณ์ครบถ้วน มีระบบการบริหารจัดการที่ดี มีความสะอาด ผู้จัดการเรียนรู้มีมนุษยสัมพันธ์ และเป็นกันเองเต็มใจช่วยเหลือผู้เข้าใช้บริการ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสบายใจ ผู้สูงอายุสามารถค้นหาและหยิบใช้ สื่อการศึกษาตามอัธยาศัย สื่อสิ่งพิมพ์และเทคโนโลยี เช่น ซีดีรอม คอมพิวเตอร์ช่วยสอน แอ็บบันทึทกเสียง เป็นต้น ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว สื่อการศึกษาตามอัธยาศัย จะสอดคล้องกับหลักสูตร หลักธรรม หลักประชาธิปไตย หลักประกัน

สุขภาพ และหลักการปฏิรูปการศึกษา โดยผู้มีหน้าที่จัดต้องวิเคราะห์ที่สื่อต่างๆ เพื่อจัดมาให้ ให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพ บรรยายภาคการเรียนรู้เป็นการส่งเสริมให้รู้จักค้นคว้าด้วยตนเอง ส่งเสริมให้มีนิสัยรักการอ่านซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และพัฒนาจิตใจ ให้มีความสุข ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีสื่อที่มีเนื้อหาสาระหลากหลาย ไม่ใช่แต่เฉพาะหนังสือทาง วิชาการเท่านั้น หนังสืออื่นๆ เช่น นวนิยาย หนังสือธรรมะ หนังสือเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ฯลฯ อัน ส่งผลให้ผู้สูงอายุและคนทุกวัยสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

7) เครือข่ายการเรียนรู้ (Learning Network) เป็นการแลกเปลี่ยน ความรู้ ความคิด ข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และการเรียนรู้ระหว่างปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก กลุ่มที่เป็นแกนกลาง กลุ่มสนใจ นายจ้างที่เป็นตัวหลัก สนับสนุนซึ่งกัน และกันในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกๆ ด้าน แหล่งความรู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จนเป็นระบบที่เชื่อมโยงกัน ส่งผลให้เกิดการเผยแพร่และการประยุกต์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อ พัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุคุณพลังของ ผู้สูงอายุไทย อาศัยความร่วมมือของภาคีเครือข่ายภายใต้กลไกการร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน การมี ส่วนร่วม และการติดตามผลการดำเนินงาน โดยกระตุ้นความคิด ความใฝ่แสวงหาความรู้ จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา การถ่ายทอด แลกเปลี่ยน การกระจายความรู้ทั้งในส่วนของวิทยากรสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการสร้างองค์ ความรู้ใหม่ๆ การแลกเปลี่ยนข่าวสารกับหน่วยงานต่างๆ ของทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน และภาค ประชาชน รวมถึงการระดมและประสานการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อการพัฒนาและลดความ ข้ำซ้อนที่ก่อให้เกิดความสูญเปล่าให้มากที่สุด

8) การจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นกระบวนการ รวบรวม สร้าง จัดระเบียบ แลกเปลี่ยน และประยุกต์ใช้ความรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยพัฒนา ระบบจาก ข้อมูลไปสู่สารสนเทศเพื่อให้เกิดความรู้และปัญญา โดยการสกัดความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) ที่ฝังอยู่ในผู้สูงอายุ บุคคลแห่งการเรียนรู้ ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก หรือ ผู้จัดการเรียนรู้ ถอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร อาศัยกลไกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ และ ถ่ายทอดความรู้ระหว่างกันและกันเพื่อพัฒนาให้เป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ออกมา เป็นตัวอักษร เช่น คู่มือปฏิบัติงาน หนังสือ ตำรา เว็บไซต์ Blog เป็นต้น อันเป็นการกระตุ้นให้

ผู้สูงอายุใช้มวลประสบการณ์เดิมเป็นฐานในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบพหุวัยเพื่อแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

9) **องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organizations)** เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ประชากรทุกวัยในเมืองขยายขอบเขตความสามารถของตนอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับองค์กรชุมชน เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่ต้องการ ด้วยการสร้างศาสตร์หรือสร้างองค์ความรู้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการกิจขององค์กรนั้น รวมทั้งการสร้างคน อันได้แก่ ผู้ที่ปฏิบัติงานอยู่ในองค์กร หรือมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับองค์กร จะเกิดการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยอาศัยการทำงานเป็นฐาน มีลักษณะเป็นพลวัต (dynamic) มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของพัฒนาการด้านต่าง ๆ คล้ายมีชีวิต มีผลงานดีขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งในด้านคุณภาพ ประสิทธิภาพ และการสร้างนวัตกรรม (innovation) การสร้างองค์ความรู้ ที่หลากหลาย ทั้งที่ที่สำคัญ คือ การสร้างประชากรในเมืองแห่งการเรียนรู้ ให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ โลกทัศน์ วิธีคิดในลักษณะของ "บุคคลแห่งการเรียนรู้เรียนรู้" (Learning Person) อันจะทำให้เมืองแห่งการเรียนรู้มีความยั่งยืน ด้วยหลักการคิดเชิงระบบ (Systems Thinking) ความเชี่ยวชาญในการสร้างพลังแห่งตน (Personal Mastery) แบบจำลองความคิด (Mental Models) สร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Building Shared Vision) และเรียนเป็นทีม (Team Learning)

2.2 องค์กรประกอบ ภายนอกเมือง/ชุมชน ที่จะทำให้เกิดเมืองแห่งการเรียนรู้ ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ประกอบด้วย

1) **การกำหนดเป้าหมายการพัฒนา** แบ่งออกเป็น 2 เป้าหมาย คือ เป้าหมายการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ด้วยการกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานและนโยบายสาธารณะจากภาครัฐ เพื่อพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยให้เกิดขึ้นตามบริบทและสภาพภูมิสังคมของแต่ละเมือง/ชุมชน โดยกำหนดให้มีการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ความรู้ของชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมสนับสนุนให้หลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย สำหรับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย เพื่อสนองความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย และสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน/เมืองนั้น ๆ การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาจากภาครัฐที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นการสร้างโครงสร้างการบริหาร กลไกการดำเนินงาน และกระบวนการบริหารจัดการของ

เมืองแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุในแต่ละเมือง/ชุมชนให้เกิดภาวะพหุผลิพลัง มีสุขภาพะที่ดีครบทั้งสี่ด้าน ได้แก่ กาย จิต สังคม และปัญญา ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุขององค์การอนามัยโลก มีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัวและสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชน สังคม และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคม นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาศักยภาพของตนเองร่วมกับคนวัยอื่นๆ ด้วยบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิต ทำประโยชน์ให้ผู้อื่นโดยการให้บริการแก่คนทุกวัยในสังคม และมีบทบาทในการตัดสินใจที่มีผลต่อผู้สูงอายุและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคม

2) การเสริมสร้างความแข็งแกร่งของคณะกรรมการกลางที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ โดยภาครัฐจัดสรรงบประมาณ ทรัพยากร เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งของคณะกรรมการกลางของภาครัฐที่ดำเนินงานด้านผู้สูงอายุที่มีการดำเนินงานอยู่แล้วในระดับชาติ เช่น คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ หรือหน่วยงานภาคเอกชน เช่น มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย โดยให้มีการจัดตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเฉพาะประเด็นด้านการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ เพื่อทำให้หน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานภาคีเครือข่ายการดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทย อย่างเท่าเทียม ยึดหลักความเสมอภาค เปิดกว้างยืดหยุ่นและเข้าถึงได้ง่าย โดยกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์เงื่อนไขที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน รวมถึงเป็นหน่วยงานที่ช่วยเหลือในการวิเคราะห์ทุนทางสังคมของชุมชน ทั้งที่เป็นทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ และทุนทางการเงิน

3) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตระดับชาติ เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และการเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร และแหล่งความรู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จนเป็นระบบที่เชื่อมโยงกัน ส่งผลให้เกิดการเผยแพร่และการประยุกต์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ ด้วยการกระตุ้นความคิด แสวงหาความรู้ จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการถ่ายทอด แลกเปลี่ยน การกระจายความรู้ทั้งในส่วนองวิทยาการสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ การแลกเปลี่ยนข่าวสารกับภาคีเครือข่ายต่างๆ รวมถึงการระดมและประสานการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อการพัฒนาและลดความซ้ำซ้อน สูญเปล่าให้มากที่สุด โดยยึดหลักความต่อเนื่องสม่ำเสมอ

อย่างไรก็ดี จากผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ ด้วยการศึกษารายงานและการศึกษากรณีตัวอย่างที่ดี และผลการสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ไปสู่การปฏิบัติด้วยวิธีการมองภาพอนาคต พบว่า องค์ประกอบทั้งภายในและภายนอกเมือง/ชุมชน ที่จะทำให้เกิดเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) มีจุดร่วมที่สำคัญอันเป็นหลัก 3 ประการ ในการดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จ คือ การมีความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) การมีส่วนร่วม (Participation) และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน (Performance) ดังนี้

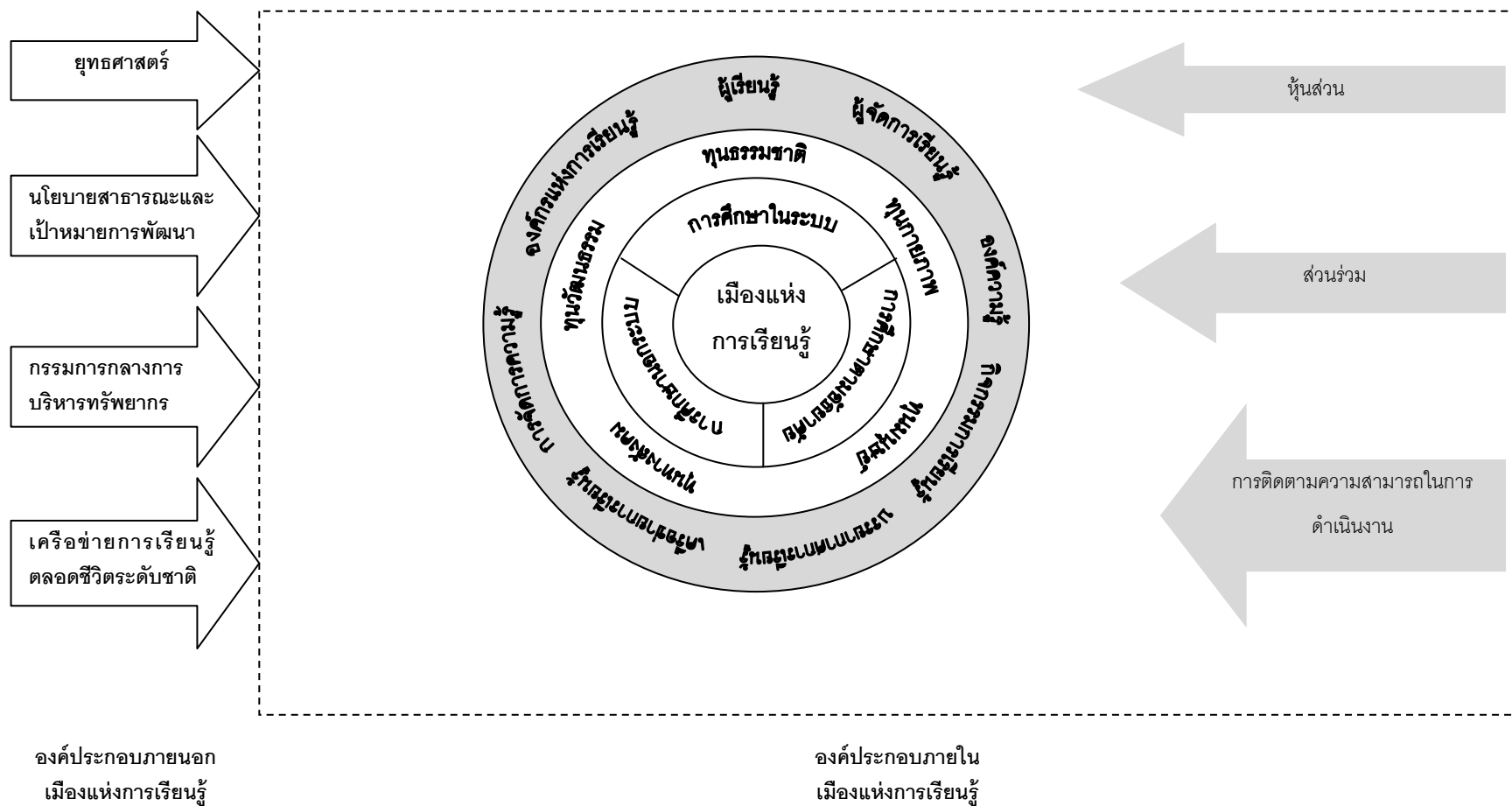
1) **การมีความร่วมมือแบบหุ้นส่วน** คือ การเรียนรู้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ หมายถึง การจัดตั้ง การพัฒนา และการรักษาไว้ซึ่งความร่วมมือแบบหุ้นส่วน นอกจากนี้ความร่วมมือแบบหุ้นส่วนยังสะท้อนให้เห็นการทำกิจกรรมขององค์กร ชุมชน สถาบันและส่วนต่างๆ ในสังคม โดยพิจารณาจากทัศนคติในการปฏิบัติงานในพื้นที่ การวางแผนพัฒนา การลงทุน ทำกิจกรรมร่วมกันกับหน่วยงานต่างๆ และการเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่างในพื้นที่ได้เข้าร่วมลงทุน ทำกิจกรรม ในการสร้างหรือการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชนทั้งองค์กร ท้องถิ่น หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่มีสาขาอยู่ในท้องถิ่น สถานประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้แทนประชาชนร่วมมือแบบหุ้นส่วน ตั้งแต่การร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับประโยชน์จากผลการดำเนินงาน

2) **การมีส่วนร่วม** คือ การเรียนรู้ที่ให้ผู้สูงอายุและคนทุกวัยเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการเรียนรู้ ตั้งแต่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ มีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุทั้งในฐานะผู้เรียนรู้และผู้ช่วยให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชนสะท้อนให้เห็นกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน โดยการติดต่อสื่อสารภายในชุมชน

3) **การติดตามความสามารถในการดำเนินงาน** คือ การเรียนรู้เพื่อประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุคุณพลังของผู้สูงอายุไทยนั้น ผู้รับผิดชอบจะมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโดยการเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ เปรียบเทียบระหว่างก่อนกับหลังการดำเนินกิจกรรม ตลอดจนเปรียบเทียบกับเมืองแห่งการเรียนรู้แห่งอื่น และพิจารณาหาวิธีการประเมินมูลค่าเพิ่มที่ได้จากการสร้างสรรค์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการทำกิจกรรมขององค์กร ชุมชน สถาบันและส่วนต่างๆ ในพื้นที่ โดยพิจารณาจาก ความสามารถด้านการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ด้านความคุ้มค่าในการลงทุนทำกิจกรรม และด้านการเรียนรู้ที่ได้จากหน่วยงาน

สรุปว่า องค์กรประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุคุณพลังของผู้สูงอายุไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) จะเกิดได้ต้องอาศัยองค์ประกอบทั้งภายในเมืองหรือชุมชนและองค์ประกอบภายนอกเมืองหรือชุมชนในเชิงโครงสร้างทางสังคม เชิงระบบ หรือเชิงสถาบันที่เป็นตัวหลักของสังคม โดยใช้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุคุณพลังของผู้สูงอายุเป็นหลักในการแก้ปัญหา มีการบูรณาการการเรียนรู้ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต เข้ากับวิถีชีวิตอย่างผสมกลมกลืน โดยชุมชนเป็นฐานการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เน้นการใช้ศักยภาพและทุนทางสังคมของชุมชนเป็นหลัก ให้ผู้สูงอายุและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล ผ่านการสนับสนุนให้สังคมทุกภาคส่วน ทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จะทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็ง อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ที่มีความยั่งยืน ดังแสดงในแผนภูมิที่ 4.10

แผนภูมิที่ 4.10 องค์ประกอบภายในและองค์ประกอบภายนอกของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565)



3. กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย เป็นการเรียนรู้ที่บูรณาการผสมผสานการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเน้นการจัดการศึกษานอกระบบเป็นหลัก และการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาเสริม การพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติเกี่ยวกับด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต โดยบูรณาการเนื้อหาการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ จนกระทั่งการวัดและประเมินผลตามศักยภาพของผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุให้มีภาวะพหุพลัง เน้นให้ผู้สูงอายุมีทางเลือกในการเรียนรู้ตามศักยภาพและความต้องการของตน

การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ควรจัดเป็นหลักสูตรระยะสั้นหรือเป็นการเรียนรู้อย่างอิสระตามความสนใจ โดยการจัดกิจกรรมในลักษณะการนัดพบกัน การอยู่บนพื้นฐานของความบันเทิง ไม่เคร่งเครียด เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็นของตน พร้อมทั้งได้ลงมือปฏิบัติจริง อันก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ มีการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพในวัยสูงอายุในกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์

ผู้จัดการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้มีลักษณะเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ที่ทำหน้าที่กระตุ้นการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ให้ประชากรในเมืองเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และร่วมกันสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ซึ่งผู้จัดการเรียนรู้ควรมีการวิเคราะห์สภาพ ปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และใช้ศักยภาพที่มีกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน โดย ผู้นำชุมชน ประธานชมรมผู้สูงอายุ ครู กศน. อาสาสมัครต่างๆ มีบทบาทเป็นผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาองค์ความรู้ จัดหาแหล่งการเรียนรู้ กระตุ้นให้ผู้สูงอายุใช้มวลประสบการณ์เดิมในการเรียนรู้ รวมถึงการประสานให้ผู้รู้ เช่น พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา ครูอาจารย์ทุกระดับการศึกษา นักวิจัย นักวิชาการ ผู้สูงอายุที่มีความชำนาญในเนื้อหาที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ ร่วมประสานสัมพันธ์กับภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่ และภาคีเครือข่ายเชิงประเด็น ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้สูงอายุ และมีการสร้างและส่งเสริมแกนนำผู้สูงอายุเพื่อเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แกนนำควรเป็นผู้นำชุมชนหรือผู้รู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุ ซึ่งเป็นผู้ได้รับความเคารพนับถือจากสมาชิกในชุมชน สนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีบทบาทเป็นแกนนำในการ

ดำเนินงาน โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในชุมชนร่วมกันดูแลสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุ มีการจัดการความรู้ โดยถอดความรู้แบบฝังลึกทั้งของผู้สูงอายุและของผู้จัดการเรียนรู้มา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้เกิดความรู้ชัดแจ้ง เพื่อพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ใช้ฐานความรู้ขับเคลื่อนไปสู่สังคมฐานความรู้ต่อไป

การวิเคราะห์ชุมชนและกลุ่มผู้เรียน ต้องวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อส่งเสริมการจัดการ การศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างเหมาะสม นำไปสู่ความเข้าใจในธรรมชาติ ความต้องการ และปัญหาของผู้สูงอายุได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนแต่ละ แห่ง เป็นข้อมูลประกอบในการวางแผนการเรียนรู้ได้อย่างดี ซึ่งผู้จัดการเรียนรู้ต้องวิเคราะห์ให้ได้ ว่ามีการแบ่งกลุ่ม แบ่งพวกทางสังคมอย่างไร กลุ่มใดมีฐานะเช่นใด มีปัจจัยอะไร เป็นตัว กำหนดการเปลี่ยนแปลง และมีปัญหาอย่างไรบ้าง ซึ่งจะเอื้อต่อการวางแผนพัฒนาและกำหนด กลุ่มผู้เรียนที่เป็นเป้าหมายได้ เนื่องจากผู้สูงอายุมีลักษณะที่แตกต่างกันตามลักษณะภูมิสังคม ซึ่ง หมายถึง ความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ชีวภาพ วิถีชีวิต ประเพณี ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม ด้านระดับการศึกษา ด้านการทำงานและรายได้ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพอนามัย โรคที่พบ ด้านพฤติกรรมการดูแลสุขภาพ ด้านสภาพที่อยู่อาศัย ด้าน การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และด้านการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ ดังนั้นการสำรวจสภาพ ปัญหา ความต้องการของผู้สูงอายุ โดยการสำรวจขั้นปฐมภูมิในแต่ละพื้นที่ โดยแบบสำรวจที่มี ลักษณะบูรณาการครอบคลุมมิติสุขภาพ การศึกษาเรียนรู้ และสังคม ประกอบกับการศึกษาข้อมูล ทุตติภูมิ เช่น รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุของหน่วยงานต่างๆ หรือใช้เครือข่ายในพื้นที่ จะ ช่วยให้สามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน ทั้งนี้ความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ควรเน้น ความพอเพียงและการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุเป็นหลัก

ทั้งนี้การพัฒนาผู้สูงอายุด้วยการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุใน เมืองแห่งการเรียนรู้ ควรคำนึงถึงสภาพทางกายภาพและลักษณะทางสังคม คือ ความสามารถของ ผู้สูงอายุในการทำกิจกรรมประจำวัน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีการดำเนินการอยู่แล้วในพื้นที่ สามารถปฏิบัติได้ ในสถานการณ์จริง เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพภายในอย่างต่อเนื่อง แบ่งเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ

1) **กลุ่มผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองได้** หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งในมิติด้านกายภาพ ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ เรียกได้ว่ากลุ่มผู้เรียนที่ช่วยตนเองได้ดีหรือกลุ่ม ติดสังคม กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีสุขภาพที่ดี สามารถดูแลตนเองและควบคุมโรคที่ตนประสบอยู่ มี สุขภาพจิตที่ดี มีความภาคภูมิใจในตนเอง และสามารถประกอบอาชีพได้ตามอัตรภาพของตน ตาม

ลักษณะตัวบ่งชี้พฤติกรรมดังกล่าว ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 60 – 70 ปี ส่วนใหญ่ควรรับการศึกษาและเรียนรู้ สำหรับการว่าจ้างแบบบางเวลา (Retraining for part-time employment) เป็นการเชื่อมต่อและปรับลดการทำงานในช่วงวัย 60 ปี ความต้องการการเรียนรู้ของกลุ่มผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองได้จึงควรต้องมีความรู้ความเข้าใจในการวางแผนหรือวิธีการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ รวมทั้งควรมีความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของตนเอง ซึ่งเป็นการป้องกันก่อนที่จะเป็นปัญหารุนแรง การศึกษาและการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ จึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีความภาคภูมิใจในตนเอง สามารถควบคุมสุขภาพของตนเองได้ สามารถเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข ตลอดจนเกิดความสมดุลระหว่างร่างกายและจิตใจ โดยเน้นการใช้ชีวิตตามอัตรภาพของแต่ละบุคคล รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในวัยต่างๆ โดยผู้สูงอายุกลุ่มนี้สามารถมีบทบาทเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้หรือเป็นอาสาสมัครเพื่อสร้างประโยชน์ต่อสังคมได้

2) **กลุ่มผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองได้บ้าง** หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถพึ่งตนเองได้ในบางมิติเรียกได้ว่า กลุ่มผู้สูงอายุติดบ้าน กล่าวคือ เป็นผู้สูงอายุที่อาจประสบปัญหาด้านสุขภาพ อาจขาดความมั่นคงทางจิตใจ ตลอดจนได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ส่วนใหญ่อายุระหว่าง 71 – 75 ปี การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มนี้จึงต้องเน้นการบริการการศึกษาเชิงรุก เช่น อาสาสมัครหรือหน่วยเคลื่อนที่เข้าไปในหมู่บ้านหรือชุมชน รวมถึงการให้ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพกับครอบครัว และส่งเสริมให้มีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้านหรืออาสาสมัครในชุมชนให้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุกลุ่มนี้ให้เกิดศักยภาพภายในตนเองและมาร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้เช่นเดียวกับกลุ่มผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองได้

3) **กลุ่มผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองไม่ได้** หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งในมิติด้านกายภาพ ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ เป็นผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาด้านสุขภาพ อาจขาดความมั่นคงทางจิตใจ ตลอดจนได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม หรือเป็นผู้ที่ด้อยโอกาส รวมทั้งกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสภาพทางกายภาพที่นอนติดเตียง ตามลักษณะตัวบ่งชี้พฤติกรรมดังกล่าวผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีอายุประมาณ 75 ปีขึ้นไป กิจกรรมการจัดการการศึกษาและเรียนรู้ของผู้สูงอายุสำหรับกลุ่มนี้ จึงเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการผ่อนคลายความเหงา ความโดดเดี่ยว ความเบื่อ ควรต้องเน้นเรื่องจิตใจเป็นสำคัญผ่านการศึกษิตตามอัธยาศัย เช่น การส่งเสริมให้ทำกิจกรรมที่ตนเองชอบหรือถนัด การฟังธรรมะ ฟัง

วิทยุ ชมรายการโทรทัศน์ หรือการอ่านหนังสือ ดังนั้น การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต สำหรับผู้สูงอายุกลุ่มนี้จึงต้องเน้นการดูแลสุขภาพจากครอบครัว และส่งเสริมให้มีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้านหรืออาสาสมัครในชุมชนให้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุกลุ่มนี้ในระยะยาว

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยของผู้สูงอายุไทย แบ่งตามประเภทของกิจกรรมการศึกษาได้ ดังนี้

1) **กระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบ** จัดโดยสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัย วิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุ เข้ารับการเรียนรู้และร่วมกิจกรรมกับสถาบันการศึกษาในหลักสูตรต่างๆ ทั้งที่เป็นการจัดสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะและให้เรียนร่วมกับคนวัยอื่นๆ เช่น หลักสูตรการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ หรือหลักสูตรด้านครอบครัวศึกษาในลักษณะพหุวัย (Intergenerational Programming) ซึ่งผู้สูงอายุเรียนรู้ร่วมกับ ผู้ใหญ่ เด็ก วัยรุ่น โดยจัดหลักสูตรให้ได้เรียนร่วมกัน เน้นความสำคัญด้านครอบครัวศึกษา (Family Life Education) เพื่อการเตรียมการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงชีวิต พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจให้แก่ประชาชนว่าสุขภาพในวัยผู้สูงอายุจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับ การดูแลสุขภาพในวัยหนุ่มสาว

2) **กระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ** เป็นกระบวนการหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ต้องจัดในเชิงรุก คือ ส่งวิทยากรหรือผู้รู้ไปให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุ โดยเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานที่จัดการศึกษา ภาคีเครือข่าย โรงเรียน/สถานศึกษาในระบบ และชุมชน และใช้เทคโนโลยีสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ เช่น ระบบ ICT หรือระบบฐานข้อมูลที่เป็นอิเล็กทรอนิกส์

3) **กระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย** มุ่งเน้นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นการส่งเสริมและต่อยอดองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นจากกระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบในเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

เนื้อหาการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ควรตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ โดยเสนอเป็นลำดับการเรียนรู้ตามความสามารถในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล มีความหมายและเป็นรูปธรรม

เนื่องจากผู้สูงอายุมีแนวโน้มจะปฏิบัติได้ดีในสถานการณ์ที่สามารถปฏิบัติได้จริง และเป็นเนื้อหาที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพของการเรียนรู้ ก่อนที่จะไปเรียนรู้ในสถานการณ์ใหม่ต่อไป

นอกจากนี้ ควรนำเสนอเนื้อหาอย่างหลากหลาย และกระตุ้นวิธีการเรียนรู้แบบต่างๆ ใช้อุปกรณ์สื่อการสอน ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ได้ หากจำเป็นที่จะต้องเสนอเนื้อหาที่ซับซ้อน ควรนำเสนอเป็นหน่วยย่อย เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ถูกต้องจากเนื้อหาดังกล่าว การเรียนรู้ควรให้เหมาะสมกับสภาพการรับรู้ของผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มจะช้าลง จึงควรให้เวลาการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุให้มากขึ้น แบ่งออกเป็นเนื้อหาด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต ดังนี้

1) ด้านสุขภาพ ได้แก่

กิจกรรมการศึกษาในระบบ เช่น การดูแลรักษาสุขภาพกายของผู้สูงอายุ ความเป็นอยู่และการจัดการสิ่งแวดล้อม สุขวิทยาส่วนบุคคล เป็นต้น

กิจกรรมการศึกษานอกระบบ เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพของผู้สูงอายุอย่างเป็นองค์รวม โดยบูรณาการกาย จิต สังคม ให้รวมกันเป็นหนึ่งเดียว รวมทั้งความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายถึงสิ่งที่อยู่รอบตัวของผู้สูงอายุทั้งภายในและภายนอก สิ่งแวดล้อมจะมีผลต่อสุขภาพและการฟื้นฟูจากความเจ็บป่วย เป็นภาวะที่แสดงถึงความสมบูรณ์ของโครงสร้างและการทำหน้าที่ของทั้งร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุจะมีสุขภาพดีหากมีการดูแลตนเองที่เพียงพอและต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอและเหมาะสมกับวัย และความหลากหลายของวิธีการออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพโดยการตรวจสุขภาพประจำปี การจัดที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยในบ้านและนอกบ้านสำหรับผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพเพื่อป้องกันโรคในวัยสูงอายุ การพักผ่อนนอนหลับที่ถูกต้อง ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโรคตามวัย การควบคุมน้ำหนักได้อย่างเหมาะสม กิจกรรมด้านการกีฬาและอนาัมัย กายภาพบำบัดตนเอง และสุนทรียสนทนาเกี่ยวกับสุขภาพ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่น โดยให้ผู้สูงอายุ ครอบครัว และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม การจัดหน่วยแพทย์พยาบาลเคลื่อนที่เพื่อเยี่ยมเยียนให้ความรู้ในเขตพื้นที่ต่างๆ รวมทั้งสนับสนุนบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เช่น การตรวจสุขภาพประจำปีโดยศูนย์บริการสาธารณสุข การสร้างศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนสำหรับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ โดยความดูแลรับผิดชอบของโรงพยาบาล

ศูนย์บริการสาธารณสุข สถานีอนามัย และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ควรส่งเสริมกิจกรรมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่ส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อสุขภาพจิต เช่น การปฏิบัติธรรม และการทำจิตภาวนา เป็นต้น สื่อการเรียนรู้ อาจมีลักษณะเป็นชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมทั้งทางด้านร่างกาย การรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ การจัดสภาพแวดล้อม การป้องกันโรค และการพักผ่อน รวมทั้งไปเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนของตน เช่น วัด หรือศาสนสถาน เป็นต้น

กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย มุ่งเน้นบทบาทของ “สื่อ” ที่มีบทบาทสำคัญและใกล้ชิดในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุเป็นรายบุคคลโดยเฉพาะสื่อบุคคล ได้แก่ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นผู้สื่อสารและนำสารมาถึงกลุ่มเป้าหมายโดยตรง เนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดผู้สูงอายุในพื้นที่ของตนและเป็นผู้แทนที่ผู้สูงอายุคุ้นเคยและรู้จักดี เช่น สมาชิกชมรมผู้สูงอายุในชุมชน อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อนบ้าน คนในชุมชน แกนนำในชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เป็นต้น โดยเน้นที่เป็นภาพและเสียง เนื่องจากผู้สูงอายุอาจมีอุปสรรคด้านการอ่าน เช่น โทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง หอกระจายข่าว คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ สื่อออนไลน์ สื่อพื้นบ้าน สภากาแฟ เวทีชาวบ้าน ตลาดนัดการเรียนรู้ เป็นต้น นอกจากนี้ ควรผลิตสื่อสิ่งพิมพ์เป็นทางเลือกที่สามารถนำไปใช้ในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุ ใบปลิว แผ่นพับ ไปสเตอร์ จุลสาร นิตยสาร วารสาร หนังสือ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ บทบาทของสื่อมวลชนมีความสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ข้อมูล ข่าวสาร ให้แก่ผู้สูงอายุ จึงควรส่งเสริมให้สื่อสารมวลชนทั้งวิทยุและโทรทัศน์ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนจัดรายการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ และควรส่งเสริมให้บุคคลวัยอื่นมีความเข้าใจที่ดีต่อผู้สูงอายุ โดยอาจให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ดำเนินรายการเอง อีกทั้งมีการจัดช่องทางและช่วงเวลาเฉพาะของรายการดังกล่าว ส่วนสื่อสารมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ ควรมีคอลัมน์เฉพาะเพื่อการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต ควรส่งเสริมบุคลากรผู้ผลิตสื่อหรือผลิตรายการทางสื่อสารมวลชนได้มีความรู้ในการผลิตสื่อหรือรายการที่เหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุและเหมาะสมกับความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

2) ด้านการมีส่วนร่วม

กิจกรรมการศึกษาในระบบ เช่น การให้ผู้สูงอายุแลกเปลี่ยนประสบการณ์การ เรียนรู้กับนักเรียนหรือวัยอื่นๆ ที่กำลังศึกษาในระบบโรงเรียน ตลอดจนการส่งนิสิตนักศึกษาออกไป ปฏิบัติงานภาคสนามเพื่อการเรียนรู้สังคม เพื่อให้มีจิตอาสา และเตรียมรับการเปลี่ยนแปลงในแต่ ละช่วงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

กิจกรรมศึกษานอกระบบ เน้นความมุ่งเน้นความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาจิตใจ การฝึกจิต ฝึกสมาธิ การศึกษาธรรมะเพื่อการเข้าใจชีวิต การยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย และจิตใจของตนเอง การเผชิญกับการสูญเสียบุคคลที่เป็นที่รัก การเรียนรู้และปรับตัวเกี่ยวกับ สุขภาพจิต การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง การเป็นสมาชิกกลุ่ม หรือชมรมของคนวัยใกล้เคียงกัน การมีส่วนร่วมการทำงานกับสังคมและการเป็นอาสาสมัครหรือ จิตอาสา การทำงานอดิเรกตามความสนใจ เพื่อให้ผู้สูงอายุคลายความวิตกกังวล และมีมีโนทัศน์ ด้านบวกต่อตนเองและครอบครัว เพื่อเสริมสร้างกำลังใจในการดำรงชีวิตที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วม ในการพัฒนาสังคมและสามารถอยู่ร่วมกับคนต่างวัยได้อย่างมีความสุข โดยให้โรงพยาบาล ศูนย์บริการสาธารณสุข สถานีอนามัย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น วิทยาลัยชุมชน มหาวิทยาลัย ในท้องถิ่น วัดหรือองค์กรทางศาสนาร่วมกันสนับสนุนการจัดการศึกษาและกิจกรรมเพื่อส่งเสริม ความมั่นคงทางจิตใจในลักษณะต่างๆ เช่น การปฏิบัติธรรม การทำจิตภาวนา รวมถึงเนื้อหา เกี่ยวกับการเผชิญความตายอย่างสงบเพื่อการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาทและตระหนักรู้อยู่เสมอ

การแสวงหาความรู้ที่เกี่ยวกับการยอมรับสภาวะแวดล้อมและสถานการณ์ต่างๆ ที่ เปลี่ยนแปลงไป การเห็นคุณค่าในตนเอง การฝึกจิตใจและการควบคุมอารมณ์ที่เหมาะสมและ หลากหลายข้างต้น จะพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นผู้ที่มีภูมิรู้เป็นคลังสมองที่สามารถถ่ายทอดความรู้ จัด กิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมให้ชุมชนได้เป็นอย่างดี กิจกรรมอาชีพบำบัดตามความสนใจ เพื่อความ เพลิดเพลินและผ่อนคลายอารมณ์ เช่น งานศิลปะ จักสาน ปั่น แกะสลัก การให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม และการพัฒนาตนเองให้เป็นที่พึ่งทางใจของคนในครอบครัวและชุมชน จึงมีความสำคัญยิ่ง

กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย เน้นความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้สำหรับผู้ สูงอายุในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุ ได้แก่ วัด หรือศาสนสถาน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สวนพฤกษศาสตร์ ศูนย์การกีฬาและ นันทนาการ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่า น้ำตก ทะเล เป็นต้น แหล่งการเรียนรู้ต้องจัดสถานที่

ที่เป็นมิตรสำหรับผู้สูงอายุ และสนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีทางเลือกในการเรียนรู้ด้วย

3) ด้านหลักประกันและความมั่นคง

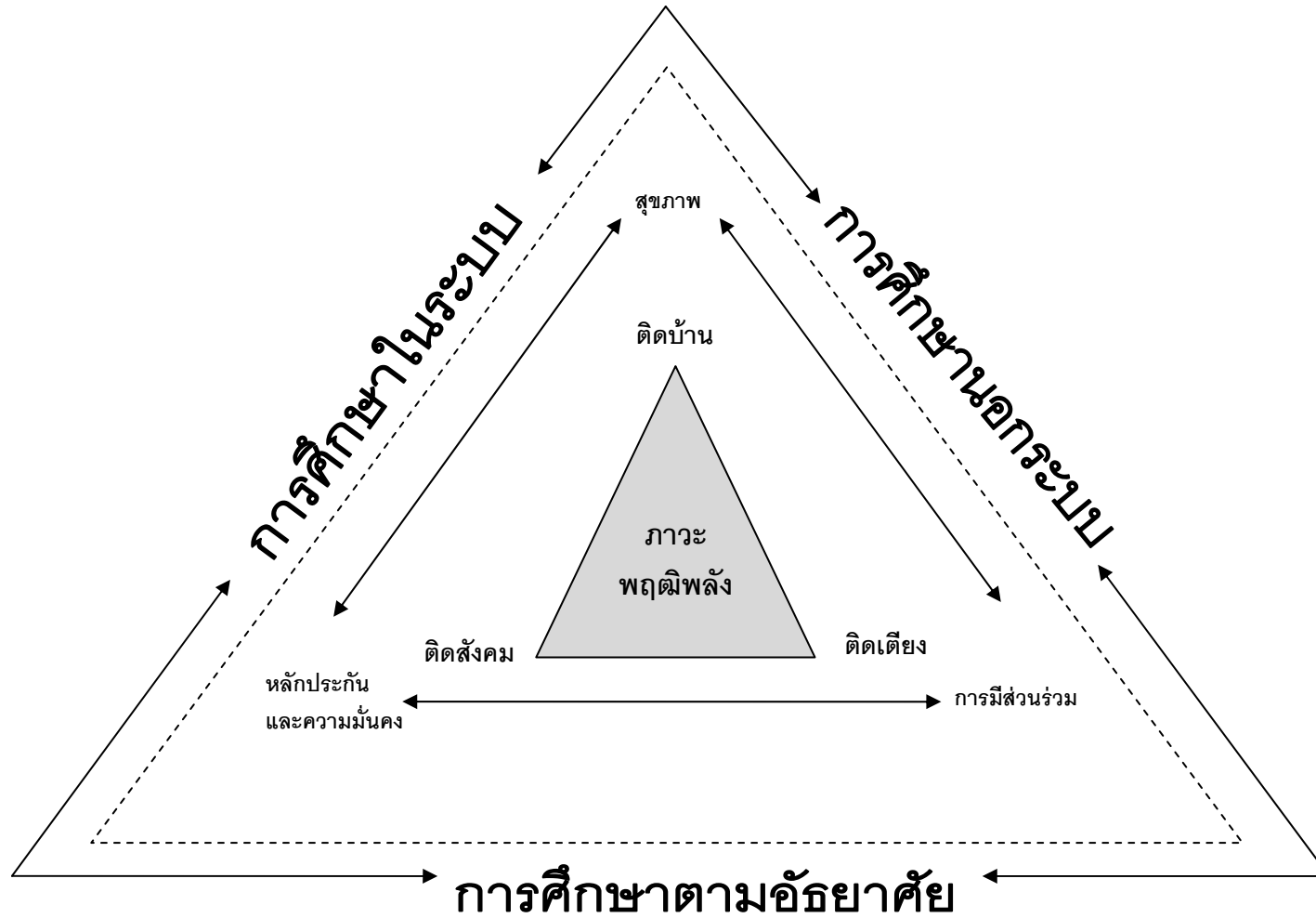
กิจกรรมการศึกษาในระบบ เช่น การพัฒนาหลักสูตรการออมทรัพย์ หลักสูตรการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่จัดให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมโดยโรงเรียนหรือสถานศึกษาทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นหลักสูตรที่ผู้สูงอายุได้ใช้มวลประสบการณ์ของตนในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับวัยอื่นๆ รวมถึงการเรียนรู้เพื่อให้ได้วุฒิการศึกษาหรือประกาศนียบัตรเฉพาะทางเพื่อนำไปประกอบอาชีพได้ในวัยสูงอายุ

กิจกรรมการศึกษานอกระบบ เป็นเนื้อหาเน้นการวางแผนและการจัดทำแผนการเก็บเงินออม การลงทุนระยะยาว การลงทุนระยะสั้นโดยเป็นการลงทุนที่ไม่เสี่ยง การดูแลเรื่องค่าใช้จ่าย การจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่าย และการหารายได้เสริม การอบรมระยะสั้น การฝึกทักษะด้านการฝึกอาชีพเสริม และการจัดหางานให้เหมาะสมกับความสามารถของผู้สูงอายุให้เป็นช่องทางในการเพิ่มพูนและเสริมรายได้ จะทำให้ชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุดีขึ้น การจัดการทรัพย์สินและพินัยกรรมของตนเอง คู่สมรส และทายาท ความรู้เรื่องกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาการเงิน สถาบันการเงิน การกู้ยืม การค้าประกัน และการลงทุนรวมถึงเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ พ.ศ. 2554

กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย มีบทบาทสำคัญเพื่อการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้สูงอายุ อาทิ สื่อการเรียนรู้และเอกสารที่จัดทำโดยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย การจัดบริการผู้สูงอายุที่ห้องสมุดชุมชนหรือศูนย์การเรียนรู้เพื่อให้ผู้ที่สนใจมาศึกษาหาความรู้และจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองร่วมกับกลุ่มช่วงวัยอื่นด้วยวิธีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย เป็นกระบวนการที่บูรณาการดำเนินงานอย่างเป็นพหุวัย เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุให้มีภาวะพหุศักยภาพ ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์กลุ่มผู้เรียน โดยให้ภาคีเครือข่าย ทั้งที่เป็นผู้สูงอายุ ครอบครัว โรงพยาบาล ศูนย์บริการสาธารณสุข สถานเอนามัย ศูนย์การเรียนรู้ และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้นตอนเพื่อความยั่งยืนของเมืองแห่งการเรียนรู้ต่อไป ดังแสดงในแผนภูมิที่ 4.11

แผนภูมิที่ 4.11 กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวความคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย



4. วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะ พหุพลังของผู้สูงอายุไทย

4.1 กลไกในการดำเนินงาน

4.1.1 **กลไกระดับชาติ** เป็นกลไกในระดับนโยบาย มีภารกิจตามพระราชบัญญัติ
ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์
และแผนงานระดับชาติ เพื่อดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อ
พัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย รวมถึงการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชาติ ดังนี้

1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

1.1) **กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ** เป็น องค์กรกลางที่
ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุน และกระตุ้น ให้ท้องถิ่นและ
ท้องที่พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ เช่น การจัดศูนย์บริการทางสังคม
ผู้สูงอายุในชุมชน การจัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุในวัดโดยชุมชน การจัดอบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุ
รวมถึงการบริการหน่วยเคลื่อนที่ เป็นต้น

1.2) **สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ** เป็นองค์กรหลักในการ
ส่งเสริม และพัฒนาผู้สูงอายุให้ใช้ศักยภาพอย่างมีคุณภาพ โดยการจัดทำฐานข้อมูลภาคี
เครือข่ายและประสานสัมพันธ์ภาคีเครือข่ายให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมกับการดำเนินงานของเมือง
แห่งการเรียนรู้

2) กระทรวงแรงงาน

2.1) **กรมการจัดหางาน** เป็นศูนย์กลางติดต่อประสานให้แก่ผู้สูงอายุที่
ต้องการทำงาน และบริษัทต่างๆ ที่ต้องการรับผู้สูงอายุเข้าทำงาน ซึ่งกรมการจัดหางานมีหน่วยงาน
จัดตั้งดำเนินการในทุกจังหวัด

2.2) **กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน** เป็นหน่วยงานฝึกอบรมเกี่ยวกับผู้ดูแล
ผู้สูงอายุทำงานทั้งภายในและภายนอกประเทศ รวมทั้ง เปิดฝึกอบรมทักษะ อาชีพต่างๆ ให้แก่
ผู้สูงอายุที่สนใจ รวมถึงการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ทักษะ อาชีพ เพื่อเป็นหลักสูตรแกนกลางใน
การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

3) กระทรวงศึกษาธิการ

3.1) **สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัย (สำนักงาน กศน.)** เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการจัดบริการ

การศึกษานอกระบบและกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยหลากหลายรูปแบบ ทั้งในการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน และการให้การศึกษาร่วมเพื่อช่วยพัฒนาอาชีพของผู้สูงอายุ โดยให้บริการทั้งในโรงเรียนประจำและโรงเรียนฝึกอาชีพเคลื่อนที่ การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อัตโนมัติชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย

3.2) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) มีภารกิจในการหน่วยงานจัดทำหลักสูตรวิชาการดูแลสุขภาพและพฤติกรรมอนามัยในชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นโดยเปิดให้ผู้สูงอายุเข้ามามีบทบาทเป็นวิทยากร

3.3) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) มีภารกิจในการจัดทำหลักสูตรการบริหารผู้สูงอายุ รวมทั้งติดตามและควบคุมการดำเนินงานของหน่วยงานด้านการศึกษาเอกชนให้เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษาระบบ

4) กระทรวงวัฒนธรรม โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) ทำหน้าที่รวบรวมและคัดเลือกผู้สูงอายุที่ทรงคุณค่าทางภูมิปัญญา เพื่อยกย่อง และเผยแพร่เพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์ในสังคมไทย

5) กระทรวงสาธารณสุข

5.1) กรมอนามัย มีภารกิจในการพัฒนาส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ใฝ่ระวังป้องกันรักษาฟื้นฟูสุขภาพอนามัยผู้สูงอายุ รวมทั้งการศึกษาวิจัย เพื่อหารูปแบบการดำเนินงาน เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ

5.2) สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ กรมการแพทย์ มีภารกิจในการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการแพทย์ โดยมุ่งเน้นการบริการเชิงรุกสู่ชนบท ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของตนเอง ผ่านทางระบบสาธารณสุขมูลฐาน รวมทั้งการเผยแพร่ความรู้ เกี่ยวกับผู้สูงอายุผ่านสื่อการศึกษาตามอัธยาศัยต่าง ๆ

5.3) กรมสุขภาพจิต มีภารกิจรับผิดชอบในการดูแลสุขภาพจิตผู้สูงอายุ จัดทำโครงการรณรงค์ต่างๆ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ โดยผ่านสื่อต่างๆ รวมทั้งรับปรึกษาปัญหาทางโทรศัพท์หมายเลข 1667

5.4) สำนักงานประกันสุขภาพ มีภารกิจรับผิดชอบในการให้สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลแก่กลุ่มผู้สูงอายุ

5.5) **สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)** มีภารกิจรับผิดชอบในการดำเนินงานด้านวิชาการที่ศึกษาวิจัย หรือสนับสนุนหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับผู้สูงอายุในประเด็นต่างๆ และเผยแพร่สู่สาธารณชน

6) กระทรวงมหาดไทย

6.1) **กรมการพัฒนาชุมชน** มีหน้าที่ในการพัฒนาส่งเสริมผู้สูงอายุในชุมชนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างมีศักยภาพและมีภาวะพหุศักยภาพ โดยสนับสนุนส่งเสริมการรวมกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความชำนาญเฉพาะด้านในสาขาวิชาชีพต่างๆ เพื่อถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และช่วยเหลือสังคม รวมทั้งจัดกิจกรรมฟื้นฟูชนบทรวมเนียบประเพณีเกี่ยวกับการยกย่องผู้สูงอายุและบุพการี เช่น วันสงกรานต์ วันแม่แห่งชาติ เป็นต้น

6.2) **กรมส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** ทำหน้าที่เกี่ยวกับภารกิจปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งรับผิดชอบงานเบี่ยงชีผู้สูงอายุ และกิจกรรมในชุมชนที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ โดยการจัดสวัสดิการรวมถึงการประสานงานกับศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุและศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุให้แก่องค์กรบริหารส่วนตำบล หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่มีความพร้อม

7) **กระทรวงคมนาคม** มีภารกิจในการจัดสภาพแวดล้อมในการขนส่งมวลชนให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

8) **กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา** โดยภารกิจแห่งประเทศไทยมีหน้าที่ในการส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุโดยใช้การเรียนรู้ตลอดชีวิต การกีฬา และการนันทนาการเป็นสื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้จัดทำโครงการและกิจกรรม เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้ดีขึ้น เช่น โครงการเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โครงการค่ายพักแรม การออกกำลังกาย เพื่อสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ โครงการส่งเสริมกีฬาและสุขภาพมวลชน เป็นต้น

9) **สำนักนายกรัฐมนตรี** โดยกรมประชาสัมพันธ์เป็นหน่วยงานกลางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความรู้ที่เป็นประโยชน์และส่งเสริมความเข้าใจให้ประชาชนและ สื่อมวลชนให้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ในวัยสูงอายุ

10) **หน่วยงานภาคเอกชน องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาคประชาชน** ที่มีกลไกการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุด้านการศึกษาตลอดชีวิต อาทิสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) เป็นต้น รวมถึงภาคประชาชน เช่น

ชมรมผู้สูงอายุทั่วประเทศ ชมรมอยู่รอยยิ้มชีวิตมีสุข และอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) เป็นต้น ทั้งนี้องค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มีการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้สูงอายุอย่างบูรณาการ

4.1.2 กลไกระดับท้องถิ่น เป็นกลไกในระดับจังหวัดและอำเภอ ที่มีภารกิจตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ในการนำนโยบายยุทธศาสตร์ และแผนงานระดับชาติ ไปขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติโดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาสามปีของจังหวัดและอำเภอ มีส่วนร่วมในการประสานสัมพันธ์ภาคีเครือข่ายทั้งภาคีเครือข่ายเชิงประเด็นและภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่ให้มาดำเนินงานอย่างเป็นหุ้นส่วน มีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย และติดตามความสามารถในการดำเนินงานทั้งในส่วนระดับท้องถิ่น (จังหวัดและอำเภอ) และในระดับท้องที่ (ตำบล เทศบาลและหมู่บ้าน) เป็นระยะเพื่อให้การดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยมีความเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ดังนี้

1) **ชมรมผู้สูงอายุ สาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ** โรงเรียนผู้สูงอายุ ภาคเอกชน เครือข่ายผู้สูงอายุ โดยการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (สำนักงาน กศน. จังหวัด) มีหน้าที่หลักในการร่วมให้ข้อมูล ร่วมให้คำแนะนำปรึกษากับประชาชนและหน่วยงาน จัดให้มีคณะกรรมการระดับจังหวัดที่ทำหน้าที่ดำเนินนโยบาย แผนขับเคลื่อนการพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เมื่อในระดับท้องที่สามารถเริ่มการดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ได้แล้ว มีภารกิจในการสนับสนุนโครงการ โดยให้งบประมาณผ่าน กองทุนผู้สูงอายุ กองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมจังหวัด (เป็นกองทุนเดียวที่สนับสนุนได้ในจังหวัด) ให้คำแนะนำ ปรึกษากับหน่วยงานต่างๆ ในจังหวัดตามภารกิจของกระทรวง เชื่อมโยง ประสานงาน หนุนเสริมให้เกิดการทำงานตามเป้าหมาย ภารกิจเพื่อประชาชนกลุ่มเป้าหมาย และติดตาม ประเมินผล กำกับงาน รวมถึงส่งต่อผลการดำเนินงานไปยังจังหวัดเพื่อให้การสนับสนุน และจัดตั้งเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ระดับจังหวัด

2) **องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.)** เป็นกลไกในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด

พ.ศ. 2540 ม.45 กำหนดบทบาทหน้าที่ให้ อบจ. สามารถตราข้อบัญญัติโดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย จัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัดและประสานงานการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดเพื่อนำไปสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ โดยสนับสนุนสภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น ประสานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ของสภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่น แบ่งสรรเงินซึ่งตามกฎหมายจะต้องแบ่งให้แก่สภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่น

3) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ

เป็นกลไกในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542 ม. 17 ภายใต้งบบังคับ ม.16 ให้ อบจ. มีอำนาจหน้าที่ในการรักษาพยาบาล การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ สาธารณสุขจังหวัดจึงมีบทบาทในการแบ่งปันทรัพยากรด้านการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะในด้านสุขภาพ ซึ่งอยู่ในอำนาจและหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

4) หน่วยงานต่างๆ ในระดับท้องถิ่น (จังหวัดและอำเภอ) เป็นกลไก

ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในการประสานแผนพัฒนาท้องถิ่นและการถ่ายโอนกิจกรรมบริการสาธารณะ โดยนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย เป็นร่างแผนพัฒนาระยะปานกลาง (3 ปี) และแผนพัฒนาประจำปีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการตรวจสอบและกลั่นกรองแผนพัฒนาดังกล่าว เพื่อเสนอผู้ว่าราชการจังหวัด การสนับสนุนด้านวิชาการข้อมูลและให้คำปรึกษาแนะนำในการวางแผนพัฒนา การประสานแผนพัฒนา และการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ ติดตามความก้าวหน้าของโครงการอินเทอร์เน็ตตำบล เพื่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ ติดตามประเมินผลการดำเนินงาน และดำเนินการตามโครงการถ่ายโอนกิจกรรมบริการสาธารณะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งติดตามการแบ่งปันทรัพยากรร่วมกันในท้องถิ่น เช่น การใช้ทรัพยากร สถานที่และบุคลากรของหน่วยงานต่างๆ ในระดับท้องถิ่นเพื่อภารกิจกรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพและคนทุกวัย

4.1.3 กลไกระดับท้องถิ่น เป็นกลไกในระดับตำบลและหมู่บ้าน มีภารกิจในการนำนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนงานระดับท้องถิ่น ไปขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติโดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาสามปีของตำบล มีส่วนร่วมในการประสานสัมพันธ์ภาคีเครือข่ายทั้งภาคีเครือข่ายเชิงประเด็นและภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่ให้มาดำเนินงานอย่างเป็นหุ้นส่วน มีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย และติดตามความสามารถในการดำเนินงานในระดับท้องถิ่น (ตำบล เทศบาลและหมู่บ้าน) เป็นระยะ ที่สำคัญ คือ มีบทบาทเป็นผู้ปฏิบัติการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในท้องถิ่น เพื่อให้การดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุไทยมีความเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ดังนี้

1) **องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล ศูนย์การศึกษาครอบครัวและ การศึกษาตามอัธยาศัยตำบล/แขวง (กศน. ตำบล/ แขวง) ชมรมผู้สูงอายุระดับอำเภอและ ตำบล** มีหน้าที่ในการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่รับผิดชอบตามพระราชบัญญัติการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น พ.ศ. 2542 โดยจากผลการวิจัย พบว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและชมรมผู้สูงอายุ ควร มีบทบาทหลักในการประสานสัมพันธ์ข่าวสาร/ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุผ่านฝ่ายพัฒนาชุมชน/ เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ เริ่มการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุไทย โดยการจัดเวทีประชาคม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุและคนทุกวัยร่วมกันเสนอปัญหาและความ ต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และพัฒนาท้องถิ่นให้ เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ ด้วยการจัดทำเป็นโครงการ เสนอเข้าแผนประจำปี/ แผนพัฒนาท้องถิ่น 3 ปี ผ่านสภา อบต./ สภาเทศบาลพิจารณาบรรจุเป็นแผนงาน/ แผนงบประมาณประจำปีของท้องถิ่น ทั้งนี้ประสานงานกับ พมจ. สำนักงาน กศน. จังหวัด หรือหน่วยงานอื่นให้การสนับสนุนโครงการ (งบประมาณบางส่วน) เพื่อให้โครงการมีความต่อเนื่องในระดับท้องถิ่น

2) **หน่วยงานต่างๆ ในระดับท้องถิ่น (ตำบลและหมู่บ้าน)** เช่น ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน (ศรช.) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต./สถานีอนามัย) ชมรมผู้สูงอายุ รวมทั้ง ที่ตั้ง/หน่วยงานราชการหรือองค์กรชุมชน เช่น ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ที่ทำการกำนัน โรงเรียน ศาลา ประชาคม ฯลฯ มีบทบาทเป็นสถานที่ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เช่น การประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ให้สิทธิชุมชนร่วม บริหารจัดการทรัพยากรสร้างกลไกการดำเนินงานให้แก่ชุมชน รวมถึงส่งเสริมให้บุคลากรใน หน่วยงานร่วมเป็นผู้ปฏิบัติงาน (ตัวแทนของหน่วยงานของรัฐ) ร่วมกับกลุ่มผู้จัดการเรียนรู้ในชุมชน

(ชมรมผู้สูงอายุ เครือข่ายจิตอาสา อสม. อผส.) ร่วมประชุมประจำเดือนของชุมชน สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น เช่น แจกเรื่องประชาสัมพันธ์ขอข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง และเป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุผ่านทางหอกระจายข่าวในชุมชน ติดประกาศประชาสัมพันธ์ที่ชุมชน เป็นผู้ประสานงาน แจกข่าวสารไปกับอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อกระจายข่าวต่อในชุมชน แจกข่าวผ่าน อพม. ไปกระจายต่อในหมู่บ้านโดยให้ข้อมูลด้วยภาษาชาวบ้านและเปิดโอกาสให้ซักถามได้ อันเป็นการเอื้ออำนวยให้ผู้สูงอายุเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3) **วัด ศาสนสถาน** เป็นกลไกที่สำคัญในสังคมไทย โดยเฉพาะบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะบุคคลที่คนในชุมชนให้การยอมรับเป็นผู้นำชุมชนตามธรรมชาติ มีบทบาทเป็นศูนย์กลางจัดกิจกรรมรวมกลุ่ม เช่น การนำเด็กไปจัดรายการวิทยุในชุมชน การจัดกีฬาเยาวชน การทำกิจกรรมผู้สูงอายุ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่สาธารณะ พื้นที่อเนกประสงค์ในการจัดกิจกรรมแบบพหุวัยของคนในชุมชน

4) **โรงเรียน สถานศึกษาในท้องถิ่น** เป็นกลไกทางการศึกษาที่มีความใกล้ชิดกับผู้สูงอายุเป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัย ทั้งเป็นผู้เรียนและผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยควรบรรจุหลักสูตรครอบครัวศึกษา หลักสูตรการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับประชาชนในชุมชนตั้งแต่อายุ 45 ปีขึ้นไป

5) **บ้านและครอบครัวของผู้สูงอายุ** เป็นกลไกที่ใกล้ชิดผู้สูงอายุที่สุดในระดับปัจเจกบุคคล มีบทบาทในการดูแลสมาชิกในครอบครัวตั้งแต่เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ขึ้นภายในครอบครัว โดยการนำผู้สูงอายุไปเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์กันในชุมชนเป็นระบบเครือข่าย ญาติมิตรที่คุ้นเคยมีการอุปถัมภ์ค้ำชูกันรุ่นต่อรุ่น การนับญาติจึงสะท้อนให้เห็นความสำคัญของกลไกบ้านและครอบครัว หากมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก ระบบการดูแล อุปถัมภ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตเพื่อเป็นบทเรียนแก่ลูกหลาน อันเป็นปัจจัยการเรียนรู้ภายในครอบครัวเชิงปัจเจก ก็จะมีมากขึ้น

4.2 กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

4.2.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ เริ่มต้นจากตัวแทนของทุกกลุ่มในชุมชน (ตำบล/หมู่บ้าน) เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้แทนทางศาสนา โรงเรียนในชุมชน สถานประกอบการ ร้านค้า และหน่วยธุรกิจต่าง ๆ หน่วยงานของรัฐและเอกชนในท้องถิ่น และผู้แทนผู้สูงอายุร่วมกับ คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นผู้ริเริ่มและกำหนดวัตถุประสงค์ ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชน โดยมีภาคีเครือข่าย เช่น ศูนย์ กศน. และชมรม ผู้สูงอายุในพื้นที่ เป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงาน จากนั้นชุมชนจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินกิจกรรม การเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุไทย ประกอบด้วย ดำเนินงานพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้ขึ้น เพื่อ ดูแลรับผิดชอบงานด้านการพัฒนาชุมชนโดยตรงตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ โดยพัฒนาบุคลากร ที่จะเป็นผู้ดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ การตั้งหน่วยงานกลางเป็นไปเพื่อดำเนินงาน คณะกรรมการดำเนินงาน หรือคณะทำงาน ตามการกำหนดเป้าหมายการพัฒนา ยุทธศาสตร์การ ดำเนินงาน และนโยบายสาธารณะ คณะกรรมการดังกล่าวควรมาจากความเห็นชอบของคนทุกวัย ในชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นตัวแทนการทำงานเพื่อส่วนรวมในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้และ สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดขึ้นในเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยวิเคราะห์สภาพชุมชน โดยรวม ผ่านการจัดเวทีประชาคม หรือการสอบถาม เพื่อนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ของ กระบวนการดำเนินกิจกรรมและพัฒนาเป็นแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อ มอบหมายบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบ รวมถึงการแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตาม วัตถุประสงค์ในขั้นต่อไป

4.2.2 การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ควร วิเคราะห์ศักยภาพของภาคีเครือข่ายที่เป็นหุ้นส่วนในการดำเนินการ รวมถึงแสวงหาความร่วมมือ เพิ่มเติมในการสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ จากทุกฝ่ายในชุมชนทั้งองค์กร ท้องถิ่น หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น สถานประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้แทน ประชาชน การร่วมมือกันนั้นต้องเป็นการร่วมมือแบบหุ้นส่วนคือ การร่วมลงทุน ร่วมวางแผน ร่วม ดำเนินงาน และร่วมรับผลการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนเพื่อดำเนินการตาม วัตถุประสงค์ โดยมีลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) และเน้นหุ้นส่วนที่สามารถ วางแผนในเชิงรุกได้ (Proactive Partnership) รวมถึงส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอันมีค่าให้ มีประสิทธิภาพสูงสุด ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแสดงความพยายามร่วมกัน โดยไม่ลดทอนความแข็งแกร่ง

ของแต่ละฝ่าย ประชาชนได้รับการพัฒนาด้วยการเรียนรู้จนสามารถที่จะปรับตัวและหาแนวทางวิธีแก้ปัญหา ไม่ว่าจะปัญหาหรือสถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร รวมทั้งการมุ่งให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กระบวนการสำคัญคือ การกำหนดบุคคล และกลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบให้ชัดเจน ประกอบด้วยปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก สถาบันต่างๆที่เป็นตัวหลัก กลุ่มที่เป็นแกนกลาง กลุ่มสนใจ และนายจ้างที่เป็นตัวหลัก ดังนี้

1) **ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก** คือ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดและผลักดันให้มีกิจกรรมที่สำคัญต่างๆ ในพื้นที่ โดยบุคคลเหล่านี้จะมีลักษณะที่สามารถสร้างความศรัทธาและความน่าเชื่อถือแก่คนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี เช่น ผู้นำชุมชนในปัจจุบันและในอดีต นายกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น นายอำเภอ ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน พระครู หมอเมือง ครู หัวหน้าสถานศึกษา ผู้นำหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เป็นต้น

2) **สถาบันที่เป็นตัวหลัก** คือ องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ ที่มีส่วนสำคัญในการริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ให้แก่คนในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา วัด/ศาสนสถาน ศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ สถานีอนามัย ชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่ เป็นต้น

3) **กลุ่มที่เป็นแกนนำ** คือ กลุ่มคนที่เป็นคนในพื้นที่ซึ่งรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ อุทิศเวลาและทรัพยากรอื่นๆ มีการบริหารจัดการในความเป็นกลุ่มคน โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนและส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่กันและกัน ได้แก่ กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ได้แก่ กรรมการหมู่บ้าน กลุ่มสมุนไพรรวมกลุ่มสตรีทอผ้า ฯลฯ ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มจัดการกองทุนธุรกิจชุมชน กองทุนออมทรัพย์หมู่บ้าน เป็นต้น

4) **กลุ่มผู้สนใจ** คือ ผู้ที่มีลักษณะเป็นตัวของตัวเองหรือมีความคิดเป็นของตนเอง และเป็นคนไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่จะคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ อีกทั้งยังเป็นคนที่มีความกระตือรือร้น สนใจและเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนอย่างสม่ำเสมอ โดยจะกล้าแสดงความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนและเสนอแนะกิจกรรมต่างๆ ที่จะจัดขึ้น ได้แก่ ผู้นำเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ชาวบ้านผู้สนใจ เป็นต้น

5) **นายจ้างที่เป็นตัวหลัก** คือ ตัวแทนจากหน่วยงานเอกชนหรือสถานประกอบการที่มีบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนและสนับสนุนเพื่อสานต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน NGOs

ธนาคาร สถานศึกษาเอกชน โรงงาน สถานประกอบการ ร้านค้า และหน่วยธุรกิจต่าง ๆ ในพื้นที่ เป็นต้น

4.2.3 การดำเนินกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความต้องการจากผู้สูงอายุ อย่างแท้จริง มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ และเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มวัยในชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้เปิดกว้าง ผู้สูงอายุ เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้ง่าย ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยจัดในลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้ ที่ให้ความสำคัญ ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน โรงพยาบาล ชมรมผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน โดยยึดหลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลจากการดำเนินงาน ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาของชุมชนและสิ่งที่ควรปรับปรุงร่วมจัดกิจกรรม และร่วมรับผลจากกิจกรรม และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน

4.2.4 การประเมินผล คือ การประเมินตามสภาพจริงและการสังเกต ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้กลับไปทบทวน สัมผัส ทำความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองในเรื่องที่ได้เรียนรู้ ตลอดจนการทำกิจกรรมต่างๆ การประเมินความสามารถของตนเองในการเรียนรู้ การสะท้อนความคิดเห็นต่อการเรียนรู้ การเสาะหาวิธีการและการวางแผนพัฒนางาน กระบวนการทั้งหมดดังกล่าวจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังสามารถใช้การประเมินผลในลักษณะของการสัมภาษณ์ แบบสอบถาม การประเมินตามสภาพจริง การวัดผลภาคปฏิบัติ การใช้แฟ้มสะสมผลงาน แบบทดสอบ โดยเน้นการนำความรู้ ความเชี่ยวชาญที่มีอยู่เดิมของผู้สูงอายุมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม นำความรู้ที่ฝังลึกในตัวผู้สูงอายุมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุด้วยกันหรือบุคคลวัยอื่นในสังคม ให้มีขึ้นเพื่อกำกับติดตามและประเมินผลความสำเร็จเป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงาน โดยคณะกรรมการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้ และภาคีเครือข่ายร่วมกันติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ พร้อมกันทั้งชุมชน ด้วยวิธีการประชุมชาวบ้าน เวทีประชาคม รวมถึงการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน หรือการสื่อสารผ่านช่องทางอื่น เช่น วิทยุกระจายเสียง สื่อต่างๆ ในชุมชน เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มได้เกิดความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และได้เห็นผลของการดำเนินงาน ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุเกิดความสนใจและมีส่วนร่วมมากขึ้น นำปัญหามาหารือกับประชาชน และนำข้อเสนอแนะต่างๆ มาปรับปรุงการดำเนินงานให้พัฒนาขึ้น ซึ่งชุมชนควรพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศหรือระบบข้อมูลเพื่อสรุปและรวบรวมองค์ความรู้ของแต่ละโครงการอย่างเป็นระบบ ถือเป็น

เป็นองค์ความรู้สำคัญของชุมชนสำหรับผู้สนใจ เพื่อความสะดวกในการสืบค้น หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่นต่อไป

เห็นได้ว่า กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย ให้ประสบความสำเร็จได้นั้น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ต้องกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกันในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ การปรับกลยุทธ์การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในชุมชน โดยเน้นการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ให้มากขึ้น การส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน การวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและกำหนดแนวทางในการพัฒนาในอนาคต การรักษาทรัพยากรในชุมชนที่มีคุณค่า ตลอดจนการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด การที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องปฏิรูปและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้มีความสำคัญอย่างเท่าเทียมกับการศึกษาในระบบ ทั้งด้านการดำเนินงานและงบประมาณ รวมทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบ อาจต้องปรับบทบาทจากผู้ปฏิบัติมาเป็นผู้สนับสนุนองค์กรหรือหน่วยงานระดับท้องถิ่นและภาคประชาชนให้มีบทบาทหลักในการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในท้องถิ่น ในแง่การส่งเสริมและการสนับสนุนศักยภาพ ความรู้พื้นฐาน ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการศึกษาตลอดชีวิตแก่บุคลากรที่จัดการศึกษาในพื้นที่ การระดมสรรพกำลังและสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการศึกษาตลอดชีวิต จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเป็นหลักประกันผู้สูงอายุไทยจะได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน และมีการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพตามที่สังคมไทยพึงปรารถนาอย่างแท้จริง

4.3 ภาควิชาเครือข่ายในการดำเนินงาน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ภาควิชาเครือข่ายเชิงพื้นที่ ได้แก่ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ องค์กรเอกชน สถาบันศาสนา สถานประกอบการ ตลอดจนองค์กรอื่นๆ มีบทบาทร่วมกันบริหารจัดการ จัดสรรทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน และภาควิชาเครือข่ายเชิงประเด็น คือ ภาควิชาเครือข่ายที่มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานด้านการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ ซึ่งภาควิชาเครือข่าย ต้องร่วมกันวางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และวิธีการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพ

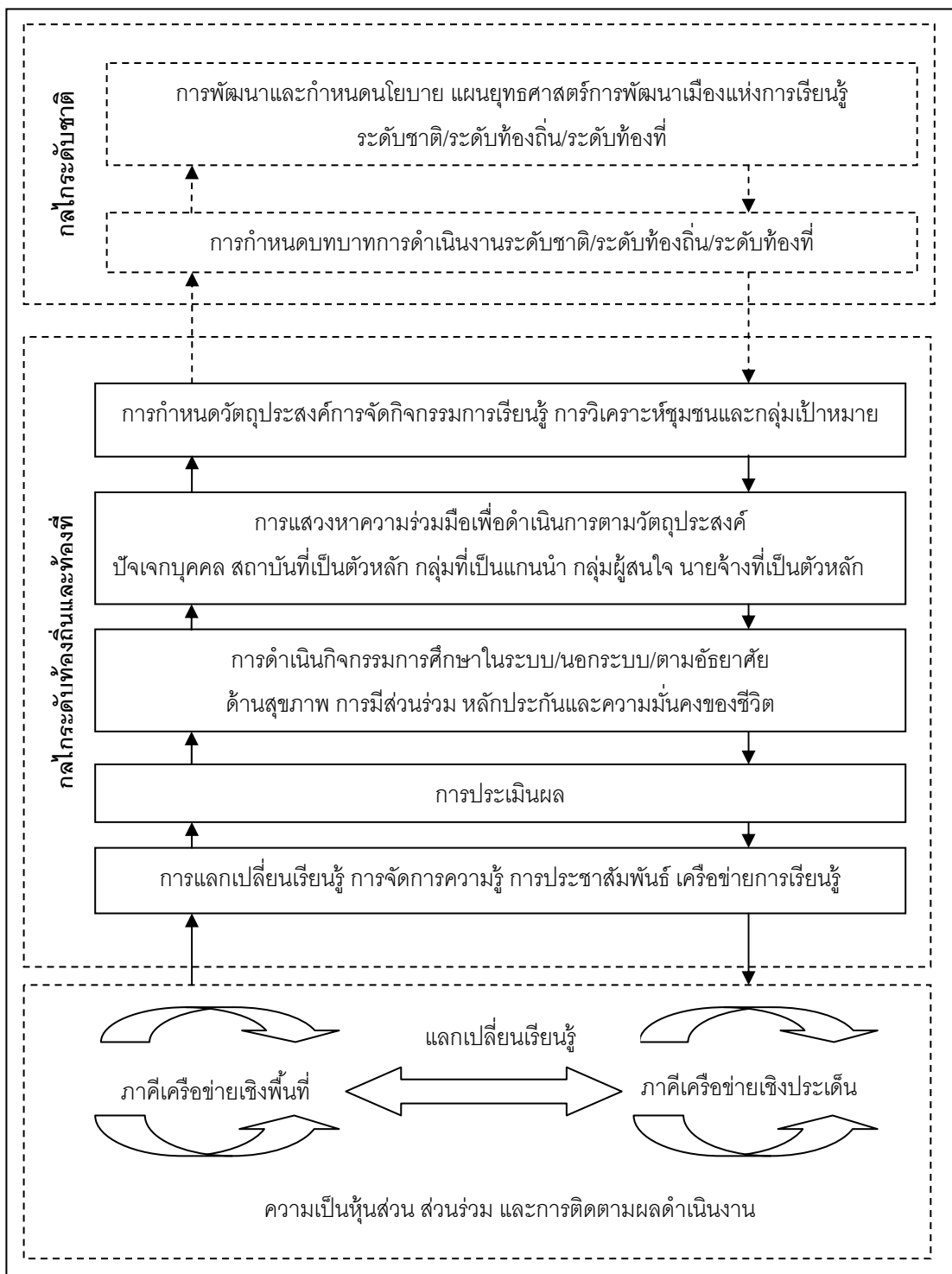
ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน โดยอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน รวมทั้งสภาพพื้นที่และพื้นฐานการศึกษาของกลุ่มผู้สูงอายุ

กิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นต้องให้ผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายมีส่วนร่วมในการวางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และควรมีคณะกรรมการจากหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุมาร่วมกำหนด เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนและเป็นการต่อยอดกิจกรรมที่แต่ละหน่วยงานจัดอยู่ รวมถึงสนับสนุนให้ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพเป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ

การบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ควรให้ผู้สูงอายุบริหารจัดการตามความเหมาะสม เช่น ส่วนใดที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง ควรดำเนินการไปก่อน หรือกิจกรรมใดที่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกอาจดำเนินการภายหลัง ประเด็นสำคัญ คือ การสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มในลักษณะชมรมผู้สูงอายุหรือกลุ่มสนใจทุกหมู่บ้าน โดยยึดหลักการว่าชมรมผู้สูงอายุดำเนินงานโดยผู้สูงอายุ เพื่อผู้สูงอายุและชุมชน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นแกนกลางในการจัดหาสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เช่น ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุ ในชุมชน องค์กรสวัสดิการชุมชน องค์กรสาธารณประโยชน์ รวมถึงการพัฒนาคลังข้อมูลของรัฐที่ส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายดำเนินการได้อย่างเกื้อกูลกัน ให้ผู้สูงอายุเข้าถึงบริการทางการศึกษาได้ โดยปราศจากอุปสรรค

เห็นได้ว่า วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย ประกอบด้วย กลไกการดำเนินงาน กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ และภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน เป็นวิธีการดำเนินงานที่เกิดจากฐานคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ตามความต้องการของผู้สูงอายุ มีหลายระดับตั้งแต่ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และระดับท้องที่ ในระดับท้องที่ซึ่งแบ่งเป็นระดับกลุ่มบุคคลและระดับบุคคล ซึ่งมีกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นการเรียนรู้ที่ผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิต เป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ และเป็นการเรียนรู้แบบพหุวัย โดยยอมรับบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของกลไกแต่ละกลไกที่เป็นแรงผลักดันการดำเนินการเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยให้มีความหมายและเป็นรูปธรรม เหมาะสมกับแต่ละบริบทและภูมิสังคมของแต่ละชุมชน แสดงในแผนภูมิที่ 4.12

แผนภูมิที่ 4.12 วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนา
ภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย



————— หมายถึง วิธีดำเนินงานหลัก - - - - - หมายถึง การส่งเสริมสนับสนุน

ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อ พัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

ผู้วิจัยนำสาระสำคัญที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศในการวิจัยขั้นตอนที่ 1 การนำเสนอยุทธศาสตร์ที่ได้จากสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยในการวิจัยขั้นตอนที่ 2 และผลการวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้ในการวิจัยขั้นตอนที่ 3 อันเป็นปัจจัยขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติในระยะเวลา 10 ปี (พ.ศ.2556 - 2565) ประกอบด้วย ประเด็นยุทธศาสตร์ 5 ยุทธศาสตร์เรียงตามลำดับความสำคัญและความเร่งด่วน โดยแบ่งเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับภาครัฐ ภาคการปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยสำคัญที่สุดอันดับแรกที่ทำให้เกิดเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุขึ้นได้ คือ การกำหนดนโยบายสาธารณะ ผนวกกับบริบทสังคมไทยในระยะเวลา 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 - 2565) พบว่า ความรู้ความเข้าใจ ส่วนใหญ่ของประชาชนในชุมชนยังเชื่อว่าผู้สูงอายุไม่จำเป็นต้องได้รับการศึกษา ทำให้ขาดการส่งเสริมเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง กลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย คือ การกำหนดนโยบายสาธารณะ ที่ระบุหลักการ เป้าหมาย มาตรฐาน กลไก รวมทั้งบทบาท สิทธิ และสวัสดิการของภาคีเครือข่าย อันก่อให้เกิดความตระหนักในความสำคัญ

ของการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ที่เน้นให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันแบบพหุวัย และส่งผลให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงความสำคัญจำเป็นของการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความใฝ่รู้ และสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีทักษะกระบวนการคิด การวิเคราะห์ และแก้ปัญหา สามารถใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนมีโอกาสและสามารถเลือกที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงอายุ ในรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และมีคุณภาพ ตรงตามความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของแต่ละบุคคล

แนวทางการปฏิบัติ

1.1 ภาครัฐ

1.1.1 กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงสาธารณสุข และสถาบันการศึกษาด้านสุขภาพ ร่วมกันกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ที่ระบุหลักการ เป้าหมาย มาตรฐาน กลไก รวมทั้งบทบาท สิทธิ และสวัสดิการของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมสนับสนุนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับท้องถิ่น และท้องถิ่น ทั้งการศึกษานอกระบบ การศึกษาในระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน

1.1.2 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมส่งผู้แทนเพื่อเป็นคณะกรรมการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยในคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ ทำหน้าที่พิจารณา เสนอนโยบาย แผน ส่งเสริม และประสานงานในการกำหนดหลักการ เป้าหมายในการดำเนินงาน กลไกและบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มาตรฐานการดำเนินงาน สิทธิ รวมถึงสวัสดิการของภาคีเครือข่ายที่ร่วมดำเนินงาน อันเป็นกลไกที่สามารถระดมสรรพกำลังจากภาคส่วนต่างๆ อย่างเป็นระบบ คณะกรรมการกลางระดับชาติยังมีบทบาทในการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพของการดำเนินงาน

1.2.3 สำนักนายกรัฐมนตรีน โดยกรมประชาสัมพันธ์ร่วมกับสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในสังคมมีความตระหนักถึงคุณค่าของการเรียนรู้ สนใจและใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การคิดวิเคราะห์ อย่างมีเหตุผล ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม คุณธรรม จริยธรรมพื้นฐาน และความเป็นนานาชาติ บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย รวมทั้งการใช้ความรู้ และประสบการณ์ต่างๆ ทั้งมวลประสบการณ์ของผู้สูงอายุเองหรือคนรอบข้างในการตัดสินใจ หรือดำเนินการต่างๆ เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

1.2 ภาคการปกครองส่วนท้องถิ่น

1.2.1 ชมรมผู้สูงอายุ สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ โรงเรียนผู้สูงอายุ ภาคเอกชน เครือข่ายผู้สูงอายุ โดยการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (สำนักงาน กศน. จังหวัด) ร่วมกันขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะในระดับชาติไปสู่การปฏิบัติ โดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาสามปีของภาคการปกครองส่วนท้องถิ่น ผ่านการประสานสัมพันธ์ภาคี เครือข่ายทั้งภาคีเครือข่ายเชิงประเด็นและภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่ ให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน อย่างเป็นหุ้นส่วน มีส่วนร่วม และมีการติดตามความสามารถในการดำเนินงานทั้งในระดับท้องถิ่น (จังหวัดและอำเภอ) และในระดับท้องที่ (ตำบล เทศบาลและหมู่บ้าน) เป็นระยะๆ เพื่อการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

1.2.2 องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ร่วมกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (สำนักงาน กศน. จังหวัด) พัฒนานโยบายที่สนับสนุนการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุและโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสถานภาพที่ดี มีบทบาทในชุมชน เช่น สนับสนุนให้มีชมรมผู้สูงอายุในแต่ละหมู่บ้าน กำหนดนโยบายส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคง รวมทั้งการจัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านการจัดทำโครงการ เทคนิคการจัดกิจกรรม จิตวิทยาผู้สูงอายุ การประเมินผล การประสานงาน ริเริ่ม แนะนำ ให้คำปรึกษาและติดตามผลอย่างเป็นระบบแก่บุคลากรในชมรมผู้สูงอายุ ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรที่ไปทำหน้าที่สนับสนุนและทำงานกับผู้

เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต โดยประสานงานอย่างใกล้ชิดกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่

1.2.3 องค์กรบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ร่วมกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (สำนักงาน กศน. จังหวัด) ประสานกับภาครัฐในการจัดทำเกณฑ์การยกย่องเมืองแห่งการเรียนรู้ที่มีการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จ ในด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นประจำและต่อเนื่อง ใช้สื่อและเทคโนโลยีใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นสื่อกลางในการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ และช่วยในการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมถึงควรมีการประเมินผลเมืองแห่งการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยดูความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของบุคคลเป็นหลัก

1.3 **ภาคประชาสังคม** ได้แก่ หน่วยงานภาคเอกชน องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาคประชาชน ที่มีกลไกการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุด้านการศึกษาดูตลอดชีวิต อาทิ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) เป็นต้น รวมถึงภาคประชาชน เช่น ชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) เป็นต้น มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะกับทางภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะผู้จัดการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้ และมีบทบาทในการกำหนดแผนปฏิบัติการของเมืองแห่งการเรียนรู้ในชุมชน ให้เหมาะสม สอดคล้องกับความสนใจของผู้สูงอายุ อีกทั้งส่งเสริมการปรับทัศนคติของประชาชนทุกวัยให้ยกย่องผู้ที่ใฝ่ศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ว่าเป็นคนที่มีคุณค่า มีความขยันหมั่นเพียร และสามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะ พหุพลังของผู้สูงอายุไทย

ผลการวิจัย พบว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างบูรณาการคือกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย หากใน พ.ศ. 2556 ยังคงพบว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุยังดำเนินงานแบบแยกส่วนและไม่มีความต่อเนื่อง สถานศึกษาในระบบส่วนใหญ่ไม่มีการจัดการศึกษาที่มีส่วนในการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

ในขณะที่การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ยังมีหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยไม่เพียงพอ ขณะที่กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้น แต่ยังไม่รับรู้สิทธิทางการศึกษา ขาดแรงจูงใจ และทักษะในการเรียนรู้ ขาดฐานข้อมูลด้านการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ทำให้ผู้จัดการศึกษา ผู้ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา และภาคีเครือข่ายขาดแรงจูงใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้จัดการเรียนรู้อย่างคงมีบทบาทเป็นผู้จัดมากกว่าเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา จึงควรพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยเป็นการเฉพาะตามสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ

แนวทางการปฏิบัติ

2.1 ภาครัฐ

2.1.1 กระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกับกระทรวงมหาดไทย สถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน วิทยาลัยชุมชน รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันทบทวนหลักคิดที่จำกัดสิทธิและผลกีดกันผู้สูงอายุออกจากระบบการศึกษา และปรับนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ โดยการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยที่เป็นหลักสูตรแกนกลางที่บูรณาการการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย แบ่งเนื้อหาออกเป็นด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต รวมถึงกำหนดหลักเกณฑ์แนวทางการจัดการศึกษา

2.1.2 กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พัฒนาหลักสูตรพัฒนาบุคลากรผู้จัดการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ เพื่อการถ่ายทอดความรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ เช่น ทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุในการดำเนินชีวิต รวมถึงสาระเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม จัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยการใช้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อพัฒนาทักษะการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการและความสนใจของผู้สูงอายุ

2.1.3. กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และ

หน่วยงานในระดับท้องถิ่น พัฒนาระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศที่สนับสนุนการดำเนินงานการ เรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุให้มีความครอบคลุม ถูกต้อง ทันสมัย และเข้าถึงได้ง่าย

2.2 ภาคการปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2.1 ชมรมผู้สูงอายุ สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ โรงเรียนผู้สูงอายุ ภาคเอกชน เครือข่ายผู้สูงอายุ โดยการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์จังหวัด (พมจ.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (สำนักงาน กศน. จังหวัด) ร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์เพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยของแต่ละ ชุมชน ที่มีกิจกรรมการเรียนรู้เป็นอัตลักษณ์ สอดคล้องกับสภาพภูมิสังคมและสภาพทางกายภาพ ของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน อีกทั้งจัดระบบ ระบบช่วยเหลือดูแล เน้นแนว และส่งต่อผู้สูงอายุทุก กลุ่มเป้าหมาย ให้มีโอกาสและเข้าถึงการศึกษาเรียนรู้ตามศักยภาพ เน้นการดำเนินงานอย่าง บูรณาการและเป็นพหุวัย

2.2.2 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด ร่วมกับ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) และองค์การบริหารส่วน จังหวัด (อบจ.) ปรับบทบาทเป็นหน่วยอำนวยความสะดวก และกระจายอำนาจให้องค์กรระดับชุมชนมี บทบาทและหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ โดยประสานงานและเสริมสร้าง ความเข้มแข็งให้ชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย และมีคุณภาพสอดคล้องกับ สภาพ ปัญหา และความต้องการจำเป็นของผู้สูงอายุและชุมชน การดำเนินงานระหว่างภาคการ ปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่น และระดับท้องถิ่นในลักษณะสหวิชาชีพ อย่างบูรณาการ โดยยึดพื้นที่และผู้สูงอายุในพื้นที่เป็นหลัก เพื่อให้กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้น ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุและชุมชนอย่างเป็นองค์รวม

2.3 ภาคประชาสังคม

2.3.1 หน่วยงานภาคเอกชน องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาค ประชาชน ที่มีกลไกการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุด้านการศึกษาตลอดชีวิต อาทิ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) รวมถึงภาคประชาชน เช่น ชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.)

อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ฯลฯ มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์ เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยในฐานะผู้จัดการศึกษา อันเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่สำหรับชุมชน การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยสำรวจความต้องการของผู้สูงอายุ ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เวทีประชาคม หรือการทำวิจัย เพื่อการสร้างสรรค์องค์ความรู้ที่ดี เหมาะสม และมีประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริง

2.3.2 ชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ มีบทบาทในการประสานภาคีเครือข่าย ทั้งเชิงพื้นที่และเชิงประเด็น เพื่อนำหลักสูตรการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ด้วยการจัดกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นความคิด ความรู้และความเข้าใจ รวมทั้งการอบรมเสริมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์ให้คนทุกวัย เห็นความสำคัญและสนใจการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์รูปแบบ ผ่านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์ที่เอื้อต่อการส่งเสริมการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์และการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์อย่างเป็นองค์รวม

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การบริหารจัดการและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์ตามแนวคิดการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยอย่างบูรณาการ

ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์ตามแนวคิดการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ทั้งระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น จำเป็นต้องสร้างระบบบริหารจัดการเพื่อการดำเนินงานเป็นการเฉพาะ รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์ที่ครบครัน ได้แก่ ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับชุมชน การเดินทางที่สะดวก รวมทั้งชุมชนมีการออกแบบที่เหมาะสม พื้นที่ชุมชนได้รับการจัดสรรอย่างเป็นสัดส่วน เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนในการดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ และการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ รวมทั้งพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์อย่างครบวงจร ชุมชนต้องมียุทธศาสตร์ประกอบในเชิงโครงสร้างทางสังคม มีโครงสร้างพื้นฐานและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์ ย่อมจะทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็ง อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์ที่มีความยั่งยืน

3.1 ภาครัฐ

3.1.1 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำหนดระบบบริหารจัดการของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพทพลังของผู้สูงอายุไทยอย่างบูรณาการ เช่น นโยบาย แผนงาน และแหล่งที่มาของงบประมาณสนับสนุน โดยบูรณาการการดำเนินงานของทุกภาคส่วน ในการให้บริการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนแบบองค์รวม และพัฒนาศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เน้นความต่อเนื่อง เชื่อมโยงเป็นวงจรของทุกช่วงวัย โดยประสานงานกับเครือข่ายองค์กรการเรียนรู้ภาคีรัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการ ร่วมกับครอบครัว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ จัดกิจกรรมในชุมชนที่เน้นการคิดและการลงมือปฏิบัติร่วมกัน การมีส่วนร่วม การถ่ายทอดภูมิปัญญาระหว่างวัยต่าง ๆ เพื่อสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน

3.1.2 กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวัฒนธรรม และกระทรวงสาธารณสุข มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนเมืองแห่งการเรียนรู้ที่มีการบริหารจัดการที่ประสบความสำเร็จ ในด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นประจำและต่อเนื่อง ด้วยการประเมินผลเมืองแห่งการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยดูความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของบุคคลเป็นหลัก

3.1.3 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนทรัพยากร ปรับปรุงกลไกกฎระเบียบ เพื่อสนับสนุนกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยเสริมจุดเด่น อัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน รวมทั้งจัดสรรงบประมาณสำหรับการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนให้พอเพียง และมีประสิทธิภาพ ตลอดจนกำหนดกลไกสร้างระบบจูงใจ เช่น การให้ค่าตอบแทน การให้เกียรติยศ การให้การยอมรับ อันนำไปสู่มาตรการสร้างแรงจูงใจสำหรับบุคลากรในแต่ละภาคีเครือข่ายอย่างเฉพาะเจาะจง อันส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

3.2 ภาคการปกครองส่วนท้องถิ่น

3.2.1 ชมรมผู้สูงอายุ สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ โรงเรียนผู้สูงอายุ ภาคเอกชน เครือข่ายผู้สูงอายุ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (สำนักงาน กศน. จังหวัด) ร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ บริหารโดยคณะบุคคลที่มาจากการเลือกตั้ง ดำเนินงานด้วยหลักธรรมาภิบาล มีความรอบรู้ คณะผู้บริหารเมืองควรมีวาระไม่เกิน 4 ปี และสามารถได้รับเลือกอีกแต่ไม่เกิน 2 วาระ มีคณะเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุที่มีความรับผิดชอบ ดำเนินงานตามนโยบายของผู้บริหารเมือง รวมถึงมีงบประมาณหรือรายได้ที่เพียงพอ องค์กรกลางควรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่สนับสนุนบุคลากรให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิก และจัดกิจกรรมการเรียนรู้บริการแก่ชุมชนด้วย อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

3.2.2 ชมรมผู้สูงอายุ สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ โรงเรียนผู้สูงอายุ ภาคเอกชน เครือข่ายผู้สูงอายุ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (สำนักงาน กศน. จังหวัด) ร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยความร่วมมือจากองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ในการออกแบบชุมชนหรือปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ และโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับชุมชน เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะสำหรับจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ ประกอบด้วย พื้นที่สำหรับกิจกรรมต่างๆ เป็นพื้นที่ที่ปลอดภัย ปราศจากอุปสรรค (barrier free) ทุกคนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ตามวัย อย่างอิสระและสร้างสรรค์ การจัดพื้นที่ทางความคิดให้ผู้สูงอายุได้แสดงออก แสดงความสามารถ จัดกระบวนการและกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเอง อันเป็นการส่งเสริมให้ค้นพบศักยภาพและคุณค่าของตนเอง รวมถึงพื้นที่ทางสื่อที่เป็นสาธารณะ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีสิทธิ มีส่วนร่วมในการแบ่งปัน จัดสรรทรัพยากรในสังคม ร่วมกำหนดทิศทางในการบริการหรือสวัสดิการสำหรับชุมชน และพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในแต่ละชุมชนให้มีเพียงพอและมีลักษณะหลากหลายรูปแบบ เช่น ห้องสมุด สถานศึกษา พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ฝึกอาชีพในชุมชน โดยเปิดโอกาสให้เข้าถึงข้อมูลได้ง่าย และสะดวก

3.3 ภาคประชาสังคม

3.3.1 ชมรมผู้สูงอายุระดับอำเภอและตำบล ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล ศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล/แขวง (กศน. ตำบล/ แขวง) เร่งการพัฒนาพื้นที่สาธารณะสำหรับผู้สูงอายุให้เกิดขึ้น เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีกิจกรรมการเรียนรู้ มากมายและหลากหลาย เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน เพื่อยกระดับการศึกษาหรือ พัฒนาความรู้ และทักษะที่จำเป็นที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของบุคคลและชุมชน

3.3.2 หน่วยงานต่างๆ ในระดับท้องถิ่น (ตำบลและหมู่บ้าน) เช่น ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน (ศรช.) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล ชมรมผู้สูงอายุ รวมทั้งที่ตั้ง/หน่วยงาน ราชการหรือองค์กรชุมชน เช่น ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ที่ทำการกำนัน โรงเรียน ศาลาประชาคม วัด ศาสนสถาน ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล จัดสรรพื้นที่ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ในชุมชน เพื่อให้ ผู้สูงอายุและคนวัยอื่นๆ ในเมืองแห่งการเรียนรู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ หลากหลาย เพิ่มการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการเรียนรู้ โดยจัดให้เป็น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การ เรียนรู้ ศูนย์กีฬา เป็นต้น

3.3.3 หน่วยงานต่างๆ ในระดับท้องถิ่น ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล จัดตั้ง หน่วยงานกลางเพื่อทำหน้าที่กำกับดูแล ติดตามการดำเนินงานของพื้นที่สาธารณะสำหรับคนทุกวัย ในเมืองแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ให้ใช้ความรู้จากแหล่งการเรียนรู้เป็นฐานในการพัฒนา ความรู้ ทักษะ และเจตคติที่จำเป็นต่อการทำงาน และการดำเนินชีวิต รวมทั้งการใช้ความรู้เพื่อ นำไปแก้ปัญหา

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชาติ

จากการวิจัย พบว่า พบว่า บรรยากาศการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะ พหุพลังของผู้สูงอายุไทย สะท้อนจากการที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มี กิจกรรมการเรียนรู้ตลอดเวลา คนทุกวัยในสังคมสนใจใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการ ประชาสัมพันธ์การเรียนรู้ มีการนำเสนอผลงาน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จูงใจให้เห็น ความสำคัญของการเรียนรู้ โดยมีภาคีเครือข่ายเป็นกลไกในชุมชนที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรม การเรียนรู้ โดยเน้นบทบาทชมรมผู้สูงอายุที่ดำเนินงานอยู่ทุกตำบล อีกทั้ง พบว่า การสื่อสารภายใน ชุมชนมีความสำคัญ ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายและเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ทั้ง

ภายใน และการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ในแต่ละท้องถิ่น ก่อให้เกิดการพัฒนาเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ระดับจังหวัด และระดับชาติในที่สุด

การจัดการความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และแลกเปลี่ยนวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) หรือ Benchmarking เพื่อนำมาปรับปรุงผลการดำเนินงานของชุมชน โดยเลือกสรรและนำวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศเหล่านั้น ไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการทำงานของตนเอง ซึ่งไม่ใช่การลอกเลียนแบบแต่เป็นการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ๆ อันเกิดจากการเรียนรู้และนำมาพัฒนางานของชุมชนที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและบริบทของสังคมไทยโดยพัฒนาความรู้จากฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมบูรณาการกับฐานความรู้ด้านนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคลหรือชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการพัฒนาของแต่ละชุมชนต่อไป จึงสมควรพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยให้เป็นต้นแบบขยายผลไปยังชุมชนอื่น

4.1 ภาครัฐ

4.1.1 กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวัฒนธรรม และกระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น และมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สมควรพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยต้นแบบที่เหมาะสม 4 แห่ง ตามบริบท 4 ภูมิภาคของประเทศไทย โดยนำหลักการ องค์ประกอบ รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้และวิธีดำเนินงานที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ใช้งบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ดำเนินการประมาณ 3 – 4 ปี แล้วทำการประเมินผล โดยมีข้อตกลงกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ ว่าเมื่อการดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ต้นแบบบรรลุผลแล้ว ให้ทำการส่งมอบงานแก่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบดูแลต่อในฐานะงานประจำ โดยพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ต้นแบบให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ศึกษา ดูงาน และเป็นแกนกลางในการขยายผลการดำเนินงาน รวมถึงรายงานแก่คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติได้รับทราบเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีและรัฐบาลต่อไป

4.1.2 กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวัฒนธรรม และกระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษาให้พัฒนาขีดความสามารถในการวิจัยและพัฒนาด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มกันทำวิจัยแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงาน

4.2 ภาคการปกครองส่วนท้องถิ่น

4.2.1 ชมรมผู้สูงอายุ สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย โรงเรียนผู้สูงอายุ ภาคเอกชน และเครือข่ายผู้สูงอายุ โดยการส่งเสริมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกับ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (สำนักงาน กศน. จังหวัด) ส่งเสริมและพัฒนางานวิจัยเพื่อแสวงหาองค์ความรู้ รูปแบบ นวัตกรรม และวิธีการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ อย่างเป็นรูปธรรม โดยถอดองค์ความรู้ จากบุคลากรที่ทำงานด้านการพัฒนาชุมชน ครอบครัว และสมาชิกในครอบครัวของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ นำมาจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อเผยแพร่แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้มีการปรับเปลี่ยนวิถีคิดและกระบวนการทำงานเพื่อพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ รวมถึงการวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรในเครือข่าย เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในอนาคต และให้การวิจัยเป็นกลไกในการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลลัพธ์การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4.2.2 ชุมชน หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น และสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย และชมรมผู้สูงอายุ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกันพัฒนาฐานข้อมูลและสื่อการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุ ที่เหมาะสมกับสภาพปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุแต่ละช่วงวัย ในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต โดยให้ถ่ายทอดการเข้าถึงและการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิต และสนับสนุนให้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชน ศูนย์อินเทอร์เน็ต กสทช. (USO NET) มีบทบาทในการเป็นฐานข้อมูลและสื่อการเรียนรู้สารสนเทศและสื่อเพื่อส่งเสริมการศึกษา

ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุให้เหมาะสมกับปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุแต่ละช่วงวัย และช่องทางารรับสื่อที่ผู้สูงอายุแต่ละคนต้องการ

4.3 ภาคประชาสังคม

4.3.1 ชมรมผู้สูงอายุระดับอำเภอและตำบล ภาคีเครือข่ายผู้สูงอายุ องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาคประชาชน ที่มีกลไกการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุด้านการศึกษาตลอดชีวิตร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล ศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล/แขวง (กศน. ตำบล/ แขวง) มีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยมีการคัดเลือก ฝึกฝน และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่อยู่เสมอ ซึ่งแต่ละภาคีเครือข่ายต้องคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสม มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่สำคัญคือเป็นที่ยอมรับนับถือและสามารถเป็นศูนย์รวมของเครือข่ายที่สอดคล้องกับภารกิจหลักของแต่ละภาคีเครือข่ายได้

4.3.2 ชมรมผู้สูงอายุระดับอำเภอและตำบล ภาคีเครือข่ายผู้สูงอายุ องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาคประชาชน ร่วมกับสถาบันการศึกษาในชุมชนทั้งโรงเรียน วิทยาลัยชุมชน และมหาวิทยาลัย ร่วมกันวิเคราะห์และสังเคราะห์ถอดองค์ความรู้ในชุมชน ที่อยู่ใน ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน และนำองค์ความรู้มาจัดการอย่างเป็นระบบ รวบรวมความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน เพื่อเป็นการแสวงหาองค์ความรู้ที่หลากหลายและมีประโยชน์สูงสุดต่อบุคคล และชุมชน พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดเก็บ เช่น จัดทำเอกสารความรู้ หลักสูตรสำหรับการเรียนการสอน การเก็บข้อมูลในสื่อเทคโนโลยีต่างๆ และค้นคว้าองค์ความรู้ได้อย่างรวดเร็ว สามารถใช้ประโยชน์ได้

4.3.3 ชมรมผู้สูงอายุระดับอำเภอและตำบล ภาคีเครือข่ายผู้สูงอายุ องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาคประชาชน ร่วมกับสถาบันการศึกษาในชุมชนทั้งโรงเรียน วิทยาลัยชุมชน และมหาวิทยาลัย ร่วมกันทำวิจัยพื้นฐาน ที่นักวิจัยในชุมชนสามารถมีส่วนในการศึกษาวิจัยร่วมกับนักวิจัยของสถาบันการศึกษา รวมทั้งจัดระบบการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมเชิงลึก สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาทุกสาขาให้ผลิตองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับศักยภาพของประเทศ เพื่อสร้างสรรค์คุณค่า และพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน

4.3.4 ชมรมผู้สูงอายุระดับอำเภอและตำบล ภาคีเครือข่ายผู้สูงอายุ องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดทำปฏิทินการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นความสนใจของประชาชน หรือการสื่อสารกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ผ่านวิทยุชุมชน หอกระจาย สื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ และสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น อินเทอร์เน็ต รวมถึงการจัดเวทีประชาคมในชุมชน การร่วมให้ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายของกลไกภาครัฐที่เชื่อมโยงกับชุมชน เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย

ผลการวิจัย พบว่า การส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายได้รับโอกาสในการจัดสรรทรัพยากรและเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อการดำเนินงาน มีความสำคัญและส่งผลต่อความต่อเนื่องและความยั่งยืนของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย จึงสมควรให้มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ ต่อเนื่อง และเป็นรูปธรรมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณ การระดมทรัพยากรหรืองบประมาณของรัฐ หรือแหล่งเงินสนับสนุนภายนอก รวมถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ร่วมกันให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น บุคคล วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ สื่อและเทคโนโลยี และงบประมาณ เพื่อก่อให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

5.1 ภาครัฐ

5.1.1 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงการคลัง จัดตั้งคณะกรรมการกลางเพื่อจัดสรรทรัพยากร และพัฒนาองค์ความรู้ที่จำเป็นเกี่ยวกับวิธีการบริหารจัดการทั้งในระดับชุมชนและประเทศ การพัฒนาระบบบริหารจัดการโดยสร้างความเชื่อมโยงแหล่งทรัพยากรทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นกลไกในการบริหารจัดการตามกระบวนการของการจัดการความรู้

5.1.2 กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวัฒนธรรม และกระทรวงสาธารณสุข สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) จัดสรรงบประมาณเพื่อการวิจัยทุนทางสังคมของแต่ละชุมชน อาทิ ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ และทุนทางการเงิน โดยใช้กระบวนการสืบค้น ถอดองค์ความรู้และประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่เป็นผู้รู้หรือภูมิปัญญา โดยรวบรวมเป็นคลังข้อมูลในชุมชน และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน สนับสนุนคนให้รุ่นใหม่มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับปราชญ์ ผู้รู้ หรือผู้สูงอายุในชุมชน ในประเด็นเกี่ยวกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น

5.2 ภาคการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (สำนักงาน กศน. จังหวัด) ควรกระจายอำนาจตามศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนา เพื่อให้หน่วยงานในชุมชน เช่น ชมรมผู้สูงอายุ สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ โรงเรียนผู้สูงอายุ ภาคเอกชน และเครือข่ายผู้สูงอายุ ได้บริหารจัดการทรัพยากรการเรียนรู้ในชุมชน อย่างอิสระ คล่องตัว และสามารถบริหารจัดการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อเพิ่มศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความพร้อมให้กับชุมชนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

5.3 ภาคประชาสังคม ชมรมผู้สูงอายุ สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ โรงเรียนผู้สูงอายุ ภาคเอกชน และเครือข่ายผู้สูงอายุ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ เพื่อบริหารจัดการงบประมาณและการแบ่งปันทรัพยากรทั้งที่เป็นทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรสถานที่ และองค์ความรู้ รวมถึงการพัฒนาความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน อาทิ การจัดตั้งและบริหารจัดการกองทุนในชุมชน การรวมกลุ่มในกลุ่มสังจะออมทรัพย์ หรือการพัฒนาเป็นรูปแบบสหกรณ์เพื่อนำภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในท้องถิ่นมาใช้ สร้างสรรค์คุณค่าสินค้าและบริการ อันส่งผลให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทย อันก่อให้เกิดหลักประกันและความมั่นคงของชีวิตมากขึ้น

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทย ที่ประกอบด้วย หลักการ องค์ประกอบ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ วิธีดำเนินงาน และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 4.13

แผนภูมิที่ 4.13 อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ



ส่วนที่ 3.2 ผลการประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพลวัตของผู้สูงอายุไทยด้วยแบบประเมินรูปแบบ

การประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลวัตของผู้สูงอายุไทย ใช้แบบประเมินรูปแบบ มีลักษณะเป็นแบบประเมินแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) ในลักษณะคำถามปลายเปิด สำหรับให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาและประเมิน (แสดงในภาคผนวก ค หน้า 540)

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดพลวัต และด้านการศึกษา จากระดับพื้นที่ ระดับพื้นที่สาธารณะ และระดับนโยบาย จำนวน 30 คน มีผู้ตอบแบบประเมินรูปแบบ จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ผลการประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพลวัตของผู้สูงอายุไทยด้วยแบบประเมินรูปแบบ (แสดงในภาคผนวก ฉ หน้า 607) พบว่า

ตอนที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตอบแบบประเมินมีตำแหน่งปัจจุบันเป็นประธานชมรมผู้สูงอายุ ประธานสาขาผู้สูงอายุ ประธานศูนย์ประสานงานภาคเอกชน ประธานกลุ่มอาสาสมัคร ประธานคณะกรรมการ และประธานมูลนิธิเกี่ยวกับผู้สูงอายุ มากที่สุด จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 23.33 รองลงมาคือ ผู้อำนวยการมูลนิธิ ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก และผู้อำนวยการกลุ่มงาน จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00

ผู้ทรงคุณวุฒิสังกัดองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ มากที่สุด จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 43.33 รองลงมาสังกัดภาคประชาชน จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 30.00

ผู้ทรงคุณวุฒิมีประสบการณ์การทำงานส่วนใหญ่ 30 ปี ขึ้นไป จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 70.00 รองลงมาคืออยู่ระหว่าง 20 – 29 ปี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 23.33

ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ด้านหลักการ องค์ประกอบ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และวิธีดำเนินงาน

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นต่อ หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในภาพรวมในระดับดีมาก โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นทั้งในประเด็น นโยบายในการพัฒนาผู้สูงอายุมีประสิทธิภาพและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ เป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุมีความสอดคล้องกับบริบทประเทศไทย และ กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับดีมาก

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นต่อ องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในภาพรวมในระดับดีมาก โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นในประเด็น องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย มีความสอดคล้องกับหลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย มีประสิทธิภาพ เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย มีความสอดคล้องกับบริบทประเทศไทย องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับดีมาก และในประเด็น องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย มีความถูกต้องเหมาะสม ในระดับดี

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นต่อ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในภาพรวมในระดับดีมาก โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นในประเด็น กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยมีความถูกต้องเหมาะสม กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยสอดคล้องกับบริบทประเทศไทย กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับดีมาก และในประเด็นกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยมีประสิทธิภาพ และกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติในระดับดี

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นต่อ **วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย** ในภาพรวมในระดับดีมาก โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นทั้งในประเด็น การกำหนดวัตถุประสงค์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยมีความถูกต้องเหมาะสม การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ การดำเนินกิจกรรมมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบท และการประเมินผลนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ในระดับดีมาก

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

จากผลการศึกษาข้อเสนอแนะเพิ่มเติม พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

3.1 ในอนาคตประเทศไทยจะเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน การแข่งขันในด้านต่างๆ จะมีมากยิ่งขึ้น ผู้สูงอายุจำเป็นต้องได้รับการศึกษาในด้านต่างๆ เพื่อให้เท่าทันการแข่งขัน เช่น การศึกษาภาษาของประเทศเพื่อนบ้าน อย่างไรก็ตาม เมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยต้องเน้นความเป็นเอกลักษณ์ไทย ขนบธรรมเนียมอันดีงาม และภูมิปัญญาของผู้สูงอายุไทย

3.2 เมืองแห่งการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยนำเสนอ มีองค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้ที่สะท้อนให้เห็นบรรยากาศของการเรียนรู้ มีการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ฯ และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนฯ โดยกลไกการเรียนรู้ของทุกระดับ ในอนาคตอาจนำไปสู่การพัฒนาเป็นข้อกำหนดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยได้

สรุปว่า ผลการประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยด้วยแบบประเมินรูปแบบส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีมาก มีความถูกต้องเหมาะสม มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบทประเทศไทย และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยต่อไป

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประยุกต์ใช้แนวคิดอนาคตศึกษา ด้วยเทคนิคการวิจัยอนาคต มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ

1. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
2. เพื่อสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ
3. เพื่อตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ตลอดจนวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้

วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการศึกษาเอกสาร และส่วนที่ 2 เป็นการศึกษากรณีตัวอย่างที่ดีทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ จำนวน 3 กรณีตัวอย่าง

1.1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศจากการศึกษาเอกสาร ประกอบด้วย เอกสาร ตำรา งานวิจัย บทความ สารนิพนธ์ และวิทยานิพนธ์ทั้งในระดับดุซฐิปัณฐิตและมหาบัณฐิต รวมถึงข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ตามเกณฑ์ในการคัดเลือกคือเป็น

เอกสารที่จัดทำขึ้นในระยะ 10 ปี (ระหว่าง พ.ศ. 2547 – 2556) จำนวน 88 รายการ แบ่งเอกสารออกเป็น 2 ระดับ คือ เอกสารชั้นปฐมภูมิ และเอกสารชั้นทุติยภูมิ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบศึกษาเอกสาร และตัวผู้วิจัยเป็นเครื่องมือ วิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ จากการศึกษาเอกสาร 10 ประเด็น คือ (1) บริบททั่วไป โดยศึกษาในด้านสังคม (ประชากร การศึกษา ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม สาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต) ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง (2) นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนา (3) องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ โดยศึกษาลักษณะร่วม ความแตกต่าง (ความเป็นอัตลักษณ์) และปัจจัยสนับสนุนไปสู่ความสำเร็จ (4) กลไกการดำเนินงาน (5) รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต (6) กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ (7) ภาควิเคราะห์ในการดำเนินงาน (8) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (9) ปัญหาและอุปสรรค (10) แนวโน้มทิศทางการพัฒนาในอนาคตและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลัง

1.2 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศจากการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี

ผู้วิจัยคัดเลือกกรณีตัวอย่างที่ดีในประเทศอย่างเจาะจงจากชุมชนนำร่องในการดูแลผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนในโครงการพัฒนาเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการจัดการสุขภาพโดยชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนทางวิชาการร่วมกันจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และพื้นที่โครงการวิจัยนำร่องชุมชนนำอยู่พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยที่ดำเนินการโดยมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) เพื่อเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและถอดองค์ความรู้ของกรณีตัวอย่าง จำนวน 2 แห่ง คือ ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ และตำบลดอนสมอ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี โดยเข้าพื้นที่สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 17 คน ระหว่างวันที่ 22 ถึงวันอังคารที่ 28 สิงหาคม 2555 และเข้าพื้นที่สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบาย

ระดับปฏิบัติการ ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลดอนสมอ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี จำนวน 20 คน ระหว่างวันพฤหัสบดีที่ 8 พฤศจิกายน ถึงวันศุกร์ที่ 9 พฤศจิกายน 2555

การศึกษากกรณีตัวอย่างที่ดีในต่างประเทศ พิจารณาจากกรณีตัวอย่างที่ดีซึ่งมีการดำเนินงานในลักษณะเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุโดยเป็นประเทศที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว มีสัดส่วนประชากรสูงอายุ และลักษณะทางสังคมที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประเทศไทย คือ จังหวัดคัมมะโมะโตะ ประเทศญี่ปุ่น โดยเข้าพื้นที่สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดคัมมะโมะโตะ ประเทศญี่ปุ่น จำนวน 10 คน ระหว่างวันศุกร์ที่ 28 กันยายน ถึง วันพุธที่ 10 ตุลาคม 2555

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เจาะลึก ประกอบกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศในภาพรวม 10 ประเด็นในลักษณะเดียวกับการศึกษาเอกสาร

จากนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุของต่างประเทศและเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุของประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสร้างภาพอนาคต (Scenario planning) โดยคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดพหุพลัง และด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน จำนวน 30 คน เข้าร่วมระดมความคิดเห็นในการประชุมเชิงปฏิบัติการมองภาพอนาคต หัวข้อ “อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย” เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 เวลา 09.00 -16.00 น. ณ ห้องประชุม 405 ชั้น 4 อาคารประชุมสุข อาชีวอำรุง คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยพิจารณาเกณฑ์ช่วงเวลาที่ใช้ในการสร้างภาพอนาคตไว้ 10 ปี (พ.ศ.2556 – 2565) ซึ่งเป็นการศึกษาอนาคตภาพตามเกณฑ์ที่น้อยที่สุด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ประเด็นในการสร้างภาพอนาคต แบ่งออกเป็น 5 ประเด็นย่อย คือ (1) หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย (2) องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย (3) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย (4) วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย ภายใต้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงภายใต้แนวโน้มและแรงผลักดันหลักที่เป็นตัวการของการเปลี่ยนแปลง (5) ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

จากนั้น ผู้วิจัยนำผลการสร้างภาพอนาคตและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการมองภาพอนาคตไปทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งจะกระทำตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูล และปรับปรุงแก้ไข (ร่าง) อนาคตภาพฯ และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย ตลอดจนวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้

การวิจัยในขั้นตอนที่ 3 แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการสนทนากลุ่ม และส่วนที่ 2 เป็นการประเมินรูปแบบโดยใช้แบบประเมินรูปแบบ ดังนี้

3.1 การตรวจสอบ (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย และวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้ ใช้การระดมความคิดผู้ทรงคุณวุฒิจากระดับพื้นที่ ระดับพื้นที่สาธารณะ และระดับนโยบาย จำนวน 17 คน ด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2556 เวลา 09.00 -12.00 น. ณ ห้องประชุม 405 ชั้น 4 อาคารประชุมสุข อชาวอำรุง คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวทางการสนทนากลุ่ม มีสาระแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ ประเด็นที่ 1 การพิจารณา (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และประเด็นที่ 2 การวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ โดยผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันวิพากษ์ความเป็นไปได้อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยภายใต้แนวโน้มและความไม่แน่นอนต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ และมองทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ว่าจะมีทางใดที่มุ่งไปสู่อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยที่พึงประสงค์

3.2 การประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ใช้แบบประเมินรูปแบบในการรวบรวมข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิระดับพื้นที่ ระดับพื้นที่สาธารณะ และระดับนโยบาย จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินรูปแบบ เป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ในลักษณะคำถามปลายปิด แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในประเด็นเกี่ยวกับ หลักการ องค์ประกอบ กระบวนการพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในประเด็นดังกล่าว และตอนที่ 3 ข้อวิพากษ์ ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

จากนั้น ผู้วิจัยนำเสนออนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ในรูปแบบความเรียง แผนภาพ และคำอธิบายเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ตามบริบทของแต่ละชุมชนเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยและรองรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยต่อไป

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

1.1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศจากการศึกษาเอกสาร พบว่า

1.1.1 บริบททั่วไป พบว่า ปรากฏการณ์และกระแสการเปลี่ยนแปลง ด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง ในภาพรวม พบว่า ประชากรโลกเป็นสังคมผู้สูงอายุทั้งด้านปริมาณและสัดส่วน ภายใต้กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาผู้สูงอายุ เชิงบวกที่มองว่าผู้สูงอายุสามารถพัฒนาให้เป็นบุคลากรที่มีคุณประโยชน์ต่อสังคมได้ ด้วยการพัฒนาผู้สูงอายุให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต ในยุคสังคมฐานความรู้และกระแสสังคมพหุวัฒนธรรม มีผลให้เกิดการพัฒนาและจัดการความรู้ในชุมชนต่างๆ ให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับคนทุกวัย ในชุมชน ให้ตระหนักถึงหน้าที่ของตนในฐานะความเป็น “พลโลก” ที่ดีควบคู่ไปกับการเป็น “พลเมือง” ของแต่ละชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน

1.1.2 นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนา พบว่า เป้าหมายของการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศมุ่งให้เกิดเมืองที่เต็มไปด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิตร่วมกันของ “คนทุกวัย” อย่างสร้างสรรค์ รวมถึงการสร้างองค์ประกอบและปัจจัยต่างๆ ที่ส่งเสริมให้คนในเมืองกระหายใฝ่หาความรู้ จึงจำเป็นต้องมีองค์กรกลาง และพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายและมากพอต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้นนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับเมืองแห่งการเรียนรู้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ การพัฒนาระดับปัจเจกบุคคล การพัฒนาชุมชน สังคม และ/หรือเมือง และการพัฒนาประเทศในอนาคต มุ่งเน้นการพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณลักษณะเฉพาะ เปิดโอกาสทางการศึกษาเรียนรู้ การพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต รวมทั้งการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการในทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อเอื้ออำนวยให้ผู้สูงอายุมีการพัฒนาภาวะพหุพลัง มีศักยภาพที่จะอยู่ในครอบครัว ชุมชน สังคม และเมืองนั้นๆ อย่างมีความสุข

1.1.3 องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย พบว่า เมืองแห่งการเรียนรู้ต้องมีแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนสู่การ

เป็น เมืองแห่งการเรียนรู้ ดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยได้รับความร่วมมือจากทุกคน และพัฒนาโดยใช้องค์ความรู้ และทุนทางสังคมของชุมชนเป็นฐาน โดยมีคณะทำงานที่พร้อมทั้งความรู้ความสามารถและความมุ่งมั่นตั้งใจ ยึดหลักหลักประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาล มีปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำที่เป็นที่เคารพนับถือ และศรัทธาของประชาชน ผ่านการมีส่วนร่วมของการทำกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนด้วยสถาบันพื้นฐานทางสังคม อาทิ สถาบันศาสนา สถานศึกษา และครอบครัว มีแหล่งการเรียนรู้ที่สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ อันก่อให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ

1.1.4 กลไกการดำเนินงาน เมืองแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นได้โดยมีการศึกษาและการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา มีการบูรณาการการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาระบบการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานทุกขั้นตอน ตามบริบทพื้นที่ และวัฒนธรรมการเรียนรู้ในชุมชน โดยมีกลไกหลัก 3 ประการ คือ หลักของความร่วมมือแบบหุ้นส่วน หลักการของการมีส่วนร่วม และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน โดยปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดและผลักดันให้มีกิจกรรมที่สำคัญต่างๆ ในพื้นที่ สถาบันที่เป็นตัวหลักในพื้นที่ริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ให้แก่คนในพื้นที่ กลุ่มที่เป็นแกนนำรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ อุทิศเวลาและทรัพยากรอื่นๆ มีการบริหารจัดการในความเป็นกลุ่มคน เพื่อทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนและส่งเสริมการเรียนรู้ให้แกกันและกัน กลุ่มผู้สนใจมีความกระตือรือร้น สนใจ และเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และนายจ้างที่เป็นตัวหลักมีบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนและสนับสนุนเพื่อสานต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในพื้นที่

1.1.5 รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ สะท้อนให้เห็นประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น คือ การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุต้องให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพิงตนเองได้ทั้งก่อนเกษียณและหลังเกษียณ และการส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายเข้ามามีบทบาทการมีส่วนร่วม และแบ่งเบาภาระในการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุอายุในฐานะหุ้นส่วน

รูปแบบกิจกรรมการจัดการศึกษามีการบูรณาการอย่างหลากหลายในลักษณะพหุวัย เน้นการอภิปรายหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกันอย่างไม่เป็นทางการ สื่อและแหล่งการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญและใกล้ชิดในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุเป็นรายบุคคล การประเมินผลควรประเมินตามสภาพจริงด้วยการสังเกต โดยมีการบริหารจัดการในลักษณะที่

ส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายร่วมกันบริหารจัดการ ใ้ทั้งงบประมาณสนับสนุนและจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนร่วมกัน

1.1.6 กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ จำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการเรียนรู้อย่างชัดเจน ผ่านกระบวนการแสวงหาความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายหรือเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน แบ่งออกเป็น 4 กระบวนการ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล

1.1.7 ภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน พบว่า ในระดับพื้นที่ที่มีการประสานสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่าย แบ่งออกเป็น ภาคีเครือข่ายด้านสุขภาพ ภาคีเครือข่ายด้านการมีส่วนร่วม ภาคีเครือข่ายด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต ทั้งที่เป็นภาคีเครือข่ายตามประเด็น (issue based) และภาคีเครือข่ายตามพื้นที่ (area based)

1.1.8 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน นโยบาย กลยุทธ์หรือแผนชุมชนที่ชัดเจน การมีผู้นำชุมชนหรือเมือง ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในพื้นที่มีวิสัยทัศน์ มีระบบกลไกการเรียนรู้ภายในชุมชนที่ดี มีความเป็นพลเมืองของชุมชน มีการบริหารจัดการชุมชนที่ยึดหลักประชาธิปไตย หลักการมีส่วนร่วม และหลักธรรมาภิบาล มีองค์ความรู้ มีภูมิปัญญาพื้นฐานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน มีการถ่ายทอดความรู้องค์ความรู้ภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น มีการจัดการความรู้ในชุมชนอย่างบูรณาการ มีความสามารถในการแสวงหาความร่วมมือเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม สามารถพึ่งตนเองได้ และมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนทุกวัย

1.1.9 ปัญหาและอุปสรรค คือ ปัญหาบุคลากรไม่เพียงพอ ขาดความรู้ ไม่มีสถานที่ มีสถานที่ไม่เพียงพอ ไม่มีการถ่ายทอดความรู้แก่แกนนำรุ่นใหม่ ความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายขาดความต่อเนื่อง ไม่มีงบประมาณ หรือไม่เพียงพอ รวมถึงการวางแผนยุทธศาสตร์ไม่ครอบคลุมชุมชนทั้งหมด

1.1.10 แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคต และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน มุ่งเน้นให้มีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเพื่อพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในระดับประเทศ ระดับเมือง และระดับชุมชน ตำบล หรือหมู่บ้าน โดยให้มีรายละเอียดครอบคลุมทั้งกรอบแนวคิด หลักการ และแนวปฏิบัติ เพื่อเริ่มต้นเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน โดยปัจเจกบุคคล ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน หรือองค์กรหรือหน่วยงานหลักในชุมชน จัดตั้งกรรมการหรือ

องค์การกลางเพื่อการดำเนินงาน วิเคราะห์สภาพ ปัญหา และความต้องการของเมืองแห่งการ เรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ รวมถึงการวิเคราะห์ศักยภาพของภาคีเครือข่ายเพื่อ จะนำจุดเด่นของแต่ละส่วนมาใช้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรยึดหลักความเป็นพหุวัย มีความ หลากหลาย ยืดหยุ่น สัมพันธ์กับวิถีชีวิต สามารถเรียนรู้ได้โดยไม่ต้องผ่านกฎเกณฑ์หรือขั้นตอนที่ ยุ่งยาก เปิดกว้างและความเสมอภาค มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะๆ มีการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากรที่จะเป็นผู้ดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ รวมถึงการ ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานเป็นระยะๆ มุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมสนับสนุนกันในการดำเนินงาน อีกทั้งยังได้เรียนรู้ และนำผลของเครือข่ายมาปรับปรุงชุมชนของตนให้พัฒนายิ่งขึ้น

1.2 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศจากการศึกษา ภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดี

จากการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ 3 กรณีศึกษา คือ ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ตำบลดอนสมอ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดคุมะโมะโตะ ประเทศญี่ปุ่น มีข้อค้นพบในภาพรวม คือ

1.2.1 บริบททั่วไป

พบว่า การก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ความเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวมีผลกระทบต่อ สภาพความเป็นอยู่และต่อการดำเนินชีวิต นับวันจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และซับซ้อนมากขึ้นเกิดกว่าที่จะใช้ความรู้ที่สะสมมาเมื่อสมัยอยู่ในวัยเรียนมาช่วยได้ ประเทศ ต่างๆ ทั่วโลก ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการที่ประชาชนจะต้องได้รับ “การศึกษาตลอดชีวิต” ในยุคสังคมฐานความรู้ และมีงานวิจัยจำนวนมากที่พบว่าแนวโน้มที่ ผู้สูงอายุจะได้รับโอกาสทางการศึกษาเพิ่มขึ้นนั้นค่อนข้างชัดเจนและเป็นไปได้มาก นอกจากนั้น ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม ยังเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ เห็น ได้ว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่ผู้สูงอายุ วัดมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางในการจัด กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม กระแสสังคมพหุวัฒนธรรม ตั้งแต่วัฒนธรรมในระดับปัจเจกและ วัฒนธรรมระดับชุมชน ที่เรียกว่า “ความเป็นท้องถิ่น” มีผลให้เกิดการพัฒนาและจัดการความรู้ใน ชุมชนต่างๆ ให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับคนทุกวัยในชุมชน ที่เกี่ยวโยงกับการใช้วัฒนธรรม ชุมชน ทูทางสังคมของชุมชน และเศรษฐกิจชุมชน เป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็ง

สำหรับกรณีศึกษาที่ดี ทั้ง 3 กรณีศึกษา พบว่า เป็นชุมชนที่หลากหลาย ทั้งชุมชนเมืองและ ชุมชนชนบท แต่ยังคงลักษณะทางสังคมที่มีวัฒนธรรมกลมกลืนไปกับวิถีชีวิต ทุกกรณีศึกษาเป็น

สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ มีกิจกรรมการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา มีแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับคนทุกวัย และทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถมากมายอยู่ในพื้นที่

1.2.2 นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนา พบว่า ในภาพรวมเป็นไปตามนโยบายเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ค.ศ.1993 (city strategies for lifelong learning policy) ขององค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ซึ่งในแต่ละกรณีศึกษามีการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และกรอบแนวคิดในการพัฒนาที่ชัดเจนเป็นแผนการพัฒนาสามปี ในลักษณะต่างๆ เช่น นโยบายระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล ระดับหมู่บ้าน ซึ่งมีการกำหนดวิสัยทัศน์ชัดเจนในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้หรือเมืองแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชน

เป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุ เป็นส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีสุขภาพที่ดีครบทั้งสี่ด้าน ได้แก่ กาย จิต สังคม และปัญญาซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุขององค์การอนามัยโลก ที่เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยนำประสบการณ์ของผู้สูงอายุมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุเน้นการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยกระบวนการต่างๆ ด้วยการมีส่วนร่วมกับสังคม ชุมชน และเมืองที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ เพื่อแก้ปัญหาด้านสุขภาพ ด้านความมั่นคง และด้านการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ (WHO, 2002)

กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ คือ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมทั้งระดับหมู่บ้าน ชุมชน และสังคมโดยส่วนรวม เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพการประกอบอาชีพหารายได้ การดูแลสุขภาพ การจัดสวัสดิการ การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ การจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงการส่งเสริมการศึกษาพัฒนาองค์ความรู้และการวิจัย ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการประสบความสำเร็จในวัยสูงอายุ (Successful Ageing) และแนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุยังประโยชน์ (Productive Aging) ที่เกี่ยวข้องกับการนำความสามารถของผู้สูงอายุไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและสังคมตามแนวคิดของ Caro Bass และ Chen (1993)

1.2.3 องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ พบว่า มีลักษณะร่วมกันในการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยได้รับความร่วมมือจากทุกคนในเมือง มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง มีการพัฒนาโดยใช้องค์ความรู้และทุนทางสังคมของชุมชนเป็นฐาน ด้วยการมีส่วนร่วมของการทำกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน

ด้วยสถาบันพื้นฐานทางสังคม อาทิ สถาบันศาสนา สถานศึกษา และครอบครัว กลุ่มที่เป็นแกนนำ มีความพร้อมทั้งความรู้ความสามารถและความมุ่งมั่นตั้งใจโดยยึดหลักหลักประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาล สิ่งสำคัญคือการมีปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำที่เป็นที่เคารพนับถือ และศรัทธาของประชาชน และมีแหล่งการเรียนรู้ที่สร้างบรรยากาศการเรียนรู้

ความแตกต่าง ขึ้นอยู่กับความเป็นอัตลักษณ์ของบริบทแต่ละเมือง ซึ่งต้องมีการวิเคราะห์ ชุมชนและดึงจุดแข็งของชุมชนและภาคีเครือข่ายมาใช้ในการแบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน ปัจจัยสนับสนุนไปสู่ความสำเร็จ ขึ้นอยู่กับมีภาวะความเป็นผู้นำและภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็ง การมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานพัฒนาผู้สูงอายุที่ชัดเจน การจัดสรรทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ มีสถานที่ที่เหมาะสมในการดำเนินกิจกรรม โดยได้รับการส่งเสริมและพัฒนา กิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุโดยนักวิชาการ นักพัฒนาจากหน่วยงานภายนอกอย่างสม่ำเสมอ

1.2.4 กลไกการดำเนินงาน พบว่า การดำเนินงานเริ่มจากสถาบันที่เป็นตัวหลัก ริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลักมีบทบาทในการกำหนดและผลักดันให้มีกิจกรรมที่สำคัญต่างๆ ในพื้นที่ โดยกลุ่มที่เป็นแกนนำเป็นผู้จัดกิจกรรม มีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชนและส่งเสริมการเรียนรู้ให้แกกันและกัน กลุ่มผู้สนใจร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนและเสนอแนะกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น รวมถึงนายจ้างที่เป็นตัวหลักสนับสนุนเพื่อสานต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในพื้นที่ ทั้งนี้ ยึดหลักการมีความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน

1.2.5 รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ สรุปได้ดังนี้

1) **กิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ** ในต่างประเทศมีการจัดกิจกรรมกิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ โดยสถาบันการศึกษา โดยมหาวิทยาลัย วิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ ได้เข้ารับการเรียนรู้และร่วมกิจกรรมกับสถาบันการศึกษา ในหลักสูตรต่างๆ สำหรับกรณีศึกษาในประเทศไทยยังไม่พบว่ามีกิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ

2) **กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ** อยู่ใน การอบรม หลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรระยะยาว และการศึกษาทางไกล

3) **กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ** ได้แก่ การ จัดบริการข้อมูลข่าวสาร การจัดทำฐานข้อมูลทางการศึกษาและการฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุ การ จัดบริการการศึกษาต่อเนื่อง สื่อสำหรับผู้สูงอายุ ใบบลิว คู่มือ แผ่นพับ เสียงตามสาย ที่อ่าน

หนังสือประจำหมู่บ้าน แหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัย การจัดสภาพแวดล้อมในแหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และเครือข่ายทางสังคมออนไลน์

1.2.6 กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ในภาพรวม พบว่า การกำหนดวัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ เริ่มจากการวางแผนอย่างมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากภายนอกชุมชน จากนั้นจึงแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ใช้สัญญาประชาคม แผนแม่บท ยุทธศาสตร์ หรือนโยบายที่เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นเครื่องมือในกำหนดแกนนำและขอขยายความรับผิดชอบในการสนับสนุน มีองค์กรกลางที่เป็นแกนกลาง อาศัยบารมีของปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก การดำเนินกิจกรรม มีทั้งที่เป็นภารกิจบรณะระยะสั้น การฝึกอบรมระยะยาว การสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การทัศนศึกษา ดูงาน สัปดาห์ตลาดแรงงานผู้สูงอายุ ตลาดนัดการเรียนรู้ บัตรการเรียนรู้ โรงเรียนผู้สูงอายุ และวิทยาลัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้ ผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้และต้องการความช่วยเหลือ และผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ และเมื่อเสร็จการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ มีการประเมินผลการเรียนรู้ในภาพรวมเป็นการประเมินตามสภาพจริงด้วยการสังเกต และมีการประเมินผลเชิงปริมาณด้วยแบบประเมินในบางกรณี

1.2.7 ภาวคิเครือข่ายในการดำเนินงาน ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน รวมตัวกันในรูปแบบภาวคิเครือข่าย ภาวคิเครือข่ายตามประเด็น และภาวคิเครือข่ายตามพื้นที่ โดยมีลักษณะการรวมตัวของภาวคิเครือข่าย เครือข่ายชุมชน เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายวิชาชีพ เครือข่ายนโยบายองค์กรของรัฐ และเครือข่ายภาคสาธารณะ

1.2.8 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ มีลักษณะร่วมกัน คือ เป็นเมืองที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน นโยบาย กลยุทธ์หรือแผนชุมชนที่ชัดเจน มีผู้นำชุมชนหรือเมือง ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในพื้นที่ที่มีวิสัยทัศน์ มีระบบกลไกการเรียนรู้ภายในชุมชนที่ดี มีความเป็นพลเมืองของชุมชน มีการบริหารและจัดการชุมชนที่ยึดหลักประชาธิปไตย หลักการมีส่วนร่วม และหลักธรรมาภิบาล มีองค์ความรู้ มีภูมิปัญญาพื้นฐานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน มีการถ่ายทอดความรู้องค์ความรู้ภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น มีการจัดการความรู้ในชุมชนอย่างบูรณาการ มีความสามารถในการแสวงหาความร่วมมือเชื่อมโยงภาวคิเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เป็นเมืองที่สามารถพึ่งตนเองได้ และมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของประชาชนทุกวัย

1.2.9 ปัญหาและอุปสรรค ในภาพรวม พบปัญหา เกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ และการแสวงหาบุคลากรที่จะเข้ามาดำเนินงานรุ่นใหม่ กลุ่มผู้นำของชมรมเป็นผู้ดำเนินการเองทุกอย่าง ทำให้บางครั้งผู้สูงอายุ มีส่วนร่วมน้อยหรือไม่ค่อยจะแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินกิจกรรม ขาดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของสมาชิกในองค์กร เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน ปัญหาอุปสรรค รวมถึงข้อขัดข้องใจในการทำงาน

1.2.10 แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคตและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพในอนาคต ประกอบด้วย การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเพื่อพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ทั้งในระดับประเทศ ระดับเมือง และระดับชุมชน ตำบล หรือหมู่บ้าน และสอดคล้องสภาพ ปัญหา ความต้องการ ของแต่ละบริบทในแต่ละพื้นที่ โดยหาจุดเริ่มต้นเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน โดยอาจตั้งคณะกรรมการหรือองค์กรกลางเพื่อการดำเนินงาน การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุในขั้นเริ่มต้น จากนั้นทำการวิเคราะห์ชุมชน โดยศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพ รวมถึงการวิเคราะห์ศักยภาพของภาคีเครือข่ายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การจัดกิจกรรม สมควรยึดหลักความเป็นพหุวัย มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ด้วยการกำหนดประเภทของกิจกรรมให้หลากหลาย มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากร มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานเป็นระยะ เพื่อสร้างเครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุให้ขยายในวงกว้างต่อไป

ตอนที่ 2 ผลการสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

จากกระบวนการสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ เห็นได้ว่าผลการวิจัยที่ปรากฏสะท้อนถึงกระบวนการทัศน์ที่มีจุดร่วมและจุดต่างเฉพาะแบบแตกต่างกันไป ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นสำคัญ จุดเน้นที่แตกต่าง และจุดเด่นที่มีร่วมกันจากการแบ่งกลุ่มย่อยในการมองภาพอนาคตสรุปออกมาเป็น (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

2.1 หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
เมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย เป็นเมืองแห่งสุขภาวะ ที่สร้างบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในเมืองแห่งการเรียนรู้ มีการสำรวจบุคคลที่เป็นผู้รู้ คือ ผู้สูงอายุที่ทรงคุณค่าในชุมชน การสร้างทัศนคติที่ดีให้แก่ผู้สูงอายุในการถ่ายทอดองค์ความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ด้วยองค์คณะบุคคลที่โปร่งใส ได้รับการยอมรับในพื้นที่ การบริหารใช้หลักธรรมาภิบาล กำหนดนโยบายทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่นเป็นตัวเชื่อม อันมีผลกระทบต่อ ค่านิยม ทัศนคติ ความเชื่อบนหลักการที่ถูกต้อง ตระหนักรู้และมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง

2.2 องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

2.2.1 องค์ประกอบภายใน คือ ประชากรที่มีความใฝ่รู้ มีระดับการศึกษา วิถีชีวิตและมวลประสบการณ์ที่แตกต่างกัน มีการพัฒนากลไกและองค์กรที่ดูแลการจัดการเรียนรู้ โดยควรมีองค์กรหลักในการดูแล สนับสนุน มีองค์ความรู้ของชุมชนเองเป็นฐาน มีแหล่งการเรียนรู้ที่ทันสมัยและหลากหลาย

2.2 องค์ประกอบภายนอก คือ นโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง มีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐบาล จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เชื่อมโยงต่อองค์กรการเรียนรู้ภายนอกโดยเฉพาะอย่างกับกลุ่มประเทศอาเซียน รวมถึงการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษาทุกระดับการศึกษาในการจัดโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้สูงอายุ

2.3 กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย เป็นการบูรณาการผสมผสานการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเน้นการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อการพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต โดยการกำหนดให้มีสถานที่ในการพบปะกันที่ชัดเจน มีกำหนดวันชัดเจน เช่น ทุกวันพฤหัสบดีหรือวันศุกร์ช่วงเช้าจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะการอบรมระยะสั้นที่ไม่เกิน 1 ชั่วโมง หรือมีกิจกรรมพิเศษที่เป็นการเสริมพลังทางบวกแก่ผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแรงจูงใจ เช่น งานวันเกิด อันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุข การติดตามผลและประเมินผลการจัดกิจกรรม ในด้านการตอบสนองของความสนใจ และการนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างของกลุ่มผู้เรียน 2 ประการ คือ ความแตกต่างตามลักษณะภูมิสังคม และความแตกต่างตามลักษณะทางกายภาพ ความแตกต่างด้านภูมิสังคม หมายถึง ความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ชีวภาพ วิถีชีวิต ประเพณี ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมือง และผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตชนบท ความแตกต่างตามลักษณะทางกายภาพ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ และผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้

2.4 วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทย

2.4.1 กลไกในการดำเนินงาน แบ่งเป็นระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล พัฒนากลไกด้วยการจัดทำแผนแม่บทหรือนโยบายการเมืองแห่งการเรียนรู้ และขยายผลไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับต่างๆ โดยให้ชมรมผู้สูงอายุเป็นผู้รับผิดชอบหลัก และมีกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข เป็นหน่วยงานขับเคลื่อนหลัก

2.4.2 กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการบูรณาการรูปแบบการเรียนรู้ทั้ง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยกำหนดวัตถุประสงค์จากสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ควรทำการวิเคราะห์ชุมชน ข้อดี ข้อด้อย โอกาสและอุปสรรคในการพัฒนา และควรพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุให้เกิดขึ้น ในชุมชน วิธีประเมินผล คือ การประเมินตามสภาพจริง

2.4.3 ภาคิเครือข่ายในการดำเนินงาน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ภาคิเครือข่ายตามประเด็นและควรสร้างภาคิเครือข่ายเชิงพื้นที่ โดยการพัฒนากระบวนการหนุนเสริมและมีการเชื่อมโยงระหว่างภาคิเครือข่ายในด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2.4.4 การประเมินผล คือการประเมินตามสภาพจริงและการสังเกต

2.5 ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ประกอบด้วย

2.5.1 ควรมีการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ต้นแบบตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทย

2.5.2 ควรมีการสร้างค่านิยมแก่ประชาชนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของคน
ทุกวัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

2.5.3 ควรมีการประเมินเมืองแห่งการเรียนรู้ เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของเมืองแห่ง
การเรียนรู้ในแต่ละท้องถิ่นที่มีความยั่งยืน

2.6 ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของ ผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย

2.6.1 การจัดทำนโยบายสาธารณะเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อน
ภารกิจที่เกี่ยวข้องกับเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การ
ปฏิบัติ

2.6.2 การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนา
ภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยต้นแบบ

2.6.3 การจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการ
เรียนรู้ตลอดชีวิต

2.6.4 การถอดองค์ความรู้และการพัฒนาองค์ความรู้ด้านเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ
พัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย เพื่อการพัฒนาเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชาติ

**ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตาม
แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ตลอดจน
วิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ
พัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไป
ได้**

3.1 ผลการตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตาม แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยจากการสนทนา กลุ่ม

ผู้วิจัยได้นำภาพรวมของข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะไปปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาเป็น
อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุ
พลังของผู้สูงอายุไทย และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลัง
ของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ โดยสรุป ดังนี้

3.1.1 หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย เป็นสาระสำคัญที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ ประกอบด้วย นโยบาย เป้าหมาย และกรอบแนวคิดในการดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้ เป็นฐานคิดที่มุ่งไปสู่การพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ประกอบด้วยนโยบายที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนทุกวัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย การพัฒนาพื้นที่สาธารณะสำหรับคนทุกวัย ในลักษณะพื้นที่อเนกประสงค์ การสร้างหลักประกันการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ และการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย การเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่าย ชมรมผู้สูงอายุ การสื่อสารภายในชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้ ให้สิทธิชุมชนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรสร้างกลไกการดำเนินงานให้แก่ชุมชน และการกำหนดมาตรฐาน กลไก อาสาสมัคร ระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น/ชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาให้ผู้สูงอายุในเมืองแห่งการเรียนรู้มีสุขภาพที่ดี มีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัว มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ภายใต้บรรยากาศการเรียนรู้ที่ผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิต อันส่งผลให้ผู้สูงอายุเป็นอาสาสมัครที่ทำความดีและเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคม นำไปสู่ภาวะพหุพลัง

3.1.2 องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย เป็นส่วนย่อยต่างๆ ที่มาประกอบกันเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นปัจจัยทำให้เกิดเมืองแห่งการเรียนรู้ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ประกอบด้วย องค์ประกอบภายในเมืองหรือชุมชน ประกอบด้วย ผู้เรียนรู้ ผู้จัดการเรียนรู้ องค์ความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ บรรยากาศการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ การจัดการความรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และองค์ประกอบภายนอกชุมชน/เมือง ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ นโยบายสาธารณะและเป้าหมายการพัฒนา กรรมการกลางการบริหารทรัพยากร และ เครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตระดับชาติ

3.1.3 กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย เป็นการเรียนรู้ที่บูรณาการผสมผสานการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเน้นการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นหลัก ด้วยการพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติเกี่ยวกับด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต โดยบูรณาการเนื้อหาการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ จนกระทั่งการวัดและประเมินผลตามศักยภาพของผู้สูงอายุ เน้นให้ผู้สูงอายุมีทางเลือกในการเรียนรู้ตามศักยภาพและความต้องการของ

ตน โดยกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม วิเคราะห์ผู้เรียนตามภูมิสังคม คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่เขตเมืองและกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่เขตชนบท และลักษณะทางกายภาพ คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองได้ และกลุ่มผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองไม่ได้ ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างบูรณาการ การศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านสุขภาพ การมีส่วนร่วม และหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต อันนำไปสู่ภาวะพหุผลิพลัง

3.1.4 วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวความคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทย แบ่งกลไกในการดำเนินงานออกเป็นกลไกระดับชาติ ได้แก่ หน่วยงานระดับกระทรวงและกรมเป็นกลไกในระดับนโยบาย มีภารกิจตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนงานระดับชาติกลไกระดับท้องถิ่น ได้แก่ หน่วยงานระดับจังหวัดและอำเภอ และกลไกระดับท้องที่ เป็นกลไกในระดับตำบลและหมู่บ้าน มีภารกิจในการนำนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนงานระดับท้องถิ่น ไปขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติโดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาสามปีของตำบลและหมู่บ้าน **ภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน** แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่ ได้แก่ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ องค์กรเอกชน สถาบันศาสนา สถานประกอบการ ตลอดจนองค์กรอื่นๆ มีบทบาทร่วมกันบริหารจัดการ จัดสรรทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน และภาคีเครือข่ายเชิงประเด็น คือ ภาคีเครือข่ายที่มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานด้านการพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุ

กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การกำหนดวัตถุประสงค์โดยการเรียนรู้ร่วมกันด้วยการทำเวทีชาวบ้านหรือการสอบถามความคิดเห็น
- 2) การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ควรวิเคราะห์ศักยภาพของภาคีเครือข่ายที่เป็นหุ้นส่วนในการดำเนินการ รวมถึงแสวงหาความร่วมมือเพิ่มเติมในการสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ จากทุกฝ่ายในชุมชนทั้งองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น สถานประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้แทนประชาชน การร่วมมือกันนั้นต้องเป็นการร่วมมือแบบหุ้นส่วน มีส่วนร่วม และมีการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน โดยแสวงหาความร่วมมือจากปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก สถาบันที่เป็นตัวหลัก กลุ่มที่เป็นแกนนำ กลุ่มผู้สนใจ และนายจ้างที่เป็นตัวหลัก
- 3) การดำเนินกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ และเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มวัยในชุมชน

กิจกรรมการเรียนรู้เปิดกว้าง ผู้สูงอายุเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้ง่าย ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยจัดในลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้

4) การประเมินผล คือ การประเมินตามสภาพจริงและการสังเกต ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้กลับไปทบทวน สำนวน ทำความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองในเรื่องที่ได้เรียนรู้ ตลอดจนการทำกิจกรรมต่างๆ

ภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่ ได้แก่ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ องค์กรเอกชน สถาบันศาสนา สถานประกอบการ ตลอดจนองค์กรอื่นๆ มีบทบาทร่วมกันบริหารจัดการ จัดสรรทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน และภาคีเครือข่ายเชิงประเด็น คือ ภาคีเครือข่ายที่มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานด้านการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ

3.1.5 ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย ประเด็นยุทธศาสตร์ 5 ยุทธศาสตร์ แบ่งเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับภาครัฐ ภาคการปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ยุทธศาสตร์ที่ 3 การบริหารจัดการและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยอย่างบูรณาการ ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชาติ และยุทธศาสตร์ที่ 5 การจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

3.2 ผลการประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยด้วยแบบประเมินรูปแบบ

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดพหุพลัง และด้านการศึกษา จากระดับพื้นที่ ระดับพื้นที่สาธารณะ และระดับนโยบาย จำนวน 30 คน มีผู้ตอบแบบประเมินรูปแบบ จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ผลการประเมิน มีดังนี้

3.2.1 ผลการศึกษาสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบประเมิน พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตอบแบบประเมินมีตำแหน่งปัจจุบันเป็นประธานชมรมผู้สูงอายุ ประธานสาขาสภาผู้สูงอายุ ประธานศูนย์ประสานงานภาคเอกชน ประธานกลุ่มอาสาสมัคร ประธานคณะกรรมการ และประธานมูลนิธิเกี่ยวกับผู้สูงอายุ มากที่สุด (ร้อยละ 23.33) สังกัดองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ มากที่สุด (ร้อยละ 43.33) มีประสบการณ์การทำงานส่วนใหญ่ 30 ปี ขึ้นไป (ร้อยละ 70.00)

3.2.2 ผลการศึกษาข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย ด้านหลักการ องค์ประกอบ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และวิธีดำเนินงาน พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นต่อหลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยในภาพรวมในระดับดีมาก มีความคิดเห็นต่อ องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยในภาพรวมในระดับดีมาก มีความคิดเห็นต่อ รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยในภาพรวมในระดับดีมาก มีความคิดเห็นต่อ วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยในภาพรวมในระดับดีมาก

สรุปได้ว่า ผลการประเมินขนาดภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยด้วยแบบประเมินรูปแบบส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีมาก มีความถูกต้องเหมาะสม มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบทประเทศไทย และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยต่อไป

อภิปรายผล

จากข้อค้นพบขนาดภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย ผู้วิจัยแบ่งการอภิปรายผลออกเป็น 3 ส่วน ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

ผลการวิจัยจากการศึกษาเอกสารและการศึกษกรณีตัวอย่างที่ดี 3 แห่ง คือ ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ตำบลดอนสมอ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี และ

จังหวัดคุเมะโมะโตะ ประเทศญี่ปุ่น พบว่า บริบทของสังคมโลกและสังคมไทยมีกระบวนการพัฒนาผู้สูงอายุเชิงบวกมองว่าผู้สูงอายุเป็นบุคลากรที่มีคุณประโยชน์ต่อสังคมได้ ด้วยการพัฒนาผู้สูงอายุให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต ในยุคสังคมฐานความรู้และกระแสสังคมพหุวัฒนธรรม มีผลให้เกิดการพัฒนาและจัดการความรู้ในชุมชนต่างๆ ให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับคนทุกวัย ในชุมชน ให้ตระหนักถึงหน้าที่ของตนในฐานะความเป็น “พลโลก” ที่ดีควบคู่ไปกับการเป็น “พลเมือง” ของแต่ละชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน สอดคล้องกับการให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาตามและที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ได้ระบุถึงการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชน ในหลายมาตรา อาทิ มาตรา 8 (2) กล่าวว่า “การจัดการศึกษาให้ยึดหลักสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา” มาตรา 9 (6) กล่าวว่า “การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น” อีกทั้งพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551 ยังให้ความสำคัญต่อการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน เพื่อให้เกิด “สังคมแห่งการเรียนรู้” ที่เน้นการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) หรือสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุในระยะ 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) เป็นกลุ่มเป้าหมายกลุ่มใหญ่สุดในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากเป็นจำนวนประชากรหลักของประเทศ

การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุในระยะ 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) จึงเป็นไปตามหลักในการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาสังคมไทยแบบองค์รวมในมิติที่หลากหลาย ที่เน้นให้เพิ่มคุณภาพและศักยภาพของคน ทั้งด้านจิตใจ สติปัญญา และสุขภาพอนามัย ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ 5 ประการ ยุทธศาสตร์แรกให้ความสำคัญกับสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยกำหนดเป็น “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้” และนโยบายการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทย ระบุว่า ภายในปี พ.ศ. 2561 คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ 3 ประการ คือ

การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา และเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ได้เข้าถึงการศึกษา และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา โดยเน้นการพัฒนาคนไทยยุคใหม่ที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รัก การอ่าน และมีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร คิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม มีค่านิยม จิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นไทยท่ามกลางกระแสโลก

จากผลการวิจัย ที่พบว่า นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนา เป้าหมายของ การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและ ต่างประเทศมุ่งให้เกิดเมืองที่เต็มไปด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิตร่วมกันของ “คนทุกวัย” อย่าง สร้างสรรค์ สอดคล้องกับ สุมาลี สังข์ศรี (2548) และ Campbell (2012) ที่เสนอว่า การพัฒนา เมืองแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัยความร่วมมือของคนทุกวัยในเมืองนั้นๆ โดยคนทุกวัย มีบทบาทเป็นผู้ เรียนรู้ที่สำคัญที่สุด เป็นหัวใจของเมืองแห่งการเรียนรู้ หากแต่สภาพการณ์ในชุมชนปัจจุบัน ยัง พบว่า สภาพความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ความเปลี่ยนแปลงทางสรีระวิทยาของผู้สูงอายุส่ง ผลกระทบต่อสภาพทางจิตใจของผู้สูงอายุโดยตรง ประกอบกับ ความผูกพันในครอบครัวที่ลดลง เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวต้องแยกย้ายกันไปปฏิบัติหน้าที่ของตนเองเนื่องจากความจำเป็นทาง เศรษฐกิจ เกิดการอพยพย้ายถิ่นเพื่อหางานทำชั่วคราวหรือเป็นการถาวร (สมประสงค์ วิทย์เกียรติ, 2552) ทำให้ความเป็นครอบครัวที่มีความใกล้ชิดกันแบบดั้งเดิม รวมทั้งกิจกรรมในครอบครัวที่เคย มีบุคคล 3 รุ่น คือ รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย รุ่นลูก และรุ่นหลาน ลดลง (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2544) ประกอบกับแนวโน้มสังคมผู้สูงอายุในอนาคตในระยะ 10 ปีข้างหน้า ผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่ต้องอยู่ ตามลำพังหรืออยู่กับคู่สมรสในที่พักอาศัยของตนเองโดยปราศจากลูกหลาน มีแนวโน้มอยู่บ้าน เดียวกับลูกหลาน อยู่คนละจังหวัดกับลูกมากขึ้น และมีครอบครัวข้ามรุ่นเป็นสัดส่วนครอบครัว ผู้สูงอายุที่อยู่กับหลานโดยไม่มีพ่อหรือแม่ของหลานอยู่ด้วยเพิ่มขึ้น (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนา ผู้สูงอายุไทย, 2555) สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยโดยตรงที่ทำให้ความเป็นชุมชนล่มสลายและไม่ก่อให้เกิด เมืองแห่งการเรียนรู้

ความตระหนักในบริบทของการเปลี่ยนแปลงในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาชุมชนล่มสลาย โดย กระบวนการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเป็นพหุวัย เป็นแนวคิดสำคัญที่เมืองแห่ง การเรียนรู้ต้องตระหนักในบริบทของการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เพื่อกำหนดลักษณะของการ เปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ ในการวางแผนงานในอนาคต ความเปลี่ยนแปลงที่

เกิดขึ้น ตลอดจนผลกระทบของเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่มีต่อระบบสื่อสาร ฯลฯ ล้วนเป็นเรื่องที่ชุมชนที่อยู่ในการะบวนการปฏิรูปเพื่อเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ต้องเรียนรู้ มิใช่เป็นเพียงการพัฒนาทักษะของประชาชนเพียงอย่างเดียว แต่เพื่อทำความเข้าใจกับองค์ประกอบการดำรงชีวิตของชุมชน เพื่อนำทักษะและความเข้าใจข้างต้นมาเชื่อมโยงเข้าด้วยกันให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นในการรักษาความผาสุกของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547 ก ; สุมาลี สังข์ศรี, 2547 ; นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2548 ; Jarvis, 2007)

จากผลการวิจัย ที่พบว่า กลไกการดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นได้โดยมีการศึกษาและการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา มีการบูรณาการการเรียนรู้ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการะบวนการทำงานทุกขั้นตอน ตามบริบทพื้นที่ และวัฒนธรรมการเรียนรู้ในชุมชน เป็นไปตามแนวคิดการใช้ชุมชนเป็นฐานในการให้บริการสำหรับผู้สูงอายุ (Community-Based Approach) ที่พัฒนามาจากแนวคิดการลดการพึ่งพิงจากบริการในลักษณะสถาบัน (Deinstitutionalization) เช่นเดียวกับแนวคิดการใช้ครอบครัวเป็นฐานลดการบริการภายนอกชุมชน รวมถึงการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมทางเครือข่ายสังคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกับการแสดงบทบาทต่อชุมชนและสังคม (สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และคณะ, 2545 ; ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2549) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชนเป็นฐานขององค์การสหประชาชาติ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550) และองค์การอนามัยโลก (WHO, 2007) รวมถึงแนวคิดการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการมีชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุของ Lawton (1975) แนวคิดการให้ผู้สูงอายุอาศัยในที่เดิม (Aging in Place) ของ Lawlor and Thomas (2008) แนวคิดเมืองน่าอยู่ผู้สูงอายุ (Age-Friendly Cities) ของ WHO (2007) และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2552) ที่เน้นให้พัฒนาผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน คือ ชมรมผู้สูงอายุ โดยมีสังคมและรัฐบาลช่วยให้การสนับสนุนโดยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีทั้งกายและจิต มีหลักประกันที่มั่นคง อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีโดยมีส่วนร่วมในครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยเน้นความสำคัญของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตเพื่อให้ผู้สูงอายุพึ่งตนเองได้ (วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ, 2553)

กลไกหลัก 3 ประการเพื่อการดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้ ที่เป็นข้อค้นพบในทุกขั้นตอนของการวิจัย ประกอบด้วย หลักของความร่วมมือแบบหุ้นส่วน หลักการของการมีส่วนร่วม และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน เป็นไปตามกระบวนการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547 ค) สุมาลี สังข์ศรี (2547) และนภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2548) ได้อธิบายว่า การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างสรรค์ความร่วมมือ ที่เรียกว่า กระบวนการพัฒนา 3 เกลียว ซึ่งเป็นเกลียวสัมพันธ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ ที่มีทั้งความแตกต่างกันและความเชื่อมโยงในขณะเดียวกัน ประกอบด้วย ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม และผลการดำเนินงาน

ลักษณะการร่วมมือแบบหุ้นส่วน ประกอบด้วย (1) การพัฒนากิจกรรมการร่วมกลุ่มและองค์กรทุกแห่งในชุมชน เพื่อประสานงานระหว่างหุ้นส่วน ทั้งจากภาครัฐบาลและเอกชนที่เกี่ยวข้อง (2) ประสานแนวทางต่างๆ สำหรับการเรียนรู้หลากหลายประเภทที่ชุมชนให้บริการไม่ว่าจะเป็น การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (3) ติดต่อประสานงานระหว่างส่วนต่างๆ ในทุกระดับการศึกษา (4) ใช้สื่อประเภทต่างๆ ในการส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ และสร้างความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ลักษณะการมีส่วนร่วม คือ ความประสงค์ให้ผู้สูงอายุ และกลุ่มคนทั่วไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ (Traditional Non-Participants) มีส่วนร่วมในการจัดการวางแผนการศึกษา การจัดการศึกษาและการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการเปิดโอกาสให้กลุ่มคนที่ประสงค์จะพัฒนาวิธีการเรียนรู้ภายในชุมชนต่างๆ มีบทบาทในเชิงรุกและมีอิทธิพลต่อการปฏิรูปและการพัฒนามากขึ้น สำหรับการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน คือ การเรียนรู้เพื่อประเมินผลความก้าวหน้า หมายถึง วิธีการที่ชุมชนต่างๆ เปรียบเทียบความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้กับเป้าหมายของชุมชนหรือกับความก้าวหน้าของกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนอื่น อันเป็นกระบวนการที่ปรากฏเด่นชัดในการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีทั้ง 3 กรณีตัวอย่าง ซึ่งเมืองแห่งการเรียนรู้สามารถเลือกปฏิบัติตามกระบวนการพัฒนาทั้ง 3 เกลียวไปพร้อมกันหรือไปตามลำดับขั้น เนื่องจากการพัฒนาไม่มีแบบแผนที่แน่นอน ในการปฏิบัติ เมืองแห่งการเรียนรู้ต้องพัฒนาวิธีปฏิบัติที่ก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาการจัดการในเชิงยุทธศาสตร์ ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ ลำดับความสำคัญและแผนงานให้ชัดเจน การแนะนำกระบวนการจัดองค์กรที่เหมาะสม การบ่งชี้และพัฒนากลุ่มประชากร การติดตามและประเมินผลสำเร็จ และการใช้ผลลัพธ์ที่ได้จากการประเมินผลเป็นแนวทางในการดำเนินงานในอนาคต

รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับผู้สูงอายุ สะท้อนให้เห็นประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น คือ การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

ต้องให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพิงตนเองได้ทั้งก่อนเกษียณและหลังเกษียณ และการส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายเข้ามามีบทบาทการมีส่วนร่วม และแบ่งเบาภาระในการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เป็นไปตามหลักการจัดการศึกษาตามแนวคิดสูงวัยวิทยาทางการศึกษา (Educational gerontology) ของ McClusky (1975) คือ การจัดการศึกษาเพื่อเตรียมตัวก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ (Pre-retirement Education) และการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ (Post-retirement Education) การจัดการศึกษาทั้งสองประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องจัดต่อเนื่องกัน หรือต่อยอดกัน โดยยึดความต้องการทางด้านการศึกษาของผู้สูงอายุเป็นหลัก โดยจัดให้ผู้สูงอายุเกิดความต้องการที่เข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม (Social Participation) และการพัฒนาศักยภาพ (Self-Actualization)

จากการวิจัย พบว่า การศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ ในต่างประเทศมีการจัดกิจกรรมกิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ โดยสถาบันการศึกษา โดยมหาวิทยาลัย วิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ ได้เข้ารับการเรียนรู้และร่วมกิจกรรมกับสถาบันการศึกษา ในหลักสูตรต่างๆ สำหรับกรณีศึกษาในประเทศไทย พบว่า ไม่มีกิจกรรมการศึกษาในระบบสำหรับผู้สูงอายุ ตรงกับผลการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 ในมาตรการที่ 2 การให้การศึกษาและการเรียนรู้ ดัชนีที่ 7 กำหนดเวลาที่ต้องมีการบรรจุหลักสูตรในชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น ที่ไม่พบข้อมูล เนื่องจากยังไม่มี การดำเนินการที่เป็นรูปธรรมชัดเจน

กิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ อยู่ในรูปแบบการอบรมหลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรระยะยาว และการศึกษาทางไกล สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุมาลี สังข์ศรี (2540) อัมภัสสา พานิชชอบ (2546) พรเทพ มนต์วิจิตรินทร์ (2547) นรีภัทร ผิวพอใช้ (2547) อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2554) ที่วิจัยพบว่า ปัญหาที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ คือ ปัญหาด้านสุขภาพไม่เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ เช่น สายตาฝ้าฟาง ไม่สามารถนั่งอยู่กับที่นานๆ ได้ หรือสภาพทางจิตใจไม่ปกติเนื่องจากความรู้สึกเดียวดายหรือถูกทอดทิ้ง เป็นต้น ดังนั้น การจัดการกิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ จึงต้องคำนึงถึงข้อจำกัดของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ

กิจกรรมการศึกษาดำเนินการตามอภยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ การจัดบริการข้อมูลข่าวสาร การจัดทำฐานข้อมูลทางการศึกษาและการฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุ การจัดบริการการศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้สูงอายุ ใบปลิว คู่มือ แผ่นพับ เสียงตามสาย ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน แหล่งการเรียนรู้ตามอภยาศัย การจัดสภาพแวดล้อมในแหล่งการเรียนรู้ตามอภยาศัย และเครือข่ายทางสังคมออนไลน์ สอดคล้องกับ วัฑณี จันทร์โอสกุล (2551) รัตนา จักกะพากและระวี สัจจโสภณ (2554) ที่วิจัยพบว่า ผู้สูงอายุต้องการการเรียนรู้ทางสื่อวิทยุกระจายเสียง รองลงมาคือ สื่อสิ่งพิมพ์

สื่อ วิกิพีเดีย และมีความต้องการสื่ออินเทอร์เน็ตหรือสื่อคอมพิวเตอร์ด้วย โดยผู้สูงอายุเสนอแนะให้
 สื่อนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ ธรรมะ และการใช้ชีวิตร่วมกับคนในครอบครัว โดย
 นำเสนอในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น ละครวิทยุ หรือละครสั้น เป็นต้น

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ที่พบว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน
 นโยบาย กลยุทธ์หรือแผนชุมชนที่ชัดเจน การมีผู้นำชุมชนหรือเมือง ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในพื้นที่
 มีวิสัยทัศน์ มีระบบกลไกการเรียนรู้ภายในชุมชนที่ดี มีความเป็นพลเมืองของชุมชน มีการบริหาร
 และจัดการชุมชนที่ยึดหลักประชาธิปไตย หลักการมีส่วนร่วม และหลักธรรมาภิบาล มีองค์ความรู้
 มีภูมิปัญญาพื้นฐานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน มีการถ่ายทอดความรู้องค์ความรู้ภูมิ
 ปัญญาจากกลุ่มสู่รุ่น มีการจัดการความรู้ในชุมชนอย่างบูรณาการ มีความสามารถในการแสวงหา
 ความร่วมมือเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม สามารถ
 พึ่งตนเองได้ และมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนทุกวัย สอดคล้องกับหลักการ
 ของการเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ตามแนวคิดของปารีชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2543) ที่นิยามว่า
 เป็นการรวมกลุ่มสู่การเป็นเครือข่ายเพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา หรือสร้าง
 พลังในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของชุมชนไปสู่ชุมชนแห่ง
 การเรียนรู้ (Learning Society) ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องจึงสามารถปรับตัวเข้าสู่สภาวะ
 สมดุลได้

อีกทั้งสอดคล้องกับ ปาน กิมปี (2540) ที่เสนอว่าลักษณะของเครือข่ายการเรียนรู้
 จำเป็นต้องมีแนวคิดของการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของความต้องการของประชาชน (Bottom-Up)
 มากกว่าเป็นความต้องการของรัฐที่จะพัฒนา (Top-Down) อันเป็นการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง
 (Self-Reliance) ที่อาศัยความรู้ ความสามารถของชุมชนมากกว่าความช่วยเหลือจากภายนอก
 ดำเนินงานโดยประชาชนมีส่วนร่วม ในทุกกระบวนการ ได้แก่ การร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกัน
 ดำเนินการ โดยอาศัยองค์กรเครือข่ายเป็นแกนกลางในการดำเนินการ เป็นกระบวนการเรียนรู้
 อย่างเหมาะสมสำหรับวิถีชีวิตของคนทุกเพศทุกวัย มีความยืดหยุ่นในการถ่ายทอด แลกเปลี่ยน
 และกระจายความรู้ที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีกระบวนการกลั่นกรองความรู้จากภายนอก
 ผสมผสานกับความรู้ของชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และ
 เป็นการระดมเพื่อผสมผสานการใช้ทรัพยากรต่างๆ ในลักษณะการร่วมมือกันเพื่อจัดกระบวนการ
 เรียนรู้ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

แนวโน้ม ทิศทางการพัฒนาในอนาคต และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนในอนาคตของเมือง
 แห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ที่ที่

พบว่า จำเป็นต้องมีการจัดตั้งกรรมการหรือองค์การกลางเพื่อการดำเนินงาน วิเคราะห์สภาพปัญหา และความต้องการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ รวมถึงการวิเคราะห์ศักยภาพของภาคีเครือข่ายเพื่อจะนำจุดเด่นของแต่ละส่วนมาใช้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรยึดหลักความเป็นพหุวัย มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น สัมพันธ์กับวิถีชีวิต สามารถเรียนรู้ได้โดยไม่ต้องผ่านกฎเกณฑ์หรือขั้นตอนที่ยุงยาก เปิดกว้างและความเสมอภาค มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะ สอดคล้องกับ การดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้ที่จะพัฒนาไปสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ (Cohen and Uphoff, 1980 ; Cheng & Townsend, 2000) แบ่งเป็น 4 ระดับ คือ ระดับวางแผนตัดสินใจ (Decision Making) ระดับปฏิบัติการ (Implementation) ระดับรับประโยชน์ (Benefits) และระดับประเมินผล (Evaluation) และสอดคล้องกับกาญจนา แก้วเทพ (2538) ซึ่งระบุว่า ในการทำงานร่วมกันนั้นควรมีลักษณะความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วน คือ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน รับผิดชอบด้วยกันทั้งสองฝ่าย (Interdependence) เป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมและเสมอภาคกัน (Balance) และมีผลประโยชน์ร่วมกันและผลประโยชน์สนับสนุนซึ่งกันและกัน (Partner)

2. ผลการสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

ผลการสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติโดยการมองภาพอนาคต พบว่า หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยเป็นเมืองแห่งสุขภาวะที่สร้างบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในเมืองแห่งการเรียนรู้ มีการสำรวจบุคคลที่เป็นผู้รู้ คือ ผู้สูงอายุที่ทรงคุณค่าในชุมชน การสร้างทัศนคติที่ดีให้แก่ผู้สูงอายุในการถ่ายทอดองค์ความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ด้วยองค์คณะบุคคลที่โปร่งใส ได้รับการยอมรับในพื้นที่ การบริหารใช้หลักธรรมาภิบาล กำหนดนโยบายทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยวัฒนธรรมที่ดึงามของท้องถิ่นเป็นตัวเชื่อม อันมีผลกระทบต่อ ค่านิยม ทัศนคติ ความเชื่อบนหลักการที่ถูกต้อง ตระหนักรู้และมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง เป็นไปตามหลักการให้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาที่เน้นการใช้ “ทุนทางสังคม” ในการแก้ไขปัญหาที่แท้จริงของชุมชน การมองปัญหาแบบองค์รวม สามารถบูรณาการความรู้จากสหสาขาวิชาชีพมาใช้แก้ปัญหา การทำงาน

แบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วมของชุมชน มีทางเลือก เข้าถึงแหล่งข้อมูล กลุ่มช่วยเหลือกันเอง และการเสริมพลังให้กับบุคคล ความเป็นอิสระ และสามารถพึ่งพาตนเองได้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2538) อีกทั้งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2550) ได้ทำการวิจัยโครงการนำร่องจัดตั้งศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน พบว่า ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนเป็นการสนับสนุนการทำหน้าที่ระหว่างผู้สูงอายุ ครอบครัว ชุมชน องค์กร และสถาบันทางสังคมต่างๆ ในการจัดบริการ ทั้งที่เกิดจากชุมชนเองหรือบริการที่เกิดจากองค์กรภายนอก ตลอดจนกิจกรรมที่มีการดำเนินงานร่วมกัน ในการทำศูนย์อเนกประสงค์ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ แหล่งการพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ส่งเสริมภาวะทางร่างกายและจิตใจ ตลอดจนสติปัญญาให้แก่ผู้สูงอายุเป็นแหล่งถ่ายทอดภูมิปัญญา การสร้างเครือข่ายกับกลุ่มอื่นๆ การใช้ความรู้ความสามารถของผู้สูงอายุให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งการสร้างความตระหนักรู้ต่อตนเองสร้างคุณภาพภูมิใจต่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและความภาคภูมิใจในตนเอง อีกทั้งประชาชนในชุมชนยังมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์เชิงปัญหาของชุมชนเอง ร่วมกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนเองโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพทั้งตัวผู้สูงอายุและศักยภาพของชุมชนได้เป็นอย่างดี งานวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นได้ว่า วิธีการที่ใช้ในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นแนวคิดที่สามารถนำมาบูรณาการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุให้ไปสู่ภาวะที่พึ่งตนเองได้หรือที่เรียกว่า “ภาวะพหุผลิพลัง”

องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยเน้นการพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้ในระดับปัจเจก ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่จะพัฒนาเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชาติ สอดคล้องกับลักษณะของเมืองแห่งการเรียนรู้ ตามแนวคิดของ Longworth (1999, 2000, 2003) ที่เสนอว่า เมืองแห่งการเรียนรู้ เป็นเมืองที่มีการทำสัญญาประชาคมร่วมกันว่าจะเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยการวางแผนกลยุทธ์ที่จะสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเด็นต่างๆ เช่น การวางแผนการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับคนในเมือง การวางระบบการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับคนในชุมชน การจัดตั้งองค์กรแห่งการเรียนรู้ รวมถึงการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และความพร้อมในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ เป็นเมืองที่มีข้อมูลและการสื่อสาร มีภาคีเครือข่ายและแหล่งทรัพยากร มีการพัฒนาผู้นำชุมชน มีการรวมสังคม พัฒนาคณะกรรพแบบในสังคมโดยปราศจากอุปสรรคในการเรียนรู้ โดยตระหนักถึงอุปสรรคทางการเรียนรู้ของคนแต่ละคน โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและตระหนักถึงความเป็นประชาชน มีการใช้เทคโนโลยีและเครือข่าย มีการสร้างความมั่งคั่ง มีการจ้างงานและความสามารถในการว่าจ้าง มีการขับเคลื่อน การมีส่วนร่วมและการพัฒนาประชาชน และมีการจัดกิจกรรมทางการศึกษาด้วยการมีส่วนร่วมของครอบครัว ที่

น่าสนใจ ดึงดูด และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการศึกษาในหมู่ประชาชนทั้งในระดับบุคคลและครอบครัว เช่น การจัดมหกรรมการศึกษาทั้งในงานเทศกาลและกิจกรรมภายในเมือง การวางกลยุทธ์ทางการศึกษาโดยครอบครัว เป็นต้น

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย เป็นการบูรณาการผสมผสานการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเน้นการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อการพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต โดยการกำหนดให้มีสถานที่ในการพบปะกันที่ชัดเจน และมีกิจกรรมพิเศษที่เป็นการเสริมพลังทางบวกแก่ผู้สูงอายุเพื่อเป็นแรงจูงใจ สอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาตามแนวคิดสูงอายุวิทยาทางการศึกษาของ McClusky (1975) ที่เสนอว่า ต้องจัดการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในวัยของตนได้เป็นอย่างดี ในลักษณะการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวินิจฉัยความต้องการจำเป็น (Need Assessment) การระบุวัตถุประสงค์ การกำหนดแผนการเรียนรู้อบรม รวมทั้งการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผู้สอนมีบทบาทเป็นวิทยากรกระบวนการ หรือผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ (Facilitator) คอยให้การช่วยเหลือสนับสนุน แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความสนใจ ความเชื่อมั่นและทัศนคติเชิงบวกแก่ผู้สูงอายุในการเรียนก่อน เพื่อเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ด้วยตนเอง และขั้นตอนที่ 2 เมื่อมีความเชื่อมั่นและทัศนคติเชิงบวกแล้ว ผู้สูงอายุจะสามารถนำประสบการณ์เดิมมาผสมผสานกับความรู้ใหม่ โดยเน้นให้การเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของผู้สูงอายุ นำความรู้ที่ได้ไปใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อสังเกตจากการวิจัย พบว่า กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องคำนึงถึงความแตกต่างของกลุ่มผู้เรียน คือ ความแตกต่างตามลักษณะภูมิสังคม และความแตกต่างตามลักษณะทางกายภาพ ความแตกต่างด้านภูมิสังคม หมายถึง ความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ชีวภาพ วิถีชีวิต ประเพณี ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม ความแตกต่างตามลักษณะทางกายภาพและสังคม แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองได้ (ติดสังคม) กลุ่มผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองได้บ้าง (ติดบ้าน) และกลุ่มผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองไม่ได้ (ติดเตียง) สอดคล้องกับผลการวิจัย ที่พบว่า การวิเคราะห์ชุมชนและกลุ่มผู้เรียน ต้องส่งเสริมการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างเหมาะสม นำไปสู่ความเข้าใจในธรรมชาติ ความต้องการ และปัญหาของผู้สูงอายุได้อย่างแท้จริง

ลักษณะทางภูมิสังคมเป็นโครงสร้างทางสังคมที่มีส่วนในการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับปัจเจกบุคคล (Blunkett, 2004) ประกอบด้วย การกระทำของสมาชิกในชุมชน (active citizen) การสร้างชุมชนเข้มแข็ง (strengthened communities) และความเป็นหุ้นส่วนกับบุคคลสาธารณะ (partnership with public bodies) อย่างไรก็ตาม กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบทมีองค์ประกอบเดียวกันได้ เพราะชุมชนใดที่มีเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ จะไม่มีข้อจำกัดในเรื่องขนาด อาจจะเป็นชุมชนใหญ่ หรือชุมชนเล็ก อาจอยู่ในเมือง หรืออยู่ในชนบท หากเป็นชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกคนร่วมมือกันอย่างเป็นหุ้นส่วน และมีเป้าหมายในการดำเนินงานเดียวกัน โดยใช้การเรียนรู้เป็นกลไกผลักดันในการพัฒนาผู้สูงอายุ พัฒนาคนทุกวัย และพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ก็สามารถเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ได้เช่นกัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547 ; นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2548 ; สุมาลี สังข์ศรี, 2547 ; Jarvis, 2007)

วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในด้านกลไกในการดำเนินงาน แบ่งเป็นระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล พัฒนากลไกด้วยการจัดทำแผนแม่บทหรือนโยบายการเมืองแห่งการเรียนรู้ และขยายผลไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับต่างๆ โดยให้ชมรมผู้สูงอายุเป็นผู้รับผิดชอบหลัก และมีกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข เป็นหน่วยงานขับเคลื่อนหลัก เป็นกลไกของรัฐที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามสิทธิและหน้าที่ของหน่วยงานที่ร่วมรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ปรากฏในแผนงานและกรอบนโยบายการบริหารและการพัฒนาประเทศในระยะ 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2542 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2547 เรื่อง “กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการคุ้มครองและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ” แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552 – 2559) ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา,

2552) และวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ ปี 2570 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552)

เอกสารเหล่านี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่มีการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนา “การศึกษาตลอดชีวิต” โดยการสร้างสังคมไทยสู่การเป็น “สังคมแห่งการเรียนรู้” ที่เน้นการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพ อันส่งผลต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) หรือสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society)

อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิด “สังคมที่ใช้ความรู้และความสร้างสรรค์เป็นฐาน” (A creative and knowledge-based society based on lifelong learning) ที่เห็นว่าในอนาคต ค.ศ. 2050 (พ.ศ. 2593) โลกคือโลกแห่งองค์ความรู้ ต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่เพียงแค่การแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันเท่านั้นของปัจเจกบุคคลเท่านั้น หากต้องนำความรู้ ทักษะ เจตคติไปใช้ในการสร้างสรรค์สังคมให้เป็นสังคมสร้างสรรค์และสังคมแห่งภูมิปัญญาอีกด้วย (The Digital Agenda for Europe : DAE, 2012)

ข้อสังเกตจากการวิจัย พบว่า ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก เป็นบุคคลที่มีบทบาทที่สำคัญในการแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ สืบเนื่องจากบริบทของสังคมไทยส่วนใหญ่ยังคงความเป็นชนบท โดยคนในชุมชนจะรู้จักกันทั้งชุมชน เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานจากรุ่นสู่รุ่น แต่ละครอบครัวจึงมีความเชื่อเพื่อพ่อแม่ เชื่ออาหารต่อกัน เพราะต่างรู้สึกว่าเป็นคนในหมู่บ้าน เป็นคนในชุมชนเดียวกัน โดยเฉพาะบทบาทของผู้สูงอายุ เช่น ประธานชมรมผู้สูงอายุ ที่บทบาทสำคัญหรือมีบารมี นับว่าเป็นการแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ในบางพื้นที่ลักษณะดังกล่าวเริ่มจางหายไป ระบบอาสาสมัครของรัฐ จึงมีบทบาทในลักษณะดังกล่าวเพราะใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนได้ง่าย รวดเร็ว ในระดับปัจเจกบุคคลและครอบครัว สอดคล้องกับงานวิจัยของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2554) ที่พบว่า ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก เช่น ครอบครัว ครู กศน. ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ สมาชิกโรงเรียนผู้สูงอายุ นักพัฒนาชุมชน แพทย์ พยาบาล พระสงฆ์ รวมถึงอาสาสมัครหรือจิตอาสาต่างๆ ในชุมชน นับเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญต่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุในชุมชน

ตอนที่ 3 ผลการตรวจสอบและประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ตลอดจนวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้

หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย เป็นสาระสำคัญที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ ประกอบด้วย นโยบาย เป้าหมาย และกรอบแนวคิดในการดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้ เป็นฐานคิดที่มุ่งไปสู่การพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ประกอบด้วยนโยบายที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนทุกวัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย การพัฒนาพื้นที่สาธารณะสำหรับคนทุกวัย ในลักษณะพื้นที่อเนกประสงค์ การสร้างหลักประกันการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุและการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย การเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่าย ชมรมผู้สูงอายุ การสื่อสารภายในชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้ ให้สิทธิชุมชนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรสร้างกลไกการดำเนินงานให้แก่ชุมชน และการกำหนดมาตรฐาน กลไก อาสาสมัคร ระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น/ชุมชน ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาให้ผู้สูงอายุในเมืองแห่งการเรียนรู้มีสุขภาวะที่ดี เป็นไปตามหลักการของมาตรา 6 7 และ 10 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ที่มุ่งเน้นด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ Wright and Stegelin (2003) ที่เสนอว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพทุกขั้นตอนประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ทั้งด้านวัตถุ สังคมและส่วนบุคคล และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล อันส่งผลให้การดำเนินงานของภาคีเครือข่ายประสบความสำเร็จ อีกทั้งยังสอดคล้องกับระบบการดำเนินงานที่ภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุน เช่น ระบบอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) ชมรมผู้สูงอายุ กองทุนสวัสดิการชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการพัฒนาพื้นที่สาธารณะสำหรับคนทุกวัย กระทรวงสาธารณสุขได้จัดโครงการวัดส่งเสริมสุขภาพ เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมให้วัดมีความสะอาด ร่มรื่น และเป็นระเบียบ เหมาะแก่การเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมของผู้สูงอายุ และการดำเนินงานของศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่มีการดำเนินการในพื้นที่ 8 จังหวัด คือ เชียงใหม่ พิษณุโลก ขอนแก่น สกลนคร พัทลุง ชลบุรี เพชรบุรี และกรุงเทพมหานคร ดำเนินการโดยเทศบาล

ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอว่า ควรมีการสร้างค่านิยมแก่ประชาชนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของคนทุกวัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย สอดคล้องกับ แนวโน้มในอนาคต 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ที่พบว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทันสมัยนำมาซึ่งการแข่งขัน ช่งชิง สมาชิกในสังคมจำเป็นต้องทำงานหนักขึ้น ผนวกกับการก้าวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทำให้ค่านิยมการมีส่วนร่วมดูแลเกื้อหนุนผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงไป (กิตติพรพรณ ศิริทรัพย์ และคณะ, 2555) ก่อให้เกิดความทุกข์จากครอบครัวแตกกันไปคนละทิศละทาง ชุมชนล่มสลาย ขาดความรัก ความเอื้ออาทร มีการแบ่งสี แบ่งพวก มากขึ้น ผู้สูงอายุก็จะเกิดความทุกข์จากการพึ่งพาตนเองไม่ได้ พึ่งพาผู้อื่นก็ไม่ได้ เกิดทุกขภาวะทั้งทางกาย ทางใจ ทางสังคม และทางปัญญา (เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านพหุภาคีอีสาน ,2553)

ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ แบ่งเป็น 5 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย การจัดทำนโยบายสาธารณะเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนภารกิจที่เกี่ยวข้องกับเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยต้นแบบ การจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการถอดองค์ความรู้และการพัฒนาองค์ความรู้ด้านเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย เพื่อการพัฒนาเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชาติ มีความเป็นไปได้และสอดคล้อง นำไปสู่เป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุตามแนวคิดของ McClusky (1975) Moody (1990) สุรกุล เจนอบรม (2541) และเพ็ญแข ประจันปัจฉนิก (2550) คือ เพื่อให้ผู้สูงอายุพัฒนาศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพที่ช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เป็นภาระของสังคม และเพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ผู้สูงอายุ (Empowerment) โดยการสร้างความเชื่อมั่นและทัศนคติเชิงบวกแก่ผู้สูงอายุในการเรียนและการพัฒนาศักยภาพภายในตนเอง มองอนาคตภาพเชิงบวก มีความคิดด้านบวกต่อตนเองและสังคม เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความเข้าใจในกระบวนการชราภาพตามธรรมชาติ โดยมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุเกิดความเข้าใจ และจำแนกความแตกต่างระหว่างกระบวนการชราภาพที่เป็นปกติทางร่างกาย จิตใจ สังคม และกระบวนการชราภาพที่ไม่เป็นปกติ เช่น โรคต่างๆ และแก้ไขทัศนคติที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับผู้สูงอายุ รวมถึงสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับผู้สูงอายุในสังคมต่าง

วัฒนธรรม และเพื่อให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพิพลัง (Active Aging) โดยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดภาวะที่พึ่งตนเองได้ เป็นผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ และประสบความสำเร็จ หรือกล่าวได้ว่ามี “ภาวะพหุพิพลัง” ตามนิยามความหมายขององค์การอนามัยโลกที่เสนอว่า ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพประกอบด้วย การมีสุขภาพที่ดี การมีส่วนร่วม และการมีหลักประกัน (WHO, 2002) ซึ่งเกิดจากการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุ หรือการศึกษาเมื่อเป็นผู้สูงอายุแล้ว

สรุปได้ว่า อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพิพลังของผู้สูงอายุไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) คือ กระบวนการเกี่ยวกับหลักการ องค์ประกอบ กระบวนการ และวิธีดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้ในพื้นที่ตั้งที่มีประชากรที่รวมตัวอยู่กันอย่างถาวรในเขตพื้นที่หนึ่งที่มีการวางแผนยุทธศาสตร์ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการใช้ชุมชนเป็นฐานในการส่งเสริม สนับสนุน พัฒนา และกระตุ้นผู้สูงอายุเกิดศักยภาพภายในตนเองด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกัน และความมั่นคงของชีวิต โดยมีองค์ประกอบทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่ดำเนินกิจกรรม การศึกษาและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพิพลังของผู้สูงอายุอย่างบูรณาการ ด้วยวิธีการที่หลากหลายและเป็นพหุวัย โดยกลไกความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการติดตามความสามารถในการดำเนินงานที่สอดคล้องสภาพของชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ประชากรเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ นำไปสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ในระดับชาติ อันก่อให้เกิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาภาวะพหุพิพลังของผู้สูงอายุไทยอย่างเป็นพลวัตและมีความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงสาธารณสุข และสถาบันการศึกษาด้านสุขภาพ ร่วมกันกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลในการดำเนินงาน และขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพิพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ที่ระบุหลักการ เป้าหมาย มาตรฐาน กลไก รวมทั้งบทบาท สิทธิ และสวัสดิการของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมสนับสนุนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับ

ห้องที่ และห้องถิ่น ทั้งการศึกษานอกระบบ การศึกษาในระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน

1.2 กระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกับกระทรวงมหาดไทย สถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน วิทยาลัยชุมชน รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันทบทวนหลักคิดที่จำกัดสิทธิและผลักดันผู้สูงอายุออกจากระบบการศึกษา และปรับนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ โดยการพัฒนาลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยที่เป็นหลักสูตรแกนกลางที่บูรณาการการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย แบ่งเนื้อหาออกเป็นด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต รวมถึงหลักสูตรในการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทย

1.3 หน่วยงานภาคเอกชน องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาคประชาชน ที่มีกลไกการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุด้านการศึกษาตลอดชีวิต อาทิ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) เป็นต้น รวมถึงภาคประชาชน เช่น สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ฯ ชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) เป็นต้น มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะกับทางภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะผู้จัดการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้ และมีบทบาทในการกำหนดแผนปฏิบัติการของเมืองแห่งการเรียนรู้ในชุมชน ให้เหมาะสม สอดคล้องกับความสนใจของผู้สูงอายุ อีกทั้งส่งเสริมการปรับทัศนคติของประชาชนทุกวัยให้ยกย่องผู้ที่ไม่ศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ว่าเป็นคนที่มีคุณค่า มีความขยันหมั่นเพียร และสามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานและองค์กร

2.1 สำนักนายกรัฐมนตรี โดยกรมประชาสัมพันธ์ร่วมกับสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัยในสังคมปรับกระบวนทัศน์ให้มีความตระหนักถึงคุณค่าของการเรียนรู้ สนใจและใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม คุณธรรม จริยธรรมพื้นฐาน และความเป็นนานาชาติ บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย รวมทั้งการใช้ความรู้ และประสบการณ์ต่างๆ ทั้งมวลประสบการณ์ของผู้สูงอายุเอง

หรือคนรอบข้างในการตัดสินใจ หรือดำเนินการต่างๆ เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

2.2 ชมรมผู้สูงอายุ สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ฯ โรงเรียนผู้สูงอายุ ภาคเอกชน เครือข่ายผู้สูงอายุ ร่วมกับ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (สำนักงาน กศน. จังหวัด) ร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยของแต่ละชุมชน ที่มีกิจกรรมการเรียนรู้เป็นอัตลักษณ์ สอดคล้องกับสภาพภูมิสังคมและสภาพทางกายภาพของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน อีกทั้งจัดระบบ ระบบช่วยเหลือดูแล และแนะ และส่งต่อผู้สูงอายุทุกกลุ่มเป้าหมาย ให้มีโอกาสและเข้าถึงการศึกษาเรียนรู้ตามศักยภาพ เน้นการดำเนินงานอย่างบูรณาการและเป็นพหุวัย

2.3 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมจัดตั้งคณะกรรมการกลาง ในคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ เพื่อทำหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผน ส่งเสริม และประสานงานในการกำหนดหลักการ เป้าหมายในการดำเนินงาน กลไกและบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มาตรฐานการดำเนินงาน สิทธิ รวมถึงสวัสดิการของภาคีเครือข่ายที่ร่วมดำเนินงาน อันเป็นกลไกที่สามารถระดมสรรพกำลังจากภาคส่วนต่างๆ อย่างเป็นระบบ คณะกรรมการกลางระดับชาติยังมีบทบาทในการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพของการดำเนินงาน

2.4 กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวัฒนธรรม และกระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น และมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สมควรพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยต้นแบบที่เหมาะสม 4 แห่ง ตามบริบท 4 ภูมิภาคของประเทศไทย ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ศึกษา ดูงาน และเป็นแกนกลางในการขยายผลการดำเนินงาน โดยนำหลักการองค์ประกอบ รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้และวิธีดำเนินงานที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน รวมถึงรายงานแก่คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติได้รับทราบเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรี และรัฐบาลต่อไป

3. ข้อเสนอแนะสำหรับภาคการปกครองส่วนท้องถิ่น

3.1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ร่วมกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (สำนักงาน กศน. จังหวัด) ร่วมกันพัฒนานโยบายที่สนับสนุนการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุและโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสถานภาพที่ดี มีบทบาทในชุมชน เช่น สนับสนุนให้มีชมรมผู้สูงอายุในแต่ละหมู่บ้าน กำหนดนโยบายส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคง ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรที่ไปทำหน้าที่สนับสนุนและทำงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต โดยประสานงานอย่างใกล้ชิดกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่

3.2 1 หน่วยงานภาคเอกชน องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) และภาคประชาชน ที่มีกลไกการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุด้านการศึกษาตลอดชีวิต อาทิ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) รวมถึงภาคประชาชน เช่น ชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ฯลฯ มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาภาวะศักยภาพของผู้สูงอายุไทยในฐานะผู้จัดการศึกษา อันเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่สำหรับชุมชน การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยสำรวจความต้องการของผู้สูงอายุ ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เวทีประชาคม หรือการทำวิจัยเพื่อการสร้างสรรค์องค์ความรู้ที่ดี เหมาะสม และมีประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำผลการวิจัยเรื่องอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะศักยภาพของผู้สูงอายุไทย ที่ได้นำเสนอข้อค้นพบในลักษณะนวัตกรรมทางสังคมที่เป็นขั้นตอนและเป็นแบบแผน โดยส่งเสริมให้หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปร ปัจจัยสนับสนุน ปัญหา อุปสรรคของระบบโครงสร้างทางสังคมที่มีต่ออนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะศักยภาพของผู้สูงอายุไทย เพื่อนำไปสู่การส่งเสริมสนับสนุนหรือการแก้ปัญหาได้อย่างเฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวง. **ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2542.

การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวง. **พระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2546**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550.

การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวง. **แผนปฏิบัติการเชิงรุก กฤษฎ์การปฏิบัติระดับภูมิภาคสำหรับแผนปฏิบัติการระหว่างประเทศกรุงแมดริดว่าด้วยการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ ปี 2002 และแผนปฏิบัติการมาเก๊าว่าด้วยการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ปี 1999**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2550.

กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ. **ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางประชากรของประเทศไทย สถานการณ์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย**. กรุงเทพฯ : กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ, 2554.

กฤษณี เสงี่ยมธรรม. **การเตรียมการเข้าสู่วัยสูงอายุที่มีศักยภาพของบุคลากรกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.

กุศล สุนทรธาดา. **คุณค่าด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุไทย**. ใน **สุชาติ ทวีสิทธิ์ และสวรัช บุญยमानนท์ (บรรณาธิการ). ประชากรและสังคม 2553 : คุณค่าผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทย**. เอกสารวิชาการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล หมายเลข 372. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม : สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม, 2553.

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ. **แผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ.2545 - 2564**. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545)**. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2548.

คณะกรรมการการอุดมศึกษา, สำนักงาน. **การรายงานข้อมูลรายบุคคล สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา พ.ศ. 2551**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551.

- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **เอกสารประกอบการประชุม เรื่อง การขับเคลื่อนการพัฒนาผู้สูงอายุอย่างบูรณาการ.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552. (อัดสำเนา)
- เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านพหุภาคีอีสาน. รายงานการประชุมเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน ครั้งที่ 10/2552. **คำคุณ:** วารสารเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต **สิ่งแวดล้อมของผู้ผลิตและผู้บริโภค.** 19, 1 (1 มกราคม 2553) : 8.
- จิราพร เกศพิชญวัฒนา. รายงานการวิจัยโครงการพหุผลผลิต : **กรณีศึกษาจากผู้สูงอายุที่ได้รับการยอมรับในสังคม.** กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2549.
- จรัสศรี เหมื่อนวงศ์. อาสาสมัครดูแลผู้พิการและผู้สูงอายุตำบลดอนแก้ว. **สัมภาษณ์,** 25 สิงหาคม 2555.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. เทคนิคการวิจัยแบบ EDR. **วารสารวิจัยการศึกษา.** 10, 5 (มิถุนายน-กรกฎาคม 2530) : 23-30.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. การวิจัยอนาคตกับงานพัฒนศึกษา. **เอกสารประกอบการบรรยายการออกแบบวิธีวิจัยทางพัฒนศึกษา.** คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547. (อัดสำเนา).
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. **อนาคตศึกษา.** [ออนไลน์]. 2548. โครงการจิตวิวัฒน์ มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์ สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). แหล่งที่มา: <http://semsikkha.org/article/article/article171.doc> [2 กันยายน 2554]
- จุฬากรณ์ มาเสถียรวงศ์. **นโยบายและยุทธศาสตร์การศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบายการจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- เชก ธนะสิริ. **ทำอย่างไรจะปราศจากโรคและชะลอความชรา.** กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2550.
- ชานนุช อภิภัทรธำรง. **การจัดการศึกษาตามแนววิถีชีวิตของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราบางแค.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540.

ชนิตา รักรัษพลเมือง. **แนวคิดและทฤษฎีพัฒนศึกษา**. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546. (อัดสำเนา)

ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา และคณะ. **สุขภาพคนไทย 2550**. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.

ชโรทัย ปัญติ. **ปัญหาในการเรียนของนักศึกษาผู้ใหญ่วัยกลางคนและสูงอายุ ในหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนทางไกล จังหวัดกำแพงเพชร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาระดับผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2540.

ชวัลนุช ทองคำมัน. พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลนครพิงค์. **สัมภาษณ์**, 25 สิงหาคม 2555.

ชาญชัย ธัญชัย. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว. **สัมภาษณ์**, 23 สิงหาคม 2555.

ชาติรี ศรีไพรพรรณ. การมองอนาคต (Foresight) ใน **รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการโรงเรียนผู้นำการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้** โดยศูนย์คาดการณ์เทคโนโลยีเอเปค สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 31 พฤษภาคม – 2 มิถุนายน 2545 ณ สถานฝึกอบรมและอภิบาลบ้านผู้หว่าน จังหวัดนครปฐม (อัดสำเนา)

दनัย วงศาโรจน์. รองประธานศูนย์ประสานงานภาคเอกชน จังหวัดสิงห์บุรี. **สัมภาษณ์**, 8 พฤศจิกายน 2555.

ไตรรัตน์ จารุทัศน์. **มาตรฐานขั้นต่ำสำหรับที่พักอาศัยและสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.

เทียนฉาย กิระนันท์. **สังคมศาสตร์วิจัย**. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

ทรงวุฒิ นาคประสิทธิ์. ประธานศูนย์ประสานงานภาคเอกชน จังหวัดสิงห์บุรี. **สัมภาษณ์**, 9 พฤศจิกายน 2555.

ทองศิริ สาประเสริฐ. **ลักษณะการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้าน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาระดับผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.

ธีรยุทธ บุญมี. **พหุนิยม**. กรุงเทพฯ : สภาวิจัยแห่งชาติ, 2546.

นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม. **การพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

นภาพร ชโยวรรณ. **สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย.** เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาโครงการเพื่อผู้สูงอายุในท้องถิ่นตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ โรงแรมกรุงศรีริเวอร์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วันที่ 20 – 22 พฤศจิกายน 2551. (อัดสำเนา)

นพดล ณ เชียงใหม่. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว. **สัมภาษณ์,** 23 สิงหาคม 2555
 นริภัทร ผิวพอใช้. **ความคิดเห็นของผู้สูงอายุในศูนย์บริการผู้สูงอายุเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน.** วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

โนบุโอะ โทโมโซ. Board Chairman, Fukushi Bunka Mirai Network Kumamoto Bunanokino Kai. **สัมภาษณ์,** 28 กันยายน 2555.

นายกรัฐมนตรี้, สำนัก. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550.

บรรลุ ศิริพานิช. ผู้สูงอายุไทยกับการศึกษาต่อเนื่อง. **วารสารคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาสหประชาชาติ** (มกราคม-มิถุนายน 2542) : 8-11.

ปฐุม นิคมานนท์. **การศึกษานอกระบบโรงเรียน.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพย์อักษร, 2528.

ปิยากร หวังมหาพร. **นโยบายผู้สูงอายุประเทศสาธารณรัฐเกาหลี.** [Online]. 2552. Available from: <http://www.publicpolicy-in-thailand.com/index/index.php/examples-of-public-policy/4-3-international-public-policy/6-7-republic-of-korea-the-elderly-policy.html>[12 สิงหาคม 2553]

ปนัดดา ดิศกุล, หม่อมหลวง. ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่. **สัมภาษณ์,** 24 สิงหาคม 2555.

ปัทิตตา สูดัดวงแก้ว. ประธานกลุ่มอาสาสมัครพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาสและอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว. **สัมภาษณ์,** 23 สิงหาคม 2555

- ปณิธาน วัฒนพานิชกิจ. **ความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.
- ประนอม โอทกานนท์. **การพัฒนารูปแบบชมรมผู้สูงอายุพลุดาหลวง.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ประเวศ วะสี. **อายุวัฒนะ : คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ.** กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, 2542.
- ปราวีณยา สุวรรณรัฐโชติ. **วิธีการศึกษาแนวโน้มกับการศึกษาแนวโน้มทางเทคโนโลยีทางการศึกษา.** กรุงเทพฯ : ภาควิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547. (อัดสำเนา)
- ปาริชาติ ญาตินิยม. **ลักษณะภาวะพหุคูณพลัง : กรณีศึกษาผู้สูงอายุไทยที่มีชื่อเสียง.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- พรเทพ มนต์วีชรินทร์. **การสำรวจคุณภาพชีวิตและความต้องการด้านการศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์ สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินสาร และโรเบิร์ต บี เท็กซ์เตอร์. **ทางเลือกในอนาคตของสังคมไทย : ในทัศนะของนักวิชาการ.** เชียงใหม่ : มูลนิธิเอเชีย, 2527.
- เพ็ญแข ประจวบจักษ์. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาภาวะพหุคูณพลังของผู้สูงอายุไทย.** กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550.
- พิเชษฐ ไพบูลย์ศิริ. **ผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรี. สัมภาษณ์,** 8 พฤศจิกายน 2555.
- แพร์พิทยา, ฝ่ายวิชาการ. **พจนานุกรมศัพท์แพทย์.** กรุงเทพฯ : แพร์พิทยา, 2529.
- มนต์สุดา เกரியงไกร. **สมาชิกชมรมผู้สูงอายุตำบลถอนสมอ. สัมภาษณ์,** 9 พฤศจิกายน 2555
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, ศูนย์นวัตกรรมนโยบาย. **รายงานการวิจัยเรื่องอนาคตภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้: กระบวนทัศน์และยุทธศาสตร์เพื่อการเปลี่ยนแปลงจากฐานราก การคาดการณ์เทคโนโลยีเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา.** กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2545.

มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. **สารประชากร มหาวิทยาลัยมหิดล**. ปีที่ 19 (มกราคม 2553) : 1.

มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. **ประชากรและสังคม 2554**. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2554.

มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. **มิเตอร์ประเทศไทย**. [Online]. 2556. แหล่งที่มา <http://www.thailandometers.mahidol.ac.th/2013/index.php> [20 มีนาคม 2556]

เยาวลักษณ์ จิตตะโคตร. สถานการณ์พหุผลิพลังในนักศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย. **วารสารพหุวิชาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ**. 7 (มกราคม – มีนาคม 2549): 46.

โยโกะ คาวามูระ. อาจารย์ประจำศูนย์ศึกษานโยบาย มหาวิทยาลัยคุมาโมะโตะ. **สัมภาษณ์**, 28 กันยายน 2555.

รัตนา จักกะพาก และระวี สัจจโสภณ. **สื่อเพื่อผู้สูงอายุในประเทศไทย : สภาพการณ์ปัจจุบัน ความคาดหวัง แนวโน้มในอนาคต และการกำหนดยุทธศาสตร์เชิงรุก**. กรุงเทพฯ : กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.

แรงงานระหว่างประเทศ, องค์การ. **แรงงานสูงอายุมีผลกระทบต่อผลิตภาพการผลิตและการพัฒนาของประเทศไทย**. [ออนไลน์]. 2556. แหล่งที่มา www.ilo.org/asia/info/public/pr/lang-en.index.htm [12 มีนาคม 2556]

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **นครแห่งการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2547 ก.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **แนวทางการพัฒนานครแห่งการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2547 ข.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **รายงานการสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการพัฒนาชุมชน/เมืองแห่งการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ : 21 เซนจูรี, 2547 ค.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561..** กรุงเทพฯ : พรินทวาทกราฟฟิค, 2552.

วรัญญา วงศ์อริยสกุล. **เจ้าหน้าที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชนตำบลดอนแก้ว**. **สัมภาษณ์**, 25 สิงหาคม 2555.

วิฑริลักษณ์ จันทร์ธนสมบัติ. **ทัศนะต่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีความสุขของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาสาธารณสุข 40 บางแค**. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.

- วิพรรณ ประจวบเหมาะ นภาพร ชโยวรรณ มาลินี วงษ์สิทธิ์ ศิริวรรณ ศิริบุญ. รายงานการศึกษา
โครงการปรับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 – 2564). เอกสารวิชาการ
วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หมายเลข 303. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ. รายงานการศึกษาโครงการปรับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ
ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 – 2564). เอกสารวิชาการวิทยาลัยประชากรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หมายเลข 303. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2553.
- วิรัช แผ้วสกุล.รูปแบบการจัดโครงการการศึกษาออกโรงเรียนของผู้สูงอายุที่สังกัด
สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527.
- วิโรจน์ สารรัตนะ. อนาคตศึกษา : วิสัยทัศน์เพื่อการบริหารและการพัฒนา. [Online]. 2548.
แหล่งที่มา : <http://ednet.kku.ac.th> [2 กันยายน 2553]
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ. รายงานการวิจัย เรื่อง การ
กระจายอำนาจทางการศึกษา: ประสบการณ์ของประเทศญี่ปุ่นกับแนวทางสำหรับ
ประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2537.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษาระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
พ.ศ. 2551. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, 2551.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. รายงานผลการดำเนินงานการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ
: โรงพิมพ์พิมพ์, 2553.
- ศุภร ศิริแสน. การศึกษานอกระบบโรงเรียน. มหาสารคาม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, 2530.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการเกื้อหนุนทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ.
วารสารคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯ สหประชาชาติ (มกราคม-
มิถุนายน 2542) : 8 -11.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. สวัสดิการผู้สูงอายุ : แนวคิดและวิธีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์.
กรุงเทพฯ : มิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย) , 2549.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. ชราอย่างร่าเริง ยุคชิงแก่ครองเมือง . ข่าวสด (27 กันยายน 2550) : 27.

- ศูนย์คาดการณ์เทคโนโลยีเอเปค. What is Foresight. [Online]. 2554. แหล่งที่มา http://www.apecforesight.org/index.php?option=com_content&view=article&id=63&Itemid=183 [2 กันยายน 2555]
- ศูนย์เฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม. รายงานการสำรวจความเสี่ยงของผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2550.
- เศรษฐกิจการคลัง, สำนักงาน. สำนักนโยบายการคลัง. รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์ **โครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาเพื่อวิเคราะห์แนวโน้มรายจ่ายด้านสวัสดิการสังคมของภาคสาธารณะเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ : กระทรวงการคลัง, 2555.
- สุภาพจิต, กรม. สังคมไทยกับสถานการณ์ผู้สูงอายุในปัจจุบันและอนาคต. **มติชนออนไลน์**. 30, 10626 (14 เมษายน พ.ศ. 2550) : 9.
- ส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, สำนัก. **รายการผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยการศึกษาดำเนินงานโครงการขยายผลการดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2550.
- สมคิด อิศระวัฒน์. **ลักษณะของการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนไทย**. นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538.
- สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. **รายงานการสำรวจความเสี่ยงของผู้สูงอายุไทย**. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2551.
- สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ผู้สูงวัยช่วยสังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุขแล้วสังคมไทยให้อะไรกับผู้สูงวัย**. **วารสารสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ**. 1 (มกราคม-มีนาคม 2550) : 4-8.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการสร้างและขยายโอกาสในการเข้าถึงหลักประกันทางสังคมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2549.
- สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ. **รายงานโครงการสำรวจและศึกษาภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ 4 ภาคของไทย**. กรุงเทพฯ : สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ, 2549.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, มูลนิธิ . **รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2551**. กรุงเทพฯ : ทีคิวพี, 2552.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, มูลนิธิ. **รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ : พงษ์พาณิชย์เจริญผล, 2555.

- สมบัติ คำภีระยศ. สมาชิกชมรมผู้สูงอายุตำบลถอนสมอ. **สัมภาษณ์**, 9 พฤศจิกายน 2555.
- สมพงษ์ ด้านสกุลเจริญ. สมาชิกชมรมผู้สูงอายุตำบลถอนสมอ. **สัมภาษณ์**, 9 พฤศจิกายน 2555.
- สุชาดา ทวีสิทธิ์. บทบรรณาธิการ : การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์เพื่อการวิจัยผู้สูงอายุ. ใน
 สุชาดา ทวีสิทธิ์ และสรวัย บุญยमानนท์ (บรรณาธิการ). **ประชากรและสังคม 2553** :
คุณค่าผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทย. เอกสารวิชาการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม
 มหาวิทยาลัยมหิดล หมายเลข 372. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม : สำนักพิมพ์ประชากรและ
 สังคม, 2553.
- สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล. **หลักสำคัญของเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2544.
- สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล และคณะ. **ผู้สูงอายุในประเทศไทย: รายงานการทบทวนองค์ความรู้
 และสถานการณ์ในปัจจุบัน ตลอดจนข้อเสนอแนะทางนโยบายและการวิจัย**.
 กรุงเทพฯ : ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล และคณะ. **หลักสำคัญของเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล. “Active Ageing” เรื่องง่าใหม่ ในศตวรรษที่ 21. **วารสารพัฒนพลังวิทยา
 และเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ**. 2 (ตุลาคม - ธันวาคม 2545).
- สุธรรม นันทมงคลชัย และคณะ. **ผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ: กรณีศึกษาจังหวัดระยอง**.
 [Online]. 2552. แหล่งที่มา http://www.thaipopulation.org/Stable/index.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=169&tmpl=component&format=raw&Itemid=67 [2 กันยายน 2553]
- สุธีรา น้อยจันทร์. การศึกษาบทบาทของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ : ศึกษาเฉพาะกรณี
**ครอบครัวผู้ใช้บริการศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุ ดินแดง และครอบครัว
 สมาชิกชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลสงฆ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
 คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- สุนทร สุนันท์ชัย. การศึกษานอกโรงเรียน **เส้นทางที่ไม่สิ้นสุด**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์,
 2529.
- สุภางค์ จันทวานิช. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

สุมาลี สังข์ศรี. การศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุโดยประยุกต์ใช้วิธีการศึกษาทางไกล
กรุงเทพฯ : 9119 เทคโนโลยีปริทัศน์, 2540.

สุมาลี สังข์ศรี. การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ : สถาบัน
เทคโนโลยีการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544.

สุมาลี สังข์ศรี. การพัฒนาชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย. กรุงเทพฯ :
พริกหวานกราฟฟิค, 2547.

สุรกุล เจนอบรม. วิทยาการผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

สุรกุล เจนอบรม. นโยบายการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ.
กรุงเทพฯ : กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ. 2537.

สุรกุล เจนอบรม. วิสัยทัศน์ผู้สูงอายุและการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพฯ :
ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

สุนทร นพกุลสถิต. ประธานชมรมผู้สูงอายุตำบลถนนสมอ. สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2555.

สาตี เพ็ญศิริ. การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุใน
จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

ลีปนพนธ์ เกตุทัต. จากอดีตและปัจจุบันสู่อนาคตของการปฏิรูปการศึกษาไทย: สู่อสังค
แห่งปัญญาการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2545.

อรรถัย อัจฉา. แก่แล้วไม่มีคุณค่าจริงหรือ : บทสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของผู้สูงอายุ. ใน
สุชาดา ทวีสิทธิ์ และสวรัย บุญยमानนท์ (บรรณาธิการ). ประชากรและสังคม 2553 :
คุณค่าผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทย. เอกสารวิชาการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล หมายเลข 372. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม : สำนักพิมพ์ประชากรและ
สังคม, 2553.

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทย
ในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นอย่าง
ครบวงจร. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551.

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัย ผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2552.

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย.

กรุงเทพฯ : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2554.

อารีย์ เพชรบุตร. สภาพและปัญหาการประสานสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่จัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบเพื่อผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ บริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2544.

อัญชลี ชาดิทธิสาร. การพัฒนาคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนไทย. วิทยานิพนธ์ บริญญามหาบัณฑิต คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.

อุดร พาติราษฎร์. นายกเทศมนตรีตำบลดอนสมอ. **สัมภาษณ์**, 8 พฤศจิกายน 2555.

อุทัย ดุลยเกษม. **อดีตและอนาคตการดำเนินการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน**.

กรุงเทพฯ: กลุ่มติดตามและประเมินผล สำนักบริหารงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน, 2548.

อุบล ยะไวทย์ณะวิชัย. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว. **สัมภาษณ์**, 24 สิงหาคม 2555.

ภาษาอังกฤษ

Adam, J. *The Republic of Plato*. Cambridge : Cambridge University Press, 1902.

Abbey, R. & Hude, S. No country for olderpeople? Age and the digital divide. *Journal of Information, Communication & Ethics, in Society*. 7 (4): 225-242.

Alheit, P. Two Challenges to a Modern Concept of Lifelong Learning. in Alheit & Kammler (eds) op.cit, 1998.

Arlington. *Learning In Retirement Institute*. [Online]. 2007. Available from:

<http://www.arlingtonlri.org> [2010, Aug 5]

Bertrand, D. J. *Futuribles*. [Online]. 1965. Available from:

<http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/papers/2008/P3045.pdf> [2011, August 4]

- Blunkett, D. **The Power of Empowerment: release the hidden talents of your employees.**
London: Kogan Page, 2004.
- Campbell & Ikegami. **Nature's embrace: Japan's aging urbanites and new death rites.**
Hawaii : University of Hawaii Press, 2000.
- Campbell, T. **Beyond Smart Cities: How Cities Network, Learn and Innovate.** New York :
Routledge, 2012.
- Carbinet Office. **Annual report on the aging society: 2008, Japan.** [Online]. 2008.
Available from: <http://www.cao.go.jp/kovrei/English/annualreport/2008>
[2010, July 25]
- Caro, F. G., Bass, S. A., Chen, Y. P. **Achieving a Productive Aging Society.** Westport,
Connecticut: Auburn House, 1993.
- Casey, C. A Knowledge Economy and Learning Society: A Comparative Analysis of
Newzeland and Australian Experience. **Compare.** 36,3 (Sep 2006) : 343-357.
- Cass, A.W. **Adult Elementary Education.** New York : Noble and Noble Publishers, 1956.
- Center for Education Research and Innovation. **City Strategies For Lifelong Learning
Concepts.** A CER/OECD study prepared for the Second Congress on Education
Cities : Gothenburg, November, 1992.
- Chi-hung, C. Ng. Evolving motivation in learning computing technologies among older
adults: A grounded model. **Educational Gerontology.** 34,1 (Dec 2007) : 1-14.
- Cornish, E. **The study of the future.** Washington, D.C. : World Future Society, 1977.
- Cornish, E. **Future: The Exploration of the Future.** Maryland : World Futurist Society,
2004.
- Council of Europe. **Lifelong Learning Concepts for Equity and Social Cohesion: a New
Challenge for Higher Education.** Strasbourg, Council of Europe, DECS-HE 98/5
rev2., 1998.
- Donorfio, L. K. M., Healy C. Teaching and Interactive Television Course on Adulthood
and Aging: Make It happen. **Educational Gerontology.** 34, 6 (June 2008) : 531-
549.

- Department of statistic Singapore. **Population Trends 2012**. Singapore : Department of Statistics, Ministry of Trade&Industry, Republic of Singapore.
- Cox, T. **Cultural Diversity in Organizations: Theory, Research, and Practice**. San Francisco : Berrett-Koehler, 1994.
- David, L., Marshallsay Z. **Older workers' perspectives on training and retention of older workers**. Australia: National Centre for Vocational Education Research, 2007.
- Doron, I. Court of Ethics: Teaching Ethics and Ageing by mean of Role-Playing. **Educational Gerontology**. 33,9 (2007) : 737-758.
- Ebersole, P., Hess P. **Geriatric Nursing & Health Ageing**. Missouri : Mosby, 2001.
- Ergazakis, K ., Karnezis, K., Metaxiotis, K., and Psarras, J. Towards Knowledge Cities Conceptual Analysis and Success Stories. **Journal of Knowledge Management**. 8,5 (2004) : 5-15.
- Ergazakis, K., Metaxiotis, k., Psarras, J. and Askounis, D. A unified methodological approach for the development of knowledge cities. **Journal of Knowledge management**. 10, 5 (2006) : 65-78.
- Europa. **European Commission: Policy Areas: Lifelong Learning Concept, What is Lifelong Learning?** [Online]. 2003. Available from: http://europa.eu.int/comm/education/policies/III/life/what_en.html [2010, Aug 11]
- Faure, E. **Learning to be**. Paris : UNESCO,1972.
- Finnish Association of Adult Education Centres. **Finnish Adult Education Centres**. [Online]. 2000. Available from: <http://www.ktol.fi> [2010, July15]
- Finnish Red Cross. **Finnish Red Cross**. [Online]. 2000. Available from: <http://www.redcross.fi/> [2010, July 16]
- Fisher, B. J., Specht, D. K. Successful Aging and Creativity in Later Life. **Journal of Aging Studies**. 13,4 (1999) :130-135.
- Francis, B.. **New Atlantis**. Edited by A.B. Gough. Oxford : Clarendon Press, 1915.
- Fukuchi, T. **The Japanese Social Structure: Its Evolution in the Modern Century**. Tokyo: University of Tokyo Press, 1985.

- Formosa, M. Critical Geragogy : Developing Practical Possibilities for Critical Educational Gerontology. *Education and Aging*. 17,1 (2002) : 73 – 85.
- Glendenning, F., Battersby, D. Why We Need Educational Gerontology and Education for Older Adults : a statement of first principles: in F. Glendenning & K. Percy (eds). *Aging, Education, and Society : Readings in Educational Gerontology*. Keele : University of Keele, Association for Educational Gerontology, 1990.
- Hodkinson, P, Ford, G., Hodkinson, H., Hawthorn, R. Retirement as a Learning Process. *Educational Gerontology*. 34,3 (2008) :167-184).
- Husen, T. *The Learning Society Revisited*. Oxford : A. Wheaton & Co.Ltd., 1986.
- Husen, T. *Education and Global Concerning*. Oxford : BPCC Wheatons Ltd., 1990.
- Hutchins, R. M. *The Learning Society*. Harmondsworth: Penguin, 1970.
- Japan National Institute of Population and Social Security Research. *Annual Report on the Aging Society (Summary) : 2008*. Tokyo : National Institute of Population and Social Security Research, 2008.
- Jan, N. P. *Globalization or Empire?* New York : Routledge, 2004.
- Jarvis,P. *Globalisation, Lifelong Learning Concept and the Learning Society Sociological Perspectives*. New York : Routledge, 2007.
- Jarvis, P. *Twentieth Century Thinkers in Adult & Continuing Education*. 2nd Ed. London: Routledge, 2001.
- Joseph, E.C. *Introduction to Educational Forecasting: Futurism in Education*. California : ETC, 1974.
- June, B. *Fragment on Atlantis*. New York : Noonday, 1955.
- Kanno, Y. *Language and Education in Japan: Unequal access to bilingualism*. London: Palgrave Macmillan, 2008.
- Kathia, C. L., Alexander, L. Fostering a Sustainable Learning Society through Knowledge-base Development. *System Research and Behavioral Science*. 24,5 (2007) : 493-503.

- Knodel, J., N. Chayavan. **Population Ageing and the Well-being of Older Persons in Thailand : Past Trends, Current Situation and Future Challenges**. Bangkok : UNFPA Thailand and Asia and the Pacific Regional Office, 2008.
- Knowles, M. S. **The Modern Practice of Adult Education: Pedagogy and Andragogy**. Chicago : Follett Publishing, 1980.
- Knowles, M. S. Andragogy Not Pedagogy. *Adult Leadership*. 16 (1968).
- Kirkwood, C. **Scotland as a Learning Society: Identity, Difference and Relatedness**. **Occasional Papers Series: No. 9** . Paper presented at the conference "Scotland as a Learning Society: Issues of Culture and Identity". Edinburgh, Scotland, February, 1995.
- Lantz, A., Brage, C. **Towards Learning Society-Exploring the Challenge of Applies Information Literacy trough Reality-Based Scenarios**. [Online]. 2006. Available from: <http://www.ics.heacademy.ac.uk/italics/vol5-1/pdf/lantz-brage-final.pdf> [2011, August 4]
- Laura, K. M. D., Catherine, H. Teaching An Interactive Television Course On Adulthood and Aging: Making It Happen. *Educational Gerontology*. 34, 6(2008) : 531-549.
- Lawlor, D., Thomas, M.A. **Residential Design for Aging in Place**. New Jersey : John Wiley & Sons, 2008.
- Lawton, M.P. **Planning and Managing Housing for Older People**. New York : John Wiley & Sons, 1975.
- Lasell Village. **Learning In Retirement Community**. [Online]. 2008. Available from: <http://www.lasellvillage.com> [2010, Aug 12]
- Learning Cities Network. **Learning Communities**. London: Department for Education and Employment, 1998.
- Longworth N. **Creating and Building Learning Communities**. France : European Lifelong Learning Initiative, 1996.
- Longworth N. **Making Lifelong Learning Work: Learning City for a Learning Century**. London : Kogan Page Limited, 1999.

- Longworth N. **Learning Communities for a Learning Century** in World Handbook on **Lifelong Learning**. Dordrecht , Holland : Kluwer, 2000.
- Longworth N. **Lifelong Learning in Action: Transforming Education in the 21st Century**. London : Kogan Page Limited, 2003.
- McClusky, H.Y. **Education for Aging: The Scope of the Field and Perspection for the Future**. In S.M. Grabowski, & W.D. Mason (Eds.), **Learning for Aging**. Washington D.C. : Adult Education Association of U.S.A. Syracuse: ERIC Clearinghouse for Adult Education, 1975.
- Machayekh, F. **Lifelong Learning Concept in Knowledge Society**, presented at GIAN Winter School, Georg-August-Universitat, Gottingen, Germany, January, 2007.
- Manheimer, R., et al. **Older Adult Education: A Guild to Research, Program, and Policies**. Published in Association with North Carolina for Creative Retirement, University of Carolina, Connecticut : Green Wood, 1995.
- Moody, H. R. **Educational Gerontology**. Washington, D.C. : Eric cleaning house for Adult Education, 1976.
- Moody, H.R. **Abundance of life: Human development policies for an aging society**. New York : Colombia University Press, 1988.
- Moody, H. R. **Education and Life Cycle : A Philosophy of Aging. Introduction to Educational Gerontology**. 3rd Ed. New York : Hemisphere, 1990.
- Morgan-Klein, B., Osborne, M. **The Concepts and Practices of Lifelong Learning**. New York : Routledge, 2007.
- Mott, V. W. Rural education for older adults: Adult Education in the Rural Context: People, Place, and Change. **New Directions for Adult and Continuing Education**. 2008,117 (Spring 2008) : 47-57.
- Narzizan, S. S. A. R., Hamid, T. A. **Active Ageing of Older Persons: The Case for Malaysia**. Bangkok: United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, 2007.

- Nishide, I. Higher Education and Older People: Comparative Perspectives on **Japan and the United States**. Paper presented at the Annual Meeting of the Comparative and International Education Society (CIES), Anaheim, CA, 1990.
- Osher Lifelong. **Learning Institute, University of Arizona**. [Online]. 2010. Available from: http://outreachcollege.arizona.edu/seniors/olli/about_tucson.html [2010, Aug 9]
- Ping-Kwong, K. Empowering Elderly People : A Community Work Approach. **Oxford Journals Social Sciences Community Development Journal**. 31,3 (1996) : 230-240.
- Rachel A. P., Maureen W., Miriam R., Francine C. Successful Aging: Early Influences and Contemporary Characteristics. **The Gerontologist**. 50,6 (2010) : 821-833.
- Raggatt, P.E., Richard S.N. **The Learning Society**. London: The Open University, 1996.
- Ranson, S. **Inside the Learning Society**. London: Cassell,1998.
- Richeson, N.E., Boyne, S., Brady, E.M. Education for older adults with early-stage dementia: Health promotion for the mind, body, and spirit. **Educational Gerontology**. 33 (2007) : 723-736.
- Riddell, S., Baron, S., Wilson, A. **The Learning Society and People with Learning Difficulties**. Great Britain : The Policy Press, 2001.
- Rosenthal, R. L. Older Computer-Literate Women: Their Motivations, Obstacles, and Paths to Success. **Educational Gerontology**. 34, 7 (June 2008) : 610-626.
- Rowe, J., Kahn, R. Human Ageing: Usual and successful. **Science**. 137(1987) : 143-149.
- Rowe, J., Kahn, R. Active Life in Old Age: Combining measure of Functional Ability and Social Participation. **Danish Medical Bulletin**. 46(1999) : 345-349.
- Russell, H. Later Life: A Time to Learn. **Educational Gerontology** 34,4 (March 2008) : 206-224.
- Scott, J. **Theory and Methods in Documentary Research**. London : Sage, 2006.
- Seniorpolis. **Manicipality of good age**. [Online]. 2000. Available from: <http://www.sinorpolic.com> [2010, Aug 10]

- Singapore National Survey of Senior Citizens. **State of the Elderly in Singapore 2008/2009 Release 3 : Social Well-being Going Forward**, Singapore : National Survey of Senior Citizens, 2009.
- Su, Y. The Learning Society as Itself: Lifelong Learning, Individualization of Learning, and Beyond Education. **Studies in Continuing Education**. 29,2 (2007) :195-206.
- Suneeta, P., Shakuntla, P., Shanti B. Empowerment of Senior Citizens for Retired Life. **Journal of Social Science**. 11,3 (2005) : 255 – 256.
- Strawbridge, W. J., et al. Successful Aging: Predictor and associated activities. **American Journal of Epidemiology**.144,2 (1996) : 135-141.
- Swindell, R., Thompsom, J. **The International Perspective of the University of Third Age**. [Online]. 2005. Available from: <http://world3a.org/worldu3as/u3a-worldwide.html>. [2010, Aug 11]
- Thanakwang, K., Soonthornhadha, K. Attributes of Active Ageing among Older Persons in Thailand: Evidence from the 2002 Survey. **Asia-Pacific Population Journal**, 21,3 (2006) : 113-135).
- The Digital Agenda for Europe. **Digital Agenda for Europe The review published on 18th December 2012**. [Online]. 2012. Available From: <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/digital-agenda-europe> [2013, April 19]
- The Peoples' Institute for Rethinking Education and Development. **Udaipur as A Learning City**. [Online]. 2008. Available From: <http://www.unesco.org/education/educprog/lwf/dl/udaipur.pdf> [2010, July 25]
- The Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. **Global Information Journal on Longevity and Society 2012**. Tokyo : Dai Nippon Printing, 2012.
- Thomas, M. Sir (Saint). **Utopia**. New York : Norton, 1992.
- Tyler, R. **Basic principles of curriculum and instruction**. Chicago : University of Chicago Press, 1949.
- UNESCO. **Policy Paper**. World Conference on Higher Education. Paris : UNESCO, 1998.

- United Nations. **World Population Aging**. New York : Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2011.
- United Nations. **World Population Prospects: The 2008 Revision Population Database**. New York : Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2009
- U.S.A Administration on Aging. **Old American Act 2000**. [Online] Available from: http://www.aoa.gov/AoARoot/AoA_Program/OAA/oa.aspx#1 [2010, Aug1]
- Wacker,R. R.,Roberto,K. A. **Community Resources for Older Adults : Program and Service in an Era of Change**. California : Sage Publications, 2008.
- World Health Organization. **Active Aging, A Policy Framework**. A Contribution of The World Health Organization to the Second United Nation World Assembly on Ageing, Madrid, Spain, April 2002.
- World Health Organization. **Global Age-Friendly Cities: A Guide**. France : World Health Organization, 2007.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

**รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ
ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย**

- | | |
|---|--|
| 1. ศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี สังข์ศรี | ผู้อำนวยการสำนักบริการการศึกษาและ
อาจารย์ประจำแขนงวิชาการศึกษานอกระบบ
สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
(ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเมืองแห่งการเรียนรู้) |
| 2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา | หัวหน้าภาควิชาการศึกษาดลอดชีวิต
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
(ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต) |
| 3. อาจารย์ ดร.พสนัน นิมิตไชยนนท์ | อาจารย์ประจำภาควิชาศึกษาศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
(ผู้ทรงคุณวุฒิด้านระเบียบวิธีวิจัยอนาคต) |
| 4. อาจารย์ศิริวรรณ ศิริบุญ | รองคณบดีฝ่ายวิจัย
วิทยาลัยประชากรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
(ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาภาวะพหุคูณพลัง) |
| 5. ดร.วิรุฬห์ นิลโมจน์ | หัวหน้ากลุ่มติดตามประเมินผล
และสารสนเทศ สำนักงานส่งเสริมการศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
กระทรวงศึกษาธิการ
(ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต) |
| 6. นางสาวศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์ | หัวหน้ากลุ่มยุทธศาสตร์ผู้สูงอายุ
สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง
ของมนุษย์
(ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดทำยุทธศาสตร์
ผู้สูงอายุ) |

รายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เจาะลึก

กรณีศึกษาที่ 1 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุในพื้นที่ จำนวน 17 คน ระหว่างวันที่ 22 - วันอังคารที่ 28 สิงหาคม 2555

นาม	ตำแหน่ง	วันที่และสถานที่สัมภาษณ์
1. หม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล	ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่	28 สิงหาคม 2555 ณ ศูนย์ราชการจังหวัดเชียงใหม่
2. ดร. เจ้าดวงเดือน ณ เชียงใหม่	ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่	26 สิงหาคม 2555 ณ คุ้มเจ้าราชภาคินัย
3. นายนพดล ณ เชียงใหม่	นายก อบต. ดอนแก้ว	23 สิงหาคม 2555 ณ ห้องประชุม อบต.ดอนแก้ว
4. นายชาญชัย ธนัญชัย	รองนายก อบต. ดอนแก้ว	25 สิงหาคม 2555 ณ แหล่งเรียนรู้ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชน วัดสันเหมือง หมู่ 7 ต.ดอนแก้ว
5. ดร.อุบล ยะไวยุทธวิชัย	ปลัด อบต. ดอนแก้ว	25 สิงหาคม 2555 ณ แหล่งเรียนรู้ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชน วัดสันเหมือง หมู่ 7 ต.ดอนแก้ว
6. นางปัทมา สุตด้วงแก้ว	ประธานกลุ่มอาสาสมัครพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาสและอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน อบต. ดอนแก้ว	25 สิงหาคม 2555 ณ แหล่งเรียนรู้ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชน วัดสันเหมือง หมู่ 7 ต.ดอนแก้ว
7. นางชวัลนุช ทองคำมัน	พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลนครพิงค์	25 สิงหาคม 2555 ณ แหล่งเรียนรู้ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชน วัดสันเหมือง หมู่ 7 ต.ดอนแก้ว

นาม	ตำแหน่ง	วันที่และสถานที่สัมมนา
8. นางอุบล หาญฤทธิ์	พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลนครพิงค์	25 สิงหาคม 2555 ณ แหล่ง เรียนรู้ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคน พิการและผู้สูงอายุในชุมชน วัด
9. นางพัชรี จันตาบุญ	พยาบาลวิชาชีพ สถานีอนามัย ต.ดอนแก้ว	สันเหมือง หมู่ 7 ต.ดอนแก้ว
10. นายเปลียน ขบวนงาม	รองประธานชมรมผู้สูงอายุ อำเภอแมริม	
11. นายดวงดี หลักดี	อาสาสมัครชมรมผู้สูงอายุ อำเภอแมริม	
12. นายวรัญญู วงศ์อริยสกุล	เจ้าหน้าที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ คนพิการและผู้สูงอายุในชุมชน ต.ดอนแก้ว	22 สิงหาคม 2555 ณ ห้องประชุม อบต.ดอนแก้ว
13. นางศรีนวล วังผาสุก	อาสาสมัครดูแลผู้พิการและ ผู้สูงอายุ	
14. นางทองเพียร ชัดผาบ	อาสาสมัครดูแลผู้พิการและ ผู้สูงอายุ	24 สิงหาคม 2555 ณ แหล่ง
15. นางผุสดี บุญยงค์	อาสาสมัครดูแลผู้พิการและ ผู้สูงอายุ	เรียนรู้ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคน พิการและผู้สูงอายุในชุมชน วัด
16. นางจรัสศรี เหมื่อนวงศ์	อาสาสมัครดูแลผู้พิการและ ผู้สูงอายุ	สันเหมือง หมู่ 7 ต.ดอนแก้ว
17. นางอุไร ทนทะนาน	อาสาสมัครดูแลผู้พิการและ ผู้สูงอายุ	

กรณีศึกษาที่ 2 ชมรมผู้สูงอายุตำบลถอนสมอ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี โรงเรียน
ผู้สูงอายุสิงห์บุรี และโครงการเสริมสร้างศักยภาพและภูมิปัญญาผู้สูงวัยจังหวัดสิงห์บุรี
สัมมนาเจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุใน
พื้นที่ จำนวน 20 คน ระหว่างวันพฤหัสบดีที่ 8 พฤศจิกายน - วันศุกร์ที่ 9 พฤศจิกายน 2555

นาม	ตำแหน่ง	วันที่และสถานที่สัมมนา
1. นายพิเชษฐ ไพบูลย์ศิริ	ผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรี	8 พฤศจิกายน 2555 ณ ศาลากลางจังหวัดสิงห์บุรี

นาม	ตำแหน่ง	วันที่และสถานที่สัมมนา
2. นายพันเลิศ สูดจิตรี	พัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์ จังหวัดสิงห์บุรี	8 พฤศจิกายน 2555 ณ ห้อง ประชุม ศูนย์ประสานงาน ภาคเอกชนจังหวัดสิงห์บุรี
3. นายทรงวุฒิ นาคประสิทธิ์	ประธานศูนย์ประสานงาน ภาคเอกชน จังหวัดสิงห์บุรี	8 พฤศจิกายน 2555 ณ ห้องประชุมศูนย์ประสานงาน ภาคเอกชนจังหวัดสิงห์บุรี
4. นายदनัย วงศาโรจน์	รองประธานศูนย์ประสานงาน ภาคเอกชน จังหวัดสิงห์บุรี	8 พฤศจิกายน 2555 ณ ห้องประชุมศูนย์ประสานงาน ภาคเอกชนจังหวัดสิงห์บุรี
5. นางสาวพัชรินทร์ วรดิถี	นักพัฒนาสังคมชำนาญการ พิเศษ สำนักงานพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสิงห์บุรี	8 พฤศจิกายน 2555 ณ ศูนย์ประสานงานเครือข่าย พัฒนาสังคมจังหวัดสิงห์บุรี
6. นางรัชนี วชิรวงษ์	นักพัฒนาสังคมชำนาญการ สำนักงานพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัด สิงห์บุรี	8 พฤศจิกายน 2555 ณ ศูนย์ประสานงานเครือข่าย พัฒนาสังคมจังหวัดสิงห์บุรี
7. นางสาวสุธารทิพย์ พลอยดีเลิศ	นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญ การ สำนักงานพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสิงห์บุรี	8 พฤศจิกายน 2555 ณ ศูนย์ประสานงานเครือข่าย พัฒนาสังคมจังหวัดสิงห์บุรี
8. นางอัญชลี ศรีดำ	นักพัฒนาสังคมชำนาญการ สำนักงานพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัด สิงห์บุรี	8 พฤศจิกายน 2555 ณ ศูนย์ประสานงานเครือข่าย พัฒนาสังคมจังหวัดสิงห์บุรี
9. นางทัศนาศิริ ทรัพย์	ศึกษานิเทศก์ จังหวัดสิงห์บุรี	8 พฤศจิกายน 2555 ณ ชมรมผู้สูงอายุจังหวัดสิงห์บุรี
10. นางปราณี ไปร่งฟ้า	นักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ จังหวัดสิงห์บุรี	8 พฤศจิกายน 2555 ณ ชมรมผู้สูงอายุสิงห์บุรี

นาม	ตำแหน่ง	วันที่และสถานที่สัมมนา
11. นายสมพงษ์ คงจันทร์	นักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ จังหวัดสิงห์บุรี	8 พฤศจิกายน 2555 ณ ชมรมผู้สูงอายุสิงห์บุรี
12. นายอุดร พาศิริราษฎร์	นายกเทศมนตรี ต. ถอนสมอ	9 พฤศจิกายน 2555 ณ ศาลาอเนกประสงค์ชมรม ผู้สูงอายุตำบลถอนสมอ
13. พันโทสุนทร นพกุลสถิตย์	ประธานชมรมผู้สูงอายุ ตำบลถอนสมอ	
14. นางสมควน ศรีรักษา	สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ตำบลถอนสมอ	
15. นางสมคิด ชัยชาญ	สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ตำบลถอนสมอ	9 พฤศจิกายน 2555 ณ ศาลาอเนกประสงค์
16. นายสมบัติ คำภีระยศ	สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ตำบลถอนสมอ	ชมรมผู้สูงอายุตำบลถอนสมอ
17. นายสมพงษ์ ด้านสกุลเจริญ	สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ตำบลถอนสมอ	
18. นางสาวมนต์สุดา เกรียงไกร	สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ตำบลถอนสมอ	
19. นายสมัคร บุญพรม	สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ตำบลถอนสมอ	9 พฤศจิกายน 2555 ณ ศาลาอเนกประสงค์ชมรม
20. นางพะเนียร รสขุ่ม	สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ตำบลถอนสมอ	ผู้สูงอายุตำบลถอนสมอ

กรณีศึกษาที่ 3 จังหวัดคุมาโมโตะ ประเทศญี่ปุ่น (Kumamoto City, JAPAN)

สัมมนาเจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุในพื้นที่ จำนวน 10 คน ระหว่างวันศุกร์ที่ 28 กันยายน ถึง วันพุธที่ 10 ตุลาคม 2555

รายนาม	ตำแหน่ง	วันที่และสถานที่สัมมนา
1. ศาสตราจารย์ ดร.โยโกะ คาวามูระ (Prof.Yoko Kawamura, Ph.D.)	Center for Policy Studies, Kumamoto University	28 กันยายน 2555 ณ มหาวิทยาลัยคุมาโมโตะ

2. นายโนบุโอะ โทโมโซะ (Mr.Nobuo Tomozoe)	Board Chairman, Fukushi Bunka Mirai Network Kumamoto Bunanokino Kai	29 กันยายน 2555 ณ โรงแรมนิคโกะ (Nikko Hotel)
3. นายอนุชิต ปิ่นทอง	อาสาสมัคร Fukushi Bunka Mirai Network	2 ตุลาคม 2555 ณ สถานดูแลผู้สูงอายุพิเศษฮัก กุจฺเอน (Hukujuen)
4. นายอิซุ เออิจิ (Mr.Isu Aeiji)	วิทยาลัยสังคมสงเคราะห์แห่ง ญี่ปุ่น (Japan College of Social Work)	29 กันยายน 2555 ณ โรงแรมนิคโกะ (Nikko Hotel)
5. นายโอบาโมโตะ อิชิตาอิชิ (Mr.Okamoto Aisaoshi)	กรรมการFukushi Bunka Mirai Network	29 กันยายน 2555 ณ โรงแรมนิคโกะ (Nikko Hotel)
6. อาจารย์โอบิโระ โทมิโยะ (Mr.Obori Tomiyo)	อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัย กาคูเอ็น (Kumamoto Gakuen University)	29 กันยายน 2555 ณ โรงแรมนิคโกะ (Nikko Hotel)
7. นายนาคาโมริ โยชิทากะ (Mr. Nakamori Yochitaka)	กรรมการ Fukushi Bunka Mirai Network	29 กันยายน 2555 ณ โรงแรมนิคโกะ (Nikko Hotel)
8. นายทานิกุจิ จิโยโกะ (Mrs.Kakikuji Jiyoko)	ผู้อำนวยการศูนย์ให้คำปรึกษา ผู้สูงอายุ จังหวัด คุมะโมะโตะ	2 ตุลาคม 2555 ณ สถานดูแลผู้สูงอายุพิเศษฮัก กุจฺเอน (Hukujuen)
9. นายโอบาโตะ อิชิตะ (Mr.Osato Issay)	ผู้จัดการผู้ดูแลผู้สูงอายุ (Care Manager) สถานดูแลผู้สูงอายุ พิเศษฮักกุจฺเอน (Hukujuen)	2 ตุลาคม 2555 ณ สถานดูแลผู้สูงอายุพิเศษฮัก กุจฺเอน (Hukujuen)
10. นางอุคิคาชิมะ ฮิเดากิ (Mrs.Ukichima Hidarki)	ผู้ดูแลผู้สูงอายุ (Care Worker) สถานดูแลผู้สูงอายุพิเศษฮักกุจ เอน (Hukujuen)	2 ตุลาคม 2555 ณ สถานดูแลผู้สูงอายุพิเศษฮัก กุจฺเอน (Hukujuen)

ผู้ประสานงานการเก็บข้อมูล :

1. ดร.ภัทราวดี ศรีกุล ฝ่ายภูมิคุ้มกันวิทยา ศูนย์วิจัยเอดส์ มหาวิทยาลัยคุมะโมะโตะ
2. นายวงศกร จันทรเสี้ยวศรี นักศึกษาคณะวิศวกรรมศาสตร์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยคุมะโมะโตะ

**รายนามผู้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการมองภาพอนาคต
วันพฤหัสบดีที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 เวลา 09.00 – 16.00 น.
ณ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**

- | | | |
|-----|------------------------------------|---|
| 1. | นายแพทย์บรรลุ ศิริพานิช | ประธานมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย |
| 2. | รองศาสตราจารย์ ดร.กุศล สุนทรธาดา | อาจารย์ประจำ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล |
| 3. | นายทรงวุฒิ นาคประสิทธิ์ | ประธานศูนย์ประสานงานภาคเอกชน จ.สิงห์บุรี |
| 4. | นายคณัย วงศาโรจน์ | รองประธานศูนย์ประสานงานภาคเอกชน จ.สิงห์บุรี |
| 5. | พันโทสุนทร นพกุลสถิตย์ | ประธานชมรมผู้สูงอายุ ต.ถอนสมอ จ.สิงห์บุรี |
| 6. | นาวาอากาศเอกบุญชู ไตงาม | ประธานสภาผู้สูงอายุ จ.สิงห์บุรี |
| 7. | นางสาวศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์ | ผู้อำนวยการกลุ่มการพัฒนามาตรการ กลไกสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ |
| 8. | นางปัทมา ปาณิวรรณ | นักพัฒนาสังคมชำนาญการ
กลุ่มการพัฒนามาตรการ กลไก
สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ |
| 9. | นางสาวศรัณยา เพชรโชติ | นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ
กลุ่มการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ
สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ |
| 10. | นางปราณี ถาวร | รองเลขาธิการ
สมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย |
| 11. | นางทัศนีย์ ญาณะ | ผู้จัดการฝ่ายวิชาการ
สำนักงานวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน
สถาบันสุขภาพอาเซียน |
| 12. | ดร.วิรุพห์ นิลโมจน์ | นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ
กลุ่มติดตามประเมินผลและสารสนเทศ
สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษา
ตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ |
| 13. | อาจารย์ศิริวรรณ ศิริบุญ | อาจารย์ประจำวิทยาลัยประชากรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย |
| 14. | อาจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล | อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาดุริยางคศิลป์
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย |

15. ดร.เมธี จันทจากรุภรณ์ นายกสมาคมอาสาสมัครสาธารณสุขภาคกลาง
16. อาจารย์อรุณี ญาณวรรณ ครู ศูนย์การศึกษาออกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัยกลุ่มเป้าหมายพิเศษ (ศพก.)
สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษา
ตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ
17. อาจารย์นันทวรรณ วงษ์อัศวสกุล ครู ศูนย์การศึกษาออกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัยกลุ่มเป้าหมายพิเศษ (ศพก.) สำนักงาน
ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ
18. นายอรุณ อรชุน รองประธานสหพันธ์ชมรมผู้สูงอายุกรุงเทพมหานคร
19. นางอมรา อรชุน กรรมการที่ปรึกษาชมรมผู้สูงอายุข้าราชการ
กรุงเทพมหานคร
20. อาจารย์ธีรศักดิ์ ศรีสุรกุล อาจารย์ประจำวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล
21. นางสาวประพิมพ์พรรณ สุวรรณภูมิ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์เยาวชน
กระทรวงการพัฒนาสังคมและ
นักวิจัย
22. นางสาวจุฑารัตน์ รัตนไชย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
23. นางสาวดาริณีฐ์ จ่างพิพัฒน์นวกิจ หัวหน้าฝ่ายพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
บริษัท หัวเว่ย เทคโนโลยี จำกัด
24. นางณัชภัส ธีระเรืองไชยศรี นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะ
ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
25. นางสาวจุฑารัตน์ จิตไพศาลวัฒนา นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะ
ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
26. นางจิตตวดี ทองทั่ว นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะ
ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
27. นายยอดชาย สุวรรณวงศ์ นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะ
ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
28. นายจันทรัชย์ ถวิลพิพัฒน์กุล นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะ
ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
29. นายธีระพงศ์ เจริญยิ่ง ผู้ช่วยนักวิจัย
30. นายนิธิวัฒน์ เตมะวัณนานนท์ ผู้ช่วยนักวิจัย

รายนามผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม
วันพุธที่ 13 มีนาคม 2556 เวลา 09.00 – 12.00 น.
ณ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- | | | |
|-----|--|---|
| 1. | ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.รัตนา พุ่มไพศาล | อาจารย์พิเศษ ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย |
| 2. | รองศาสตราจารย์ ดร.กุศล สุนทรธาดา | อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล |
| 3. | รองศาสตราจารย์รัตนา จักกะพาก | อาจารย์ประจำภาควิชาการภาพยนตร์และ
ภาพนิ่ง คณะนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย |
| 4. | นางกรรณิการ์ บรรเทิงจิตร | รองเลขาธิการ
คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) |
| 5. | ดร.วิรุพห์ นิลโมจน์ | นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ
กลุ่มติดตามประเมินผลและสารสนเทศ
สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัย |
| 6. | ดร.พรชัย สุธีระเวช | ผู้อำนวยการสำนักนโยบายการคลัง
กระทรวงการคลัง |
| 7. | นางสาวศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์ | ผู้อำนวยการกลุ่มการพัฒนามาตรการ กสไก
สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ |
| 8. | นางปัทมา ปาณิวรรณ | นักพัฒนาสังคมชำนาญการ
กลุ่มการพัฒนามาตรการ กสไก
สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ |
| 9. | นางสาวศรัณยา เพชรโชติ | นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ
กลุ่มการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ
สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ |
| 10. | นายอรุณ วรชุน | รองประธาน
สหพันธ์ชมรมผู้สูงอายุกรุงเทพมหานคร |
| 11. | นางอมรา วรชุน | กรรมการที่ปรึกษา
ชมรมผู้สูงอายุข้าราชการกรุงเทพมหานคร |

- | | | |
|-----|-------------------------------|---|
| 12. | นาวาเอกทวี เชื้อชูชาติ | ประธานสาขาสภาผู้สูงอายุประจำจังหวัด
สมุทรสงคราม |
| 13. | อาจารย์อรุณี ญาณวรรณ | ครู ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัยกลุ่มเป้าหมายพิเศษ (ศพก.) สำนักงาน
ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ |
| 14. | นางสาวจุฬารัตน์ จิตไพศาลวัฒนา | นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาการศึกษาดลอดชีวิต
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย |
| 15. | นายจันทราชย์ ถวิลพิพัฒน์กุล | นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาการศึกษาดลอดชีวิต
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย |
| 16. | นายธีระพงศ์ เจริญยิ่ง | ผู้ช่วยนักวิจัย |
| 17. | นายนิธิวัฒน์ เตมะวัชรานนท์ | ผู้ช่วยนักวิจัย |

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ
ประเมินอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
เพื่อพัฒนาภาวะพหุคุณพลังของผู้สูงอายุไทย

1. ผู้ทรงคุณวุฒิระดับพื้นที่

- | | | |
|------|-----------------------------------|---|
| 1.1 | นายสว่าง แก้วกันทา | ผู้อำนวยการมูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ จ.เชียงใหม่ |
| 1.2 | นาวาเอกทวี เชื้อชูชาติ | ประธานสภาสภาผู้สูงอายุประจำ จ.สมุทรสงคราม |
| 1.3 | นายทรงวุฒิ นาคประสิทธิ์ | ประธานศูนย์ประสานงานภาคเอกชน จ.สิงห์บุรี |
| 1.4 | นายदनัย วงศาโรจน์ | รองประธานศูนย์ประสานงานภาคเอกชน จ.สิงห์บุรี |
| 1.5 | พันโทสุนทร นพกุลสถิตย์ | ประธานชมรมผู้สูงอายุ ต.ถอนสมอ จ.สิงห์บุรี |
| 1.6 | นาวาอากาศเอกบุญชู ไตงาม | ประธานสภาผู้สูงอายุ จ.สิงห์บุรี |
| 1.7 | นายอรุณ วรชุน | รองประธานสหพันธ์ชมรมผู้สูงอายุ ก.ท.ม. |
| 1.8 | นายองอาจ วีรภัทรสกุล | ครู ศศ. 3 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จ.ขอนแก่น |
| 1.9 | นางปจิตตา สุตด้วงแก้ว | ประธานกลุ่มอาสาสมัครพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาสและอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน อบต. ดอนแก้ว อ.แมริม จ.เชียงใหม่ |
| 1.10 | ผู้ช่วยศาสตราจารย์แสวง สาระสิทธิ์ | รองประธานกรรมการโรงเรียนผู้สูงอายุ จ.เลย |

2. ผู้ทรงคุณวุฒิระดับพื้นที่สาธารณะ

- | | | |
|-----|---------------------------------|--|
| 2.1 | ดร.วิรุพท์ นิลโมจน์ | นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ
สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ |
| 2.2 | นางสาวศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์ | ผู้อำนวยการกลุ่มการพัฒนามาตรการ กลไกสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ |
| 2.3 | นางทัศนีย์ ญาณะ | ผู้จัดการฝ่ายวิชาการ สำนักงานวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน สถาบันสุขภาพอาเซียน |
| 2.4 | นายสุรินทร์ กิจนิตยชีวี | ที่ปรึกษาสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม วิทยาลัยการจัดการทางสังคม
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ |
| 2.5 | อาจารย์อรุณี ญาณวรรณ | ครู ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกลุ่มเป้าหมายพิเศษ (ศพก.) |

- 2.6 นางสาวศรัณยา เพชรโชติ นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ กลุ่มการส่งเสริม ศักยภาพผู้สูงอายุ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ
- 2.7 นางปัทมา ปาณินวรรณ นักพัฒนาสังคมชำนาญการ กลุ่มการพัฒนามาตรการ กลไก สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ
- 2.8 นางสาวเยาวนิจ เข้าวุฒิกุล นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ กลุ่มงานเศรษฐกิจแรงงานมหภาค สำนักเศรษฐกิจการแรงงาน
- 2.9 อาจารย์แบงก์ งามอรุณโชติ อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
- 2.10 นางปราณี ถาวร รองเลขาธิการสมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย

3. ผู้ทรงคุณวุฒิระดับนโยบาย

- 3.1 ศาสตราจารย์พิเศษทอง จันทรางศุ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
- 3.2 นายพารณ อิศรเสนา ณ อยุธยา ประธานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และประธานกรรมการมูลนิธิศึกษาพัฒนา
- 3.3 นายแพทย์บรรลพ ศิริพานิช ประธานมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย
- 3.4 ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ พงษ์ศิริ ปรรารถนาดี ประธานสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย ประจำ จ. เชียงใหม่
- 3.5 ดร.สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
- 3.6 นางกรรณิการ์ บรรเทิงจิตร รองเลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)
- 3.7 นายแพทย์นันทศักดิ์ ธรรมานวัตร ผู้อำนวยการสถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข
- 3.8 นางทิพย์สุดา สุเมธเสนีย์ ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษาและ พัฒนาการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
- 3.9 นางสาวเวียนนารัตน์ ช่างวิวัฒน์ ผู้แทนกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ
- 3.10 ดร.พรชัย สิวะเวช ผู้อำนวยการสำนักนโยบายการคลัง กระทรวงการคลัง

ภาคผนวก ข

เอกสารที่ใช้ในการศึกษาเอกสาร

เอกสารที่ใช้ในการศึกษาเอกสาร จำนวน 88 รายการ

ภาษาไทย

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. **ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2542.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. **พระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2546**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. **แผนปฏิบัติการเชียงใหม่ กลยุทธ์การปฏิบัติระดับภูมิภาคสำหรับแผนปฏิบัติการระหว่างประเทศกรุงแมดริดว่าด้วยการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ ปี 2002 และแผนปฏิบัติการมาเก๊าว่าด้วยการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ปี 1999**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2550.

กระทรวงศึกษาธิการ. **พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษาระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551**. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, 2551.

กระทรวงศึกษาธิการ. **รายงานผลการดำเนินงานการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์, 2553.

กุลธร เลิศสุริยะกุล. **การเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตามพันธกิจของ กศน.** กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2547.

กิตติพรรณ ศิริทรัพย์ วุฒิ ทรัพย์มี และจิราพร เกศพิชญวัฒนา. **ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ: การเยียวยาทางจิตวิทยาการปรึกษา. วารสารประชากรศาสตร์**. ปีที่ 27 ฉบับที่ 1 มีนาคม 2554 หน้า 39 – 56.

กุลล สุนทรธาดา. **คุณค่าด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุไทย. ใน สุขชาติ ทวีสิทธิ์ และสวรัช บุญมานนท์ (บรรณาธิการ). ประชากรและสังคม 2553 : คุณค่าผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทย**. เอกสารวิชาการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล หมายเลข 372. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม : สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม, 2553.

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ. **แผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 - 2564**. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545.

จิราพร เกศพิชญวัฒนา. **รายงานการวิจัยโครงการพหุผลผลิต: กรณีศึกษาจากผู้สูงอายุที่ได้รับบริการยอมรับในสังคม**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2549.

จุฬารกรณ์ มาเสถียรวงศ์. **นโยบายและยุทธศาสตร์การศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

จอห์น โนเดิล และ นภาพร ชโยวรรณ. **การสูงอายุทางประชากรและการอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในประเทศไทย แนวโน้มในอดีต สถานการณ์ปัจจุบันและความท้าทายในอนาคต.** กรุงเทพฯ : กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทยและสำนักงานภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก, 2552.

ชี่นฤทัย กาญจนะจิตรา และคณะ. **สุขภาพคนไทย 2550.** นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.

ธีระพงศ์ สันติภพ. **ผู้สูงอายุกับการเข้าถึงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ใน ประชากรและสังคม 2553.** นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2553.

นิธิ เอียวศรีวงศ์, คนแก่ ใน **มติชนสุดสัปดาห์** 27 พ.ย. – 3 ธ.ค.2553.

นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม. **การพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้: กรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา การศึกษานอกระบบ ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

นภาพร ชโยวรรณ. **สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย.** เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาโครงการเพื่อผู้สูงอายุในท้องถิ่นตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ โรงแรมกรุงศรีวิเวอร် จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วันที่ 20 – 22 พฤศจิกายน 2551. (อัดสำเนา)

ปราโมทย์ ประสาทกุลและปัทมา ว่าพัฒนางศ์. **จุดเปลี่ยนประชากรประเทศไทย ใน ประชากรและสังคม 2554.** สุรีย์พร พันพิ่งและมาลี สันภูวรรณ์ บรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2554.

เพ็ญแข ประจวบจักษ์. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย.** กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. **รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2551.** กรุงเทพฯ : ทีคิวพี, 2552.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. **ด้วยรักและกตัญญูสู่ระบบการดูแลผู้สูงอายุที่ยั่งยืน.** กรุงเทพฯ : ทีคิวพี, 2553.

- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. **สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2554**. กรุงเทพฯ :
พงษ์พานิชย์เจริญผล, 2555.
- โมไนย พจน์. **การจัดการ ดูแล ผู้สูงอายุตามแนวพุทธ**. [Online]. 2556. แหล่งที่มา
<http://www.oknation.net/blog/Bansuan/2012/06/16/entry-1>[9 มีนาคม 2556]
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ นภาพร ชโยวรรณ มาลินี วงษ์สิทธิ์ ศิริวรรณ ศิริบุญ. **รายงานการศึกษา
โครงการปรับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 – 2564)**. เอกสารวิชาการ
วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หมายเลข 303. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ. **รายงานการศึกษาโครงการปรับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ
ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 – 2564)**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- วรินทร์ ววงศ์. **การศึกษากับการสร้างคนแบบญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2**. กรุงเทพฯ : ภาพ
พิมพ์, 2546.
- วรินทร์ ววงศ์. **การสร้างเด็กโดยผ่านกระบวนการศึกษาต่างวัฒนธรรม รายงานการศึกษา
ต่อสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 1996**. กรุงเทพฯ : ภาพ
พิมพ์, 2539.
- วรินทร์ ววงศ์ และวีรวรรณ วชิรดิลก. **การเปรียบเทียบลักษณะคนไทยกับคนญี่ปุ่นที่มีต่อกัน
วารสารศิลปศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1
2544** หน้า 194 – 215.
- วรวุฒิ สุวรรณระดา และวรวรรณ ชาญด้วยวิทย์. **สวัสดิการยามชรา บำนาญแห่งชาติ.
มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย**, กรุงเทพฯ : บริษัท คิวพี การพิมพ์ จำกัด,
2553.
- วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง. **รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาแนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัย
สำหรับผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : การเคหะ
แห่งชาติและคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555.
- ศุภชัย ฝ้ายระวังและเดือนภัยทางสังคม. **รายงานการสำรวจความเสี่ยงของผู้สูงอายุไทย**. กรุงเทพฯ :
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2550.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **สวัสดิการผู้สูงอายุ : แนวคิดและวิธีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์**.
กรุงเทพฯ : มิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย) , 2549.

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. ชราอย่างรำเริง ยุคชิงแก่ครองเมือง . **ข่าวสด** (27 กันยายน 2550) : 27.

สมประสงค์ วิทย์เกียรติ. **นวัตศันในการศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2552.

สุทธิชัย จิตะพันธ์กุลและคณะ. **ผู้สูงอายุในประเทศไทย: รายงานการทบทวนองค์ความรู้ และสถานการณ์ในปัจจุบัน ตลอดจนข้อเสนอแนะทางนโยบายและการวิจัย**.

กรุงเทพฯ : ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

สุชาติ ทวีสิทธิ์. บทบรรณาธิการ : การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์เพื่อการวิจัยผู้สูงอายุ. ใน

สุชาติ ทวีสิทธิ์ และสวีย์ บุญยমানนท์ (บรรณาธิการ). ประชากรและสังคม 2553 :

คุณค่าผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทย. เอกสารวิชาการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม

มหาวิทยาลัยมหิดล หมายเลข 372. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม : สำนักพิมพ์ประชากรและ

สังคม, 2553.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. **สารประชากร มหาวิทยาลัยมหิดล ปีที่**

19, มกราคม : 1., 2553.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. **มิเตอร์ประเทศไทย**. [Online]. 2556.

แหล่งที่มา <http://www.thailandometers.mahidol.ac.th/2013/index.php>

[20 มีนาคม 2556]

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. **รายงานการสำรวจความเสี่ยงของผู้สูงอายุไทย**. กรุงเทพฯ

: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2551.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการสร้างและขยายโอกาส**

ในการเข้าถึงหลักประกันทางสังคมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2549.

สภาพที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ผู้สูงอายุช่วยสังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุขแล้วสังคมไทยให้**

อะไรกับผู้สูงอายุ. **วารสารสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ**. 1 (มกราคม-

มีนาคม 2550) : 4-8.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**

และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2548.

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. **ถันบทเรียนนานาชาติ สร้างธรรมนูญสุขภาพ**.

นนทบุรี : สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2554.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **เอกสารประกอบการประชุมเรื่อง การขับเคลื่อนการพัฒนาผู้สูงอายุอย่างบูรณาการ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552. (อัดสำเนา)
- สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. **รายงานสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ประจำปี 2553**. กรุงเทพฯ : สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, 2553.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **รายงานการสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการพัฒนา ชุมชน/เมืองแห่งการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ : 21 เซ็นจูรี่, 2547.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ. **ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาใน ทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561..** กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค, 2552.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักงาน สถิติแห่งชาติ, 2550.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. **รายงานสถานการณ์สังคม ผู้สูงอายุ ปี 2552**. กรุงเทพฯ : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2553.
- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. **พระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ : กระทรวงการคลัง, 2554.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. **การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี**. กรุงเทพฯ : สำนัก เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2554.
- สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. **อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา การศึกษานอกระบบ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554
- สุมาลี สังข์ศรี. **การพัฒนาชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค, 2547.
- องค์การแรงงานระหว่างประเทศ. **แรงงานสูงอายุมีผลกระทบต่อผลิตภาพการผลิตและการ พัฒนาของประเทศไทย**. [ออนไลน์]. 2556. แหล่งที่มา www.ilo.org/asia/info/public/pr/lang-en.index.htm [12 มีนาคม 2556]

อมรวิชัย นาคกรทรรพ และคณะ. เอกสารชุดโครงการแนวคิดและแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้สุขภาวะในมิติต่างๆ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2549.

อมรวิชัย นาคกรทรรพ และคณะ. รู้เขา รู้เรา เท่าเทียม : แนวคิดและแนวทางการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้เรื่องความหลากหลายและการผสมผสานทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2553.

อรทัย อาจอ่ำ. แก่แล้วไม่มีคุณค่าจริงหรือ : บทสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของผู้สูงอายุ. ใน สุขชาติ ทวีสิทธิ์ และสวรัช บุญยมานนท์ (บรรณาธิการ). ประชากรและสังคม 2553 : คุณค่าผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทย. เอกสารวิชาการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล หมายเลข 372. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม : สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม, 2553.

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. การศึกษาสภาพ ปัญหาความต้องการ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2552.

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2553.

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2554.

ภาษาอังกฤษ

Aichi Prefecture Board of Education. Public Education in Aichi Aichi Prefecture.

Tokyo : Aichi Prefecture Board of Education, 2005.

Campbell, T. Beyond Smart Cities: How Cities Network, Learn and Innovate. New York : Routledge, 2012.

Carrico. Abundance: The Future Is Better Than You Think. Maryland : Free Press. 2012.

Division of General Affairs. Public Education in Tokyo. Tokyo : The planning office, Tokyo Metropolitan Office of Education, 2005.

- Formosa, M. Critical Geragogy : Developing Practical Possibilities for Critical Educational Gerontology. *Education and Aging*. 17,1 (2003) : 73 – 85.
- Hatsuta Shuichi and Nakauchi Toshio. *Understand Japan : Japanese education* . Tokyo : Shobundo printing, 2011.
- Institute of Administration Management. *Organization of the Government of Japan* Tokyo : Prime minister's office, Government of Japan. March,2005.
- Jarvis,P. *Globalisation, Lifelong Learning Concept and the Learning Society Sociological Perspectives*. New York : Routledge, 2007.
- Knodel, J., N. Chayavan. *Population Ageing and the Well-being of Older Persons in Thailand : Past Trends, Current Situation and Future Challenges*. Bangkok : UNFPA Thailand and Asia and the Pacific Regional Office, 2008.
- Manheimer, R., et al. *Older Adult Education: A Guild to Research, Program, and Policies*. Published in Association with North Carolina for Creative Retirement, University of Carolina, Connecticut : Green Wood,1995.
- Ministry of Education Science, and Culture. *Japanese Government Policies in Education*, Tokyo : Ministry of Education Science, and Culture, 2002.
- Ministry of Education Science, and Culture. *Development of education in Japan*. Tokyo : Ministry of Education Science, and Culture, 2002.
- Ministry of Education Science, and Culture. *Monbusho*. Tokyo : Government of Japan, 2002.
- Ministry of Education Science, and Culture. *Outline of education in Japan 1991* Tokyo : Government of Japan, 2002.
- Morgan-Klein, B., Osborne, M. *The Concepts and Practices of Lifelong Learning*. New York : Routledge, 2007.
- National Ageing Research Institute. *Achieving Health Promotion Behaviour Change Among Older Victorians: Literature Review*. Victorian Department of Human Services, 2004.

NIER. **Basic facts and figures about the education system in Japan.** Tokyo March, 2007.

Okamoto , Kaoru. **Education in the Rising of Sun: An Introduction to Education in Japan.** Tokyo : Sun printing Tokyo, 2005.

Okamoto , Kaoru. **Lifelong learning movement in Japan: What is a unique?** Sun printing Tokyo, 2005.

Tim Campbell. **Beyond smart cities : how cities network, learn and innovate.** Abingdon, Oxon, UK : Earthscan, 2012.

Tucker. **Back from the Dead! Debating De-Extinction.** THE FUTURIST. March 13, 2013. Maryland : World Future Society, 2013.

Patrick Tucker. **Top Ten Forecasts for 2012 and Beyond.** THE FUTURIST. December 5, 2011. Maryland : World Future Society.

United Nations. **World Population Aging.** New York : Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2012.

United Nations Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC). **Building Long Term Strategies and Public-Private Alliances for Export Development: The Finnish Case.** New York : The International Organization for Knowledge Economy and Enterprise Development (IKED), 2008.

Wacker,R. R.,Roberto,K. A. **Community Resources for Older Adults : Program and Service in an Era of Change.** California : Sage Publications, 2008.

WHO. **Growing Older - Staying Well: Ageing and physical activity in everyday life.** Geneva: WHO, 1998.

WHO. **Active Aging: A Policy Framework.** Geneva: WHO, 2002.

ภาคผนวก ค

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขั้นตอนที่ 1 (ส่วนที่ 1)
แบบศึกษาเอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ
พัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

ชื่อเอกสาร.....

ชื่อเรื่อง/หัวข้อ.....

ชื่อผู้เขียน.....

ปี พ.ศ. ที่จัดทำเอกสาร.....

ประเภทของเอกสาร เอกสาร ตำรา งานวิจัย
 บทความ สารนิพนธ์และวิทยานิพนธ์
 อื่นๆ

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์เนื้อหา

2.1 กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์เอกสาร

การวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร บทความทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นในระยะ 10 ปี (ระหว่าง พ.ศ. 2545 – 2555) แบ่งออกเป็น (1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ ประกอบด้วย แนวคิด หลักการ กระบวนการ นโยบาย และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ รายงานผลการดำเนินงานและ/หรือข้อมูลพื้นฐานของกรณีตัวอย่างที่ดี (Good Practices) ในต่างประเทศ แนวคิดและ/หรือบทสัมภาษณ์ทางวิชาการของนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศเกี่ยวกับเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ และ (2) เอกสารชั้นทุติยภูมิ ประกอบด้วยเอกสารที่วิเคราะห์หรือสังเคราะห์มาจากงานวิจัยที่ศึกษาแนวคิด หลักการ กระบวนการ นโยบาย และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ตลอดจนเอกสารประเภทบทความทางวิชาการ โดยสรุปลงในแบบศึกษาเอกสารตามประเด็นในการวิเคราะห์เนื้อหาในข้อ 2.2 ดังต่อไปนี้

2.2 แบบศึกษาเอกสาร

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย
1. บริบททั่วไป	1.1 ด้านสังคม (ประชากร การศึกษา ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม สาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต) 1.2 ด้านเทคโนโลยี 1.3 ด้านเศรษฐกิจ 1.4 ด้านสิ่งแวดล้อม 1.5 ด้านการเมือง
2. นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนา	2.1 นโยบายในการพัฒนาผู้สูงอายุ (นโยบายระยะสั้น/นโยบายระยะยาว) 2.2 เป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุ 2.3 กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ
3. องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ	3.1 ลักษณะร่วม 3.2 ลักษณะเฉพาะ (ความเป็นอัตลักษณ์) 3.3 ปัจจัยหรือเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จ
4. กลไกการดำเนินงาน	กลไกการดำเนินงานของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้
5. รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ	5.1 กิจกรรม การศึกษาในระบบ สำหรับผู้สูงอายุ 1. ด้านสุขภาพ 2. ด้านการมีส่วนร่วม 3. ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต 5.2 การศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ 1. ด้านสุขภาพ 2. ด้านการมีส่วนร่วม 3. ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต 5.3 การศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ 1. ด้านสุขภาพ 2. ด้านการมีส่วนร่วม 3. ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย
6. กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้	6.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ 6.2 การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ 6.3 การดำเนินกิจกรรม 6.4 การประเมินผล
7. ภาควิชาช่วยในการดำเนินงาน	7.1 รูปแบบภาควิชาช่วยในการดำเนินงาน 1. ด้านสุขภาพ 2. ด้านการมีส่วนร่วม 3. ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต
	7.2 ประเภทของภาควิชาช่วย 1. ตามประเด็น (Issue based) 2. ตามพื้นที่ (Area based)
	7.3 รูปแบบการรวมตัวของภาควิชาช่วย 1. เครือข่ายแบบรวมศูนย์ 2. เครือข่ายรูปแบบกระจาย 3. เครือข่ายแบบกระจายเชิงซ้อน
	7.4 ลักษณะการรวมตัวของภาควิชาช่วย 1. เครือข่ายชุมชน 2. เครือข่ายนักพัฒนา 3. เครือข่ายระดับจังหวัด 4. เครือข่ายภาครัฐ 5. เครือข่ายวิชาชีพ 6. เครือข่ายธุรกิจ 7. เครือข่ายสื่อสารมวลชน 8. เครือข่ายนักฝึกอบรม 9. เครือข่ายการประมวลและสังเคราะห์องค์ความรู้ระดับชาติ 10. เครือข่ายภาคสาธารณะ 11. เครือข่ายวิชาการ 12. เครือข่ายนโยบายองค์กรของรัฐ 13. เครือข่ายผู้ทรงคุณวุฒิ

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย
8.ปัจจัยแห่งความสำเร็จ	8.1 ปัจจัยภายในชุมชน องค์กร หรือเมือง 8.2 ปัจจัยภายนอก ชุมชน องค์กร หรือเมือง
9. ปัญหาและอุปสรรค	9.1 ปัญหาในการดำเนินงาน 9.2 อุปสรรคในกาดำเนินงาน
10. แนวโน้ม ทิศทางในอนาคต และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลัง	10.1 แนวโน้มและทิศทางในอนาคตในการขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลัง 10.2 ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลัง

**ตารางวิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนา
ภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ**

ประเด็นการวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์	รายละเอียด/หมายเหตุ
1. บริบททางสังคมทั่วไป
2. นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนา
3. องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ 3.1 ลักษณะร่วม 3.2 ความแตกต่าง 3.3 ปัจจัยสนับสนุนไปสู่ความสำเร็จ
4. กลไกการดำเนินงาน
5. รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ 5.1 ด้านสุขภาพ 5.2. ด้านการมีส่วนร่วม 5.3. ด้านหลักประกันและ ความมั่นคงของชีวิต
6. กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ 6.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ 6.2 การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ 6.3 การดำเนินกิจกรรม 6.4 การประเมินผล

ประเด็นการวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์	รายละเอียด/หมายเหตุ
7. ภาควิเคราะห์เครื่องข่ายในการดำเนินงาน 7.1 รูปแบบภาควิเคราะห์เครื่องข่ายในการดำเนินงาน 7.2 ประเภทของภาควิเคราะห์เครื่องข่าย 7.3 รูปแบบการรวมตัวของภาควิเคราะห์เครื่องข่าย 7.4 ลักษณะการรวมตัวของภาควิเคราะห์เครื่องข่าย
8. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ 8.1 ปัจจัยภายใน 8.2 ปัจจัยภายนอก
9. ปัญหาและอุปสรรค
10. แนวโน้ม ทิศทางในอนาคต และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุผลผลิต

บันทึกเพิ่มเติม

.....

.....

.....

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ชั้นตอนที่ 1 (ส่วนที่ 2)
แบบสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้รับการสัมภาษณ์

ชื่อ.....	ตำแหน่ง.....
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน.....	
สถานที่ตั้งของหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน..... ตำบล.....	
อำเภอ.....	จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....
หมายเลขโทรศัพท์.....	โทรสาร.....
อีเมล (ถ้ามี).....	

1. เพศ

ชาย

หญิง

2. อายุ.....ปี

ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานด้านผู้สูงอายุ.....ปี

ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในองค์กร.....ปี

3. สถานภาพการสมรส

โสด

หย่าร้าง

สมรส/คู่

แยกกันอยู่

หม้าย

4. ระดับการศึกษา

ต่ำกว่าประถมศึกษา

ประถมศึกษา (ป.6 หรือ ป.7)

มัธยมศึกษาตอนต้น

มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.

อนุปริญญา (ปกศ.สูง/ ปวส.)

ปริญญาตรี

ปริญญาโท

ปริญญาเอก

อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ส่วนที่ 2 ประเด็นในการสัมภาษณ์เจาะลึก

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย
1. บริบททั่วไป	1.1 ด้านสังคม (ประชากร การศึกษา ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม สาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต) 1.2 ด้านเทคโนโลยี 1.3 ด้านเศรษฐกิจ 1.4 ด้านสิ่งแวดล้อม 1.5 ด้านการเมือง
2. นโยบาย เป้าหมาย กรอบแนวคิดในการพัฒนา	2.1 นโยบายในการพัฒนาผู้สูงอายุ (นโยบายระยะสั้น/นโยบายระยะยาว) 2.2 เป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุ 2.3 กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ
3. องค์ประกอบของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ	3.1 ลักษณะร่วม 3.2 ลักษณะเฉพาะ (ความเป็นอัตลักษณ์) 3.3 ปัจจัยหรือเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จ
4. กลไกการดำเนินงาน	กลไกการดำเนินงานของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้
5. รูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ	5.1 กิจกรรม การศึกษาในระบบ สำหรับผู้สูงอายุ <ol style="list-style-type: none"> 1. ด้านสุขภาพ 2. ด้านการมีส่วนร่วม 3. ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต 5.2 การศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุ <ol style="list-style-type: none"> 1. ด้านสุขภาพ 2. ด้านการมีส่วนร่วม 3. ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต 5.3 การศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ <ol style="list-style-type: none"> 1. ด้านสุขภาพ 2. ด้านการมีส่วนร่วม 3. ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย
6. กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้	6.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ 6.2 การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ 6.3 การดำเนินกิจกรรม 6.4 การประเมินผล
7. ภาควิชาช่วยในการดำเนินงาน	7.1 รูปแบบภาควิชาช่วยในการดำเนินงาน 1. ด้านสุขภาพ 2. ด้านการมีส่วนร่วม 3. ด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต 7.2 ประเภทของภาควิชาช่วย 1. ตามประเด็น (Issue based) 2. ตามพื้นที่ (Area based) 7.3 รูปแบบการรวมตัวของภาควิชาช่วย 1. เครื่องช่วยแบบรวมศูนย์ 2. เครื่องช่วยรูปแบบกระจาย 3. เครื่องช่วยแบบกระจายเชิงซ้อน 7.4 ลักษณะการรวมตัวของภาควิชาช่วย 1. เครื่องช่วยชุมชน 2. เครื่องช่วยนักพัฒนา 3. เครื่องช่วยระดับจังหวัด 4. เครื่องช่วยภาครัฐ 5. เครื่องช่วยวิชาชีพ 6. เครื่องช่วยธุรกิจ 7. เครื่องช่วยสื่อสารมวลชน 8. เครื่องช่วยนักฝึกอบรม 9. เครื่องช่วยการประมวลและสังเคราะห์องค์ความรู้ระดับชาติ 10. เครื่องช่วยภาคสาธารณะ 11. เครื่องช่วยวิชาการ 12. เครื่องช่วยนโยบายองค์กรของรัฐ 13. เครื่องช่วยผู้ทรงคุณวุฒิ

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย
8.ปัจจัยแห่งความสำเร็จ	8.1 ปัจจัยภายในชุมชน องค์กร หรือเมือง 8.2 ปัจจัยภายนอก ชุมชน องค์กร หรือเมือง
9. ปัญหาและอุปสรรค	9.1 ปัญหาในการดำเนินงาน 9.2 อุปสรรคในกาดำเนินงาน
10. แนวโน้ม ทิศทางในอนาคต และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลัง	10.1 แนวโน้มและทิศทางในอนาคตในการขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลัง 10.2 ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลัง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขั้นตอนที่ 2
ประเด็นในการสร้างภาพอนาคต
(สำหรับผู้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันระดมความคิดด้วยวิธีการสร้างภาพอนาคต (Scenario planning) เพื่อสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพทพลังของผู้สูงอายุไทย
2. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันระดมความคิดด้วยวิธีการสร้างภาพอนาคตเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพทพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

ประเด็นของสาระ

การสนทนากลุ่ม เรื่อง “อนาคตรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพทพลังของผู้สูงอายุไทย” เป็นกระบวนการหนึ่งในการประชุมเชิงปฏิบัติการมองภาพอนาคต โดยให้ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันระดมความคิดด้วยวิธีการสร้างภาพอนาคต โดยมีข้อมูลพื้นฐานจากข้อมูลปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพทพลังของผู้สูงอายุของต่างประเทศและในประเทศไทย ที่ผู้วิจัยได้จากการศึกษาเอกสารและกรณีศึกษาที่ดี ในการวิจัยขั้นตอนที่ 1 เป็นกรอบแนวคิดในการระบุแนวโน้มที่สำคัญเกี่ยวกับผู้สูงอายุในอีก 10 ปีข้างหน้าร่วมกัน ระบุประเด็นสำคัญเพื่อความเข้าใจร่วมกัน ระบุเหตุการณ์และความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และร่วมกันจัดอันดับความไม่แน่นอนจากนั้นแบ่งกลุ่มย่อย 2 กลุ่ม เพื่อแสดงความคิดเห็น และเขียนภาพอนาคตรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพทพลังของผู้สูงอายุไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2556 – 2565) โดยมีนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยเป็นผู้อำนวยความสะดวก จดบันทึก สรุปสาระสำคัญ และนำเสนอเพื่อการอภิปรายในกลุ่ม ในประเด็นต่างๆ 5 ประเด็น คือ

1. หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพทพลังของผู้สูงอายุไทย
2. องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพทพลังของผู้สูงอายุไทย
3. กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพทพลังของผู้สูงอายุไทย
4. วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพทพลังของผู้สูงอายุไทย ภายใต้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงภายใต้แนวโน้มและแรงผลักดันหลักที่เป็นตัวการของการเปลี่ยนแปลง

5. ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

นิยามศัพท์

อนาคตภาพ หมายถึง ภาพอนาคตในระยะ 10 ปีข้างหน้าของรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพทพลังของผู้สูงอายุไทยในด้านกระบวนการในการกำหนดเป้าหมายและวิธีการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ได้จากข้อเสนอแนะอย่างมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับหลักการ องค์ประกอบ ขั้นตอน และวิธีการดำเนินงาน ในลักษณะที่เป็นแบบแผนของการสร้างภาพอนาคต และการมองอนาคตแบบถอยกลับ ตามกรอบกำหนดของระเบียบวิธีวิจัยเชิงอนาคต

การสร้างภาพอนาคต หมายถึง กระบวนการจำลองสถานการณ์เพื่อกำหนดอนาคตภาพที่พึงปรารถนาในระยะ 10 ปีข้างหน้าอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนชัดเจน และมีมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภายใต้แนวโน้มและแรงผลักดันที่เป็นตัวการของการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง รวมทั้งวิเคราะห์โอกาสและความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นเพื่อค้นหาภาพอนาคตที่พึงประสงค์และเป็นจริงได้ ตลอดจนการพัฒนายุทธศาสตร์ที่เป็นรูปธรรมนำไปสู่ภาพอนาคตนั้น

รูปแบบ หมายถึง กระบวนการความคิดเกี่ยวกับหลักการ องค์ประกอบ รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และวิธีการดำเนินงาน อันเป็นข้อสรุปจากความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะที่อาศัยความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นขั้นตอนและเป็นแบบแผน

เมืองแห่งการเรียนรู้ หมายถึง พื้นที่ตั้งของประชากรที่รวมตัวอยู่กันอย่างถาวรในเขตพื้นที่หนึ่งประกอบด้วยคนต่างเพศ ต่างวัย ต่างสถานภาพ จำนวนระหว่าง 5,000 – 300,000 คน มีอำนาจในการบริหารจัดการพื้นที่ และมีวัฒนธรรมที่หลากหลายตามความเชื่อและค่านิยม มีการปกครองที่รัฐบาลให้อำนาจหรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยการปกครองท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีอำนาจการปกครองร่วมกันทั้งหมด โดยมีการวางแผนกลยุทธ์ในการส่งเสริม สนับสนุน พัฒนา และกระตุ้นผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีการผสมผสานเครือข่ายการเรียนรู้ในลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วน ตามความเหมาะสมกับสภาพของตนเองและชุมชนเพื่อกิจกรรมการศึกษาและ/หรือการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพทพลังของผู้สูงอายุ

การพัฒนาภาวะพหุศัพทพลัง หมายถึง การพัฒนาให้บุคคลเข้าสู่วัยผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพและมีศักยภาพครบทั้ง 3 ด้านสามารถพึ่งตนเองได้โดยยึดตามกรอบมโนทัศน์ขององค์การ

อนามัยโลก คือ ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม และด้านความมั่นคงหรือหลักประกันทางสังคม โดยการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต

ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปทั้งชายและหญิงโดยนับอายุตามปฏิทินเป็นมาตรฐานสากลในการเป็นผู้สูงอายุ ตามเกณฑ์ของที่ประชุมสมัชชาว่าด้วยผู้สูงอายุแห่งโลก

ผู้ทรงคุณวุฒิ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ หรือสามารถทำหน้าที่อธิบาย ชี้แนะ ชี้แจง ถ่ายทอด หรือข้อคิดเห็น ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในระดับพื้นที่ ระดับพื้นที่สาธารณะ และระดับนโยบาย ที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดพหุพลัง และด้านการศึกษา ที่ทำงานด้านการพัฒนามาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสถาบันหน่วยงาน หรือสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

กรณีตัวอย่างที่ดี หมายถึง เมือง ชุมชน ชมรม หรือกลุ่ม ที่มีการจัดกิจกรรมการศึกษา และ/หรือการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยมีการรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ เพื่อดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม มีแผนงานหรือโครงการที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 2 ปี โดยรวมกันเป็นศูนย์กลางของการดำเนินกิจกรรมที่ร่วมมือกับเครือข่าย สมาชิกของเมือง ชุมชน ชมรม หรือกลุ่ม ได้รับประโยชน์ เกิดความศรัทธาในการเข้าร่วมกิจกรรม สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เมื่อมีปัญหาในการดำเนินงานของกลุ่มหรือคณะ หรือต้องการพัฒนางาน สมาชิกสามารถร่วมมือกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานได้อย่างน่าพอใจ โดยได้รับรางวัลเกียรติคุณด้านการพัฒนาผู้สูงอายุเป็นที่ประจักษ์จากหน่วยงานภาครัฐและ/หรือภาคเอกชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขั้นตอนที่ 2
ประเด็นในการสร้างภาพอนาคต
(สำหรับผู้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ)

1. หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
 - 1.1 นโยบายในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ควรเป็นอย่างไร หน่วยงานใด และ/หรือใครคือผู้ที่ผลักดันในอนาคตภาพนี้เป็นจริงได้
[นโยบายระยะสั้น (5 ปี) /นโยบายระยะยาว (10 ปี)]
 - 1.2 เป้าหมายในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) คืออะไร สิ่งใดเป็นปัจจัยทำให้ไปถึงเป้าหมายนั้นได้
 - 1.3 กรอบแนวคิดในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) เป็นอย่างไร
2. องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
 - 2.1 องค์ประกอบ ภายในเมือง/ชุมชน ที่จะทำให้เกิดเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ควรเป็นอย่างไร และควรประกอบด้วยหน่วยงานใดบ้าง
 - 2.2 องค์ประกอบ ภายนอกเมือง/ชุมชน ที่จะทำให้เกิดเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ควรเป็นอย่างไร
3. กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
 - 3.1 กระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบ กิจกรรมการศึกษานอกระบบ และกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคง ควรเป็นอย่างไร

4. วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย ภายใต้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงภายใต้แนวโน้มและแรงผลักดันหลักที่เป็นตัวการของการเปลี่ยนแปลง

4.1 กลไกในการดำเนินงาน ควรเป็นอย่างไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบหลัก ใคร หน่วยงานใด ควรเป็นผู้ผลักดันในอนาคตภาพนี้เป็นจริงได้

4.2 กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร ใคร หน่วยงานใด ควรเป็นผู้ผลักดันในอนาคตภาพนี้เป็นจริงได้

4.3 ภาครัฐหรือข่ายในการดำเนินงาน ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร ใคร หน่วยงานใด ควรเป็นผู้ผลักดันในอนาคตภาพนี้เป็นจริงได้

6. ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565)

7. ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ควรเป็นอย่างไร ใคร หน่วยงานใด ควรเป็นผู้รับผิดชอบในยุทธศาสตร์นั้นๆ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขั้นตอนที่ 3 (ส่วนที่ 1)

แนวทางการสนทนากลุ่ม

(สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่ม)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อตรวจสอบและวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้ ด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ระดมความคิดของผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ

2. เพื่อประเมิน (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ด้วยแบบประเมินรูปแบบในลักษณะคำถามปลายเปิด

ประเด็นของสาระ

การสนทนากลุ่ม เรื่อง “อนาคตรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติ” จัดขึ้นเพื่อตรวจสอบและประเมิน (ร่าง) อนาคตภาพ และวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของ (ร่าง) ยุทธศาสตร์ฯ ตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้

(ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ที่ใช้ในกระบวนการวิจัยขั้นตอนนี้ สร้างขึ้นจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยการศึกษาเอกสาร และการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ คือ ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ตำบลดอนสมอ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดคุมะโมะโตะ ประเทศญี่ปุ่น และการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ด้วยวิธีสร้างภาพอนาคต (Scenario planning) ตามแนวคิดอนาคตศึกษา แบ่งเป็น 5 ประเด็น คือ

1. หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

2. องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย
3. กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย
4. วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย ภายใต้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงภายใต้แนวโน้มและแรงผลักดันหลักที่เป็นตัวการของการเปลี่ยนแปลง
5. ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

นิยามศัพท์

ขนาดตภาพ หมายถึง ภาพอนาคตในระยะ 10 ปีข้างหน้าของรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยในด้านกระบวนการในการกำหนดเป้าหมายและวิธีการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ได้จากข้อเสนอแนะอย่างมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับหลักการ องค์ประกอบ ขั้นตอน และวิธีดำเนินงาน ในลักษณะที่เป็นแบบแผนของการสร้างภาพอนาคต และการมองอนาคตแบบถอยกลับ ตามกรอบกำหนดของระเบียบวิธีวิจัยเชิงอนาคต

การสร้างภาพอนาคต หมายถึง กระบวนการจำลองสถานการณ์เพื่อกำหนดอนาคตภาพที่พึงปรารถนาในระยะ 10 ปีข้างหน้าอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนชัดเจน และมีมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภายใต้แนวโน้มและแรงผลักดันที่เป็นตัวการของการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง รวมทั้งวิเคราะห์โอกาสและความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นเพื่อค้นหาภาพอนาคตที่พึงประสงค์และเป็นจริงได้ ตลอดจนการพัฒนายุทธศาสตร์ที่เป็นรูปธรรมนำไปสู่ภาพอนาคตนั้น

รูปแบบ หมายถึง กระบวนการความคิดเกี่ยวกับหลักการ องค์ประกอบ รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และวิธีดำเนินงาน อันเป็นข้อสรุปจากความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะที่อาศัยความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นขั้นตอนและเป็นแบบแผน

เมืองแห่งการเรียนรู้ หมายถึง พื้นที่ตั้งของประชากรที่รวมตัวอยู่กันอย่างถาวรในเขตพื้นที่หนึ่งประกอบด้วยคนต่างเพศ ต่างวัย ต่างสถานภาพ จำนวนระหว่าง 5,000 – 300,000 คน มีอำนาจในการบริหารจัดการพื้นที่ และมีวัฒนธรรมที่หลากหลายตามความเชื่อและค่านิยม มีการปกครองที่รัฐบาลให้อำนาจหรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยการปกครองท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีอำนาจการปกครองร่วมกันทั้งหมด โดยมีการวางแผนกลยุทธ์ในการส่งเสริม สนับสนุน พัฒนา และกระตุ้นผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยวิธีการที่หลากหลาย

มีการผสานเครือข่ายการเรียนรู้ในลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วน ตามความเหมาะสมกับสภาพของตนเองและชุมชนเพื่อกิจกรรมการศึกษาและ/หรือการเรียนรู้

การพัฒนาภาวะพหุศักยภาพ หมายถึง การพัฒนาให้บุคคลเข้าสู่วัยผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพและมีศักยภาพครบทั้ง 3 ด้านสามารถพึ่งตนเองได้โดยยึดตามกรอบมโนทัศน์ขององค์การอนามัยโลก คือ ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม และด้านความมั่นคงหรือหลักประกันทางสังคม โดยการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต

ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปทั้งชายและหญิงโดยนับอายุตามปฏิทินเป็นมาตรฐานสากลในการเป็นผู้สูงอายุ ตามเกณฑ์ของที่ประชุมสมัชชาว่าด้วยผู้สูงอายุแห่งโลก

ผู้ทรงคุณวุฒิ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ หรือสามารถทำหน้าที่อธิบาย ชี้แนะ ชี้แจง ถ่ายทอด หรือข้อคิดเห็น ปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในระดับพื้นที่ ระดับพื้นที่สาธารณะ และระดับนโยบาย ที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามแนวคิดพหุศักยภาพ และด้านการศึกษา ที่ทำงานด้านการพัฒนามาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในสถาบันหน่วยงาน หรือสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

กรณีตัวอย่างที่ดี หมายถึง เมือง ชุมชน ชุมรม หรือกลุ่ม ที่มีการจัดกิจกรรมการศึกษาและ/หรือการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ เพื่อดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม มีแผนงานหรือโครงการที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 2 ปี โดยรวมกันเป็นศูนย์กลางของการดำเนินกิจกรรมที่ร่วมมือกับเครือข่าย สมาชิกของเมือง ชุมชน ชุมรม หรือกลุ่ม ได้รับประโยชน์ เกิดความศรัทธาในการเข้าร่วมกิจกรรม สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เมื่อมีปัญหาในการดำเนินงานของกลุ่มหรือคณะ

แนวทางการสนทนากลุ่ม

ประเด็นที่ 1: การพิจารณา (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

1.1 ความคิดเห็นต่อหลักการของ (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

1.2 ความคิดเห็นต่อองค์ประกอบของ (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น ผู้รับผิดชอบ ข้อควรคำนึง ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานในพื้นที่

1.3 ความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น ผู้รับผิดชอบ ข้อควรคำนึง ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานในพื้นที่

1.4 ความคิดเห็นต่อวิธีดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น ผู้รับผิดชอบ ข้อควรคำนึง ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานในพื้นที่

1.5 ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับ (ร่าง) อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

ประเด็นที่ 2: การวิเคราะห์จัดอันดับความสำคัญของ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

2.1 ความคิดเห็นต่อ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ตามความเร่งด่วนและความเป็นไปได้

2.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้ม (Trend) ของการพัฒนาผู้สูงอายุในอนาคต เน้นการมองแนวโน้มสำคัญและผลกระทบของแนวโน้มที่มีต่อผู้สูงอายุในอนาคต

2.3 การวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์ตาม โอกาส ความเร่งด่วน และความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์

2.4 ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขั้นตอนที่ 3 (ส่วนที่ 2)
แบบประเมินรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิต
เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
(สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ)

วัตถุประสงค์

เพื่อรวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในการประเมินรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

ประเด็นของสาระ

(ร่าง) รูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ที่ใช้ในกระบวนการวิจัยขั้นตอนนี้ สร้างขึ้นจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยการศึกษาเอกสาร และการศึกษาภาคสนามกรณีตัวอย่างที่ดีในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ คือ ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ตำบลดอนสมอ อำเภอท่าซ่าง จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดคุเมะโมะโตะ ประเทศญี่ปุ่น และการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ด้วยวิธีสร้างภาพอนาคต (Scenario planning) ตามแนวคิดอนาคตศึกษา แบ่งเป็น 5 ประเด็น คือ

1. หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
2. องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
3. กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
4. วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
5. ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

คำชี้แจง

แบบประเมินรูปแบบชุดนี้ มีลักษณะเป็นคำถามปลายปิด มีลักษณะแบบประเมินแบบมาตรประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย ในประเด็นเกี่ยวกับ ความมีประสิทธิภาพ ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท ความมีคุณค่าและมีประโยชน์ และความยั่งยืน พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในประเด็นดังกล่าว

ตอนที่ 3 ข้อวิพากษ์ ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ระดับคะแนนที่กำหนดในแบบประเมินรูปแบบ มีความหมายดังนี้

- | | | |
|---|---------|---|
| 5 | หมายถึง | ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับ มากที่สุด |
| 4 | หมายถึง | ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับ มาก |
| 3 | หมายถึง | ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับ ปานกลาง |
| 2 | หมายถึง | ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับ น้อย |
| 1 | หมายถึง | ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับ น้อยที่สุด |

ตอนที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

- 1.1 ตำแหน่งปัจจุบัน.....
- 1.2 องค์กร/หน่วยงานที่สังกัด.....
- 1.3 ประสบการณ์ในการทำงาน.....

ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	1 น้อย ที่สุด	2 น้อย	3 ปาน กลาง	4 มาก	5 มาก ที่สุด
1. หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย					
1.1 นโยบายในการพัฒนาผู้สูงอายุมี ประสิทธิภาพและเป็นไปได้ในทาง ปฏิบัติ					
1.2 เป้าหมาย ในการพัฒนาผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์กับบริบทประเทศไทย					
1.3 กรอบแนวคิดในการพัฒนา ผู้สูงอายุนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน					
ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม.....					
.....					
.....					
.....					

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	1 น้อย ที่สุด	2 น้อย	3 ปาน กลาง	4 มาก	5 มาก ที่สุด
2. องค์ประกอบของเมืองแห่งการ เรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพธ์ของ ผู้สูงอายุไทย					
2.1 องค์ประกอบของเมืองแห่งการ เรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพธ์ของ ผู้สูงอายุไทย มีความถูกต้อง เหมาะสม					
2.2 องค์ประกอบของเมืองแห่งการ เรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพธ์ของ ผู้สูงอายุไทย มีความสอดคล้องกับ หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาภาวะพหุศัพธ์ของผู้สูงอายุ ไทย					
2.3 องค์ประกอบของเมืองแห่งการ เรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพธ์ของ ผู้สูงอายุไทย มีประสิทธิภาพ เป็นไป ได้ในทางปฏิบัติ					
2.4 องค์ประกอบของเมืองแห่งการ เรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพธ์ของ ผู้สูงอายุไทย มีความสัมพันธ์กับ บริบทประเทศไทย					
2.5 องค์ประกอบของเมืองแห่งการ เรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศัพธ์ของ ผู้สูงอายุไทยนำไปสู่การพัฒนาที่ ยั่งยืน					

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	1 น้อย ที่สุด	2 น้อย	3 ปาน กลาง	4 มาก	5 มาก ที่สุด
ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม.....					
3. กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย					
3.1 กระบวนการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ ไทยมีความถูกต้องเหมาะสม					
3.2 กระบวนการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ ไทย มีประสิทธิภาพ					
3.3 กระบวนการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ ไทย มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ					
3.4 กระบวนการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุ ไทยสัมพันธ์กับบริบทประเทศไทย					

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
	1 น้อย ที่สุด	2 น้อย	3 ปาน กลาง	4 มาก	5 มาก ที่สุด
3.5 กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทยนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน					
ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม.....					
.....					
.....					
.....					
4. วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย					
4.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทยมีความถูกต้องเหมาะสม					
4.2 การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ					
4.3 การดำเนินกิจกรรมมีประสิทธิภาพ และสัมพันธ์กับบริบท					
4.4 การประเมินผลนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน					
ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม.....					
.....					
.....					
.....					

ตอนที่ 3 ข้อวิพากษ์ ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

เมื่อท่านได้ศึกษารายละเอียดของรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัมพิลังของผู้สูงอายุไทยแล้ว ในภาพรวมท่านมีความเห็นว่า

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(.....)

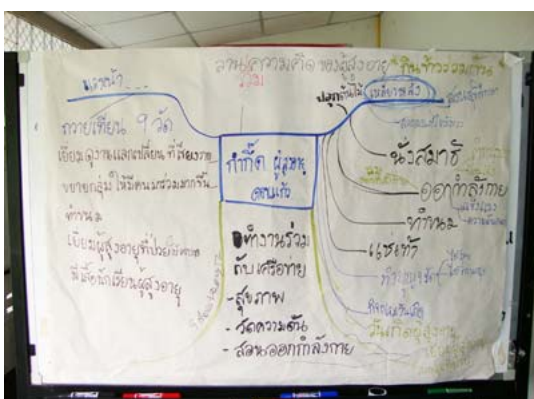
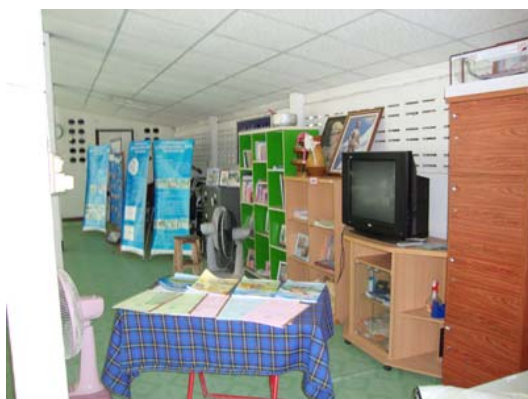
ผู้ประเมิน

❖ ขอขอบคุณที่กรุณาให้ความร่วมมือเพื่อพัฒนางานด้านวิชาการต่อไป ❖

ภาคผนวก ง

ประมวลภาพการวิจัย

การวิจัยภาคสนาม กรณีศึกษาที่ 1 ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่



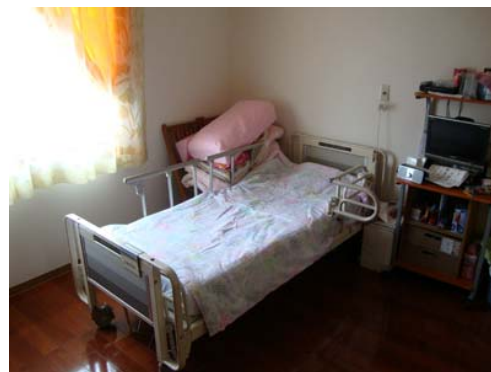
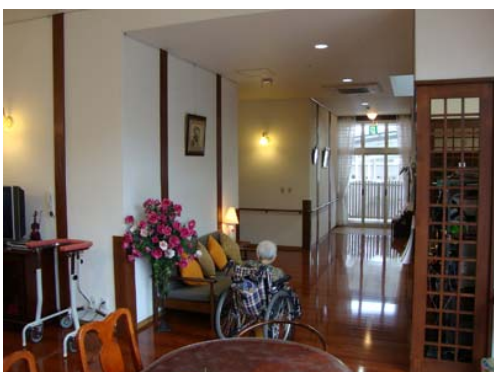


การวิจัยภาคสนาม กรณีศึกษาที่ 2 ตำบลถอนสมอ อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี





การวิจัยภาคสนาม กรณีศึกษาที่ 3 จังหวัดคุมาโมโตะ ประเทศญี่ปุ่น





การประชุมเชิงปฏิบัติการมองภาพอนาคต
วันพฤหัสบดีที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 ณ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



การสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบและประเมิน (ร่าง) อนาคตภาพ และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์
วันพุธที่ 13 มีนาคม 2556 ณ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ภาคผนวก จ

(ร่าง)

อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้
เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

(ร่าง)

อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลัง
ของผู้สูงอายุไทย
และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนา
ภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

ผู้วิจัยนำผลการวิจัยที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ จากการศึกษาวิจัยขั้นตอนที่ 1 และการสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย และกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ จากการศึกษาวิจัยขั้นตอนที่ 2 มาพัฒนาเป็น (ร่าง) อนาคตภาพ และ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย

- 1) หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
- 2) องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
- 3) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
- 4) วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
- 5) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

โดยมีรายละเอียดดังนี้

(ร่าง)

**อนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย**

1. หลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

1.1 นโยบายในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565)

นโยบายในการพัฒนาผู้สูงอายุในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) เป็นการกำหนดนโยบายที่มุ่งเน้นให้ชุมชนระดับจุลภาคเกิดการมีส่วนร่วมเชิงรุกในการจัดกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย อันเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยแบ่งเป็น นโยบายระยะสั้น 5 ปี (พ.ศ.2556 – 2560) และนโยบายระยะยาว 10 ปี (พ.ศ. 2556 – 2565) ดังนี้

นโยบายระยะสั้น 5 ปี (พ.ศ.2556 – 2560) เป็นแผนการดำเนินงานที่เร่งด่วน ควรเริ่มต้นที่ แบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ

1. ด้านการมีส่วนร่วมของคนทุกวัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
2. ด้านการพัฒนาพื้นที่สาธารณะสำหรับคนทุกวัย ในลักษณะพื้นที่อเนกประสงค์
3. ด้านการสร้างหลักประกันการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุและการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
4. ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่าย ชมรมผู้สูงอายุ การสื่อสารภายในชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้ ให้สิทธิชุมชนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรสร้างกลไกการดำเนินงานให้แก่ชุมชน
5. ด้านการกำหนดมาตรฐาน กลไก อาสาสมัคร ระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น/ชุมชน โดยจัดตั้งองค์กรกลางในลักษณะองค์กรมหาชน เพื่อดำเนินงานด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะ บริหารโดยคณะบุคคลที่มาจากทางเลือกตั้ง ดำเนินงานด้วยหลักธรรมาภิบาล มีความรอบรู้ คณะผู้บริหารเมืองควรมีวาระไม่เกิน 4 ปีและสามารถได้รับเลือกอีกแต่ไม่เกิน 2 วาระ มีคณะเจ้าหน้าที่ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุที่มีความรับผิดชอบ ดำเนินงานตามนโยบายของผู้บริหารเมือง รวมถึงมีงบประมาณหรือรายได้ที่เพียงพอ
6. ด้านการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ต้นแบบตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

นโยบายระยะยาว 10 ปี (พ.ศ. 2556 – 2565) เป็นแผนการดำเนินงานมหภาค แบ่งเป็น 5 ด้าน คือ

1. ด้านการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพสังคมไทยสู่เมืองแห่งการเรียนรู้

2. ด้านการบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง โดยส่งเสริมการรวมกลุ่ม เปิดพื้นที่สาธารณะเพื่อการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ปรับปรุงกลไก กฎระเบียบ เพื่อสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง โดยเสริมจุดเด่น อัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน
3. ด้านการกำหนดบทบาท มาตรฐาน สิทธิ และสวัสดิการของภาคีเครือข่ายและหน่วยงานดำเนินงาน
4. ด้านการส่งเสริมสิทธิและสวัสดิการภาครัฐโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชน เช่น การจัดเวทีประชาคมในชุมชน การร่วมให้ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายของกลไกภาครัฐที่เชื่อมโยงกับชุมชน
5. ด้านการจัดสรรทรัพยากร เช่น งบประมาณ การพัฒนาความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน การรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์เพื่อนำภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในท้องถิ่นมาใช้สร้างสรรค์คุณค่าสินค้าและบริการ การจัดตั้งเป็นกองทุนในชุมชน

1.2 เป้าหมายในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565)

- 1.2.1 เพื่อให้ผู้สูงอายุในพื้นที่ของเมืองแห่งการเรียนรู้มีสุขภาพที่ดีครบทั้งสี่ด้าน ได้แก่ กาย จิต สังคม และปัญญา ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุขององค์การอนามัยโลก
- 1.2.2 เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัวและสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชน สังคม และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคม
- 1.2.3 เพื่อให้ผู้สูงอายุนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต
- 1.2.4 เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาศักยภาพของตนเองร่วมกับคนวัยอื่นๆ ด้วยบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิต
- 1.2.5 เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถทำประโยชน์ให้ผู้อื่นโดยการให้บริการแก่คนทุกวัยในสังคม
- 1.2.6 เพื่อให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในการตัดสินใจที่มีผลต่อผู้สูงอายุและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคม

1.3 กรอบแนวคิดในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565)

กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุ คือ

- 1.3.1 การพัฒนาให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ที่มีกลไกการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพ มีส่วนร่วมพัฒนาสังคมอย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทั้งระดับครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชน และสังคม และเพื่อพัฒนาภาวะพลัมพลัง ในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต
- 1.3.2 การศึกษาพัฒนาองค์ความรู้และการวิจัยเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุเกิดขึ้นจากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนร่วมกับคนวัยอื่นๆ โดยมีองค์รกรกลางในชุมชนที่รับผิดชอบในการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้

โดยเฉพาะ ผสมกลมกลืนกับการดำเนินชีวิต เพื่อให้ผู้สูงอายุได้นำความรู้ไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิตของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้ทันที โดยการใช้ชุมชนเป็นฐานที่เริ่มจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นอันดับแรก วางแผนและดำเนินการตามแผนโดยชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชน และติดตามประเมินผล รวมถึงการปรับปรุงให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนให้มากที่สุด

2. องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุไทย

องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุไทย เป็นส่วนย่อยต่างๆ ที่มาประกอบกันเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นปัจจัยทำให้เกิดเมืองแห่งการเรียนรู้ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ดังนี้

2.1 องค์ประกอบภายในเมืองหรือชุมชน ที่จะทำให้เกิดเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพฤฒพลังของผู้สูงอายุไทยของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ประกอบด้วย

1) ประชากรเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้หรือผู้เรียนรู้ (Learner) ที่ตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการศึกษาและเรียนรู้ มีความใฝ่รู้และสามารถสร้างกระบวนการการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีทักษะกระบวนการคิด การวิเคราะห์ และแก้ปัญหา สามารถใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนมีโอกาสและสามารถเลือกที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมีรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และมีคุณภาพ ตรงตามความต้องการความสนใจและความถนัดของแต่ละบุคคล พัฒนาตนเองและสังคมของตนได้อย่างเหมาะสมต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน พยายามสร้างความเข้าใจในสถานการณ์ของชุมชนของตน พัฒนา ปรับปรุง และใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้มาพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชนโดยรวมได้อย่างเหมาะสม ทุกคนในชุมชนไม่เพียงเฉพาะผู้สูงอายุควรได้รับการกระตุ้นและจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ เห็นประโยชน์ของการเรียนรู้ และเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเรียนรู้ในสังคมอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ ประชาชนทุกกลุ่มในเมืองแห่งการเรียนรู้ได้รับการแนะนำวิธีการเรียนรู้ การเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับความสนใจ มีความใฝ่เรียนรู้ และใช้เวลาว่างอย่างเกิดประโยชน์ตลอดเวลา

2) ผู้จัดการเรียนรู้ (Learning Providers) เป็นผู้ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในแต่ละสังคม มิได้จำกัดเฉพาะการศึกษาในระบบเท่านั้น แต่หมายถึง สถาบันครอบครัว ภูมิปัญญาท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรท้องถิ่น สถานประกอบการ สถาบันศาสนา หรือกลุ่มบุคคลแกนนำหลักที่ทำหน้าที่กระตุ้นการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ และร่วมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ซึ่งผู้จัดการเรียนรู้ควรมีการวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยใช้ศักยภาพที่มีจัดการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้แก่ประชาชนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน

3) แหล่งการเรียนรู้ (Learning Resources) แหล่งการเรียนรู้ในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน มีเพียงพอและมีลักษณะหลากหลายรูปแบบ เช่น ห้องสมุด สถานศึกษา พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ฝึกอาชีพในชุมชน ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชน ที่ครอบคลุมประชากรในเมืองทุกวัย โดยพัฒนา

ระบบข้อมูล เทคโนโลยี สารสนเทศ ที่เป็นระบบเปิด ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายและสะดวก ลดเงื่อนไขที่สกัดกั้นการเรียนรู้ของบุคคล รวมทั้งการจัดระบบเครือข่าย มีการเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนพัฒนาทุนทางสังคมรวมถึงทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีอยู่ในสังคมให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีศักยภาพในการให้บริการการเรียนรู้ มีความพร้อมด้านปัจจัยอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ต่างๆ เป็นต้น

4) **องค์ความรู้ (body of knowledge/Wisdom)** ที่สอดคล้องและตอบสนองความต้องการจำเป็นที่แท้จริงของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต องค์ความรู้ที่ดีมาจากการมีระบบการจัดหาและรวบรวมความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อเป็นการแสวงหาองค์ความรู้ที่หลากหลายและมีประโยชน์สูงสุดต่อผู้สูงอายุและชุมชน การใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดเก็บเป็นฐานข้อมูล และค้นคว้าองค์ความรู้ได้อย่างรวดเร็ว สามารถใช้ประโยชน์ได้ มีความเป็นองค์ความรู้ที่ชุมชนพัฒนาขึ้นหรือที่เรียกว่าภูมิปัญญา จากการได้รับความรู้ การฝึกอบรม การศึกษาดูงานสถานที่ต่างๆ และนำมาปรับให้มีความสอดคล้องกับชุมชน โดยองค์ความรู้ของชุมชนมีความหลากหลายและแตกต่างกัน และที่สำคัญอย่างยิ่งคือการสร้างสรรค้องค์ความรู้ใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลก โดยพัฒนาความรู้จากฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม บูรณาการกับฐานความรู้ด้านวัฒนธรรมใหม่ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพื่อตอบสนองความต้องการของแต่ละชุมชน

5) **กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities)** เมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยต้องมีกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ผู้สูงอายุสามารถเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ได้หลากหลายประเภท โดยกิจกรรมการเรียนรู้มีการผสมผสานไปกับวิถีชีวิต การเรียนรู้จากตัวบุคคล วิทยากร สื่อ นิทรรศการ ชนบทธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมปฏิบัติจริง รวมถึงการเรียนรู้ด้วยตนเองจากชุดการเรียนรู้หรือจากสื่อประเภทต่างๆ เป็นต้น

6) **บรรยากาศการเรียนรู้ (Learning Atmosphere)** สะท้อนจากการที่ผู้สูงอายุและคนทุกวัยสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ มีการประชาสัมพันธ์การเรียนรู้ มีการนำเสนอผลงานในทางวิชาการ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จูงใจประชาชนทุกกลุ่มวัยให้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

7) **เครือข่ายการเรียนรู้ (Learning Network)** การจัดกิจกรรมในเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยอาศัยความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในลักษณะหุ้นส่วนร่วมมือเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล องค์กร หรือแหล่งเรียนรู้ ดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน โดยเครือข่ายการเรียนรู้อาจเป็นปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก กลุ่มที่เป็นแกนกลาง กลุ่มสนใจ นายจ้างที่เป็นตัวหลัก เพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกันในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกๆ ด้าน ร่วมมือกันจัดกิจกรรมบูรณาการระหว่างองค์กรเพื่อมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและต่อเนื่องตลอดเวลา เกิดแหล่งเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้นในสังคม

8) **การจัดการความรู้ (Knowledge Management)** เริ่มต้นภายหลังจากการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่หลากหลายแล้ว จึงพัฒนากลไกกระบวนการถ่ายทอด

ความรู้ ให้ผู้สูงอายุเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างเสมอภาค และพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังต้องจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุให้เกิดขึ้นในทุกสถานที่ ปัจจัยสำคัญต่อการจัดการความรู้ คือ ต้องมีการพัฒนาบุคคล องค์กร ให้เป็นผู้จัดการความรู้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชน รวมทั้งการพัฒนาทักษะความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ให้สามารถเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ภายใต้การสนับสนุนของภาคีเครือข่าย ในระดับต่างๆ ทั้งครอบครัว องค์กร สถาบัน และชุมชน ให้ผู้สูงอายุเข้าถึงโอกาสและกระบวนการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา และกระตุ้นให้ผู้สูงอายุใช้มวลประสบการณ์เดิมเป็นฐานในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบพหุวัยเพื่อแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

9) องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organizations) ทุกภาคส่วนในสังคม อาทิ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนทุกกลุ่มควรมีบทบาทเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่มีการจัดการเรียนรู้ขึ้นในองค์กร สนับสนุนบุคลากรให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิก และจัดกิจกรรมการเรียนรู้บริการแก่ชุมชน

2.2 องค์กรประกอบ ภายนอกเมือง/ชุมชน ที่จะทำให้เกิดเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทยของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ประกอบด้วย

1) **การกำหนดเป้าหมายการพัฒนา** ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน และนโยบายสาธารณะ เพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทย เน้นการใช้ความรู้ของชุมชนเป็นฐาน หลักการจัดการกิจกรรมที่มีความหลากหลาย กิจกรรมของชุมชนแห่งการเรียนรู้ควรเป็นกิจกรรมสำหรับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย มีหลายประเภท หลายลักษณะเพื่อสนองความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย แต่ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนนั้น ๆ เพื่อสร้างสัญญาประชาคมใหม่เพื่อการเรียนรู้สำหรับคนทุกวัย การมีนโยบายที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นการสร้างความเข้มแข็งของโครงสร้างกลไกการดำเนินงาน และกระบวนการบริหารจัดการของทุกภาคส่วนของสังคม โดยสร้างความเข้มแข็งให้แก่รากฐานทางสังคม ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การรวมกลุ่มทางสังคม พลังทางสังคม ความเอื้ออาทร สามัคคี และความสมานฉันท์

2) **การจัดตั้งองค์กรกลางการบริหารทรัพยากร** โดยยึดหลักความเสมอภาค เปิดกว้าง ยืดหยุ่นและเข้าถึงได้ง่าย โดยจัดสรรงบประมาณ ทรัพยากร รวมถึงระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน เพื่อสนับสนุนและประสานงานภาคีเครือข่ายการดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทย อย่างเท่าเทียมโดยกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์เงื่อนไขที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน รวมถึงเป็นหน่วยงานที่ช่วยเหลือในการวิเคราะห์ทุนทางสังคมของชุมชน ทั้งที่เป็นทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ และทุนทางการเงิน

3. **การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตระดับชาติ** เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และการเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร และแหล่งความรู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จนเป็นระบบที่เชื่อมโยงกัน ส่งผลให้เกิดการเผยแพร่และการ

ประยุกต์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ ด้วยการกระตุ้นความคิด แสวงหาความรู้ จิตสำนึก ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการถ่ายทอด แลกเปลี่ยน การกระจายความรู้ทั้งใน ส่วนของวิทยาการสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ การแลกเปลี่ยนข่าวสาร กับภาคีเครือข่ายต่างๆ รวมถึงการระดมและประสานการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อการพัฒนาและลดความ ซ้ำซ้อน สูญเปล่าให้มากที่สุด โดยยึดหลักความต่อเนื่องสม่ำเสมอ

อย่างไรก็ดี องค์ประกอบทั้งภายในและภายนอกเมือง/ชุมชน ที่จะทำให้เกิดเมืองแห่งการเรียนรู้ตาม แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) ต้องอาศัยหลักในการดำเนินงาน ได้แก่

1) **การมีความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership)** คือ การเรียนรู้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง ส่วนต่างๆ หมายถึง การจัดตั้ง การพัฒนา และการรักษาไว้ซึ่งความร่วมมือแบบหุ้นส่วน นอกจากนี้ความร่วมมือ แบบหุ้นส่วนยังสะท้อนให้เห็นการทำกิจกรรมขององค์กร ชุมชน สถาบันและส่วนต่างๆ ในสังคม โดยพิจารณา จากทัศนคติในการปฏิบัติงานในพื้นที่ การวางแผนพัฒนา การลงทุนทำกิจกรรมร่วมกันกับหน่วยงานต่างๆ และ การเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่างในพื้นที่ได้เข้าร่วมลงทุนทำกิจกรรม ในการสร้างหรือการพัฒนาเมืองแห่งการ เรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยต้องอาศัยความร่วมมือจาก ทุกฝ่ายในชุมชนทั้งองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่มีสาขาอยู่ในท้องถิ่น สถานประกอบการ ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น และผู้แทนประชาชนร่วมมือแบบหุ้นส่วน ตั้งแต่การร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับ ประโยชน์จากผลการดำเนินงาน

2) **การมีส่วนร่วม (Participation)** คือ การเรียนรู้ที่ให้ผู้สูงอายุและคนทุกวัยเข้ามามีส่วนร่วมใน กระบวนการการเรียนรู้ ตั้งแต่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ มีส่วนร่วมใน ผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอด ชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุทั้งในฐานะผู้เรียนรู้และ ผู้ช่วยให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชนสะท้อนให้เห็นกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของชุมชน โดยการติดต่อสื่อสารภายในชุมชน

3) **การติดตามความสามารถในการดำเนินงาน (Performance)** คือ การเรียนรู้เพื่อประเมินผล ความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยนั้น ผู้รับผิดชอบจะมีการติดตามและประเมินผลการ ดำเนินงานโดยการเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ เปรียบเทียบระหว่างก่อนกับหลังการดำเนินกิจกรรม ตลอดจนเปรียบเทียบกับเมืองแห่งการเรียนรู้แห่งอื่น และพิจารณาหาวิธีการประเมินมูลค่าเพิ่มที่ได้จากการ สร้างสรรค์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการทำกิจกรรมขององค์กร ชุมชน สถาบันและส่วนต่างๆ ในพื้นที่ โดยพิจารณาจาก ความสามารถด้านการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานของ หน่วยงานต่างๆ ด้านความคุ้มค่าในการลงทุนทำกิจกรรม และด้านการเรียนรู้ที่ได้จากหน่วยงาน

สรุปว่า องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุ พลังของผู้สูงอายุไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2556 – 2565) จะเกิดได้ต้องอาศัยองค์ประกอบทั้งภายในเมือง หรือชุมชนและองค์ประกอบภายนอกเมืองหรือชุมชนในเชิงโครงสร้างทางสังคม เชิงระบบ หรือเชิงสถาบันที่เป็น

ตัวหลักของสังคม โดยใช้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุเป็นหลักในการแก้ปัญหา มีการบูรณาการการเรียนรู้ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต เข้ากับวิถีชีวิตอย่างผสมกลมกลืน โดยชุมชนเป็นฐานการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เน้นการใช้ศักยภาพและทุนทางสังคมของชุมชนเป็นหลัก ให้ผู้สูงอายุและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล ผ่านการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุทุกภาคส่วน ทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จะทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็ง อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ที่มีความยั่งยืน

3. กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยของผู้สูงอายุไทย

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการผสมผสานการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเน้นการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในกระบวนการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุที่พัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านหลักประกันและความมั่นคงของชีวิต

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยบูรณาการทั้งในเนื้อหาของกิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จนกระทั่งการวัดและประเมินผล ตามศักยภาพของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีทางเลือกในการเรียนรู้ตามความต้องการของตน การจัดการศึกษาและการเรียนรู้สามารถจัดในลักษณะที่เป็นหลักสูตรระยะสั้นหรือลักษณะที่เป็นการศึกษาเรียนรู้อย่างอิสระตามความสนใจ โดยการจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุมีลักษณะการนันทนาการ อยู่บนพื้นฐานของความบันเทิง ไม่เคร่งเครียด เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็นของตน พร้อมทั้งได้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ และสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพในวัยสูงอายุในกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ เพื่อเป็นช่องทางการเพิ่มพูนและเสริมรายได้

ผู้จัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุมีบทบาทเป็นผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ กระตุ้นให้ผู้สูงอายุใช้มวลประสบการณ์เดิมในการเรียนรู้ รวมถึงการประสานให้ผู้รู้ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ครู ภูมิปัญญา ครู อาจารย์ทุกระดับการศึกษา นักวิจัย นักวิชาการ รวมถึงผู้สูงอายุที่มีความชำนาญในเนื้อหาที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุ และมีการสร้างและส่งเสริมแกนนำผู้สูงอายุเพื่อเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แกนนำควรเป็นผู้นำชุมชนหรือผู้รู้ในชุมชนที่อยู่ในวัยสูงอายุ ซึ่งเป็นผู้มีภูมิรู้และได้รับความเคารพนับถือจากสมาชิกในชุมชน สนับสนุนให้มีบทบาทเป็นแกนนำในการดำเนินงาน โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในชุมชนร่วมกันดูแลสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุ

การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้สูงอายุในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ต้องมีความชัดเจน เพื่อส่งเสริมการ

จัดการการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างเหมาะสม นำไปสู่ความเข้าใจในธรรมชาติ ความต้องการและปัญหาของผู้สูงอายุได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนแต่ละแห่ง ประชากรผู้สูงอายุมีลักษณะที่แตกต่างกันทั้งใน ด้านพื้นที่ ด้านระดับการศึกษา ด้านการทำงานและรายได้ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพอนามัย โรคที่พบ ด้านพฤติกรรมกรรมการดูแลสุขภาพ ด้านสภาพที่อยู่อาศัย ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และด้านการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ ดังนั้นการสำรวจสภาพ ปัญหา ความต้องการของผู้สูงอายุ โดยการสำรวจในแต่ละพื้นที่ หรือการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุของหน่วยงานต่างๆ หรือใช้เครือข่ายในพื้นที่ จะช่วยให้สามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน ทั้งนี้ความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ควรเน้นความพอเพียงและการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุเป็นหลัก

ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในเมืองแห่งการเรียนรู้ แบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ

1. กลุ่มที่พึ่งตนเองได้ หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งในมิติด้านกายภาพ ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ เป็นผู้มีสุขภาพที่ดี สามารถดูแลตนเองและควบคุมโรคที่ตนประสบอยู่ มีสุขภาพจิตที่ดี มีความภาคภูมิใจในตนเอง และสามารถประกอบอาชีพได้ตามอัตรภาพของตน ตามลักษณะตัวบ่งชี้พฤติกรรมดังกล่าว ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 60 - 75 ปี ซึ่งส่วนใหญ่แล้วควรรับการศึกษาและเรียนรู้สำหรับการว่าจ้างแบบบางเวลา (Retraining for part-time employment) เป็นการเชื่อมต่อและปรับลดการทำงานในช่วงวัย 60 ปี ความต้องการการเรียนรู้ของกลุ่มผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองได้จึงควรต้องมีความรู้ความเข้าใจในการวางแผนหรือวิธีการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ รวมทั้งควรมีความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของตนเอง ซึ่งเป็นการป้องกันก่อนที่จะเป็นปัญหารุนแรง การศึกษาและการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ จึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีความภาคภูมิใจในตนเอง สามารถควบคุมสุขภาพของตนเองได้ สามารถเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สามารถสร้างประโยชน์ต่อสังคม และดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข ตลอดจนเกิดความสมดุลระหว่างร่างกายและจิตใจ โดยเน้นการใช้ชีวิตตามอัตรภาพของแต่ละบุคคล รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในวัยต่างๆ

2. กลุ่มที่พึ่งตนเองไม่ได้ หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งในมิติด้านกายภาพ ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ เป็นผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาด้านสุขภาพ อาจขาดความมั่นคงทางจิตใจ ตลอดจนได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม หรือเป็นผู้ที่ด้อยโอกาส รวมทั้งกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสภาพทางกายภาพที่อ่อนด้อยตามลักษณะตัวบ่งชี้พฤติกรรมดังกล่าวผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีอายุประมาณ 75 ปีขึ้นไป กิจกรรมการจัดการการศึกษาและเรียนรู้ของผู้สูงอายุสำหรับกลุ่มนี้ จึงเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการผ่อนคลายความเหงา ความโดดเดี่ยว ความเบื่อ ควรต้องเน้นเรื่องจิตใจเป็นสำคัญผ่านทางการศึกษาตามอรรถศาสตร์ เช่น การส่งเสริมให้ทำกิจกรรมที่ตนเองชอบหรือถนัด การฟังธรรมะ ฟังวิทยุ ชมรายการโทรทัศน์ หรือการอ่านหนังสือ ดังนั้น การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มนี้จึงต้องเน้นการดูแลสุขภาพจากครอบครัว และส่งเสริมให้มีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้านหรืออาสาสมัครในชุมชนให้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุกลุ่มนี้ในระยะยาว

เนื้อหาการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลุฒิพลังของผู้สูงอายุไทยควรมีความหมายและเป็นรูปธรรม เนื่องจากผู้สูงอายุมีแนวโน้มจะปฏิบัติได้ดีในสถานการณ์ที่

สามารถปฏิบัติได้จริง เนื้อหาการเรียนรู้ควรตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ โดยเสนอเป็นลำดับการเรียนรู้ตามความสามารถในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล และเนื้อหาการเรียนรู้ควรนำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้ สถานการณ์ชีวิตที่เป็นจริง ควรเตรียมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีกฎเกณฑ์ภาพของการเรียนรู้ ก่อนที่จะไปเรียนรู้ในสถานการณ์ใหม่ต่อไป

นอกจากนี้ ควรนำเสนอเนื้อหาอย่างหลากหลาย และกระตุ้นวิธีการเรียนรู้แบบต่างๆ ใช้อุปกรณ์สื่อการสอน ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ได้ หากจำเป็นที่จะต้องเสนอเนื้อหาที่ซับซ้อน ควรนำเสนอเป็นหน่วยย่อย เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ถูกต้องจากเนื้อหาดังกล่าว การเรียนรู้ควรให้เหมาะสมกับสภาพการรับรู้ของผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มจะช้าลง จึงควรใช้เวลาการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุให้มากขึ้น กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทยของผู้สูงอายุไทย แบ่งตามประเภทของกิจกรรมการศึกษาได้ ดังนี้

3.1 กระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบ จัดโดยสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัย วิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุ เข้ารับการเรียนรู้และร่วมกิจกรรมกับสถาบันการศึกษาในหลักสูตรต่างๆ ทั้งที่เป็น การจัดสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะและให้เรียนร่วมกับคนวัยอื่นๆ เช่น หลักสูตรการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ หรือหลักสูตรด้านครอบครัวศึกษาในลักษณะพหุวัย (Intergenerational Programming) ซึ่งผู้สูงอายุ เรียนรู้ร่วมกับ ผู้ใหญ่ เด็ก วัยรุ่น โดยจัดหลักสูตรให้ได้เรียนร่วมกัน เน้นความสำคัญด้านครอบครัวศึกษา (Family Life Education) เพื่อการเตรียมการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงชีวิต พร้อมทั้งสร้างความรู้เข้าใจให้แก่ประชาชนว่า สุขภาพในวัยผู้สูงอายุจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับการดูแลสุขภาพในวัยหนุ่มสาว แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

ด้านสุขภาพ เช่น การดูแลรักษาสุขภาพกายของผู้สูงอายุ ความเป็นอยู่และการจัดการสิ่งแวดล้อม สุขวิทยาส่วนบุคคล เป็นต้น

ด้านกรมีส่วนร่วม เช่น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้กับนักเรียนหรือวัยอื่นๆ ที่กำลังศึกษา ในระบบโรงเรียน ตลอดจนการส่งนิสิตนักศึกษาออกไปปฏิบัติงานภาคสนามเพื่อการเรียนรู้สังคม เพื่อให้มีจิตอาสา และเตรียมรับการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

ด้านหลักประกันและความมั่นคง เช่น หลักสูตรการออม หลักสูตรปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จัดโดยโรงเรียนหรือสถานศึกษาทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยเน้นให้เป็นหลักสูตรที่ผู้สูงอายุได้ใช้มวลประสบการณ์ของตนในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับวัยอื่นๆ รวมถึงการเรียนเพื่อให้ได้วุฒิการศึกษาหรือประกาศนียบัตรเฉพาะทางเพื่อนำไปประกอบอาชีพได้ในวัยสูงอายุ

3.2 กระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ เป็นกระบวนการหลักจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลัดพลังของผู้สูงอายุไทย ต้องจัดในเชิงรุก คือ ส่งวิทยากรหรือผู้รู้ไปให้การศึกษแก่ผู้สูงอายุ โดยเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานที่จัดการศึกษา ภาคีเครือข่าย โรงเรียน/สถานศึกษาในระบบ และชุมชน และใช้เทคโนโลยีสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ เช่น ระบบ ICT หรือระบบฐานข้อมูลที่เป็นอิเล็กทรอนิกส์ แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ

ด้านสุขภาพ เนื้อหาเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพของผู้สูงอายุอย่างเป็นองค์รวม โดย บูรณาการกาย จิต สังคม ให้รวมกันเป็นหนึ่งเดียว รวมทั้งความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายถึงสิ่งที่อยู่รอบตัวของผู้สูงอายุทั้งภายในและภายนอก สิ่งแวดล้อมจะมีผลต่อสุขภาพและการฟื้นฟูจากความเจ็บป่วย เป็นภาวะที่แสดงถึงความ

สมบุรณ์ของโครงสร้างและการทำหน้าที่ของทั้งร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุจะมีสุขภาพดีหากมีการดูแลตนเองที่เพียงพอและต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอและเหมาะสมกับวัย และความหลากหลายของวิธีการออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพโดยการตรวจสุขภาพประจำปี การจัดที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยในบ้านและนอกบ้านสำหรับผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพเพื่อการป้องกันโรคในวัยสูงอายุ การพักผ่อนนอนหลับที่ถูกต้อง ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโรคตามวัย การควบคุมน้ำหนักได้อย่างเหมาะสม กิจกรรมด้านการกีฬาและนันทนาการ ภายใบบำบัดตนเอง และสุนทรียสนทนาเกี่ยวกับสุขภาพ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่น โดยให้ผู้สูงอายุครอบครัว และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม การจัดหน่วยแพทย์พยาบาลเคลื่อนที่เพื่อเยี่ยมเยียนให้ความรู้ในเขตพื้นที่ต่างๆ รวมทั้งสนับสนุนบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เช่น การตรวจสุขภาพประจำปีโดยศูนย์บริการสาธารณสุข การสร้างศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนสำหรับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ โดยความดูแลรับผิดชอบของโรงพยาบาล ศูนย์บริการสาธารณสุข สถานีนันทนาการ และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ควรส่งเสริมกิจกรรมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิต เช่น การปฏิบัติธรรม และการทำจิตภาวนา เป็นต้น สื่อการเรียนรู้อาจมีลักษณะเป็นชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมทั้งทางด้านร่างกาย การรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ การจัดสภาพแวดล้อม การป้องกันโรค และการพักผ่อน รวมทั้งไปเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนของตน เช่น วัด หรือศาสนสถาน เป็นต้น

ด้านการมีส่วนร่วม เนื้อหามุ่งเน้นความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาจิตใจการฝึกจิตใจฝึกสมาธิ การศึกษารวมหมู่เพื่อการเข้าใจชีวิต การยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจของตนเอง การเผชิญกับการสูญเสียบุคคลที่เป็นที่รัก การเรียนรู้และปรับตัวเกี่ยวกับสุขภาพจิต การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรมของคนวัยใกล้เคียงกัน การมีส่วนร่วมการทำงานกับสังคมและการเป็นอาสาสมัครหรือจิตอาสา การทำงานอดิเรกตามความสนใจ เพื่อให้ผู้สูงอายุคลายความวิตกกังวล และมีทัศนคติด้านบวกต่อตนเองและครอบครัว เพื่อเสริมสร้างกำลังใจในการดำรงชีวิตที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและสามารถอยู่ร่วมกับคนต่างวัยได้อย่างมีความสุข โดยให้โรงพยาบาล ศูนย์บริการสาธารณสุข สถานีนันทนาการ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น วิทยาลัยชุมชน มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น วัดหรือองค์กรทางศาสนา ร่วมกันสนับสนุนการจัดการศึกษาและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางจิตใจในลักษณะต่างๆ เช่น การปฏิบัติธรรม การทำจิตภาวนา รวมถึงเนื้อหาเกี่ยวกับการเผชิญความตายอย่างสงบเพื่อการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาทและตระหนักรู้อยู่เสมอ

การแสวงหาความรู้ที่เกี่ยวกับการยอมรับสภาวะแวดล้อมและสถานการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป การเห็นคุณค่าในตนเอง การฝึกจิตใจและการควบคุมอารมณ์ที่เหมาะสมและหลากหลายข้างต้น จะพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นผู้ที่มีภูมิรู้เป็นคลังสมองที่สามารถถ่ายทอดความรู้ จัดกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมให้ชุมชนได้เป็นอย่างดี กิจกรรมอาจจัดทำตามความสนใจ เพื่อความเพลิดเพลินและผ่อนคลายอารมณ์ เช่น งานศิลปะ จักสาน ปั่นแกะสลัก การให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม และการพัฒนาตนเองให้เป็นที่พึ่งทางใจของคนในครอบครัวและชุมชน จึงมีความสำคัญยิ่ง

ด้านหลักประกันและความมั่นคง เน้นหาเน้นการวางแผนและการจัดทำแผนการเก็บเงินออม การลงทุนระยะยาว การลงทุนระยะสั้นโดยเป็นการลงทุนที่ไม่เสี่ยง การดูแลเรื่องค่าใช้จ่าย การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย และการหารายได้เสริม การออมระยะสั้น การฝึกทักษะด้านการฝึกอาชีพเสริม และการจัดหางานให้เหมาะสมกับความสามารถของผู้สูงอายุให้เป็นช่องทางการเพิ่มพูนและเสริมรายได้ จะทำให้ชีวิตและความ เป็นอยู่ของผู้สูงอายุดีขึ้น การจัดการทรัพย์สินและพินัยกรรมของตนเอง คู่สมรส และทายาท ความรู้เรื่องกฎหมายเกี่ยวกับสัญญา การเงิน สถาบันการเงิน การกู้ยืม การค้าประกัน และการลงทุนรวมถึงเนื้อหาเกี่ยวกับ พระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ พ.ศ. 2554

3.3 กระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย

กระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย คือ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในเมือง แห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุคุณของผู้สูงอายุไทย แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

ด้านสุขภาพ สื่อที่ควรมีบทบาทสำคัญและใกล้ชิดในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ ผู้สูงอายุเป็นรายบุคคลโดยเฉพาะสื่อบุคคล ได้แก่ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นผู้สื่อสารและนำสาร มาถึงกลุ่มเป้าหมายโดยตรง เนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดผู้สูงอายุในพื้นที่ของตนและเป็นผู้แทนที่ผู้สูงอายุคุ้นเคย และรู้จักดี เช่น สมาชิกชมรมผู้สูงอายุในชุมชน อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อนบ้าน คนในชุมชน แกนนำ ในชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เป็นต้น นอกจากนี้ ควรผลิตสื่อสิ่งพิมพ์เป็นทางเลือกที่ สามารถนำไปใช้ในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุ เช่น โบปปลิว แผ่นพับ โปสเตอร์ จุลสาร นิตยสาร วารสาร หนังสือ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง หอกระจายข่าว คอมพิวเตอร์และ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ สื่อออนไลน์ สื่อพื้นบ้าน สภาภาพ เวทีชาวบ้าน ตลาดนัดการเรียนรู้ เป็นต้น บทบาทของสื่อมวลชนมีความสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ข้อมูล ข่าวสาร ให้แก่ผู้สูงอายุ จึงควรส่งเสริมให้ สื่อสารมวลชนทั้งวิทยุและโทรทัศน์ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนจัดรายการเพื่อส่งเสริมการ เรียนรู้ของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ และควรส่งเสริมให้บุคคลวัยอื่นมีความเข้าใจที่ดีต่อผู้สูงอายุ โดยอาจให้ผู้สูงอายุ เป็นผู้ดำเนินรายการเอง อีกทั้งมีการจัดช่องทางและช่วงเวลาเฉพาะของรายการดังกล่าว ส่วนสื่อสารมวลชน ประเภทหนังสือพิมพ์ ควรมีคอลัมน์เฉพาะเพื่อการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ควรส่งเสริมบุคลากรผู้ผลิต สื่อหรือผลิตรายการทางสื่อสารมวลชนได้มีความรู้ในการผลิตสื่อหรือรายการที่เหมาะสมกับสภาพการ เปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุและเหมาะสมกับความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

ด้านการมีส่วนร่วม แหล่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาและการ เรียนรู้ตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุ ได้แก่ วัดหรือศาสนสถาน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หอสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอ ศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สวนพฤกษศาสตร์ ศูนย์การกีฬาและ นันทนาการ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่า น้ำตก ทะเล เป็นต้น แหล่งการเรียนรู้ต้องจัดสถานที่ที่เป็นมิตร สำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีทางเลือกในการเรียนรู้และสนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ เหมาะสมกับผู้สูงอายุด้วย

ด้านหลักประกันและความมั่นคง การศึกษาตามอัธยาศัยมีบทบาทสำคัญเพื่อการศึกษาเรียนรู้ด้วย ตนเองของผู้สูงอายุ อาทิ สื่อการเรียนรู้และเอกสารที่จัดทำโดยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย การจัดบริการ

ผู้สูงอายุที่ห้องสมุดชุมชนหรือศูนย์การเรียนรู้เพื่อให้ผู้ที่สนใจมาศึกษาหาความรู้และจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองร่วมกับกลุ่มช่วงวัยอื่นด้วยวิธีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

เห็นได้ว่า กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย เป็นกระบวนการที่เน้นบริการทางการศึกษาตามสิทธิที่ผู้สูงอายุจะได้รับตามกฎหมายในเชิงรุกที่เข้าถึงในระดับปัจเจกบุคคล และในระดับชุมชน ในลักษณะการบริการพื้นฐานแบบให้เปล่า โดยให้ภาคีเครือข่าย ทั้งที่เป็นผู้สูงอายุ ครอบครัว โรงพยาบาล ศูนย์บริการสาธารณสุข สถานีนามัย ศูนย์การเรียนรู้ และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้นตอนเพื่อความยั่งยืนของเมืองแห่งการเรียนรู้ต่อไป

4. วิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

4.1 กลไกในการดำเนินงาน

ระดับ	กลไก	บทบาท/หน้าที่ของกลไก
ชาติ ชาติ (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> - กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ - กระทรวงศึกษาธิการ - กระทรวงมหาดไทย 	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมสนับสนุนการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 - กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงาน เพื่อดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย
จังหวัด	<ul style="list-style-type: none"> - สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) - สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด 	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมสนับสนุนการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 - ร่วมให้ข้อมูล ร่วมให้คำแนะนำปรึกษากับประชาชนและหน่วยงาน - จัดให้มีคณะกรรมการระดับจังหวัดที่ทำหน้าที่ดำเนินนโยบาย แผนขับเคลื่อนการพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุ - เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - สนับสนุนโครงการ โดยให้งบประมาณผ่าน กองทุนผู้สูงอายุ กองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมจังหวัด (เป็นกองทุนเดียวที่สนับสนุนได้ในจังหวัด) - ให้คำแนะนำ ปรึกษากับหน่วยงานต่างๆ ในจังหวัด

ระดับ	กลไก	บทบาท/หน้าที่ของกลไก
		<p>ตามภารกิจของกระทรวง</p> <ul style="list-style-type: none"> - เชื่อมโยง ประสานงาน หนุนเสริมให้เกิดการทำงานตามเป้าหมาย ภารกิจเพื่อประชาชนกลุ่มเป้าหมาย - ติดตาม ประเมินผล กำกับงาน - ส่งต่อยังเครือข่ายของจังหวัดเพื่อให้การสนับสนุน
<p>ท้องถิ่น</p>	<ul style="list-style-type: none"> - องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) - สาธารณสุขจังหวัด 	<ul style="list-style-type: none"> - พ.ร.บ.กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542 ม. 17 ภายใต้บังคับ ม.16 ให้ อบจ. มีอำนาจหน้าที่ <ul style="list-style-type: none"> - การจัดให้มีโรงพยาบาล จังหวัด การรักษาพยาบาล การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ - การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชราและผู้ด้อยโอกาส - จัดทำกิจการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติหรือกฎหมายอื่นกำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด - กิจการอื่นใดที่เป็นประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด - พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 ม.45 กำหนดบทบาทหน้าที่ อบจ. ดังนี้ <ul style="list-style-type: none"> - ตรวจข้อบัญญัติโดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย - จัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัด และประสานงานการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดตามระเบียบที่คณะรัฐมนตรีกำหนด - สนับสนุนสภาพตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น - ประสานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ของสภาพตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่น - แบ่งสรรเงินซึ่งตามกฎหมายจะต้องแบ่งให้แก่สภาพตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่น - อำนาจหน้าที่ของจังหวัดตามพระราชบัญญัติ

ระดับ	กลไก	บทบาท/หน้าที่ของกลไก
		<p>ระเบียบบริหารราชการจังหวัด พ.ศ. 2498 เฉพาะภายในเขตสภาตำบล</p> <ul style="list-style-type: none"> - จัดทำกิจการใดๆ อันเป็นอำนาจหน้าที่ของราชการส่วนท้องถิ่นที่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด และกิจการนั้นเป็นการสมควรให้ราชการส่วนท้องถิ่นอื่นร่วมกันดำเนินการหรือให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดทำ ทั้งนี้ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง - จัดทำกิจการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด
	<p>- ท้องถิ่นจังหวัด</p>	<p>งานประสานแผนพัฒนาท้องถิ่นและการถ่ายโอนกิจกรรมบริการสาธารณะ</p> <ul style="list-style-type: none"> - การกำกับดูแลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย และหนังสือสั่งการเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น - การพิจารณานำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย เป็นร่างแผนพัฒนาระยะปานกลาง (3 ปี) และแผนพัฒนาประจำปีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการตรวจสอบและกลั่นกรองแผนพัฒนาดังกล่าว เพื่อเสนอผู้ว่าราชการจังหวัด - การสนับสนุนด้านวิชาการข้อมูลและให้คำปรึกษาแนะนำในการวางแผนพัฒนา การประสานแผนพัฒนาและการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - การรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ รวมทั้งการติดตามความก้าวหน้าของโครงการอินเทอร์เน็ตตำบล - ติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลมติคณะรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย

ระดับ	กลไก	บทบาท/หน้าที่ของกลไก
		<p>และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - การดำเนินการตามโครงการถ่ายโอนกิจกรรมบริการสาธารณะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
	-	<ul style="list-style-type: none"> - ดูแลประชาชนในชุมชน พื้นที่รับผิดชอบตามพระราชบัญญัติการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น พ.ศ. 2542 - ประชาสัมพันธ์ข่าวสาร/ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิผลของผู้สูงอายุผ่านฝ่ายพัฒนาชุมชน/เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ - ร่วมจัดเวทีประชาคม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุและคนทุกวัยร่วมกันเสนอปัญหาและความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา เพื่อจัดทำโครงการ เสนอเข้าแผนประจำปี/ แผนพัฒนาท้องถิ่น 3 ปี ผ่านสภา อบต./ สภาเทศบาล พิจารณารรจุเป็นแผนงาน/ แผนงบประมาณประจำปีของท้องถิ่น - ประสานงานกับ พมจ./ หน่วยงานอื่นให้การสนับสนุนโครงการ (งบประมาณบางส่วน) เพื่อให้โครงการมีความต่อเนื่องในพื้นที่
ท้องถิ่น	<ul style="list-style-type: none"> - ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน - ที่ทำการกำนัน - ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศรช.) - ที่ตั้ง/หน่วยงานราชการในชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นผู้ปฏิบัติงาน (ตัวแทนของหน่วยงานของรัฐ) ในชุมชน - ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ให้สิทธิชุมชนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรสร้างกลไกการดำเนินงานให้แก่ชุมชน - ร่วมประชุมประจำเดือนของชุมชน แจ้งเรื่องประชาสัมพันธ์ขอข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุผ่านทางหอกระจายข่าวในชุมชน - ติดประกาศประชาสัมพันธ์ในชุมชน - แจ้งข่าวสารไปกับอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อกระจายข่าวต่อในชุมชน

ระดับ	กลไก	บทบาท/หน้าที่ของกลไก
		<ul style="list-style-type: none"> - ร่วมให้ข้อมูลด้วยภาษาชาวบ้าน เปิดโอกาสให้ซักถามได้ - แจ้งข่าวผ่าน อพม. ไปกระจายต่อในหมู่บ้าน
วัด ศาสนสถาน	- ศูนย์รวมการทำกิจกรรมทางศาสนาของคนทุกวัย	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นศูนย์กลางจัดกิจกรรมรวมกลุ่ม เช่น การนำเด็กไปจัดรายการวิทยุในชุมชน การจัดกีฬาเยาวชน การทำกิจกรรมผู้สูงอายุ - ร่วมกิจกรรมต่างๆ ของคนในชุมชน
โรงเรียน สถานศึกษา	- การจัดการศึกษาตลอดชีวิต	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ โรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย - เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้แบบพหุวัย ทั้งเป็นผู้เรียนและผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ - บรรจุหลักสูตรครอบครัวศึกษา หลักสูตรการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ
บ้าน	- ครอบครัวของผู้สูงอายุ	<ul style="list-style-type: none"> - ดูแลสมาชิกในครอบครัวตั้งแต่เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ - สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ขึ้นภายในครอบครัว - ร่วมกิจกรรม/ โครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ - การนำผู้สูงอายุไปเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

4.2 กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

4.2.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ เริ่มต้นจากคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นผู้ริเริ่มพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชน โดยมีภาคีเครือข่าย เช่น ศูนย์ กคน. และชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ เป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงาน โดยชุมชนจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย ประกอบด้วยตัวแทนของทุกกลุ่มในชุมชน (ตำบล/หมู่บ้าน) เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้แทนทางศาสนา โรงเรียนในชุมชน สถานประกอบการ ร้านค้า และหน่วยธุรกิจต่าง ๆ หน่วยงานของรัฐและเอกชนในท้องถิ่น และผู้แทนผู้สูงอายุ ดำเนินงานพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้ขึ้น เพื่อดูแลรับผิดชอบงานด้านการพัฒนาชุมชน โดยตรงตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ โดยพัฒนาบุคลากรที่จะเป็นผู้ดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ การตั้งหน่วยงานกลางเป็นไปเพื่อดำเนินงานคณะกรรมการดำเนินงาน หรือคณะทำงาน ตามการกำหนดเป้าหมายการ

พัฒนา ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน และนโยบายสาธารณะ คณะกรรมการดังกล่าวควรมาจากความเห็นชอบของ คนทุกวัยในชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นตัวแทนการทำงานเพื่อส่วนรวมในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้และสร้าง บรรยากาศการเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดขึ้นในเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยวิเคราะห์สภาพชุมชนโดยรวม ผ่านการจัดเวที ประชาคม หรือการสอบถาม เพื่อนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ของกระบวนการดำเนินกิจกรรมและพัฒนาเป็น แผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อมอบหมายบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบ รวมถึงการแสวงหา ความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ในขั้นต่อไป

4.2.2 การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ควรวิเคราะห์

ศักยภาพของภาคีเครือข่ายที่เป็นหุ้นส่วนในการดำเนินการ รวมถึงแสวงหาความร่วมมือเพิ่มเติมในการสนับสนุน การดำเนินงานพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ จากทุกฝ่ายในชุมชนทั้งองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่มี อยู่ในท้องถิ่น สถานประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้แทนประชาชน การร่วมมือกันนั้นต้องเป็นการร่วมมือแบบ หุ้นส่วนคือ การร่วมลงทุน ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด แก่ชุมชนเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ โดยมีลักษณะความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) และเน้น หุ้นส่วนที่สามารถวางแผนในเชิงรุกได้ (Proactive Partnership) รวมถึงส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอันมี ค่าให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแสดงความพยายามร่วมกัน โดยไม่ลดทอนความแข็งแกร่งของแต่ละฝ่าย ประชาชนได้รับการพัฒนาด้วยการเรียนรู้จนสามารถที่จะปรับตัวและหาแนวทางวิธีแก้ปัญหา ไม่ว่าจะ ปัญหาหรือสถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร รวมทั้งการมุ่งให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองภายใต้ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กระบวนการสำคัญคือ การกำหนดบุคคล และกลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบให้ชัดเจน ประกอบด้วย ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก สถาบันต่างๆที่เป็นตัวหลัก กลุ่ม ที่เป็นแกนกลาง กลุ่มสนใจ และนายจ้างที่เป็นตัวหลัก ดังนี้

1) **ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก** คือ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดและผลักดันให้มี กิจกรรมที่สำคัญต่างๆ ในพื้นที่ โดยบุคคลเหล่านี้จะมีลักษณะที่สามารถสร้างความศรัทธาและความน่าเชื่อถือ แก่คนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี เช่น ผู้นำชุมชนในปัจจุบันและในอดีต นายกองตำบลหรือส่วนท้องถิ่น นายอำเภอ ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน พระครู หมอเมือง ครู หัวหน้าสถานศึกษา ผู้นำหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เป็นต้น

2) **สถาบันที่เป็นตัวหลัก** คือ องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ ที่มีส่วน สำคัญในการริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ให้แก่คนในพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา วัด/ศาสนสถาน ศูนย์การศึกษาทางเลือกและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สถานีอนามัย ชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุใน พื้นที่ เป็นต้น

3) **กลุ่มที่เป็นแกนนำ** คือ กลุ่มคนที่เป็นคนในพื้นที่ซึ่งรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ อุทิศ เวลาและทรัพยากรอื่นๆ มีการบริหารจัดการในความเป็นกลุ่มคน โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมพัฒนา ชุมชนและส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่กันและกัน ได้แก่ กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ได้แก่ กรรมการหมู่บ้าน กลุ่ม สมุนไพร กลุ่มสตรีทอผ้า ฯลฯ ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มจัดการกองทุนธุรกิจชุมชน กองทุนออมทรัพย์หมู่บ้าน เป็นต้น

4) **กลุ่มผู้สนใจ** คือ ผู้ที่มีลักษณะเป็นตัวของตัวเองหรือมีความคิดเป็นของตนเอง และเป็นคนไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่จะคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ อีกทั้งเป็นคนที่มีความกระตือรือร้นสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนอย่างสม่ำเสมอ โดยจะกล้าแสดงความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนและเสนอแนะกิจกรรมต่างๆ ที่จะจัดขึ้น ได้แก่ ผู้นำเยาวชน นักเรียนนักศึกษา ชาวบ้านผู้สนใจ เป็นต้น

5) **นายจ้างที่เป็นตัวหลัก** คือ ตัวแทนจากหน่วยงานเอกชนหรือสถานประกอบการที่มีบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนและสนับสนุนเพื่อสานต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของคนในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน NGOs ธนาคาร สถานศึกษาเอกชน โรงเรียน สถานประกอบการ ร้านค้า และหน่วยธุรกิจต่าง ๆ ในพื้นที่ เป็นต้น

4.2.3 **การดำเนินกิจกรรม** เป็นกิจกรรมที่มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ และเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มวัยในชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้เปิดกว้าง ผู้สูงอายุเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้ง่าย ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยจัดในลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญ ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน โรงพยาบาล ชมรมผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน โดยยึดหลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลจากการดำเนินงาน ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาของชุมชนและสิ่งที่ควรปรับปรุงร่วมจัดกิจกรรม และร่วมรับผลจากกิจกรรม และการติดตามความสามารถในการดำเนินงาน

4.2.4 **การประเมินผล** คือ การประเมินตามสภาพจริงและการสังเกต ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้กลับไปทบทวน สำนวน ทำความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองในเรื่องที่ได้เรียนรู้ ตลอดจนงานทำกิจกรรมต่างๆ การประเมินความสามารถของตนเองในการเรียนรู้ การสะท้อนความคิดเห็นต่อการเรียนรู้ การเสาะหาวิธีการและการวางแผนพัฒนางาน กระบวนการทั้งหมดดังกล่าวจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังสามารถใช้การประเมินผลในลักษณะของการสัมภาษณ์ แบบสอบถาม การประเมินตามสภาพจริง การวัดผลภาคปฏิบัติ การใช้แฟ้มสะสมผลงาน แบบทดสอบ โดยเน้นการนำความรู้ ความเชี่ยวชาญที่มีอยู่เดิมของผู้สูงอายุมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม นำความรู้ที่ฝังลึกในตัวผู้สูงอายุมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุด้วยกันหรือบุคคลวัยอื่นในสังคม ให้มีขึ้นเพื่อกำกับติดตามและประเมินผลความสำเร็จ เป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงาน โดยคณะกรรมการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้ และภาคีเครือข่ายร่วมกันติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้พร้อมกันทั้งชุมชน ด้วยวิธีการประชุมชาวบ้าน เวทีประชาคม รวมถึงการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน หรือการสื่อสารผ่านช่องทางอื่น เช่น วิทยุกระจายเสียง สื่อต่างๆ ในชุมชน เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มได้เกิดความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และให้เห็นผลของการดำเนินงาน ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุเกิดความสนใจและมีส่วนร่วมมากขึ้น นำปัญหามาหารือกับประชาชน และนำข้อเสนอแนะต่างๆ มาปรับปรุงการดำเนินงานให้พัฒนาขึ้น ซึ่งชุมชนควรพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศหรือระบบข้อมูลเพื่อสรุปและรวบรวมองค์ความรู้ของแต่ละโครงการอย่างเป็นระบบ ถือเป็นองค์ความรู้สำคัญของชุมชนสำหรับผู้สนใจ เพื่อความสะดวกในการสืบค้น หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่นต่อไป

เห็นได้ว่า กระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตาม แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลวัตพลังของผู้สูงอายุไทย ให้ประสบความสำเร็จได้นั้น หน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ต้องกำหนดวิสัยทัศน์เป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกันในการจัดการ เรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ การปรับกลยุทธ์การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในชุมชน โดย เน้นการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ให้มากขึ้น การส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีทั้งภายในชุมชนและระหว่าง ชุมชน การวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและกำหนดแนวทางในการพัฒนาในอนาคต การ รักษาทรัพยากรในชุมชนที่มีคุณค่า ตลอดจนการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด การ ที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องปฏิรูปและส่งเสริมการศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้มีความสำคัญอย่างเท่าเทียมกับการศึกษาในระบบ ทั้งด้านการดำเนินงาน และงบประมาณ รวมทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบอาจต้องปรับบทบาทจากผู้ปฏิบัติมาเป็นผู้สนับสนุนองค์กรหรือ หน่วยงานระดับท้องถิ่นและภาคประชาชนให้มีบทบาทหลักในการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใน ท้องถิ่น ในแง่การส่งเสริมและการสนับสนุนศักยภาพ ความรู้พื้นฐาน ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้าน การศึกษาตลอดชีวิตแก่บุคลากรที่จัดการศึกษาในพื้นที่ การระดมสรรพกำลังและสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็น สำหรับการศึกษาดูแลตลอดชีวิต จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเป็นหลักประกันผู้สูงอายุไทยจะได้รับโอกาส ทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน และมีการพัฒนาภาวะพลวัตพลังตามที่ตั้งคมไทยพึงปรารถนาอย่างแท้จริง

4.3 ภาควิชาช่วยในการดำเนินงาน

ภาควิชาช่วยในการดำเนินงาน ได้แก่ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ องค์กรเอกชน สถาบันศาสนา สถานประกอบการ ตลอดจนองค์กรอื่นๆ มีบทบาทร่วมกัน บริหารจัดการ จัดสรรทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนร่วมกัน ร่วมกันวางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และวิธีการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน โดยอยู่บน พื้นฐานทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน รวมทั้งสภาพพื้นที่และพื้นฐานการศึกษาของกลุ่มผู้สูงอายุ กิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นต้องให้ผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการวางแผนและออกแบบ กิจกรรมการเรียนรู้ และควรมีคณะกรรมการจากหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุมาร่วมกำหนด เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนและเป็นการต่อยอดกิจกรรมที่แต่ละหน่วยงานจัดอยู่ รวมถึงสนับสนุนให้ผู้สูงอายุที่มี ศักยภาพเป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการ

การบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ควรให้ผู้สูงอายุบริหารจัดการตามความเหมาะสม เช่น ส่วนใดที่ ชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง ควรดำเนินการไปก่อน หรือกิจกรรมใดที่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงาน ภายนอกอาจดำเนินการภายหลัง ประเด็นสำคัญ คือ การสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มในลักษณะชมรมผู้สูงอายุ หรือกลุ่มสนใจทุกหมู่บ้าน โดยยึดหลักการว่าชมรมผู้สูงอายุดำเนินงานโดยผู้สูงอายุ เพื่อผู้สูงอายุและชุมชน โดย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นแกนกลางในการจัดหาสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เช่น ศูนย์ อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน องค์กรสวัสดิการชุมชน องค์กรสาธารณประโยชน์ รวมถึงการพัฒนา กลไกของรัฐที่ส่งเสริมให้ภาควิชาช่วยดำเนินการได้อย่างเกื้อกูลกัน ให้ผู้สูงอายุเข้าถึงบริการทางการศึกษาได้ โดยปราศจากอุปสรรค

(ร่าง)

ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุ พลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ

ผู้วิจัยนำสาระสำคัญที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปรากฏการณ์ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ และการสร้างอนาคตภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย อันเป็นปัจจัยขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติมากำหนดเป็น (ร่าง) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ระยะสั้น 5 ปี (พ.ศ.2556 – 2560) และยุทธศาสตร์ระยะยาว 10 ปี (พ.ศ.2556 – 2565) ประกอบด้วย ประเด็นยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยไปสู่การปฏิบัติ และแนวทางปฏิบัติสำหรับการนำไปใช้ รวม 10 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ระยะสั้น 5 ปี (พ.ศ.2556 – 2560) ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การปรับกระบวนการทัศน์แก่ประชาชนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของคนทุกวัยในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

ผลการวิจัย พบว่า แนวคิด ความรู้ ความเข้าใจส่วนใหญ่ของประชาชนยังเข้าใจว่าการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนเป็นเรื่องของหน่วยงานภาครัฐที่จะต้องให้การสงเคราะห์และการรับรู้ของคนทั่วไปเชื่อว่าผู้สูงอายุไม่จำเป็นต้องได้รับการศึกษา จึงจำเป็นต้องปรับทัศนคติของประชาชนที่มีต่อผู้สูงอายุเสียใหม่ ให้เกิดความตระหนักต่อการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน ให้ประชาชนทุกวัยในชุมชนเกิดลักษณะที่เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่ตระหนักความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความใฝ่รู้และสามารถสร้างกระบวนการการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีทักษะกระบวนการคิด การวิเคราะห์ และแก้ปัญหา สามารถใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนมีโอกาสและสามารถเลือกที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงอายุ ในรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และมีคุณภาพ ตรงตามความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของแต่ละบุคคล พัฒนาตนเองและสังคมของตนได้อย่างเหมาะสมต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน พยายามสร้างความเข้าใจในสถานการณ์ของชุมชน พัฒนา ปรับปรุง และใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้มาพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชน โดยรวมได้อย่างเหมาะสม ทุกคนในชุมชนควรได้รับการกระตุ้นและจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ เห็นประโยชน์ของการเรียนรู้ และเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเรียนรู้ในสังคมอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ ให้ประชาชนทุกกลุ่มในสังคมได้รับการแนะนำวิธีการเรียนรู้ การเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับความสนใจ มีความใฝ่เรียนรู้ และใช้เวลาว่างอย่างเกิดประโยชน์

แนวทางการปฏิบัติ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนควรส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนากระบวนการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการศึกษานอกระบบ การศึกษาในระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมถึงการสร้างเสริมสมรรถนะและทักษะให้แก่บุคลากรในภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้รู้บทบาทหน้าที่ และมีทักษะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
2. ส่งเสริมและสนับสนุนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนในการแนะนำวิธีการเรียนรู้ การเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสมกับความสนใจของประชาชนทุกกลุ่ม
3. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนส่งเสริม สนับสนุน เปิดโอกาสการเรียนรู้ด้วยตนเองและการศึกษาต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ
4. ส่งเสริมและสนับสนุนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนในการรณรงค์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นความคิด ความรู้และความเข้าใจ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการเรียนรู้ของบุคคล รวมทั้งการอบรมเสริมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับทุกคนให้เห็นความสำคัญ และสนใจการเรียนรู้หลายรูปแบบ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาพื้นที่สาธารณะสำหรับคนทุกวัย

ผลการวิจัย พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุผลิพลังของผู้สูงอายุไทยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จ มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพนั้น เกิดจากการมีพื้นที่สาธารณะให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย จึงต้องมีการพัฒนาพื้นที่สาธารณะสำหรับคนทุกวัยให้เป็นพื้นที่ที่สร้างประสบการณ์ สร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างผสมกลมกลืนไปกับวิถีชีวิตร่วมกับคนทุกวัยในชุมชน

พื้นที่สาธารณะ ซึ่งประกอบด้วย พื้นที่ทางกายภาพสำหรับกิจกรรมต่างๆ เป็นพื้นที่ที่ปลอดภัย ปราศจากอุปสรรค (barrier free) ทุกคนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ตามวัย อย่างอิสระและสร้างสรรค์ การจัดพื้นที่ทางความคิดให้คนทุกวัยได้แสดงออก แสดงความสามารถ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จัดกระบวนการจัดกิจกรรมของตนเอง สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนอันเป็นการส่งเสริมให้ค้นพบศักยภาพและคุณค่าของตนเอง พื้นที่ทางสื่อที่เป็นสาธารณะ ทุกคนสามารถรับและเข้าถึงได้ รวมถึงพื้นที่ทางสังคมเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีสิทธิ มีส่วนร่วมในการแข่งขัน จัดสรรทรัพยากรในสังคม ร่วมกำหนดทิศทางในการบริการหรือสวัสดิการสำหรับชุมชน รวมถึงพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในแต่ละชุมชนให้มีเพียงพอและมีลักษณะหลากหลายรูปแบบ เช่น ห้องสมุด สถานศึกษา พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ฝึกอาชีพในชุมชน โดยเปิดโอกาสให้เข้าถึงข้อมูลได้ง่าย และสะดวก

แนวทางการปฏิบัติ

1. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรเร่งการพัฒนาพื้นที่สาธารณะสำหรับคนทุกวัยให้เกิดขึ้นในชุมชน เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีกิจกรรมการเรียนรู้มากมายและหลากหลาย เพียงพอต่อความ

ต้องการของประชาชน เพื่อยกระดับการศึกษาหรือพัฒนาความรู้ และทักษะที่จำเป็นที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของบุคคลและชุมชน

2. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องของควรวจัดระบบเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุและคนวัยอื่นๆ ในเมืองแห่งการเรียนรู้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะสำหรับคนทุกวัย การใช้ความรู้จากแหล่งการเรียนรู้เป็นฐานในการพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติที่จำเป็นต่อการทำงาน และการดำเนินชีวิต รวมทั้งการใช้ความรู้เพื่อนำไปแก้ปัญหา

3. จัดตั้งหน่วยงานกลางเพื่อทำหน้าที่กำกับดูแล ติดตามการดำเนินงานของพื้นที่สาธารณะสำหรับคนทุกวัย ในเมืองแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

4. การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตและกระบวนการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับบริบทของเมืองและชุมชน โดยเปิดพื้นที่ทั้งสถานศึกษาและชุมชนให้เป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับคนทุกวัย มีกิจกรรมการเรียนรู้หลังเวลาเรียนในโรงเรียน ขยายหลักสูตรสำหรับคนทั่วไปในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย เพิ่มการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะเพื่อการเรียนรู้ อาทิ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์กีฬา เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างหลักประกันการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุและการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย

ผลการวิจัย พบว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างบูรณาการมีความสำคัญต่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย แต่การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่จัดยังคงดำเนินงานแบบแยกส่วนและไม่มีความต่อเนื่อง สถานศึกษาในระบบส่วนใหญ่ไม่ได้จัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การเทียบโอนผลการเรียนรู้อะหว่างการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ยังมีน้อย ในขณะที่กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งผู้สูงอายุยังไม่รับรู้สิทธิทางการศึกษา ขาดแรงจูงใจ และทักษะในการเรียนรู้ ไม่มีฐานข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ทั้งของผู้เรียนวัยสูงอายุ ผู้จัดการศึกษา และผู้ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา ทำให้ภาคีเครือข่ายขาดแรงจูงใจ เน้นบทบาทเป็นผู้จัดมากกว่าเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา ทำให้การศึกษาตลอดชีวิตไม่มีระบบการส่งต่อผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ จึงทำให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่มีบทบาทในการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย และผู้สูงอายุไทยก็ขาดโอกาสและไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการศึกษาตลอดชีวิตได้ จึงควรสร้างหลักประกันการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุและการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย

แนวทางการปฏิบัติ

1. รัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทบวทวหลักคิดและพัฒนาหลักประกันการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งหลักเกณฑ์และแนวทางการจัดการศึกษาที่จำกัดสิทธิและผลกีดกันผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุออกจากระบบการศึกษาและปรับนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

2. กระจายอำนาจให้ทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมรวมถึงชุมชน มีบทบาทและหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ กระทรวงศึกษาธิการปรับบทบาทเป็นหน่วยอำนวยความสะดวก

ประสานงานและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้สถานศึกษาและชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย และมีคุณภาพสอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการจำเป็นของผู้สูงอายุและชุมชน

3. ให้มีการบูรณาการการดำเนินงานระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่น และระดับท้องที่ ในลักษณะสหวิชาชีพ โดยยึดพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุในพื้นที่เป็นหลัก เพื่อให้กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุและชุมชนอย่างเป็นองค์รวม

4. กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และหน่วยงานในระดับท้องถิ่น พัฒนาระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศที่สนับสนุนการดำเนินงานการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุให้มีความครอบคลุม ถูกต้อง ทันสมัย และเข้าถึงได้ง่าย

5. ให้คณะกรรมการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้จัดระบบ ระบบช่วยเหลือดูแลแนะแนว และส่งต่อผู้สูงอายุทุกกลุ่มเป้าหมาย ให้มีโอกาสและเข้าถึงการศึกษาเรียนรู้ตามศักยภาพ

6. กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ควรพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทยที่เป็นหลักสูตรแกนกลางและถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ เช่น ทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุในการดำเนินชีวิต รวมถึงสาระเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม จัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของบุคคล และการจัดให้มีวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย รวมทั้งการพัฒนาทักษะเพื่อการประกอบอาชีพทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ประยุกต์วิธีการเรียนรู้ให้สามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการและความสนใจของบุคคล โดยนำผลจากการศึกษาเรียนรู้ไปใช้ได้

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่าย

ผลการวิจัย พบว่า ภาคีเครือข่ายเป็นกลไกในชุมชนที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย โดยเฉพาะชมรมผู้สูงอายุที่มีการดำเนินงานอยู่ทุกตำบล การวิจัยพบอีกว่าการสื่อสารภายในชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ก่อให้เกิดภาคีเครือข่าย ที่ดำเนินงานอย่างเป็นหุ้นส่วน มีส่วนร่วม การติดตามความสามารถในการดำเนินงาน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายจึงเป็นการก่อให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

แนวทางการปฏิบัติ

1. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ชุมชน และภาคีเครือข่าย ร่วมกันจัดกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ให้กิจกรรมดังกล่าวกลายเป็นแบบแผน (Pattern) ที่ภาคีเครือข่าย ยอมรับโดยทั่วกัน

2. ภาคีเครือข่ายมุ่งเน้นการรักษาสัมพันธภาพที่ดี โดยหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง เช่น การจัดโครงสร้างองค์กรที่ไม่ซับซ้อน การกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision) การกำหนดผู้นำที่เหมาะสม และการกำหนดกติกาที่ยอมรับร่วมกัน

3. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ชุมชน และภาคีเครือข่าย ร่วมกันกำหนดกลไกสร้างระบบงานใจ เช่น การให้ค่าตอบแทน การให้เกียรติยศ การให้การยอมรับ อันนำไปสู่ มาตรการสร้างแรงจูงใจสำหรับบุคลากรในแต่ละภาคีเครือข่ายอย่างเฉพาะเจาะจง

4. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ชุมชน และภาคีเครือข่าย ร่วมกันจัดหาทรัพยากรให้เพียงพอต่อความต้องการของบุคลากรภายในภาคีเครือข่ายทั้งด้านปริมาณและ คุณภาพ

5. ภาคีเครือข่ายมีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยมีการคัดเลือก ฝึกฝน และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่อยู่เสมอ ซึ่งแต่ละภาคีเครือข่ายต้องคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสม มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ ที่สำคัญคือเป็นที่ยอมรับนับถือและสามารถเป็นศูนย์รวมของเครือข่ายได้และ ให้การฝึกอบรมที่สอดคล้องกับภารกิจหลักของแต่ละภาคีเครือข่าย

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การจัดตั้งองค์กรกลาง เพื่อกำหนดมาตรฐาน กลไก และประสานงานในการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ผลการวิจัย พบว่า เมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุคุณพลังของผู้สูงอายุไทย ทั้งระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น จำเป็นต้องจัดตั้งองค์กรกลางในลักษณะองค์กรมหาชน เพื่อดำเนินงานด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะ บริหารโดยคณะบุคคลที่มาจากการ เลือกรับตั้ง ดำเนินงานด้วยหลักธรรมาภิบาล มีความรอบรู้ คณะผู้บริหารเมืองควรมีวาระไม่เกิน 4 ปี และสามารถ ได้รับเลือกอีกแต่ไม่เกิน 2 วาระ มีคณะเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุคุณ พลังของผู้สูงอายุที่มีความรับผิดชอบ ดำเนินงานตามนโยบายของผู้บริหารเมือง รวมถึงมีงบประมาณหรือรายได้ ที่เพียงพอ องค์กรกลางควรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่สนับสนุนบุคลากรให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่าง สม่ำเสมอ ส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิก และจัดกิจกรรมการเรียนรู้บริการแก่ชุมชนด้วย อันเป็นประโยชน์ต่อการ พัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

แนวทางการปฏิบัติ

1. ภาครัฐควรจัดตั้งองค์กรกลางในลักษณะองค์กรมหาชน เพื่อกำหนดมาตรฐาน กลไก และ ประสานงานในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อระดมสรรพกำลังจากภาคส่วนต่างๆ อย่างเป็นระบบ ทำ หน้าที่พิจารณาเสนอแนะนโยบาย แผน ส่งเสริม และประสานการวิจัย การพัฒนา และการใช้ รวมทั้งการประเมิน คุณภาพและประสิทธิภาพของการวิจัย เพื่อส่งเสริมให้ผลงานวิจัยมีประสิทธิผลอย่างแท้จริง พัฒนาระบบตัวชี้วัด ด้านการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

2. องค์กรกลางควรมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนเมืองแห่งการเรียนรู้ที่มีการดำเนินงานที่ ประสิทธิภาพสำเร็จ ในด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ การ ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นประจำและต่อเนื่อง รวมถึงควรมีการประเมินผลเมืองแห่งการเรียนรู้ตาม สภาพจริง โดยดูความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของบุคคลเป็นหลัก ใช้สื่อและเทคโนโลยีใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มาเป็นสื่อกลางในการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ และช่วยในการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมต่อเนื่องตลอดชีวิต

3. ภาครัฐควรจัดงบประมาณที่เพียงพอและเหมาะสมกับการดำเนินงานขององค์กรกลาง เพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลีพลังของผู้สูงอายุไทยต้นแบบ

ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และแลกเปลี่ยนวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) หรือ Benchmarking เพื่อนำมาปรับปรุงผลการดำเนินงานของชุมชน โดยเลือกสรรและนำวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศเหล่านั้น ไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการทำงานของตนเอง ซึ่งไม่ใช่การลอกเลียนแบบ แต่เป็นการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ๆ อันเกิดจากการเรียนรู้และนำมาพัฒนางานของชุมชนที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและบริบทของสังคมไทยโดยพัฒนาความรู้จากฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมบูรณาการกับฐานความรู้ด้านวัฒนธรรมใหม่ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลกลุ่มบุคคลหรือชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการพัฒนาของแต่ละชุมชนต่อไป จึงสมควรพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลีพลังของผู้สูงอายุไทยให้เป็นต้นแบบขยายผลไปยังชุมชนอื่น

แนวทางปฏิบัติ

1. ภาครัฐสมควรพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลีพลังของผู้สูงอายุไทยต้นแบบที่เหมาะสม 4 แห่ง ตามบริบท 4 ภูมิภาคของประเทศไทย โดยนำหลักการองค์ประกอบ รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้และวิธีดำเนินงานที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ใช้งบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ดำเนินการประมาณ 3 – 4 ปี แล้วทำการประเมินผล โดยมีข้อตกลงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ ว่าเมื่อการดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ต้นแบบบรรลุผลแล้ว ให้ทำการส่งมอบงานแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบดูแลต่อในฐานะงานประจำ โดยพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ต้นแบบให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ศึกษา ดูงาน และเป็นแกนกลางในการขยายผลการดำเนินงาน รวมถึงรายงานแก่คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติได้รับทราบเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรี และรัฐบาลต่อไป

2. ส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลีพลังของผู้สูงอายุไทย ให้แก่บุคลากรที่ทำงานด้านการพัฒนาชุมชน ครอบคลุม และสมาชิกในครอบครัวของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและกระบวนการทำงานเพื่อพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้ในสมาชิกครอบครัวมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ

3. สถาบันการศึกษาในชุมชน กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ต้องร่วมมือกันวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ในชุมชนที่ฝังงมในผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน และนำองค์ความรู้มาจัดการอย่างเป็นระบบ รวบรวมความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน เพื่อเป็นการแสวงหาองค์ความรู้ที่หลากหลายและมีประโยชน์สูงสุดต่อบุคคล และชุมชน พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดเก็บ เช่น

จัดทำเอกสารความรู้ หลักสูตรสำหรับการเรียนการสอน การเก็บข้อมูลในสื่อเทคโนโลยีต่างๆ และค้นคว้าองค์ความรู้ได้อย่างรวดเร็ว สามารถใช้ประโยชน์ได้ทันที

4. สถาบันการศึกษาในชุมชน กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และชุมชนเองต้องร่วมมือกันพัฒนาองค์ความรู้ใหม่สำหรับชุมชน พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อันสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยสำรวจความต้องการของผู้เรียน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เวทีประชาคม และการทำวิจัยเพื่อการสร้างสรรค์องค์ความรู้ที่ดีเหมาะสม และมีประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริง

5. ส่งเสริมและพัฒนาระบบการวิจัยเพื่อแสวงหาองค์ความรู้ รูปแบบ นวัตกรรมและวิธีการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม การวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรในองค์กรหรือหน่วยงาน แนวทางในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในอนาคต รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลลัพท์การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

6. สนับสนุนการทำวิจัยพื้นฐานที่นักวิจัยในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยร่วมกับนักวิจัยของสถาบันการศึกษา รวมทั้งจัดระบบการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงลึก สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาทุกสาขาให้ผลิตองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับศักยภาพของประเทศเพื่อเพิ่มผลผลิต สร้างสรรค์คุณค่า และพัฒนาคุณภาพชีวิต

7. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษาให้พัฒนาขีดความสามารถในการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ในเครือข่ายรวมกลุ่มกัน เพื่อทำวิจัยแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงาน ซึ่งผลจากการวิจัยจะส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอน

ยุทธศาสตร์ระยะยาว 10 ปี (พ.ศ.2556 – 2565) ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 7 การจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

ผลการวิจัย พบว่า ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ เช่น การจัดสรรงบประมาณ การระดมทรัพยากรหรืองบประมาณของรัฐ หรือแหล่งเงินสนับสนุนภายนอก เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ร่วมกันให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น บุคคล วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ สื่อและเทคโนโลยี และงบประมาณ เพื่อให้ใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายได้รับโอกาสในการจัดสรรทรัพยากรและเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อการดำเนินงาน มีความสำคัญและส่งผลต่อความต่อเนื่องและความยั่งยืนของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย จึงสมควรให้มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ ต่อเนื่อง และเป็นรูปธรรม

1. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรมีหน่วยงานกลางในการจัดสรรทรัพยากร และองค์ความรู้ที่จำเป็นเกี่ยวกับวิธีการบริหารจัดการทั้งในระดับชุมชนและประเทศ การพัฒนาระบบบริหารจัดการโดยสร้างความเชื่อมโยงแหล่งทรัพยากรทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technologies: ICTs) เป็นกลไกในการบริหารจัดการตามกระบวนการของการจัดการความรู้

2. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรจัดสรรงบประมาณเพื่อการวิจัยทุนทางสังคมของแต่ละชุมชน อาทิ ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ และทุนทางการเงิน โดยใช้กระบวนการสืบค้น ถอดองค์ความรู้และประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่เป็นผู้รู้หรือภูมิปัญญา โดยรวบรวมเป็นคลังข้อมูลในชุมชน และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน สนับสนุนคนให้รุ่นใหม่มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับปราชญ์ ผู้รู้ หรือผู้สูงอายุในชุมชน ในประเด็นเกี่ยวกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น

3. ภาครัฐควรกระจายอำนาจตามศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนา เพื่อให้หน่วยงานในชุมชนได้บริหารจัดการการเรียนรู้อย่างอิสระ คล่องตัว และสามารถพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการความรู้ในระดับชุมชนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (area-based) เพื่อเพิ่มศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความพร้อมให้กับชุมชนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

4. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาระบบบริหารจัดการงบประมาณในระดับคนละบุคคล เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคเอกชน และภาคส่วนต่างๆ เช่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ เพื่อบริหารจัดการงบประมาณเพื่อการพัฒนาความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน อาทิ การจัดตั้งและบริหารจัดการกองทุนในชุมชน การรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์เพื่อนำภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในท้องถิ่นมาใช้สร้างสรรค์คุณค่าสินค้าและบริการ อันส่งผลให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาเรียนรู้เพื่อเป็นหลักประกันและความมั่นคงของชีวิตมากขึ้น

ยุทธศาสตร์ที่ 8 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

ผลการวิจัย พบว่า เมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยที่ดี จำเป็นต้องมีโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นครบครัน ได้แก่ ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับชุมชน การเดินทางที่สะดวก รวมทั้งชุมชนมีการออกแบบที่เหมาะสม พื้นที่ชุมชนได้รับการจัดสรรอย่างเป็นสัดส่วน เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนในการดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ และการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ รวมทั้งการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้อย่างครบวงจร ชุมชนต้องมีองค์ประกอบในเชิงโครงสร้างทางสังคม มีโครงสร้างพื้นฐานและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างจะทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็ง อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ที่มีความยั่งยืน

แนวทางการปฏิบัติ

1. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนส่งเสริมและสนับสนุนทรัพยากร ปรับปรุงกลไกกฎระเบียบ เพื่อสนับสนุนให้เป็นชุมชนเข้มแข็งโดยเสริมจุดเด่น อัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนรวมทั้งจัดสรรงบประมาณสำหรับการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนให้พอเพียงและมีประสิทธิภาพ

2. ชุมชนควรกำหนดแนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนอย่างเป็นระบบ โดย

อาศัยความร่วมมือจากองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ในการออกแบบชุมชนใหม่ หรือปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ และโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับชุมชน เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะสำหรับจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรเครือข่าย เช่น มหาวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน เข้ามาส่วนในการพัฒนาชุมชน การเสนอแนะแนวทางการพัฒนา การลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกับการพัฒนา

ยุทธศาสตร์ที่ 9 ยุทธศาสตร์การกำหนดบทบาท มาตรฐาน สิทธิ และสวัสดิการของภาคีเครือข่ายและหน่วยงานที่ร่วมดำเนินงาน

ผลการวิจัย พบว่า การกำหนดบทบาท มาตรฐาน สิทธิ และสวัสดิการของภาคีเครือข่ายและหน่วยงานที่ร่วมดำเนินงาน เป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่เมืองแห่งการเรียนรู้ ที่ยึดหลักของความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วม และความสามารถในการดำเนินงาน โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชนท้องถิ่น การสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

แนวทางการปฏิบัติ

1. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกำหนดบทบาท มาตรฐาน สิทธิ และสวัสดิการของหน่วยงานดำเนินงาน ภาคีเครือข่าย และอาสาสมัคร ตามความเหมาะสมในฐานะหุ้นส่วนทางการศึกษา เช่น สิทธิประโยชน์ในการลดหย่อนภาษี เบี้ยเลี้ยง การดูงานทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนการรับรองสิทธิต่างๆ ให้เป็นรูปธรรม ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการส่งเสริม สนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง และภาคีเครือข่าย โดยการลงนามร่วมกันในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (Memorandum of understanding: MOU) เพื่อความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ ด้านงบประมาณและทรัพยากร

2. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน กำหนดบทบาท มาตรฐาน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนในการพัฒนาระบบการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน โดยเป็นหุ้นส่วน มีส่วนร่วม และมีความสามารถในการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งประเมินผลการดำเนินงานที่คำนึงถึงประโยชน์ของชุมชนส่วนรวม ทั้งนี้ชุมชนควรกำหนดวิสัยทัศน์ ความต้องการ และแนวทางในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน โดยเน้นการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ให้มากขึ้น การรักษาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า ตลอดจนการใช้ทรัพยากรมนุษย์ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งการส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีสารสนเทศทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน

3. กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการยกย่อง ประกาศเกียรติคุณ แก่ภาคีเครือข่ายและอาสาสมัครที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพลุฒิปวงของผู้สูงอายุไทย

ยุทธศาสตร์ที่ 10 การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการวิจัย พบว่า บรรยากาศการเรียนรู้ในชุมชนสะท้อนจากการที่ประชาชนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดเวลา บุคคลทุกวัยในสังคมสนใจใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการประชาสัมพันธ์การเรียนรู้ มีการนำเสนอผลงาน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จูงใจให้คนทุกวัยเห็นความสำคัญของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

แนวทางการปฏิบัติ

1. จัดตั้งหน่วยงานกลางเพื่อทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในสังคมมีความตระหนักถึงคุณค่าของการเรียนรู้ สนใจและใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม คุณธรรม จริยธรรม พื้นฐาน และส่งเสริมความเป็นนานาชาติบนพื้นฐานของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย รวมทั้งรู้จักใช้ความรู้ และประสบการณ์ต่างๆ ทั้งจากตนเองหรือคนรอบข้างในการตัดสินใจ หรือดำเนินการต่างๆ เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

2. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรเร่งส่งเสริมการปรับทัศนคติของสังคมให้เน้นการยกย่องผู้ที่ใฝ่ศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นคนที่มีความรู้ มีความขยันหมั่นเพียร และสามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน ครอบครัว และผู้สูงอายุ มีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในการเรียนรู้และปรับตัวกับสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ เพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งข้อมูลและความรู้อย่างกว้างขวาง เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ และทัศนคติ มีคุณธรรม และจริยธรรมพื้นฐาน

4. ชุมชนจัดทำปฏิทินการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นความสนใจของประชาชน หรือการสื่อสารกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ผ่านวิทยุชุมชน หอกระจาย สื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ และสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น อินเทอร์เน็ต รวมถึงการจัดเวทีประชาคมในชุมชน การร่วมให้ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายของกลไกภาครัฐที่เชื่อมโยงกับชุมชน เป็นต้น

ภาคผนวก จ

ผลการประเมินขนาดภาพรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้
ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
เพื่อการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย
ด้วยแบบประเมินรูปแบบ

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบประเมิน

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ตำแหน่งปัจจุบัน		
ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	1	3.33
รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ/รองเลขาธิการ	3	10.00
ผู้เชี่ยวชาญ/ที่ปรึกษา	1	3.33
ผู้อำนวยการมูลนิธิ/สถาบัน/สำนัก/กลุ่มงาน	6	20.00
ประธานชมรมผู้สูงอายุ/สาขาสภาผู้สูงอายุ/ ศูนย์ประสานงานภาคเอกชน/กลุ่มอาสาสมัคร/ คณะกรรมการ/มูลนิธิเกี่ยวกับผู้สูงอายุ	7	23.33
รองประธานศูนย์ประสานงานภาคเอกชน/ สหพันธ์ชมรมผู้สูงอายุ/โรงเรียนผู้สูงอายุ	3	10.00
อาจารย์มหาวิทยาลัย/นักวิชาการ	2	6.67
ครูสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย	2	6.67
นักสังคมสงเคราะห์/นักพัฒนาสังคม/นักวิเคราะห์ นโยบายและแผน	3	10.00
ภาคประชาชน	2	6.67
รวม	30	100.00
องค์กร/หน่วยงานที่สังกัด		
ภาครัฐ	13	43.33
ภาคเอกชน	8	26.67
ภาคประชาชน	9	30.00
รวม	30	100.00

ตอนที่ 1 (ต่อ)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประสบการณ์ในการทำงาน		
10 – 19 ปี	2	6.67
20 – 29 ปี	7	23.33
30 ปี ขึ้นไป	21	70.00
รวม	30	100.00

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย ด้านหลักการ องค์ประกอบ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และวิธีดำเนินงาน

2.1 ระดับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อหลักการของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย

ข้อ	ประเด็น	N	\bar{X}	S.D.	ระดับ ความเห็นด้วย
1.	นโยบายในการพัฒนาผู้สูงอายุมีประสิทธิภาพและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ	30	4.50	0.51	ดีมาก
2.	เป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุมีความสอดคล้องกับบริบทประเทศไทย	30	4.63	0.49	ดีมาก
3.	กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน	30	4.53	0.63	ดีมาก
	รวม	30	4.56	0.07	ดีมาก

2.2 ระดับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อองค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้
เพื่อการพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย

ข้อ	ประเด็น	N	\bar{X}	S.D.	ระดับ ความเห็นด้วย
1.	องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย มี ความถูกต้องเหมาะสม	30	4.27	0.64	ดี
2.	องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย มี ความสอดคล้องกับหลักการของเมืองแห่ง การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุฒิปลัง ของผู้สูงอายุไทย	30	4.60	0.50	ดีมาก
3.	องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย มี ประสิทธิภาพ เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ	30	4.60	0.62	ดีมาก
4.	องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย มี ความสอดคล้องกับบริบทประเทศไทย	30	4.63	0.49	ดีมาก
5.	องค์ประกอบของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ การพัฒนาภาวะพหุฒิปลังของผู้สูงอายุไทย นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน	30	4.57	0.50	ดีมาก
รวม		30	4.53	0.15	ดีมาก

2.3 ระดับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย

ข้อ	ประเด็น	N	\bar{X}	S.D.	ระดับ ความเห็นด้วย
1.	กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย มีความถูกต้องเหมาะสม	30	4.50	0.63	ดีมาก
2.	กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย มีประสิทธิภาพ	30	4.43	0.50	ดี
3.	กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ	30	4.30	0.53	ดี
4.	กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย สอดคล้องกับบริบทที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ	30	4.57	0.73	ดีมาก
5.	กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุไทย นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน	30	4.73	0.45	ดีมาก
รวม		30	4.51	0.16	ดีมาก

2.4 ระดับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อวิธีดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อ
การพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทย

ข้อ	ประเด็น	N	\bar{X}	S.D.	ระดับ ความเห็นด้วย
1.	การกำหนดวัตถุประสงค์ของเมืองแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุไทยมีความถูกต้องเหมาะสม	30	4.53	0.57	ดีมาก
2.	การแสวงหาความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ	30	4.50	0.51	ดีมาก
3.	การดำเนินกิจกรรมมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบริบท	30	4.57	0.57	ดีมาก
4.	การประเมินผลนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน	30	4.60	0.56	ดีมาก
	รวม	30	4.55	0.04	ดีมาก

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายระวี สัจจโสภณ เกิดเมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2527 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จ การศึกษาครุศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับสอง) สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน วิชาเอกภาษาอังกฤษ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2549 สำเร็จการศึกษา ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2551 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา การศึกษานอกระบบโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2552 เข้าศึกษาต่อด้วยวิธี รับบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถสูงเข้าศึกษาในหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาด้วยวิธีพิเศษ ได้รับ ทุนอุดหนุนการศึกษาทั้งในระดับปริญญามหาบัณฑิตและระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิต จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับการประกาศเกียรติคุณเป็นนิสิตดีเด่น ประจำปีการศึกษา 2555 วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตได้รับรางวัลผลงานวิจัยดีเด่น ประจำปีการศึกษา 2552 จากกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช รางวัลผลงานวิจัยดีเด่นระดับมหาบัณฑิต ประจำปีการศึกษา 2552 จากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และรางวัลผลงานวิชาการดีเด่น ด้านพัฒนบริหารศาสตร์ ระดับบัณฑิตศึกษา สาขาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประจำปีการศึกษา 2555 จากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์